Iob. Cap. XXX. v. 4.
Pauperiores Iro.

Buch Hiob Cap. XXX. v. 4.
Armes Bettel-Gesinde.

I. G. Pintz sculps.

φραγμοῖς. λαχανεύονται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἑψόμενα εἰς βρῶσιν, *frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno ſine ſpinis, foliis oleæ, ſed latioribus. Naſcitur in ſepibus & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia.* Hodienum ſanè Turcis eſt *kiismæchæt, kiismelæcb, miillah, Halimus*, oleris ſpecies. *Men. Lex.* 3968. *Dioſcoridi* concors eſt *Galen. de Halimo Lib.* VI. *Simplic.* c. 22. Et rurſus *Dioſcorides* L. I. *Arbuſtum, ex quo fiunt ſepes, rhamno ſimile, niſi quod caret ſpinis, & folio ſimili oleæ, ſed latiori, & creſcere ad littora maris, & ad ſepes — cujus ſummitates comeduntur, cum ſunt recentes, atque etiam reconduntur, & parantur in tempus poſterum, & generatur in corpore utentis illis ſemen, & lac, ſapor autem ſalſus eſt, & aliquantum ſtipticus. Auicenna Canon.* L. II. ſub titulo *Melha*, quod fabricatum ex *Meluha*. In *Pandectario* etiam pro halimo legas *mella, almalhe*, & *melgra*. Unde fortè deſcendit Germanorum *melde, milde*. Lexica *Giggeji* & *Golii* habent *mollach*. Quæ de מַלּוּחַ protulimus in medium hactenus, militant cumprimis pro *halimo*, cujus folia *decerpſerint* famelici illi, quibus erat res anguſtiſſima domi, *ſuper arbuſta*, ut olim *Cæſar* prope *Dyrrhachium*, referente *Lucano* L. VI.

\- - - - *cernit miſerabile vulgus*
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, &c.

Cumprimis verò illuſtrando Jobiano Textui inſeruit, quod ex *Antiphane* habet *Athenæus* L. IV. c. 16.

Τῶν Πυθαγορικῶν δὲ τυχὸς ἀθλιοί τινες
Ἐν τῇ χοιράδι τρώγοντες ἅλιμα, καὶ κακὰ
Τοιαῦτα συλλέγοντες. - - - -

E Pythagoricis fortè quidam pauperes
Halima exedentes, quæque talia colligunt
Inſipida terræ in hiatibus. - - -

Ipſi quoque LXX. habent ἅλιμα περικλῶντες, *halima confringentes*, & aliqui Codices περικυκλῶντες, *circumeuntes*, ſed omnes ἅλιμα cum ſpiritu leni, loco ἅλιμα, cum ſpiritu aſpero. Ita quoque in *Catena Chryſoſtomus* ad h. l. Ἅλιμα βοτάνη τις ἔστιν, ὡς φασι, ταχὺ πλησθῆσα τὸν ἐσθίοντα, καὶ κόρον ἐμποιῆσα. *Alima herba quædam eſt, ut ajunt, quæ citò explet ea veſcentem, & ſatietatem affert.* Unde vocem hanc facilè deduxeris ab ἀ. priuatiuo & λιμὸς, fames. Nam & Ἅλιμα in Plurali dicuntur medicamenta illa, quæ famem ſedant, confecta præprimis ex *Malua* & *Aſphodelo*; *Heſiodus:*

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ Ἀσφοδέλῳ μεγ' ὄνειαρ.

Suggerunt aliud inſuper pro halimo argumentum Zeelandi, qui *atriplicem* ſuam *ſalſam*, *Soutenelle*, quæ etiam ſpecies eſt *halimi*, non ſolum in Medicina adhibent, ſed quoque in cibos, acetarii loco ad primam menſam, & capparum vice cum carnibus aſſis. Docet & *van der Voorm. Tract. de Atriplice ſalſo* c. 5. p. 87. modum condiendi hanc plantam ad menſæ uſum, conſimilem ei, quô muriâ condire ſolemus Braſſicam. His omnibus equidem obſtare videtur, quod halimus planta ſit in maritimis locis proueniens, Jobus verò habitauerit longè à mari in terra Chus. Sed regerere licet, nondum adeò certò conſtare, ubinam fuerit Regio illa Chus. Interpretes Græci in Idumæa collocant, vel in Idumææ & Arabiæ confiniis. Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰδουμαίας, καὶ Ἀραβίας. *In terra quidem Auſitide habitans in Idumæa & Arabiæ finibus.* Ambæ autem hæ regiones finitimæ fuere Mari Rubro. Conſtat id ex 1. Reg. IX. 26. ubi *paraſſe* legitur *Rex Solomon naues in Ezeongæber, quæ eſt juxta Eloth ad littus maris carectoſi in terra Edom.* Præterea animaduertendum, loqui Jobum de hominibus non uno in loco fixis, ſed de vagabundis, circulatoribus, qui περικυκλῶντες vitam mendicando tranſegerant, qui *rerum inopia & fame adacti profugerunt in ſolitudinem ac locum torridum, ac nuper in egeſtate ſumma erant. (Egeſtate & fame ſteriles, qui rodebant in ſolitudine, ſqualentes calamitate & miſeria.)* v. 3. *Qui pulſi fuerunt è medio clamantibus aduerſus eos hominibus tanquam aduerſus furem. (Qui de conuallibus iſta rapientes, cum ſingula reperiſſent, ad ea cum clamore currebant.)* v. 5. *Qui degebant in horridis locis torrentium, & in ſpeluncis terræ ac petrarum. (In deſertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, vel ſuper glaream.)* v. 6. Homines nauci, ne quidem anguſti cultores agelli, tam pauperes, quàm nec miſerabilis Irus, extra terram Chus ſtipem colligere coacti. Porrò obſeruare eſt, teſtibus *Dioſcoride* & *Oribaſio*, non creſcere ſemper & ſolùm halimum ἐν παραθαλασσίοις, ſed & ἐν φραγμοῖς, *in ſepibus:* apud *Heſychium* ἐν ξηροῖς τόποις, locis ſiccis, deſertis; juxta *Antiphanem* ἐν τῇ χαράδρᾳ, *in terræ ſalebris & hiatibus:* Apud *Serapionem* legas, Halimum Bagdadi, quæ Babylon eſt, remota à mari, venum portari in plateis collectum in faſciculos, exclamantibus venditoribus, *Molochia, Molochia*, voce iterum מַלּוּחַ noſtro conſimili, vel eadem: Et tradit *Bellonius* L. I. *Obſ.* c. 18. Plantam hanc *Halimacia* dictam in Creta adeò creſcere copiosè, ut inde formentur ſepes. Et L. II. c. 78. in Ægypto quoque inde conſtrui aggeres Nili & ſepes. Creſcit quoque *Halimus latifolius ſiue fruticoſus* C. B. prope Ulyſſiponem ad ripam Tagi, & Seuiliæ, Meſſinæque, in ſepibus. *Raji Hiſt. Plant.* 194. Tigurinæ noſtræ Verſiones pro מַלּוּחַ habent *maluam*, *Pappel*, ſcilicet propter affinitatem cum Græca voce Μαλάχη. De qua planta monendum, non tam eſſe alimentoſam quàm medicamentoſam, emollientem, dictam ἀπὸ τῆ μαλάσσειν. *Ab emolliendo ventre dictum*

putant malachen. Plin. L. XX. c. 21. *Horat.* L. I. *Od.* 31.

- - me paſcunt Oliuæ,
Me Cichorea, leuesque maluæ.

Martialis L. III. *Epigr.* 88.

Utere lactucis, & mollibus utere maluis;
Nam faciem duram, Phœbe, cacantis habes.

Et L. X. *Epigr.* 48.

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

Sequitur שֹׁרֶשׁ רְתָמִים *ſchoreſch rethamim*, *radix juniperorum*, *die Wachholter-Wurtz*, quæ etiam egenis illis circulatoribus veniſſe dicitur in cibum. An autem רֹתֶם *rothem*, *juniperus* ſit, nobis non conſtat certius, quàm מַלּוּחַ eſſe maluam. Commentatores vetuſtiſſimi ſubſiſtunt in generalibus terminis. LXX. habent ῥίζας ξύλων, *radices lignorum*, *Symmachus* ῥίζας σίτων ἀγρίων, *radices frumentorum agreſtium*, *Auguſtinus radices herbarum.* Non ſunt inter ſeſe concordes ipſi LXX. 1. Reg. XIX. 4. ſeruant originalem vocem רֹתֶם, ubi nos, ſediſſe Eliam ſub junipero. Ita quoque Pſ. CXX. 4. nobis ſunt גַּחֲלֵי רְתָמִים *carbones juniperorum*, *Kohlen von Wachholteren.* Juniperi nomina & cognomina in Oriente aliter longè ſonant quàm vox רֹתֶם, niſi huc traxeris Perſarum *ráſen*, ex *Meninzk. Lex.* 2258. Nil hactenus legi ullibi de Juniperi radice, quod in cibos venerit unquam. Fides potior adhiberi poſſet juniperi baccis, quæ Theæ vel Caffé potuum ſunt ſuccedanea Lapponibus, & etiam nonnullis apud nos. Accederem potius Hiſpanis, & commentatoribus nonnullis, præcipuè Rabbinis, *Geniſtam* pro רֹתֶם agnoſcentibus, quæ Hiſpanis *Retama* audit, dummodo extarent teſtimonia de radice in cibum adhibita. Sanè & Turcis hodie Geniſta vocatur *retem*, collect. & *retemet* unitat. *Meninzk. Lex.* 2281. Lappones ſi fuiſſent errones illi, ſuffragia darem *Pinui*, cujus arboris ſummitates & cortex illis ſeruiunt loco panis, ſalis & aromatum, teſte *Scheffero Lappon.* 247. 252. & Reſina Arabibus vocatur *ratineg.* Perſis *ratiban*, *ratibane*, *ratibang*, vocibus רֹתֶם, רְתָמִים affinibus, quas legere licet in *Meninzk. Lex.* p. 2250. 2251. Niſi voces illas Orientales deriuare malis potius à Græca ῥητίνη, reſina. Cæterùm plura de רֹתֶם vide ad 1. Reg. XIX. 4. 5.

Illuſtrando Textui inſeruiet præſens TAB. DXXVI. & in ea

A. *Halimus latifolius ſeu fruticoſus* C. B. qui *Halimus* eſt Dioſcoridis & Plinii. *Halimus Cluſii* I. B. Hunc Tholoſates vocant *l' Herbe du Maclou*, *Maſclou*, voce τῷ מַלּוּחַ affini: *Tournefortio* audit hæc planta *atriplex latifolia ſeu halimus fruticoſus.* Characteres atriplicis ad marginem ſiſtit Fig. B.

C. *Halimus ſeu Portulaca marina* C. B. quem *Tournefortius* jungit *atriplici maritimæ anguſtiſſimo folio. Moris.* quò forſan pertinet *Portulaca marina fruticoſa*, *quæ halimus 2. Clus.* I. B.

D. *Malua vulgaris minore flore*, *folio rotundo* I. B. *Malua ſylueſtris folio rotundo* C. B. Characteres *Maluæ* vide Fig. E. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 16. p. 872.

TAB.

Iob. Cap. XXX. v. 4.
Turba ἀναλησφόφαγος.

Buch Hiob Cap. XXX. v. 4.
Arme Kressel-Schlucker u. Strauch-Diebe.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DXXVII.

Job. Cap. XXX. verſ. 7.

Ut ruderent inter arbuſta velut onagri, ſeque contraherent ſub vepreto (a) aliquo.

(a) Sub paliuro.

Qui inter hujuscemodi lætabantur, & eſſe ſub ſentibus delicias computabant.

EN rurſus mendicorum, imo fortè prædonum turbam, qui quia nihil habent in proprio, pedem in ſuo ponere nequeunt, alieno victitantes, auidi inſtructi rapina, quos ex characteribus viuis à Jobo delineatis cognoueris citius, quàm locum, in quo degunt. Latina noſtra habet *ſub vepreto aliquo*, ſed in Gloſſa marginali *ſub Paliuro*. In Vernacula, nobiscum diſſentientes, *Neſſlen*, ſub *urtica*. Eſt poſterior hæc Verſio recepta fere fortè, quia Hebræa vox חָרוּל *charul* affinis eſt Arabicæ *chorraik*, & hæc radici Hebraicæ חָרַךְ *charak*, urere. *Kurræis*, *kurræik* pro urtica legas in *Meninzk. Lex.* 5837. Aſſenſum mereretur hæc interpretatio, ſi de hominibus his nauci Jobus effaretur, viuere urticâ, ut ſupra v. 4. maluâ & juniperi radice, nam & hodie egenis, ſpeciatim in Gallia, venit in cibum urtica. Imo verò inter delicias eam apponebant Veteres, quod ex *Chryſippo* apud *Athenæum* L. IV. colligere eſt:

Μὴ ποτ' ἐλαίαν ἔφθ' ἀκαλήφην ἔχων χειμῶνος ὥρᾳ.

Ne comede unquam oliuam (id eſt, opima quæque) *ſi urticam habeas hyemis tempore.*

Et *Horat. ad Iccium Epiſt.* 12.

Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Viuis, & urticâ.

Sed obſtat conſideratio ſitus. Non viuunt errones hi planta, quam Jobus nominat, ſed colligunt ſe vel *contrahunt* ſub חָרוּל. Nullibi terrarum adeò altè creſcunt urticæ, ut ſub iis caſtra ponere poſſis. Saluari nihilominus poteſt urtica, ſi vocabulum בֵּין interpreteris non *ſub* ſed *inter*, quem duplicem ſignificatum habet & Germanica vox *unter*. Placent tamen magis LXX. qui habent ὑπὸ φρύγανα ἄγρια, *ſub ſarmentis agreſtibus*, Catena, *ſub ſiccis virgultis*, Vulgata, *ſub ſentibus*. Et videor mihi videre abjectos hosce & perditos conſidentes in dumetis ſub ſentibus & vepretis, vel in caſulis ex fruticibus variis conſtructis. Quod ſi *juniperi* fuerint, uti conjectat *Pineda in Job.* P. II. 473. *ſpinam pro folio juniperi* ex *Plinio* allegans, miſera fuit illorum conditio, & maleſana, ſi verum, quod de juniperi umbra noxia valde credidere Veteres. *Virgil. Eclog.* 10.

Juniperi grauis umbra &c.

De qua verò noxa níl conſtat modernis. Seligendi omnino ſunt frutices editiores, iique ſpinoſi, pungentes, urentes, vel arbores ſpinoſæ. Occurrunt fortè in Linguarum Orientalium theſauris, quæ lucem accendent in obſcuro. *Char* Perſis eſt *Carduus, Rubus. Meninzk. Lex.* 1831. *Charce* Turcis nomen herbæ ſpinoſæ, quam recentem Capparis inſtar aceto condiunt, cumque eo & carnibus elixis edunt. Id. 6047. *Chari ſe pehlu* iisdem nomen plantæ ſpinoſæ: alius *Chari zerd, charzerd.* l. c. *Chari Sjutùr*, id eſt, ſpina camelina, Perſis & Arabibus planta bipedalis ſpinoſa, qua Camelos in deſertis ſatiant. *Kæmpfer. Amœn. Exot.* p. 725. Sed ſunt recenſitæ humiles nimis. Placet præ omnibus aliis Turcarum *Char ſipid*, *Chari ſipid*, *Leucacantha*, *Hagendorn. Meninzk. Lex.* 1832. Eſt hic frutex *Meſpilus Apii folio ſilueſtris ſpinoſa, ſiue Oxyacantha* C. B. *Oxyacantha vulgaris ſeu ſpinus albus* I. B. Frutex hic (Fig. A. ſed Meſpili Characteres ad marginem Fig. B.) firma eſt materia, ramis lentis operi topiario maximè idoneis brachiatus, ſpinis horrens rigidis, acutis, duriſſimis. Cortex rubet. Folia Apii ſeu Meſpili Aroniæ, guſtu viſcido. Flores odoratiſſimi confertim naſcuntur ex ſeſquuncialibus fere pediculis, albi, pentapetali, apicibus rubentibus. Baccæ per maturitatem rubræ velut ex umbella pendent, Myrti baccis majores, umbilico nigro, pulpa glutinoſa, pauca, molli, ſubdulci, ſingulæ oſſiculum continentes unum vel duo, duriſſimæ. *Paliurum Dioſcoridis & Theophraſti*, quem Gloſſæ noſtræ Latinæ habent, ſaluare poteris, ſi cum *Ruellio* agnoſcis pro Oxyacantha, contradicente *Joh. Bauhino Hiſt. Plant.* T. I. P. II. p. 44. Et quodammodo affine eſt חָרוּל Italorum *Azarolo*, quo nomine apud Matthiolum venit

hic frutex, qui quidem apud nos ubiuis in ſepibus obuius haud ita aſſurgit, ut ſub ejus umbra conſidere poſſis, ſed paſſim alibi arboreſcit, in Burgundia ad Dubium amnem, in Ducatu Würtembergico; In Rhætia ad ripam Rheni poſterioris prope balneum Rothen-Brunn ſyluulæ formâ creſcere vidi. De Oxyacantha vide plura ad Jud. VIII. 7. 16.

In gratiam urticæ Tabulam DXXVII. ornant

Fig. A. *Urtica urens maxima* C. B.

Fig. B. *Urtica racemoſa, fruticoſa, anguſtifolia, fructu tricocco. Sloane Nat. Hiſt. of Jamaic.* Vol. I. 43. II. 354. An *Urtica Braſilienſis, Pino indigenis dicta, Raji Hiſt.* p. 159. *Urtica major Indica mitior floribus pediculis longioribus donata Bob. Hiſt. Oxon.* P. III. p. 435. An *Urtica major Indica tricarpos folio mucronato, Sciorigenam. H. M. Bob. Hiſt. Ox.* l. c.

Fig. C. Characteres urticæ.

Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 50. p. 607. L. III. c. 16. p. 873.

Job. Cap. XXX. verſ. 17.

Noctu perforantur oſſa mea à me, nec *(a)* quieſcunt (vermes) digredientes à me.

(a) Et fugientes me non jacebunt. Hieron. qui me comedunt. Ebr. quidam neruos interpretantur.

Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.

EXpoſita occaſione Job. II. 7. 8. miſerrima patientiſſimi & pientiſſimi Philoſopho-Theologi noſtri διάθεσις, quoad corpus ſpectat, ubi & hujus noſtri Textus fuit mentio facta, ſed per tranſennam veluti.

Ad id eſt condita *nox*, ut eſſet *ſacroſanctum omnis doloris leuamen*, quod ἐπίθετον ei dat *Orpheus in hymnis.* Sed Jobo fit tortura. Nulla quies ſpiculis illis ſalinis, quibus vir DEI prouidente DEO pungi debebat & torqueri: indiuulſi ſunt ſanguinei laticis fluentis comites, imo violentius afficiunt ut plurimùm noctu, quàm interdiu: diuertuntur ſenſus tum externi, tum interni, interdiu per innumera objecta, noctu ceſſantibus illis viuida magis fit mali repræſentatio, ſed quoque promptior eſt ſanguinis circulus, impetus ſpiculorum ſalinorum fortior, ut anſam habuerit omnino vir afflictiſſimus conquerendi de doloribus ὀξεοκόποις, ad intimas medullas usque penetrantiſſimis. *Noctu*, inquit, *perforantur oſſa mea à me*: LXX. τὰ ὀστᾶ συγκέχυται, *oſſa confuſa ſunt*, alii συγκέκαυται, *combuſta ſunt*, Auguſtinus, *confracta*, Nicetas, *exuſta vi irruentium cruciatuum.* Ubi ὡς ἐν παροδῷ ſciendum, hujusmodi dolores ὀξεοκόπας non tam ex corroſa oſſium, ut in carie & ſpina ventoſa, ſubſtantia, verùm adeò eſſe mirum in modum ſenſibiles, quia perioſtium, aliasue partes membranoſo-nerueas, præcipuè circa articulorum juncturas, afficiunt. Oſſibus quippe non competit niſi obtuſus dolor. Interim vetus eſt hæc loquendi formula, & longo uſu recepta. Querulantem audi Ezechiam Jeſ. XXXVIII. 13. *Supputabam usque ad auroram, ut Leo contriuit omnia oſſa mea, à prima luce in noctem conficies me. (Sperabam usque ad mane, quaſi Leo ſic contriuit omnia oſſa mea: de mane usque ad veſperam finies me.)* Dauidem Pſ. VI. 3. *Contremefacta ſunt oſſa mea.* Pſ. XXXII. 3. XXXI. 11. *Omnia oſſa mea contabuerunt. (Inueteraverunt oſſa mea.)* XXII. 15. *Diſſociantur omnia oſſa mea.* Quæ omnes loquendi formulæ non tam intelligendæ veniunt de ipſa oſſium ſubſtantia, quàm de totius corporis ſyſtemate; de tota ſanguinis maſſa, de omnibus corporis tubulis, imò metaphoricè de intimis animæ ipſius medullis. Hinc eſt, quod DEUS pectora hominum lætitia impleturus, & *ſaturam redditurus in ſiccitatibus animam*, promittat ſe *oſſa ſaginaturum*, Jeſ. LVIII. 11. *cuſtoditurum omnia oſſa, ut ne unum ex eis confringatur*, Pſ. XXXIV. 21. *Facturum, ut audiant lætitiam & gaudium, exultent, quæ contriuerat, oſſa. (Auditui meo dabis gaudium & lætitiam; & exultabunt oſſa humiliata.)* Pſ. LI. 10.

Altera, quâ utitur Jobus, phraſis, עוֹרְקַי לֹא יִשְׁכָּבוּן ad literam ſignificat, *venæ meæ non conſident.* Sumus nos Tigurini inter nos diſcordes. Latina, in Textu, *nec quieſcunt (vermes) digredientes à me*, in Gloſſa, *fugientes me non jacebunt.* Vernacula, *meine Nerven ſchlaffen nimmer.* Latinæ noſtræ concordat Vulgata, *qui me comedunt, non dormiunt*, & Interpretes plerique Latini, digito veluti monſtrantes vermes, qui Jobum lancinabant diu noctuque. Vernacula ſequitur LXX. qui habent νεῦρα διαλελυμένα, *neruos diſſolutos*, vel melius forſitan, continuam neruorum à ſpiculis ſalinis, acribus, vellicationem. Haud incongrua eſt Rabbinorum & Chaldæorum interpretatio de arteriis, ab æſtu febrili diſtentis, fortiter & celeriter pulſantibus. Ita R. *Dauid* & *Mardochai. Sunt venæ pulſatiles, quia* עָרַק *ſignificat fugere & ſequi*, & עֹרֶק *vena, in qua pulſus agitatur.* Exprimit ſanè perbellè hic ſignificatus arterias pulſantes, pulſus citiſſimè ſequentes & fugientes, etiam in ſanitatis ſtatu, quo 60. numeramus minuti ſpatio, duplum, 120. in febre ardenti.

Job.

Job. Cap. XXX. verſ. 18.

Veſtimentum meum vi malorum faciem meam mutauit, quæ velut capitium togæ meæ cingunt me.

In multitudine eorum conſumitur veſtimentum meum, & quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt me.

EXprimit ſeſe Hiobus in terminis generalibus בְּרַב־כֹּחַ *in multitudine potentiæ*, ſed deſcendunt Interpretes, quiuis conformiter ſyſtemati ſuo, ad ſpecialia. Reſtrictior equidem Tigurina, quæ πολλῇ ἰσχύι τῶν LXX. ſiue *multitudini potentiæ* jungit mala, *vi malorum*, ita & Vernacula noſtra, *durch den groſſen Gewalt meines Jammers*, ut nos dicere ſolemus, *ich weiß vor Jammer, vor groſſem Jammer weder aus noch an*, quò me vertam præ dolore, neſcio. Sed Vulgata exegeſin præcedentis verſiculi ſecuta numerum & vim vermibus applicat, *in multitudine eorum*; id eſt, adeò ſcateo σκωληκόβρωτος ego vermibus, adeò copioſi pullulant ex ipſis ulceribus & pure vermes, ut hi & veſtimenta mea corrodant & cutim ipſam. *Philippus: Scatentium vermium multitudo ſemper commouens, & per diuerſos vulnerum ſinus diſcurrens, veſtem quoque meam, dum per ſe repere non ceſſat, attriuit.* Forſan & indicare vult noſter *Phthiriaſin*, quoniam pediculi commodiſſimè hoſpitantur in arroſis vel corroſione putrefactis veſtibus, imo *velut capitium togæ* hominem *cingunt*. Sed melius forſitan phraſis hæc כְּפִי כָּתֳנְתִּי יְאַזְּרֵנִי, *ſicut os tunicæ meæ cinxit me*, explicatur ita, ut anguſtatæ Jobo ſeu ſtrictiores redditæ fuerint veſtes. Notum quippe, ſcabiei ſeſe adſociare perſæpe intumeſcentiam cutis, & cachexiam, materia ſalsâ, craſsâ, viſcidâ, obſtruente extremos tubulos, unde lymphaticæ inflammationes, & habitus totius tumores. Collimat huc quoque *Pineda in Job.* P. II. 482. Alii intelligunt colli & faucium anguſtationem ex *Angina*. *Nicetas: Translata uſus eſt oratione: nam qui periſtomio cujuſpiam collum conſtringunt, ſuffocant illum, & ſtrangulant: dicit igitur, qui me arctius complexus eſt, perinde me comprimit & ſtrangulat, ſicut cum anguſta ora veſtis jugulum adſtringit, premitque vehementius.* Eſt hic morbus adeò acutus, & peracutus, ut aliquando breui ſtrangulet, & paucis horis vitæ abſcindat filum. Multa, ut ſolent, de hoc morbo ſomniant Rabbini, tanquam nouo, quo morte repentina occubuerint ægri *ſternutando*, indeque deriuant ſternutantibus *ſalutem* acclamandi conſuetudinem: & hoc ipſo morbo ſtrangulatum fuiſſe Ahitophelem.

Job. Cap. XXX. verſ. 27.

Inteſtina mea efferbuerunt, & non quieuerunt, neque (a) apprehenderunt calamitoſa tempora.

(a) Anteuertunt me dies afflictionis meæ.

Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, præuenerunt me dies afflictionis.

VIſcera mea, מֵעַי, ἡ κοιλία μου, omnes partes internæ nobiliores, vitales, in thorace atque abdomine contentæ, cor, pulmones, hepar, ventriculus, inteſtina, torrentur febrili æſtu. Ita Thren. I. 20. *Viſcera mea* מֵעַי *contracta ſunt, atque ſubuerſum eſt cor meum intra me. (Conturbatus eſt venter meus: ſubuerſum eſt cor meum in memetipſa.)* Unde conſtat, titulo viſcerum intellexiſſe Jobum cumprimis præcordia, cor atque pulmones.

Job. Cap. XXX. verſ. 28. 30.

28. Lugubri habitu inceſſi, ut Solem non ſentiens. —
30. Cutis mea in me denigrata eſt, & oſſa mea præ ſiccitate exaruerunt.

28. Mœrens incedebam, ſine furore. —
30. Cutis mea denigrata eſt ſuper me, & oſſa mea aruerunt præ caumate.

NIgrorem induere poteſt homo ex variis cauſis. 1. ex triſtitia & dolore; Exemplo ſint Hypochondriaci & Melancholici, nigricante plerunque habitu præditi: inde eſt, quod Veteres cauſis morborum adſcripſerint atram bilem, quam conuertunt moderni in ſanguinem tenacem, viſcidum, craſſum, tardi motus, qui in extremis tubulis veluti coagulatus hæret, & tralucidæ cuti nigrorem quendam impertit: Hinc ater color omni tempore fuit triſtitiæ ſymbolum: hoc ipſo ſenſu inquit Jobus קֹדֵר הַלַּכְתִּי בְלֹא חַמָּה *pullatus ambulaui absque Sole;* quæ verba nonnullis ſignificant lugubrem corporis habitum, vel & veſtes lugubres; Sic Latina noſtra, *lugubri habitu inceſſi, ut Solem non ſentiens:* moralizante Vulgatâ, *mœrens inceſſi ſine furore.* Subordinata hæc ſimul conſiſtere queunt, animus triſtitiâ correptus, triſtis faciei adſpectus, lugubris habitus.

2. Reddi homo poteſt קֹדֵר *koder*, niger, à Sole, ut Æthiopes, aliique Populi Africæ, inprimis ſub Zona torrida habitantes, de quibus alibi commodior dabitur anſa loquendi, Jobus enim noſter קֹדֵר *non à Sole.*

3. A cauſis morborum internis. Jobus in Textu noſtro: *Cutis mea in me denigrata eſt, & oſſa mea præ ſiccitate exaruerunt.* Scatebat optimus vir ulceribus κακοήθεσι, urentibus, à materia ſalſa, acri ortis, glandulas cutis corrodentibus, unde factum, ut radii lucis à cute alba, nitidâ, copiosè reflecti ſoliti, fuerint abſorpti, id quod obſeruare licet in ſcabie maligna, Alpho nigra. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 48. p. 535.

TAB. DXXVIII.

Job. Cap. XXX. verſ. 29.

Fuique frater draconum, & ſocius ſtruthionum.

Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum.

SIſtunt ſeſe heîc veluti in lugubri ſcena duo animalia, quæ clamore lugubri triſtem afflictiſſimi Jobi ſtatum exprimunt, ſymbolicè ſaltem.

תַּנִּין *thannin*, *draconem* notat & *cetum*, qui ipſe haberi poteſt pro dracone marino vaſtiſſimæ molis; aliquando & in genere ſumitur pro *ſerpente.* Sic verſus *Aharonis baculus in ſerpentem*, לְתַנִּין. Exod. VII. 9. 10. Vox hæc Arabibus, Syris, Judæis, communiter ſignificat dracones, id eſt, ſerpentes ex maximis. Hinc Græcorum Prouerbium: Ὄφις ἐὰν μὴ φάγῃ ὄφιν, Δράκων οὐ γεννήσεται. *Serpens niſi deuorauerit alium ſerpentem, non generabitur draco.* De magnitudine autem draconum ſi conſulamus Scriptores priſci & medii ævi, magnas offendimus Lugendas, mira, incredibilia, ἀσύρματα prorſus. *Plinius* ex *Juba* L. VIII. c. 13. Dracones memorat 20. cubitorum, qui degant apud Æthiopes Aſachæos. Aſcendunt *Aetius* & *Auicenna* à cubitis 5. ad 30. Sunt Phrygiæ dracones apud *Ælianum Hiſt.* L. VII. c. 20. Orgyjarum 10. ſiue 30. cubitorum juxta *Heſychium* & *Euſtathium.* Ita & deſcribit τὸς ὄφις τὸς μεγαλούνας Epidauri *Pauſanias* in *Corinthiacis:* Indicos dracones τριακοντάπηχυ μῆκος *Philoſtrat.* L. III. c. 2. cujusdem longitudinis fuiſſe dicitur Ægyptius ille draco viuus Alexandriam allatus ad *Ptolomæum Philadelphum*, imo τριακονταπεντάπηχυς ex relatione *Tzetzis Chiliad.* III. *Hiſt.* 113. Sunt τριακονταπήχυες obuii apud *Agatharchidem* L. V. c. 4. *Strab.* L. XVI. *Ælianum* in *Periplo Maris Rubri* L. XVII. c. 1. ubi Alexander draconem vidiſſe legitur 40. cubitos longum. Surgit *Philoſtorgius* L. III. c. 11. ad 45. cubitos; *Suetonius* c. 43. ad 50. *Dio* L. I. bicipitem Hetruriæ draconem memorat 85. pedum. *Strabo* L. XVI. ἑκατονταπήχυα, πλεθρίαιον, viſum in Campo Macra Cœleſyriæ, ejus craſſitiei, quæ Equitis ſuperauerit altitudinem, rictus tam ampli, qui

IOB. Cap. XXX. v. 29.
Ἀνθρωποφεομαχία.

Buch Hiob Cap. XXX. v. 29.
Menschen- und Schlangen-Kampf.

I. G. Pintz sculps.

qui Equitem admiſerit, ſquamis clypeiformibus. Quid dicamus de dracone illo 120. pedes longo, deuicto ab integro exercitu prope Uticam ad Bagradam Fluuium, cujus pellis & mandibula Romæ in Templo fuere ad Numantinum usque bellum ſuſpenſa, de quo *Tubero* apud *Gellium* L. VI. c. 3. *Liv.* apud *Valerium* L. I. *Plin.* L. VIII. c. 14. *Oroſ.* L. IV. c. 8. Majores recenſitis hactenus ſunt Indici atque Æthiopici, qui orgyjas habent 30. id eſt, pedes 135. apud *Ælianum Hiſt.* L. II. c. 21. Centum orgyjas apud *Diodorum* L. III. ſuperantes fidem ipſius Hiſtorici. Indici meminit *Ælian.* L. XV. c. 21. cubitorum 70. qui ſolo ſibilo terrorem incuſſerit exercitui Alexandri, ab Indis in antro quodam in maxima habitus veneratione. Apud eundem *Ælianum* L. XVI. c. 39. *Oneſicrito* teſte, legitur *Apoſiſar* Indus binos enutriuiſſe dracones, unum 80. alterum 140. cubitorum. Nihili hæc, quæ hactenus, æſtimanda, ſi conferas cum dracone illo πενταπλέθρῳ, 500. pedum, quem Toxiles Alexandro monſtraſſe dicitur, apud *Maximum Tyrium Serm.* 38. Et hæc nihil collata cum Arabum commentis. *Die Araber können noch beſſer fliegen ohne f. Damir*, Scriptor Arabs, ipſe αὐτόπτης draconem deſcribit 2. paraſangas, id eſt, 8000. paſſus longum, ſquammatum, capite humano.

Qui exiguam interioris Africæ atque Indiæ notitiam, quam Veteres habuere, animo perpendit attento, ei haud difficile fit, fontes detegere mendaciorum adeò monſtroſorum, quæ circa ſerpentum ſeu draconum magnitudinem ſparſere illi per orbem. Quicquid de interaneis illarum regionum nouerant, habuere per infidas relationes. Habent fabulæ de rebus miris ἑλκυστικόν τι, ut faciles iis præbeamus aſſenſum, & tranſit ipſa veritas ſæpe mille abhinc paſſibus in mendacium. Exemplo poterunt eſſe vel ipſi Dracones Heluetici, plerique ſanè, ſi non omnes, incertâ falsâue traditione, vel perterritâ imaginatione nixi. Et tamen citius excuſſeris ex ſilice aurum, quàm ex mentibus noſtratium eradicaueris inueterata de exiſtentia draconum præjudicia. Corrigendi ſunt Scriptores veteres ad obſeruationum modernarum amuſſim. Maximi, qui quidem hactenus ſunt noti, ſerpentes, & Europæis non minus quàm Indis in cibum veniunt, eumque delitioſum, ab 18. pedibus ſurgunt ad 24, Braſilienſibus *Boiguacu* dicti apud *Marcgrauium*, *Jiboya Piſoni*, *Cobra de Veado* Luſitanis. Deglutiunt hi, vel lingendo ſenſim abſorbent homines integros, & capreas, imò proſtat in *Eph. Germ. Ann.* XII. *Obſ.* 7. Uri exemplum ab hujusmodi beſtia abſorpti. Vid. *Raji Synopſ. Anim. Quadrup.* p. 325.

De draconum figura haud variant minùs portentoſæ relationes, quàm de magnitudine: Sunt, qui iis affingunt pedes, alas, criſtas. Scilicet facile eſt, ut inuentis, ita & erroribus atque mendaciis aliquid addere. Videſis, quos in *Itineribus* meis *Alpinis* deſcripſi, imo & depingi juſſi, ſed caue, ne ſubſcribas relationibus infidis. Superſedeo draconum pedatorum, alatorum, criſtatorum hiſtoriis, quas enumerare nimis foret longum. Id annotaſſe ſufficiat, Scriptoribus probatiſſimis veteribus non aliter innotuiſſe dracones, quàm ſub idea ſerpentum prægrandium, eorumque nec pedatorum, nec alatorum. *Auguſtinus* L. III. *de Geneſi* c. 9. *Dracones ſine pedibus & in ſpeluncis requieſcere, & in aërem ſuſtolli perhibentur. Lucanus:*

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

De Criſtis *Plinius* L. VIII. c. 13. *Id modò mirum, unde criſtatos dracones Juba crediderit.* Et L. XI. c. 37. *Draconum criſtas qui viderit, non reperitur.* Sed ne quid nimis, Plini. Serpentis criſtati obuium eſt exemplum omni conteſtatione majus, dignum, cui tum propter raritatem ſuam, tum propter certitudinem locus concedatur inter Tabulas noſtras, locus in Textus Jobiani explicatione. Transſcripſi non fabulam, ſed certiſſimam raramque ſimul hiſtoriam, fide nixam non ſolùm ampliſſimi actoris, qui certamen ſatis dubium ſuſtinuit, viuus adhuc per DEI gratiam, ſed multorum aliorum, ἀνθρωποφθορομαχίας titulo inter *Otiorum Æſtiualium* Anni 1729. παραλειπόμενα, Illuſtri Viro, Dn. *Hans Sloane*, Sereniſſimi Angliæ Regis Proto-Medico, & Societatis Regiæ Anglicæ Collegiique Medicorum Regii digniſſimo Præſidi, transſcriptam.

Accidit menſe Majo A. 1720. ut Nobiliſſimus Dn. *Hirzelius*, Præfectus tunc Grypheanus, bono manè Greiffenſeâ per pedes properaturus ad Pontem, qui Glattæ Fluuii littora jungit, juſſu Superiorum tunc reſtaurandum, Greiffenſeam inter & Schwertzenbach, in foſſa ſicca obſeruans ſuſurrum, judicium, ſed præceps, ferens de lepuſculis inter frondes & folia ſicca latitantibus, canem venaticum, quem ſecum ducebat, inuitauerit ad inſectandam prædam. Cane haud obſequente mandatis Domini, imo renitente, aliàs ad proſequendos lepores promptiſſimo, ipſe viator baculo frondes foliaque disgregat. Sed en! profilit *anguis latens in herba* cum impetu, ſtrepitu, & ſibilo, aggreditur virum optimum, aſſurgens juxta veſtium ductum, ambiens colli poſtica, integrum cincturus, hominemque ſtrangulaturus: fugam capeſſit illicò fidus aliàs comes, leporarius canis, lepore quouis timidior, deſerit Dominum & caſtra, plenisque ſaltibus redit ad arcem. Extremas intendit vires μονόμαχος collum ab hoſte liberaturus, rictu dentato aperto, & linguâ vibratâ, omnia mala minante, victor tandem beſtiam ſubjicit pedibus, cultro terræ affigit, per cutim duram valde in viſcera adacto, neque id absque difficultate:

cultate: linquit in hoc ſtatu tanquam deuictam, cultroque hærentem, viam ſuam proſecuturus. Duodecim circiter paſſus progreſſus obſeruat anguem in ſpiras ſeſe voluentem, exſilientem per 6. circiter pedes in altum, excutientem cultrum, non cogitans fortè de nouo, cui expoſitus eſſet, periculo. Aggreditur hoſtis, ſaltibus aliquot factis, de nouo victorem, gyro quadruplici cingit, & arctiſſimè crus ſiniſtrum, capite ſurſum erecto, & linguâ anchoræ inſtar furcata motitante. Percutit Præfectus argenteo baculi manubrio hoſtem tamdiu, ut laſſum tandem & mortuum, vel quaſi, euoluere potuerit, ſeſeque iterum liberare. Sentit mox in crure ab angue arctato dolores, & intumeſcentiam: mortuam, ut ſibi videbatur, beſtiam arripit manibus, ad ipſam arcem, ſedem ſuam, reportat, atque in victoriæ ſignum veluti Trophæo erecto ſuſpendit. Ex pugna laſſus, crure æger, in lectum ſe confert, & ad ſudorem, qui copioſus jam ante manare cœperat, ſe iterum diſponit. Bihorio elapſo, adferuntur noua de noua beſtiæ euaſione. Accurrit iterum victor aduerſarium quæſiturus, eum ſub ſtrue lignorum latentem protrahit, defatigatum denuò ſuſpendio punit, ſuſpenſumque linquit, qui ſerâ veſperâ horam inter 8. & 9. ſanguinem ore & vulnere euomens vitæ ſubiit ultima fata. Colore fuit hic ſerpens obſcurè viridi, maculis nigris picto, pedes $5\frac{1}{2}$. Tigurinos (qui æquiualent 5. I. 5. Pariſinis) longus, in proportione ad longitudinem craſſus; ſed id inprimis ſingulare, quod criſtam geſſerit in capite, attactu duriuſculam, ut dimicantem pupugerit, pennæ ad inſtar ex ſcapo conſtantem, & filamentis lateralibus: Scapus medius niger, fibræ laterales albouirides, fimbriâ nigrâ marginatæ, ut ſunt ſæpe auium plumæ. Hujusmodi cornicula fuere tria, anterius maximum, reliqua duo gradatim minora. Hanc triplicem criſtam erexit irata, depreſſit fatigata. Commemorandæ inſuper veniunt duæ paruæ pinnulæ ſub initium colli ex quouis latere una. Caput, cujus lineamenta ipſe mihi depinxit victor, exhibet Fig. A. & cornicula majori aliquantùm modulo Fig. B. De nomine, quod conueniat huic beſtiæ, anceps hæreo: *Acontiæ* ſeu *Jaculi* occurrit omnium primum, quod jaculi ad inſtar ſeſe vibret. *Ceraſtæ* epitheton merentur cornicula criſtam efformantia. *Cherſydri*, quod ſynonymon etiam eſt Acontiæ, vel & *Hydri* cognomen, quod in ſicco degat & humido. Locus pugnæ, *le champ de bataille*, à Lacu Gryphеano vix 10. paſſibus diſtat, & videntur pinnulæ inſeruire natatui, niſi malis vibrationi ſaltatoriæ. Seligat quisque, quod volet. In Ceraſten quadrat locus *Plinii* L. VIII. c. 23. *Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina* (heic trigemina) *quorum motu reliquo corpore occultato ſollicitat ad ſe aues*. In *Acontiam*, quod ſcribit *Ælianus Hiſt. Anim.* L. VIII. c. 13. In Collectaneis *Hiſtoriæ* meæ *Naturalis Helueticæ* circumſpicienti occurrit ſimilis fere hiſtoria, quam memoriæ reliquit *Conr. Geſsnerus Lib. de Aquatilib.* p. 528. Sed deeſt ſerpentis ipſius deſcriptio.

Redeo, digreſſione facta, ad dracones. Dubia retuli circa pedatos, & criſtatos, majora premunt alatos. Fidem ſuperat, poſſe tantæ molis, tantique ponderis machinam alarum beneficio ſuſtolli. Sed demonſtrare facile foret, ſi in auia excurrere liceret, deriuandam eſſe traditionem de draconibus alatis à Poëtis & Mythologis, quibus

Quidlibet audendi (monſtroſa quæque fingendi) *ſemper fuit æqua poteſtas.*

Silentio præteriri non debet vis non ſolùm aëris, ſed & auium præteruolantium abſorptiua. *Mela* L. I. c. 19. *Circa (Rhyndacum) angues naſcuntur immanes, neque ob magnitudinem modò, ſed ob id etiam mirabiles, quod ubi in alueum ejus æſtus ſolemque fugerunt, emergunt, atque hiant, ſuperuolantesque aues, quamuis altè & perniciter volantes, abſorbent.* Quod idem memorant *Plinius* L. VIII. c. 14. ex *Metrodoro*, *Ælian.* L. II. c. 21. *Phile* c. 59. Judæis priſcis hæc fuit fabulæ interpretatio myſtica, quod animalia hæc rictu faucium aperto, veluti gemebunda, miſerum ſuæ vitæ triſtis, deſertæ, famelicæ deplorent ſtatum. Et huc fortè alludere Jobum noſtrum, quando *fratrem* ſe dicit *draconum:* Micheam I. 8. *Hanc ob cauſam plangam & ululabo, incedam lacerus & nudus, edamque planctum ut dracones, & luctum ut juuenes ſtruthiones.* Sed magis ad rem noſtram facit, quod memorant Scriptores de miſerabili draconum ſibilo, qualis terrori fuiſſe dicitur toti exercitui Alexandri M. Συριγμὸν μὲν ἓν ἀφῆκε μέγιστον, καὶ φύσημα, ὡς ἐκπλῆξαι τε πάντας, καὶ ἐκταράξαι. *Ælian.* L. XV. c. 21. de Dracone Indico. Et L. XVI. c. 39. de Dracone omnibus Inſulæ Chio Incolis terrifico: Δράκοντα μεγέθει μέγιστον, ἐπερᾶν καὶ τὸν συριγμὸν ἐπιπεφρίκασιν οἱ τὴν Χίον κατοικοῦντες. Quid quod ipſa vox תַּנִּין *thannin* deriuatur à תַּנּוֹת, θρηνεῖν, *plangere, gemere*, quod vocabulum extat Jud. XI. 40. De hac voce notandum porrò, ſupereſſe adhuc in Oriente; prægrandem ſerpentem Turcæ nominant *tinnin*, *zenebi tinnin. Meninzk. Lex.* p. 1443. In gratiam *Ceraſtæ* noſtri Heluetici, de quo ſupra, nummum ſiſtit rariſſimum Fig. C. in quo ſignatus draco criſtatus (tribus corniculis noſtro ſimilibus) cum Caduceo & Spica, cujus ectypum à *Patino* obtinuit Ill. *Spanhem. Diſſ. de Præſt. Numiſm.* p. 264. Sic & *Baſiliſco* attribuit *Galenus Lib. de Ther. ad Piſonem* p. 460. ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τρεῖς ὑπερογκὰς. Fig. D. unicam habet, ſeu carunculam, ſeu criſtam, in Nummo Urbis *Pautaliæ* in Thracia, παυταλίας, quæ corruptè apud *Stephanum* παυταλία & πανταλία legitur. *Spanh. Lib. cit.* p. 184. Omitto dracones in Ægyptiorum Nummis

Loto

Loto coronatos, ſed ex *Procilia* gente ſiſto Fig. E. Numiſma, in quo ab una parte videre licet caput Junonis Soſpitæ pelle caprina tectum S. C. ex altera eandem in bigis, pelle etiam caprina amictam, quæ dextra haſtam vibrat, ſiniſtra ſcutum tenet; ante bigas Serpentem Lanuuinum in gyros circumuolutum, in Deæ tutelam, qui etiam ex Ceraſtarum genere eſſe videtur. L. PROCILI. F. *Vaillant. Numiſm. Famil.* P. II. p. 317.

Pergo, Textu duce, ad בְּנוֹת יַעֲנָה *benoth jaanah, filias clamoris.* Occurrit בַּת יַעֲנָה *bath jaanah* paſſim in Scriptis Propheticis, & in Tigurinis noſtris Verſionibus vertitur communiter per *ſtruthiones*, imo *juuenes ſtruthiones* Jer. L. 39. *Habitabunt in ea Zijm cum Jim, & habitabunt in ea juuenes ſtruthiones. (Habitabunt dracones cum fatuis ſicariis; & habitabunt in ea ſtruthiones.* Jeſ. XIII. 21. *Habitabunt ibi juuenes ſtruthiones.* Jeſ. XXXIV. 13. *Erit habitaculum draconum, & atrium pullorum ſtruthionum. (Erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionum.)* Jeſ. XLIII. 20. *Gloriam meam prædicabunt agreſtes beſtiæ, dracones, & pulli ſtruthionum. (Glorificabit me beſtia agri, dracones & ſtruthiones.)* Eſt auis hæc, qualis ſit cunque, θρηνητικὴ, lamentis omnia implens, immiſericors. Poſterior hæc proprietas conſtat ex Thren. IV. 3. *Dracones nudata mamma catulos ſuos lactant, filia verò populi mei crudelis, ut ſtruthiones in deſerto. (Lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos ſuos; filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto.)* Prior ex noſtro Textu; & clarius adhuc ex Mich. I. 8. *Plangam & ululabo, incedam lacerus & nudus, edamque planctum ut dracones, & luctum ut juuenes ſtruthiones.* Habent LXX. in Michea, Jeremia & Jeſ. XIII. 21. Σειρῆνας, *Sirenes*, auium genus ad mare nidulans, lugubri cantu nidos pullosque ſibi à fluctibus maris abreptos plangens. Rabbinis plerisque placet Γλαῦξ, *noctua, ululа. Cyrillo* ad Mich. I. 8. Ἀηδών, *luſcinia. Chryſoſtomo in Job.* l. c. Ἀλκυών, *Iſpida.* Ubi ὡς ἐν παρόδῳ notandum, commutari facilè has voces ἀλκυὼν & ἀηδὼν, & huc prorſus non quadrare luſciniam, ſed quidem ἀλκυόνα, cujus cantus triſtis, ſed ſuauiſſimi ſoni. Unde *Chæremon* in *Luciani Alcyone* exclamat. Ὡς ἡδεῖα ταῖς ἀκοαῖς! Et *Oppianus*, dulcedine vocis eminere hanc auem omnibus aliis, quas, ſi ſuauiſſimè canant, cum Alcyone comparat *Tymnæus Anthолog.* L. III. c. 24.

Ὄρνεον ὦ χάρισιν μεμελημένον, ὦ παρόμοιον
Ἀλκυόσιν τὸν σὸν φθόγγον ἰσωσάμενον.

Triſtem θρηνήσεως anſam memorat *Valerius Flaccus* L. IV. Argonautikῶν.

Fluctus ab undiſoni ceu fortè crepidine ſaxi
Cùm rapit Alcyonis miſeræ fœtumque, laremque,
It ſuper ægra parens, queriturque tumentibus undis.

Similia legas apud veteres Scholiaſtes in *Homeri Iliada, Ariſtophanem in auibus, Theocritum Idyll. 7. Etymologum* in Ἀλκυών, *Phauorinum* in ἐυηνήνη, alios tum Græcos, tum Latinos. Suppeditat vel ſolus *Lucianus* in *Alcyone* teſtimonia triſtiſſimi planctus. Θαλαττία τις ὄρνις ἀλκυὼν ὀνομαζομένη, πολύθρηνος καὶ πολύδακρυς. *Marina quædam auis Alcyon dicta, valde luctuoſa & lacrymoſa.* Γοώδη γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸν ἦχον ἀφίησι τὸ ζῶον. *Lugubrem profectò ſonum emittit illud animal.* Ὦ ὄρνι θρῆνον μελῳδὲ! *O auis lamentationum modulatrix!* Sunt ipſæ hæ fictiones Poëticæ in cauſa, quod ex Veteribus plurimi per בַּת יַעֲנָה intellexerint ipſam hanc Alcyona auem, ſed minus adæquatè, quia *bath jaanah* non eſt auis maritima, ſed in deſertis à mari remotis, circa Babylonem & Bozram Idumææ habitans, quod conſtat ex Jer. L. 39. Jeſ. XIII. 21. XXXIV. 13. Sed quoque crudelitatis notâ infamis eſt *bath jaanah*, quam exerceat erga pullos. Thren. IV. 3. Sed Alcyon, *Plutarcho* teſte, Φιλοσοργίᾳ, ſuperat hirundines ipſas atque columbas, τῷ φιλοτέκνῳ χελιδόνας, καὶ τῷ φιλοίδῳ πελειάδας. Ipſi Judæi veteres, quod ſupra jam innui, & ex *Chryſoſtomo* atque *Cyrillo* conſtat, per *bath jaanah* intellexerunt *noctuam*, τὴν Γλαῦκα. Collimant ex recentioribus *Pagninus, Arias, Junius & Tremellius, Schindler, Buxtorff*, cumprimis *Fuller Miſcell.* L. VI. c. 7. *Ejusmodi aliitis genus, quod & θρηνητικὸν ſit & φιλέρημον rectè, opinor, Tremellius ululam vertit, quam Græci (ut & Latini) à mœſto velut ululatu ὀλολυγόνα appellant. Eodem quoque modo* à עָנָה *à clamando ſiue reſonnando* יַעֲנָה *nuncuparunt, propter vocem ſcilicet ſonoram, præſertim noctis ſilentio, & ſæpius ingeminatam. Niſi malimus, quod potius credo, ululæ quandam ſpeciem eſſe, quam ſtrigem vocarunt. Etenim ſtrix* ὀλολυγὼν *redditur Græce in Gloſſario antiquo. Eam verò* ἐρημώνην *ſeu ſolitudinis amantem nominat Aratus, ejusque voces triſtes ac ferales ſemper fuiſſe exiſtimatas conſtat.* Adde, etiam Germanis *ululam* audire *Eüle*, nobis Heluetis *Heüel, vom heülen*, ab ululando. Sed ſunt communiter hujusmodi argumentationes, ex Etymologiæ fontibus depromtæ, exigui ponderis. Vetuſtiſſimi tandem interpretes, & ex his LXX. ſuffragium dant *Struthioni*, quem vocant Στρεθὸν, Στρεθίον, quæ equidem vocabula etiam *Paſſerem* deſignant, ſed heic Στρεθοκάμηλον, *Struthiocamelum*, auium maximam. Ita ſanè *Chryſoſtomus in Jobum, Euſebius, Baſilius, Hieronymus, Theodoretus, Procopius in Eſaiam, Olympiodorus in Jeremiam, Suidas in* Σειρῆνας, *Aquila, Symmachus, Theodotion, Vulgata, Tigurina.* Ex veteribus ſolus eſt *Nouatianus Lib. de Cibis Judaicis* c. 3. ut ex modernis *Fullerus*, qui pro *Paſſere* militant. Stant & pro Struthione *Chaldæi, Syri, Arabes*, ex Judæis *Maimonides Tr. de cibis vetitis.* c. 3. *Gloſſatores Talmudis, Abr. Peritſol, Chazkuni in Leuiticum, Dauid de Pomis in Lexico.* Longum nimis foret, ſi enumerare vellem rationes pro Struthione omnes, Textu

noſtro contentus, qui flebilem indigitat planctum. Græci equidem Scriptores nihil nobis tradunt de Alitis hujus clamore, ſed Arabes, quibus is poterat eſſe notior. Ex recentioribus teſtimonium adfero *Johannis de Laet deſcript. Americ.* L. XV. c. 7. *In Braſiliæ Mediterraneis multæ ſtruthiones reperiuntur, quas barbari ſua linguâ nominant janducocu, &c. Proceræ ſunt, & tam altum clamant, ut ad dimidiam leucam audiantur.* Coronidis loco ex Synonymis Struthionis benè multis in Oriente uſitatis unicum affero, quod *jaanah* noſtro affine ſit, Arabum *ne-am, ne-amet* ex *Meninzk. Lex.* 5207. 5512. & Hottentottorum *Ammi* ex *Kolb. Cap. Bon. Spei.* 362. quod ſtringeret magis, ſi, quod eruditiſſimus Scriptor conjectat, ex Judæis deſcendit Natio hæc. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 14. p. 217. &c. L. III. c. 14. p. 428.

Job. Cap. XXXI. verſ. 26.

Si videns lucem (Solis) ſplendidam, & Lunam (a) claram incedentem.

(a) Precioſam.

Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè.

SUnt Sol, Luna, Stellæ, Syderum horum omnium mirabilis fulgor, ordinatiſſimus motus, vaſtiſſima moles, uſus maximi ac multiuarii, euidentiſſima totidem exiſtentiæ diuinæ argumenta, quot nempe ſunt corpora hæc totalia, horumque affectiones. Agnouere hanc veritatem omnis ævi gentiles, agnoſcunt adhuc, in hoc errantes, quod intellectus corruptus Diuinitatem quæſiuerit non in ente quodam ſpirituali infinitè ſapienti ac potenti, ſed materiali, Sole ipſo ac Luna. Hinc eſt, quod DEUS adeò ſeuerè Solis, Lunæ, ac Stellarum cultum prohibuerit populo ſuo ad ἀξεολατρείαν proniſſimo. *Ne fortè attollas oculos tuos in cœlos, & viſis Sole, Luna, Stellis cum uniuerſo exercitu cœlorum, proſternatis & adores colasque ea, quæ diſtribuit* DOMINUS DEUS *tuus omnibus populis ſub uniuerſo cœlo. (Ne forte eleuatis oculis ad cœlum, videas Solem & Lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit DOMINUS DEUS tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt.)* Deut. IV. 19. Quid enim aliud hoc eſt, quàm ἀλλάσσειν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου ΘΕΟΥ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτῶν κτίσεων. Rom. I. 23. Digniſſima lectu & attentione ſunt, quæ hanc in rem habet Author Libri Sap. XIII. 1 - 5. *Etenim natura vani ſunt omnes homines, ignorantia DEI præditi, qui ex euidentibus bonis eum, qui eſt, non valuerunt intelligere, nec ex operibus conſideratis opificem cognouerunt: ſed aut ignem, aut ventum, aut citatum aërem, aut aſtrorum orbem, aut vim aquarum, aut lumina cœli rectores mundi Deos eſſe putauere. Atqui ſi horum pulchritudine delectati, Deos exiſtimauerunt ipſa, quanto præſtet horum Dominus cognoſcere utique debuerant (quandoquidem ſummus pulchritudinis generator ea condidit,) ſin potentiam eorum & efficaciam admirati, quanto eſſet horum opifex potentior, ex iisdem intelligere. Siquidem ex pulchritudinis rerumque creatarum excellentia collatus iis Creator earum ſpectari poteſt. (Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia DEI, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes, agnouerunt quis eſſet artifex: Sed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Quorum & ſi ſpecie delectati, Deos putauerunt; ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt: ſpeciei enim generator hæc omnia conſtituit. Aut ſi virtutem, & opera eorum mirati ſunt: intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior eſt illis. A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ, cognoſcibiliter poterit creator horum videri.)* Non vela ventis pandam, excurſurus ad primos idololatriæ fontes, quam materiam ex profeſſo integris libris tractarunt *Voſſius* aliique: id unicum indigitaſſe ſufficiat, eſſe ἡλιολατρείαν & σελενολατρείαν ex primis & antiquiſſimis idololatricis erroribus, à quibus ſe in Textu purgare contendit Jobus. Sunt adhuc & inter nos idololatræ, ſed, ut ſcientiæ ad ſummum fere euectæ ſunt faſtigium, ſubtilioris generis & aſtutioris. Fuit enim idololatricus cultus extra nos, eſt nunc intra. Adoramus, & in dies, affectus noſtros deprauatos, non ita tectè tamen, ut non verbis & factis detegamus corruptionem noſtram. A corruptela hac haud immunis eſt ullus hominum ſtatus, ne is quidem, cui incumbit, aliis viam ſalutis monſtrare. Teſtimonium lege apud *Lactantium* L. II. *de Orig. Erroris*, c. 3. cui titulus: *de Literatorum errore. Quid prodeſt ad vulgus, & ad homines imperitos hoc modo concionari? cum videamus etiam doctos & prudentes viros, cum religionis intelligant vanitatem, nihilominus tamen in iis, quæ damnant, colendis, neſcio qua prauitate, perſtare.* Qui vel parum in lectione hiſtoriarum eſt verſatus, eum latere nequit, eſſe Solis Lunæque cultum ex antiquiſſimis, omnibus penè Nationibus communem, quæ aſtris hiſce varia impoſuere nomina. *Auguſt. de Ciuit. Dei* L. VII. c. 16. *Apollinem ipſum Solem eſſe dixerunt, Dianamque germanam ejus: ſimiliter*

ſimiliter Lunam & viis præſidere: unde & virginem volunt, quod via nihil pariat; & ideo ambos ſagittas habere, quod ipſa duo ſydera de cœlo radios terras usque pertendant. Vulcanum volunt, ignem mundi. Aſſyrii inprimis & *Phœnicii* coluere *Solem Adonidis* nomine, *Phrygii Altinis* cum fiſtulâ & baculo, *Ægyptii* forma *Oſiridis* cum ſceptro monoculo, de quo fuſius legatur *Macrobius* in *Saturnalibus. Diodor.* L. I. c. 2. *Primi illi homines olim in Ægypto geniti hunc mundi ornatum conſpicientes admirantesque, in uniuerſorum natura duos eſſe Deos, & eos æternos arbitrati ſunt, videlicet Solem & Lunam, & hunc quidem Oſiridem, hanc Iſidem certa nominis ratione appellarunt.* De *Maſſagetis* legatur *Strabo* L. XI. de *Pœnis, Perſis, Græcis, Herodotus* L. I. IV. *Cic. L. II. de Nat. Deor.* de *Pæonibus Maximus Tyrius Serm.* 38. de *Peruanis Garcillaſſo della Vega*, ex Regio Yncarum ſtemmate ortus. *Macrobii* in ſpecie hoc eſt ſyſtema, ut oſtendat ex veterum Theologorum *Orphei, Homeri, Heſiodi, Platonis* Scriptis, Solem reſpicere omnes penè Deos, *Jouem, Nemeſin, Pana, Janum, Saturnum*, alios. In Sacris occurrunt paſſim ἡλιολατρείας teſtimonia. Ægyptiorum illa urbs Jeſ. XIX. 18. עִיר הַהֶרֶס, Græcis ἡλιόπολις audit, quia magnificum ibi fuit Soli ſacrum Templum apud *Strabon.* L. XVII. *Macrob.* c. 23. *Plin.* L. XXXVI. c. 8. *Diod.* L. II. c. 1. Sunt, quibus famoſus ipſe *Baal* eſt Sol, ut eſt *Lilio Gyraldo Syntagm.* 2. *Bel* nomen idem cum Græco ἥλιος, quem Solem Aſſyriis *Hel*, i. e. Deum vocari tradit *Seruius Æneid.* I. Poterat ita culpa expers Jobus ſanctè conteſtari, quod nunquam in vita ſua ſe inquinauerit turpi populorum vicinorum ἡλιο- & ἀςρολατρείᾳ, imo ne quidem cultui ſe addixiſſe Arabum ſuorum, qui teſte *Herodoto* L. I. juxta cum Aſſyriis Perſas edocuere Solis Lunæque cultum. *Morem habent editiſſimis quibusque conſcenſis montibus Joui hoſtias immolare, omnem gyrum cœli Jouem appellantes, Soli Lunæque ſacrificant, & telluri, igni, aquæ, atque ventis, bisque ſolis ſacra faciunt jam inde ab initio. Vraniæ quoque ſacrificant, ſic nimirum ab Aſſyriis Arabibusque edocti.*

Denotat, quod probè animaduertendum, אור *Or* in Textu noſtro in genere *lucem*, ſed LXX. omnesque alii Interpretes dant *Solem*, cui ad latus ponitur *Luna* nomine ſibi proprio יָרֵחַ. Diſcrimen proin eſſentiale magno noſtro Philoſopho eſt *Solem* inter & *Lunam*: eſt ille אור lux, lucis fons, hæc nonniſi lumine à Sole mutuatitio ſplendet. Siue Sol ſit corpus ingens igneum flammeum, ignis fluidus, ſiue corpus ſolidum, ſiue ex fluido ſolidoque mixtum, certum id ſemper eſt, eſſe fontem inexhauſtum, è quo omnis lux & calor ad terram noſtram omnesque Planetas, debita ſingulis portione, emanat: debita dico portione, certum quippe, gaudere Mercurium atque Venerem longè majori caloris lucisque gradu, quam terram noſtram, minori longè ſuperiores Planetas, Martem, Jouem, Saturnum. Sed neque extra rhombum eſt nonnullorum interpretatio, quòd אור Jobo denotet in ſpecie Orientem Solem, utpote cui Veteres inprimis ſua fecerunt ſacra. *Virg. Æneid.* 12.

Illi ad ſurgentem conuerſi lumina Solem
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.

Magi in ſpecie & *Perſæ* juxta *Herodotum* L. I. *Pythagoræi* juxta *Cœlium* XII. c. 9. à quibus gentibus ἡλιολατρείαν fuere edocti Judæi. Vidit Propheta *juxta oſtium Templi DOMINI inter veſtibulum & altare viginti quinque viros, quorum dorſa verſa erant ad Templum DOMINI, facies verò eorum ad Orientem, & hi adorabant ad ortum Solis.* Ezech. VIII. 16. Imo verò tranſiiſſe videtur conſuetudo ad ipſa Chriſtianorum Templa, quorum Chori reſpiciunt Orientem. Lege *Leonis* Papæ *Serm.* 7. *de Natiuit. Bellarminum* L. III. *de Cultu Sanctor.* c. 3. qui ſtructurarum hunc ſitum pluribus defendere conatur rationibus.

Job. Cap. XXXII. verſ. 19.

Nam venter meus rumperetur ut noui utres, quum vino ſpiraculum non aperitur.

En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit.

Silentiarius hactenus Elihu, ætate minimus ex Jobi amicis, ſumma patientia attendit ad ſeniorum diſcurſus, ut juniores decet, ſibi ipſi licet ſuffenus, nunc quoque prodit in campum, prolaturus, quos deuoto ſilentio formauit, conceptus, *plenus ſermonibus*, ut & *ſpiritus ventris ſui anxerit* eum. v. 18. Tum ἐχεμυθίαν ſuam, tum loquendi deſiderium exprimit ab initio ſtatim eleganti metaphora deſumta à muſto in utribus fermentante, hosque ad crepaturam usque diſtendente, imo tandem reſiſtere ineptos rumpente. Anſam dat elegans hæc dictio proferendi nonnulla de vini fermentatione, atque ingenti vi ejus expanſiua. Continent, quod experimentis ſatis ſuperque conſtat, ſucci vegetabilibus

expreſſi omnes, vinum in ſpecie, aërem admodum compreſſum, qui carceribus ſuis ſolutus, & libertati ſuæ redditus, adeò validè ſuam exercet vim elaſticam, ut vel porta aperiri debeat euolanti, vel adeò arctè claudi, ut dolii reſiſtentia expanſiuam aëris virtutem ſuperet. Ex quo eodem fonte deducendæ veniunt ſtupendæ pulueris pyrii vires, Sclopeti Pneumatici effectus, Antliæ Pneumaticæ experimenta. In ſenſu morali eſt eruditio omnis imaginaria, & ſuperficiaria in rebus experientia Pythoniſmus Elihuanus.

Quid didiciſſe, niſi hoc fermentum, & quæ ſemel intus
Innata eſt, rupto jecore exierit caprificus?

Perſius Sat. 1.

Quo multi ambitione inflati ſeſe paſcunt, ſed quoque proſtituunt. *Pythoniſmus* dico; ipſum quippe vocabulum אוֹב *ob*, quod heic per *utrem* vertitur, alibi notat *Pythonem*, Pythonicum ſpiritum, quo obſeſſi oracula promebant ex ventre ἐγγαστρίμυθοι, *ventriloqui*. *Pythonici & diuini, qui muſſitant & diſſertant.* (*Quærite à pythonibus, & à diuinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis.*) Jeſ. VIII. 19. *Humilis eris, loquerisque de terra, & de puluere dejectæ edes ſermonem tuum: erit enim vox tua velut pythonis de terra loquentis, & de puluere eloquium tuum garriet.* (*Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum; & erit quaſi pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum muſſitabit.*) Jeſ. XXIX. 4. De hac ipſa ventriloquela plura, ſi benè memini, inuenies in Hiſtoria Endoriſſæ. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 347.

Job. Cap. XXXIII. verſ. 15.

In ſomnis, in viſo nocturno, quando ſopor homines opprimit, dum in lecto dormiunt.

Per ſomnium, in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo.

DOrmimus adhuc, poſt tot ſeculorum decurſum, imò, ſi verum fateri velimus, etiam Archi-Philoſophi, altum ſtertimus ſomnum in Phænomenon naturæ inquiſitione & cauſarum detectione, vel ſomnia certè ſomniamus: Quantò erit hæc confeſſio & neceſſaria magis, & verior, ubi ſermo eſt de altiore illa & Diuina Theologia atque Philoſophia, quâ DEUS ipſe immediatè, absque cauſarum naturalium interuentu, mortalibus voluntatem ſuam declarat? In genere equidem concipere id licet, & dicere, DEUM operari in hominis mentem aut absque ulla objectorum externorum mutatione, aut aërem ipſum aliaue extra nos corpora mutare ita, ut has illasque figuras repræſentent, has illasue in ſenſus noſtros externos impreſſiones faciant. Sed de τῷ διότι altum apud omnes ſilentium. Triplex nobis ſiſtit Elihu reuelationum diuinarum genus.

בַּחֲלוֹם *in ſomniis*, ligatis veluti ſenſibus noſtris externis, redeuntibus ad cerebrum ſpiritibus animalibus, ibique ſuos exercentibus diſcurſus, i. e. ſomniantibus.

חִזְיוֹן לָיְלָה *viſione nocturna*, qua vigilantes noctu audimus quippiam, vel videmus.

בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל אֲנָשִׁים *in cadendo ſoporem ſuper homines, in nictationibus, quando ſopor hominem opprimit*, concidentibus ſenſim palpebris, neque vigilantibus nobis, neque dormientibus, ſed in medio veluti ſtatu conſtitutis. LXX. totum verſiculum ita: ἐνύπνιον, ἢ ἐν μελέτῃ νυκτερινῇ, ὡς ὅταν ἐπιπίπτῃ δεινὸς Φόβος ἐπ' ἀνθρώπους, ἐπὶ νυγμάτων, ἐπὶ κοίτης. *Somnium, aut in meditatione nocturna, ſicut quando incidit ſæuus timor in homines in dormitationibus ſuper cubili.*

Fuere binæ hæ vel tres reuelationum ſpecies Prophetis familiares, & diſtinguuntur paſſim ab inuicem. Dan. I. 17. legitur DEUS *Danieli contuliſſe vim exponendi omne viſum & ſomnia* בְּכָל חָזוֹן וְחַלְמוֹת, Joel. II. 28. *Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & juuenes veſtri viſiones videbunt.* Num. XII. 6. *Si fuerit Propheta DOMINI inter vos, per viſum me ei manifeſtabo, per ſomnium loquar ei.* Tertia ſpecies quadrare videtur in id, quod contigit Eliphazo. Job. IV. 12. 13. *Res arcana perlata eſt ad me, ex qua modicum quiddam percepit auris mea. Inter cogitationes, quæ oriebantur è viſis nocturnis, quum ſopor homines occuparet.* (*Porro ad me dictum eſt verbum abſconditum, & quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurrii ejus: In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines.*)

Attendi meretur expreſſa in Textu duplex, qua ſomno obruimur, ratio.

בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה *in cadendo ſoporem*, ſopore profundo nobis obrepente, quem comitantur perſæpe repræſentationes terrificæ. Ita *irruit ſopor ſuper Abram, & ecce horror tenebroſus ac magnus irruit in eum.* Gen. XV. 12. Ubi notandum, eſſe etiam in ſomno ordinario præſentationes nocturnas ut plurimùm, veluti per laternam megalographicam, majores & terrificas magis, quàm quæ fiunt vigilantibus: idque non ſolùm ex allegata alibi ratione, quod tunc tranquilla omnia, ſenſusque externi à quorumuis objectorum externorum impreſſionibus ſint liberi,

liberi, ſed quoque, quia, homine cumprimis in horizontali magis jacente ſitu, ſanguinis circulus per ſuperiores corporis partes ſit liberior, atque cerebrum à latice ſanguineo tum copioſiori, tum impetuoſius ruente, preſſum magis.

בתנומות עלי משכב *per dormitationes ſuper cubile*, eſt tenera quaſi & naturaliſſima omnium poſt ſomnolentiam dormitatio, ex qua quis euigilat facile. Pſ. CXXI. 4. *Ecce non dormiſcet, neque dormiet*, (vigilans ſemper ne quidem placidè blandeque dormiet,) *qui cuſtodit Iſraelem.*

Vigilantibus nobis continua occurrunt quouis momento objecta innumera; abſtrahimur inde atque diuertimur, ut ad res maximi momenti, quæ ſalutem noſtram attinent, interiorem animæ noſtræ ſtatum, deuotam cum DEO familiaritatem, minus, quàm par eſt, attendere poſſimus: fit id commodius, portis ſenſuum externorum clauſis. Eſt hæc forſan ratio, cur DEUS, Naturæ Author, Prophetis ſuis reuelaturus quidpiam, id effectui dederit ſpeciatim per inſomnia, & viſiones nocturnas. Et quis eſt, qui teſtari non poſſit, miras nos ſæpe inter dormiendum & doctas voluere cogitationes, quæ vigilantibus haud obueniunt?

Job. Cap. XXXIII. verſ. 19. 20. 21.

19. Caſtigabitur etiam (homo) cruciatu ſuper lectum ſuum, & quantum eſt offium illius, vehementi (morbo.)
20. Et vita ejus faſtidit panem, animaque ejus cibum ſuauem antea.
21. Ut abſumatur caro ejus, ne videatur, & promineant illius oſſa, quæ (priùs) non videbantur.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia oſſa ejus marceſcere facit.
20. Abominabilis ei fit in vita ſua panis, & animæ illius cibus antè deſiderabilis.
21. Tabeſcet caro ejus, & oſſa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

VItam ducit homo tenuiſſimo pendentem filo, tenerrimam trahens machinam, quæ in momenta fluxilis conſumeretur breui, ni ſuccederent nutritiæ partes in abſumtarum locum. Reſtauratio hæc ut commodè fieret, impertiit Creator optimus homini appetitum, & talium quidem alimentorum, quæ conſeruandæ vitæ & ſanitati conducunt. Quamdiu hæc in officina culinaria, ventriculo, trituratione inprimis interueniente, in laudabilem rediguntur chylum, atque per multas circulationes atque ſecretiones ad ultimum perfectionis gradum euecta juſta proportione loco abſumtarum partium apponuntur, tamdiu conſiſtit ſanitas, perennat vita; periclitatur hæc, ſi deficiat nutritio, conſumitur tandem corporis machina, ut vix cutis hæreat oſſibus, *abſumitur*, ſunt verba Elihu, Neo-Profeſſoris noſtri, *caro ejus, ne videatur, & prominent illius oſſa, quæ prius non videbantur.* Supremus vitæ ſanæ pariter atque ægræ Director Elihu noſtro eſt non inſipiens quædam natura, non Archæus imaginarius, non idolum quodcunque aliud, ſed DEUS, potentiſſimus rerum omnium Creator, & ſapientiſſimus Arbiter. Hic, Hic eſt, qui *caſtigat* Jobum, hominem quemcunque alium, *cruciatu ſuper lectum, & quantum eſt offium ejus, vehementi morbo.* Ipſe corpus & animam afficit dolorificè, corporis totam compagem conſumit, mentem triſtium idearum repræſentatione angit. Et ex primis, quæ patiuntur, viſceribus eſt primæ digeſtionis officina: tranſit appetitus in anorexiam: *Vita faſtidit panem, animaque cibum antea ſuauem.* Hoc fundamento ſemel ſuffoſſo corruit mox totum ædificium; Lecto ſe committit, mortique appropinquat mortalis. *Anima faſtidit omnem cibum, & pertingunt ad portas mortis. (Omnem eſcam abominata eſt anima eorum: & appropinquauerunt usque ad portas mortis.)* Pſ. CVII. 18. Quod nos vocare ſolemus ventriculum, & appetitum, id Elihu eſt חיה *chajah, vita*, Pſalmiſtæ נפש *nepheſch, anima*; rectiſſime quidem, eſt quippe hæc, quam appetitum vocamus, imo omnis ſenſatio, in anima, non in corpore. Breuitati ſtudens fuſius enarrare nolo, quomodo appetitum aboleat pituitæ inertis viſcidæ in ventriculo collectæ moles, acidum viſceris inuerſum, fibrarum tonus debilitatus. Utitur Profeſſor noſter omnium ciborum loco voce לחם *lechem*, quæ *panem* denotat, nutrimentum communiſſimum, optimum, corpori humano reſtaurando aptiſſimum, quam ob rationem Saluator optimus inſeri panem voluit Orationi Dominicæ. Appetitu deperdito fit corpus noſtrum molendinum ἄνυδρον, conſumitur caro, partes ſolidæ omnes, auolant fluidæ,

prominent oſſa, quæ prius non videbantur, muſculis atque pinguedine tecta. *Die Gebeine, welche man zuvor nicht ſahe, werden entblöſſet.* Sic Vernacula, ſed æquiuocè magis, quàm Latina, vox quippe *entblöſſen* amplius quid denotare videtur, oſſa in vulneribus, fracturis, ulceribus ſpeciatim carioſis nudata. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 349.

Job. Cap. XXXIV. verſ. 3.

Nam auris ſermones explorat, & palatum ſaporem ciborum dijudicat.

Auris enim verba probat, & guttur eſcas guſtu dijudicat.

QUod fortalitio benè munito ſunt milites excubitores in extimis munitionis angulis conſtituti, id corpori noſtro ſunt ſenſus quinque externi. His veluti internunciis informatur anima de omni eo, quod contingit extra, corpori ſibiue proficuum vel noxium, gratum ſiue aduerſum. Sedem ſuam habent quatuor horum ſenſuum in ipſo capite, videlicet viſus, auditus, guſtus, olfactus, propiores ſic cerebro, ſpirituum animalium officinæ, ubi anima ipſa réſidet. Sed debebat quoque ſupremus hic actionum noſtrarum director informari de omni eo, quod in toto reliquo peragitur corpore. Ad hunc ipſum finem tactus, ſenſuum quintus, diſpartitus eſt per totam cutim, qua latè contegit corpus. Omnium ſenſuum organa ſunt extremè ſubtiles, ex medulla cerebri faſciculatim hac illac exeuntes, in fibrillas innumeras, exiliſſimas, diuiſi nerui, qui impreſſiones externas excipiunt, animæ protinus adferunt, ideas dictis impreſſionibus præcisè reſpondentes exſuſcitant, ſed omnem omnium Philoſophorum captum, ut ipſa animæ corporisque unio, tranſcendente modo. Horum nunc externorum ſenſuum binos nominat Elihu, חֵךְ *chek*, *palatum*, & אֹזֶן *ozen*, *aurem*: priori nomine intelligens dubio procul continens pro contento, omnes in ore & palato ſitas partes, linguam cumprimis, utpote quæ partes ciborum ſapidas, mediante ſaliua ſolutas, neruulis extremis guſtatorii paris excipit, & impreſſiones factas illicò ad cerebrum & mentem transmittit. *Auris* nomine venit Philoſopho noſtro non ſolùm externa, ſed & interna, totum auditus organon, quo comprehenduntur meatus auditorius, tympani membrana, officula auditus, in oſſe petroſo diuinâ arte exſculptæ cauitates, labyrinthus & cochlea, cum expanſo ibidem neruo auditorio, de qua miranda prorſus fabrica multa dicenda forent, ſiquidem id temporis locique permitteret anguſtia. Deſcripſit eam poſt *du Verney*, *Schelhammerum*, alios, accuratiſſimè *Valſalua Bononienſis*. Sed id ſilentio præteriri non debet, quod Elihu cum vulgo ſenſationem ipſam adſcribat Palato, & auri, quum tamen hæc non ſint niſi organa, & mens propriè loquendo guſtet, audiat. Guſtant & audiunt quoque animantia bruta, imo perfectius ipſo homine, puro eoque ſubtiliſſimo mechaniſmo, ſed tamen deſtituuntur ultimo illo, qui ſenſus perficit, gradu, ſcientiâ, intellectu.

Job. Cap. XXXV. verſ. 10. 11.

10. Nempe, quia nullus dicit: Ubi eſt DEUS, qui me condidit? qui noctu dat (a) cantus?

(a) Id eſt, ut auiculæ cantillent.

11. Nosque majori doctrina donauit, quàm pecudes terreſtres: & ſapientiam nobis majorem conceſſit, quàm auibus cœli?

10. Et non dixit: Ubi eſt DEUS, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?

11. Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos.

QUod heic de tyrannis & impiis Elihu, *nullum dicere: Ubi eſt DEUS, qui me condidit? qui noctu dat cantus?* id ipſum confirmat Regius Pſaltes Pſ. LIII. 3. *DEUS è cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videret, num eſſet prudens aliquis, & qui DEUM quæreret.* Idem enuntiare licet de maxima hominum, etiam Chriſticolarum, parte, qui, literatis ipſis haud exceptis, ad unum fere omnes ipsâ objectorum, quæ noctu dieque verſant, multiplici varietate irretiti portam ſibi ipſis ad θεογνωσίαν præclu-

eludunt. Commemorari meretur inter alios hujus erroris fontes neglecta cognitionis DEI ex natura cultura, quæ non tantùm non prohibetur ullibi, ſed ubiuis in Sacro Codice nobis inculcatur. Ut Elihu nos heic ducit ad *pecudes terreſtres*, & *aues cœli*, quarum nocturnus cantus non idolo naturæ tribuitur, ſed DEO Creatori. Ipſe *noctu dat cantus*, ὁ καταστάσων φυλακὰς νυκτερινὰς, *diſtribuit cuſtodias nocturnas*. Quæ expreſſio, & ipſa τῶν LXX. Verſio, ut benè multæ aliæ, multiplicem admittit ſenſum. *Id fit plenitudine & ubertate ſenſus, quo abundat Scriptura. Non ſecus ac ſi in eadem vena diuerſa metalla & gemmas reperias: Quam ſi venam unius metalli aut gemmæ dicas, diuitiis detraxeris. Coccej. ad h. l. Noctu dat cantus.* 1. quoties DEI decantamus laudes ex contemplatione aſtrorum, præcinente Dauide Pſ. VIII. 4. *Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas tu præparaſti.* 2. quoties noctu ruminamur gratioſiſſimas DEI vias, exclamantes iterum cum Regio Pſalte Pſ. XLII. 9. *Interdiu præcepit DOMINUS benignitati ſuæ, & nocte canticum ejus mecum, oratio ad DEUM viuum. (In die mandauit DOMINUS miſericordiam ſuam, & nocte canticum ejus apud me, oratio DEO vitæ meæ.)* 3. Si quando DEUS noctu quietem nobis largitur, & refocillationem à laboribus diurnis. 4. Nos ipſos noctu cuſtodit, à noxa terroribusque præſeruat, à periculis liberat. 5. Spe erigit ad reſurrectionem beatam ex ſomno mortis. *Ego jacui & dormiui, atque euigilaui, quoniam* DOMINUS *me ſuſſulcit. (Ego dormiui & ſoporatus ſum, & exurrexi, quia* DOMINUS *ſuſcepit me.)* Pſ. III. 6. 6. Auium cantu nos exhilarat adeò miro & vario, etiam nocturnarum & rapacium clamoribus, qui non minus ſunt diuinæ ſapientiæ argumento quam jucundiſſimi cantus quiuis. Præceptores proin noſtri erunt non ſolæ auiculæ interdiu canoræ, ſed & ululæ, ardeæ, utpote quarum voces organorum infiniti artificii ſunt effectus, & ipſis Muſices humanæ cultoribus ad perficiendam artem, & inuenta innumera anſam præbent.

Sequentia proximè verba: *Nosque majori doctrina donauit, quàm pecudes terreſtres; & ſapientiam nobis majorem conceſſit quàm auibus cœli, (Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos,)* in generalibus magis vertuntur terminis à LXX. ὁ διορίζων με ἀπὸ τετραπόδων γῆς, ἀπὸ δὲ πετεινῶν ἐρανᾶ, *qui ſeparat me à quadrupedibus terræ, & à volatilibus cœli.* Sed propius ad Verſiones noſtras *Origenes*, διδάσκων ἡμᾶς ὑπὲρ τὰ κτήνη τῆς γῆς, καὶ σοφίζων ὑπὲρ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα διπτάμενα πετεινά, *qui docet nos ſupra jumenta terræ, & facit ſapientes ſuper volatilia, quæ per aërem volitant.* Spatioſiſſimus heic foret excurrendi campus, in quo hinc inde de brutorum ratione diſputatur. Litem hanc non facio meam, qua ſuperſedent citati modò LXX. Id tamen monendum duco, eandem eſſe hujus loci conditionem, quæ eſt multorum contra Copernicaniſmum allegari ſolitorum. Illibatus manere poteſt Textus, ſed quoque inconcuſſum de mechaniſmo brutorum ſyſtema. Eſt utique intuitu quadrupedum, auium & animantium omnium DEUS διδάσκαλος ὁ σοφίζων. Sunt illa infiniti artificii αὐτόματα, ſed nulla ipſis attribuenda σοφία, DEO omnis, & ſoli: ut artificium Horologiopœo in laudes cedit, non horologio. Imo verò adeò mira efficiunt, quæ hominum capacitatem & artem multis ſuperant paraſangis; ut inuerti debuiſſet Profeſſori noſtro Theſis, ſi bruta ratione forent donata, *majori doctrina donatæ pecudes quàm nos, ſapientia auibus cœli major quàm nobis.* Sunt bruta ἄλογα ζῶα, nos λογικὰ, animâ prædíti rationali, intellectu & voluntate. Et capit atque intelligit anima noſtra non ea duntaxat, quæ vitæ conſeruandæ conducunt, ſed infinities altius ſeſe euibrat ad veritates abſtractas, ad objecta merè ſpiritualia, DEUM, angelos, hominum mentes, mathematicas demonſtrationes, ratiocinia metaphyſica. Brutorum proin rationem deſtruit potius, quàm aſſerit, hoc, de quo nunc, Elihu noſtri effatum.

Job. Cap. XXXVI. verſ. 24. 25 26.

24. Tu memineris, ut opus illud amplifices, quod homines (a) intuentur,

(a) Hier. de quo cecinerunt.

25. Quod omnes homines ſpectant, & mortales contemplantur, (quanquam) eminus.

26. Ecce DEUS modis omnibus maximus eſt, ut ignoremus numerum annorum ejus, & viam eum perueſtigandi.

24. Memento, quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.

26. Ecce DEUS magnus vincens ſcientiam noſtram: numerus annorum ejus inæſtimabilis.

POſcit à Jobo, & ſic à nobis, Elihu, ut *opera* creationis amplificemus. Sed Vulgata ſpem penetrandi abditos rerum nucleos, cauſarum fontes & ſtructuræ artificium detegendi, vel diſputat, vel adimit. *Memento, quod ignores* &c. Sic & LXX. Μνήσθητι, ὅτι μεγάλα αὐτοῦ ἐστι τὰ ἔργα. *Memento, quia magna ſunt opera ejus.* Diuerſam ἐξήγησιν cauſatur æquiuocatio vocis שִׁגְּיוֹנֵי, quam Lexicographis linquimus. Eſt uterque ſenſus verus, nobisque pro præſenti acceptus. Prior ducit nos ad magnitudinem, imo infinitatem, immenſitatem, Dei: alter ad finitudinem & ignorantiam noſtram. *Ecce DEUS modis omnibus maximus eſt, ut ignoremus numerum annorum ejus, & viam eum perueſtigandi.* v. 26. & v. 25. *Quod omnes homines ſpectant, & mortales contemplantur eminus. Iddio nascoſto e paleſe ſotto il trasparente velo delle creature, che il cuoprono, e tutto inſieme il rivelano.* Rubrica eſt cap. 2. *della Ricreatione del Savio* Authore *Bartoli.* Sunt, quotquot ſunt, ut innumeræ ſunt, creaturæ foraminula totidem minuta, per quæ radii diuinitatis fulgentiſſimi tranſeunt, in mente noſtra repræſentaturi ideam finitæ noſtræ capacitati adæquatam. Et quod in camera obſcura imaguncula eſt Solis reſpectu originalis, Solis ipſius; Planiſphæria, quæ fabricamus, relatiuè ad cœlorum immenſitatem, id ſunt ideæ mentibus mortalium impreſſæ: umbra, nihil. Et tamen repræſentat viſibile hoc pulchritudinem illam inuiſibilem: bonum hoc, nobis à creaturis adfluens, εἰκὼν bonitatis immenſæ; mirifica ſtructura σημεῖον imo τεκμήριον perfectiſſimæ potentiæ atque ſapientiæ. Pone, ex veſtigiis arenæ littorali impreſſis inferri poſſe, quod heic ſteterint ambulauerintque homines, parum concludes, vel nihil, de horum ſtatura, forma, pulchritudine, nihil de ingeniorum donis. Par eſt creaturarum ratio: DEUM oſtendunt, ejusque infinitas perfectiones, ſed ὡς ἐν πρωτογραφίᾳ. Quilibet puluiſculus DEUM demonſtrat, & tamen totum, quà latè patet, uniuerſum, idea de DEO, quam totus ſuggerit mundus, vix eam habet rationem ad veram DEI eſſentiam, quam atomus ad uniuerſam mundi compagem. *Non inuiſibili ſua natura abuſus eſt DEUS, ut illum homines ignorarent, ſed ita rerum naturam inſtruxit, ut ipſe, quanquam naturâ inuiſibilis, ex operibus ſuis agnoſceretur. Athanaſ. contra Idololat.* Quemadmodum igitur ſapiens ille *Ariſtippus*, in naufragio poſt ſæuam tempeſtatem ad littora Rhodi Inſulæ ejectus, ex veſtigiis pedum arenæ impreſſis ſcitè inferens incolarum præſentiam, infortunii ſocios hac notâ exclamatione, *veſtigia hominum video*, erexit, (*Vitruv. Lib. VI. Præf.*) ita & nos ex omnium creaturarum contemplatione, diuerſitate, nexu, pulchritudine, ordine, aliarum æuiterna duratione, aliarum interitu & ſucceſſione, variata inuariataue, omnium utilitate, & millenis circumſtantiis aliis, in momenta obuiis, certò judicare poſſumus, eſſe DEUM. *Veſtigia DEI video.* Sunt opera DEI, lineæ & figuræ Theometricæ. Ex ſcopuli littoralis ſpecula proſpicere datur vaſtitatem Oceani, ſed non dimetiri totam maris amplitudinem, non immenſam profunditatem determinare. Procul hinc eſto, Heraclite, procul profani, quotquot perſuaſi eſtis, DEUM ſeſe occultaſſe mortalibus, & denſiſſimis inuoluiſſe tenebris, ne hi fulgoris diuini fierent conſcii. Eſt DEUS ſimpliciſſimis quibusque manifeſtatus, ſed & ſubtiliſſimis Philoſophis atque Theologis occultus DEUS.

Occurrit v. 24. vox שִׁרְרוּ, quæ non omnibus Interpretibus ſignificat idem. Verſiones noſtræ habent, *intuentur*, *anſchauen*, *Hieronymus* & Vulgata, *cecinerunt*, LXX. ᾖσαν, *dominati ſunt.* Notat nempe vox radicalis שור nunc *intueri*, nunc *canere.* Eſt conciliatio inter variantes Verſiones facilis. Sunt omnino DEO, Creatori optimo, *decantandæ* laudes, eæque æternæ, ex *intuitu* operum, quibus gaudemus, imò & *dominamur.* Eſt integra mundi compages Liber Muſicalis, ex quo decantanda nobis ſunt præconia laudis, & gratiarum actionis. Qua occaſione haud prætereundum eſt ex antiquitate monitum, quod Philoſophi atque Theologi magnifica ſua de DEO Elogia in Carmina redigere eaque canere, ſonare, dicere vel recitare fuerint ſoliti. Et forſan eſt ex Poëtarum antiquiſſimis Jobus. Exempli loco ſint, *Orpheus*, qui Simſonis ætate vixiſſe dicitur, *Muſæus*, *Linus*, *Dauid.* Pſ. CXIIX. 14. item Pſ. CXIX. 14. *De tuis conſtitutionibus diſſero, & intueor ſemitas tuas.* (*In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas.*) XLII. 9. *Interdiu præcepit DOMINUS benignitati ſuæ, & nocte Canticum ejus mecum, Oratio ad DEUM viuum.* (*In die mandauit DOMINUS miſericordiam ſuam, & nocte canticum ejus apud me, oratio DEO vitæ meæ.*)

Verſ. 25. *Quod omnes homines ſpectant, & mortales contemplantur*, (*quanquam*) *eminus.* (*Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.*) Profeſſoris noſtri Theologiæ Naturalis mens hæc eſt, omnibus hominibus inſitas, increatas eſſe ideas de DEO; attamen de eruditis non minus, quàm de illiteratis, dici poſſe, quod ſupremum illud numen *contemplentur eminus.* Declarata jam ſupra hæc Theſis. Poteſt & intelligi τὸ *eminus* de corporibus cœleſtibus longiſſimè à nobis diſſitis. Stat hæc cognitio juxta illam, quæ fluit ex conſideratione propria ipſius hominis. ἐ γὰρ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχει. Act. XVII. 27. Fuit hic labor, hæc opera etiam priſcorum Philoſophorum, ut ex corporibus illis totalibus longiſſimè à nobis diſſitis argumenta peterent pro DEI exiſtentia. En teſtimonium *Senecæ Conſolat. ad Helv.* c. 9. *Dum oculi mei ab illo ſpectaculo, cujus inſatiabiles ſunt, non abducantur, dum mihi Lunam Solemque intueri liceat,*

ceat, dum cæteris inhærere ſideribus, dum ortus eorum, occaſus, interualla & cauſas inueſtigare, ſpectare tot per noctes ſtellas micantes, dum cum hic ſim, & cœleſtibus, qua homini fas eſt, immiſcear, quantum refert mea, quid calcem? Hinc eſt, quod faſtidium rerum terreſtrium, utpote vanitati ſubjectarum, injicit *Lactantius* L. VI. c. 20. *Ajunt Philoſophi, multò eſſe præclarius, & homine dignius, cœlum potius quàm cœlata intueri, & hoc pulcherrimum opus intermicantibus aſtrorum luminibus, tanquam floribus adornatum, quàm picta & ficta & gemmis diſtincta mirari.*

Verſ. 26. oſtendit porrò nobis Elihu finitam mentis noſtræ capacitatem, vel, ſi mauis, incapacitatem. *Ecce*, DEUS, inquit, *modis omnibus maximus eſt, ut ignoremus numerum annorum ejus, & viam eum perueſtigandi. (Ecce, DEUS magnus vincens ſcientiam noſtram: numerus annorum ejus inæſtimabilis.)* Eſt hæc veritas ex inconcuſſis fundata infinitate DEI, & finitudine mentis humanæ, cujus intellectus eſt obſcuratus, voluntas corrupta. Audi ἐξηγητὴν Pſaltem Pſ. CII. 27. 28. *Interibunt*, terra & cœli, *Tu autem perſtas, & uniuerſa ut veſtis veteraſcunt, teque immutante illa immutantur. Verum Tu idem es perpetuò, & anni tui non finiuntur. (Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.)* Per æternitatem annorum intelligi poteſt non tam abſtracta quædam proprietas, quàm omnium infinitarum perfectionum diuinarum nexus. *Vitæ beatæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio*, juxta *Boethium: quod eſt unum eſſe, & totum ſimul eſſe, & nihil deeſſe*, ex *Gregorio*. Ita memoratur Rom. I. 20. ἀΐδιος δύναμις. Dan. IX. 24. *æterna juſtitia*. I. Petr. V. 10. αἰώνιος δόξα. Sap. VII. 26. *æternæ lucis ſplendor*. Et quid aliud niſi omnes perfectiones DEI comprehendunt magnifici illi, DEO proprii, characteres Jeſ. LVII. 17. (15.) *Excelſus, ſublimis, inhabitans æternitatem?*

Æternitatem DEI ſi conſideremus abſtractè, videbimus, eam non ſuperare gentilium ipſorum captum. Quod ſi pro inconcuſſa veritate ponamus ſemel pro ſemper, eſſe DEUM ens perfectiſſimum, ſequetur inde ſponte, & conſectarii loco, eſſe ſemper, fuiſſe ſemper, fore ſemper. Imperfectionem argueret, ſi unquam non fuiſſet DEUS, vel ſi aliquando eſſe ceſſaret. Competit itaque DEO duratio permanens & independens. Qui æternus eſt, ex neceſſitate naturæ ſuæ exiſtit. DEUS ſi aliquando non fuiſſet, ſtatuendum foret, eum aut ſeſe ipſum produxiſſe, adeoque ante fuiſſe quàm fuit, quod utique eſt abſurdum: nam eodem tempore eſſe, & non eſſe, ſunt contradictoria: aut dicendum, fuiſſe aliquid aliud, quod DEUM produxerit, quod iterum cum idea entis perfectiſſimi, independentis, è diametro pugnat.

Job. Cap. XXXVI. verſ. 27. 28.

27. Nam prohibet guttas aquarum, (quæ rurſum) fundent pluuiam ex vapore ſuo (coactam).
28. Ut defluant ab æthere, ac deſtillent in multos homines.

27. Quia aufert ſtillas pluuiæ, & effundit imbres ad inſtar gurgitum.
28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta deſuper.

QUàm ſimus lumine capti mortales reſpectu habito ad contemplationem operum diuinorum, vel pluuiæ exemplo conſtat, quod inſigne DEI potentiſſimi, ſapientiſſimi atque optimi donum vix attentione noſtra dignamur, non certè ea, qua decet. Profundius in ὑετοφυλάκιον diuinum, in atmoſphæræ penetralia introſpicit Elihu, & nos hac ipſa via manu veluti ducit ad architectum ſeu bullularum ſeu vaporum, ex quibus formantur pluuiales guttulæ. *Prohibet guttas aquarum, (quæ rurſum) fundent pluuiam ex vapore ſuo (coactam.) Ut defluant ab æthere, ac deſtillent in multos homines.* LXX. ita: ἀριθμηταὶ αὐτῷ ςαγόνες ὑετῶ, καὶ ἐπιχυθήσονται ὑετῷ εἰς νεφέλην. *Numerabiles ei ſtillæ pluuiæ, & effundentur ad pluuiam in nube.*

Exhibent Obſeruationes Phyſici noſtri Meteorologicæ v. 27. cœlum ſerenum & pluuium. Veſiculis aqueis ſejunctis ab inuicem, ſeparatim natantibus ſingulis, ut radii absque impedimento per aërem trajici queant, ſereneſcit cœlum, יָזֵרּו נִטְפֵי מָיִם *minuet ſtillas aquarum:* Nos, *prohibet guttas aquarum, er verhaltet die Waſſer-Tropffen*, ita nempe, ut aut liberè in libero aëre natent & ſingulatim, vel ventorum vehiculo ex noſtra regione transportentur in aliam. Minus videntur dicere, ſed plus dicunt LXX. ἀριθμηταὶ αὐτῷ ςαγόνες ὑετῶ. Quemadmodum nempe prouidentiæ diuinæ ſubſunt ſinguli capitis pili, ita numeratæ ſunt omnes bullulæ guttulæue pluuiales, imò, ex quibus hæ ipſæ componuntur, atomi, grauitas ad ſtateram librata, motus ad normam dimenſus. De voce נָזַר edocent nos Lexicographi, eſſe terminum Arithmeticæ technicum, notare ſubtractionem, qua quid ablatione diminuitur. Hoc ſenſu occurrit Exod. V. 8. *Demenſum late-*

rum, quod antea fecerunt, imponetis eis, nec minuetis (תְּגָרְעוּ) *ex eo.* Ad emphaſin proin vocis ſi attendamus, non absque regula, ſed certo quodam dimenſo, certo numero, pondere, menſura petuntur pluuiales bullulæ ex ditiſſimo aquarum ſuperiorum theſauro, pro liberrimo DEI ad uſum terræ & terricolarum omnia dirigentis arbitrio. Si quando bullulæ illæ ſubtiliſſimæ coeunt propius, imo vel ventorum ope, vel occaſione rarefacti aëris colliduntur inuicem, tunc יָזְלוּ מָטָר לְאָדֹו *ſtillabunt pluuiam ad vaporem ejus:* Verſiones noſtræ, *fundent pluuiam, ex vapore ſuo ſcilicet coactam, die Regen-Tropffen fleuſſen aus ſeinem Nebel*, iterum definito præcisè numero, pondere, menſura. *Scientiam & prouidentiam narrat, nec ira moderatum, ſed certa numeri ratione temperatum imbrem dimittit. Chryſoſtom.* Deſcribit Phyſicus noſter pluuiam, ejusque geneſin, adeò benè, & appoſitè, ac ſi intimæ fuerit admiſſionis, in nubibus, ubi pluuia generatur, præſens. Subſcribet Philoſopho noſtro, qui per Alpium juga itinera facit, & in iis fortè per pluuioſam nubem tranſit: ibi quippe propter altitudinem minorem guttulæ ſunt admodùm exiguæ, nebulæ roranti ſimiles, majores longè in vallium imis, ubi ex notabili millenorum aliquot pedum deciduæ guttæ inter delabendum confluunt. Vulgata explicat verba Textus noſtri de imbribus, *effundit imbres ad inſtar gurgitum.* Haud male *Pineda in Job.* P. II. p. 727. obſeruat, radicem ſignificare non tantùm *effundere*, ſed & *deſtillare, colare*, digitum proin intendere Elihu in puritatem aquæ pluuialis præ fontana ac fluuiatili: Eſt certè illa per alembicum veluti atmoſphæræ deſtillata, à particulis grauioribus terreſtribus libera, hinc ſanitati proficua magis: à grauioribus, inquam, nam omni aquæ pluuiali inſunt particulæ quædam & viſcoſiores & grauiores, nutriendis plantis commodæ, de quibus alibi.

Verſ. 28. יִזְלוּ שְׁחָקִים יִרְעֲפוּ, nos ita, *ut defluant ab æthere, ac deſtillent, daß die Wolcken trieffen, trieffen nemlich* &c. Notandum heic שְׁחָק notare propriè nubem tenuem, conſtantem ex ſubtilibus tenuibus admodùm bullulis, à radice שָׁחַק *contudit, comminuit*, ut videatur Elihu loqui non tantum de pluuia, ſed quoque de rore. Nam & רָעַף ſignificat non tantùm in genere *ſtillauit, deſtillauit*, ſed & *ſtillauit rorem*, uti Prov. III. 20. Job. XXXVI. 28. Hinc *Coccejus in Job.* p. 235. *ſtillant tenues nubes, rorant ſuper homines plurimos.* Nos Tigurini ſolemus dicere, & emphaticè, *es thaüelet*, quoties nempe cadit rorulenta, tenuis nubes.

Job. Cap. XXXVI. verſ. 29. 30.

29. Si quis etiam animaduertat expanſiones nubis, (ſunt veluti) (a) laquearia tugurii ſui.

(a) Theſchyoth exaltationes, quidam tonitrua.

30. Ecce illi ſuper expandit lucem ſuam, & radices (a) maris operit.

(a) Ex mari enim ſol attollit exhalationes & vapores, unde pluuiæ.

29. Si voluerit extendere nubes quaſi tentorium ſuum,

30. Et fulgurare lumine ſuo deſuper, cardines quoque maris operiet.

POtentiam glorioſiſſimam DEI demonſtraturus Elihu menti ſuæ ſiſtit tempeſtuoſum cœlum, cui occaſionem dant & materiam מִפְרְשֵׂי־עָב *expanſiones nubium, das Ausſpannen der Wolcken*, LXX. ἀπέκτασις νεφέλης, *extenſio nubis*, alii ἐπεκτάσεις, *extenſiones*, quoties nempe ſerenum antea cœlum à collectis undique vaporibus obſcuratur, & nubes veluti velum aut tabernaculum extenduntur, *wann der Himmel überzogen wird.* Sed nota eſſe, quod oculis noſtris videtur extenſio, in Philoſophico ſenſu condenſationem potius, ſeu contractionem, *eine Einzeübung.* Attamen & denſa nubes eſt מִפְרָשׂ *expanſio*, quamdiu nubis formam ſeruat, & usque dum, concuſſis bullulis & ruptis, reſoluitur in pluuiam: Expanſiones hasce nubium oculis contemplari poteſt, jucundo ſanè ſpectaculo, quisquis per ſumma Alpium juga iter faciens illarum ortum obſeruat ex tenuibus nebulis ſurgentibus. Et eadem nubes, per quam veluti per nebulam ambulamus, eminus per conjunctionem opticam ſpeciem habet aulæi expanſi, præprimis inſtante pluuia aut tempeſtate, ubi ſæpe unica & parua ſeſe exhibet nubes, veluti in prima ſcena, ſed mox totum cœlum denſis obducitur nubibus.

Exigua nubes ſordido creſcens globo
Nitidum cadentis inquinat Phœbi jubar.

Senec. in Agam. act. 3.

Memorabile occurrit exemplum in Hiſtoria Eliæ I. Reg. XVIII. 44. 45. ubi Prophetæ puer vidit primùm *paruam nubeculam, acſi eſſet hominis manus, aſcendentem de mari.* Sed mox *cœli tenebreſcebant nubibus & vento, & facta*

eſt

eſt pluuia magna. (Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari — Ecce cœli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis.)

Quæ proximè ſequuntur verba Textus תְּשְׁאוֹרֶת סֻכָּתוֹ non eodem modo explicantur ab Interpretibus: immediatè ſi verteris ex Originali, ſiſtet ſeſe *fremitus tabernaculi ſui*, quem ſenſum optimè exprimit Vernacula noſtra, *das Getös ſeiner Hütten.* LXX. habent *ἰσότητα σκηνῆς αὐτῦ, æqualitatem tabernaculi ſui*, accedunt ad hanc Latinæ noſtræ *laquearia tugurii ſui.* Siue conſideremus nubes ut tabernacula expanſa, è quibus jaciuntur fulmina, fulgura, prorumpunt magno fremitu tonitrua, ſiue tanquam laquear fornicatum, certum id eſt, eſſe magnificum DEI altiſſimi opus, quod ſibi Creator ipſe vendicat, imo pro ſede eligit. Idem ipſe, quem Dan. VII. 13. vidit *venientem in nubibus cœli ceu filium hominis*, veniet *ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.* Luc. XXI. 27. Idem, qui venit ad Moſen *in denſa nube, (in caligine nubis.)* Exod. XIX. 9. XXXIV. 5. *Deſcendit DOMINUS in columna nubis, & ſtetit in oſtio tentorii.* Num. XII. 5. *Cœnacula ſua contignauit in aquis. Poſuit nubes ſuum vehiculum, & volat pennis venti. (Qui tegis aquis ſuperiora ejus. Qui ponis nubem aſcenſum tuum: qui ambulas ſuper pennas ventorum.)* Pſ. CIV. 3. Alia, quæ allegari poſſent, Sacri Codicis teſtimonia lubens nunc omitto. Nubes inhabitat DEUS ut magnificus, & ut armipotens ac belliger Rex, tanquam palatium & militare tentorium: *Non eſt DEUS ut DEUS Iſraelis, qui cœlos inequitat, auxiliator tuus, & magnificentia ejus æther eſt, qui jam olim habitatio DEI eſt, & inferne brachia in mundo extendit. (Non eſt DEUS alius, ut DEUS rectiſſimi: aſcenſor cœli auxiliator tuus; magnificentia ejus diſcurrunt nubes. Habitaculum ejus ſurſum, & ſubter brachia ſempiterna.)* Deut. XXXIII. 26. 27.

Verſ. 30. פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ *extendit ſuper ipſum lumen ſuum.* LXX. *ἐκτενεῖ ἐπ' αὐτὸν ᾠδὴν, extendit ſuper eum Edo*, quæ vox ᾠδὴ vel ᾠδὼ ex mente Scholiaſtæ formata ex ὠρὼ, אוֹרוֹ, *lux, lumen;* Sic Latina noſtra, *illi ſuper expandit lucem ſuam:* ſed in ſpecie intelligi poteſt *fulgur*, quo ſplendidiſſimo fulgore circumcirca cinguntur denſæ atræque nubes. Ad literam explicauerit Textum, qui ex altiſſimi montis culmine infra ſe deſpicit nubes fulgurantes, fulminantesque, ipſe interim gaudens aëre ſereno. Sano quoque ſenſu verba Elihu explicari poſſunt de cœlo ſupra-aëreo, obſcurationis, quam in noſtro nubes faciunt, experte, lucemque per immenſa ſpatia, vacui æmula, transmittente absque ulla refractione, absque obſtaculo. *Nicetas* in *Catena* אוֹר vel ᾠδὼ ſumit pro *lætitia*, quam ſpeciatim excitat contemplatio Iridis, ſeu Arcus cœleſtis, hinc & nonnulla Græca Exemplaria habent *τόξον*, Arcum, pro ᾠδὼ, ut

Mille trahat varios aduerſo Sole colores. Virg. 4. Æn.

Nuntia Junonis varios induta colores. Ouid. 1. Met.

Sed hæc interpretatio mihi longè nimis petita videtur, quamuis ipſa Iris frequens ſit tempeſtatum comes.

Difficultate tandem haud carent ultima Textus verba שָׁרְשֵׁי הַיָּם כִּסָּרֹת *radices maris operuit, Er bedecket die Ende des Meers.* שָׁרְשֵׁי הַיָּם *ῥιζώματα τῆς θαλάσσης*, propriè radices maris, *Vatablo* ſunt maris ſuperficies per fluctus veluti radices diuiſa. Interpretatio utroque pede claudicans. *Nicetas* intelligit fundum maris opertum, occultum: alii extremas oras maris nubibus veluti clauſas ſiue opertas: *Dionyſius* littora maris: alii tranſitum lucis ad ipſum fundum maris. *Pineda in Job.* P. II. 729. montes, quibus alliduntur fluctus maris, inſidentque nubes fulgurantes, fulmigenæ. Notum aliunde, nubes montibus adhærentes, & horum culmina operientes recenſeri inter pluuiæ tempeſtatumque prognoſtica.

Job. Cap. XXXVI. verſ. 31.

Illis enim judicium exercet in populos, ut det cibum copia magna.

Per hæc enim judicat populos, & dat eſcas multis mortalibus.

IN his omnibus enarratis, diſpartitione lucis, caloris, nubium, pluuiæ, tonitru, fulguris demonſtrare vult Philoſophus noſter ſapientiſſimam optimamque DEI pro nobis mortalibus prouidentiam, ſed & juſtiſſimas pœnas, quas nobis infligit obſcurando cœlum, & jaciendo fulmina. *Dat populis cibum magna copia.* LXX. *δώσει τροφὴν τῷ ἰσχύοντι*, *dabit eſcam valido*, al. *ἀκόντι*, *audienti. Symmachus*, *παρέξει τροφὴν παμπόλλην*, *præbebit eſcam copioſam.* Idem, quod Paulus Act. XIV. 17. *Καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.* Sunt ita nubes non ſolùm Thronus DEI, ſed & organa, quibus voluntatem ſuam exercet *ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει. Qui ponis nubem aſcenſum tuum*, inquit *Theodoretus ad Pſ. CIV. 3.*

quo prouidentiam ubique penetrantem declarauit; qui enim ſtat ſupra ventos & nubes, utilitatem aut incommoditatem, quæ hinc producitur, opportunè largitur.

Job. Cap. XXXVI. verſ. 32. 33.

32. Nubibus includit exhalationem igneam, eique præcipit, ut tendat contra occurrentem vaporem.

33. Nuntiatque illi ſocia ejus, quod indignetur vapori aſcendenti.

32. In manibus abſcondit lucem, & præcipit ei, ut rurſus adueniat.

33. Annunciat de ea amico ſuo: quod poſſeſſio ejus ſit, & ad eam poſſit aſcendere.

DE luce tractant bini hi verſiculi, ſed adeò obſcurè, ut intelligi vix queant Commentatores, nedum inter ſe conciliari. Originalem ſi conſulas Textum, & literalem deſideres interpretationem, en *Ariæ* hanc, ſed caligine denſam opaca. *Super deuexa operuit lucem, & præcepit ſuper ipſam in occurrente: Annuntiabit ſuper eum amicus ejus. Acquiſitio furoris ſuper aſcendente.* Si quid in obſcura caligine vides lucis, amice Lector, candidus imperti. Idem judicium eſto de LXX. virali. ἐπὶ χειρῶν ἐκάλυψε φῶς, καὶ ἐνετείλατο περὶ αὐτῆς ἐν ἀπαντῶντι, ἀναγγελεῖ περὶ αὐτὸ φίλον αὐτῷ κύριος, κτῆσις καὶ περὶ ἀδικίας. *In manibus contexit lumen, & mandauit de ea in occurrenti: annuntiabit de eo amicum ſuum Dominus: poſſeſſio & de injuſtitia.* Idem de variantibus τῶν LXX. Lectionibus, quibus proin enarrandis ſupersedeo. Quid mirum, ſi inter ſe ſint diſcordes Verſiones aliæ? ſi nos Tigurini inter nos? Quod in Latina eſt *occurrens vapor*, id in Vernacula, *das Viehe und der, welcher darauf ſteiget.* Germanica noſtra ſequitur *AbenEzram*, cujus hæc eſt mens, DEUM obtegere, vel claudere lucem manibus, i. e. nubibus, & ei, Soli, præcipere, ut dominetur pluuiæ occurrenti; & fragorem tonitrus id, pluuiæ venturæ indicium, annuntiare jumento, &, quæ forte ei inſidet, prægnanti. Tribus rem eloquar verbis. Præſentire jumenta, aliasque creaturas animatas, inſtantes tempeſtates. Latina noſtra fundatur explicatione R. *Leui* Rabbinico-Scholaſtica. *Nubibus includit exhalationem igneam*, id eſt, halitus inflammabiles, ſulphureos, ſed mox *præcipit* DEUS vaporibus frigidis, aqueis, ut nubes colligant, compingant, & igniculos illos quaſi incarcerent. Ipſis illis vaporibus frigidis, ignearum exhalationum *ſociis*, ſi annuntiatur, quod contingit, pugna exoritur vehemens inter bina hæc oppoſita elementa, *indignantur* igneæ exhalationes *vapori aſcendenti*, nubes perrumpunt cum impetu, atque ſic exoritur tonitru, fulgur, fulmen, pluuia. En Meteororum, de quibus Elihu, geneſin ex Scholaſticorum mente! In arenam deſcendunt copiæ armatæ, conferunt inter ſe duri certamina Martis, halitus frigidi & ignei, obſidentur hi intra ſua mœnia, premuntur, circumdantur, ſed erumpunt ex nubium fortalitio, conſerunt manus, arma armis nectunt, celeribus pugnatur ſagittis. *Cocceji in Jobum* p. 236. hæc eſt ἐξήγησις. *Manibus inſternit lucem, & interdicit ei de ſupplice: indicat ſuper illo cogitationem ſuam, pecude, etiam de eo, quod germinat.* Nonne deſideraret quis *Jobum* commentantem *in Coccejum?* Mens magni hujus Theologi hæc eſt. Mandare DEUM igni ſuo fulmineo, ut non lædat eum, quem vox DEI deuota percellit formidine, non item pecora, non plantas. Subſidio venit Job. XXXVII. 1. *Ad quam etiam rem cor meum expaueſcit, ac luxatur è loco ſuo. (Super hoc expauit cor meum, & emotum eſt de loco ſuo.)* Explicatio hæc licet obſcuritate ſua haud careat, ſimplicitate tamen aliis præualet, uti & *Deodati* Gallica verſio. *Il cache la flamme es paumes des ſes mains, & lui ordonne ce qu'elle doit rencontrer. Il luy declare ſa volonté, ſi elle doit frapper beſtail, ou bien plantes de la terre.* Silentio prætereo lubens myſticas varias explanationes, quæ non mei ſunt fori.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 1.

Ad quam etiam rem cor meum expaueſcit, ac luxatur è loco ſuo.

Super hoc expauit cor meum, & emotum eſt de loco ſuo.

VIdetur hic Verſiculus vel Parentheſis, vel vinculum, quo nectuntur verba proxime præcedentia, & ſequentia. Animo Profeſſoris noſtri obuerſatur idea cœli turbati, tonitruantis, fulminantis, tempeſtatis ſtridentibus horridæ nimbis, imo DEI ipſius altiſſimi altitonantis, qui eam excitat; & ingenuè fatetur, *ad hanc rem expaueſcere cor ſuum, ac luxari è loco ſuo.* LXX. Καὶ ἀπὸ ταύτης ἐταράχθη ἡ καρδία μου, καὶ ἀπεπήδησεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς. *Et ab hac turbatum eſt cor meum, & efſluxit de loco ſuo.* ἀπὸ ταύτης, à conſideratione incomprehenſibilis ſapientiæ DEI, ut explicant Scholiaſtæ. Fundatur hypotheſis de terrore, & orta inde cordis palpitatione, præpondio fluidi neruei, quod tantâ copia, tantoue impetu influit in totam cutim, ut conuulſa hac impediatur ſanguinis circulus per extrema vaſa, veluti in paroxyſmo febrili, & à repulſo potius quàm promoto ſanguine obruatur cor, cutis palleſcat, & tota corporis compages tremat: dum interea cor fortiori tantò niſu contractum, elaſticitate aucta, hoſtem renitentem expellit: unde præcordiorum oppreſſio, δυσπνοία, palpitatio, pulſus adauctus. Conſtat ſanè, perditiſſimos etiam homines, & audaciſſimos à tonitruante DEI voce percelli. *Hominum mentes*, inquit *Seneca* L. II. *Nat. Qu.* c. 27. *Sonus ille cœleſtis loco pepulit.* Et *Ouid. I. Met.*

Juſſit & humanas motura tonitrua mentes.

Cicero I. de Diuinat. Nonne perſpicuum eſt, ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Jouem? Hinc Latinorum *attonitus. Attonitus eſt, cui caſus vicini fulminis, & ſonitus tonitruum dant ſtuporem. Seruius in 3. Æneid.*

Job. Cap. XXXVII. verſ. 2. 3. 4. 5.

2. Audite attentiùs fremitum vocis illius, & ſonum, qui egreditur ex ipſius ore.

3. Quem dirigit per omnia ſpatia ſub cœlo, & lucem ejus ad (a) extremas partes terræ.

(a) Alas.

4. Poſt illum rugiet tonitru, tonabitque voce majeſtatis ſuæ: nec differet (a) alia, poſtquam audita fuerit vox ejus.

(a) Id eſt, fulmina, pluuias, grandines, & alia, quæ ſequuntur tonitrua.

5. Tonabit DEUS voce ſua mirificè, qui res maximas gerit, quas ignoramus.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, & ſonum de ore illius procedentem.

3. Subter omnes cœlos ipſe conſiderat, & lumen illius ſuper terminos terræ.

4. Poſt eum rugiet ſonitus, tonabit voce magnitudinis ſuæ, & non inueſtigabitur, cum audita fuerit vox ejus.

5. Tonabit DEUS in voce ſua mirabiliter, qui facit magna & inſcrutabilia.

PRopoſiti mei haud eſt, integram condere tonitru, fulguris ac fulminis hiſtoriam, ſed ea duntaxat adferre, quæ ad rem præſentem, ad illuſtranda verba Elihu, faciunt.

Verſ. 2. שִׁמְעוּ שִׁמְעוּ *audiendo audite*, LXX. ἀκοῇ ἀκούσατε, *audi auditionem.* Quo emphatico Hebraiſmo admonetur & Jobus, & Auditores cæteri adſtantes, ut non admittant duntaxat in aures tremulum aëris motum, ſed attento grauiſſimam rem penſitent animo. Nam & in Philoſophico ſenſu duplex eſt ἀκοή, auditio, materialis una, cogitans altera; communis illa brutis, & hominibus benè multis, organum duntaxat percellit, ſed hæc meditationem, eamque ſeriam, habet comitem. Diſcrimen inter utramque ſenſationem inſinuat Jeſ. VI. 9. *Audiendo audite, & ne intelligatis; & videndo*

 videte,

videte, neque cognoſcatis. Marc. IV. 12. Saluator noſter: ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι. Poſcit itaque à Jobo, & nobis omnibus, ut ſingulari attentione audiamus, imo בִּרְגָּז *cum tremore* קֹלוֹ *vocem ejus*, fractæ tonitrua nubis, *ſonum, qui egreditur ex ipſius ore.* Ita ſanè Pſ. XXIX. ſepties יְהוָה קוֹל *vox* DOMINI cluet. Hinc & magnifica, quæ gentiles Joui dedere, epitheta Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, *Jupiter altitonans:*

Cœlo tonantem credidimus Jouem
Regnare.

Horat. Carm. L. III. Od. 5.

Joui huic tonanti, qui fera terribilis jaculatur fulmina dextra, erexere Templa, eumque trementes adorarunt. Elegans eſt alloquium Septimii ad Janum:

O cate rerum Sator, o principium Deorum,
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea templa mundi.

Cœlum ipſum vocat *Lucretius* L. II. *Tonitralia Templa ſupernè.* Ipſa Hebræa vox הֲגֶה notat *eloquium, ſonum*, etiam *ſtrepitum, tumultum, rugitum:* & forſan voluit Elihu duabus diſtinctis vocibus exprimere varians ipſum tonitru, per קוֹל *kol, fragorem grauem*, terrificum, fulminis ſocium, per הֲגֶה *begeh* verò raucum, reboans, murmurans: quale deſcribit *Seneca Qu. Nat.* L. II. c. 27. *Tonitruorum unum genus, cujus ſit graue murmur: quale terrarum motum antecedit, clauſo vento & fremente. — Cum ſpiritum intra ſe clauſere nubes, in concauis partibus earum volutatus aër ſimilem agit mugitibus ſonum, raucum, & æqualem, & continuum:* & tonitruum ipſam varietatem verbis proximè ſequentibus: *Aliud genus eſt acre, quod crepitum magis dixerim, quàm ſonum, qualem audire ſolemus, cum ſuper caput alicujus dirupta veſica eſt. Talia eduntur tonitrua, cum globata diſſoluitur nubes, & ſpiritum, quo diſtenta fuerat, emittit: hoc proprie fragor dicitur ſubitus & vehemens, quo edito concidunt homines, & exanimantur, quidam vero Vivi ſtupent, & in totum ſibi excidunt, quos vocamus attonitos, quorum mentes ſonus ille cœleſtis loco pepulit.*

Verſ. 3. & ſeqq. propius nunc deſcribit tonitrus fulminisque adjuncta. *Quem dirigit per omnia ſpatia ſub cœlo.* LXX. ὑποκάτω παντὸς τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, *ſubter uniuerſum cœlum principium ejus.* Quodſi יָשָׁר eſt *directio*, uti vertunt *Arias, Vatablus, Iſidorus*, Latina noſtra, commodius expreſſerit Vernacula noſtra ſenſum Textus ita, *Er wird ihn unter allen Himmlen leiten*, loco *richten;* diriget DEUS viam tonitrus, fulmineos ignes, pluuiam, tempeſtates quorſum voluerit cunque: ejaculabitur tela non ſupernè tantum, ut directionem hanc ordinariam habet flamma quæuis, ſed quoque deorſum. *Senec. L. II. Nat. Quæſt.* c. 25. & 31. *Ignis ſua natura in verticem ſurgit, &, ſi nihil illum probibet, aſcendet; fulmen autem cadit eadem neceſſitate, qua excutitur.* Qui vel hinc θεῖον τὶ in fulmine arguit. *Nihil itaque dubii relinquere videtur, quin diuina illi virtus inſit.* Jaciuntur nempe quaquauerſum fulmina, pro directione ignis è glomere fulmineo erumpentis, ut ex miſſilibus globis fragore disruptis non unam habent directionem projecta fragmina, disjecti globi minores majori clauſi. Vulgata pro *dirigit* habet *conſiderat, ſubter omnes cœlos ipſe conſiderat:* Commentatorum, *Pinedæ* ſpeciatim *in Job.* P. II. p. 732. mens hæc eſt, vias DEI eſſe non in cœlo aſtrifero duntaxat, ſed & in aëreo manifeſtari ſupremi numinis prouidentiſſimam potentiam, non eſſe acuti fulminis ignem, cujus directio in hanc illamue arborem, ædem, hunc illumue hominem, non ſit præcisè à DEO determinata. De ſpecialiſſima hac prouidentia Amos IV. 7. *Pluuiam negaui vobis, dum adhuc eſſent tres menſes ad meſſem, & pluui ſuper ciuitatem unam, ſuper aliam non pluui: pars una agri compluebatur, & pars, quæ non compluebatur, exareſcebat.* (*Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menſes ſupereſſent usque ad meſſem: & plui ſuper unam ciuitatem, & ſuper alteram ciuitatem non plui: pars una compluta eſt, & pars, ſuper quam non plui, aruit.*) Utut videantur fæui fulminis alæ motu incerto, errabundo, ſerpentiformi ferri, non tamen ſunt vana & bruta, ſed eſt tota eorum via *directa*, determinata ab Eo, qui regit omnia nutu. Gentiles ipſi triſulcum fulmen Joui dedere in manus, tanquam jaculatori dexterrimo, hinc illi veteres *Etruſci tres manubias Joui tribuerunt, quæ monerent, quæ noceant, quæ mutationem rerum inferiorum importent.* Et ut ignea hæc arma directionem ſuam habent à DEO, ita & fulgur: *dirigit lucem ad extremas partes terræ.* LXX. τὸ φῶς αὐτοῦ ἐπὶ πτερύγων τῆς γῆς, *lumen ejus ſubter alas terræ.* Congrua ſunt verba Saluatoris Matth. XXIV. 27. Ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Gentilibus ut fulmen viſum fuit pœna à Diis inflicta, ita fulgur monitorium. *Senec. L. II. Nat. Qu.* c. 12. *Fulguratio oſtendit ignem, fulminatio emittit: illa comminatio eſt, & conatio ſine ictu, iſta jaculatio cum ictu.* Haud absque emphaſi eſt Hebræa Phraſis כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, quæ deſignat *alas terræ*, & fulgur aëra tranans confert alitum alis expanſis: conſtat quippe Meteorum hoc halitibus ſulphureis accenſis, qui oculi nictu citius ab extrema horizontis plaga pergunt ad oppoſitam, & ſemel accenſi atque extincti iterum ignem capere poſſunt. Notandum autem, כָּנָף *canaph* notare non ſolùm auis alam, ſed extremitatem rei cujusque, 1. Sam. XXIV. 5. אֶת־כְּנַף הַמְּעִיל, *oram pallii.*

Verſ. 4. *Poſt illum rugiet tonitru.* LXX. ὀπίσω αὐτοῦ βοήσεται φωνὴ, *poſt eum clamabit voce,* ubi

Scho-

Scholiaſtes ὀπίσω αὐτῦ pro θελήσαντος αὐτῦ, volente, jubente illo, ſimul ac voluit. Par heic ignis ſonique tonitruantis eſt ratio, quæ in exploſis tormentis. Hæc qui eminus videt, momento ignem videt, ſed ſonum tardius, pro diſtantiæ ratione, quod undulatim progrediatur, & ſpatio minuti ſecundi emetiatur pedes Anglicos 1142. qua de re plura in mea *Phyſ.* P. I. c. 12. §. 7. Haud vacat nunc inquirere, an lumen ex *Carteſii* hypotheſi ſit preſſio globulorum cœleſtium, vel actualis radiorum igneorum ex corpore lucente effluxus: non item volo, nec poſſum, ſcrutari τὸ διότι Pyrotechniæ hujus diuinæ, quæ tormentorum & mortariorum loco exhibet tenues aqueasque nubes, attonitus μετέωρον admirans. In parallelo interim locari poteſt, quod *Lucretius* ſiniſtræ aliàs ob Atheiſmum famæ canit L. VI.

Sed tonitrum fit, uti poſt auribus accipiamus,
Fulgere quam cernant oculi, quia ſemper ad aures
Tardius aduenium, quam viſum, quam moueant res.
Nunc etiam licet id cognoſcere, cædere ſi quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum;
Ante fit, ut cernas ictum, quam plaga per aures
Det ſonitum: ſic fulgorem quoque cernimus ante.

Velocitas fulguris occaſionem dedit Germanorum locutioni, qui velociſſimum alicujus rei motum expreſſuri dicunt, *es gehet wie ein Blitz*, fulgure citius. Et veteres Latini *fulgur* non ſolum cognominabant *ſubitum*, ſed & ipſam vocem *fulgere* eliſa mediâ ſyllaba pronuntiarunt raptim, ut tardè vocem ſplendere. *Senec. Nat. Qu.* L. II. c. 56. *Illo verbo (fulgendi) utebantur antiqui correpto, quo nos producta una ſyllaba utimur. Dicimus enim ut ſplendere, ſic fulgere. At illis ad ſignificandam hanc ex nubibus ſubitæ lucis eruptionem mos erat, media ſyllabâ correptâ, ut dicerent fulgere. Nicetas* ex Scholiaſtis Græcis tonitru conſiderat non ſolùm ut ſequelam fulguris, ſed ut DEI ſatellitem. In θεοφανείᾳ illa I. Reg. XIX. 11. obſeruatus Eliæ *ventus ingens ac fortis diſſindens montes & confringens petras coram* DOMINO — *poſt ventum illum commotio* — *poſt commotionem ignis* — *poſt ignem ſibilus tranquillus ac tenuis.* Hujusmodi ſatellites dati quoque Joui. *Ouid.* III. *Met.* 3.

Æthera conſcendit, vultumque ſequentia traxit
Nubila, queis nimbos, immiſtaque fulgura ventis
Addidit, & tonitrus, & ineuitabile fulmen.

Silentio prætereunda haud eſt expreſſio, qua utitur Elihu, יִשְׁאַג קוֹל, *rugit voce:* ſumitur vox שְׁאָג propriè pro rugitu leonis, ſed & metaphoricè pro quauis voce Principis, aut irati hominis, forti, ſeria, fera, intenta. Unde & LXX. βροντήσει ἐν φωνῇ ὕβρεως αὐτῦ, *tonabit in voce ſuperbiæ ſuæ*, in voce contumeliæ, minarum plena, *Aquila*, ὑπερφερείας αὐτῦ, *ſuperlationis & celſitudinis ſuæ.* Quem ſenſum confirmant ſequentia proximè verba, *tonabit voce majeſtatis ſuæ: nec differet alia, poſtquam audita fuerit vox ejus.* LXX. καὶ οὐκ ἀνταλλάξει αὐτὸς, ὅτι ἀκούσει φωνὴν αὐτῦ, *& non commutabit eos, quoniam audiet vocem ejus. Symmachus*, ἐξισχνιασθήσεται ἀκουσάντος τῆ ψόφε αὐτῆς, quod fere ſequitur *Auguſtinus*, *& non poterit inueſtigari, cum audita fuerit vox ejus.* Latina noſtra, *nec differet alia, poſtquam audita fuerit vox ejus.* Senſus eſt, ſequi auditum tonitru mox aliud, & ſic plura tonitrua ſucceſſiuè, ut notum, non ſimul & ſemel reſonare in auribus tonitrua, ſed unum poſt aliud, ſcilicet pro ratione diſtantiæ, ex qua ſonus aduenit. Vulgata tandem, *non inueſtigabitur, cum audita fuerit vox ejus*, id fortè, quod faciles fatemur, innuit, veram tonitrus atque fulminis naturam ac geneſin à nobis mortalibus inueſtigari haud poſſe: vel & id, cui iterum pollicem premimus, non debere duntaxat inquiri à Philoſophis αἰτιολογίαν hujusmodi φαινομένων, ſed applicari Theoriam ad Praxin, ad profundam deuotiſſimamque humilitatem, & DEI cultum. Egregia eſt confeſſio, & pudori modernis Atheis, qua *Seneca* Meditationes ſuas de Tonitru claudit: *Malo fulmina non timere, quàm noſſe; itaque alios doce, quemadmodum fiant: ego mihi metum illorum excuti malo, quàm naturam indicari.* Quanquam hæc ipſa verba torqueri quoque poſſint in alium, Authori parum fauentem, ſenſum.

Qui ſollicita mente integram de tonitru, fulgure, fulmine hiſtoriam perpendit, ſubſcribet facilis Elihu noſtro, altaque voce clamabit, *tonare DEUM voce ſua mirificè, res maximas gerere, quas ignoramus.* v. 5. Mirum in modum, quod haud inficias imus, creuit inde à ſeculo obſcuriſſimarum antea rerum notitia, & quotidie altum volant Philoſophi Experimentis, Mathematici Meditationibus ſuis ac Demonſtrationibus, Πυρότεχνοι in ſua arte, ſed fatebuntur omnes, ne umbram quidem attigiſſe exemplaris. Cuinam, quæſo, contigit eſſe adeò felici, ut arte parare potuerit ignem, qui intactis corporibus mollibus, facillimè inflammabilibus, vires ſuas exerceat in denſiſſima & maxime reſiſtentia? qui diffringat parietes dolii, ouorum cortices tollat, ſeruatis liquoribus contentis, nec diffluis? qui infantem in utero matris ſuffocet, illæſa matre? Enſem liquefaciat, integra manente vagina? Argentum intacto marſupio? Claudo βροντολογίαν hanc ſacram verbis *Lucretii* L. VI.

Fulmina gignier è craſſis alteque putandum eſt
Nubibus extructis: Nam cœlo nulla ſereno
Nec leuiter denſis mittuntur nubibus unquam.

Nam dubio procul hoc fieri manifeſta docet res,
Quod tunc per totum concreſcunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reamur
Liquiſſe; & magnas cœli compreſſe cauernas:
Usque adeò tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora ſupernè,
Cùm commoliri tempeſtas fulmina cœptat.
Prætereà perſæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis è cœlo demiſſum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris, procul & trahit atram
Fulminibus grauidam tempeſtatem, atque procellis,
Ignibus ac ventis cum primis ipſe repletus:
In terris quoque ut horreſcant ac tecta requirant.
Sic igitur ſuprà noſtrum caput eſſe putandum eſt
Tempeſtatem altam. Neque enim caligine tanta
Obrueret terras, niſi inædificata ſupernè
Multa forent multis exemto nubila Sole.
Nec tanto terras hæc poſſent opprimere imbri,
Fulmina abundare ut facerent, composque natare,
Si non extractis foret altè nubibus æther.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 6.

Niui enim dicit, ſis in terra: & nimbo, ut ſit modica pluuia, ut pluuiis ſuæ potentiæ, ut ſint nimbus.

Qui præcipit niui ut deſcendat in terram, & hyemis pluuiis, & imbri fortitudinis ſuæ.

PErgit Elihu conſiderationi ſuæ & admirationi ſubjicere alia Meteora, & meteorica quidem eloquentia לְשֶׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא־אָרְצָה, *Niui dicit, eſto ſuper terram.* LXX. συντάσσων χιόνι, γίνε ἐπὶ γῆς, *præcipiens niui, eſto ſuper terram.* Ut in prima Creatione Creator: *Fiat lux, factaque eſt lux*, Gen. I. 3.

Hoc opus eſt Phyſici, hic labor, inquirere in niuis figuram ſtellæformem, hexagonam utplurimùm, de qua commodior alibi dabitur loquendi occaſio, & integrum ſcripſit Tractatum *Eraſmus Bartholinus*, absque quod enodauerit τὸ τῆς χιόνος θαυμάσιον: in dictæ niuis idem cum ambiente aëre frigus: æuiternas in jugis Alpium, ipſis etiam Vulcaniis montibus, moles; abſentia in Zona torrida: multiuarios uſus, de quibus ex profeſſo *Thomas Bartholinus*. Quarta lunâ ſibi videbantur nati *Catullus* & *Ouidius*, ſi habitatio caderet in viciniam niuis. Ille *Od.* 64.

- - - Ad Idæ retuli nemora pedem,
Ut apud niuem, & ferarum gelida ſtabula forem.

Hic *Lib. I. Pont. Eleg.* 4.

Orbis in extremi jaceo deſertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra niues.

Quum contra Septentrionalibus populis pretioſiſſimum ſit cimelium nix. Ut & nos Heluetii clementiſſimam adoramus DEI bonitatem, quod juga Alpium noſtrarum texerit æternâ niue, & hybernâ contegat agros noſtros, prata & vineas, tanquam veſte & pabuli penuario. Docet quippe nos experientia, fertiliſſimos ut plurimùm eſſe annos copioſæ niuis ſequaces, quod idem de Septentrionis Regionibus confirmat *Olaus Magnus Lib. I. Hiſt. Septentr.* c. 21. & *Lib.* XIII. c. 1.

Memorat porrò Elihu, & cum emphaſi, duplicis generis pluuias. גֶּשֶׁם מָטָר, *imber pluuiæ*, LXX. χειμὼν ὑετὸς, nobis Tigurinis *modica pluuia, ein ſanffter Regen;* altera, וְעֹז גֶּשֶׁם מִטְרוֹת: LXX. χειμὼν ὑετῶν δυναςείας αὐτε, *tempeſtas pluuiarum fortitudinis ejus*, nobis, *pluuiæ ſuæ potentiæ, ut ſint nimbus, Schläg-Regen.* Clarum attendenti vel leuiter ad Orientalium Regionum indolem, loqui Profeſſorem noſtrum de pluuia hyemali & æſtiua: tenues illæ, ſed longæ durationis, hæ breuioris moræ, ſed denſæ, nimbi. Commentarii loco ſint verba *Senecæ: Cum ver cœpit, major indignatio aëris ſequitur, & calidiore cœlo majora fiunt ſtillicidia; ideò, ut ait Virgilius noſter, cum ruit imbriferum ver, vehementior immutatio eſt aëris undique patefacti, & ſoluentis ſe, ipſo tempore adjuuante. Ob hoc nimbi graues magis, vaſtique quam pertinaces deferuntur: Bruma lentas pluuias habet & tenues, quales ſolent ſæpe interuenire, cum pluuia rara & minuta niuem quoque admiſtam habet.* De hybernarum neceſſitate & uſu egi aliàs: Nimborum æſtiuorum denſa moles arceſſenda venit à ſubitanea aëris rarefactione.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 7.

(a) Intra domos cogit omnes homines, ut cuncti mortales ſciant (b) opus ſuum.

(a) In manu omnis hominis obſignabit. Pluuio enim tempore clauduntur ædes undique.

(b) Id eſt, ut recenſeant, quod in agris habent, ne intereat tempeſtatibus, metentes.

Qui in manu omnium hominum ſignat, ut nouerint ſinguli opera ſua.

IN manu omnes homines obſignabit, בְּיַד כָּל־ אָדָם יַחְתֹּם, LXX. ἐν χειρὶ παντὸς ἀνθρώπου καταφρακτίζει, *in manu omnis hominis ſignat*, verba δυσνόητα, quorum euolutionem Grammatico-criticam aliis linquo, ea tacturus duntaxat, quæ ad inſtitutum meum faciunt.

Prætendunt in Aſtrologiæ fauorem *Nicolaus*, *Dionyſius*, alii, digito veluti monſtrare Proponentem noſtrum ſigna cœleſtia, aſpectus varios, & conſtellationes, utpote quæ datæ ſint in *ſigna*, *ſtata tempora*, *dies & annos*. Gen. I. 14. *In manu hominis obſignare* eſſe idem, quod indicare homini, tempora ſeminandi, plantandi, metendi, hæc illaue agendi, opportuna. Quæ interpretatio adeò vana, & vix ſtipulis fundata, ut non mereatur ullam attentionem, nedum refutationem. Vix majorem meretur attentionem D. *Thomæ* Exegeſis, rationem nobis datam in ſignum, hæc illaue agendi, vel omittendi; illa quoque *Titelmanni*, impreſſam eſſe vi manuum operatrici διάθεσιν ad hæc vel illa genera vitæ, cui quilibet hominum eſſet aptus, mercaturæ, militiæ, ſcripturæ, opificio. *Fr. Valleſii* innoteſcere homini ex manuum contemplatione, quod data ſint hæc membra ad omne genus labores peragendos. Ut ſanè eſt *manus inſtrumentum corpori, ſicut animo mens*, quod *Ariſtotelis* eſt effatum *Probl. 6. ſect.* imo & organon, quo anima ipſa utitur. Verum id, ſed quæſtio eſt, an hic fuerit ſcopus Elihu. Vulgatam, *in manu omnium hominum ſignat, ut nouerint ſinguli opera ſua*, allegant Chiromantæ in artis ſuæ, ſi ars eſt, patrocinium, quâ μάντεις hi μαίνοντες judicare conantur de omni eo, quod accidere poteſt per vitam homini, & ex lineamentis manus veluti ex Libro Prophetico prælegere fata quæuis, proſpera & aduerſa, honores, infamiam, diuitias, paupertatem, ὀλιγο- vel πολυτεκνίαν, matrimoniorum euentus, & quæ ſunt hujus generis alia. Et ne quis de diuina hac arte dubitet, allegant hi χειρο-μαντεῖαι, quod de Paſchatis Feſto legitur Exod. XIII. 9. *ſit ſignum ſuper manum tuam*. Eſt ſcilicet, per nefandum abuſum, Scriptura Sacra uniuerſale opinionibus quibusuis abſurdiſſimis atque ridiculis aſylum, ut benè multis tegmen vitioſiſſimarum paſſionum, ſi quæ dominantur mortalibus. En quàm ſubtiliter ſciant χειρομάνται incruſtare diuinationes ſuas, imò cœlum ipſum jungere manui! *Data ſunt*, inquiunt, ſidera tum fixa, tum erratica, *in ſigna*, Gen. I. 14. Sed inſcripta eſt manui applicatio ad hominem quemuis. Et ut Diuus Johannes Apoc. I. 16. & III. 1. ſeptem ſtellas, vident hi plusquam Lyncei in manu hominis, pientiſſimi pariter ac ſceleratiſſimi, integrum Cœli Syſtema, Veneris montem ſub pollice, Jouis ad calcem Indicis, Saturni ad finem medii, Solis ſub penultimo, Mercurii tandem & Lunæ ad auricularis radicem, porrò Galaxiam, & quid non? Quæuis harum linearum, profundè ſulcata, vel obiter impreſſa, integra dimidiataue, hanc vel illam mentis διάθεσιν, hæc illaue fata indicat. Quæ omnia, imo tota hæc chiromantica ars, neque fundata ſunt ratione, neque experientia, ſed unicè in peruerſa impoſtorum phantaſia, vel ſimpliciſſimorum hominum credulitate ſuperſtitioſa. Craſſiſſimi ſanè & veruecei ingenii ſit oportet, qui cum muliercula illa apud *Juuenalem* L. VI. *Sat.* VI.

> - - *ſortes ducet, frontemque manumque*
> *Præbebit vati.*

Negari id haud nequit, fundatam eſſe quodammodo *Chiromantiam Phyſicam* in rei ipſius natura; Formantur lineamenta illa, vel ſulci volæ manus impreſſi, ex compreſſione vel complicatione manus ipſius in ipſo utero, eruntque diſtincta atque profunda, ſi infans vegetæ eſt conſtitutionis, ſuperficiaria, ſi debilis. Pari quidem paſſu cum Cheiromantia ambulat Metopoſcia, ſed id tamen haud eſt diffitendum, perſæpe prolucere ex ipſa hominis facie indolem vel bonam, vel prauam. Ex Juliani facie nil boni ominabatur *Nazianzenus*. *Tunc me non malum de hoc viro conjectorem fuiſſe noui, quanquam alioqui non ex eorum numero ſim, qui in hujusmodi rebus ſciti atque ingenioſi ſunt. Sed me morum ac geſtus ipſius inæquabilitas, atque ingens quædam mentis emotio vatem efficiebat: ſiquidem vates ille optimus eſt, qui rectè conjicere nouit: neque enim mihi boni quicquam ſignificare videbantur crura minimè firma, humeri, quos ſubinde agitabat, & attollebat, oculus vagus & oberrans, ac furioſum quiddam intuens; pedes inſtabiles & titubantes: naſus contumeliam ſpirans;*

vultus lineamenta ridicula, idem ſignificantia; riſus proterui, & exæſtuantes; nutus & renutus omni ratione carentes; Sermo hærens, ſpirituque interciſus, interrogationes præcipites & imperitæ, reſponſiones his nihilo meliores, &c. Ex quo Diui Patris Textu id palàm fit, non tam attendendum eſſe ad hominis in facie vel manu lineamenta, ſi judicium ſit ferendum, ſed ad geſtus, vitæ rationem, actiones.

Vox חָתַם *chatham* in Textu obuia notat *ſignificare*, ſed proprio magis ſenſu *obſignare, claudere, occultare, confirmare ſigillo.* Ita Job. IX. 7. *Stellas velut appoſito ſigillo claudit.* (*Stellas claudit quaſi ſub ſignaculo.*) Jeſ. VIII. 16. *Colligatio teſtimonii, obſignatio legis eſt in diſcipulis meis.* (*Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis.*) Dan. XII. 9. *Clauſi ac ſignati ſunt ſermones usque ad ultimum tempus.* Ita optimè Vernacula noſtri Textus, *Er beſchleußt alle Menſchen mit ſeiner Hand*, id eſt, pluuiis copiosè ac densè cadentibus, cœlo quaſi clauſo, clauduntur & homines & intra ædes ſuas retinentur. Paraphraſin hanc ipſam dat Latina noſtra. Quadrant huc Præcepta Geoponica *Plin.* L. XVI. c. 6. *Malum patremfamilias, quisquis interdiu faceret, quod noctu poſſet, niſi in tempeſtate cœli. Peſſimum, qui ſereno die ſub tecto potius operaretur, quàm in agro.* *Columella de Re Ruſt.* L. XI. c. 1. & 12. *Ante multos dies cauere ſuſpecta tempora, — menſtrui cujusque officii rationem obſeruare, quæ pendet ex ratione ſyderum cœli, nam, ut ait Virgilius L. I. Georg.*

- - Tam ſunt arcturi ſidera nobis,
Hædorumque dies ſeruandi, & lucidus anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis,
Pontus, & oſtriferi fauces tentantur Abydi.

Temporibus accommodanda opera viris, ut permiſerit ſtatus cœli: itaque tempeſtatibus annotatis cautior villicus vel abſtinere poterit operibus, vel feſtinationem adhibere. Vid. *Franc. Valeſ. Sacr. Philoſ.* c. 32.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 8.

Feraque ſubit luſtrum ſuum, & degit in ſuis cubilibus.

Ingredietur beſtia latibulum ſuum, & in antro ſuo morabitur.

SUnt omnia animantia bruta totidem quaſi barometra viua: naturali mouentur mechaniſmo: dirigit ſpeciatim exitum è latibulis & luſtris, & quietem in his aëris æquilibrium. Hinc eſt, quod bruta benè multa ſerenum cœlum vel tempeſtuoſum præſagiant clamore, cantu, ſilentio, volatu, motibus variis. Hos intra limites ſi manſiſſet augurum ſcientia, atrum non meruiſſet lapillum. Voluminis res eſſet, non arcti Commentarii, ſi omnia hujus generis recenſere vellem præſagia ex hiſtoria piſcium, auium, quadrupedum, inſectorum. Videtur Elihu noſter ſpeciatim intendere digitum ad graues tempeſtates, tonitrubus & fulminibus ſtipatas, ſub quarum regimine non tantùm *obſignantur homines* v. 7. ſed & *fera ſubit luſtrum ſuum, & degit in ſuis cubilibus*, LXX. εἰσῆλθε θηρία ὑπὸ τὴν σκέπην, ἡσύχασαν δὲ ἐπὶ κοίτης, *introierunt beſtiæ ſub tegmen, & quieuerunt ſuper cubile.*

Job. Cap. XXXVII. verſ. 9.

Ex penetralibus (nubis) venit turbo, & nubium diſperſionem ſequitur frigus.

Ab interioribus egredietur tempeſtas, & ab arcturo frigus.

ENarrat Elihu ea, quæ contingunt in atmoſphæræ ampliſſimo ſimul ac inſtructiſſimo armamentario, tum durante graui tempeſtate, tum poſt eam, & nunc quidem duo Phænomena, *ventos* & *frigus*. Dictiones ſunt meteoricæ, ſed tales, quæ Profeſſorem noſtrum Sectariorum numero eximunt, & ex diuerſis ſyſtematibus explicari poſſunt.

מִן־הַחֶדֶר *de penetrali*, *ex penetralibus*, ἐκ ταμιείων, *de promptuariis* LXX. Notat originalis vox proprie interiora ædis conclauia, quod conſtat ex Prov. XXIV. 4. Jud. XVI. 9. Cant. III. 4. & aliis Scripturæ locis. Sed ubinam locorum ſint hæc ventorum ταμιεῖα, penetralia, quæſtio eſt non ex facile ſolubilibus: intactam eam linquit Elihu. In aſtrifero cœlo illa quærunt Aſtrologi, & ex Scholaſticis benè multi. Deſcendimus nos ad περίχωρον terræ, quærimus & inuenimus partim in *nubibus* cum Latina noſtra, partim in atmoſphæra integra, hujusque ſublato æquilibrio, partim & in ipſis viſceribus terræ,

terræ, in conſtanti, ſed inæquali, preſſione externi aëris, & contrapreſſione interni. τὸ חֹרֶר Elihu *Æolum* vocabant Poëtæ Gentiles. *Virg. I. Æn.*

Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Auſtris,
Æoliam venit. Hic vaſto Rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempeſtatesque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
Illi indignantes, magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt - - - -
Sed Pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris.

En igitur ut DEI promptuarium eſt ſemper inſtructiſſimum, ex quo, jubente EO, prodeunt venti!

- - venti, velut agmine facto,
Qua data porta ruant, & terras turbine perflent.

Sunt ταμιεῖα hæc aperta ſemper & undique, & prorumpunt tamen venti vi veluti ex carcere clauſo. Vocabulum סוּפָה *ſuphah* reddimus *turbinem*, *Sturm-Wind*, notat aliàs *Auſtrum*, qui in Arabia & Palæſtina eſt impetuoſus. *Theodoretus: Auſter ventus humidus eſt, nebularum aërem implet, vehementes pluuias inducit, nubes diſſoluit, aquis torrentes implet.* Quàm violenta ſit Auſtri, cumprimis anguſtas valles pertranſeuntis, vis, atteſtari poſſunt ex Alpicolis ſpeciatim Glaronenſes atque Uranii. Forſan & ab hoc vocabulo סוּפָה deſcendit Latinorum & Græcorum *Typho*. Vulgata habet *tempeſtatem*, LXX. ὀδύνας, *dolores*, Aquila συσσεισμὸς, *concuſſiones*, *terræ motus*. Junge ideas de doloribus parturientis, & de terræ concuſſionibus. Siſtet ſeſe iterum Æolus, aër ab igne ſubterraneo rarefactus, denſus antea & compactus, tantâ vi prorumpens ex terræ interioris clauſtris, ut non ſolùm inde ſuccutiatur tellus, ſed ædes nutent, & integræ urbes corruant.

מְזָרִים קָרַר propriè ſignificat, *à diſpergentibus frigus*, nam מָזַר vel זָרַר *diſpergere*, *ventilare*. Nos Tigurini, *nubium diſperſionem ſequitur frigus, wann die Wolcken zerſtäuben, ſo wird es kalt*; Vulgata, *ab arcturo frigus*. Et rectè, ſi per arcturum intelligat non tam ſidus, ſtellam polarem, quàm ventos ex aquilonari plaga ſpirantes, utpote qui, experientiâ teſte, *diſpergunt*, diſſipant *nubes*, ſerenitatem inducunt cœlo, & frigus atmoſphæræ. Rem ita concipe. Eſt aër nubibus obſcuratus terræ, quod corpori noſtro veſtis, vel lectus: retinentur prope terram ſurgentes halitus, quò minus auolare queant; & flante cumprimis auſtro propius coeunt in nubes denſas & atras: ſed ſpirantibus ex Arctoo ventis, qui nobis aduehitur aër denſus valde & frigidus non duntaxat attollit altius Mercurium Barometri, ſed quoque atmoſphæram expandit vi ſuæ elaſticitatis, ut diſpergantur vapores, diſſipentur nubes, ſereneſcat cœlum, radiique lucis tranſire queant absque impedimento. *Ouidius Met. VI.* de borealibus ventis:

Apta mihi vis eſt, hac triſtia nubila pello:
Induroque niues, & terras grandine pulſo.

Euſtathius. Βορέας αἰθρηγενέτης, ὁ αἴθριον, τοῦτ' ἐστι ψύχος καὶ ςίβην ποιῶν. Scopas dixeris compactas ventos illos, quibus aër purgatur, euerritur. *Varro:*

Nubes æquales frigido velo leues
Cœli cauernas aureas ſubduxerant,
Aquam vomentes frigidam mortalibus,
Ventique frigido ſe ab axe eruperant,
Phrenetici ſeptentrionum filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, Syrus.

Quæ tempeſtatis poëtica deſcriptio lucem impertit explicationi *Pinedæ in Job.* P. II. p. 743. Ventis nempe nubicogis, qui aliquando poſſunt eſſe Aquilonares & Euri, ſi nempe in via offenderint nubes. Obſeruatur nonnunquam pugna inter ventos, ex qua vel nimbi præcipitantur, vel grandinoſa ſequitur tempeſtas, pro natura prædominantis venti. *Ennius* 17. Annal.

Concurrunt velut venti, cum ſpiritus auſtri
Imbricitor, Aquiloque ſuo cum flamine contra,
Indumari magno fluctus extollere certant.

Et *Ouidius Met.* VI. Boreæ nomen ferens.

- - Cum fratres cœlo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) tanto molimine luctor,
Ut medius noſtris concurſibus inſonet æther,
Exiliantque cauis eliſi nubibus ignes.

Habent LXX. heic, ἀπὸ ἀκρωτηρίων ψύχος, *ab extraneis partibus frigus*, vel, *ab extremis:* Aquila, vocem Hebræam retinens, ἀπὸ μαζὲρ, *à Mazur.*

Job. Cap. XXXVII. verſ. 10.

Flatuque DEI dabit (nubes) glaciem, & latum ſpatium aquarum pro (a) fundamento.

(a) Vel, ſolo.

Flante DEO concreſcit gelu, & rurſum latiſſimè funduntur aquæ.

DUbium haud eſt, eſſe heic per נְשָׁמַת־אֵל, *flatum* DEI, πνοὴν ἰσχυρᾶς, *ſpirationem fortis*, vel, ut *Symmachus*, ἐμφύσημα ΘΕΟΥ, intelligendum ventum eumque borealem, vel Aquilorientalem, utpote quo ſolo in hemiſphærio ſeptentrionali congelatur aqua, & pluuia in grandinem commutatur. Boreas ipſe apud *Ouidium:*

Induroque niues, & terras grandine pulſo.

Deprædicat equidem Elihu effecta frigoris, eaque, ut omnia alia naturæ opera, DEO tribuit, ſed ſeſe haud immiſcet controuerſiis philoſophicis; an aquæ conglaciatio fiat intromiſſione corpuſculorum certorum frigorificorum, ſeu nitroſorum, ut vocant nonnulli, vel motus, qui fluido competit, diminutione aut ceſſatione? Circa glaciem plura ſunt obſeruanda, quæ naturæ ruſpatores cruciant. Amplius, quod glacies requirit, ſpatium quàm aqua, cujusue ratio eſt ut 9. ad 8. ſiue dilatatio quædam, aut, ſi ita velis, rarefactio, non certè orta à calore, ſed à frigore: Glacies æſtiua, quæ etiam ardente Sole parari poteſt mediante ſale Armoniaco, vel Mercurio ſublimato & aceto deſtillato: rationes, cur glacies æſtate in vacuo liqueſcat citius, quàm in aëre libero? ponderis in glacie decrementum etiam in rigidiſſima hyeme: vis expanſiua glaciei, quâ non duntaxat rumpuntur vitra, ſed & vaſa fortiora diffringuntur: Aquarum dulcium facilior congelatio quàm ſalſarum: durities quaſi lapidea glaciei, Gletſcherorum cumprimis: Montes hi ipſi glaciales obuii tum in Jugis Alpium noſtrarum, tum & inprimis in extremo Septentrione: ſonitus lacuum congelatorum, ſi quando agunt fiſſuras: fragores, quos edunt Gletſcheri: Dendrites illi glaciales in orbibus feneſtrarum & valuis conſpicui. Quæ omnia ad hunc usque diem profundè ſepulta jacent in Democriti puteo.

Non unam admittunt explicationem ſequentia proximè verba רֹחַב מַיִם בְּמוֹצָק, LXX. διακάζει δὲ τὸ ὕδωρ ὡς ἐὰν βέλητα, *gubernat autem aquam, qualiter illi placuerit;* Arias, & *latitudo aquarum pro fundamento;* Tigurinæ, & *latum ſpatium aquarum pro fundamento*, vel *ſolo*, *die breiten Waſſer gefrieren*, quæ veluti περίφρασις placet magis. Eſt proin iterum lacuum, fluminum, marium conglaciatio ex effectibus boreæ. Alio prorſus ſenſu ſumit Vulgata vocabulum מוֹצָק, ſcilicet non pro *firmo*, ſed pro *fluido;* & *rurſum latiſſimè funduntur aquæ.* Quapropter *Pineda* p. 744. ſolutionem aquarum conglaciatarum proponit tanquam auſtri effectum, præuio *Theodoreto.* Et quàm latè ſæpe diffundantur liquatæ glaciales atque niuales aquæ, teſtari nos poſſumus Heluetii. *Statius 2. Theb.*

- - - Cùm vere reuerſo
Biſtoniæ tepuere niues, ſubmittitur ingens
Ætmus, & anguſtos Rhodope deſcendit in amnes.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 11. 12. 13.

11. Nubi quoque negotium rigandi dat, ac diſſipat nubem ſuæ pluuiæ.

11. Frumentum deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum.

12. (a) Atque ipſe verſatur in orbibus tenens gubernacula, ut opera ſua perficiant, quæcunque mandat eis ad orbem ac terram.

(a) Et ipſe gyrationibus verſat ſe in gubernaculis ſuis ad opus eorum, omne quod mandat eis ſuper faciem orbis, ad terram.

12. Quæ luſtrant cuncta per circuitum, quocunque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne, quod præceperit illis ſuper faciem orbis terrarum.

13. (a) Siue uni tribui, ſiue terræ ſuæ, ſiue homini alicui beneficium conferat.

(a) Si ad tribum, ſi ad terram ſuam.

13. Siue in una tribu, ſiue in terra ſua, ſiue in quocunque loco miſericordiæ ſuæ eas juſſerit inueniri.

Occur-

OCcurrunt heic iterum variantes Interpretationes verborum אַף בָּרִי יָטִרִיחַ עָב, v. 11. LXX. ἐκλεκτὸν καταπλάσσει νεφέλη, *electum format nubes*, alii Codices, καταπλήττει, vel καταπλήσσει, i. e. *obſtupefaciunt* hæc miracula *electum* & intelligentem hominem, *Symmachus*, ἀλλὰ καὶ καρπῷ ἐπιβρίσει νεφέλη, *ſed & fructui incumbet nubes*, i. e. ἐπελεύσεται, ἐπιχυθήσεται, *ſuperueniet, ſuperfundetur*. Auguſtinus conjungens hæc cum ſequentibus, *frumentum ſi cupimus irrigari, diſſeminauit nubem lucem ſuam.* Arias, *etiam ſerenitas defatigabit nubem;* Nubibus namque, vel bullulis, è quibus conſtant, ſereno cœlo diſſipatis debilitantur illæ ipſæ. Ita *Lucretius* L. II. deſcribit actionem ventorum in nubes:

- - - Nubila cœli
Verrunt, ac ſubito vexantes turbine raptant.

Quum contra Tigurinæ noſtræ debilitari volunt nubes effuſis pluuiis. *Nubi quoque negotium rigandi dat, mit der Wäſſerung machet er die Wolcken ſchwach.* Deriuant hi vocem בָּרִי à radice רָבָה *irrigare, inebriare.* Vulgata, *frumentum deſiderat nubes*, בָּרִי *frumentum* deriuans à בָּרָה, *cibum capere.* Vult proin, agri fruges anxiè deſiderare cordialia, ut ita loquar, ex nubibus reſolutis in pluuias. Congruunt Hoſ. II. 21. 22. *Annuam, annuam inquam, cœlis, ipſi autem annuent terræ, terra annuet frumento, vino & oleo.* (*Exaudiam, dicit DOMINUS, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum.*) *Euripides* apud *Ariſtot.* VIII. 2.

Cùm eſt ficca tellus, ipſa certè tum imbrem amat:
Cùm turget æther, imbre cùm cœlum tumet,
Affectat, ut telluris in ſinus cadat.

Sed poſtquam terra atque frumentum voti ſui eſt redditum compos.

- - - Unde alma linquentes
Humorum guttas mater cum terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges.

Ita *Lucretius: Cibus arborum imber eſt. Plin.* L. XVII. c. 2. Quæ idem porrò habet, Commentarii vicem præbebunt in verba Elihu. *Hyemem aquiloniam eſſe omnibus ſatis utiliſſimam, imbres verò tunc expetendi cauſa, euidens eſt, quoniam arbores fœtu exinanitas & foliorum quoque amiſſione languidas naturale eſt auidè eſurire: cibus autem earum imber. Ergò qui dixit, hyemes ſerenas optandas, non pro arboribus vota fecit. Hyberno quidem puluere lætiores fieri meſſes, luxuriantis ingenii fertilitate dictum eſt. Alioqui vota arborum frugumque communia ſunt, niues diutinas ſedere. Cauſa non ſolùm, quia animam terræ euaneſcente exhalatione includunt, & comprimunt, retroque agunt in vires frugum, atque radices: verùm quòd & liquorem ſenſim præbent, purum præterea, leuiſſimumque, quando nix aquarum cœleſtium ſpuma eſt: ergo humor ex his non uniuerſus ingurgitans, diluensque, ſed quomodo ſtitur diſtillans, velut ex ubere, alit omnia, quæ non inundat.* Alii verba Elihu ita reddunt, *frumentum fatigatur à nubibus*, ſternitur, proſternitur à nimiis imbribus. *Ouid. I. Metam.*

Sternuntur ſegetes, & deplorata colonis
Vota jacent: longique perit labor irritus anni.

Ex tot, quot vidimus, variantibus Verſionibus placet, quam patria peperit, reſolutione nubium in pluuias debilitari illas, minui, aërem ſereneſcere iterum. Confirmant hanc Exegeſin, quæ immediatè ſequuntur, יְפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ, *ſpargere faciet nubem luminis ſui*, LXX. διασκορπιεῖ νέφος φῶς αὐτᾶ, *diſperget nubilum lucem ejus;* Tigurinæ, *diſſipat nubem ſuæ pluuiæ, mit ſeinem Licht vertreibet er ſie*, ſenſus eſt, à luce ſolis, fulguris, fulminis, diſſipari, disgregari nubes: vel, nubes pro vario ad Solem ſitu, refringendo partim, partim transmittendo radios mirè variantibus, iisque pulcherrimis ludere coloribus, uti videmus in crepuſculis. Neque contemnenda eſt *Pinedæ* ſententia *in Job.* p. 745. quæ Verſionem Vulgatæ applicat fulguri ac fulmini erumpentibus paſſim è nubibus.

Jamque erat in totas ſparſurus fulmina terras.

Verſ. 12. mihi ſatis videtur perſpicuus, licet tantùm non ſingulæ voces ab Interpretibus vertantur in lites. LXX. viralis ita: αὐτὸς κυκλώματα διαχρέψει ἐν θεεβελαθὼθ, εἰς ἔργα αὐτῶν, πάντα ὅσα ἂν ἐντείληται αὐτοῖς. *Ipſe circuitus transuertet, peruertet in Theebulathot, in opera eorum omnia, quæ mandauerit eis.* Symmachus, αὐτὸς κυκληδὸν ἀναχρέφεται, ἐν τῇ κυβερνήσει αὐτᾶ εἰς τὸ ἐργάζεσθαι αὐτά. *Ipſe per circuitum vertitur, in gubernatione ſua, ut ipſa operentur.* DEUM Nauarcham ſiſtit vel πηδαλιοῦχον, qui בִּתַחְבֻּלוֹתָו, ἐν θεεβελαθὼθ, *in conſiliis ſuis*, vel ἐν τῇ κυβερνήσει αὐτᾶ, in Rectoratu ſuo, pro lubitu ſuo, ventos huc illuc, ut naues in pleno mari mouet, dirigit, quamuis unicè ad uſum terræ & terricolarum. Eſt ſanè nubium motus ex uno loco in alium, ex una Prouincia in aliam, diuinæ ſapientiæ ac bonitatis euidentiſſimum τεκμήριον. Si ibi duntaxat ſuſpenſæ hærerent, (ita Philoſophor in *Meteorol. Helv.* p. 11.) ubi generantur, ſolis inſeruirent illarum terrarum, quæ ſubjacent, incolis, imò hiisdem majori eſſent nocumento, quàm emolumento. Inundarent imbres nubibus effuſi, ſegetes proſterneret grando. Quæ ex mari & lacubus ſurgerent exhalationes, reciderent ibidem: Deforet humidum maximæ terræ parti, ſiti contabeſcerent animalia ac vegetabilia, & tantò quidem magis, quod careremus neceſſario tegumento, quod

hyeme præſeruat à rigido gelu, æſtate ab æſtu ardenti. Dant, quæ ſequuntur, Loca Commentarium Textui noſtro. Pſ. CIV. 3. *Poſuit nubes ſuum vehiculum, & volat pennis venti.* (*Qui ponis nubem aſcenſum tuum, qui ambulas ſuper pennas ventorum.* Gen. IX. 14. *Obnubam nubem ſuper terram.* (*Obduxero nubibus cœlum.*) Nubibus ipſis inſcriptum legite, quotquot adeſtis attenti, elogium DEI Job. XXXVII. 22. *Ad* DEUM *reuerendiſſimum pertinet confeſſio*, i. e. *DEO debetur gloria*, (*ad DEUM formidoloſa laudatio,*) preſſius Vernacula & ἐμφατικωτέρως, *die Herrlichkeit GOTTES iſt erſchrecklich.* Adoremus ſupremum numen ſancto tremore, ut qui non aërem ſolum, ſed & *Solem obducit nubibus.* Ezech. XXXII. 7. Qui olim *feneſtras cœli aperuit, ut pluuia fuerit ſuper terram quadraginta dies, & quadraginta noctes.* (*Cataractæ cœli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.*) Gen. VII. 11. 12. A cujus nutu pendet, ut *denſæ nubes nimbos depluant, nubes tonitru edant, & ſagittæ diſcurrant.* (*Multitudo ſonitus aquarum: vocem dederunt nubes. Etenim ſagittæ tuæ tranſeunt.*) Pſ. LXXVII. 18. Vel, ut Elihu v. 13. qui *uni tribui, ſiue terræ ſuæ, ſiue homini alicui beneficium confert.* Vulgata מְסִבּוֹת מְתְהַפֵּךְ reddit, *luſtrant per circuitum*, Arias, *in circuitibus voluens ſe*; quæ Verſiones, uti quoque Græcæ ſupra allegatæ, indicare videntur periodicam quandam nubium ventorumque circulationem. Hujusmodi quid ſubodoratus eſt *Plinius* L. II. c. 47. ubi de ventis: *Cum proximi cadentibus ſurgunt, à læuo latere in dextrum*, (id eſt, ab Ortu ad Meridiem & Occaſum,) *ut Sol ambiunt.* Et, qui *Plinio* non dignitate & genere duntaxat, ſed ſcientiâ longè major, Solomo Eccleſ. I. 6. *A diuerſis mundi plagis venti ſurgentes meant, & in ſuos circulos venti reuertuntur.* (*Luſtrans uniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.*) Hujusmodi circulum, & plenum quidem, abſoluit generalis ille *Eurus* ſub Æquatore, circumcirca fluens terram; circuitus quoque ſub Zona torrida faciunt *Motiones*, *Mouſſons*, ventique Periodici alii. Obſeruaſſe quoque ſibi videntur Circulum extra Zonæ torridæ limites, in Europæ Climatibus noſtris ſeptentrionalioribus, *Mariotte* & *Sturmius*, ut zephyrum plerunque ſequatur Aquilo, hunc Eurus, Eurum Auſter. Qui tamen circulus nondum eſt ad certitudinem ſuam redactus. De Circulo in generali ſignificatione accepto nullum eſt dubium. Non eſt in Horizonte punctum, ex quo non ſpirare poſſint, ſpirentque venti. *Seneca L. V. Nat. Quæſt.* c. 16. 17. 18. *Totidem ventorum ſunt, quot cœli diſcrimina: nulla enim propemodum Regio eſt, quæ non habeat aliquem flatum ex ſe naſcentem, & circa ſe cadentem.* Legimus in Epiſtola Jeremiæ, quæ inter Apocryphos extat Libros v. 60. 61. *Spirare ventum in omnes regiones, & in circulos volui nubes, pro voluntate DEI.* Cæterùm pertinent huc, quæ de ventorum nubiumque uſibus ſcribit *Seneca Quæſt. Nat. L. V.* c. 18. *Inter cætera prouidentiæ opera — ex una cauſa ventos aut inuenit, aut per diuerſa diſpoſuit: ſed primùm, ut aëra non ſinerent pigreſcere, ſed aſſidua vexatione utilem redderent vitalemque tracturis: deinde ut imbres terris ſubminiſtrarent, iidemque nimios compeſcerent: nam modò adducunt nubes, modò diducunt, ut per totum orbem pluuiæ diuidi poſſent. In Italiam Auſter impellit, Aquilo in Africam rejicit: Eteſiæ non patiuntur apud nos nubes conſiſtere: iidem totam Indiam & Æthiopiam continuis per id tempus aquis irrigant.*

Job. Cap. XXXVII. verſ. 15. 16.

15. Sciebasne, quum DEUS (a) iſtis leges imponeret, ac proferret lucem ſuæ nubis?

(a) In ponendo DEUM ſuper ea.

16. Num intelligis (b) mixturas nubis, & illa miracula perfectiſſimæ ſcientiæ?

(b) Quidam legunt miphleſe, librationes, i. temperaturam ex variis coloribus.

15. Nunquid ſcis, quando præcepit DEUS pluuiis, ut oſtenderent lucem nubium ejus?

16. Nunquid noſti ſemitas nubium, magnas & perfectas ſcientias?

PEregrinationem ſuſcipit Elihu Literariam cum Jobo, ſed non in aſtriferum cœlum, inquiſiturus diſtantias Fixarum ab inuicem, Cometarum naturam, orbes atque reuolutiones, imo ne quidem ad cœlum Saturni, Jouis, aliusue Planetæ; non extendit ſe vel deambulatiuncula, vel Iter, ultra dimidium vel unicum milliare, in cœlum noſtrum aëreum. Non quærit Neo-Profeſſor res remotiſſimas, quæ non detegunturniſi teleſcopiis, ſed viſui ordinario quotidie obuias. Sic capiuntur ex Literatis, qui imaginationis plus habent quàm ſcientiæ, altos ſibi ſumentes ſpiritus: Theologi, qui virgulâ orthodoxiæ cenſoriâ perſtringunt & viuos, & remotiſſimorum à nobis ſeculorum homines, vix

per

per tranſennam notos, ipſi ne quidem ex Claſſe prima τὸ γνῶθι σεαυτὸν promoti: Politici, qui Arcana omnium Principum veluti digito tangunt, patriarum rerum ignari: Philoſophi, qui ſecretiſſima naturæ penetrare prætendunt, ea autem, quæ pedibus quotidie premunt, oculis obuia nudis, tanquam vilia contemnunt: Botanici, qui digitis enumerare norunt Indiæ utriusque vegetabilia, ſed plantas in proximo quouis prato naſcentes ignorant: Digni hujusmodi αὐθάδεες, qui ex ſcamno Literatorum promoueantur ad imæ plebis ſubſellia, cujus eſt admirari rara, quum contra verè eruditi admiratione rapiantur eorum, quæ aliis vilia videntur, & attentione indigna. Egregia ſunt, quæ habet *Seneca Qu. Nat.* L. VII. c. 1. *Quamdiu ſolita decurrunt, magnitudinem rerum conſuetudo ſubducit: ita enim compoſiti ſumus, ut nos quotidiana, etiamſi admiratione digna ſunt, tranſeant: contra minimarum quoque rerum, ſi inſolitæ prodierunt, ſpectaculum dulce fiat. Hic itaque cœtus Aſtrorum, quibus immenſi corporis pulchritudo diſtinguitur, populum non conuocat. At cum aliquid ex more mutatum eſt, omnium vultus in cœlo eſt. Sol ſpectatorem, niſi cum deficit, non habet. Nemo obſeruat Lunam, niſi laborantem. Si quid turbatum eſt, aut præter conſuetudinem emicuit, ſpectamus, interrogamus, oſtendimus.*

Sciebasne, ita Elihu ad Jobum, *quum DEUS iſtis leges imponeret?* בְּשׂוּם, *ſcies in ponendo*, LXX. οἶδαμεν ὅτι ὁ ΘΕΟΣ ἔθετο ἔργα αὐτᾶ, *ſcimus, quia poſuit DEUS opera ſua;* ſic Symmachus ἐρωτηματικῶς, ἆρα γνώσῃ, πότε ὁ ΘΕΟΣ ἔταξεν περὶ αὐτῶν; *nunquid noſces, quando conſtituet DEUS de ipſis?* quam quæſtionem non tam efficaciter proponit Vernacula noſtra, quàm Latina, *weiſſeſt du auch, wann GOTT dieſe Dinge thut?* Tanti nominis, famæ tantæ Philoſophus atque Theologus, qualis tu tibi, Jobe, videris, ne leges quidem noſti generales motus, gubernationis atque conſeruationis mundi? ne Meteora quidem, in atmoſphæræ magnifico theatro quotidie obuia? *Sciebasne, quum proferret lucem ſuæ nubis?* LXX. φῶς ποιήσας ἐκ σκότες, *cum faceret lumen de tenebris?* eo tempore, quo juſſu DEI *fieri* debebat *lux*, & *facta eſt lux*. Gen. I. 3. Noſtine, ex AbenEzræ aliorumque Doctorum Hebræorum mente, quo modo, ordine, qua ratione DEUS terram nunc operiat nubibus, eamque obſcuritate inuoluat, nunc diſſipando maria illa pendula radiis Solis aditum concedat, juxta quas leges hæc fiant? Vel, ex Vulgata, quandonam DEUS pluuiæ præcipiat, ut ſeſe effundat ſuper terram, aëremque reddat ſerenum? Vel, ex *Vatabli*, *Cocceji* interpretatione, quomodo DEUS rutilas per nubila flammas ſpargat, & acutis fulminis ignibus concutiat celſas à vertice turres? Vel, juxta *Pinedam*, rationem cœlorum illorum pulcherrimorum, quibus ſuperbit Iris Thaumantidis filia, pluuiæ nunc præcedanea, nunc ſubſequa? *Lucret.* L. VI.

Hinc ubi Sol radiis tempeſtatem inter opacam
Aduerſa fulſit nimborum aſpergine, contra
Tum color in nigris exiſtit nubibus arqui.

Num, mi Jobe, *intelligis mixturas nubis?* LXX. ἐπίσαται δὲ διάκρισιν νεφῶν, *ſcit autem differentiam nubium.* Textus originalis מִפְלְשֵׁי, *libramenta*, à פָּלַס, *librare*, *ad libellam dirigere;* optimè ſic Vernacula noſtra, *wie ſich die Wolcken in der Waag halten.* Hoc ſenſu occurrit Prov. IV. 26. *Librato* פַּלֵּס *orbitam pedum tuorum.* Chaldæus, מְבַשׁ קְרָנַי, ἐξετάσεις, Targum, *quæſtiones*, *inuolutiones* à פָּלַשׁ *inuoluere*, *miſcere*, *conſpergere*, hinc Latina noſtra, *mixturas nubis:* Complutenſes, *extenſiones*, *expanſiones.* Rabbini multi cum Græcis *varietates*, *differentias;* ſic reddi poteſt τῶν LXX. διάκρισις, quæ vox notat etiam diſſolutionem, ſeparationem. Reciprocent contentionis ſerram, quantum quidem lubuerit, Critici & Lexicographi circa genuinum vocis מִפְלְשֵׁי ſignificatum. Id monuiſſe mihi, ὡς ἐν παρόδῳ, ſufficit, ſummâ utique admiratione dignam eſſe nubium in libero aëre, tenuiſſimo elemento, natationem, nubium, inquam, quarum particulæ ſunt aëre ſpecificè grauiores: æquilibrium grauioris corporis in leuiori ſemper idem, mutatum ſemper; Nubium porrò varietates, mixturas, colorum diuerſitates & elegantiſſimos ordines, omnibus pictoribus inimitabiles: vias tandem vel *ſemitas*, ut Vulgata habet in Textu, non facilius perſcrutabiles, quàm eſt *via aquilæ in aëre*, *via ſerpentis ſupra petram, iter nauis in pelago;* (*via aquilæ in cœlo, via colubri ſuper terram, via nauis in medio mari.*) Prov. XXX. 19. Sunt omnia hæc מַפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים, *mirabilia perfecti ſcientiis*, θαύματα ὀρθογνώμονος, v. 16. Verſiones noſtræ, *miracula perfectiſſimæ ſcientiæ*, *Wunder deſſen, der eine vollkommene Wiſſenſchafft hat.* Verbo; nemo eſt adeò ſtupidus, qui non, ſi ratione eſt præditus, ex nubium miraculis euidentiſſimè perſpiciat DEI infinitam ſapientiam, potentiam, attributa alia perfectiſſima.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 17.

Ut tuæ veſtes caleant, cum terræ quietem ac tranquillitatem inducit à Meridie?

Nonne veſtimenta tua calida ſunt, cum perflata fuerit terra Auſtro?

PErgit in aëris elemento volare, vel natare, ſaltem verſari Elihu. Quod conſiderauit hactenus tempeſtuoſum, ventis agitatum, nunc aſpicit placidum, mite, calidum: Spirabat hactenus improbus, gelidusque boreas, ruebant unà Eurusque Notusque, flat nunc Auſter lenis; vel &, ſi Notus aduerſa prælia fronte geſſit, redit aëri tranquillitas, terræ, vegetabilibus atque hominibus calor: Qui aër antea fuit denſus, compreſſus, elaſticus, nunc leuis eſt, tenuis, ut eo prædominante poſſit internus, in extremis vaſculis animatorum corporum & plantarum contentus, ſeſe extendere, & fluida circulos ſuos abſoluere. Sol namque ex ſignis hyemalibus ad æſtiua tranſiens aëri ipſi majorem conciliat caloris gradum, majoremque ſemper, quò altius aſcendit ad noſtrum Zenith. Luc. XII. 55. Νότον πνέοντα λέγετε, καύσων ἔσαι, καὶ γίνεται. Hanc aëris ab Auſtrinis ventis dilatationem non ſequitur ſemper ſerenitas, ſed potius, Vere noſtro teſte, pluuioſum, bullulis aqueis propius propiusque coeuntibus, & collabentibus in guttas. Audite *Senecam* L. IV. *Nat. Qu.* c. 3. *Cum ver cœpit, major indignatio aëris ſequitur, & calidiore cœlo majora ſunt ſtillicidia, ideo, ut ait Virgilius,*

Cum ruit imbriferum ver,

vehementior immutatio eſt aëris undique patefacti, & ſoluentis ſe, ipſo tempore adjuuante. Ob hoc nimbi graues magis vaſtique, quàm pertinaces deferuntur; Bruma lentas pluuias habet & tenues. Auſtro imber improbior eſt, & guttæ pleniores ſunt. Et nuncupat *Plinius* L. II. c. 47. cum Elihu noſtro *Auſtrum æſtuoſum, Italiæ humidum: Auſtro majores fluctus adduntur, quàm Aquilone, quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat, hic ſummo, ideoque poſt Auſtros præcipui terræ motus.* Loquitur Elihu de *calefactione veſtium*, innuens, in Orientalibus Regionibus, aëre à calore dilatato, veſtes ipſas hominibus reddi graues, augere calorem, quo aliàs fere diffluunt, ob quam etiam rationem nudi penè incedunt homines.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 18.

An cum ipſo extendebas æthera in ſolidum, ut videatur res fuſilis?

Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt.

FAuet hic Textus, ſi literali Textui inhæreas, Philoſophiæ illi decrepitæ, quæ dudum extremum ſuſtinuit fati, & ſtellas tum fixas, tum erraticas, orbibus affixit, infixitque, ſolidis cryſtallinis. Quid enim, ſi hi non, ſunt שְׁחָקִים חֲזָקִים, *æthera fortia, æthera in ſolidum*, LXX. ςερεώσεις, *firmationes?* Vel, quid aliud ſibi vult Aquilæ expoſitio, αὐτὸς ἐςερέωσε τὸν ἀέρανον εἰς τροπὰς, *ipſe firmauit cœlum in verſionibus*, & Scholiaſtæ *congelationes*, κρυσαλλώσεις? Ita ſanè ſumſere plerique Commentatorum veterum. Sed obſeruandum probè, Elihu cum Jobo in itinere ſuo nondum peruenisſe ad cœlum aſtriferum, non ultra aëreum. שְׁחָק heic idem notat, quod שָׁמַיִם, & hæc vox ſæpe ſæpius in Sacris aërem, vel atmoſphæram, denotat, ſiue ipſum רָקִיעַ, *expanſum, die Ausdehnung, die Veſte.* Gen. I. 6. 7. 8. *Expanſum* minimè ſolidum, ſed ſubtilis tenuitatis fluidum. Ita & de cœlo *Plinius* L. II. c. 38. *Hoc cœlum appellauere majores, quod alio nomine aëra, omne, quod inani ſimile.* Elihu oculis, mentique, obuerſatur cœlum hoc aëreum, apertum id poſt grauem tempeſtatem, longè lateque expanſum, cœrula cœli, qui color non cum plebe quærendus venit in aſtrifero cœlo, ſed in optica aërei elementi condenſatione. Hocce nunc cœlum ſerenum comparat Elihu pereleganter cum רְאִי מוּצָק, *ſpeculo fuſo.* LXX. ἰσχυρὰ ὡς ὅρασις ἐπιχύσεως, *validæ, ut viſio effuſionis*, Aquila, ἐνισχύσαι ὡς ὅρασις συγχύσεως, *validæ, ut aſpectus fuſionis.* Chaldæus habet *ſpecularia*, R. *Leui vitrum*, ob pelluciditatem. Occurrit & apud Poëtas veteres profanos χάλκεος ἠρανὸς, & χαλκοβατὲς δῶ. *Homerus* πολύχαλκος ἠρανὸς, *æreum cœlum*, & LXX. רָקִיעַ, ςερέωμα, *firmamentum*, quod verbum etiam Germanica Lingua tranſfert. Iſtæ comparationes certum, natu-

naturæque rerum conformem ſenſum habent. Non carent hæ locutiones ſuo ſenſu, eoque adæquato. Habet ſanè cœlum ſpeciem ſpeculi fuſi, vel fornicis ſpecularis concaui. Eſt cœlum hoc aëreum fluidum, imo fluidiſſimum, & tamen firmum; fluidum, quia ejus partes inuicem perpetuò mouentur; firmum, quia limites à DEO ſibi poſitos non excedit, firmum & in minimis ſuis particulis, ſummè elaſticis. Et tanta elementi hujus elaſticitas, expanſiua vis, מִרְקָע, quæ in terræ motibus, actione pulueris pyrii, ædes, urbes, montes ſuccutit atque ſubuertit. Audite *Senecam* L. IV. *Qu. Nat.* c. 6. 7. 8. ubi inter alia: *Conſideremus, quàm ingentem vim per occultorum agant paruula admodùm ſemina; & quorum exhalatus in commiſſura lapidum vix locum inueniat, in tantum conualeſcunt, ut ingentia ſaxa diſtrahant, & in momenta diſſoluant ſcopulos, rupesque radices minutiſſimæ, ac tenuiſſimæ. Hoc quid eſt aliud, quàm intenſio ſpiritus,* (hæc ipſa eſt vis, quam elaſticitatem vocamus hodie) *ſine qua nihil validum, contra quam nihil validum eſt. Quid eſt autem, quod magis credatur ex ſemetipſo habere intenſionem, quam ſpiritus? hunc intendi quis negabit, cum viderit jactari terram cum montibus; tecta, murosque plures, & magnas cum populis urbes, cum toties maria littoribus? Oſtendit intenſionem ſpiritus velocitas ejus & diductio.* Vid. *Calceol. Muſ.* p. 445. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 361.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 21.

(a) Jam verò quum lucem non viderunt, hoc eſt, ſerenitatem in æthere, ventus flans ſerenabit eum.

(a) Et nunc non viderunt lucem, ſerenum ipſum in æthere, & ventus tranſiuit.

At nunc non vident lucem: ſubito aër cogetur in nubes, & ventus tranſiens fugabit eas.

EST hoc Thema moralis potius quàm Phyſici uſus. Serenaſcente aëre, nubibus diſſipatis à ventis, flagrantiſſimam Solis faciem nudis oculis intueri haud poteſt homo, absque quod patiatur viſus organon. Inter lucem & oculum proportio adſit neceſſe eſt. Hinc qui per niues iter facit, vel ex tenebricoſo carcere ſubitò in dias prodit luminis auras, cœcitatis incurrit periculum. Ita Jobum docere vult Elihu, non poſſe nos terrellæ miſeros vermiculos ſufferre ſplendidiſſimum Diuinarum Perfectionum jubar. *Cogitationes meæ non ſunt cogitationes veſtræ, neque viæ veſtræ viæ meæ, dicit* DOMINUS. *Sed quemadmodum cœli terra ſublimiores ſunt, ita excedunt viæ meæ vias veſtras, & cogitationes meæ cogitationes veſtras. (Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.)* Jeſ. LV. 8. 9.

Job. Cap. XXXVII. verſ. 22.

Venitque à ſeptentrione ſerenitas auro ſimilis: (a) ad DEUM reuerendiſſimum pertinet confeſſio.

(a) Super DEO reuerendo gloria ſiue confeſſio, i. e. ei debetur gloria.

Ab aquilone aurum venit, & ad DEUM formidoloſa laudatio.

SI quis eſt, qui dubitat, aërem eſſe aurum, & aurum auram, eum ſcrupulo liberabunt verba Textus noſtri, מִצָּפוֹן זָהָב *ab aquilone aurum;* nam hæc ipſa à Judæis, Interpretibus & Verſionibus benè multis, quas inter ſunt Tigurinæ, Anglica, redduntur per *ſerenitatem*, ſic nos, *à Septentrione ſerenitas auro ſimilis, von Mitternacht kommet helles Wetter.* LXX. ἀπὸ βορρᾶ νέφη χρυσαυγέντα, *ab aquilone nubes coloris aurei.* In tanto ſententiarum diuortio id ſolatio nobis eſt, quod aſſentiri poſſimus utrique. A Borea certè ſerenitas, aſcendunt aquilone regnante barometra, diſperguntur vapores aquei in aëre longè lateque. Sed animaduertendum, reſpondere regulam hanc hemiſphærio terræ ſeptentrionali, meridionalis quippe oppoſita eſt ratio: trans Tropicum Capricorni ſunt aquilonares venti humidi, boreales frigidi, ab his ſerenaſcit aër, regnantibus autem illis effunduntur imbres. Diſſeruit Philoſophus noſter applicatiuè ad patriam ſuam, ſed quoque extendi poteſt hoc Geoponicum præceptum ad totum hemiſphærium terræ boreale, regiones cumprimis trans Cancri Tropicum ſitas. Verum item, *ab aquilone venire aurum:* quodſi vocabula Textus in genuino ſumenda ſint ſignificatu, quod *Relandus* vult *Diſſ. de Paradiſo* p. 24. digitum intendit

dit Elihu ad Colchicum illud *Aurum* ſeu *Heuilah*, Gen. II. 11. & potius ad Colchicum hoc, quàm ad Hungaricum, quoniam Colchis Arabiæ & Palæſtinæ reſpectu ſita eſt ad Septentrionem, imò & reſpectu Græciæ, ut huc trahi poſſint Jaſonis illa apud *Valerium Flaccum* L. V. *de Colchide.*

- - - - Nec fama fefellit
Soligenam Aeeten media regnare ſub Arcto.

De hoc Colchidis auro plura videas ad Gen. II. 11.

Claudit Elihu Meteorologiam ſuam hoc conſectario עַל אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד, *ſuper DEUM terribilem decoris.* LXX. ἐπὶ τέτοις μεγάλη ἡ δόξα, καὶ τιμὴ παντοκράτορος, *in his magna eſt gloria & honor omnipotentis*, Theodotio, ἐπὶ τῷ ΘΕΩ μεγάλη ἡ δόξα, *in DEO magna eſt gloria*, Symmachus, ἐπὶ δὲ ΘΕΟΥ φοβερὸς αἶνος, *de DEO autem terribilis & admirabilis eſt laudatio.* Vulgata, *ad DEUM formidoloſa laudatio.* Eſt ſanè res ut majeſtatis reſpectu DEI, ita timoris reſpectu noſtri, plena, ſicubi nubes atræ obtegunt horizontem, fulgur rumpit nubes, & terque quaterque tremulum ingeminat jubar, tumultus ætherei reſonant, & horrorem incutiunt irato numine terris fulmina; ſi tremit abdita murmure tellus, concuſſi collabuntur montes, & poſt hæc omnia purgatus nitet diſcuſſis nubibus æther. In his omnibus certe gloria omnis & ſola ſoli debetur DEO, potentiam ſuam, ſapientiam, bonitatem clariſſime manifeſtanti. Teſtes ſint omnes Scriptores Sacri, Dauid cumprimis Pſal. XVIII. Vid. *Wilkins Vertheid. Copernic.* P. II. p. 33.

TAB. DXXIX.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 4. 5. 6.

4. Ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ?
5. Quis adhibuit ei menſuras? ſi modo noſti. Quis eam ad regulam extruxit?
6. In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem ejus angularem?

4. Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi, ſi habes intelligentiam?
5. Quis poſuit menſuras ejus? ſi noſti? Vel quis tetendit ſuper eam lineam?
6. Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularem ejus?

COnduxerat, quod vidimus, Elihu Jobum in cœlum aëreum, demonſtraturus DEI potentiſſimam ſapientiam, & ſapientiſſimam bonitatem in nubibus, fulgure, tonitru, fulmine, cœlo ſereno. Nunc ducit Altiſſimus pientiſſimum patientiæ infractæ virum propius ad terram, Planetam mole quidem magnum, utpote cujus capacitas 2662560000. milliarium Cubicorum, ſed qui cum aliis corporibus totalibus mundi collatus vix puluiſculi nomen meretur: Globum ingentem, in medio aëre ſuſpenſum, liberè in cœlo natantem: qui ſeſe portat ipſum, ſibi tamen haud grauis: quem Creator poterat momento producere ex nihilo, ſed pro liberrimo ſuo arbitrio ex Chaotica congerie, vel Atmoſphæra Cometica, elaborauit Hexaemeri ſpatio. *Erat* enim *terra inculta ac vacua, tenebræque ſuper abyſſum.* Gen. I. 2. vaſtiſſimæ molis ædificium, omni ad vitæ voluptatem, commoditatem, neceſſitatem ſuppellectili inſtructum: puluiſculum, quod ipſe DEUS dignatus eſt elogio *ſcabelli pedum ſuorum*, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Eſai. LXVI. 1. Act. VII. 49. 50. imo ἐν πληρώματι καιρῶν perſonali ſua & corporeâ præſentiâ, prolapſum in turpem ἀποςασίαν & miſerrimè deperditum genus humanum ſanguine ſuo redempturus.

Terræ hoc ædificium in theatrum producit DEUS ipſe ἀρχιτέκτων, & Phraſibus quidem Architecturæ propriis. *Ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ?* LXX. Πῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιῶν με τὴν γῆν; ἀπάγγειλον δέ μοι εἰ ἐπίςῃ σύνεσιν. Ex Creationis Hiſtoria conſtat, conditum eſſe hominem non primo ſed ſexto demum die, habitaculo ſuo jam tum plenè cum omnibus ſuis partibus elaborato, magnificè exornato, & omni ſupellectili ad vitæ tum commoditatem, tum neceſſitatem, inſtructiſſimo. Procul eſſe debebat ab homine jactantia de vel minimo ad tantum opus concurſu, vel conſilio. DEO ſoli optimo & ſummo jure competit hæc *creatæ terræ* gloria. Gen. I. 1. Exod. XX. 11. Pſal. XC. 2. & in innumeris aliis Scri-

Iob. Cap. XXXVIII. v. 4. 5. 6.
Terra Dei ἀρχιτεκτόνημα.

Buch Hiob Cap. XXXVIII. v. 4. 5. 6.
Die Erde Gottes Kunst-Gebäude.

I. G. Pintz sculps.

Scripturæ locis. *Ubi eras* igitur, impotentiſſime homo, eo tempore, quo Potentiſſimus Ego partes terræ non ſolùm preſſionis arctiſſimæ vinculo colligaui inuicem, ſed quoque locaui ita, ut extra orbitam ſuam ne latum quidem unguem diuagari poſſit, & tamen in fluidiſſimo cœlo promoueri ſemper? quo *terram fundaui ſuis* jam nominatis *baſibus, ut ſempiternis temporibus non moueretur.* (*Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſeculum ſeculi.*) Pſal. CIV. 5. Nonne eras tunc in immenſo illo Nihili abyſſo? vel potentialiter, reſpectu nempe ad Me, in maſſula terræ abs me creatæ? *Ubinam eras*, commixtis adhuc inuicem terræ & aquæ elementis, tunc quum *abyſſum occultaui, quaſi veſtimento, ut ſupra montes ſtarent aquæ?* (*Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus: ſuper montes ſtabunt aquæ.*) Pſ. CIV. 6. antequam *aſcenderunt montes, & in valles deſcenderunt*, (*aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis,*) ibid. v. 8. Vel, priusquam Ego *dixi: Congregentur aquæ ſub cœlis unum in locum, ut appareat continens.* Gen. I. 9. Non duntaxat in Sacris exprimitur, & clarè quidem, chaoticum hoc fluidorum ſolidorumque Μίγμα, ſed memoratur quoque Scriptoribus profanis. *Anaxagoræ* apud *Laërtium.* Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ. Ἔιτα Νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησεν. *Omnes res erant unà; Tum venit mens, easque diſtinxit, ordinauitque.* Clarius adhuc oſtendit *Epicharmus* apud citatum *Laërtium* in vita *Platonis* ex una parte æternitatem DEI & omnipræſentiam, τὸ ἀεὶ παρῆναι, ex altera mundi, imò Chaos ipſius, à DEO dependentiam.

Ἀλλ' ἀεί τοι Θεοὶ παρῆσαν, κοὐ ὑπέλιπον ἐ πώποκα.
Τάδε δ' ἀεὶ πάρεσθ' ὅμοια, διὰ δὸς τῶν αὐτῶν ἀεί.
Ἀλλὰ λέγεται μὰν χάος πρῶτον γενέσθαι τῶν θεῶν.
Πῶς δ'; ἀμήχανόν γ' ἀπό τινος μηδὲν ὅ,τι πρᾶτον μόλοι.
Οὐκ ἄρ' ἔμολε πρᾶτον ἐδὲν, ἀδὲ μὰ Δία δεύτερον.

Semper adfuit DEUS, neque ullo tempore abfuit.
Ita ſemper permanent eadem, nec altero modo,
Dicitur quidem Chaos primum extitiſſe numinum.
Qui pote? haud quicquam venit primum exiens a quopiam.
Ergò primum vel ſecundum venit indubiè nihil.

Pone, *Arcades* illos fuiſſe, quod arrogantes jactabant, Proſelenas, teſte *Plutarcho Quæſt. Rom.* 76. imo *Præadamitas* concede *Peirerio:* id inficiari haud poteris, haud fuiſſe vel hos, vel illos ante terram conditam. Inconcuſſa manet ſemper DEI ad Jobum directa quæſtio; *ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem?* ad quam quæſtionem vellem reſponderent glorioſuli illi *Athenienſes*, qui *Terrigenæ* per excellentiam cluent, tanquam mortalium primi ex terra prognati. De quibus *Cicero de Orat. De quorum vobis poſſeſſione propter pulchritudinem etiam inter Deos certamen fuiſſe proditum eſt, quæ vetuſtate ea eſt, ut ipſa ex ſeſe ſuos ciues genuiſſe dicatur, ut eorum eadem terra parens, altrix patria dicatur.* Et *Plato* in *Menexeno. Eo tempore, quo tellus omnia animalia omnigena producebat, feras, & armenta, terram duntaxat illam adhuc ſterilem, agreſtibusque animantibus vacuam, propriè verò ex omnibus animantibus hominem genuiſſe, qui cæteris intelligentia præſtat, ſolusque jus ac Deos colit. Auſonius in Catalogo Urbium nobilium.*

Nunc & terrigenis Patribus memoremus Athenas
Pallados - - - -

Parallelum eſt quæſtioni, quam enodandam ſumſimus, & inconcuſſæ veritatis alloquium Eliphazi ad Jobum XV. 7. *Omniumne hominum tu primus natus es? & formatus es ante colles?* Eſt locutio in Textu obuia petita mutuò ab ædificio omnibus aëris injuriis expoſito, firmiſſima ſede locato, ſolidiſſima baſi fundato, tempeſtatibus quibusuis inuicto. Manet ſemper terra ſolida, firma, fundata, mota licet conſtanter ex Copernicanorum mente: fixa in centro ſui vorticis, in eadem ſemper orbita, usquedum inde excuſſa Cometæ induitura erit naturam, ſectatura vias. Eccentrici fiunt ipſi Ptolemaici, ſiquidem ex Textu noſtro probare conantur, eſſe terram uniuerſi centrum, tectum hujus tugurioli cœlum totum aſtriferum.

Quis adhibuit ei menſuras? ita porrò DEUS ad Jobum v. 5. *ſi modo noſti? quis eam ad regulam extruxit?* LXX. τίς ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας; ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρτίον ἐπ' αὐτῆς; *Quis poſuit menſuras ejus, ſi noſti? aut quis eſt, qui induxit ſuper eam funiculum?* Pro σπαρτίον Aquila habet κανόνα, *canonem, regulam*, Symmachus χοινίον μέτρε, *funiculum menſuræ.* Non hæc meteorica adlocutio Geometræ, Architecti & Mechanici ſummi eò tendit, ut interdicat nobis terræ emenſurationem, ſed id terricolas docet ὁ παντοκράτως, quod terr-aqua-aërium Syſtema omnipotenti ſuo nutu creauerit conformiter ideis ſapientiſſimis, quas in mente ſua diuina habuit πρὸ καταβολῆς κόσμε: ut Architecti prudentis eſt, ædificio quærere ſpatium debitæ longitudinis atque latitudinis, deſignare id protographicè, fundamenta jacere, muros perpendiculares extruere, conclauibus ſuum cuiuis locum aſſignare. Pari namque ratione placuit Supremo Numini, quod nutu ſuo temperat orbem, terræ & vorticis terrei longitudinem, latitudinem, altitudinem, profunditatem exactiſſimè dimetiri, partium ſolidarum ad fluidas proportionem, aquarum, montium, aëris, diſtantiam Terræ à Sole, caloris & lucis largiſſimo fonte, & ſic quoque Planetarum reliquo-

rum, præciſiſſimè determinare, omnia certo numero, pondere, menſura. Poſtquam nunc terra hæc noſtra, habitaculum noſtrum, per tot annorum Chiliades ſtetit inuariata, & tamen mutata in dies, non ſolùm licet nobis eam conſiderare probè ac dimetiri, ſed docet nos terricolas, imo injunctus eſt labor tendens ad gloriam ſummi Architecti: qui nondum quidem, adhibitâ licet omni induſtriâ, ad perfectionis ἀκμὴν eſt deductus; quæ imperfectionis labes adhæret omni corporum non ſolùm totalium, ſed minimorum ſcrutinio. Hunc qui ſuſcipit laborem, is fundamentis non ſolùm Geometriæ, ſed & Aſtronomiæ imbutus ſit neceſſe eſt. Quantus autem ille ſit, quanta ſit adhibenda ἀκρίβεια, quanti impendendi ſumtus, teſtari poſſunt Ludouici XIV. cognomento Magni, Galliarum Regis, Mathematici, qui tanti momenti opus felicibus & Regiis auſpiciis, præterito ſeculo, ſuſcepere audacter, & finiere feliciter. Haud extra rhombum fore judicabit beneuolus Lector, ſiquidem Geometriæ hujus magnæ ſuccinctam, quàm fieri poterit, dedero relationem Hiſtorico-Mathematicam, mutuò petitam inprimis ex Opere Regio, *Meſure de la Terre*, Pariſiis A. 1671. edito, ſubjunctis, quæ ex poſt ſecuta fuere.

Figuram terræ globoſam judicarunt veteres quoque Mathematici ex variis indiciis, quorum enumeratione ſuperſedeo. Magni fuit auſus aſſertum hominum, quibus non licuit circumnauigare orbem. Globoſa figura poſtquam ſemel fuit ſtabilita, in id incumbere neceſſe habebant illi, ut determinarent gradum terræ in milliaribus, menſurisue aliis: dedit namque hic 360.es multiplicatus peripheriam. Hac baſi nixus *Ptolemæus* gradui uni aſſignauerat ſtadia 500. ſiue $66\frac{2}{3}$. Milliaria Arabica. Poſt eum manum admouere Mathematici juſſu *Almamonis* in campis *Sinear*, & factâ exactâ dimenſione gradui verſus Septentrionem adſignarunt 56. verſus Meridiem $56\frac{2}{3}$. milliaria, quod conſtat ex *Abulfedæ Prolegomenis*. Sunt autem ſtadia Ptolemæo Alexandrina, quorum ratio ad Græca ut 144. ad 125. & horum ad Milliaria Italica vetera ut 7. ad 1. erunt proin 500. ſtadia æqualia $61\frac{1}{2}$. milliaribus Italicis, ſiue 47188. Hexapodis Pariſinis. Inde ab illis Ptolemæi & Almamonis temporibus jacuit terræ dimenſio ſepulta quaſi ad usque, vel verſus, fertiliſſimum Seculum XVII. quo manum operi reuerà magno adhibuere *Fernelius* & *Snellius*, quorum ille gradui terræ tribuerat 56746. Hexapodas cum 4. Pedibus Pariſinis, hic 55021. *Ricciolus* 62900. Sed tandem A. 1669. & annis ſequentibus majori quàm antea cura atque dexteritate terram matrem dimenſuri Mathematici, de quibus ſupra, Regii, & lineam ducturi per totum Galliæ Regnum pinnulis inſtrumentorum applicarunt teleſcopia cum filis ſubtiliſſimis ſeſe cruciatim interſecantibus. Hoc medio verſus Maluoiſine & Ambianum dimetientes pro gradu uno inuenerunt 57060. Hexapodas, quibus æquantur 58481. Paſſus Bononienſes, 29556. duodecempedales Perticæ Rhinlandicæ, $28\frac{1}{4}$. Leucæ Pariſinæ 2000. Hexapodis conſtantes ſingulæ, 25. Leucæ mediæ Hexapodarum 2282, 20. Leucæ marinæ 2853. perticarum, $73\frac{7}{100}$. Milliaria Anglica 5000. pedum, $63\frac{7}{10}$. Milliaria Florentina 3000. cubitorum ſingula. Judicarunt inde, peripheriam terræ eſſe 20541600. Hexapodarum Gallicarum, ſiue 9000. Leucarum Gallicarum mediarum: Diametrum 6538594. Hexapodarum ſiue $2864\frac{56}{77}$. Leucarum mediarum. Laborem hunc ſuſceperat *Piccartus*, lineam emenſurans undecies majorem eâ, quam emenſus fuit *Snellius* Alcmariam inter & Bergopzoom. Sed hæc nihil fere ſunt, ſi conferas cum labore Caſſiniano, juſſu Regis ſuſcepto ſub initium Seculi XVIII. Prolongauit quippe ſummus hic Vir Lineam Meridianam Pariſinam ad finem usque Regni, ſummas nempe Alpes Pyrenæas Ruſcinonenſi Prouinciæ & Catalauniæ conterminas, confirmando ubique Geometricas obſeruationes cum Aſtronomicis, Jouis in ſpecie & Satellitum Eclipſes. Ita nunc primum, ſed maximo labore, maximisque ſumptibus, in terræ ſuperficie linea ducta 8. graduum, media inter 40. & 48. latitudinis. Et dum Geometriâ hac magnâ fuere occupati viri magni, detecta ſimul fuit haud leuis momenti veritas, indicata quidem jam ante per Obſeruationes Pendulorum ſub Æquatore, quæ quia ad rem præſentem ſpectat, ſilentio prætereunda haud eſt. Sunt nempe gradus terræ inæquales, ſequentes quilibet inde ab Æquatore $\frac{1}{300}$. minores verſus Polos. Inde ab Obſeruatorio Pariſino verſus Septentrionem dat gradus 57055. Hexapodas, verſus Meridiem $57126\frac{1}{2}$. Æquationem ſi inſtituas totius peripheriæ, gradui uni tribues 57292. Hexapodas, Semidiametro terræ 19695539. Pedes Pariſinos. Sed dant hæ obſeruationes terræ figuram ſphæroideam, verſus Polos compreſſam, ut Diametri æquatorealis ad Polarem ratio ſit ut 230. ad 229. Stabilita ſic terræ ſemidiametro 19695539. pedum ſiue 3939. Milliarium, (quæ 5000. ſint pedum ſingula,) eleuatior erit terra ſub Æquatore 85820. pedes ſiue $17\frac{1}{6}$. milliaria, quàm quidem eſt ſub Polis. Plura de hac re lege in Protophiloſophi *Newtoni Philoſoph. Math.* p. 378. *Mem. de l'Acad. Roy.* 1701. p. 169. Ducit nos iterum exacta hæc quàm fieri poteſt terræ dimenſio, atque inuenta figura ſphæroidea, iterum ad Creatorem. Manetque inconcuſſæ veritatis DEI ipſius ad Jobum alloquium. *Ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ? Quis adhibuit ei menſuras? ſi modo noſti? Quis eam ad regulam extruxit?* Sunt verba Textus מְמַדֶּיהָ שָׂם־מִי: *Quis poſuit menſuras ejus*, emphatica valde, non referenda duntaxat ad generalem illam terræ dimenſionem, ſed extendenda quoque ad ſingulas partes,

tes, montes, valles, campos, cauernas ſubterraneas, maria, lacus, flumina, ad harum cum toto & inter ſeſe exquiſitiſſimum æquilibrium, id quod ulterius exemplo Heluetiæ noſtræ montoſæ comprobare poſſem, ſi per tempus liceret. Notat מְדָּה non ſolùm *menſuram*, qua quod extruitur menſurari debet, ſed menſuram plenam, exactam, perfectam, magnam. Num. XIII. 33. ſunt אַנְשֵׁי מִדּוֹת, *viri menſurarum*, ſtaturæ proceræ homines, *Leute, die das Mäß haben*, Hiſpanis *des medidos y des meſurados*, qui communem menſuram excedunt. Eſt hoc ſenſu terra, uti ſupra vidimus, ampliſſimæ extenſionis, immodicæ menſuræ, imò perfectiſſimæ, ædificium. קָו eſt *linea, regula, amuſſis, filum menſorium*, Aquilæ κανὼν, Symmacho χοινίον μέτρε, LXX. σπαρτίον, nobis Tigurinis *regula, eine Schnur*; quo titulo venit non ſolùm *perpendiculum*, ad quod altitudines ſtructurarum perpendiculares examinari ſolent, ſed quoque *regula, norma, linea*, libella, ad quam lineæ horizontales, addo & *Perticas* menſorias, ad quas longitudines linearum emenſurari. *Præcipiunt architectandi Magiſtri longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculum, angulos ad normam reſpondentes exigi, Cicer. L. II. Academ.* Connotant omnes hi loquendi modi & termini, ex Architectura & Geometria petiti, ſummam in ædificio ἀκρίβειαν, quod quidem primâ facie horridum apparet & inæquale, ruderibus ædificii collapſi ſimile, ſed in ipſa irregularitate regulariſſimum eſt. Hujusmodi ſtructuram graphicè deſcribit *Bartoli Ricreat. del Sauio.* L. I. c. 8. cui titulus: *Il mondo con nuovo ordine d'Architettura Scompoſto, e perciò piu artificioſamente compoſto. Souuiemmi*, ita Philoſophus Rhetor, *d'aver veduto in un palagio di ricreatione d'un Principe, fra le altre belliſſime una particolar camera tutta finta a capriccio di rovine, con un nuovo ſtile d'Architettura, che ben potrebbe chiamarſi l'ordine Scompoſto, e da adoperarui non meno ingegno, e giudicio, che ne gli altri, dovendoſi dare unità al diſſipato, gratia al deforme, regola allo ſconcio, ſimmetria allo ſconcertato, e arte al caſo. In entrarvi cagiona horrore, è diletto, il vederſi diroccata in ſul capo una fabbrica rouinante, ſe non che, nel cadere ſcontrateſi a ventura, come moſtra lo ſtrano andamento delle pendenze, l'una parte ſlogata con l'altra, tutta in piè ſi ſoſtiene, poſando bizarramente ſopra membra non proprie, e pur coſi ben adatte, che l'occhio non che riſentirſene come a monſtruoſità, ſommamente gode, trovata una non piu veduta ſpecie di proportione e di bellezza, nella deformità, e nella ſproportione. Jo per me credo, che chi ne formò il diſegno, vi ſtudiaſſe intorno il doppio piu, che a una fabrica ben ordinata: mà non e da ognuno l'intenderne il magiſtero.*

Reſtat explicandus v. 6. עַל־מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ *ſuper quo baſes ejus ſubmerſæ ſunt?* LXX. ἐπὶ τίνος οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι; τίς δὲ ἐςιν ὁ βαλὼν λίθον γωνιαῖον ἐπ' αὐτῆς; *ſuper quo circuli ejus fixi ſunt? quis eſt autem, qui miſit lapidem angularem ſuper eam?* alii pro κρίκοι habent αἱ βάσεις, οἱ κατάπηγες, *baſes, pali*, Auguſtino placent ἀναβαςακτῆρες, *libramenta*. Noſtræ Tigurinæ: *In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem angularem ejus? Worauf ſtehen ſeine Säulen? oder, wer hat ſeinen Eckſtein geleget?* Verbo, cuinam fundamento inædificata eſt terra? quanam baſi nixa? Phraſes iterum petitæ ex Architectura ciuili, ubi notum, ſolidam eſſe debere ac firmam imam hanc cujusque ædificii partem, utpote cui tota ædis moles inſiſtit: Fundamentum hocce ſi non ſit firmum, ſed laxum, ſubſidat ſtructura, rimas paſſim agat, & tandem collabatur neceſſe eſt. Fundationem terræ ſi conſideremus, neque adeſſe videmus ſolidas petras, neque terram firmam, ne quidem rudera collapſa, ne paludoſam quidem terram, imo ne aquam. Immenſæ molis ædificium ſuſpenſum videmus in libero aëre, vel cœlo. Singulare prorſus, ſui generis, & mirandæ ſtructuræ habitaculum, cui deſunt muri, contignationes, conclauia, ſolum adeſt tectum, hominum animantiumque ſedes. Et tamen mentio fit λίθε γωνιαίε, *angularis lapidis*, אֶבֶן פִּנָּה, quo nomine intelligere poſſumus ſpeciatim ſaxa illa magnæ molis quadrata, in angulis fundamentorum reponi ſolita, duos veluti muros connectentia ſimul & ſuſtinentia. Sed ubinam locorum nunc eſt angularis hic terræ lapis? Quære diu, inuenies nusquam, vel in ipſo terræ meditullio, ad quod acceſſus non datur, ubi omnis vis grauitans ſeſe concentrat, & quæuis grauitationis lineæ, radii quiuis cum quibuscunque aliis formant angulos: vel, per me licet, per λίθον γωνιαῖον intelligе firmam partium omnium terræ, vel & totius vorticis terrei compagem. Lapidi huic contraponi poteſt commodè illud תֹּהוּ וָבֹהוּ, *ſolitudo & inanitas*, ſtatus terræ chaoticus, quo *vacua* fuit & *inanis*, Gen. I. 2. Ita & combinat Jeſaias XXXIV. 11. קַו תֹּהוּ & אַבְנֵי בֹהוּ *regulam inanitatis*, & *lapides vacuitatis*. Haud leuis eſt ponderis genuinus lapidis angularis in quauis ſtructura ſenſus, ex principiis Architecturæ eruendus, ſi quidem clarum velimus formare conceptum de *lapide* illo *probato, angulari, pretioſo, ſolidiſſimo fundamento*, quod *in Zion fundauit* DOMINUS. Jeſ. XXVIII. 16. cui inædificati ſunt fideles, λίθοι ζῶντες. 1. Petr. II. 5. Eph. II. 20. Lapis angularis non ſolùm cædi debet ad normam, & læuigari, ſed in angulo (unde nomen habet) ædificii reponi, ut ei inædificata moles ſit firma. Quæ applicatiue pertinent ad CHRISTUM, aliis altioris ordinis Interpretibus explananda lubens linquo. Id unicum addens, manere lapidem terræ angularem non minus in Copernicano Syſtemate, quàm in Ptolemaico. Exegeſin hanc claudo egregiis *Nazianzeni* verbis *Orat.* 34. *Quo pacto*

terra firma & immota conſiſtit? Quidnam pro vehiculo habet? cujus rei adminiculo fulcitur? quidque rurſus futuram illam ſuſtinet? neque enim rationi quidquam, cui innitatur, occurrit, ſi diuinam voluntatem exceperis. Vid. *Wilkins Vertheid. Copernic.* p. 29.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 7.

Quum ſimul jubilarent ſtellæ matutinæ, & exultarent omnes filii DEI.

Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes filii DEI.

FOntibus errorum accenſeri merentur jure Cabbaliſmus, & literalis Sacræ Scripturæ ſenſus ad ſuperſtitionem usque ſeruatus. Ibi ex quauis literula, accentu, puncto cuduntur μεγάλα μυσήρια, quæ hominum captum tranſcendunt, iis ſolis exceptis, qui ea in cerebro ſuo fingunt, fabricantue. Heic ſancta ſemper & verax Scriptura tegmen ſit ignorantiæ eorum, qui ſententiæ ſuæ nimium ſunt tenaces. Deridiculo eſt Europæis nobis Formoſanorum, (vid. *Pſalmanazar deſcript. de l'Isle Formoſa*,) aliorumue Indorum opinio, qua animæ hominum, potentum inprimis & diuitum, qui pomis aureis argenteisque ſacrificulos ſibi deuinciunt, collocari dicuntur in cœlo aſtrifero, & in ſidera ipſa commutari, pleno jubare fulgentia. His ſubſidio venire poteſt ipſe Textus noſter, ſi literali inhæreamus ſenſui. כֹּכְבֵי בֹקֶר, *ſtellæ matutinæ jubilant, & exultant omnes filii DEI.* Ἄστρα (LXX.) ſi in proprio & literali ſenſu jubilant, ratione prædita ſint neceſſe eſt. Si *militiæ cœlorum imperare* DEUS dicto ſenſu dicendus eſt Jeſ. XLV. 12. Si *cœli ipſi enarrant gloriam DEI, & extenſio opus manuum ejus annuntiat: dies diei ſuccedens eloquitur ſermonem, & nox nocti indicat ſcientiam. — Sol lætus velut heros quispiam decurrit viam.* (*Cœli enarrant gloriam DEI, & opera manuum ejus annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat ſcientiam. — Sol exultauit ut gigas ad currendam viam.*) Pſ. XIX. 2. 3. 6. Rationis compotes eſſe debent cœli, extenſio, dies, nox, ſol. Quis proin miretur, fuiſſe *Hieronymi* temporibus, qui ſtellis tribuerunt intellectum? *Philonem* ipſum Judæum, & Rabbinos literarum, ſi qui ſunt alii, tenaciſſimos hac opinione fuiſſe imbutos, quod cœli in horas articulata voce ad DEI laudes modulamina cantent? anhelare ſidera ad vitam æternam, eaque fore fruitura, qui *Origenis* fuit error? Patet ὡς ἐν παιδιᾷ, quàm ceſpitarint miſerè tum optimi Patres, de reformanda Eccleſia magis, quàm de excolenda Philoſophia ſolliciti, tum Rabbini, ſicubi ad fulcienda ridicula ſæpe commenta ad Scripturam confugêre veluti ad anchoram ſacram. Excuſaui illos, & excuſat *Acoſta de Nat. Noui Orbis L. I. c. 2. Facile condonandum eſt Patribus, ſi cum cognoſcendo colendoque Creatori toti vacarent, de creatura minus aptè aliqua ex parte opinati ſunt.* Sit Prologus hic, quem facio, Exegeſeos loco. Vidimus hactenus, quâ ratione DEUS Jobo conſiderandam proponat creationem ſiue fundationem terræ. Nunc ſiſtunt ſeſe in magnifico theatro ſtellæ matutinæ, participantes de gaudio, quod inſpirat Muſica cœleſtis. Hæ ſi ſint vel fixæ, vel erraticæ, locutio haud carebit Metaphorâ; ſi intelligendi veniant angeli, ſenſus manere poteſt literalis, naturæ horum entium adæquatus. Laudant illæ DEUM per cogitata angelorum, linguasque hominum. Et ſanè vero eſt ex variis circumſtantiis ſimile, ſtellarum nomine heic venire angelos, qui in eodem verſiculo cluent בְּנֵי אֱלֹהִים, *filii DEI.* Habent & LXX. cum Chaldæo Paraphraſte ἀγγέλους. Pſaltes ipſe Pſal. CXLVIII. præcipuas creaturas excitaturus ad decantandum elogia DEI, præponit angelos: *laudate* DOMINUM, *omnes angeli ejus, laudate eum, omnes exercitus ejus.* Quid quod Satanas ipſe *Lucifer* audit. Latius hæc diducere mei non eſt inſtituti.

Vid. *Wilkins Vertheid. Copernic.* P. II. p. 41.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 8. 9. 10. 11.

8. Et (quis) cohibuit mare valuis, quum erumperet, ut egrederetur ex utero?
9. Quando nubem ei pro veſtimento appoſui, & caliginem pro faſcia?
10. Protulique meum decretum in illud, & obicem atque valuas appoſui.
11. Ac dixi: Hucusque prouenies, nec ulterius, (a) & hic depones tuos tumentes fluctus.

(a) Ponet in tumore fluctus tuos: mutata eſt perſona ſecunda in tertiam.

8. Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens?
9. Cum ponerem nubem veſtimentum ejus, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem?
10. Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia.
11. Et dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.

IN recenſione operum DEI pergit DEUS ipſe à terra ad mare, qui ipſe eſt ordo creationis. Terrâ fundatâ, aëreque depurato, *congregari* debebant *aquæ ſub cœlis unum in locum*, & hæc ipſa *collectio aquarum marium* obtinuit nomen. Gen. I. 9. 10. Eſt mare unum ex magnificis DEI operibus, & omnino affirmare licet, conſtare terræ integrum globum ex terra & mari. Sanè DEO ſoli in tota S. Scriptura tribuitur maris ut creatio, ita diuiſio, & qualitates aliæ. *Fecit* DOMINUS *mare*. Exod. XX. 11. Neh. IX. 6. Act. IV. 24. Unde & plenum Ei competit in mare, ut omnes alias creaturas, dominium. *Suum eſt mare*. Pſ. XCV. 5. *Terminum præſtituit aquis*. (*Terminum circumdedit aquis*.) Job. XXVI. 10. *Congregat aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia abyſſos*. (*Congregans ſicut in utre aquas maris: ponens in theſauris abyſſos*.) Pſ. XXXIII. 7. *Poſuit mari legem ſuam, & aquis, ne transgrederentur littus ſuum*. (*Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos*.) Prov. VIII. 29. *Poſui ego*, ait DOMINUS, *arenam terminum mari, idque perpetuo decreto*, Legibus in Naturam introductis, *ne transgrediatur eum; ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt, tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum*. (*Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud*.) Jer. V. 22. Eſt itaque Mare Organum, quo utitur omnipotens DEUS gratioſus iratusue. *Sola increpatione exiccat pelagus*. Jeſ. L. 2. Nah. I. 4. Et en quomodo jus pleni in mare dominii exercuit ὁ παντοκράτωρ in tranſitu illo miraculoſo Iſraelitarum per Mare Rubrum! Exod. XIV. 21. *Mutando mare in aridam*. Pſ. LXVI. 6. *Increpando Mare Rubrum, ut exareſceret, & traducendo eos per abyſſum, tanquam per deſertum*. Pſ. CVI. 9. *Exiccando mare, aquas abyſſi immenſæ, pelagi profunda peruia faciendo, ut tranſirent redempti*. Jeſ. LI. 10. Potentiſſimum hoc DEI brachium, ſemper quidem exertum, tunc demum agnoſcunt, qui maria nauigando ſulcant, quando *ſua potentia ſcindit mare, & intelligentia ſua compeſcit ejus ferociam*. (*In fortitudine illius repente maria congregata ſunt, & prudentia ejus percuſſit ſuperbum*.) Job. XXVI. 12. Quando DOMINUS Exercituum *increpat mare, ut tumultuentur fluctus ejus*. Jeſ. LI. 15. Tunc demum ſtupore pleni exclamant mortales: Ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ, quando nempe ex increpatione facta ſubitò compeſcuntur & venti & fluctus, fitque γαλήνη μεγάλη. Matth. VIII. 26. 27. Marc. IV. 41. Luc. VIII. 24. 25. Omnia hæc, quæ Prologi loco adduxi, affirmat Scriptura Sacra, confirmat ſana ratio. Pergo nunc ad explicationem Textus.

Verſ. 8. *Quis cohibuit mare valuis, quum erumperet, ut egrederetur ex utero?* LXX. ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασσεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη, *concluſi autem portis mare, cum fremeret ex utero matris ſuæ egrediens*. Ubi notari meretur ἔμφασις vocis ἐμαίμασσεν. Τὸ ἐμαίμασσεν (alii Codices ἐμαιᾶτο) ἀντὶ τοῦ ὁρμητικῶς εἶχε καθάπερ τὶ βρέφος ἀποκυηθῆναι τῆς Ἀβύσσου ἠπείγετο. Quæritur nunc, quandonam id factum fuerit? quando proruperit veluti ex utero, in partu difficili? ubinam ſit abyſſus, ex quo proruperit? Suſpicabantur tale quid ipſi Gentiles. Statuerat *Archelaus* apud *Laërtium*, τὴν θάλατταν ἐν τοῖς κοίλοις διὰ τῆς γῆς ἠθαιμένην συνεχάνει, *clauſum fuiſſe alueis ſuis mare, colatum veluti per terram*. Preſſis ſilentio variis variorum ex Veteribus Interpretum explicationibus, quæ Lectorem ſæpe confundunt magis, quàm informant, abs-

que ambagibus exegeſin meam produco, qua Textus noſter indicare videtur duplicem terræ fundationem Gen. I. & VII. In prima creatione aqua poris terræ veluti expreſſa & cribrata collecta fuit unum in locum: an verò & tunc proruperint aquæ ex hydrophylaciis ſubterraneis nuclei abyſſini ampliſſimis, præcisè determinare non audeo. Sed in diluuio certum, *erupiſſe mare*, *cohibitum* antea *valuis*, *ut egrederetur ex utero*. Eſt hoc idem, quod legimus Gen. VII. 11. *Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ*. De facto nemo habet, quod dubitet. Sed crucem figit τὸ διότι. Qui inter συζηματοποιὰς collocari & volunt & merentur, Scripturam ſinguli in ſua caſtra trahunt, & ſæpe in gyrum rationis ſuæ cogunt. Theoriſtæ *Burnetio* videntur allegata loca ita quadrare Syſtemati proprio, ac ſi vidiſſet oculis ſuis prorumpere aquas inter ſuperiorem terræ orbem, laxiorem, hiulcum, ad ruinas pronum, & inferiorem nucleum ſolidum medias, collabi orbem habitabilem, & vel ſolo hoc fortuito collapſu formare inſulas, montes, valles, campos, lacus, maria, quæ omnia primæ terræ deerant. Vident *Cluueri* aliorumque oculi, teleſcopiis armati, tranſeuntem Cometam prope terram, qui apertis cœli feneſtris non ſolùm denſiſſimos effuderit nimbos, ſed preſſione ſua ita in anguſtum coegerit terram, ut hæc ampliſſimas ubique egerit riſſuras, aquæ proruperint cum impetu ex abyſſo, & terra ipſa ſphæricam ſuam figuram commutauerit in ſphæroideam, de qua re fuſius egi in Hiſtoria Cataſtrophes diluuianæ.

Verſ. 9. *Quando nubem ei pro veſtimento appoſui, & caliginem pro faſcia.* LXX. ἐθέμην δὲ αὐτὰ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλη δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα. Quadrant hæc verba iterum creationi, diluuio, imo omni tempori. Gen. II. 6. legitur: *Vapor adſcendebat è terra, & irrigabat uniuerſam ſuperficiem terræ.* Aquis nempe tertio die collectis in maria, ex vaſtiſſimo hoc hydrophylacio copioſiſſimi ſurrexere vapores in aëra, qui formarunt nubes, & his ipſis *nubibus* inuoluta fuit mox terra veluti *veſtimento*. Huic explicationi haud obſtat creatio nubium, ſiue aquarum ſuperiorum, ſecundo die facta. Differentia ſpectat magis & minus. Eo tempore, quo terra chaotica fuit particularum terrearum & aquearum mixtura veluti pultacea, ſurgere quoque poterant vapores, & nubes formare in expanſo aëreo, ſed plures numero, poſtquam aqua fuit collecta in maria, & maximo proruperat impetu ex abyſſis, ſicque coire iterum in nubes, easque denſiſſimas, ut nunc quoque conſtat, maximam nubigenarum exhalationum partem ſurgere ex maribus. Nubes hæ ſingulari emphaſi comparantur *veſtimento* & *faſciæ*. Ad id ſeruiunt & veſtimenta & faſciæ inprimis, ut corpore exhalans calor haud diſſipetur, ſed corpori circumfluus maneat: ut proin veſtes propriè loquendo non calefaciant corpus, uti vulgo creditur, ſed auolaturum retineant calorem: par ratio eſt lectorum. Ita aëre ſereno & undique patulo majus imminet vegetabilibus à pruina & congelatione periculum, quàm nubibus tecto, obſcuris noctibus, quia ibi calor terrâ exhalans diſpergitur, heic retinetur. In creatione debebat ita diſponi terra, ut ipſo tertio die *progerminaret herbam ſeminificantem ſemen, lignum frugiferum.* Gen. I. 11. Fieri id haud poterat commodè cœlo ſereno, frigido, ſed debebat ſub nubium tegmine. Animaduertendum præterea, prorumpentes cum fremitu ex abyſſo aquas haud debuiſſe ebullire lactis ad inſtar, terramque aridam inundare, ſed, quod mox videbimus, certis limitibus claudi, & veluti reſerari, talibus proin conſtare particulis, quæ ſeparabiles ab inuicem auolent facile in auras. Et intra hos limites continentur adhucdum partim à graui premente aëre, partim à nubibus mari terræque inſidentibus. Viuit, regitque adhuc prouidentia illa ſumma, quæ omnia adeò ſapienter diſpoſuit in prima creatione. In Diluuiana Cataſtrophe iterum fuit *nubes mari pro veſtimento appoſita, & caligo pro faſcia*, vel caliginoſa faſcia. Triſtiſſima utique erat rerum facies. Nubes denſiſſimæ, obſcuræ, quæ aquas plenis amphoris effundebant: Mare cum fremitu eleuatum in fluctus ſpumantes: Aquæ ex omnibus terræ riſſuris prorumpentes, quibus ſenſim & ſenſim fuit inundatus terræ orbis, & unà cum animantibus, hominibusque datus ruinæ. Sed poſtquam deſtructus fuerat primus ille orbis, & ſub undis jacebant infuſo ſtagnantes æquore campi, verſus inundationis fatalis finem, ſtratis juſſu diuino eleuatis, terraque de nouo conditâ, iterum opus habebat hæc, habetque adhuc *veſtimento & faſciis*, pro vegetabilium reſuſcitatione.

Verſ. 10. & 11. coercitionem ſiſtunt maris intra certos limites. *Protuli meum decretum in illud, & obicem atque valuas appoſui. Ac dixi: Hucusque prouenies, nec ulterius, & hic depones tuos tumentes fluctus.* LXX. ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὅρια, περιθεὶς κλεῖθρα καὶ πύλας. Εἶπα δὲ αὐτῇ, μέχρι τότε ἐλεύσῃ, καὶ ἐχ' ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν ἑαυτῇ συντριβήσεταί σε τὰ κύματα. De veritate hujus rei conuictus erit, quicunque ad littora maris, tempeſtate cum primis ſæua, ſed quoque in æſtu ordinario, in arena videt abſorberi ſpumantes fluctus: qui ipſi in alto Oceani ſuam habent, quam non tranſcendunt, certam altitudinem; & finita quauis horridâ tempeſtate, inſigni Nautarum ſolatio, cum malacia redeunt in gratiam. *Ego*, ait DOMINUS, *poſui arenam terminum mari, idque perpetuo decreto, ne transgrediatur eum: ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt: tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum.* (*Ego poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud.*) Jer. V. 22. Prætereo, quæ mei

fori non eſt, applicationem moralem ad Pyrgopolynices feroces, vel diuitiis, vel potentia fretos, ad Tyrannos, qui non niſi fulmina ſpirant & ignes, quàm & hi *deponere* teneantur *tumentes* ſuos *fluctus* in arena, & à ſæuitie abſtrahi mediis ſæpe vilis momenti. Redeo ad mare, de quo ſenſus literalis. Obtinuit hoc in ipſa quidem creatione æquilibrium cum terra ſicca, ſed cumprimis in diluuio, orbe ab aquis inundato, & montibus tectis, ut 15. cubitis altius fuerit fluidum elementum, valebat illud Edictum: *Hucusque prouenies, nec ulterius, hic depones tuos tumentes fluctus.* Debebant hi tempore exacto reſorberi intra caua terræ: tunc fuere limites de nouo terminati, fixi & immoti ad hæc noſtra usque tempora. *Mare Domini vocem littoribus inſcriptam cum intuitum fuerit, curuatis fluctibus termini poſitorem adorat. Ambroſ. Hexaem.* L. III. c. 2. Fuere equidem ex pientiſſimis primæ Eccleſiæ Patribus, *Baſilius in Hexaem. Hom. IV. Nazianzen. Orat.* 34. *Ambroſ.* l. c. ſed quoque ex poſterioris ævi magnis Theologis, *Aquinas* P. I. *Quæſt.* 69. *Art.* I. *Lutherus Comm. in Pſalm.* XXIV. CXXXVI. 6. *Caluinus*, alii, qui limitum horum eandem ſemper conditionem & conſtantem continuum volunt eſſe miraculum, mare altius exiſtimantes terrâ, & adeò altum, ut ſunt ipſi montes, inundaturum terram quouis momento, nî retineretur miraculo. Et ſanè facile quis ſibi id perſuaderet, qui ex littore proſpicit in altum mare. Sed deceptionem hanc Opticam enodabit facile, qui vel primis principiis Matheſeos, Opticæ in ſpecie, eſt imbutus. Recepta eſt veritas, circularem eſſe ſuperficiem maris, ſed horizontalem cum littore, non cum eleuatioribus terræ partibus. Sola autem hæc conſideratio cauſas exhibet naturales hujus Non plus ultra, fluctuum alliſu ſuo ad ſcopulos ſeſe rumpentium, ferociæ terminatæ in arena littorali. Comprobant veritatem Textus maria quæcunque, ea in ſpecie, quæ 6. horis ſucceſſiuis patiuntur affluxum, 6. ſubſequentibus refluxum, & adeò quidem regularibus veluti paſſibus, ut æſtus hic ad Lunæ motum 48. circiter tardius redeat, & poſt obſeruationes benè multas, ſumma cum ἀκριβείᾳ inſtitutas, determinari præcisè poſſit ad horas & minuta, & Calendariis ipſis inſcribi, inſigni Nautarum commodo. Meretur hæc materia, Textui noſtro accommoda, diduci paulò latius.

Eſt *æſtus maris* motus certus, quo aqua 6. horarum ſpatio à Manè ad Meridiem, & ab Occaſu Solis ad Μεσονύκτιον usque affluit, ſuper planum littus ſeſe diffundens, & ad ſcopulos littorales ſeſe altius eleuans. Vocatur hic motus *fluxus*, *affluxus*, *le flux*, qui ſi ſummum attigerit gradum Gallis nuncupatur *la haute Mer*, *la pleine Mer*. In hoc ſtatu valet illud, *huc usque prouenies, nec ulterius*. Inde refluit iterum mare per 6. horas, bis intra νυχθήμερον; eſt hic *refluxus*, *le reflux*, ſi imum attigerit gradum, *la baſſe Mer*. Craſtina luce eadem, quæ hodie agitur, ſcena, ſed 12. minutis tardius omnia, totidem ſcilicet, quot progreditur Luna in ſua orbita, quæ obſeruatio ſpecialis, & cum Lunæ motu harmonia fulcrum eſt præcipuum Carteſiani Syſtematis de preſſione Lunæ in hanc terram.

Sed notandum probè, non eundem eſſe æſtum in omnibus maribus, fortem cumprimis 1. in Zona torrida, inter binos Tropicos: 2. iis in maribus, quæ ab Ortu protenduntur ad Occaſum: 3. in ſinubus non latis ſed longis: 4. ubi paucæ Inſulæ, vel Promontoria. Exemplo ſint China, Cambaja, & Cambaicus Sinus, Surata, Malacca, Panama Americæ, Littora Maris Auſtralis. Sed nullus eſt, vel exiguus, Æſtus in Balthico Mari & Mediterraneo, Venetiis exceptis, ubi tantillus. Petendæ autem veniunt rationes partim ab elongatione dictorum Marium à via Lunæ, partim à protenſione ab Occaſu ad Ortum, partim & ab Inſulis & prominentibus terris.

Neque eſt Æſtus per totius anni dies ſemper idem, & inuariatus: maximi ſentiuntur circa Plenilunium & Nouilunium, & quidem non in ipſa Luna ſeu plena, ſeu noua, verùm biduo circiter poſt: minimi in quadraturis. Quò nempe diſtat magis Luna à terra, eò eſt ejus preſſio in hanc terram minor, minor proin & æſtus: quò propior terræ, eò major illa, major & hic. Majores quoque obſeruantur æſtus circa æquinoctia. Complicatas proin habet cauſas Phænomenon hocce, & attendendum eſt 1. ad ipſas Lunæ Phaſes, 2. diſtantiam Lunæ à terra, quæ quia non ſemper minima in Nouilunio vel Plenilunio, tunc etiam minores dat æſtus, 3. ad Declinationem Lunæ, 4. à Sole ipſo, qui ſi eſt in Apogæo, & Solſtitio æſtiuo, minores quoque reddit æſtus. Legantur plura hanc in rem *dans les Memoires de l'Acad. Roy.* 1710. p. 318. 1712. p. 86. (Edit. Gall.) 1713. p. 17. 357. 1714. p. 321. (Edit. Belg.) Vid. *Bartoli Ricreaz. del Sauio* p. 137. *Burnet. Archæol. Philoſ.* p. 412. *Cluuer. Geolog.* p. 174. *Wilkins Vertheid. Copernic.* P. II. p. 39. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 373.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 12.

Tune ſtatim, ut extitiſti, matutino tempori dediſti præcepta, & auroræ ſuum locum aſſignaſti?

Nunquid poſt ortum tuum præcepiſti diluculo, & oſtendiſti auroræ locum ſuum?

DUcit Jobum DEUS ad viciſſitudines dierum ac noctium, ad motum Solis per Eclipticam, quo ſplendidum hoc ſidus, & cum eo Aurora, indies locum mutat, tandemque ad *Auroram* ipſam, שַׁחַר, ἑωσφόρον LXX. ὄρθρον aliis. *Crepuſculum* dicimus, quod duplex eſt, *matutinum* & *veſpertinum*, utrumque magnificum Sapientiæ atque Potentiæ Diuinæ Theatrum, absque quo neque homines neque animalia commodè viuere poſſent ſaluo oculorum uſu, de quo alibi. Non debebant nempe denſæ noctis tenebræ mutari ſubitò in plenum diem, ſed dies accreſcere per gradus, ſenſim & ſine ſenſu, nempe Atmoſphæra mediante, in qua radii Solis mox orituri, & jam occidui, refringuntur ita, ut colluſtretur ante aër & terra, quàm ipſe compareat Sol, & poſtea, quàm comparuit. Hinc eſt, quod aëre condenſato, & aqueis vaporibus repleto crepuſcula ſint longiora, ſereno breuiora. Et ſunt hæc ipſa crepuſcula ſcala, quâ Aſtronomi ſuperiora aëris ipſius conſcendunt, refractiuum nempe dimetientes, cujus altitudinem communiter ad 4. computant milliaria, quamuis aliquando, in Climatibus præcipuè Septentrionalibus, & noſtris ipſius Zonæ temperatæ per hyemem ſeſe ad tria demittat & duo. *Weigel. Sphær. Euclid.* p. 344. *Funcc. de Colorib. Cœli.* p. 134. Conſpicui ſæpe ſunt colores crepuſculini, Sole jam exiſtente ſupra Horizontem, vel nondum occiduo, generanturque à Sole, non à Luna, unde eſt, quod halonibus ſolaribus lumen ſit debilius longè, quam crepuſculis. Deeſt his color albus, & cœruleus, quia ille copioſiſſimos poſcit radios, hic aërem ſerenum, à Sole valde colluſtratum: prædominantes colores ſunt flauus & ruber, qui minus lucis poſcunt. Cœlo denſis nubibus tecto, penetrare equidem valent tot radii, quot opus eſt ad formandum diem, ſed qui non ſufficiunt generandis coloribus crepuſculinis. Id autem admiratione eſt dignum, quod idem ille locus, qui manè nobis apparet flauus vel ruber, aliis populis Orientalioribus albus conſpicitur, vel cœruleus, una proin eademque in medio aëre ſuſpenſa pictura non una eademque omnibus ſpectatoribus appareat formâ. Atque ſic progreditur veluti æquis paſſibus crepuſculum ab una Prouincia in aliam, ab uno populo ad alium, circumambulando totam terram. Alia proin ratio eſt nubium, quæ quia ſæpe vix ultra 2000. paſſus à nobis diſtant, ab iis populis, qui 30. milliarium interuallo à nobis ſunt remoti, conſpici nequeunt, uti ex Trigonometrico Calculo id demonſtrat *Kepler. Aſtron.* p. 23. Variant crepuſcula non ſolùm ratione loci, reſpectu Horizontis, ſed & ratione durationis. Sole tranſeunte per Æquatorem in vere mediocris eſt durationis crepuſculum, poſtea longioris, quo altius aſcendit ſol ad ſolſtitiale punctum, ubi per totam fere noctem durat, hinc iterum decreſcens ſenſim usque ad æquinoctium autumnale, & porrò ad ſolſtitium usque hybernum, à quo termino iterum accreſcere incipit. Sed non eſt hic Ordo inuariatæ conſtantiæ: mutationes ſubeunt crepuſcula eodem in loco, eodem anni tempore, pro varia mutatione aëris: hic ſi ſit calidior, & rarefactus magis, prolongat crepuſcula, abbreuiat, ſi frigidior & contractior: hinc fit, quod uno eodemque die crepuſculum veſpertinum altius quandoque ſit matutino. Plura de hac materia dicenda forent, ſi omnes & ſingulas crepuſculorum circumſtantias explanare vellem. Adeat Lector

Nonium de Crepuſculis, Knorrii Diſſ. de Crepuſculis, Funccium de Coloribus Cœli.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 16.

Num perueniſti ad guttas maris? & in perueſtigationem abyſſi penetraſti?

Nunquid ingreſſus es profunda maris, & in nouiſſimis abyſſi deambulaſti?

DE DEO enuntiat Jobus IX. 8. Eum *incedere per ſummitates maris*, (*gradi ſuper fluctus maris.*) Nunc Jobo ipſi oſtendit DEUS, ſe incedere & per abyſſos, per profunda maris: heic quoque omnia ſubeſſe prouidentiæ ſuæ, nuda & reuelata omnia oculis ſuis.

נִבְכֵי יָם reddunt LXX. πηγὴν θαλάσσης, *fontem maris.* Commodè redderemus *fundum maris*, R. *Leui* עֶמְקֵי יָם, *profunda maris*, R. *Selomo* מְסִגְרֵי יָם, *clauſtra maris.* Deriuat *AbenEzra* originalem vocem à lacrymis, explicatque per *undas*, alii habent *fleta maris*, intelliguntque fontes maris ex abyſſo ſurgentes, & lacrymarum ad inſtar profluos ex ditiſſimis hydrophylaciis, imo inexhauſtis. Huc quadrant Tigurinæ Verſionis & *Caluini guttæ*, *lacrymæ.* Et omnia hactenus expoſita comprehendit vox *Hölen*, qua utitur Vernacula noſtra, ſed exponenda diſtinctius. Deducit DEUS Jobum non ſolùm ad fundum maris, ſed ad ipſam abyſſum, ad תְּהוֹם, in viſceribus terræ imis latentem profunditatem, hydrophylacia infra fundum maris ſita, centro terræ propiora, in ipſo centro potiori fortè jure locanda quàm Carteſii ignis. Commouit mortales tum nauigationis ſecuritas, tum ſciendi cupido, tum diuitias conquirendi deſiderium, ut in fundum maris inquirerent. Docuit autem eos experientia, eſſe eum inæqualem, ut eſt terra montoſa, in profundos hiatus ſcopulosque eminentes diuiſum: communiter equidem eſt deſcenſus à littoribus ad imum fundum gradualis, veluti per planum inclinatum, ſed ſubinde, & longo à littore interuallo eleuat ſeſe fundus in ſcopuloſos colles, imo arenoſos montes: aliquando ad ipſa littora ingentem explorare licet, imo vix licet, profunditatem. Ut nil dicam de mari in fundo magis, quàm in ſuperficie, ſalſo: nil de fontibus aquæ dulcis ſcaturientibus ex ipſo fundo, unde per machinas illa hauriri poteſt: nihil de ingenti aquæ totius in fundum preſſione, quam tamen non ante ſentiunt urinatores, quàm ſanguinem ore, naribus, auribus vident expreſſum: nihil de malacia, quæ in fundo maris eſt, ſæuiente deſuper & in fluctus ſpumantes agitato æquore. Legendus eſt de his & aliis profunda maris attinentibus circumſtantiis *Ill. Boyle Diſſ. de Fundo Maris*, cumprimis Ill. Comitis *Marſiglii Hiſtoria Maris.* Quamuis autem multa hactenus, multa arte, cum & ſine bolide, experti fuerint homines de maris fundo, fateri nihilominus cogimur, maximam partem eorum, quæ ſcimus, minimam eſſe eorum, quæ ignoramus, nec dum ſolutam eſſe DEI ad Jobum factam quæſtionem: *Num perueniſti ad guttas maris?* & parum vel nihil nos reſpondere poſſe ad alteram: *Num in perueſtigationem abyſſi penetraſti?* Dubium haud eſt, quin in fundo maris ſint animalia, plantæ, mineralia, nobis prorſus incognita, ſit incognita planè & noua terra: Et forſan ad Phyſicam ſubmarinam pertinent præter Ammonis cornua, mirè variantia, teſtacea multa inter diluuii reliquias obuia, quorum analoga hactenus reperire haud potuit hominum induſtria.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 17.

Suntne tibi oſtenſæ portæ mortis? aut num vidiſti portas (a) umbræ mortis?

(a) Zalmaueth ſignificat extremas tenebras & denſiſſimas.

Nunquid apertæ ſunt tibi portæ mortis, & oſtia tenebroſa vidiſti?

QUi hoſpiti amico ædificium contemplandum ſimul & admirandum oſtendit, ſed id ad Architecturæ regulas exquiſitiſſimè elaboratum, ducit eum in abditiſſima quæque conclauia. Ita DEUS Jobo. Verſiculo proximè præcedenti duxit eum ad fundum usque maris, imo ad penetralia ipſa abyſſi, aquarum ampliſſima reſeruatoria. Nunc introſpicere pientiſſimum virum jubet cauitates ſubterraneas, quæ in Textu noſtro vocantur שַׁעֲרֵי־מָוֶת, πύλαι θανάτε, & שַׁעֲרֵי צַלְמָוֶת, πύλωροὶ ἅδε, *portæ mortis*,

janitores inferni. Notum, mortuos reddi terræ matri, & veteribus Orientis populis fuiſſe cauernas ſubterraneas pro ſepulchris, rectiſſimè proin caua quæque ὑπόγαια vocari poſſe portas mortis. Sed heic, quod quidem judico, aperit illa DEUS non ut ſepulchra, ſed tanquam conclauia, ſtructuræ terræ attinentia, uſus multiuarii, ſtructuræ miræ & artificioſæ. Teſtes aduoco Regiones montoſas, quarum juga præcelſa ſolidis quidem inædificata ſunt columnis, ſed intus cauis, tum ut per cauitates hasce veluti veſicæ aut cucurbitæ collum ſurgere queant copioſiſſimi vapores in Alembicum, & ſymbolam ſic conferre ad fontium, fluminum, nubium origines, tum ad ſeruandum inter Regiones montoſas & planas æquilibrium, ne illæ præponderarent. Et in genere poſſunt πύλαι θανάτε, & πυλωροὶ ἅδε denotare *viſcera terræ*, habitaculi noſtri totam ſtructuram internam, de qua omnes omnino Philoſophi fateri coguntur, minimam partem eſſe perſpectam: vermiculi cochleæue terræ, qui proreptatu ſuo per 6000. penè annorum decurſum non emenſi ſunt plus quàm dimidium milliare, idque pauciſſimis duntaxat locis, ut proin reſtet conficiendum iter 1719½. Milliarium Germanicorum in diametro. Proin ad nos quoque directa eſt quæſtio DEI, *ſuntne tibi oſtenſæ portæ mortis? aut, num vidiſti portas umbræ mortis?* Id interim nobis, quousque penetrare licuit, conſtat, ſtructuram eſſe organicam, ex ſtratis ordinatiſſimis, diuerſimodè quidem, veluti per præcipites lapſus, inclinatum, in quibus paſſim ſepultæ jacent alieni generis, ſeu diluuianæ inundationis, reliquiæ, ſolidiſſimæ ipſi ſaxorum ſubſtantiæ immerſæ, ut vel ex hoc ſolo indicio judicare liceat, fuiſſe, ſi non totam terram, ſuperiorem ſaltem ejus cruſtam reſolutam in Cataſtrophe illa, & hinc de nouo conditam.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 18. 19. 20.

18. Num conſiderando aſſecutus es terræ latitudinem? Ediſſere, ſi hoc uniuerſum noſti.
19. Qua (a) parte mundi habitat? & ubi eſt locus tenebrarum?
(a) Via.
20. (b) Ut ea reuoces intra ſuos terminos, utque noueris vias, quæ ducunt ad domum eorum.
(b) Quia capies eum ad terminum ſuum.

18. Nunquid conſideraſti latitudinem terræ? indica mihi, ſi noſti, omnia.
19. In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus ſit.
20. Ut ducas unumquodque ad terminos ſuos, & intelligas ſemitas domus ejus.

ATtinet, ſi *Olympiodorum* audimus interpretem, quæſtio hæc ad Jobum facta in examine rigido atque decretorio, de *latitudine terræ*, terræ diametrum, quæ tantò minus cognita eſſe poterat Jobo, quia recentiſſimæ obſeruationes diuerſam ſtatuunt Æquatorealem à Polari, de qua re ſupra. Sed vero videtur ſimilius, loqui DEUM de ſuprema hac terræ ſuperficie, inæquali valde, aſpera, & in montes vallesque diuiſa, quam ne peritiſſimi quidem Geometræ emenſurabunt unquam, & de qua magnæ portiones adhucdum ſunt incognitæ, magnæ etiam Europæis inacceſſæ. Fatebuntur, quotquot hodie viuunt, Mathematici, nondum reſolutam eſſe hanc quæſtionem. *Ediſſere, ſi hoc uniuerſum noſti.* Νενοθέτησαι τὸ ἔυρος τῆς ὑπ' ἀρανὸν, ἀνάγγειλον δέ μοι, πόση ἤτις ἐξίν.

Eſt quoque v. 19. intelligendus applicatiuè ad terram, ejusue illuminationem atque obſcurationem ſucceſſiuam. Quæſtio namque eſt, *quâ parte mundi habitet* lux, vel lumen? *& ubi ſit locus tenebrarum?* Ποίᾳ δὲ γῆ αὐλίζεται (al. σκηνοῖ, ἡσεμεῖ, habitat, quieſcit,) τὸ φῶς, σκότος δὲ ποῖος ὁ τόπος; LXX. Quibus loquendi formulis, ad literam intellectis, fulciri poſſet opinio illa Veterum, quâ Sol occiduus ſubmergatur in mari, vel ſeſe alicubi abſcondat in cauo ſubterraneo. Somnia hæc legas paſſim apud Poëtas, qui binas Soli adſignarunt domos, ortiuo unam, occiduo alteram. *Seneca in Herc. fur. act.* 4.

Feruide Titan, obitus pariter
Tecum Alcides vidit, & ortus,
Nouitque tuas utrasque domos.

Ita erat & nocti & tenebris certa & propria domus, eaque retrò montes præaltos ultimi Septentrionis, quod conſtat ex *Ariſtot. L. II. Meteor.* c. 1. *Virgil.* L. VI.

Umbrarum hic locus eſt ſomni noctisque ſoporæ.

Nocte proin ingruente, aſcendunt ex antris ſuis tenebræ ad nos; ſurgunt & imminente graui tempeſtate, cœlo denſis atrisque nubibus tecto. *Lucret.* L. VI.

Quod

Iob. Cap. XXXVIII. v. 22. 23.
Thesauri Nivis.

Buch Hiob Cap. XXXVIII. v. 22. 23.
Schnee-Schätze.

I. G. Pintz sculps.

Quod tunc per totum concreſcunt aëra nubes,
Undique ut tenebras omnes Acheronta reamur
Liquiſſe, & magnas cœli compleſſe ruinas.

Habent & Chinenſes hujusmodi fabulas de luce & tenebris. Sed errorum fontes ſunt ſenſus ipſi noſtri externi, qui Solem occiduum nobis exhibent vel retro montes ſeſe abdentem, vel in ipſum mare ſeſe immergentem. Quam viſus fallaciam facile ſoluit Optices principiis vel leuiter imbutus. Nobis interim ſunto viciſſitudines adeò ordinatæ lucis ac tenebrarum, dierum ac noctium, nixæ vel motu Solis circa terram, vel gyratione terræ circa proprium centrum, diuinæ potentiæ, ſapientiæ ac bonitatis τεκμήριον euidentiſſimum. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 736.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 21.

Habesne cognitum tempus, quo naſcebaris, & quantus ſit numerus dierum tuorum?

Sciebas tunc, quod naſciturus eſſes? & numerum dierum tuorum noueras?

PEndet vita noſtra ab unione animæ & corporis. Euidens autem, & animam hominis pendere à DEO, & corpus; potiori proin jure utriusque hujus entis diuerſiſſimi unio pendebit à ſolo ſupremi illius entis nutu. Nouit nos ante DEUS, quàm ſumus nati, prouidet, poſtquam prodiimus in dias luminis auras. Conſcientiâ noſtrâ, & omnium mortalium experientiâ teſte nihil nouimus ante conceptum noſtrum, nihil quamdiu carceribus uteri ſumus clauſi, nihil nati, imo nihil per benè multos infantiæ annos. Optimus ipſe Saluator optimum prouidentiæ diuinæ regimen demonſtraturus argumentis utitur à vita noſtra depromptis: Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐςι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; Matth. VI. 25. Eſt itaque ſapientiſſimæ prouidentiæ opus, naſci hos his parentibus, aliis alios, hos hoc tempore, alios alio: & *quantus ſit numerus dierum.* Sana quæuis ratio peruidet illicò, in manu DEI eſſe vitæ initium, progreſſum, finem. Si omni curâ noſtrâ impoſſibile nobis προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν ἡμῶν πῆχυν ἕνα, Matth. VI. 27. in noſtra poteſtate minimè erit, exuere vitam. Sed quidem patienter hæc ferenda ad usque momentum illud, quo DEO placet illam tollere.

TAB. DXXX.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 22. 23.

22. Perueniſtine ad theſauros niuis, aut theſauros grandinis inſpexiſti?

23. Quæ reſeruaui ad tempus hoſtis (perſequendi), ad diem conflictus & belli.

22. Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti?

23. Quæ præparaui in tempus hoſtis, in diem pugnæ & belli?

PEr אֹצְרוֹת שֶׁלֶג, θησαυρὸς χιόνος, *theſauros niuis*, & אֹצְרוֹת בָּרָד, θησαυρὸς χαλάζης, *theſauros grandinis*, intelligimus, ambagibus omnibus remotis, *atmoſphæram*, ditiſſimum non ſolùm niuis & grandinis, ſed omnium aliorum Meteororum, ſeu aërea ea ſint, ſeu aquea, ſeu ignea, ſeu vera, ſeu emphatica, Gazophylacium: officinam undique apertam, & tamen Laboratorium ex ſecretiſſimis, in quo expanduntur nubes, pluuia generatur & ros, cuduntur fulmina, elaborantur innumera, ſed omnia & ſingula ſumma attentione admirationeque digna. Quid *theſaurorum* nomine Veteribus venerit, conſtat ex *Gellio* L. II. c. 10. *Quos theſauros græco nomine appellaremus, priſci Latini flauiſſas dixere, id eſt, cellas quasdam & ſpecus, ad cuſtodiendas res veteres religioſas.* Amplas Satyrorum fauces *theſauros* vocat *Plinius*, *theſauros maxillarum*, *in quos Satyrorum & Sphingiorum genus cibum condit.* *Virgilius Georg.* IV. Apum fauos ſeu aluearia, *mellis theſauros.* Pſal. XXXIII. 7. *Congre-*

gat DEUS *aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia* בְּאֹצָרוֹת *abyſſos.* (*Congregans ſicut in utre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos.*) Propius adhuc ad Textum noſtrum Deut. XXVIII. 12. *Aperiet tibi DOMINUS theſaurum ſuum* אוֹצָרוֹ *bonum, nempe cœlum, ut det pluuiam terræ tuæ ſuo tempore.* In cœlo nempe aëreo theſauri ſunt boni, optimi, absque quibus neque homines, neque animantia, neque vegetabilia viuere poſſunt; neque vindemia eſt, neque meſſis. Hoc ſenſu ſanè eſt aër inſtructior longè Cimeliotheca, quam ipſa terræ viſcera cum omni ſuo, eoque pretioſiſſimo, apparatu, auro, argento, gemmis; ditior ipſo maris fundo coralliis & margaritis obſito, quandoquidem his carere commodè poſſumus, illis non item. His nunc atmoſphæræ theſauris accenſetur *nix*, infiniti artificii productum, cujus regulariſſima figura ἀξεσιδὴς, & uſus ampliſſimus anſam dedere integro opuſculo, quod publicauit *Eraſmus Bartholinus*, cui tamen non licuit eſſe adeò felici, ut referare potuerit theſauros hosce, abſconditos adhucdum perſpicaciſſimis quibusque naturæ ruſpatoribus. Tenta vires, tende ingenii lacertos, quisquis es, Philoſophe, inſpice, quas peculiari Tabulâ dignas judico, niuis à me obſeruatas miræ varietatis figuras; ſint hæ Problemata totidem, quæ Te exerceant, imo docimaſtica Themata. Reſolue, & magnus eris Apollo. Figuris his, quas ſummo ſtudio delineari juſſit Cl. *Kanoldus* A. 1718. & ego A. 1721. *Breßl. Sammlung.* III. *Verſuch* p. 672. uti & meas XV. *Verſuch* p. 176. junge Fig. A. & B. Dendritas niuoſos atque glaciales, quos jucundiſſimo ſpectaculo obſeruaui rigidiſſimâ, quæ annum 1728. & 1729. interceſſit hyeme in valuis Uſterianæ, quæ Tiguri eſt, domus. Conclaue eſt nouiter extructum, ejusdem cum terra ima Horizontis, fornace inſtructum, cui injecti ſubinde calidi cineres agitarunt vapores per aëra hypocauſti non habitati copioſè volitantes, ſed blando adeò & regulari motu, ut forte fortunâ apertæ valuæ ligneæ quantæ quantæ totæ conſpectui exhibuerint hujusmodi ornamenta foliacea, quæ facile plantarum reuerà reſuſcitatarum titulo veniſſent Adepto cuidam, vel Philoſopho per ignem, ſi quidem laboratorium ibi fuiſſet ſeu parandorum ex vegetabilibus ſpirituum, aquarum, eſſentiarum officina. Interſperſa Dendritis hisce obſeruaui numeroſiſſima copiâ hexagona glacialia, veluti tenues orbiculos priſmatibus reſectos, talia, qualia rigidiſſimâ illâ hyeme anni 1709. obſeruaui in orbium vitreorum feneſtris, deſcripta in *Herbario* meo *Diluuiano* p. 40. Tab. VIII. fig. 4. Edit. Belgicæ: obſeruauit quoque, imo ex glacie germinationes in Septentrione Cl. *Swedenborgh. Obſ. Miſcell.* p. 129. Merentur hæ obſeruationes attentius examen, experimenta omni ſtudio inſtituenda, judicium penetrans, ut tandem in hæc gazophylacii niuoſi ſecretiora introſpicere liceat. Conſiderauimus jam ſupra niuem tanquam veſtem, ſed frigidam, quâ fouentur plantæ per hyemis decurſum, & retento terræ calore promouetur harum fœcunditas, conſeruatur vita. Eſt officina, de qua hactenus, aëris rarior tantò & curioſior, quoniam latentes in ea theſauri, qui ſereno cœlo viſum effugiunt, pluuia nempe, *nix* & *grando*, non longâ digeſtione, circulatione elaborantur, ſed momento; momento quippe conuertuntur labentes ex alto guttulæ, bullulæue, in grandinem & niuem, imo eodem tempore in pluuiam, grandinem & niuem: haud rarò quippe in vallibus pluit, in editioribus montibus ningit & grandinat. Hosce ſuos theſauros *reſeruat* DEUS *ad tempus hoſtis* (*perſequendi,*) *ad diem conflictus & belli*, εἰς ὥραν ἐχθρῶν, εἰς ἡμέραν πολέμων καὶ μάχης. Ita nunc ſeſe ſiſtit atmoſphæra ſub idea armamentarii inſtructiſſimi, *armamentarii cœli*, quo termino utuntur *Appianus* & *Suidas*. Inſuperabilem hanc armorum vim experti fuere olim Ægyptii, quos forſan tangunt verba Textus, quando nempe DOMINUS *edidit tonitrua & grandinem, diſcurritque ignis per terram, & depluit DOMINUS grandinem ſuper terram Ægypti;* — quæ grando *percuſſit in uniuerſa terra Ægypti omne, quod fuit in agro, tam homines, quàm jumenta, ſed & omnem herbam agri.* Exod. IX. 24. (23.) 25. Canaanitæ illi, ſuper quos *dejecit* DOMINUS *lapides grandinis, ut mortui fuerint multò plures eorum, qui lapidibus grandinis interierunt, quam quos interfecerant filii Iſrael gladio.* Joſ. X. 11. Arma itaque in manu DEI non ſunt ſola triſulca fulmina, ſed & grando, & nix, quarum materia aliàs terricolis maximo venit uſui.

Job.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 24.

(a) Qua parte lux (fulguris) erumpet, quam ventus orientalis in terram diſpergit?

(a) Qua via diuidetur lux.

Per quam viam ſpargitur lux, diuiditur æſtus ſuper terram?

ANſam dare poſſet ampliſſimo Commentario æquiuocus vocis אור, *Or* ſenſus, ſi quidem diffuſo eſſe liceret. Si intelligas Pyrophylacium illud maximæ & molis & virtutis, Solem, conſiderationi huic præſenti ſubjicere poſſem mirificam illam caloris & lucis in omnes terras, & variantia anni tempora diſpartitionem, per conſequens & caloris graduale incrementum decrementumue in eadem quauis regione. Si benè reddidit אור Latina noſtra per *fulgur* (in parentheſi) occaſio iterum commoda foret loquendi de penetrantiſſimæ lucis hujus accenſione in nubibus, eruptione ex iis, & mira per totum, quà latè patet, Horizontem diffuſione. Si אור, πάχνη, *pruina* eſt, quod LXX. volunt, integram iterum ſiſtere poſſem παχνολογίαν. Id ſilentio præterire non poſſum, manſurus in *luce*, diſpartitam eſſe lucem ſolarem omnibus Planetis, & ſingulis horum ſufficientem, id quod conſtat ſatis ſuperque, & ad conuictionem noſtram, exemplo terræ, quæ eum præcisè obtinuit ad Solem poſitum, eam diſtantiam, quæ neceſſitati lucis & caloris eſt adæquata. Propior ſi eſſet fonti illi, vel remotior ab eo, quàm reuera eſt, conſiſtere haud poſſet. Agnoſcimus ſtabilitam in moderna Philoſophia fundamentalem legem, qua *calor eſt ut radiorum denſitas, hoc eſt, reciprocè ut quadratum diſtantiæ locorum à Sole.* Unde πρωτοφιλόσοφος noſter *Newtonus Philoſ. Nat. Princ. Mathem.* p. m. 466. judicauit de æſtu ſeu calore Cometæ A. 1680. fuiſſe ad calorem terræ æſtiuum ut 1000000. ad 36. ſiue 28000. ad 1. nempe die 8. Dec. in Perihelio, quo à Centro Solis diſtabat duntaxat $\frac{6}{1000}$. diſtantiæ terræ ab eodem Centro. Calor feruentis aquæ quoniam per experimenta ter ſuperat terræ aridæ calorem conceptum à Sole æſtiuo, & candentis ferri ter vel quater calorem feruentis aquæ, ſequitur ex neceſſariæ inductionis regulis, Cometam illum in Perihelio ſuo æſtum concepiſſe 2000.es majorem, quàm eſt candentis ferri. Ex æquabili hac & proportionatiſſima lucis per vorticem ſolarem diſtributione ſequitur diuerſa Planetarum ipſorum denſitas, major eorum, qui Soli ſunt viciniores, minor remotiorum. Congelaſcerent aquæ noſtræ in Saturni orbita, & protinus in vapores abirent in orbita Mercurii, quandoquidem heîc radii Solis ſeptuplo ſunt denſiores, quàm in terra; ebullit enim feruens aqua, quæ calorem æſtiuo ſepties majorem concipit. De ratione autem denſitatis, quam inter ſe habent Planetæ, & ad Solem, verba plura facere nolo, ne nimium recedere videar ab arctis Commentarii limitibus. Quodſi intendat Textus meus variam ipſius lucis ſolaris conditionem, aperiet ſeſe iterum in *Newtoni* Philoſophia ampliſſimum θαυμάτων theatrum; nouimus quippe, experimentorum indubiorum fide, non eſſe radios Solis ejusdem generis omnes, ſed diuerſimodè, ut ita loquar, coloratos, variè refrangibiles & reflexibiles, & quî magis ſunt refrangibiles, magis quoque reflexibiles: conſtare proin Solem ex radiis, in philoſophico ſenſu, flauis, rubris, viridibus, cœruleis: eosdem hos radios in ipſa interiori corporum ſubſtantia multifariam diuidi, refringi, reflecti, inflecti quoque & incuruari, de quibus admirandis lucis luminisue proprietatibus integra legi meretur *Newtoni Optica*, edita A. 1706. quæ nouam prorſus luci accendit lucem. *Diſperſio* tandem *venti Orientalis in terram*, διασκεδάννυσις Νότε (Auſtrum nempe vertunt LXX.) εἰς τὴν ὑπ' ἐρανὸν, applicari poteſt percommodè *vento* illi *generali* Orientali, qui ſub Zona Torrida obſeruatur per totius anni decurſum, & præſertim in Indico Mari ſeſe *diſpergit* in varias *Motiones*, *Mouſſons*, de quibus alibi. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 378.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 25. 26. 27.

25. Quis corriuauit aquæductum inundationi? & quis viam aperuit fulgetræ, cum (a) qua eduntur tonitrua?

(a) Et viam fulgetræ tonitruum.

26. Ut pluat in terram, in qua vir non eſt: & in deſertum, in quo nullus homo verſatur.

27. Ut copiosè inſtruat locum vaſtum & deſolatum, ac prouentum herbæ producat.

25. Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum, & viam ſonantis tonitrui?

26. Ut plueret ſuper terram, absque homine, in deſerto, ubi nullus mortalium commoratur.

27. Ut impleret inuiam & deſolatam, produceret herbas virentes.

EST DEUS non ſolùm gentium morata-rum DEUS, Conditor & Conſeruator, ſed & barbararum, Scytharum, Tartarorum, non ſolùm animalium manſuetorum, ſed & ferorum; Prouidentiâ optimâ rectrice vigent florentque agri noſtri, pomaria, horti, vineæ, ſed & plantæ creſcentes in deſertis, injuſſa quæ vireſcunt gramina. Τὸν ἥλιον αὐτῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηρὲς καὶ ἀγαθὲς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίες καὶ ἀδίκες. Matth. V. 45. Sed diſpartitio aquarum per uniuerſum terræ orbem, quâ vegetabilia opus habent, non fit caſu quodam fortuito, ut quondam præjudicio captus cecinit *Ouidius:*

Et nunc ad fontes, nunc ad mare verſus apertum
Incertæ feruntur aquæ.

Imo plerique mortalium ſibi perſuadent. DEUS *corriuat aquæductum inundationi*, לִשְׁטָף תְּעָלָה, ἡτοίμασεν ὑετῷ λάβρῳ ῥύσιν, *præparauit fluxum validæ pluuiæ*, Aquila, διεῖλεν, *diuiſit*, alii, ἔρρηξε τῷ κατακλυσμῷ ὑδραγωγὸν, *diuiſit inundationi aquæductum*. Sunt conſideratione inprimis digni aquæductus hi ſui prorſus generis, non lignei, metallici, lapidei: fluidiſſimum aëris tum ſubterranei tum ſupraterranei elementum canalium præbet vicem, & tamen, quod demonſtratum abundè alibi, adeò ordinatiſſima eſt hæc vel pluuiarum ῥύσις, vel fluminum, riuorum, fontium ὑδραγωγία, ut tranſcendat longè aquarum per aquæductus deriuationes regulariſſimas quasque. Et attendi meretur hoc ſpeciale naturæ præceptum, quo aqua communis ſolâ aëris preſſione eleuari nequit ultra pedes 32. & preſſione aquæ non ſupra horizontem labentis fontis. Altius ſi cogi debeat, arte opus eſt hydraulica. Sed heic eleuatur aqua ex immenſo maris alueo non ſolùm ad 9. vel 12000. pedes, ſiue altiſſima montium culmina, ſed plus ultra, idque circum totam terram circa.

Pergit erotematicè DEUS ad Jobum, *quis*, niſi DEUS, *viam aperiat fulgetræ, cum qua eduntur tonitrua?* וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת, ὁδὸν κυδοιμῶν, *viam tempeſtatum*, Aquila, εἰς κτύπον φωνῶν, *in ſtrepitu vocum*, Symmachus, ψόφον βροντῆς, *ſonitum tonitrui*. Scilicet non cœcis paſſibus volant fulgura, ſonantia feruntur tonitrua, jaciuntur fulmina: vias habent ſibi præfixas, uſus, ſcopos certos. Tonitruante aëris tremore coeunt propius bullulæ aqueæ, & confractæ pluuiales formant guttas: & inſeruiunt fulgura ac fulmina depurando aëri ab halitibus ſulphureis aliisque noxiis.

Elucet porrò immenſæ bonitatis diuinæ ὑπερβαίνων πλῆθος ex eo, quod *pluat in terram, in qua vir non eſt, & in deſertum, in quo nullus homo verſatur; ut copiosè inſtruat locum vaſtum, & deſolatum, ac prouentum herbæ producat.* LXX. τῦ ὑετίσαι ἐπὶ γῆν, ἣ ἐκ ἀνὴρ, ἔρημον ἣ ἐχ ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐν αὐτῇ. Τοῦ χορτάσαι ἄβατον καὶ ἀοίκητον, καὶ τῦ ἐκβλαστῆσαι ἔξοδον χλόης; Videtur heic digito veluti monſtrarier deſertum Arabiæ Jobo conterminum, & in paralleliſmo poni fœcunda Ægyptus, de qua notum, non irrigari de cœlo, ut illud, ſed fertilem reddi à Nilo. *Nemo aratorum in Ægypto aſpicit cœlum*, ait *Seneca L. IV. Nat. Quæſt. c. 2. & Claudianus:*

Ægyptus ſine nube ferax, imbresque ſerenos
Sola tenet, ſecura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis, quas ipſa vehit, Niloque redundat.

Et *Plinius in Panegyr. Ægyptus alendis augendisque ſeminibus ita gloriatur, ut nihil imbribus cœloque deberet.*

Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres
Arida, nec pluuio ſupplicat herba Joui.

Sunt verſus *Tibulli.*

Job.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 28.

Habetne parentem pluuia? aut quis genuit guttas roris?

Quis eſt pluuiæ pater? vel quis genuit ſtillas roris?

Τίς ἐϛιν ὑετῷ πατὴρ; *Habetne parentem*, alium ſcilicet præter me, *pluuia?* τίς δὲ ἐϛιν ὁ τετοκὼς βώλας δρόσε; *aut quis genuit guttas roris?* Singularis prorſus loquendi formula, quâ DEUS pater dici vult pluuiæ, mater roris. DEUS ſolus an patris matrisue vice defungitur, num gignit ſimul & parit, excluſâ, quam adeò extollimus, naturâ? Sunt Phraſes hæ Orientis. Pater materque idem ſonant, quod Creator benigniſſimus, Diribitor ſapientiſſimus, rerum terricolis ſummè & utilium & neceſſariarum. Ita πατὴρ τῶν φώτων DEUS cluet. Jac. I. 17. πατὴρ τῆς δόξης. Eph. I. 17. πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν. 2. Cor. I. 3. Ex hactenus dictis abundè conſtat, manifeſtare & exercere DEUM ſuam erga nos beneficentiam pluuiæ beneficio: βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Matth. V. 45. Emollitur terra ex ditiſſimo hyetophylacio, humectantur agri, prata, vineæ, aquas hauriunt arida & ſitibunda loca, recreantur homines, animalia, vegetabilia. Imo eſt hæc larga adeò & ordinata aquarum pluuialium diſpartitio diuo Paulo bonitatis diuinæ τεκμήριον. Καίτοιγε ἐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, ἐρανόθεν ἡμῖν ὑετὸς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους. Act. XIV. 17. Ita & Jobo noſtro: *Illis judicium exercet in populos, ut det cibum copia magna. (Per hæc judicat populos, & dat eſcas multis mortalibus.)* XXXVI. 31. Ut ſanè exercet paternæ ſuæ dominationis jus, quoties pluuiam filiis rebellibus pœnæ loco mittit, gentes regionesque inundat, pagos & oppida perdit, ſementem peſſundat, imbribus nempe vel immodicâ copiâ effuſis, vel & longo temporis tractu retentis, imò apertis cœli feneſtris totum terræ orbem aquis tegit. Obſeruandum heic, Gentiles ipſos ſummo DEO patris matrisque, imo Μητροπατρὸς, *Matripatris*, titulum dediſſe. Apud *Clem. Alexandrin.* V. *Stromat.* legitur ex *Orpheo:*

Exitii expers, Matripater, voluuntur ab ira
Cui omnia: qui ventosque moues, atque omnia nimbis
Contegis, &c.

Ac ſi Jobi Commentator fuiſſet Orpheus. En paraphraſin ipſam *Clementis! Per illud quidem Matripater non ſolùm ſignificauit generationem, ſed etiam dedit occaſionem iis, qui introducunt productionem, ut Dei quoque conjugem excogitarent. Paraphraſticè autem Scripturas illas exponit Propheticas, nempe & eam, quæ dicitur per Iſaiam: Ego ſolidans tonitru, & creans Spiritum, cujus manus exercitum cœli fundauerunt; & eam, quæ per Moyſem: Videte, quod ego ſum, & non eſt alius DEUS præter me. Valerio Sorano* apud *Auguſtinum de Civ. DEI.* L. VII. c. 9.

Jupiter omnipotens Regum, rerumque Deûmque
Progenitor, genitrixque Deûm, Deus unus & omnis.

Quæ hactenus de pluuiæ generatione & uſu differui, repetere heic nolo, ſed quidem operæ duco pretium nonnulla adferre Phænomena, quorum mentio non fuit facta hactenus.

Inſtante pluuia leuior redditur aër, hinc & barometrum deſcendit. Conceptu autem eſt facile, quod leuiori reddito aëre ſeſe ex alto demittere debeant veſiculæ natantes, in ipſo deſcenſu allidi inuicem, confringi, & in guttulas conuerti. Sic Antlia pneumatica artificialem exhibet pluuiam, exſucto dimidio aëre. Ratio autem, cur pluuia imminente alleuetur aër, & per conſequens minus validè premat in barometrum, & totam terram, expoſita alibi, ſpeciatim ex Leibnitiana Hypotheſi.

De denſis nimbis obſeruari meretur, minus prodeſſe plantis, quàm æqualem per tenues pluuias effuſam aquæ quantitatem; illæ enim mox in riuos, flumina, lacus, ſeſe exonerant, vel & promptius ab æſtiuo calore Solis euehuntur in altum, dum hæ commodius vegetabilibus nutrimentum præbent.

Cadunt communiter, in noſtris oris, copioſæ pluuiæ menſibus æſtiuis, Junio, Julio, Auguſto, eo nempe anni tempore, quo vegetabilia forti gaudent tranſpiratione, adeoque vehiculo aquæ copioſiori opus habet nutrimentum.

Ex Obſeruationibus Hyetometricis conſtat, plus cadere pluuiæ in regionibus montoſis, & maritimis, quàm planis. Pariſiis ordinaria fere menſura eſt 12. digitorum. Inſoliti quid eſt, ſi ad 25. 2. lin. usque aſſurgat, quod A. 1711. accidit. Quo eodem anno heic Tiguri duplum fere obtinui, nempe digitos 45. cum 1. linea, ſed communis fere menſura eſt 25. ad 30. digitorum. Plura vide in *Meteorologia* mea *Heluetica.*

Nobilioris adhuc, quàm pluuia, proſapiæ eſt *ros*, de cujus geneſi formatur quoque ad Jobum quæſtio. Conſtat excellens hoc natu-

ræ productum, DEI potius donum, non duntaxat ex partibus aqueis, paucisue terreis, ſed & ſulphureis, balſamicis, ſalinis volatilibus, aliis, quæ interdiu ex plantis ipſis exhalant, ſeſe nocturno aëre iterum demittunt, & plantas ipſas reficiunt. Veritatem hanc non agnoſcunt ſoli coloni, ſed confirmant varia experimenta, & mannæ rorisque mellei geneſis.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 29. 30.

29. E cujus ventre egreſſa eſt glacies? Et quis genuit pruinam cœli?
30. (a) Aquæ in ſpeciem lapidis vertuntur, & ſuperficies abyſſi conſtringitur gelu.

(a) Sicut lapis aquæ ſeſe abſcondunt, & facies abyſſi à ſeſe capiuntur. Loquitur de glacie.

29. De cujus utero egreſſa eſt glacies? & gelu de cœlo quis genuit?
30. In ſimilitudinem lapidis aquæ durantur, & ſuperficies abyſſi conſtringitur.

EST & *pruina* Meteorum, aliud nihil quàm conglaciatus ros. Hoſpes vegetabilibus ingratus, ſi vel præcox cadat autumno, vel imminente æſtate, fructibus, inprimis tenerioribus, quales ſunt uuæ, nondum plenè maturis, vel progerminantibus vere tenellis foliis atque ſurculis. Sed haud caret uſu ipſa pruina. Claudi debet per hyemem terra, & plantæ, frumenta, gramina perſiſtere in ſtatu, quo fere fuere exeunte autumno; ad hoc autem, ut ſub dio per aliquot menſium decurſum perſiſtere queant gelido aëre inuicta, præparatione, &, ut ita dicam, graduali aſſuefactione opus habent, lenta nempe tubulorum & pororum occluſione, quod officium commodiſſimè præſtant pruinæ.

Hac pruinæ occaſione mentionem quoque facit DEUS, alloquio ſuo Jobum dignans, *glaciei*, quæ mira fluidiſſimæ ſubſtantiæ commutatio in ſolidam crucem hactenus fixit præſtantiſſimis quibusque Philoſophis. Integrum ſi conſideremus terræ ſyſtema, aſcendendum nobis eſt, veluti per ſcalæ gradus, inde ab Æquatore ad Polos: ſic eadem fere proportione creſcere videbimus glaciem, qua latitudinis gradus. Sub Æquatore ipſo eſt glacies rarior albo coruo, exceptis forte ſummis Andium jugis, verſus Polos autem integri occurrunt montes glaciales: in Moſcouia adſtringitur gelu aqua ad 6. vel 10. pedum profunditatem. Si cui ſcalam hanc 90. graduum ſcandere haud volupe eſt, ei conſulo iter per Heluetiæ noſtræ juga: Loca inueniet, ubi non eſt aqua frigore nexa in glaciem, hinc autem à digitali & ſemipedali craſſitie glaciei adſcendere poterit ad moles montesque glaciales, centenos aliquot pedes altos, qui Gletſcherorum nomine veniunt, & media æſtate jucundiſſimum præbent ſpectaculum. Multa heic, ſi diffuſo eſſe liceret, dicenda forent de glaciei initio atque progreſſu, variis duritiei gradibus in diuerſis regionibus, glaciei vernæ fragilitate, fragoribus horrendis, quos edunt vere appropinquante conglaciati lacus, & media æſtate, inſtante cumprimis mutatione tempeſtatis, Gletſcheri: de congelatione variorum corporum & ſolutione eorundem: de conglaciatione artificiali, quæ fiſti poteſt in hypocauſto, & media æſtate: de congelatæ aquæ vi dilatante, quâ pondus 56. Librarum eleuari poteſt in cylindro 5. digitos alto & 1¾. lato: de vino gelu conſtricto, ad centrum vaſis generoſiori reddito; de pluribus aliis hujus generis Phænomenis, quibus recenſendis, explicandisue nunc ſuperſedeo. Vid. *Phyſ.* T. I. c. 23. & de Gletſcheris paſſim *in Schweitzeriſchen Natur-Geſchichten.* Sunt tamen nonnulla alleganda occaſione Textus, qui ita ex Verſione noſtra ſonat: *Aquæ in ſpeciem lapidis vertuntur, & ſuperficies abyſſi conſtringitur gelu*, ex originali, יִתְחַבָּאוּ, *abſcondent ſeipſas*, id eſt, formam ſuam & naturam mutant ita, ut conglaciatæ non ſint amplius, quod fuerunt ante: ex fluidis redditæ ſolidæ: inteſtino particularum motu, eoque confuſaneo, mutato in quietem. Quæ ceſſerant ante vel minimo tactui, nunc reſiſtunt maximis etiam viribus: pellucidæ antea, nunc albæ: Aqua ante, nunc lapis: ex quo genere ſingulari prorſus ſaxorum extrui teſtatur muros in Septentrione *Olaus Magnus Hiſt. Sept.* L. XI. c. 20. 21. De hac fluidæ ſubſtantiæ in ſaxeam ſoliditatem commutatione pronum eſt philoſophari, ſed tamen occurrunt difficultates benè multæ: facile eſt dicere, partes antea inteſtino motu agitatas nunc quieſcere; vel ſenſus id docent: ſed explicare, quomodo id fiat, hoc opus, hic labor. Verum ſi fateri velimus nos naturæ myſtæ, ne perſpectam quidem habemus veram particularum aquearum figuram, an ſerpentiformes eæ ſint, vel anguilliformes, flexiles, ut concepit *Carteſius*, an ſphæricæ, vel ſphæroideæ, ut alii voluere poſt eum: conſtat equidem nobis, inter particulas aqueas eſſe aëreas, ſed eſt & harum figura incomperta; nec conſtat, an non interfluat ſubtilior alia materia, quæ aquæ certum quendam communicet caloris gradum, hyeme absque circulatione auolans. Haud diſplicet hypotheſis, quæ extat *dans les Memoir.*

de

Iob. Cap. XXXVIII. v. 31.
Orion, כְּסִיל Ceſil.

Jüdiſch Hiob Cap. XXXVIII. v. 31.
Der Orion.

I. G. Pintz sculps.

de Trevoux m. Jan. & Febr. 1701. p. 90. quæ quietem particularum aquearum deducit partim ab aëre interno per frigus hybernum ad majorem elaſticitatis gradum eleuato, partim ab externo incumbente, qui illas in anguſtias cogat. Contra quam hypotheſin extant objectiones m. Sept. & Oct. p. 271.

Conjectat doctiſſimus Jobi Commentator *Pineda* P. II. p. 801. quem *Coccejo* præfero, innui heic *Cryſtalli* geneſin: & ſanè pro glacie, Κρύσταλλον habent LXX. ἐκ γαστρὸς δὲ τίνος ἐκπορεύεται ὁ Κρύσταλλος, *de cujus utero procedit glacies. Pinedæ* namque inhæret illa veterum Scholaſticorum de Cryſtalli ex glacie origine opinio erronea, quæ non Jobum noſtrum Authorem habet, ſed *Plinium* L. XXXVII. c. 2. *Cryſtallum facit gelu vehemens concretum. Non alicubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent: Glaciemque eſſe certum eſt, unde & nomen Græci dedere.* Verùm enim verò *Plinium* ipſum ab imputato errore liberaui in *Hiſtoria* mea *Naturali Heluetiæ*, ubi oſtendi, alium admittere ſenſum Pliniana verba, ſcilicet, nec eſſe glaciem Cryſtallum, nec fuiſſe, ſed quidem ibi præcipuè reperiri, atque ex ſaxis ipſis effodi, ubi hybernæ niues, imo & glaciales montes æterni, rigent. Certum interim hoc, fuiſſe & olim Cryſtallum fluidum quid, ſed ſui generis, ſtatim poſt inundationem diluuianam in cauis ſaxorum concretum in Cryſtallos, ad eum modum, quo in officinis Chymicis fiunt Cryſtalliſationes.

Num Textus noſter comprehendat quoque *aquas* ita dictas *petrificantes*, quæ omnia injecta corpora vel cruſta tartarea, lapideâ, obducunt, vel prorſus lapidificant, determinare præciſè nolo. Ad literam ſaltem prioris generis *aquæ in ſpeciem lapidis vertuntur;* ſic & in cryptis ſubterraneis, ubi deciduæ ex fornicibus aquæ mirarum figurarum *Stalactitas* formant. Quadrat huc aqua, cujus meminit *Seneca Quæſt. Nat.* L. IV. poſtquam in proſcenium duxit *Ouidianum* illud carmen:

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Hæc, inquit *Seneca*, *aqua ſi ſolidum tetigit, hæret, & aſtringitur; inde eſt, quod res abjectæ in eundem lacum lapideæ ſubinde extrahuntur, quod in Italia quibusdam locis euenit, ſiue virgam, ſiue frondem demerſeris, lapidem poſt paucos dies extrahis.* De hujusmodi aquis, quibus abundat Heluetia, legatur *Hiſt.* mea *Natur.*

Superſunt verba v. 30. *Superficies abyſſi conſtringitur gelu*, ubi originalis Textus, פְּנֵי תְהוֹם יֶחְלָכֵדוּ *facies voraginis capientur.* Eſt *facies* ſiue *ſuperficies abyſſi* haud dubiè *ſuperficies maris*, quæ & ipſa conſtringitur gelu, ſpeciatim in Septentrione. Vid. *Sim. Majol. Colloq.* 1. & 10. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 382.

TAB. DXXXI.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 31.

Num vinculis colligabis Plejades? aut cohærentes ſtellas cynoſuræ disjunges?

Nunquid conjungere valebis micantes ſtellas Plejadas, aut gyrum arcturi poteris diſſipare?

UT multis Phænomenis, iisque difficillimis ſoluendis percommoda foret mappa generalis primi orbis, qualis fuit ante diluuianam cataſtrophen; ita magnæ foret & deſideratæ utilitatis globus cœleſtis ex ipſius Jobi Muſeo, ut conſpici poſſint conſtellationes illorum temporum, earumque legi nomina, atque cum Textu noſtro conferri. Tabulis hujusmodi cœleſtibus deficientibus, ſubſiſtendum erit nobis vel in traditionibus, vel eruditis eruditorum Interpretum conjecturis. Introductus tyro Jobus à DEO ipſo Magiſtro in ſcholam naturæ ſimul & crucis, examen ſuſtinet decretorium, & ut Nauarcha ille *Palinurus* apud *Virgilium III. Æneid.* 514.

Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sydera cuncta notat, tacito labentia cœlo,
Arcturum, pluuiasque hyadas, geminosque triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.

Prima conſtellatio, cujus in Textu fit mentio, eſt כִּימָה *Cimah*, LXX. πλειάς, & ex communi Interpretum ſenſu *plejades.* Præfixum Epitheton, quod emphaſi haud caret, מַעֲדַנּוֹת *maadannoth*, LXX. δεσμὸς πλειάδος, *nexus plejadis*, Aquila vel Symmachus, Μέρια πλειάδος, *partes plejadis.* Vernacula noſtra, *die Gluck-Henne mit ihren Hünlein*, *Gluckere;* eſt enim congeries plurium ſtellarum, delineata in TAB. LXXV. hujus operis. R. *Solomon* habet קְשׁוּר כִּימָה,

conſtrictio plejadum, Chaldæus שִׁיתִי *catenas:* Manilio hæc conſtellatio audit *glomerabile ſydus*, Senecæ *denſi plejadum greges*. Alii Interpretes prædicatum illud reddunt aliter, Arias *delicias*, Coccejus *amœnitates*, Vulgata *micantes ſtellas plejades*, Pagninus *fructus delicatos*. Eſt autem conſtellatio hæc ypſiloides in *tauro*, à Weigelio in gratiam mercatorum commutata in Abacum Pythagoricum, agnita olim à Mythologis pro *atlantis* filiabus, quarum ſex Diis fuere maritatæ, ſeptima *Siſypho*. *Siebengeſtirn* Germanis, *vergiliæ* Romanis. Aquoſæ indolis ſydus, terræ pluuias niuesque inferens, ſi Aſtrologis fides, *niuoſum* hinc dictum *Statio L. V. Sylv.* & L. IV. *Thebaid.*

- - Neque enim violentior exit
Amnis humo, cum taurum ait plejades hauſit aquoſas.

Alterum, de quo Jobus, ſydus eſt כְּסִיל, cui & affigitur prædicatum מַשְׂכִּילוֹת, LXX. Φραγμὸς Ὠρίωνος, *Septum Orionis*, Arias vertit *contractiones*, Latina noſtra *cohærentes ſtellas cynoſuræ*, Vernacula *den Zeug des Heer-Wagens*, alii *prolongationem*, alii *fructus ſerotinos Orionis*, Coccejus *rudentes funes*. Pulcherrimum hoc omnium ſydus, infra Taurum & Geminos ſitum, commutarunt *Schickardus* in *Joſuam*, *Schillerus* in S. *Joſephum*, Diuæ Virginis maritum, *Weigelius* in *Aquilam* S. Romani Imperii duplicem, & *Cingulum* in Trabem Inſignium Auſtriacæ Domus transuerſam.

Scopus allocutionis diuinæ ad Jobum hic procul dubio eſt, ut demonſtretur DEI omni- & ſoli-potentia, ut in cœlo noſtro aëreo, ita & illo ſydereo; unicum eſſe ut Creatorem, ita Conſeruatorem; ab illius nutu pendere unicè ut quarundam ſtellarum congregationem, qualis eſt in plejadibus, ita aliarum majorem ab inuicem diſtantiam, omnium fixum, unde & Fixæ vocantur, ſitum; neque à Jobo pendere, neque à quoquam mortalium, disgregare illas ab inuicem, aut propius has colligere. Ubi notandum, Fixas quasuis totidem eſſe Soles, in centris ſuorum vorticum locatas, proin non in eadem reſpectu noſtri peripheria ſitas, ſed unas aliis altiores, per conſequens præcisè determinari non poſſe, an quæ ſibi ſunt proximæ, reuerà tales ſint, nec remotiores ab inuicem, quàm quæ diſtantiores videntur. In campo aperto ſi lux ponatur 20. pedum interuallo ab alia, ſed reſpectu noſtri in recta fere linea retro hanc, propior videbitur huic, quàm tertia 5. duntaxat pedibus ad latus, vel angulum rectum poſita. Vid. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 300.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 32.

Tune hyades ſuo tempore produces, & reges arcturum cum ſuis filiis?

Nunquid producis Luciferum in tempore ſuo, & veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis?

IN theatro mundi producit DEUS ſydera ſua, tum erratica, tum fixa, ut ad paſcua ducit Paſtor ſuas oues, Imperator in campum milites. Horum ſiderum bina vidimus verſiculo proximè præcedenti. Succedunt nunc & Horizontem conſcendunt bina alia, de quorum nominibus & certitudine eadem heic valent, quæ ſupra attulimus, dubia.

עָיִשׁ diuerſam admodùm, ſi quod aliud vocabulum, admittit explicationem, ignotam eò usque ipſis LXX. ut maluerint ſeruare vocem originalem Μαζαρὼθ. Ita & Auguſtinus, ſed quoque *arcturos*, Symmachus τὰ σκορπισθέντα, *quæ ſparſa ſunt*, Chryſoſtomus *collectiones ſyderum*, dictæ ζώδια, quaſi *parua animalia*, alii *ſidereum canem*. *Nicetas*, *Pagninus*, alii omnia Zodiaci ſeu *cœleſtia ſigna* duodecim. *Targum*, *R. Abraham*, *R. Dauid Planetas:* Vulgata, & Vernacula noſtra, *Luciferum*, *den Morgenſtern*, ut עָיִשׁ *Veſperum*, *den Abendſtern*, ubi Germanica noſtra prorſus non conformis eſt Latinæ, quæ pro כִּימָה fiſtit *hyades*, pro עָיִשׁ *arcturum:* non, inquam, conformis, quia totâ naturâ differt Planeta *Venus* à *Fixis*, opaca illa, vortici Solis incluſa, errans per ſigna Zodiaci, vicina nunc huic Fixæ, nunc alii, quum hæ ſint naturâ lucentes, reuerà fixæ, propriorum vorticum centra. Sed premitur alia inſuper difficultate Vernacula noſtra, dum Lectori offert eandem Venerem, tanquam à ſe ipſa diuerſam. Idem Planeta *Phoſphorus* audit, ſi manè præeat Soli, *Veſperus*, ſi ſolem ſequatur occiduum. *Piſidias:*

Quisue unum & idem ſydus aëri lumine
Modo Phoſphorum, modò veſperum ſi perſpicit,
Hoc neſciat binorum opificem curſum,
Lucis prophetam, noctis eſſe nuntium.

En igitur errantes per totum cœlum opiniones! ſed commodè quadrant verba Textus *Veneri*, Ducis ad inſtar totum cœli exercitum ducentis & reducentis. *Seneca in Medea Act.* 4.

Mergat diem timendum dux noctis Heſperugo.

Et

Et in *Herc. fur.*

Jam rara micant ſidera prono
Languida mundo, nox victa vagos
Contrahit ignes, luce renata
Cogit nitidum Phoſphoros agmen.

Ouidius L. II. Metam.

- - Diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit
Lucifer - - - -

Mitto, quæ de hoc Planeta fingunt naſutuli Aſtrologi, hiisque remitto, quibus delectantur, dapes, regimen ſpeciale in amplexus amoris. Majoris momenti ſunt, quæ Aſtronomi de hoc Planeta obſeruant; de ejus Phaſibus pro ſitu ad Solem terramque vario, nunc plena, nunc noua, creſcente, decreſcente, ut eſt Luna, opacitatis ſigno certiſſimo: de motu circa Solem, quem conficit hic à primo ſecundus Planeta ſpatio dierum 224. horarum 18. de motu ejus nunc progreſſiuo, nunc retrogrado, nunc ſtationario ſitu, quorum Phænomenωn cauſas egregiè explicant Copernicani: de elongatione ab Ecliptica ad usque 9. gradus: de motu gyrationis circa proprium centrum intra 14. horas, qui motus ex macularum circuitu demonſtrandus, uſui venit Venericolis, utpote qui absque illo ex una parte torrerentur nimio æſtu, ex altera nocte premerentur continua, eaque gelida: ibi, inquam, torrerentur, quia Planetæ hujus diſtantia à Sole non major eſt 8300. terræ Semidiametris ſiue 1427000. Milliaribus Germanicis. Juxta *Hugenium* Diameter Veneris ſeſe habet ad Solis diametrum ut 1. ad 84. unde infertur magnitudo $\frac{1}{592754}$.es minor Sole, $2\frac{1}{4}$.es major terrâ.

Digreſſione hac in fauorem Veneris facta redeo ad עָיִשׁ עִם בָּנֶיהָ, & obſeruo fundamento ſuo haud carere Latinam noſtram, quæ à Vortice Solis ſeſe attollit ad Fixas usque, & nobis ſiſtit *arcturum cum ſuis filiis*: *nas* Arabibus notat *feretrum*; *feretrum* autem *majus* in cœlo eſt *Urſa major*, *minus Urſa minor*, quæ utraque cum quatuor ſuis ſtellis primariis feretrum repræſentat, vel 4. currus rotas, unde & nobis cognomen *Heer-Wagen*; tres autem reliquæ ſtellæ in cauda utriusque erunt equi, vel & funeris efferendi comites, בָּנֶיהָ, *filii* vel *filiæ*. Hinc *Alcamus*, Scriptor Arabs: *Filiæ feretri majoris, quarum quatuor ſunt feretrum, & tres ſunt filii. AbenEzra* quoque עָיִשׁ noſtrum explicat de 7. ſtellis ſeptentrionalibus, Aſtronomis *Urſa*, *Plauſtrum*, *Helix*, *Septentriones* dictis. Hæc in gratiam Tigurinæ Latinæ. Vernaculæ fauent LXX. Καὶ ἑσπέρον ἐπὶ κόμης αὐτῆ ἄξεις αὐτὸν, *& veſperum an comâ ſuâ duces illum?* quâ ipsâ comâ egregiè alludere videntur hi ad ſplendorem illum, quem ſpargit Venus, Cometis comatis fere ſimilem, qui ipſe in cauſa eſt, quod ſtella hæc erratica nudo viſui major appareat, & fulgentior, quàm armato teleſcopiis. Plura de hac ſtella עָיִשׁ vide ad Job. IX. 9. Abundet quilibet ſuo ſenſu. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. I. c. 16. p. 113.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 33.

Scisne leges cœli? aut dominium ejus terræ imponis?

Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra?

Arias vertit חֻקּוֹת שָׁמַיִם, *chykkoth ſchamajim*, *ſtatuta cœlorum*, LXX. τροπὰς ἀεραῖς, *commutationes cœli*, Scholiaſtes, τὰς τῆ ἀέρος τροπὰς, *verſiones aëris*, Aquila ἀκριβείας, *exquiſitas rationes*, *leges*: Vulgata *ordinem cœli*, Tigurinæ *leges cœli*, *des Himmels Lauff*. Clarum ex his, variantibus licet Verſionibus, intelligi debere conſtantiſſimas illas leges, ſiue ſtatuta æterna, quibus totus cœlorum exercitus, corpora omnia cœleſtia, Sol, Stellæ Fixæ & Erraticæ, terra non exceptâ, in ſua orbita quæuis, mouentur, & quidem in fluidiſſimo cœlo, vacui æmulo, adeò exquiſitè, ut nulla illarum vel latum, ut loquuntur, unguem inde ab exordio mundi ad hæc noſtra usque tempora fuerit diuagata, adeò conſtanter, ut locus & ſitus prædici poſſit & calculo prædeterminari in omnia quæque tempora futura. Ejus eſt latifundii hæc DEI ad Jobum quæſtio, ut Commentarii loco inſeruire poſſit tota, quanta quanta eſt, Aſtronomia, quæ ex ipſo Textu noſtro percommodè nuncupari poteſt חֻקּוֹת שָׁמַיִם, cœli ordines, leges, motus. Sed non eſt hæc mea intentio, & deficeret fortè Lectori attentio. Id ſilentio præteriri nequit, præſupponere, imò demonſtrare, conſtantiſſimas hasce cœlorum, & corporum totalium in iis locatorum, atque motorum leges infinitæ ſapientiæ pariter atque potentiæ Architectum, non fundatas cauſis mechanicis, ſed liberrimo Creatoris nutu. En graphicam ſimul & compendioſam deſcriptionem Ill. *Newtoni*, Philoſophi omnium, quos unquam orbis vidit, acutiſſimi, qui proſtratâ vorticum hypotheſi ita in *Philoſ. Nat. Princip. Math.* p. m. 482. *Perſeuerabunt quidem (corpora cœleſtia) in orbibus ſuis per leges grauitatis, ſed regularem orbium ſitum primitus acquirere per leges hasce minimè potuerunt. Planetæ ſex principales reuoluuntur circum ſolem in circulis Soli concentricis,*

eadem motus directione, in eodem plano quàm proximè. Lunæ decem reuoluuntur circum terram, Jouem & Saturnum in circulis concentricis, eadem motus directione, in planis orbium Planetarum quàm proximè. Et hi omnes motus regulares originem non habent ex cauſis mechanicis, ſiquidem Cometæ in orbibus valde excentricis, & in omnes cœlorum partes liberè feruntur. Quo motus genere Cometæ per Orbes Planetarum celerrime & facillime tranſeunt, & in Apheliis ſuis, ubi tardiores ſunt, & diutius morantur, quàm longiſſime diſtant ab inuicem, & ſe mutuò quàm minime trahunt. Elegantiſſima hæcce Solis & Planetarum & Cometarum compages nonniſi conſilio & dominio entis intelligentis & potentis oriri potuit. Et, ſi ſtellæ fixæ ſint centra ſimilium ſyſtematum: hæc omnia ſimili conſilio conſtructa, ſuberunt unius dominio; præſertim, cum lux Fixarum ſit ejusdem naturæ ac lux Solis, & ſyſtemata omnia lucem in omnia inuicem immittant. Hic omnia regit, non ut anima mundi, ſed ut uniuerſorum Dominus, & propter dominium ſuum Dominus DEUS παντοκράτωρ dici ſolet.

Adſcripſere Gentiles ipſi dominium in cœlum & cœleſtia corpora Joui. *Deus perpeti cura, quamuis compoſitum, gubernat Imperium, atque hanc tantam molem infatigabili manu voluit, omnium quoque rerum ordines ac vices peruigil ſeruat. Neque enim tunc tantummodo commouetur, cum tonitrua incutit, & fulmina jacit, ſed, etiamſi tumultuantia elementorum officia pacauit, nihilominus tamen & ipſas, quæ tacite labuntur, auras placido ſinu fundit, & in aduerſa cœli nitentem impetu rapit Solem. Claud. Mamertin. Panegyr.* III. *Maximian.* c. 3.

Non poſſum, quin commodâ hac occaſione aſcendam ad ſecula illa media ignorantiæ, nominatim ad Seculum XIII. ubi occurſat vir, qui non ſolùm ad quæſtionem Jobo factam: *Scisne leges cœli?* affirmatiuè reſpondiſſet, ſed & eò usque perrexit audaciæ, ut cenſoriâ perſtrinxerit virgulâ ipſum Creatorem, creationisque opera. *Alphonſus* hic eſt X. Caſtellæ & Legionis Rex, Ferdinandi III. & Beatricis filius, qui lucem vidit A. 1203. & extremum diem pœnitens ſimul & opum indigus obiit A. 1284. *Hic Alphonſus*, ita *Sanctius*, Hiſtoricus Hiſpanus P. IV. c. 5. *diuina opera, quæ perfectiſſima ſunt, & cum ſumma ſapientia, pondere, menſura, & numero creata, judicare quippe & emendare conatus eſt; ore enim blaſphemo dicebat palàm, ſi à principio Creationis humanæ DEI altiſſimi conſilio interfuiſſet, nonnulla melius ordinatiusque condita fuiſſe. O vana, o funeſta, o ſuperba, atque inutilia verba! Non ſic Dauid ſentiebat, dicens: Mirabilia opera tua, DOMINE, & quis cognoſcet nimis? & iterum: Quàm magnificata ſunt opera tua, DOMINE, omnia in ſapientia feciſti.* Verba illa ſi ad literam, uti jacent, accipiantur, à crimine Atheiſmi & horrendo blaſphemiæ vix liberari queunt. Sed forſan hæretificomaſtix *Arnoldus* quispiam Alphonſum Catalogo Hæreticorum expungere conaretur, hac nempe explicatione, quòd Aſtronomus ille Rex, à quo *Tabulæ Alphonſinæ* nomen habent & famam, Syſtema Mundi Ptolemaicum, in Quodlibeticis illis Seculis receptum, riſu explodere voluerit, tanquam incongruum, ἀπροσδιόνυσον, quale & nunc conſideratur, præſuſpicans fortè, diu ante Copernicum, ſapientiorem longè & ordinatiorem eſſe mundi διακόσμησιν, quam finxerat Ptolemæus. Sed hæc ſi fuit mens regis, virgulâ cenſoriâ perſtringere debuiſſet homines diuinorum operum inſulſos interpretes, non DEUM Conditorem ſapientiſſimum.

Ultima, quæ ſequuntur, Textus verba, *aut dominium ejus terræ imponis?* ἢ τὰ ὑπ' ἐρανὸν ὁμοθυμαδὸν γενόμενα (ἐπίσασαι;) *aut quæ ſub cœlo ſimul facta (ſcis?)* LXX. variam patiuntur ἐξήγησιν. מִשְׁמָר *miſchtar* notat propriè dominium, regimen, adminiſtrationem Principis aut Præfecti, fundatam poteſtate legislatoria. Hoc nunc *dominium* ſi terram attinet, reſpicit dubio procul uſus ſiue commoda, quæ Planeta hic, domicilium noſtrum, habet à motu & ordine conſtantiſſimo cœli, & numeroſiſſima ſimul ſunt, atque maxima. Inde enim inuariata illa & ordinatiſſima dierum & noctium, menſium, annorum, anni temporum viciſſitudo, imo ipſa plantarum, animalium, hominum vita. Ut planè non habeamus neceſſe cum Ἀξιομάντοις ſtatuere, aut in cerebro fingere Planetarum influxus in corpora noſtra & mentes, in intellectum & voluntatem, reſpublicas, regna, eorumque origines, mutationes, ruinas, Regum & Principum vitam & ultima fata.

Job.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 34. 35.

34. Clamabisne ad nubem altâ voce, ita ut aquarum inundatio te operiat?
35. Tune fulgura emittes, ut eant, ac tibi dicant: Ecce adſumus?

34. Nunquid eleuabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?
35. Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuertentia dicent tibi: Adſumus?

EST vox DEI ipſum potentiſſimum, nullisque limitibus circumſcriptum dominium, velle ſuum eſt mandare, præcipere eſt efficere. Voci huic obediunt in momenta creaturæ omnes, animatæ & inanimatæ. *Euocauit famem, ut ea laboraret terra.* (*Et vocauit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit.*) Pſal. CV. 16. Ita *vocauit ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, ſuper frumentum, & vinum, ſuper oleum, & ſuper uniuerſum, quod terra profert, ſuper homines, & ſuper jumentum, & ſuper uniuerſum laborem manuum.* Hagg. I. 11. Ezech. XXXVI. 29. Sibi ſanè ſoli reſeruat ὁ παντοκράτωρ vocationem ſuper pluuiam, imo ſuper שְׂבַעַת־מָיִם *redundantiam aquarum*, ὕδατος λάβρου, nimbos, imò & *fulgura*, & fulmina, κεραυνὸς, de quibus alibi.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 36.

(a) Quis indidit renibus ſapientiam? aut quis indidit cordi intelligentiam?

(a) Hieron. Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam? vel, quis dedit Gallo intelligentiam? voces variè apud Judæos etiam intellectas reddidi, ut Chald. interpres.

Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?

EST ſine dubio labor Scripturæ Sacræ exegeticus difficilior tantò, ſi vocabula originalis Textus duplicem admittant ſenſum, vel multiplicem. Exemplo ſit Textus hic, in quo unum idemque vocabulum his notat renes, illis viſcera, iſtis textricem: aliud his cor ſignificat, aliis gallum gallinaceum. Ex hujusmodi labyrinthis extricare ſe difficile eſt.

Eſt combinatio *cordis* & *renum* haud infrequens Sacræ Scripturæ. Pſal. VII. 10. DEUS *juſtus* cluet *explorator cordium & renum.* XXVI. 2. *Explora me*, DOMINE, & *tenta me, excoque renes meos, & cor meum.* LXXIII. 21. *Efferueſcebat fermenti inſtar cor meum, & renes mei acuebantur.* (*Inflammatum eſt cor meum, & renes mei commutati ſunt.*) Prov. XXIII. 15. 16. *Fili mihi* (mi) *ſi ſapiens fuerit cor tuum, gaudebit quoque cor meum. Exultabunt denique renes mei, quum labia tua rectè loquentur.* Jer. XVII. 10. *Ego* DOMINUS *& cor perſcrutor, & renes exploro.* XX. 12. *Tu* DOMINE *Exercituum, explorator juſti, videns renes & cor.* Sed in allegatis locis vocantur *renes* ut plurimum כְּלָיוֹת & *cor* לֵבָב. Verùm in Textu noſtro *renes* audiunt inuſitato ſatis vocabulo טֻחוֹת à טוּחַ *illinere, obducere*, quoniam obducti ſunt pinguedine; & *cor* שֶׂכְוִי à שָׂכָה, *cogitare, imaginari.* Collocarunt nempe Judæi animam hominis in corde potius & renibus, quàm in cerebro. Quum nobis hodie Metropolis animæ ſit cerebrum, neruoſi totius ſyſtematis, per conſequens & ſenſus & motus omnis fons. Fuit, de quo perſuaſus ſum, Judæorum Lingua Poetica potius quàm Philoſophica. *Cordis* & *renum* nomine intellexerunt intimos corporis receſſus, intima, in quibus hominum cogitationes, vel ſapientia, lateant, penetralia. Hinc fortè conciliare licet Latinæ noſtræ *renes* cum Vernacula, quæ habet ſapientiam occultam, *heimliche Weißheit.*

Difficilior longè eſt Interpretum conciliatio circa alterum Textus noſtri lemma. Nos, *quis indidit cordi intelligentiam? wer hat dem Hertzen Verſtand gegeben?* Vulgata autem, *quis dedit gallo intelligentiam?* Primus, qui vocabulum שֶׂכְוִי hoc ſenſu ſumſit, eſt R. *Simeon*, filius *Lakis*, in Talmudico Tractatu de *Capite Anni* f. 26. a. Secuti eum Doctores ex Judæis alii, Interpretes quoque nonnulli poſt *Hieronymum. Plinium* ſi audimus L. X. c. 21. eſt *gallus* ex animalibus irrationalibus rationaliſſimum. *Gloriam ſentiunt hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno*

natura genuit. Norunt ſydera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu: cum Sole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas, laboresque reuocant: nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere. Imperitant ſuo genere, & regnum, in quacunque ſunt domo, exercent. Ælianus L. XIV. c. 28. *Gallinaceum exoriente Luna quaſi Diuino quodam Spiritu afflatum bacchari atque exultare ferunt: Oriens quidem vel ipſum nunquam fallit.* Eſt namque gallus procubitor à DEO expoſitus ſtationarius, ſiue horologium ſonans, quod homines ex ſomno excitat, & ad labores ineundos mouet. Num verò is hoc ſuo defungatur munere ἐκ προαιρέσεως, ita ſecum ratiocinans: Procubitoris ſparta mihi impoſita, ergo hoc meo functurus officio cantu meo hâc præcisè illaue horâ excitare debeo homines, iisque ſomnum excutere, aſſerere non audeo, nec volo. Informatus aliquando melius de brutorum Commercio Epiſtolico (*Moſcheno Lettere miſſive e reſponſorie delle beſtie,*) certi quid prolaturus ſum. Ampliandæ galli gloriæ conducet plurimùm, ſi eo mediante inuenientur locorum terræ longitudines, adeò anxie & diu quæſitæ, de quo ſpem fecit *Rouille de Meslay*, ut e. g. Gallus Luſitanicus, circa Μεσονύκτιον cantare ſolitus, in Gallia horâ primâ cantaturus ſit. Vid. *Breßl. Samml.* Ann. 1717. m. Sept. p. 146.

Reſtat, ut nonnulla dicamus de LXX. virali, cui pro gallo fœminæ placent. Ita ea ſonat: τίς ἔδωκεν γυναιξὶν ὑφάσματος σοφίαν, ἢ ποικιλτικὴν ἐπιςήμην; *Quis autem dedit mulieribus texturæ ſapientiam aut variegandi ſcientiam?* Legerunt hi pro בְּטֻחוֹת *in renibus* בְּטָוֹת *in netricibus*, quod vocabulum deſcendit à טָוָה *nere*; ſed ipſam nendi artem commutarunt LXX. in ὑφάσματος σοφίαν, *texturæ ſapientiam*, Græci namque νῆμα & ὕφασμα indifferenter adhibent, quod ex *Homero*, *Heſychio*, *Euſtathio* conſtat. Facile videbant, ut videre poterant, Græci Patres muliebrium laborum incongruam inter opera DEI magnifica collocationem, unde mirè ſe torquent *Seuerus*, *Olympiodorus*, *Chryſoſtomus*, *Nazianzenus*, ut coloribus fucatis oblinant illam Seniorum Verſionem. Audi *Nazianzenum. Dum, quæ in cœlo, terrisque fiunt, enumerat, attexuit: Ecquis mulieres, genus cæteroqui infirmum, texendi artificio inſtruxit, atque ad opificii varietatem infectas lanas, coloresque ut adhiberent, oſtendit? Miſcet autem parua magnis Diuina Scriptura.* Sed quoque id haud diffitendum, Gentiles ipſam nendi & texendi artem Diis attribuiſſe, nominatim Palladi. *Homerus Odyſſ.* L. XII.

- - Pallas docuit variare labores,
Pingere acu veſtes, opera ardua intexere telis.

Et *Hymno in Venerem.*

Hæcque virgines mollicarnes in domibus
Præclara opera docuit. - - - -

Præclara hæc mulierum opera recenſione digna judicat Solomo Prov. XXXI. 13. *Quærit lanam & linum, & operatur cum voluptate manibus ſuis.* (*Quæſiuit lanam et linum, et operata eſt conſilio manuum ſuarum.*) v. 19. *Manum ſuam colo admouet, et volæ ejus torquent fuſum.* (*Manum ſuam miſit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fuſum.*) Pulchrè *Plinius* L. VII. c. 56. *Textricis artis ſtudium neque contemptum, neque ſuperuacaneum eſt, in quo diuinæ ſapientiæ extant impreſſa veſtigia; quam ipſam artem nec DEUM puduit, ut ſibi propriam adſciſceret, cum non alium, ac ſe ipſum ejus auctorem eſſe confirmauit.* Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. I. c. 16. p. 114. it. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 365.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 37. 38.

37. (a) Quis ſapientia ſua ætheri dictabit, quæ faciat? Et lagenas cœli quis (b) ſiſtet?

(a) Quis recenſebit æthera in ſapientia?
(b) Faciet jacere, id eſt, quis repellit nubes, quum terra ſatis compluta eſt?

38. Quum puluerem fundunt ad ſolum, & glebæ velut conglutinatæ cohæreſcunt?

37. Quis enarrabit cœlorum rationem? & concentum cœli quis dormire faciet?

38. Quando fundebatur puluis in terra, & glebæ compingebantur?

INferre licet ex iis, quæ de Meteoris expoſita hactenus ſunt, per שְׁחָקִים *ſchechakim* intelligi debere non *ætherem* illum tenuiſſimum, qui immenſa inter ſtellas tum fixas tum erraticas replet ſpatia, & *cœlorum* nomine vulgò venit, ſed potius *aërem* ætheri illo mixtum, Meteororum Theatrum. Latina noſtra habet *æthera*, ſed Vernacula *Wolcken*, *nubes*, quæ longè diuerſum quid ſunt ab æthere; ita & LXX. νέφη. Aërem ſi dico, vel, ſi mauis, atmoſphæram, comprehendi poteſt continens & contentum, aëris ipſius elementum abſtractum,

ctum, ſed quoque nubes. Senſus itaque propoſitæ ad Jobum quæſtionis: *Quis ſapientia ſua ætheri dictabit, quæ faciat?* eò redit, ut vel Jobus, vel quis alius enuntiet, ſi poſſit, quisnam ita diſponat elementum aëris, vapores & halitus varios eo concinno ordine, juſta proportione, certo numero & pondere, adæquato caloris frigorisue gradu, præciſa grauitate & leuitate, denſitate & raritate, qua qualitates hæ omnes inſeruire queant terricolis, vegetabilibus, animalibus, hominibus? ut pluuiæ cadentis quantitas neque nimia ſit, nec pauca nimis, hyems neque contracta neque protracta nimium? Confirmant hunc ſenſum, quæ proximè ſequuntur verba: *Lagenas cœli quis ſiſtet?* LXX. τίς ἀέρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε; *cœlum et terram quis inclinauit?* Symmachus, ὄργανα ἀέρανε τίς κοσμήσει; *organa cœli quis ornabit?* Auguſtinus, *organa cœli in terram declinauit?* Aliis, gloſſæ loco, τὰ νέφη συνίςαθαι παρασκευάζων, ἀέρανὸν δὲ εἰς γῆν ἐκκλίνων, *qui parat nubes concreſcere, et cœlum in terram declinans.* Vernacula noſtra, *wer ſtillet die Waſſer-Brüche des Himmels?* Græcos ſi ſequaris, inſtabit aquarum effuſio ex collectis, terræque propius adductis nubibus, non *ſiſtetur.* DEUS namque eſt, qui natantia in libero aëre maria in terram effundit, ſed & nimbis præcipit menſuram & modum: Huc, nec plus ultra. Colligi poteſt hic vel ſimplex, vel duplex ſenſus inſuper ex v. 38. *Quum puluerem fundunt ad ſolum, et glebæ velut conglutinatæ cohæreſcunt?* LXX. Κέχυται δὲ ὥσπερ γῆ κονία, κεκόλλημα δὲ αὐτὸν ὥσπερ λίθῳ κύβον. *Diffuſus eſt autem, ſicut terra, cinis, et agglutinaui eum, ſicut lapide, cubum.* Quæ verſio obſcura. Conglutinari debet ab effuſis nimbis terra, ſed quoque ſuccus in ea nutritius diffundi, ſolui, ut extrema radicum oſcula intrare queant. Quadrant huc, quæ *Plinius* habet L. VI. c. 65. *Ita formaſſe artifex naturæ credi debet, ut cum terra arida et ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet, nec rurſus ſtare aqua ſine ſuſtinente terra, mutuo implexu jungerentur, hac ſinus pandente, illa verò permeante totam intra, extra, ſupra, venis ut vinculis diſcurrentibus, atque etiam in ſummis jugis erumpente.* Humectanda eſt terra, & probe perfundenda partim ab aquis Oceani, per ſubterraneos ductus terram perreptantibus, à fluminibus, riuis, fontibus, partim deſuper à pluuia. Et eſt hæc ipſa ratio, cur DEUS *ſuper maria fundauit terram, et ſuper flumina præparauit eam.* Pſ. XXIV. 2. In Textu perbellè exprimitur formatio glebarum per בְּיָצְקָהּ עָפָר, *in fundendo puluerem*, ubi עָפָר propriè notat puluerem aridum, ſubtilem, non cohærentem, יָצַק verò *fundere, infundere, conflare*, ut quod concretum eſt, poſtea gleboſum maneat.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 39. 40. (XXXIX. 1. 2.)

39. An tu leænæ venaberis prædam, & paſtum ſufficientem exhibebis catulis leoninis?
40. Quum in cubilibus jacent, atque inſidiantur in luſtro.

1. Nunquid capies leænæ prædam, & animam catulorum ejus implebis?
2. Quando cubant in antris, & in ſpecubus inſidiantur.

ILluxit hactenus oculis noſtris ſummi DEI ſapientiſſima, optima, atque potentiſſima de atmoſphæra & Meteoris prouidentia. Patebit ex ſequentibus, pendere & animalium conſeruationem, motum, operationes omnes à ſolo illo ente infinitè perfecto, quod illa creauit; Automata eſſe quadrupeda, volatilia, natantia, repentia, ſed artificii infiniti.

Primum animal, quod in theatrum producit Conditor, eſt *Leo*, binis heic nominibus inclytus, quæ alibi ſunt plenius expoſita. לָבִיא *labi* propriè eſt *Leæna*, quam & habet Latina noſtra: כְּפִיר *Cephir Leunculus*, ſed quoque *Draco*, vel *Serpens*, unde LXX. ψυχὰς δὲ Δρακόντων ἐμπλήσεις, *animas Draconum replebis?* Exprimuntur & Leonum latibula duplici nomine, סֻכָּה *ſyccah*, quod propriè notat *tugurium, tabernaculum*, & מְעוֹנָה *meonah*. Agitur heic non tam de Leonibus, qui prædatum eunt, quàm de prouidentia circa Leones decrepitos, viribus imbelles, vel & Leænas, quæ catulos ſuos alunt in antris. Apud *Ælianum* legimus *Hiſt. Anim.* L. IX. c. 1. Leones juniores ire prædatum, & clamoroſo rugitu veteres, in luſtris manentes, inuitare ad prædæ, cujus potiti fuere, communionem. Quadrant huc illa Amos III. 4. *Num Leo in ſaltu rugit, ſi non ſit præda? Num catulus Leonis vocem ſuam edit de luſtro ſuo, quum nihil (prædæ cepit?)* (*Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit prædam? nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo, niſi aliquid apprehenderit?*) Idem proin eſt, ac ſi dicat DEUS Jobo: Anne tu curam geris Leonum decrepitorum? vel, venarisne tu pro catulis? Sed eſt & hoc ſpeciale Prouidentiæ Diuinæ Κριτήριον, quod voraciſſimus licet & ſæuiſſimus Leo, ſaturatus ſemel, jejunare poſſit, prædâ deficiente, per biduum vel triduum. DEUS igitur eſt, qui fortibus Leonibus dat appetitum, qui eos ad venandum incitat, imò certo ſenſu venatur ipſe. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 2. p. 737. P. II. L. III. c. 3. p. 376.

Job. Cap. XXXVIII. verſ. 41. (XXXIX. 3.)

Quis parat ſuum venatum coruo, quum ejus (a) pulli ad DEUM clamant, & cibo carentes oberrant?

(a) Filii ejus.

Quis præparat coruo eſcam ſuam, quando pulli ejus clamant ad DEUM, vagantes, eo quod non habeant cibos?

NOtatu eſt maximè, imo adoratione digna ſpecialis DEI pro *coruo*, bruto turpi, vel quoad externam ſpeciem, ſed & quoad victum, contemto, ex Ceremoniali Lege immundo, cura, quam paſſim teſtatam reddit in Sacris. *Dat pecori ſuum paſtum, & pullis coruorum, qui eum vocant.* Pſ. CXLVII. 9. Κατανοήσατε, ita dulciſſimus Saluator Luc. XII. 24. τὰς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτάς. *Pulli* coruini *ad DEUM clamorem*, cujus in Textu fit mentio, intelligunt ad literam veteres Judæi. Nonnulli ex Patribus, *Hilarius in Pſ.* CXLVI. *Hieronymus in Pſalmos*, id concoquere nequeunt, quia propriè ſic dicta inuocatio DEI animam præſupponit rationalem. *Auguſtinus: Hoc fortè putabimus, quia corui DEUM inuocant, ut det illis eſcam? Ne hoc cogitetis, irrationalem animam inuocare DEUM*, &c. Hinc eſt, quod Patribus placuerit ſenſus figuratus, quo *corui* ſunt Gentiles, *pulli coruorum* Chriſticolæ. Mallem ego, ſi ἀλληγορίζειν licet, voluiſſe DEUM in exemplum ſiſtere ex volucrium genere non pulcherrimas aſpectu & coloribus, non delicatiſſimas in cibis, non jucundiſſimas cantu, non robore vel magnitudine præ aliis inſignes, ſed immundum, atro carbone notatum, coruum, & digito veluti monſtrare nos homines, naturâ immundos, contra DEUM rebelles, ejusque optimam ſemper & prouidentiſſimam curam demonſtrare. Seligat Allegoriam hanc ipſam qui volet; nihil ea præjudicat ſenſui, quem nos præferimus, literali, qui non minus heic conuenit coruis, quam alibi leonibus, onagris, equis, aquilis, ſtruthionibus. Pondus addit locus ex parallelis Matth. VI. 26. ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά, & quæ ſequuntur tum in hoc loco, tum Luc. XII. 24. velut conſectarii loco: οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν; Neque ſoli pulli coruini clamant ad DEUM. *Leonis* quoque *catuli rugientes ad prædam quærunt cibum ſuum à DEO ſibi paratum.* Pſ. CIV. 21. *Beſtiæ agri vociferabuntur ad Te, quod exaruerint torrentes aquarum, & quod ignis abſumpſerit amœniſſima loca deſerti.* (*Beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniam exiccati ſunt fontes aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.*) Joel. I. 20. De clamore coruino pulchrè *Theodoretus*: Οὐ λογικὴ τῶν κοράκων ἡ φύσις, οὐδ' ὅτι λογικῶς ἐπικαλεῖται τὸν ποιητὴν, ἀλλ' ἡ διὰ τὴν χρείαν κραυγὴ μιμεῖται τὴν αἴτησιν. *Non rationalis eſt coruorum natura, neque rationaliter inuocant Conditorem, ſed, quem exerunt, clamor petitioni eſt ſimilis.* Eſt metaphorica hæc locutio elegantior tantò, quod dum aues aliæ canoræ elogia decantant DEO & gratias pro acceptis beneficiis, coruus alta ſuâ & clangoſa voce clamitans agat mendicum. Sic *Ælianus Hiſt.* L. II. c. 48. de Ægypti Coruis Nilicolis, quod importuno clamore à præternauigantibus nautis quaſi eleemoſynam flagitent. Κόρακες Αἰγύπτιοι, ὅσοι τῷ Νείλῳ προσδιαιτῶνται, τῶν πλεόντων ἐσίκασιν ἰκέται εἶναι, λαβεῖν τι αἰτοῦντες. Et apud *Heſychium* κοράζει, voce à coruo deriuata, idem eſt quod ἄγαν προσλιπαρῆσαι, ſupplicibus implorare precibus, coruorum ad inſtar, qui domos circumuolitant, nec ante diſcedunt, quàm aliquid arripuerint, ἀπὸ τῶν περὶ τὰς θύρας κοράκων περιπετομένων, καὶ μὴ ἀποχωρούντων.

Agitatur in Rabbinorum & Arabum ſcholis inanis, meo judicio, quæſtio de coruis, cur apud Jobum & Dauidem non adulti, licet & ipſi famelici, corui ad DEUM clament, ſed pulli? En quas formant gloſſas! R. *Elieſer in Capitulis* c. 21. Parentes ſi pullos aſpiciant recens natos, nec dum atros, non pro ſuis agnoſcunt fœtibus, ſed ſerpentinis, derelinquunt proin eos, & perirent hi, niſi DEUS ipſe pararet cibos, & quidem, ut R. *Solomo*, muſcas vel culices, ex ipſo parentum fimo prognatos, quæ ſua ſponte faucibus pullorum inuolant. Ita & philoſophantur *AbenEzra*, *Kimchi*, ex Arabibus *Haririus*, *Alkazuin*, *Damir*; Quos ſecuti ex Patribus *Chryſoſt. Serm. de Elia. Olympiod. in Job. Gregorius in Job.* L. XXX. *Iſidor. Origin.* L. XII. c. 7. *Caſſiodorus in Pſalmos*, cui *Hieronymi* nomen fuit affictum, amplificat miraculum, pullis coruinis rorem pro alimento adjudicans. Quis, ſodes, crediderit, tot in corui nido pronaſci vel muſcas vel culices, quot pullis alendis ſufficiant? Muſcas has ipſas ſponte ſua inuolare in fauces pullorum? Odio proſequi parentes pullos ſuos propter coloris nondum ad ſaturatæ nigredinis punctum euecti defectum, omnium aliarum auium pullis communem? redire genitores, atratis ſatis junioribus? Quum nemo non ſciat, animal quoduis

præ

præ aliis amare ſuos, ſui generis, pullos. *Epicharmus* apud *Laërtium* in *Platone*.

\- - - Καὶ γὰρ ὁ κύων κυνὶ
Κάλλιϛον εἶναι φαίνεται, καὶ βοῦϛ βοΐ,
Ὄνος δ' ὄνῳ κάλλιϛον, ὗς δ' ὑΐ.

Et *Cicero L. I. de Nat. Deor. An putas, ullam eſſe terrâ marique belluam, quæ non ſui generis belluâ maximè delectetur? Quod ni ita eſſet, cur non geſtiret Taurus equæ contrectatione, equus vaccæ? An tu Aquilam, aut Leonem, aut Delphinum ullam anteferre cenſes figuram ſuæ?* Quin imò Jobi Textum probè inſpicientibus pateſcet, non *pullos* recens natos *clamare ad* DEUM, ſed *qui cibo carentes oberrant*, per conſequens adultiores jam factos; corruere ſic omnem Legendarum atque Interpretationum Judaicarum, Arabicarum, &, quas fouere Patres, apparatum. Docent nos quoque Ornithoſophi, non pullos, ſed eos coruulos derelinqui à parentibus, qui euolare cœperunt. *Ariſtot. Hiſt. L. IX. c. 31.* Οἱ κόρακες τὰϛ ἑαυτῶν νεοττὰϛ, ὅταν ὅλοι τ' ὦσιν ἤδη πέτεσθαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκβάλλουσιν, ὕϛερον δὲ καὶ ἐκ τῆϛ τόπου ἐκδιώκουσι. *Plinius L. X. c. 12. de Cornice: Sola hæc etiam volantes pullos aliquamdiu paſcit. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, ſicut & corui, qui robuſtos quoque fœtus ſuos pellunt longius.* Hi proin, qui circumuolitando oberrant, eſcam quæſituri clamant, quaſi de ἀϛοργίᾳ parentum querelas fundant. In hac autem dura famis neceſſitate auxilio venit DEUS, non per miraculum, ſed juxta leges in natura ſtabilitas. Superuacanea tandem eſt quæſtio, cur pullorum mentio fiat in Textu, non coruorum adultorum? CHRISTUS Luc. XII. 24. de coruis, absque ætatis diſcrimine, quod nec ſeminent, nec metant, & tamen à DEO nutriantur: & Matth. VI. 26. de auibus omnibus; imò extendit ſeſe ſpecialis hæc DEI prouidentia ad paſſeres, auiculas omnium contemptas maxime. Matth. X. 29. οὐχὶ δύο ϛρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸϛ ὑμῶν; Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 11. p. 203.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 1-4. (4-7.)

1. Noſtine tempus, quo pariunt ibices? Obſeruaſtine fœturam ceruarum?
2. Num poſſes numerare, quanto ſpatio menſes ſuos impleant? aut noſtine tempus, quo pariunt?
3. Et incuruatæ *(a)* hinnulos ſuos enituntur, ac fœtus ſuos cum dolore edunt?
   (a) Incuruabuntur, filios ſuos findent, dolores ſuos emittent.
4. Hinnulique earum pingueſcunt, & creſcunt à frumento, ut diſcedant, nec reuertantur ad eas.
4. Nunquid noſti tempus partus ibicum in petris, vel paturientes ceruas obſeruaſti?
5. Dinumeraſti menſes conceptus earum, & ſciſti tempus partus earum?
6. Incuruantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.
7. Separantur filii earum, & pergunt ad paſtum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas.

IN Theatro Operum DEI magnifico comparet heic primùm quadrupes animal יַעַל *jaal*, ex quo nonnulli faciunt *ceruum*, alii *hinnulum*, alii *damam*, *capreolum* alii, *rupicapram*, *capram ſyluaticam*. Hujusdem animalis mentio fit quoque 1. Sam. XXIV. 3. & Pſal. CIV. 18. ubi Plurale legitur יְעֵלִים *jeelim*. Pro *ibice* ſtat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 23. Rationes expoſui ad 1. Sam. l. c. ut iis nunc recenſendis commodè ſuperſedere queam.

Alterum animantium genus, cujus mentio fit in Textu, ſunt אַיָּלוֹת *ajaloth*, *cerui*. Circa hos verſatur examen, quod ſuſtinet, Jobus, & ſpeciatim circa tempus partus, de quo ſciendum, eſſe id utique cognitum, & forſan fuiſſe notum ipſi Jobo. Sed intelligi heic debet non tam ſcientia Jobi aliorumue hominum, ſed ſcientia DEI, & prouidentiſſima Ejus in generationis negotio cura atque diſpoſitio; unde Græci verba hæc חִשְׁמֹר אַיָּלוֹת חֹלֵל, *obſeruaſtine fœturam ceruarum?* ita reddunt, ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων; *cuſtodiſtine partus ceruarum?* שָׁמַר *ſchamar* quippe *obſeruare* notat & *cuſtodire*, *gewahren und bewahren*. Tot quippe inſidiis atque periculis expoſita eſt cerua, toties quæſita à venatoribus, tot ſaltibus ſeſe ipſam exponens & fœtum, ut miraculi loco eſſet cerua vel viua, vel non abortiens, vel hinnuli vitam ſeruantes, nî DEUS ſpeciali ſuâ adeſſet prouidentia & cuſtodiâ. Ita pulchrè *Chryſoſtomus*: Καλῶς δὲ εἶπεν, ἐφύλαξας; ἐπειδὰν γὰρ ἀεὶ ἐν φυγῇ καὶ φόβῳ καὶ ἀτονίᾳ (al. ἀγωνίᾳ) τὸ ζῶον, ἀεὶ πηδῶν, καὶ ἀναλόμενον, πῶς, φησὶν, ἐκ μιμλώσκει, ἀλλὰ πλήρης ὁ τόκος ἐξέρχεται. *Rectè autem dixit*, cu-

ſtodiſti? *Cum enim hoc animal ſemper ſit in fuga, & metu, & formidine, ſemper ſaliat, & ſubſultet, quomodo non patitur abortum, ſed maturus fœtus editur?* Adoranda utique eſt prouidentiſſima hæc non in ceruis ſolis, ſed omnium aliorum animantium hominumque partu cuſtodia, ut non opus habeamus recurrere ad pudendas Judæorum, quas R. *Leui* & R. *Solomon* afferunt, Legendas, eſſe orificium internum matricis adeò in ceruis anguſtum, ut partus foret non ſolùm difficilis, ſed impoſſibilis prorſus, nî adductus à DEO ſerpens, embryulciam ſcilicet probè edoctus, illud irrependo ampliaret. Tradunt equidem Zoologi, promouere ceruas difficilem aliàs partum *Seſeli* herba. Ita *Cicero II. de Nat. Deor. Ceruæque paulò ante partum perpurgant ſe quadam herbula, quæ Seſelis dicitur.* Subſcribunt *Plinius* L. VIII. c. 33. XXV. c. 8. XX. c. 5. *Ælianus Var.* L. XII. c. 35. Taceo alios, & lubentius tantò, quia traditiones illæ ſunt infidæ. Sanè ſi adeò neceſſarium foret partui Seſeli, annon actum foret de omnibus illis ceruis, quæ herbâ illâ deſtituuntur, aut in Regionibus viuunt, ubi non creſcit? annon hanc ob cauſam omnes in antemurali noſtro Tigurino ceruæ parturientes occumberent?

Verſ. 4. *Hinnuli* dicuntur *pingueſcere, & creſcere à frumento.* In Textu originali legitur בַּבָּר, quod Latina noſtra reddit, *à frumento*, Vernacula melius *vom Futter;* conſtat quippe hinnulis non venire in cibum frumenta, ſed gramina: alii reddunt, *in agro*, alii *foràs, foris*, ut ſenſus ſit, *foràs ire* hinnulos, extra locum, ubi fuere vel enixi, vel lactati. Hujus ætatis hinnulus *Sadin* vocatur Arabibus, Græcis νεβρὸς, ille autem, qui adhuc lactatur à matre, κευὰς. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 17. p. 889-892. c. 23. p. 915. &c. it. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 396.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 5. 6. 7. 8. (8. 9. 10. 11.)

5. Quis liberum dimiſit aſinum ſilueſtrem? & qui onagri vincula ſoluit?
6. Cujus domum ſolitudinem poſui, & cubilia ejus locum ſterilem.
7. Ridetque turbam oppidanam, nec audit clamores agaſonis.
8. Paſcua illius ſunt, quod in montibus conquirit, omnisque generis virentes herbas ſectatur.
8. Quis dimiſit onagrum liberum? & vincula ejus quis ſoluit?
9. Cui dedi in ſolitudine domum, & tabernacula ejus in terra ſalſuginis.
10. Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit.
11. Circumſpicit montes paſcuæ ſuæ, & virentia quæque perquirit.

DUplici nomine venit *onager* in Sacris פֶּרֶא *pere* & עָרוֹד *arod*. De illo egimus ad Job. VI. 5. hic nomine ſuo clamorem indicat; ſtatim enim rudit, atque hominem conſpicit, teſtibus *Leone Africano* & *Marmolio*. Affinia ſunt Arabum *æjr*, fœm. *æjret*, Plur. *æ-jar, ujuret, jarat, mæjura*, quæ aſinum tum domeſticum, tum ſylueſtrem ſignificant, *Men. Lex.* 3361. Vernacula noſtra ex עָרוֹד facit *mulum*, ſeruare autem potuiſſet Latinæ paraphraſin, quæ onagrum habet; certum quippe, bina expoſita vocabula unum idemque denotare animal. In Textu *liber* cluet onager. *Quis liberum dimiſit aſinum ſilueſtrem? & qui onagri vincula ſoluit?* Non enim eſt, ut domeſticus, hominum mancipium, ſed ſui juris, adeò liber, ut ex quorundam Interpretum mente nedum domari queat. *Chryſoſtomus* in *Catena*: ἰσχυρὸν τὸ ζῶον, καὶ ἀδάμαστον, κἂν μυρία φιλονεικῇς, κἂν ἄξεις ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν σὴν. *Validum eſt animal, & indomitum, quod poteſtati tuæ non ſubmittes, licet vel millies tentaueris. Olympiodoro* & *Polychronio* ἀνυπότακτον, in ordinem redigi neſcium. Hanc ſententiam adoptat *Vincentius* in *Doctrinali* L. XVI. c. 97. *Deodatus* in *Gloſſis*. Sed aliter naturæ periti. *Varro Rei Ruſt.* L. II. c. 6. *Ad ſeminationem onagrus idoneus, quod è fero fit manſuetus facilè, & è manſueto ferus nunquam. Plinius* L. VIII. c. 43. *Generantur* (*mulæ*) *ex equa & onagris manſuefactis. Anatolius* in *Hippiatricis* c. 14. Ἔνιοι καλῶς ποιοῦντες καὶ τὰς ἀγρίας (ὄνους) ἡμερῶσι, καὶ ἔστιν αὐτῶν ἡ παιδοποιΐα καλλίστη. *Benè agunt, qui manſuetos reddunt onagros, inde enim optima redditur fœtura, vel progenies.* Conſentiunt Rabbini: nec aliud vult Jobus, quàm, *domum* huic animali *eſſe ſolitudinem, & cubilia ejus locum ſterilem*, quamdiu nempe ſui manet juris, & in ſtatu eſt libertatis.

Occur-

Occurrunt heic duo vocabula, quæ emphaſi ſua haud carent; עֲרָבָה *arabah*, & עֲרָבָה מְלֵחָה *arabah melechah* notant propriè agrum incultum, terram inhabitatam, unde *Symmacho* nunc πεδιὴ, nunc ἀνοίκητος vocatur, & fortè vocabulũ hoc originem ſuam arceſſit ab ipſa Arabia, quæ quoad maximam partem eſt inculta. מְלֵחָה *ſalſugo* eſt, *terra ſalſuginoſa*, quæ & ipſa ſterilis. Hinc Pſal. CVII. 34. *vertit* DEUS *terram frugiferam in ſterile ſolum* לִמְלֵחָה. Jer. XVII. 6. *Inhabitabit torrida loca in deſerto, in terra ſalſa* מְלֵחָה, & *inhabitata*, addit Chaldæus Interpres, *qualis eſt Sodoma inhabitata*, mari ſalſo adjacens. Non deſunt teſtimonia, experientiâ ipsâ ſuffulta, de terræ ſalſuginoſæ ſterilitate. *Plin.* L. XXXI. c. 7. *Omnis locus, in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilque gignit.* Et *Virgil. Georg.* L. II.

Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat.)

Habent equidem plantæ omnes ſal ſibi eſſentiale, quod partem conſtituit ipſius ſubſtantiæ, ſed non eſt hoc ſal idem cum communi, verùm ſui generis, reliquis partibus in certa proportione admixtum: incongruæ ſunt communis ſalis particulæ, tubulos tenerrimos plantæ diſrumpere aptæ. Appoſitè Deut. XXIX. 23. DOMINUS *illam* terram *languere facit, ſulphure & ſale exurentibus uniuerſam terram ejus, ut ſeminari non poſſit, non germinante neque exoriente in eo ulla herba, ſicut in loco ſubuerſionis Sodomæ*, &c. Zephon. II. 9. *Viuo ego, dicit* DOMINUS, *quod Moab futurus erit ut Sodoma, & filii Ammon ut Gomorrha, reliquiæ urticarum, & foſſa ſalis, vaſtitasque perpetua.* (*Vivo ego, dicit* DOMINUS *exercituum, DEUS Iſrael, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quaſi Gomorrha, ſiccitas ſpinarum, & acerui ſalis, & deſertum usque in æternum.*) Huc quoque facit, quod Abimelech *ciuitatem* Sichem *diruit, & ſale eam ſeminauit.* Jud. IX. 45. nempe in deſolationis perpetuæ ſignum, vel, ut R. *Leui*, ut nullo unquam tempore ibi ſint agri colendi, vel vineæ plantandæ. Erit proin hic ſenſus Textus: Melius viuere & commodius onagrum in locis ſterilibus atque deſertis, ex paucis obuiis forte plantis, quàm in urbibus pleno victu, ſed duro ſeruitio. Intulerit quis fortè ex v. 8. contrariam huic expoſitionem; ibi enim dicitur onager *paſcua in montibus conquirere, omnisque generis virentes herbas ſectari.* Sed priorem ἐξήγησιν confirmat Jerem. XIV. 6. *Onagri ſteterunt in verticibus (montium) ventum haurientes inſtar draconum, deficientibus oculis eorum fœni penuria.* Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 16. p. 871.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 9. 10. 11. 12. (12. 13. 14. 15.)

9. Voletne *(a)* rhinoceros tibi ſeruire? an morabitur ad præſepe tuum?
(a) Al. monoceros.

10. Alligabisne rhinocerotem loro, ut arando porcas faciat? num te ſubſequens in profundis ſulcis glebas franget?

11. Fidesne illi, quia multùm habet roboris? num ei permittes laborem tuum?

12. An credes ei, quod *(b)* ſementem tuum conuehet, ac (fruges) areæ tuæ congregabit?
(b) Redire faciet ſemen tuum.

12. Nunquid volet rhinoceros ſeruire tibi? aut morabitur ad præſepe tuum?

13. Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum, loro tuo? aut confringet glebas vallium poſt te?

14. Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?

15. Nunquid credes illi, quoniam ſementem reddat tibi, & aream tuam congreget?

OCcaſionem dedit locus Num. XXIII. 22. multiuarias exponendi ſententias de ſignificatu vocis רְאֵם *reem*, & decidendi, quod pro *unicornu*, *monocerote*, *Einhorn*, termino vago, Verſionibus Germanicis inſeri commodè poſſit *Nashorn*, quemadmodum & Latina noſtra habet rhinoceros. Fuit hoc animal, deſertis Africæ, Abyſſiniæ, Bengalæ, Patanes familiare, quod *Ludolfus* defendit contra *Bochartum*, *Ariſtoteli* ignotum. Primus, qui id deſcripſerat, fuit *Agatharchides*, qui vixit ſub Ptolemæo VI. Secuti eum *Artemidorus*, *Diodorus*, *Strabo*, *Plinius*, alii. Naſo inſidens habet cornu validum, duos ad tres pedes longum, ſemipedem craſſum ad radicem, colore nigrum vel cinereum,

idque unicum: ut mirum omnino ſit, cur geminum ei affinxerit *Martialis Spectaculorum Epigr.* 22.

Namque grauem gemino cornu ſic extulit urſum,
Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

In quem locum & ejus correctionem prolixius ſcribit *Bochart. Hieroz.* Lib. III. c. 26.

Magnitudine æquat ferme Elephantem, ſed crura habet breuiora, craſſæ eſt cutis, nigrocinereæ, rugoſæ, præſertim in dorſo & lateribus: Roſtrum ut porci, oculi parui: Gramine viuit & fructibus, ſed non ruminat. Viſum A. 1684. & 1685. in Anglia pro raro ſpectaculo: & Auguſti temporibus in theatris publicis: frequentius in Hiſpania & Luſitania. Animal validum, indomitum, quod Emanuel, Rex Luſitaniæ A. 1515. pugnare vidit cum Elephante. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 27. p. 948.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 13-18. (16-21.)

13. Penna (a) ſtruthiocameli primatum obtinet, ſi ei conferas alam aut plumam ciconiæ.

(a) Penna exultantium aut jubilantium afficitur lætitia. Periphraſis eſt pennæ ſtruthionis, ex qua criſtam ſibi faciunt homines jubilantes vel læti.

14. Quum in terra deſerit oua ſua, (b) in puluere calefacere ſolet.

(b) In arena enim calida fouentur. Vel, num tu calefacies, vel fouebis incubando?

15. Ac obliuiſcitur, quum pes prouoluit, ac fera conculcat ea.

16. Duriterque tractat pullos ſuos, perinde atque non eſſent illius: & ſecura eſt, perinde quaſi labor ejus ſuperuacaneus foret.

17. Quoniam DEUS eripuit ei cogitationem de ſapientia, neque imperitus (impertitus) eſt ei intelligentiam.

18. (c) Poſtquam verò adultus alas attollit, ridet equum, & illum, qui eo vehitur.

(c) Secundum tempus, in altum attollet.

16. Penna ſtruthionis ſimilis eſt pennis herodii & accipitris.

17. Quando derelinquit oua ſua in terra, tu forſitan in puluere calefacies ea?

18. Obliuiſcitur, quod pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat.

19. Duratur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui: fruſtra laborauit, nullo timore cogente.

20. Priuauit enim eam DEUS ſapientia, nec dedit illi intelligentiam.

21. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & aſcenſorem ejus.

DEſcribitur verſiculis hisce 6. *Struthionis* indoles, ſed & primus horum, nempe 13. obſcurus valde, & δυσνόητος, ſi quis Sacri Codicis alius. LXX. ita: πτέρυξ τερπομένων νεέλασσα, ἐὰν συλλάβῃ ἀσίδα, καὶ νέσσα. *Ala lætantium neelaſſa, ſi conceperit, aſida & neſſa.* Aquila, πτερύγιον ἀγνέντων συναναπλέκει — — ἐρῳδιος, καὶ ἱέρακι. *Alam laudantium ſimul implicat — — — — ardea & accipiter.* Symmachus, πτερὸν ἀγλαϊσμῷ περιφύσαι, οἱ ἐναγκαλίσσαι ὁ κύκνος πτίλας αὐτῷ. *Ala nitoris circumnaſcitur, ſi ulnis complectatur cygnus pennas ſuas.* Qui Græca intelligit, illicò videt, Interpretes hosce neque conformes eſſe in conſtructione, neque in auium ipſarum denominatione. LXX. habent ignotas prorſus, *ardeam* & *accipitrem* Aquila, *cygnum* Symmachus. Hieronymus: *Penna ſtruthionis ſimilis eſt pennis erodii & accipitris.* Ita & differunt Veteres, Syri, Chaldæi, ex recentioribus *Caſtalio*, *Arias*, *Junius*, Verſiones Anglicæ, Germanicæ, Belgicæ, Italicæ, Latina noſtra à Vernacula. Concilient hos omnes, qui volent.

Græci Interpretes vocem רְנָנִים *renanim* legerunt absque punctis pro *ronenim*, *cantantes*, *laudantes*, *exultantes*. Sed ex Syrorum, Chaldæorum, Judæorum ſententia ſignificat hæc vox auem, licet circa eam iterum in diuerſas abeant partes. Chaldæo *Gallus Gallinaceus* placet, qui DEI laudes deprædicet. In parallelo is locat Job. III. 7. XXXVIII. 36. Pſal. L. 11. *AbenEzra* vocem *renanim* deriuat à רָנַן *ranan*, *cantare*, hinc alii apud *Pomarium* volunt *Luſciniam*, *Pomarius* ipſe *Pauonem*, Junoniam

niam illam volucrem, quæ cauda ſidera portat. Subſcribunt poſt *Kimchium* Verſiones pleræque ex Europæis, & has inter Tigurina noſtra Germanica. *Wer hat dem Pfauen die ſtoltzen Fliigel — gegeben?* Pennis ſuis ſuperbire hanc auem nemini non notum. *Ouidius* L. I. *de Arte:*

Laudatas oſtendit auis Junonia pennas:
Si tacitus ſpectes, illa recondit opes.

Et *de medicamine faciei:*

Laudatas homini volucris Junonia pennas
Explicat, & formâ multa ſuperbit auis.

Et *Metamorph.* L. XIII. *Fab.* 8. *de Galatea:*

Laudato pauone ſuperbior - - -

Et quadrat pauonis ſymbolum in Juuenem quemuis, qui gerit nimio ſtolidiſſima pectora faſtu, nec non in adoleſcentulam, quæ ſibi videtur ſuperare reliquas forma præſtante puellas. Silentio premo magnum teſtimoniorum de auis ſuperbæ ſuperba indole numerum. Lege *Bochartum Hieroz.* P. II. p. 240. &c. tantò autem lubentius, quoniam תְּנִים minus rectè vertuntur per pauones. Rationes en! Conſtat ex 1. Reg. X. 22. & 2. Paralip. IX. 21. eſſe pauonem Indicam auem, diu poſt Jobi tempora à Claſſe Solomonea unà cum mercibus aliis exoticis Judææ illatam, quod certè haud contigiſſet, ſi jam ante vel Judæis, vel Arabibus vicinis fuiſſet cognita. Seriùs adhuc innotuit Græciæ. Ex *Æliani Hiſt. Anim.* L. V. c. 21. conſtat, monſtratam fuiſſe tanquam rari quid pro pecunia, par veniſſe 1000. drachmis, Athenas veniſſe Lacedæmonios & Theſſalos multos, miram volucrem videndi ergò. Ex eodem *Æliano*, & *Curtio* L. IX. innotuiſſe Græcis demùm Alexandri M. temporibus, & quidem occaſione Indicarum expeditionum. Sed breui ita increuit numerus, ut, *Antiphone* Poëta teſte, frequentiâ certauerint pauones cum coturnicibus.

Τῶν ταὼν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον,
Σπάνιον ὢν τὸ χρῆμα, πλείας δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.

Sunt & rationes aliæ, quæ pauonem Textu noſtro excludunt. Non tam ſuperbit *alis* ſeu *plumis* quàm caudâ. *Lucret.* L. II.

Caudaque pauonis larga cum luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obuerſa colores.

Ouid. L. XV. *Metam. Fab.* 35.

Junonis volucrem, quæ caudâ ſidera portat.

Statius Syluar. L. II. *in Pſittaco Melioris:*

Quem non gemmatâ Volucris Junonia caudâ
Vinceret aſpectu.

Quærenda proin auis ſuperbiens alis. Eſt hæc autem *ſtruthio*, eaque fœmina, alibi יְעֵנִים *jeenim* dicta, in Plurali, heic רְנָנִים *renanim;* accedit, quod radices עָנָה *anah* & רָנַן *ranan* unum eundemue cantum ſiue clamorem indicent, & fœminæ quidem vox acutior ſit, maris craſſior, & grauior. Diſtinguunt quoque Alitis hujus voces Arabes; fœminæ vocatur *zimar*, *zamara*, maris *arra*. Pro faciliori autem Jobiani Textus intellectu ſciendum, alas ſtruthioni haud inſeruire ad volatum, ſed ad curſum, veli ad inſtar expanſi. Hoc ſimili utitur *Xenophon* in *Cyro minore* L. I. ταῖς πτέρυξιν ἄρασα, ὥσπερ ἱστίῳ χρωμένη, *alis ſublata tanquam velo uſa.* Et *Diodorus* L. III. ὅταν κατ' ἀνέμια πνοὰς ἐξαίρῃ τὰς πτέρυγας, ὑπερεξάγει καθαπερεί τις ναῦς ἱστιοδρομοῦσα. *Quodſi vento ſecundo expandat alas, actutum volat ut nauis velis expanſis.* Hinc eſt, quod ceſſante vento, & alis ſudore madidis haud difficulter capiatur hæc auis à venatoribus. Quamuis *Ælianus* L. II. c. 27. & IV. c. 3. idem atteſtetur, nondum tamen à me obtinere poſſum, ut ſubſcribam huic alarum & velorum ſimilitudini. Sequeretur inde, quod ſtruthio perſecutorum manus effugere non poſſet, niſi vento valido ſecundo, qui *equitis vincat celeritatem*, id quod facit ſtruthio teſte *Plin.* L. X. c. 20. Nullus foret fugæ locus vento aduerſo, nullus cœlo tranquillo. Non conueniunt hæc modernorum de ſtruthionum venatione relationibus. Notum, pendere velocem alitis hujus curſitationem ab alis, & harum vires à muſculis. Volat ſimul auis & currit. Huc faciunt, quæ *Plautus* habet in *Perſa Act.* 2. *Scen.* 2.

Vola curriculo. P. Iſthuc marinus paſſer per
circum ſolet.

Ubi nota, *marinum paſſerem* eſſe ſtruthionem. Suppetit præter aptitudinem ad curſum alia alis ſuperbiendi ratio. Sunt harum plumæ venuſtæ, albedinis niueæ, militum quondam ornamenta galeis impoſita, uti & noſtræ ad Arietem tribui Tigurinæ ſolenne eſt. Memorat *Plinius conos bellicos*, & *galeas adornatas pennis.* Et *Theophraſtus Hiſt. Plant.* L. IV. c. 5. Indicæ arboris *folium longum*, *alis ſtruthionum ſimile*, *galeis imponi ſolitum.* τὸ φύλλον τὴν μὲν μορφὴν πρεμνικες, τοῖς τῶν στρουθῶν πτεροῖς ὅμοιον, ἃ παρατίθενται παρὰ τὰ κράνη. Suppeditant autem elegantiſſimas hasce plumas tum alæ, tum cauda. Prædicatur porrò admiranda plumarum harum æqualitas, vix in alia aue obuia, in ſymbolum juſtitiæ ab Ægyptiis adoptata, quod ex *Horo* L. II. conſtat. Ἄνθρωπον ἴσως τὸ δίκαιον ἀπονέμοντα βουλόμενοι σημῆναι, στρουθοκαμήλε πτερὸν γράφουσι. Τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον παντα-χόθεν ἴσα ἔχει τὰ πτερυγώματα παρὰ τῶν ἄλλων. Quæ

circumſtantia gloriam plumarum ſtruthiocamelinarum exaltat haud parum. Conſiderandum præterea, deſcribi in hoc & ſequenti proximè capite decem diuerſa animalia, & ſingula eodem prope prologo, XXXVIII. 39. *An tu Leænæ venaberis prædam?* 41. *Quis parat ſuum venatum coruo? (quis præparat coruo eſcam ſuam?)* XXXIX. 1. *Noſtine tempus, quo pariunt ibices? (Nunquid noſti tempus partus ibicum in petris?)* 5. *Quis liberum dimiſit aſinum ſilueſtrem? (Quis dimiſit onagrum liberum?)* Quandoquidem autem certum, totam hanc, de qua nunc, deſcriptionem ſpectare ad ſtruthionem, & non ad aliam auem quamcunque, dubium eſſe nequit, præpoſuiſſe Scriptorem Sacrum ipſum alitis nomen, quod abeſſet, ſi רְנָנִים non denotat ſtruthionem. Nam חֲסִידָה *chaſidah* certò ſignificat *ciconiam*, & נֹצָה *notſah* non auem, ſed plumam. Conſtat id ex Ezech. XVII. 7. ubi auis mentio fit, *magnis alis, & multas habentis plumas* רַב נוֹצָה. Ex his omnibus tandem inferre id licet, locum hunc noſtrum ex Hebraico ita, quod *Bochartus* fecit, reddi poſſe: *Ala ſtruthionum exultat, verè ala ciconiæ & pluma.* Vernaculè nos: *Die Strauſſen ſtoltzieren mit ihren Flüglen, und haben wahrhaftig Flügel, und Federen, wie der Storch.* Illuſtrandæ explicationi id porrò facit, quod ſtruthio medium quaſi ſit inter quadrupedia & volucria animal, quod & obſeruat *Ariſtot.* L. IV. *de Partib.* Cum illis id habet commune, quod in altum non euolet, piloſas habeat plumas, ab auium plumis diuerſas, ſupercilia, caput caluum, pedem veluti ungulatum, fiſſum: Cum his, quia eſt plumoſus, bipes; unde *Diodorus* L. II. *de Arabia* ex eo mixtum quid facit ex anſere & camelo, τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν καὶ καμήλων, ubi pro χηνῶν rectius legeris πτηνῶν, mox enim ſequitur, χερσαῖον ἅμα φαίνεσθαι καὶ πτηνόν, animal ſimul eſſe terreſtre & volatile. *Plinius, penè beſtiarum generis: Tertullianus, beſtia quædam magis quàm auis.* Hinc Arabum prouerbium de homine vel perplexo, vel ſimplici, qui bonum à malo vix diſcernere valet. *Struthio neque auis eſt, neque camelus.* Nos alio ſenſu. *Er iſt weder Hund noch Leutſch.* Ales hæc licet in capite præſente Jobi inter quadrupeda locetur, &, ut modò dictum, multa habeat his communia, dicitur tamen habere אִם אֶבְרָה *reuerà plumas*, quæ particula אִם nunc denotat *ſi*, nunc *an*, nunc etiam *verè*. Deſcriptio, quam *Marmolius*, Hiſpanus, ſtruthioni dat, paraphraſis dici poteſt verſiculi hactenus dilucidati. *En las alas, y en la cola tiene grandes plumas negras y blancas, come las de la ciguenna.* Ex modernis ſtruthionis nominibus non inuenio, quæ accedant ad noſtrum רְנָנִים, niſi huc traxeris Turcarum *reel, ral.* Pl. *rial, rilan, er-iil, rialet*, quæ pullum denotant, vel & *remda, remdam*, apud *Meninzk. Lex.* 2264. 2360.

Pergimus nunc ad ſpecialiorem στρουθοκαμηλογραφίαν.

Verſ. 14. *In terra deſerit oua ſua, in puluere calefacere ſolet.* Quadrant hæc nulli alii aui; ſolus ſtruthio crudelem hanc indolem habet. Referunt præter *Damirium* Scriptores alii Arabes, (qui circa hanc rem inprimis ſunt conſulendi, & potius quàm vel Græci, vel Romani,) ſtruthionem à venatoribus pulſum ad oua ſua, quæ deſerit, redire nunquam, ſed potius aliis ouis forte obuiis incubare; & *Ælianus* L. IV. c. 7. effodere hanc alitem foueam in arena pro recondendis ſuis ouis, eaque iterum arena deſuper injecta contegere, ne damno ſint pluuiæ. Arabes & Hebræi ouum hoc, omnium maximum, vocant בֵּיצָה *bitſah*, quod à colore albo deriuant. Sed ſunt Arabibus alia quoque nomina, quibus hoc ouum deſignant, *Thauma*, quod Linguâ Græcâ miraculum ſignificat, *tewmet, tiiwmet, tiimet. Meninzk. Lex.* 1480. *tharicha*, ſi pullus jam fuerit excluſus: *nethel* ouum aqua repletum, in deſerto defoſſum. Nidus *udcha, udchua, udchia.* Verba illa, *in puluere oua ſua calefacere ſolet*, non ita intelligenda ſunt, ac ſi ſolus Sol, hujusue in arenam agens efficacia, absque matris incubatu, foueret ad maturitatem, ut in Ægypto arte, per moderatum calorem, excluduntur gallinarum oua. Verbum תְּחַמֵּם *thechammem* id ſimpliciter vult, *calefieri illa*, foueri in arena & ibidem excludi, veluti in nido. Arabibus ſi fides, pereunt oua à matre derelicta, & putreſcunt, ut proin fallant & fallantur *Iſidorus, Albertus, Cardanus*, alii, qui ſolo vel ſolis vel arenæ calore excludi aſſerunt. Legitur præterea in *Damire*, deponere ſtruthiones oua ſua juxta longitudinem in linea recta, & ſufficere, ſi unum horum foueatur calore fœminæ, maturari reliqua per contactum virtutis, ut magnes annulos aliquot ferreos ſuſpendit. Hæc credat Judæus Apella, vix Arabs.

Verſ. 15. *Obliuiſcitur, quum pes prouoluit, ac fera conculcat ea.* Scriptoris ſacri mens hæc eſt, adeò leuem eſſe alitis hujus pro pullis curam, ut ſimpliciter oua ſua in arenam deponat, non tanta, quâ aliæ aues, ſollicitudine cuſtodiat, fouenda ſpeciali DEI prouidentiâ.

Verſ. 16. *Duriter tractat pullos ſuos, perinde atque non eſſent illius; & ſecura eſt, perinde atque labor ejus ſuperuacaneus foret.* Græci ἀπεσκλήρυνε τὰ τέκνα αὐτῆς, i. e. *obdurat cor ſuum erga pullos*, τὴν περὶ τὰ τέκνα φυσικὴν στοργήν. *Olympiod.* Huc faciunt Thren. IV. 3. *filia populi mei crudelis, ut ſtruthiones in deſerto.* Nil illos curans *ſecura eſt*, בְּלִי פָחַד, *absque metu, absque pauore*, quæ verba iterum reſpiciunt deſertionem: perhibetur aliàs meticuloſa admodùm hæc auis, unde & apud Arabes nomen obtinuit *Igphil*, & in prouerbium abiit formidine plenus homo, qui vel umbram ſuam metuit, timidiorem eſſe ſtruthione. Aliarum auium metum gignit cura pro pullis:

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.
Ouid.

Ouid. in Epiſt. Penelopes. Non mirum hinc ἄστοργον eſſe quoque ἄφοβον. Conſtat ex hactenus dictis, vix fidem mereri *Ælianum Hiſt.* L. XIV. c. 7. ubi tantam ſtruthioni tribuit στοργὴν, ut rediens ad pullos mater, & cinctos videns ferreis uncis ipſa rabida veluti ſeſe iis transfigendam exponat: Sed errauit idem Zoographus alibi, 80. ouorum depoſitionem aui huic attribuens, cui non plura quàm 12. dant Scriptores recentiores, & fide digniores, *Leo Africanus*, *Marmolius*, alii.

Verſ. 17. *DEUS eripuit ei cogitationem de ſapientia, neque impertitus eſt ei intelligentiam.* Judicauerit quis inde, eſſe omnes reliquas aues ſapientes, utpote pro pullis ſollicitas, ſtultum ſolum ſtruthionem. Notandum heic, brutis tribui paſſim rationem in Sacris. *Serpens callidior erat omni beſtia agri. (Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ.)* Gen. III. 1. Jubemur à Saluatore eſſe φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις. Matth. X. 16. DEUS populum ſuum ablegat ad ſcholam brutorum. Jeſ. I. 3. *Agnoſcit bos dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui, at Iſrael non agnoſcit, populus meus ſeſe non intelligit.* Jer. VIII. 7. *Ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ, at populus meus non cognouit judicium* DOMINI. *(Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit judicium* DOMINI.) Solomon ad ignauum Prov. VI. 6. *I ad formicam, o piger, inſpice vias ejus, ut ſapiens ſias. (Vade ad formicam, o piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.* Rex idem ſapientiſſimus *ſapientia ſuperare vel prudentiſſimos* dicit *formicam, cuniculum, locuſtas, araneam.* Prov. XXX. 24. &c. Sunt utique animalia hæc & alia omnia ſapientia, peragunt, quod vel ad ſui facit conſeruationem, vel homini cedit in uſum, exquiſito ordine, nidos parant ſummâ curâ, accedunt & redeunt ſtatis temporibus, fila nent ſummo artificio ſubtiliſſima. Quæritur id duntaxat, num ſapientia hæc quærenda ſit in ipſis, vel extra ipſas? Compara, liberaturus te à dubiis, horologii fabricam, videbis ut ordinatiſſimis motibus indicet dies, horas, minuta, ipſa ſecunda, Lunæ & Planetarum curſum: Molendini ſtructuram, quod tenuiſſimam molit farinam. Aſt nemo, niſi mentis inops, ſapientiam quæret in his ipſis machinis, harumque rotis, tribuent omnes inuentori, vel automatopœo. Attamen DEUS denegauit ſtruthioni, quam aliis auibus dedit, ſapientiam, id eſt, pro pullis curam, quam reſeruauit ſibi ipſi, & gloriæ ſuæ. *Ælianum* ſi conſulimus *Hiſt.* L. IV. c. 37. *Philen de Animal. Damirem*, *Alkazuinum*, aliosque Scriptores Arabes, contrarium legimus ei, quod Textus docet, inſignem ſapientiam, ſollicitam & prouidam pro pullorum conſeruatione curam. Tradunt illi, diſtinguere ſtruthionem oua ſua in tres ordine claſſes; ſeruare, quæ primi ſunt ordinis, pro excluſione fœcunda pullorum: Soli exponere, quæ ſecundi ſunt, & dirupto cortice nutrire pullos tum albumine, tum vitello; defodere tertii generis oua profundè ſub terra, ut vermes ex putrilagine illorum nati inſeruire queant nutriendis pullis paulò adultioribus, vel & refodere illa, ut apertis inſideant muſcæ, formicæ, inſecta alia, quæ iterum in cibum veniant pullis. Quis eſt, qui non crediderit, fuiſſe Arabes illos in ipſa ſtruthionum ſchola probè edoctos? Nos traditiones hasce ſuis Authoribus linquimus, redeuntes ad ſtruthionem ipſum. *Bocharto* inſipientiæ hoc eſt indicium, quòd, dum aliæ aues cibos aſſumunt nutritioni & conſeruationi congruos, hæc ſine diſcrimine obuia quæuis, ferrum, oſſa, vitrum, lapides, terram, carbones, ligna, deglutiat, imò concoquat. Eſt & hæc materia indagine noſtra digna. Prædicat ipſe *Plinius* L. X. c. 1. *concoquendi ſine delectu deuorata miram naturam.* *Ælianus* L. XIV. c. 7. digerendi lapides vim: *Auerrhoes* in *Porta Cœli* f. 22. d. ventriculi aurum liquandi potentiam; *Alkazuinus* lapides in aquam redigendi vires, & carbones ignitos deglutiendi. Extra controuerſiam id eſt, deglutire ſtruthiones varia, etiam πέψει inidonea. Offendit Clar. *Vallisnerius (Notomia del Struzzo nelle Oſſervazioni & Eſperienze.* p. 165.) in ſtruthionis ventriculo clauos, lapides, funes, vitrum, monetas, plumbum, ſtannum, æs, aurichalcum, oſſa, ligna, fructus varios: in alio clauum ferreum, muſculis ipſius ſtomachi infixum, & ex parte corroſum. Recepta vulgò eſt opinio, deglutire aues lapillos, aliaque dura, ut ex hujusmodi corporum attritu digerantur grana, cibiue alii: ſed quoque conjectare licet, cum laudato Profeſſore Patauino, inſeruire poſſe prædura illa corpora, ferrum cumprimis, temperandæ acrimoniæ liquoris ſtomachalis (quæ ſola potis eſt, absque lapillorum auxilio adſcito, reſoluere cibos,) ut nos Medici acrimoniam acidam fermenti illius temperare ſolemus abſorbentibus, terreis, martialibus, ipsâ quoque limatura Martis; vel &, extrahi tincturam è ferro, aliti huic ſalutarem, & tonicam. Quicquid horum ſit, certum id eſt, deglutire ſtruthiones hujusmodi heterogenea non ex ſtolida vorandi duntaxat lubidine, ſed ad certum à DEO ipſo præordinatum finem. Major longè *ſtoliditas*, ſi vera, *in tanta corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere ſe exiſtimantium. Plin.* & *Claudianus* in *Eutropium* L. II.

- - - - ſtat lumine clauſo
Ridendum reuoluta caput, creditque latere,
Quæ non ipſa videt.

Sed Apologiſtam agit *Diodorus*, prætendens, occultare ſtruthionem caput, tanquam nobiliſſimam corporis ſui partem. Refutante eum *Tertulliano: Dum in capite ſecura eſt, nuda, quâ major eſt, capitur tota cum capite.* Exiſtimo

ego, de hac re nihil nobis certò eſſe compertum, proin neque accuſationi eſſe locum, neque Apologiæ. Eſt id inter alia obſeruante *Bocharto* ſtoliditatis ſtruthiocamelinæ indicium, quòd *Strabone* teſte Lib. XVI. decipi ſe facile patiatur hæc auis à venatoribus, qui pellibus ſtruthionis undique inuoluti fructus vel ſemina deuoranda offerunt, vel ſpargunt. Sed poſito hoc ipſo ſimpliciores haud erunt auibus illis & aſinis, qui ad Zeuxidis & Brunii picturas affabrè factas aduolarunt fructus manducaturi: imo multis hominibus, qui ſcire ſibi perſuadent, quid Jupiter Junoni in aurem dixerit, & tamen ex leuiſſimis quibusque cauſis abripi ſe patiuntur ad abſurdas, imo impias, actiones. Omnium ibimus ſecuriſſimi, ſi præeunte Textu ſtruthionis ſtolidam inſipientiam ponamus in eo, quod ἄσοργος *duriter tractet ſuos pullos, perinde atque non eſſent illius.* Proponitur namque hæc ipſa ἀσοργία inter res abſurdas & incredibiles penè. Jeſ. XLIX. 15. *Num obliuioni tradit mulier infantem ſuum, quo minus miſereatur filii uteri ſui?* Arabibus tandem craſſam ſuam linquimus Philoſophiam, inſipientiæ cauſam quærentibus in paruo nimis capite & cerebro, cujus ſexcenta numero in unica menſa apponi juſſit Heliogabalus. Docet nos experientia, in hominum genere non reſidere ſapientiam, vel prudentiam, ordinariè in craſſis capitibus, obeſis corporibus, vaſta cerebri mole; hoc ſi foret, Tribunalia & Eruditorum Societates componi deberent ex macrocephalis, & dignitatibus excludi oligocephali. Neque quadrat hæc alia, quam Arabes producunt, ratio, quod ſtruthiones perpetua fere capitis motitatione imaginationis vim perturbent. Admitti poſſet ex Arabum Schola δυσηκοία vel ἀνηκοία ſtruthionum, quam atteſtantur Zoographi & Itineratores.

Reſtat explicandus v. 18. *Poſtquam adultus alas attollit, ridet equum, & illum, qui eo vehitur.* בַּמָּרוֹם תַּסְרִיא reddit Latina noſtra, *alas attollit*, Hieronymus *alas erigit*, melius quàm Vernacula, *wann er in die Höhe fleuget*; Nam ſtruthio quidem eleuat alas, ſed non in altum euolat. Loquitur proin Jobus de alarum ſubleuatione, vel & auis ipſius procera ſtatura, qua omnes alites longè ſuperat, & æquare dicitur equitem equo inſidentem. Hic nempe ſtruthio *ridet equum*, ejusque ſeſſorem, aut ſaturâ ſuâ longa, & robore, ut Scholiaſtes Græcus explicat, καταφρονᾶσα ἵππε σὺν τῷ ἀναβάτη διὰ τὴν ἰσχὺν, ὡς φασι, καὶ τὸ μέγεθος, vel curſu veloci, quem eques aſſequi haud valet. *Altitudinem equi inſidentis equo excedunt, celeritate vincunt, Plinius. Xenophonte* teſte L. I. *Anabaſeos* Cyri equites in Arabia aſſequebantur quidem onagros & capreas, ſed ſtruthiones nunquam. Apud *Marmolium* L. I. c. 23. legas, aureis mille vel centum camelorum pretio æſtimari equum Arabem ſiue Barbarum, qui curſu ſuo attingere valet Animal Lamten dictum, vel & ſtruthionem. *Cavallos Barbaros ſon Ilamados en toda Europa los, que vienen de Berberia: mas ay una eſpecie de cavallos en Africa, y en Egypto, y en las Arabias, y en toda Aſia, que Ilaman cavallos Arabes, que ſon de caſta de cavallos ſalvages, que ſe crian por los deſiertos de Arabia, &c. ſon eſtrannamente ligeros, y la major experiencia, que ſe haze de ſu ligereza es, quando alcancan una fiera Ilamada Lamte, on un abeſtruz. Porque eſte tal cavallo es apreciado en mil ducados de oro, o en cien camellos.* Imo, ſi Arabibus fides, non eſt animal, quod ſtruthioni quoad velocitatem curſus ſit par, vel ſuperius, unde aui huic competunt diuerſa, ſed à veloci curſu deſumta, nomina. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 16. & 17. p. 238-262.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 19-25. (22-28.)

19. An tu equo dediſti, ut ſit generoſus & bellator? num collo ipſius hinnitum accommodabis?
20. Num excitabis eum ut locuſtam, (a) cujus nares etiam ferociam ſpirant?

(a) Decus naris ejus terror.

21. Foditque in valle, ac gaudet fortitudine, ut obuiam vadat aduerſus arma.
22. Deridet (quoque) timorem, nec paueſcit, neque retrocedit ob gladium.
23. Quumque pharetra apud eum reſonat, & micat haſta, ac geſum.
22. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?
23. Nunquid ſuſcitabis eum quaſi locuſtas? gloria narium ejus terror.
24. Terram ungula fodit, exultat audacter: in occurſum pergit armatis.
25. Contemnit pauorem, nec cedit gladio.
26. Super ipſum ſonabit pharetra, vibrabit haſta & clypeus.

24. Dum-

24. Dumque fremitus & tumultus oritur, fodit terram, nec credit eſſe tubæ ſonum.
25. Quum tubæ ſigna canunt, dicit: Hæha; & eminus bellum & clamorem ducum, & claſſicum odoratur.
27. Feruens & fremens ſorbet terram, nec reputat tubæ ſonare clangorem.
28. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah; procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus.

Ere duco, imo neceſſe, ante præmonere nonnulla de conuenientia cerebri equini & humani, quàm ad generoſas equi qualitates explanandas me accingo. Ad Arteriarum Carotidum ingreſſum in cerebrum formatur ab earundem ramulis mirè intertextis *rete* ita dictum *mirabile*, ſellæ equinæ inſtratum, conſpicuum inprimis in animalibus ſtupidioribus, ex genere bouino, ouillo. Aſt in homine & equo transuerſim eunt pauci duntaxat, iique majores rami, ad carotidum anaſtomoſin neceſſarii. En Mechaniſmi ſcopum & rationem! Ad ſanguinis ex corde bouillo in omnes corporis partes expulſionem requiritur valida admodùm hydracontiſterii illius vitalis vis, valida muſculorum cordis contractio; & contuliſſet multùm horizontalis ferè capitis bouilli ſitus ad cerebri inundationem, quæ metuenda minus in capite equi erectiore, & minus adhuc in capite hominis, utpote perpendiculari ſitu locato; debebat proin ibi ſanguinis motus mediante ſtructurâ retis mirabilis ad temperaturam redigi, ut rapidi fluminis velocitas diminuitur per canales laterales. Sed attinet hæc ipſa conſideratio paſſiones hominum atque brutorum, brutorum inquam, utpote quæ etiam ſuas habent paſſiones, licet mechanicas, irrationales. Statim atque affectus in animo hominis excitatus communicatur cordi, contractum id vel velocius tantò, vel tardius, ſanguinem propellet ad cerebrum vel aucta vi, vel diminutâ. Statim atque mens exæſtuat irâ, corripit ignis tecti contignationem, rubore ſuffunditur facies, micant oculi, tremunt labia, euomit os iras. Hanc, aliasue hujus generis paſſiones ſi conſideres, non occurret ex brutorum genere homini ita cognatum, ut eſt equus; & ex hoc fonte deriuabis mecum equinam virtutem, generoſitatem, alias in Textu memoratas qualitates, atque laudatas, ordine nunc explanandas, ſed unicè ad Creatoris laudes. Quod pluribus conſpiciendum fuiſſet ex B. Domini Doctoris de Meyenburg tractatu, quem de rete mirabili meditabatur, nondum vero luci publicæ expoſuit.

Verſ. 19. *An tu equo dediſti, ut ſit generoſus & bellator? num collo ipſius hinnitum accommodabis?* Hebræa vox גְּבוּרָה *geburah* notat & *fortitudinem* & *robur*, corporis & animi. Utraque virtus heic locum inuenit, hoc ſemper obſeruato diſcrimine, quod paſſiones equi intelligendæ veniant ſenſu brutis adæquato. Apud Poëtas prædicantur *equi fortes*, fortes utroque ſenſu, *ſtarcke und tapfere Pferde*, ſed *validi & robuſti tauri*. *Lucret.* L. III.

- - *quidnam tremulis facere artubus hædi*
Conſimile in curſu poſſint ac fortis equi vis?

Et L. IV. v. 984.

Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen. - -

Virgilius Æneid. L. XI.

- - *Quid tam egregium, ſi fœmina forti*
Fidis equo?

Auſonius de *Auguſti equo in Heroum Epitaphiis.*

Improperanter agens primos à carcere curſus,
Fortis prægreſſis ut potereris equis.

Hinc & apud Ægyptios ut *Leo* (Clemens Lib. V. Stromat.) ſymbolum fuit roboris ἀλκῆς καὶ ῥώμης, ita *equus* fortitudinis, ἀνδρείας τε καὶ παῤῥησίας. Sed equo haud deeſt fortitudo corporis, uſui ea inſeruit geſtatorio, tractorio, curſorio.

Num tu, ita DEUS ad Jobum porrò, *collo ipſius hinnitum accommodabis?* Vox רַעְמָה variam iterum admittit ſignificationem, Arias cum plerisque, itemque Tigurinii, in propria *tonitru*, heic *fremitum*, *hinnitum*, qui tonitru ad inſtar erumpit ex faucibus equi. Interpretationi huic oppoſuerat ſe primùm *Bootius*, quia vocis organum propriè non eſt צַוָּאר *collum*, ſed זָרוֹן, *guttur*, *fauces*. Pſal. CXV. 7. *non ſonum edunt ſuo gutture*, בִּגְרוֹנָם Jeſ. LVIII. 1. *Clama ex gutture* בִּגְרוֹן. Neque in tota S. Scriptura legitur ullibi loquela prodire ex collo propriè ita dicto, niſi Pſal. LXXV. 6. ubi admonentur impii, ne *collo* בְּצַוָּאר *præfracto loquantur*; ſed notandum heic, *collo duro*, *præfracto*, *feroci* loqui non ſpectare organa vocis, ſed animum ſuperbum, peruicacem; nos Germani emphaticè *halsſtarrig*. Attendendum porrò venit vocabulum הַתַּלְבִּישׁ, quod propriè ſignificat, *an induiſti*, equum nempe, quæ phraſis cum hinnitu nullam prorſus connexionem habet: Potiori proin jure per רַעְמָה intelligimus non hin-

hinnitum, ſed jubam, quæ collum equi exornat. *Ouid. Metam.* L. XIII. *Fab.* 8.

Turpis equus, niſi colla jubæ flauentia velent.

Radix quoque רַעַם ſignificat non ſolum *tonare*, ſed & *altum eſſe*. Sic juba equina Græcis vocatur λοφίη, quia eſt ἐν τῷ λόφῳ, *in vertice*. Ita quoque Jobianum Textum intelleXiſſe videntur Interpretes Græci, ἐνέδυσας τραχήλῳ αὐτᾶ φόβον; *induiſtine collo ejus metum?* ubi forte pro φόβον legendum φόβην, eſt autem φόβη juba equi vel leonis. Et ſanè præſumi poteſt facile, Scriptorem Sacrum in tam graphica equi deſcriptione jubæ haud fuiſſe oblitum, utpote quæ inſigne eſt equo ornamentum, unde & Græcis paſſim equi cluent καλλίτριχες, ὅτριχες, κυανότριχες, πυῤῥότριχες, βαθύτριχες, βαθυπλόκαμοι, κυανοχαῖται, χαιτήεντες. Neque olim duntaxat juba nota fuit pulchri & generoſi equi characteriſtica, ſed eſt adhuc. *Non anguſta juba, crebra, fuſca, ſubcriſpa, ſubtenuibus ſetis implicata in dexteriorem partem*, apud *Varronem de Re Ruſt.* L. II. c. 7.

Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.

Virg. Georg. L. III. *Coma & cauda profuſior. Pallad.* L. IV. c. 13. Hinc fabula *Sophoclis* in *Tyro*, præ mœrore mori equum elata ceruice ſuperbum, ſi priuetur jubâ. Ex quibus omnibus conſtat, reddi ita commodius potuiſſe Textum, *num collo ipſius jubam accommodabis?* vel *induiſtine collum jubâ? Haſt du das Pferd mit ſeiner Halsmäne bekleidet?*

Verſ. 20. *Num excitabis eum ut locuſtam, cujus nares etiam ferociam ſpirant?* Propriè, & ad literam: tune ſaltare illum facis ut locuſtam? quæ ab ipſa ſua ſaltatione apud Gallos & Italos nomen obtinuit, *ſauterelle*, *ſalterella*. Græci adhibent vocem σκαίρειν (unde forſan Germanorum *ſcharren,*) de equo ſaltando quatiente terram, quadrupedante putrem ſonitu quatiente ungula campum. Unde equi Neptuni apud *Homerum Iliad.* ν'. vocantur ἔυσκαρθμοι. Fundatur autem paralleliſmus quatientis equi cum ſaltante locuſta non in eo ſolo, quod ille pedibus inſiſtens poſterioribus μετεωρίζει, Phraſi *Xenophontiana*, ſed & corpore toto ſubleuato in aëre ſubſultet. Id vocant Græci ἀναπηδᾶν, σκιρτᾶν, ἀνασκιρτᾶν, *inſultare* Latini. *Virgilius Æn.* L. XI.

\- - - - *fremit æquore toto*
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Et *Georg.* L. III.

\- - *equitem docuere ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

In Textu proin noſtro exprimi poſſunt duplicis generis ſaltus, qui vel utilitati inſeruiunt vel pompæ: in priori ſenſu tranſilit equus foſſam, aut ſepem, in poſteriori ſaltibus ſe exercet vagis, vel, ſi Galliciſmus placeat, cabriolizat. Minus placet Lexicographis Vernacula noſtra Verſio, *kanſt du das Pferd erſchrecken, wie einen Heuſchrecken?* quoniam הַתְרִעִישׁ propriè non notat terrefacere, ſed concutere, mouere, hinc melius Latina noſtra, *excitabis?*

Imo *nares etiam ferociam ſpirant.* נָחַר poſt *Hieronymum*, *Pagninum*, *Ariam*, *Münſterum*, *Mercerum*, *Caſtalionem*, *Druſium*, alios redditur per *nares*. Eſt proin הוֹד נַחְרוֹ *decor narium ejus* terribilis, fremendo quippe & nares dilatando anhelat. *Lucret.* L. V.

Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma.

Virgilius Georg. L. III.

Collectumque premens voluit ſub naribus ignem.

Nemeſianus in Cynegetico:

Fumant humentes calida de nare vapores.

Claudianus in IV. Conſulatu Honorii.

Igneſcunt patulæ nares. - - - - -

LXX. ita: Δόξα δὲ ϛηθέων αὐτᾶ τόλμη, vel, δόξη ϛηθέων αὐτᾶ τόλμην, intelligunt proin per נָחַר *pectus* equi, quod & Arabes hodie vocant *nachar*. Notum ἱπποσόφοις, eſſe pectus latum, validum, amplum, expletum indicium roboris equini. *Virgil. Georg.* L. III.

Luxuriatque toris animoſum pectus. - -

Collaudat *Xenophon in Hippico* Στέρνα πλατυτέρα, καὶ πρὸς κάλλος, καὶ πρὸς ἰσχὺν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀπαλλαξ, ἀλλὰ διὰ πολλᾶ τὰ σκέλη φέρειν εὐφυέϛερα. *Varro de Re Ruſt.* L. II. c. 7. *pectus latum & plenum. Columella* L. VII. c. 28. *latum & muſculorum toris numeroſum pectus.* Plura de hac re legas apud *Buxtorffium*, qui verba Textus explicat *per vehementiam fremitus*, frementes in prælio greſſus, commendatos paſſim Scriptoribus profanis.

Verſ. 21. *Fodit in valle, ac gaudet fortitudine, ut obuiam vadat aduerſus arma.* Eſt hoc iterum boni equi indicium, ſi *pede terram feriens exultat & fremit*, τῷ ποδὶ κατακροαίνων τὴν γῆν, γαυριᾷ καὶ φυάττεται, apud *Chryſoſtomum*. *Apollonius* L. III. *Argonaut.*

Ὡς δ' ὅτ' ἀρήϊος ἵππος, ἐελδόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπὶ χρεμέθων κρέει πέδον. —

Ut bellator equus, pugnæ ſuccenſus amore;
Hinnit, humumque graui pulſat pede.

Hujusmodi equum κοπατίαν dici volunt, quia pedibus κόπτει καὶ κοιλαίνει, *pulſat & cauat.* כתּ in Textu

Textu notat non ſolùm *fortitudinem*, ſed & alias generoſi equi qualitates. Hebræum יָשִׂישׂ *gaudet*, LXX. benè reddunt γαυριᾷ, quod vocabulum *Demoſthenes*, *Ælianus*, *Apollonius*, Græci alii, uſurpant de equo feroci, unde inter alia ejus ſynonyma γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος; forſan & à voce Græca γαῦρος deſcendit Germanorum *Gaul:* quemadmodum affinis τῷ γαῦρος Perſarum *giürre*, *kürre*, cognata & Germanorum *gurre*, *gurren*. *Men. Lex.* 3079. 3906. Multa paſſim laudant Scriptores de equi glorioſa indole, quam commonſtret cumprimis, ubi de reportanda laurea vel victoria agitur. Notum illud *Ouidii de Ponto* L. III. *Eleg.* 11.

Acer, & ad palmæ per ſe curſurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Plinius Lib. VIII. c. 43. *In circo ad currus juncti non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur.* *Lactantius Lib.* III. c. 8. *In equis gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: victores enim exultant, victi dolent.* τὸ *obuiam vadere* equi *aduerſus arma* conuenit cum illis *Oppiani* verbis *Cyneget.* L. I. v. 203.

— Μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάᾳν, πυκινὴν ῥῆξάι τε Φάλαγγα

— *quia cominus audent*
Occurſare armis, mediosque irrumpere in hoſtes.

Et *Ouidii* in *Halieut.*

- - *aduerſis infert ſua pectora telis.*

Verſ. 22. *Deridet quoque timorem, nec paueſcit, neque retrocedit ob gladium.* Aliud fortitudinis militaris ſignum יְשַׂחֵק, LXX. καταγελᾷ, *deridet* timorem, ad omnes periculorum caſus ſe objicit absque metu. Riſu heic metaphoricè ſumto.

Verſ. 23. *Quum pharetra apud eum reſonat, & micat haſta, ac geſum.* אַשְׁפָּה eſt pharetra, qua reconduntur ſagittæ, mutuo alliſu ſonantes, ſi veloci agatur curſu eques, quod Poëtis pharetram aut corytum ſonare, & ſtridere. *Virgil.* L. VI. *Æn.*

- - *pharetramque fugâ ſenſêre ſonantem.*

Silius L. XII.

- - *plenâ tenet & reſonante pharetrâ.*

Et alibi:

Turba ruunt, ſtridentque ſagittiferi coryti.

Elegantius adhuc *Homerus* de *Apolline Iliad.* ά.

Τοξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε Φαρέτρην,
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο.

Arcum humeris, tectamque gerens utrimque pharetram,
Iratique ſuper tergum ſonuere ſagittæ.

Quadrat melius adhuc Jobiana phraſis ſagittis ipſis per aëra cum ſtridore vel ſibilo latis. Tribuitur porrò ipſis haſtis ac geſis ſonitus. *Ennius Annal.* L. XI.

Miſſaque, per pectus dum tranſit, ſtriderat haſta.

Virgilius Æn. L. X.

- - - *ſtridentemque eminus haſtam*
Conjicit.

Hebræum כִּידוֹן *cidon* reddit Latina noſtra *geſum*, Vernacula *Schild:* ita & Hieronymus, LXX. Aquila, Symmachus, ἀσπίδα, θυρεὸν, *clypeum*. Latinæ noſtræ *gæſum*, *geſum*, eſt LXX. γαῖσον in Joſua, *lancea*. Aliis ἐπωμὶς, *humerale*, vel ἐπιτραχήλιον, lamina ænea, aliaue metallica, qua collum & dorſum defenditur. Sed præſtat manere in geſo, vel lancea. Fuſius hanc interpretationem roborat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 8. ex collatis locis Joſ. VIII. 18. 1. Sam. XVII. 6. 45. Job. XLI. 21. Equum autem nil curare ſonitum pharetræ, ſagittarum ſtridores, clypeorum & lancearum ſplendores, vel, ſi cum modernis loqui ames, tormentorum ac ſclopetorum exploſiones, quotidiana teſtatur experientia. In promptu ſunt & veterum Scriptorum teſtimonia. *Oppianus Cyneget.* L. I. v. 208.

Ἦ πῶς ἀναδέδορκεν ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς
Ἀιζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι,
Καὶ χαλκὸν σελαγεῦντα, καὶ ἀσχάπτοντα σίδηρον.

Qui fit, ut intrepidis acies nunquamque retortis
Luminibus videat denſatas milite multo,
Nec timeat fulgorem æris, ferrique coruſci?

Virgilius L. III. *Georg.*

Nec vanos horret ſtrepitus —

Et *Columellæ* L. III. c. 28. id fortis equi eſt indicium, *ſi hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu nouæ rei terretur.* Hinc veteribus in more fuit, δοκιμασίαν inſtituere τῷ τὲ Κώδωνος ψόφῳ *tintinnabuli ſono*, id quod vocabant κωδωνίζειν, διακωδωνίζειν. Hodie altioris ordinis requiruntur ſonitus vel fremitus. De aſſuefactione priſcis uſitata legantur *Virgilius*, *Philoſtratus* L. II. c. 5. *Ælianus Hiſt.* L. XVI. c. 25. *Greg. Nazianz. Epiſt.*

242. 213. Imo peculiari Deaſtro, *Taraxippus* dicto, ſacrificia obtulere olim in Ludis Olympicis pro equis, ne aſpectu vel auditu nouarum rerum, & multarum, terrerentur.

Verſ. 24. *Dum fremitus & tumultus oritur, fodit terram, nec credit eſſe tubæ ſonum.* In originali Textu legas בְּרַעַשׁ וְרֹגֶז יַגְמָא־אֶרֶץ: *Cum impetu & ira effodiet terram, mouendo & quatiendo deglutit quaſi;* ubi alluſio fit ad equum non ſtando, ſed currendo, terram quatientem, qualem graphicè depingunt Poëtæ. *Ennius Annal.* L. VI.

Explorant Numidæ, totam quatit ungula terram.

Et L. XVII.

It eques, & plauſu caua concutit ungula terram.

Virgil. L. IV. *Æn.*

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.

Vocabulum יַגְמָא variam ſuſtinet ἐξήγησιν. Latina noſtra & *Junius effodiet*, vel, *fodiet terram*, Germanica noſtra adhibet vocem *ſcharren*, ita & *Münſterus* poſt R. *Solomonem*, *foueam facit in terra; Hieronymus*, *ſorbet terram; Symmachus*, ὡς καταπίνων, quaſi abſorbere vellet terram: LXX. ἀφανιεῖ τὴν γῆν, diſparere faciet terram. Rabbini plerique id intelligunt de curſu veloci equorum, quem & Germani & Galli vocant *galop*. Ita & interpretantur Arabes. Galli de hujusmodi equo, *il mange beaucoup de chemin*. Id *Virgilio Georg.* L. III. eſt

- - - - - - *acri*
Carpere prata fugâ. —

Statius Theb. L. VIII. de equis in aduerſas partes currentibus:

- - *Spatiis utrimque æqualibus acti*
Aduentant, mediumque vident decreſcere campum.

Poëta quidem Gallus:

Fait decroitre lá plain, & ne pouvant plus etre
Suivi de l'œil, ſe perd dans la nue champeſtre.

Quæ proximè ſequuntur verba, *nec credit eſſe tubæ ſonum, es trauet auch nicht, wann der Schall der Poſaunen gehöret wird*, in originali Textu incipiunt ita, לֹא יַאֲמִין, *non credet*, & explicari poſſunt ita, quod equus tubæ ſonitum audiens adeò ferueat ineundi prælii deſiderio, ut ne quidem ad illum attendat, ne ſonuiſſe quidem credat, id quod nobis accidit perſæpe ex gaudio inſperato. Ita *vacillabat cor* Jacobo ex nuntio de vita Joſephi allato, *non enim credebat illis*, Joſephi fratribus. Gen. XLV. 26. Sed alii reddunt, *non conſiſtit firmus. Virg.* L. III. *Georg.*

- - *tum ſi quâ ſonum procul arma dedere,*
Stare loco neſcit. —

Verſ. 25. *Quum tubæ ſigna canunt, dicit: Hæha; & eminus bellum & clamorem ducum, & claſſicum odoratur.* Hebræus Textus בְּדֵי בְּאֹ, *dicet euge, evax*, præ gaudio ſubſultans: reſpondet Æthiopum *oho*, Germanorum *haha*. *Statius Theb.* L. XI.

- - *ad lituos hilarem, intrepidumque tubarum*
Proſpiciebat equum.

Quod Jobus de equo, *odorari bellum eminus*, id *Plinius* L. VIII. c. 42. *Iidem præſagiunt pugnam.* Ubi notandum ὡς ἐν παροδῷ, ſumſiſſe Hebræos odoratum pro ſenſatione omni. Job. XIV. 9. *Attracto humore aqueo* (ab odore aquarum) *iterum germinat arbor.* Jud. XVI. 9. *Rupit* Simſon *funes illos, ut rumpi ſolet funiculus ſtuppeus, dum ignem ſentit*, olfacit. *(Qui rupit vincula, quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa, tortum ſputamine, cum odorem ignis acceperit.)* Per רַעַם *ſtrepitum* haud dubiè intelligit omnem illum, qui oritur ex congreſſu partium prælientium, acclamationes ducum, & ſubofficialium, fremitum clypeorum & haſtarum; & quis graphicè ſatis exprimeret hodie tonitruantes fremitus tormentorum, ſclopetorum? *Plutarchus* de Pericle milites adloquente, βροντῶν μὲν καὶ ἀστράπτειν, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσσῃ φέρειν, quod idem de *Cicerone* prædicarunt Romani. De Germanis *Tacitus: Affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur, objectis ad os ſcutis, quò plenior & grauior vox repercuſſu intumeſcat.* Sic & Romani hoſtes adorti dicuntur immani ululatu, unde Joſephus Jotapenſibus ſuis in mandatis dedit, ut aures obturarent, πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφερόμενον τὰς ἀκοὰς, ὡς μὴ καταπλήγειεν. Eſt & Turcarum *allah, allah*, ἀλαλαγμὸς, *ululatus*. Et apud *Plutarchum* in *Craſſo* de Parthis legitur, immanes excitaſſe fremitus per *clauas ex corio compactas & concauas ſonoris æramentis*, βύρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς, quibus æquiparari poſſent tympana noſtra bellica, ſi tintinnabulis æneis undique eſſent circumdata. Videntur quoque Judæi hujusmodi clamore bellico fuiſſe delectati. *Audiens Jehoſua vocem populi cum jubilo, ait ad Moſen: Vox bellica eſt in caſtris.* Sed reſpondit Moſes: *Vox hæc non eſt eorum, qui reſpondeant fortiter, nec vox eſt eorum, qui reſpondeant infirmiter, quin vocem cantantium viciſſim*

ciſſim audio. (Audiens Joſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen: ululatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit: *Non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: ſed vocem cantantium ego audio.)* Exod. XXXII. 17. 18.

Quæ de equi indole deprædicauit hactenus Scriptor ſacer, parallela ſunt iis *Oppiani* L. I. Κυνηγετ. v. 203.

- - - ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάᾳσιν, πυκινὴν ῥηξάμενοί τε Φάλαγγα,
Θηρσί τ' ἐναλίοισιν ἐναντία δηρήσασθαι.
Πῶς μὲν γάρ τε μάχαισιν ἀρήϊος ἔκλυεν ἵππος
Ἦχον ἐγερσίμοθον δολιχῶν πολεμήϊον αὐλῶν;
Ἤπως ἀναδέδορκεν ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς
Ἀιζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι
Καὶ χαλκὸν σελαγεῦντα καὶ ἀςεράπτοντα σίδηρον.
Καὶ μάθεν ἔυτε μίνειν χρειὼ, πότε δ' ἄυτις ὀρέξειν,
Καὶ μάθεν εἰσαίειν κρατερῶν σύνθημα λοχαγῶν.

- - - *Hic ardet fortibus armis*
Obuius irruere, & denſas lacerare phalanges,
Immanesque feras furit ille laceſſere bello.
Ut media feruens acie campoque gemente
Audit equus vocem litui ſonitumque tubarum,
Aut contra armatis confertam ferre cohortem
Lumina palpebris non conniuentibus audet,
Atque æris radios, & puri fulgura ferri!
Siſtere dura gradum jubeant ſi tempora belli,
Seu ruere, &, claris ducibus, quæ teſſera, ſentit.

Vid. *Boot. Sacrar. Animaduerſ.* L. III. *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 8. p. 115-152. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 403. *Schook de Sternut.* p. 11.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 26. (29.)

Numquid per tuam intelligentiam factum eſt, ut accipiter alas moueat, ac verſus auſtrum pennas ſuas extendat?

Nunquid per ſapientiam tuam plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad auſtrum?

EST Hebræorum נֵץ *nets* ex omnium Interpretum mente *accipiter*: congruit Syrorum *nitſa*, *natſa*, Chaldæorum & Samaritanorum *netſatſa*, & deſcendunt omnia hæc vocabula ab Hebræo נָצַח *natſah*, *volare*. De auis hujus celeri volatu adferri poſſunt præter experientiam teſtimonia benè multa. *Homero Iliad.* ὁ. v. 237. audit ὠκυς πτεινῶν, & *Odyſſ.* ν'. v. 86. ἐλαφρότατος πετεινῶν, velociſſima & leuiſſima auium. *Thuanus de Re accipitraria:*

Vix credas paruo quàm tempore longa locorum
Interualla volans ſuperet, quàm multa peragret
Æquora.

Hinc ventorum fuit ſymbolum Ægyptiis apud *Horum* L. II. c. 14, & ignis apud Tentyritas, ſacra hinc Soli apud *Euſtathium in Odyſſ.* ὁ. Imo mortis pœnam luebat, qui vel ibin occidit vel accipitrem, quod legitur in *Herodoti Euterpe*. Diſtingui ſolent accipitres in nobiles, qui venationi deſtinantur, & ignobiles, qui cicurari neſcii; apud *Willoughbyum Ornithol.* p. 36. in macropteros & brachypteros. Ad accipitrum claſſem rediguntur præter Falcones Niſi, quorum nomen haud dubiè originem debet Hebræo נֵץ. De tota autem accipitrum familia valet quæſtio ad Jobum facta: *Numquid per tuam intelligentiam factum eſt, ut accipiter alas moueat, ac verſus auſtrum pennas ſuas extendat?* Hebræorum יַאֲבֶר reddit *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 19. per *plumeſcit*, & ita quoque Hieronymus, Geneuenſes. Sciendum quippe, deplumeſcere ſubinde accipitrem, & de nouo replumeſcere; atque in *Demetrii Hieracoſophio* Capitula equidem extant de modis, quibus nouarum pennarum ſiue plumarum protruſio promoueri poſſit, attamen jure ipſius creationis à Jobo quærit DEUS, num ejus prudentiæ ſeu intelligentiæ debeatur noua replumeſcentia? Jure inquam creationis, licet enim perſpecta fuiſſet perſpicaciſſimo Philoſopho plumarum generatio, & vel remedia, vel alimenta nota, quibus deficientes protrudi poſſent, formare tamen illas haud potuiſſet. Eſt hoc Creatoris opus, non creaturæ. Supra Medicinæ vires non ſunt remedia, quibus dentium protruſio, vel pilorum procreſcentia promoueri poteſt, neque extra agriculturæ regulas & leges, maturare plantas, floresque propellere ante tempus: ſed Medicorum atque Agricolarum captum infinitis paraſangis tranſcendit formarum fabricatio. Eſt nunc eadem prorſus ratio pennarum, quæ dentium, deliteſcunt jam hi formati, nempe creati, in gingiuis, illæ in cute, & ſub ea. Ut omnino aſſerere liceat, fabricam unius pennæ ſuperare omnes naturæ vires. De hac re alibi abundè dictum. Singularem attentionem meretur alterum quæſtionis à DEO propoſitæ lemma, quod ſpectat *pennarum extenſionem verſus auſtrum.* Merentur heic adduci

verba *Gregorii: Domeſticis accipitribus, quò melius plumeſcere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur. Agreſtibus verò moris eſt, ut ſtante auſtro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concaleſcant. Cum vero ventus deeſt, alis contra radios ſolis extenſis atque percuſſis, tepentem ſibi auram faciunt; ſicque capta (l. captato) tepore, apertis poris vel veteres exſiliunt, vel nouæ ſuccreſcunt.* Et quæ habet *Petrus Creſcentienſis Lib. de Animalib. Accipitres mutantur ſingulis annis. Debent autem poni menſe Martio vel Aprili, in gabia (cauea) magnâ de induſtriâ ad hoc facta, expoſita ad Solem in loco calido, ut juxta muros plagæ meridionali oppoſitos.* Congruunt hæc perapte cum Philoſophiæ modernæ principiis. Per hyemis decurſum veſtitus ſit accipiter, & ſic aliæ quæque aues, plumis neceſſe eſt, ut præſeruetur contra frigoris injurias. Huc ſymbolam confert frigus ipſum, hyberni aëris vis major grauitatiua, conſtringendo poros cutis, & firmando pennas in iis. Sed verno calore redeunte reaperiuntur pori ac ampliantur, ampliatis his vacillant & excidunt plumæ veteres, accedente inprimis humiditate, quæ fibras relaxat: Auſtro inſuper ſpirante minuitur aëris preſſio, expandit ſeſe aër in tubulis ſanguineis contentus, & ampliatis magis adhuc poris facilitatur pennarum lapſus. Hæc omnia, remittens frigus, rediens calor blandus vernalis, auſter rarefaciens ſi haud ſuffecerint, in auxilium vocant accipitres Solem, *verſus* eum, per conſequens & verſus *auſtrum*, *pennas ſuas extendunt*, ut tantò magis incaleſcat corpus, promoueatur ſanguinis circulus, aperiantur & dilatentur cutanei pori; vel & caueas ſuas exponunt ὀρνιθόφιλοι Soli, ubi vel maximè ardet. Illuſtrari poſſent hæc exemplo depilationum in homine & brutis, imò & cutis ipſius renaſcentia, ſed ea in commodiorem ſeruamus occaſionem.

Verſio noſtra Germanica ita ſe habet: *Iſt es aus deiner Fürſichtigkeit, daß der Habich ſteugt, und ſeine Flügel gegen Mittag ausſtrecket?* Reſpicit proin, poſt Rabbinos *Kimchium*, *Leui*, *Aben Ezram*, non replumeſcentiam, ſed migrationem auis, quæ ingruente hyeme in alias migret terras calidiores. Neque ſpernenda ſunt, quæ *Budæus* ſcribit in *Philologia. Ex accipitrum genere ſunt, quos ſublimivagos dicunt, qui neglectâ interdum prædâ, cum diſſerenauit, ad Meridiem plerunque apricatione delectati, in nubes licentius ſubuehi ſolent, & diu ex hominum proſpectu auferri, quaſi quidam emanſores.* Quæ illuſtrandæ verſioni noſtræ conducunt.

LXX. ita: Ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιστήμης ἔστησεν ἱέραξ, ἀναπετάσας τὰς πτέρυγας, ἀκίνητος, καθορῶν τὰ πρὸς Νότον; Videntur hi eò collimaſſe, quod accipiter, ut Aquila, apertis oculis & immotis Solem fulgentiſſimum aſpiciat, indeque haud lædatur. Teſtatur id de accipitre *Ælianus* L. X. c. 14. & hinc forſan eſt, quod Ægyptii eum ſacrum fecerint Horo, ſiue Apollini, id eſt, Soli. Hæc traditio ſi vera, quod mihi haud conſtat, fortioris longè ſtructuræ ſint neceſſe eſt accipitrini oculi, quàm veſpertilionum & noctuarum, quæ ob ſubtiliorem oculorum ſtructuram ne diurnam quidem lucem ſufferre queunt; imo robuſtioris quàm hominum, qui Solem absque viſus damno intueri nequeunt.

Intelligit R. *Selomo* heic per accipitrem angelum ἱερακόμορφον, qui extenſis pennis & alis auſtri vim retundat, ne is totum deſtruat mundum. Hic ſi in rerum natura eſt, meruiſſet dudum ſacellum ſibi ſacrum, cui vota offerrent Uranii, Glaronenſes, Alpicolæ alii, utpote qui haud rarò à valida auſtri, inprimis per dies aliquot continui, vi non modica patiuntur incommoda atque damna. Sed releganda eſt hæc à literali ſenſu nimiùm abſcedens ἐξήγησις ad Judæorum fabulas, horizonte ingenii mei ſuperiores.

Format heic *Chryſoſtomus* quæſtionem meo judicio ſuperfluam, cur DEUS in theatro ſiſtat animalia inutilia fere, imò noxia, τὰ ἄχρηστα, καὶ εἰκῇ δοκοῦντα εἶναι, nullâ prorſus mentione facta boum, ouium, aliorumque generi humano utiliſſimorum? Reſponſi loco ſciendum, non eſſe animal, ne contemptiſſimum quidem, quod careat certo ſuo uſu vel fine. Accipitrum uſus deprædicent, qui illis mediantibus alia bruta venantur. Apud *Cteſiam*, Scriptorem ex antiquiſſimis, legas in *Photii Excerptis*, Indos canum loco ad perſequendos lepores & vulpes uti coruis, niſis, cornicibus, aquilis: & apud *Ariſtotelem* in *Mirabilibus*, pueros Amphipolitanos in Thracia accipitribus ad capiendas aues. Lepidum lege *Martialis Epigr.* 216. L. XIV.

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, & captas non ſibi mœret aues.

Attamen videtur hæc venandi ratio *Chryſoſtomi* temporibus vel minus fuiſſe frequens, vel inutilibus temporis transactionibus adſcripta. *Proſper* equidem, qui haud diu poſt Chryſoſtomum vixit, *de vita contemplatiua* L. III. c. 17. hæc habet: *Utuntur accipitribus ac ſaginatis canibus ad venandum.* Et *Sidonius* in *Panegyrico ad Auitum* ſocerum, qui Conſul fuit & Imperator A. 416.

Quid volucrum ſtudium, dat quas natura rapaces
In vulgus prope cognatum? Quis doctior iſto
Inſtituit varias per nubila jungere lites!
Alite vincit aues, celerique per æthera plauſu
Hoc nulli meliùs pugnator militat unguis.

Sed poſterioribus temporibus adeò inualuit venatio, quam caninam dixeris, vel accipitrinam, Clero inprimis, cui animas venari ſatius eſt quàm bruta, uſitata, ut Seculo VI. neceſſe duxerint

xerint Concilia venationis illius uſum interdicere, in Gallia cumprimis: Ita *Agathenſe* A. 506. *Can.* 55. *Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat. Epaonenſe* A. 517. *Can.* 4. *Matiſconenſe* ſecundum A. 585. *Can.* 13. Falluntur proin *Leander*, & *Pancirollus*, qui inuentionem venationis hujus Friderico Barbaroſſæ adſcribunt, & *Pandulphus Collenutius*, qui Henrico VI. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 19. p. 265 - 272.

Job. Cap. XXXIX. verſ. 27 - 30. (30 - 33.)

27. Numquid ad tuum imperium aquila volat in altum, & in ſublimi loco nidulatur?
28. Habitatque in petra (a), & moratur in præruptis ſaxis, & loco inacceſſo.
(a) Super dente petræ.
29. Indeque ſpeculatur, ut cibum nanciſcatur, cujus oculi proſpiciunt longinquas res.
30. Ejusque pulli ſanguinem lambunt, (b) & ubicunque ſunt cadauera, eum locum frequentat.
(b) Et in quo vulnerati, ibi ipſa.

30. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum?
31. In petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus.
32. Inde contemplatur eſcam, & delonge oculi ejus proſpiciunt.
33. Pulli ejus lambunt ſanguinem: & ubicunque cadauer fuerit, ſtatim adeſt.

Ἀστογεαφίαν en omni attentione digniſſimam! Eſt *aquila* ex auibus rapacibus, iisque diurnis, maxima & nobiliſſima, in hoc præcipuè differens à vulture, quod roſtrum ab initio ſtatim fiat recuruum, ab accipitre craſſitie & magnitudine roſtri majore. *Aquila* hæc, de qua nunc, *in prædam ſupernè ruit fulminis vice. Apulej. Florid.* L. I. Hinc & ἀετὸς nonnullis deriuatur ab αἴσσειν, & Hebræum עַיִט, quo omnis auis rapax indicatur, ab חָעַשׁ, quæ utriusque linguæ radices notant irruere. Hinc & juxta *Feſtum Aquilo* ventus, *à vehementiſſimo* nempe *volatu inſtar aquilæ*. Et irrumpentes in terram hoſtes comparatos videas paſſim cum aquila. Deut. XXVIII. 49. *Excitabit contra te* DOMINUS *gentem è longinquo ab extremitate terræ, quæ inuolabit ut aquila*, ὡσεὶ ὄρνεον ἀετοῦ. *(Adducet* DOMINUS *ſuper te gentem de longinquo*, & *de extremis terræ finibus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu.)* Apud *Homerum Iliad.* Φ'. v. 252. in Trojanos irruens Achilles, αἰετῷ ὄιμαι' ἔχων *aquilæ impetus habens.* 2. Sam. I. 23. Saul atque Jonathan *leuiores* audiunt *aquilis*. Jer. XLVIII. 40. *Ecce inuolabit (hoſtis) veluti aquila*, & *expandet alas ſuas ſuper Moab.* Circa volatum porrò auium obſeruanda eſt non pernicitas ſolùm, ſed & conſtantia: non quippe delaſſatur ſtatim hæc auis, ſed iter, etiam longinquum, proſequitur alacris. Nota Poëtarum fabula de binis aquilis, Jouis nuntiis, una ab Ortu, ab Occaſu altera, quæ non ante ceſſarunt, quàm Delphis, vel in Parnaſſo, fixerint pedem. Nec eſt auis, quæ altius ſeſe in altum vibret aquilâ; huc quoque collimat v. 27. *numquid volat in altum?* adeò altè nempe, ut viſum noſtrum effugiat? Unde Oraculum illud ad Athenienſes:

Ἀιετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσαι - -

Apulej. Florid. L. I. Aquila enimuerò cùm ſe nubium tenùs altiſſimè ſublimauit, euecta alis, totum illud ſpatium, quo pluitur & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris, & faſtigio hyemis. Hinc alitis hujus Epitheta, ὑψιπέτης, ὑψιπετήεις, *altiuolans.* Hinc Aquilæ ἀποθεώσεις, Aquila in ſinu Jouis, fulmina cum alis aquilinis, Numi frequentes, quibus à prona parte Caput Imperatoris vel Cæſaris demortui, ab aduerſa CONSECRATIO. S. C. & Aquila in media area. Intentis fixisque oculis præſtolari ſolebant Romani aquilam è rogo comburendi Principis euolantem, & animam in cœlum euehentem, quod in funere Auguſti contigiſſe narrat *Dio* L. XVI. Et Prov. XXIII. 5. comparantur diuitiæ cum aquila ἀετοπέτει. *Sumunt ſibi alas diuitiæ*, & *velut aquila in aërem euolant.* Jam quærit à Jobo DEUS, num ejus juſſu vel ordinatione aquila eam obtinuerit ſtructuram, quâ adeò altè euolare poſſit? num ipſe formauerit pennas, adeò tenuiter excauauerit oſſa, ut in æquilibrio eſſet cum aëre? Num ipſe figurauerit ungues, & roſtrum, quibus prædam arriperet & diſcerperet? vel, nonne tu, mi Jobe, & tecum quiuis alii, etiam acutiſſimi φυσιοσόφοι, fatebimini lubentes, *ſupra captum* veſtrum eſſe

viam aquilæ in aëre? Prov. XXX. 19. vel, *numquid ad tuum imperium in ſublimi loco nidulatur aquila?* LXX. ἐπ' ἐξοχῇ πέτρας, καὶ ἀποκρύφῳ, forſan ἀποκρήμνῳ. Teſte *Ariſtotele Hiſt.* L. IX. c. 32. non ſolent aquilæ nidificare in humilibus locis, verùm ἐν ὑψηλοῖς μάλιϛα μὲν, καὶ ἐν πέτραις ἀποκρήμνοις, locis prælatis, & in rupibus præruptis. *Nidificant in petris. Plin.* L. X. c. 3. Binas allegat DEUS nidulationis hujus præaltæ cauſas: una harum extat v. 28.

Habitat in petra, & moratur in præruptis ſaxis, & loco inacceſſo, ἐν ὀχυρώματι, *in munimento.* Sic de aquila *Aquila.* Sunt ſcilicet præaltæ rupes, in quibus aquila nidulatur, reuera ὀχυρώματα, fortia naturâ, licet propugnaculis, operibus internis externisue, armamentario, præſidio deſtituta. Loca inacceſſa, ubi & pulli abſentibus parentibus in tuto ſunt collocati, licet nullis prætorianis militibus cincti. Hinc Poëta Arabs *Beſar, Jazidi* filius, apud *Damirem*, interrogatus, qualenam eſſe cuperet, ſi ſelectus daretur, Animal; vota ſua dedit *alokab, Aquilæ*, quod ea iis habitet locis, quo aliæ beſtiæ feræ non pertingunt.

Altera ratio altæ adeò habitationis exprimitur v. 29. *Inde ſpeculatur, ut cibum nanciſcatur, cujus oculi proſpiciunt longinquas res.* Ita & *Ariſtoteles* l. c. Ὑψοῦ δὲ πέτεται, ὅπως ἐπὶ πλεῖϛον τόπον καθορᾷ, *altè volat, ut ad plurima loca deſpiciat. Apulejus, inde cuncta deſpiciens — & quærit, quorſus potiſſimum in prædam ſupernè ſeſe ruat.* Ad hunc igitur finem veluti in prælta ſpecula locatur hic alitum princeps, ut inde in latiſſimum proſpiciat horizontem, ubi fortè cunque ſit præda, ad quem ipſum finem ſupremus conditor acuto ipſum armauit viſu. *Homerus Iliad.* ε. v. 674.

---- ὡς τ' αἰετὸς, ὃν ῥά τε Φασὶν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπερμενίων πετεηνῶν.

Ut aquila, quam inter aërias volucres acutiſſimè cernere dicant. Ælianus Hiſt. L. I. c. 42. Ἀιετὸς δὲ ὀρνίθων ὀξυωπέϛερος. *Horatius Serm.* I. *Sat.* 3.

— tam cernit acutum,
Quam aut aquila, aut ſerpens Epidaurius.

Phile c. 1.

Πλὴν ὀξυδερκὴς ἐϛιν ὁ πτηνοκράτωρ,
Καὶ μέχρι σητὸς ἐκ νεφῶν πάντα βλέπει.

Sed acuti viſus eſt auium rex,
Et ad acarum usque ex nubibus omnia videt.

Alia teſtimonia lege apud *Senecam de Benefic.* L. II. c. 29. *Apulejum Florid.* L. I. *Iſidor. Orig.* L. II. c. 7. *Sidonium* L. VII. *Epiſt.* 14. Fabulas autem Arabibus inuentoribus linquo, qui aquilæ viſum ad 400. paraſangas protendunt in *Damire.* Continet paraſanga juxta *Herodotum* 30. *Strabonem* 40. ad 60. ſtadia, quoduis autem ſtadium 49. perticas Rhenolandicas & 6. pedes. Erunt proin ex minimo computo 400. paraſangæ 594000. pedes, ſiue milliaria 120. Milliari ſumto pro perticis Rhinlandicis 396. pedibus 7.

Verſ. 30. *Aquilæ pulli ſanguinem lambunt*, ex præda nempe, quam genitores nido inferunt. Caro nempe cruda δύσπεπτος tenello ventriculo, ut foret infanti. Lac & juſcula tenuia, quibus nutriuntur infantes, confer cum ſanguine, qui aquilarum pullis dat cibum & potum. Teſtimonia præbent Scriptores quoque profani. *Oppianus* in *Ixeuticis* apud *Geſsnerum. Sanguis animalium, quæ ceperint, illis ſufficit, ſed aquam omninò non guſtant. Horus Apollo* de accipitre: Ὕδωρ δὲ πίνει τὸ καθόλε, ἀλλ' αἷμα. *Aquam non prorſus bibit, ſed ſanguinem. Ælian. Hiſt.* L. X. c. 14. Σαρκῶν δὲ ἥδεται βορᾷ, καὶ πίνει αἷμα, καὶ τὰ νεόττια ἐκτρέφει τοῖς ἀυλοῖς. *Carnibus viuit, ſanguinem bibit, eoque pullos nutrit.* Apud *Heſychium* memoratur vulturis ſpecies τόργος, quæ ſanguinem bibit, αἱματορρόφας. Conciliare proin licet Zoologos, qui de aquila tradunt, eſſe πάμπαν ἄποτον, δίψας ἀμέγωνα, ὑπερφρονοῦντα τῶν ὑδάτων, *nil bibere prorſus, ſiti eſſe ſuperiorem, nihili æſtimare aquam.* Ita *Ariſtot. Hiſt.* L. VIII. c. 3. 18. *Ælian. Hiſt.* L. II. c. 26. Eſt namque aquilæ, aliisue auibus carniuoris ſanguis pro aqua.

Superſunt ultima v. 30. verba: *ubicunque ſunt cadauera, eum locum frequentat;* parallela prorſus illis optimi Saluatoris, ὅπε τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί. Matth. XXIV. 28. Luc. XVII. 37. Eſt namque alitum hic princeps carniuorus, præditus ad hunc ipſum finem ventriculo membranoſo, olfactu ſubtili, viſu acuto. Haud vacat nunc, nec volupe eſt, explanare horum verborum ſenſum myſticum. Lubens linquo iis, qui altiora ſapiunt, & myſticæ Theologiæ ſua vota dant, conciliationem ſententiarum è diametro pugnantium, vel alterutrius ſelectum. Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. II. c. 2. p. 169 - 176.

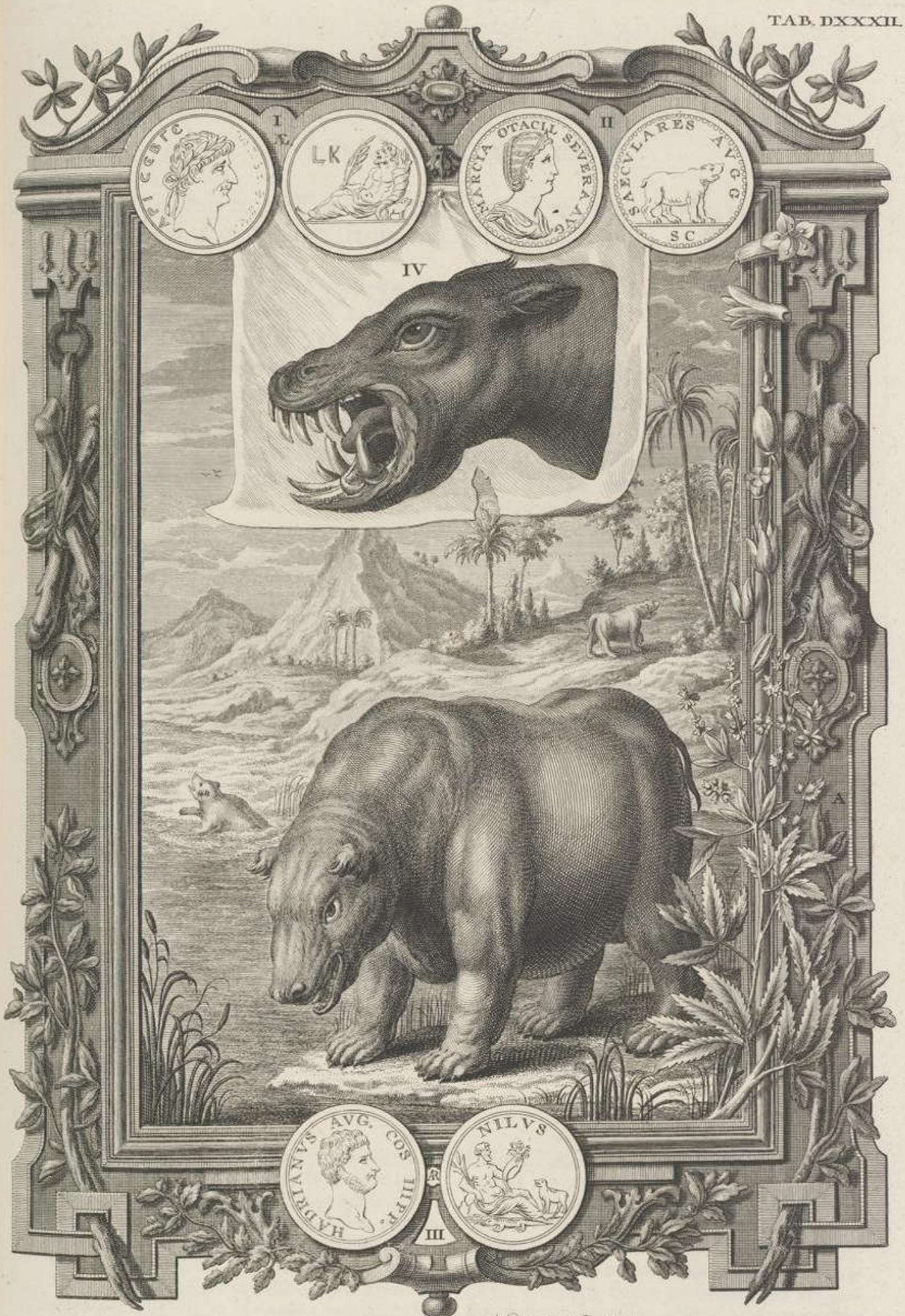

Iob. Cap. XL. v. 10 - 19.
Behemoth, Hippopotamus.

Buch Hiob Cap. XL. v. 10 - 19.
Behemoth, Wasser-Ochs, Fee-Pferd.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DXXXII.

Job. Cap. XL. verſ. 10-19.

10. Ecce quæſo te, ut Elephas, quem (a) æquè ut te condidi, fœnum comedat ritu bouis.

(a) Tecum, vel tum creaui, quum genus hominum creaui, vel ut homini ſeruiat. Deſcribit Elephantem, quem Behemoth, id eſt, bruta vocat, ut Græci frequenter θῆρα. Et quidem plurali numero deſignatur vaſtitas ejus.

11. Ecce, virtus ejus exiſtit in lumbis ejus, & robur illius in umbilico ventris ſui.

12. Stringit caudam ſuam ut Cedrum, & nerui teſtium ejus perplexi ſunt.

13. Oſſa ejus (referunt) fiſtulam æris, & ſolidiora oſſa baculum ferreum.

14. (b) Is prima rerum origine à DEO conditus eſt, & qui fecit eum, admouet ei gladium ſuum.

(b) Ipſe principio viarum DEI, faciens eum admouebit gladium ſuum, id eſt, DEUS illum domat.

15. Ei enim montes ferunt pabulum, & omnes feræ ludunt (c) apud eum.

(c) Ibi, id eſt, non timent.

16. Jacetque (ferè) ſub arbuſtis, in latibulo arundinum & paludis.

17. Quem arbuſta tegunt umbra ſua, eumque circumdant ſalices ad torrentem ſtantes.

18. Ecce, fluuium hauriet, nec præcipitanter aget, ſperans etiam Jordanem in os ejus influxurum.

19. (d) Et tamen oculorum læſione capitur, & vincula trajiciuntur per ejus promuſcidem.

(d) In oculis ejus capiet eum, in vinculis perforabit naſum.

10. Ecce, Behemoth, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet.

11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

12. Stringit caudam ſuam quaſi Cedrum, nerui teſticulorum ejus perplexi ſunt.

13. Oſſa ejus velut fiſtulæ æris, cartilago illius quaſi laminæ ferreæ.

14. Ipſe eſt principium viarum DEI, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.

15. Huic montes herbas ferunt: omnes beſtiæ agri ludent ibi.

16. Sub umbra dormit in ſecreto calami, & in locis humentibus.

17. Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum ſalices torrentis.

18. Ecce, abſorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus.

19. In oculis ejus quaſi hamo capiet eum, & in ſudibus perforabit nares ejus.

POſt multas terrâ marique factas venationes, piſcationes, Hiſtoricos inter, Zoographos & Lexicographos, inita conſilia, *Bocharti* cumprimis *Hieroz.* P. II. L. V. c. 15. & *Ludolfi Hiſt. Æthiop.* L. I. c. 11. & *Comment.* p. 155. demonſtrationes votis penè unanimibus agnitus eſt pro *Behemoth Hippopotamus*, Jobo in τεκμήριον potentiæ diuinæ propoſitus, quem & nos tum in icone ſiſtimus, tum juxta filum Textus, præſertim ex Hiſtoria Naturali moderna deſcribemus, præmiſſuri immanis belluæ ſtructuram, qualem confecit *Fab. Column. Aquatil. & Terreſtr. Obſ.* c. 15. ex Originali condito, quod *Federicus Zerenghi*, Narnenſis Chirurgus, ex Ægypto Italiæ intulit, licet ea beſtia nondum fuerit ex maximis. Corporis figura ad bubulinam vel potius urſinam accedere videtur: magnitudine bubulum excedit. A. capite ad caudam pedes 13. longus erat; latitudo ſiue diameter corpo-

ris ped. 4½. altitudo 3½. ut planum potius quàm carinatum ventrem habeat. Ambitus corporis longitudini æqualis. Crura à terra ad ventrem ped. 3½. ambitus crurum ped. 3. Caput, quod grande reſpectu corporis, oculorum & aurium, latum ped. 2½. longum 3. craſſum ambitu 7½. oris rictus 1. Roſtrum craſſum carnoſum. Oculi exigui, unciam lati, duas longi. Aures tenues paruæ, breues non excedebant uncias 3. Dentes habebat in inferiore maxilla 6. quorum bini exteriores è regione longi ſemipedem, lati & trigoni uncias 2½. per ambitum ſemipedem, (alias pedali longitudine, & pro ratione craſſi,) Aprorum modo parum retrorſum decliues, non adunci, non exerti, ſed admodum conſpicui, aperto ore. Durities dentium ſilicea, vel major, cultelli ſiquidem coſta ignis excitantur ſcintillæ. Corpus obeſum admodum omni ſua parte. Caput grande, bubulino proximum. Pes latus & in 4. ungulas diuiſus. Ungulæ nigræ & biſulcorum ſimiles, non tamen bifidæ, ſed quadrifidæ; talus biſulcorum modo calloſus atque latus. Mandibula ſuperior Crocodili modo mobilis. Cauda teſtudini aut urſo proximior eſt quàm apro, craſſa ab origine, breuis, & ſtatim in acutum deſinens, nec ſemipedem æquat, nec inuolui aut torqueri ob breuitatem & craſſitiem poteſt. Cutis admodum craſſa, dura, colore pullo. Roſtrum habet, ut in leone & fele, pilis aſperum, pluribus è poro prodeuntibus, nec alii præterea in toto corpore conſpiciuntur. Non natat hæc beſtia, ſed in fundo fluminum incedit, ut lutra & fiber, degitque in Nilo, Nigro, Zaire Africæ, Indo Aſiæ fluminibus. Addam & deſcriptionem ex *Theuenot Voyag.* P. II. c. 72. *Cet animal eſtoit de couleur quaſi tannée, il avoit le derniere tirant fort a celuy de buffle, toutes fois ſes jambes eſtojent plus courtes & groſſes; ſa grandeur eſtoit ſemblable a celle du chameau, ſon muffle a celui d'un bœuf. Il avoit le corps deux fois gros comme un bœuf, la teſte pareille a celle d'un cheval, mais auſſi groſſe, les yeux petits, ſon encelleure eſtoit fort groſſe, l'oreille petite, les naſeaux fort gros, & les pieds tres gros, & presque ronds, & avec 4. doigts chacun, comme ceux du Crocodile, petite queue comme un Elefant, & peu ou point de poil ſur la peau, non plus que l'elephant. Il avoit en la machoire d'enbas quatre dents groſſes & longues d'un demi pied, dont deux etoient crochues & groſſes comme des cornes de bœuf, & y en avoit une a chaque coſte de la gueule, les deux autres droites, & de meſme groſſeur que les deux crocs eſtoient entre les ſuſdits deux crocs, & avancoient en long en dehors. Pluſieurs diſoient d'abord, que c'eſtoit un* buffle marin, *mais j'ay reconnu avec quelques autres, que c'eſtoit un* cheval marin, *veu la deſcription, qu'en font ceux, qui en ont eſcrit. Il fut amené mort au Caire par des Janiſſaires, qui le tuerent a coups de mousquet en terre, ou il eſtoit venu pour paitre. Il luy tirerent pluſieurs coups ſans le faire tomber, car a peine la balle paſſoit elle toute la peau, comme j'ay remarque, mais ils luy en tirerent un, qui luy donna dans la machoires & le jetta bas.* Digna quoque ſunt, quæ inſuper habet Cl. *Kolb. Cap. Bon. Spei* p. 168. &c. Odoratu pollere acutiſſimo, & hujus auxilio ſeſe præſeruare ab hoſtium inſidiis; colore pullo rhinoceroti eſſe ſimilem, eique neque longitudine corporis cedere, neque grauitate, ſed quidem altitudine. Capite eſſe potius equino quàm bubulino: ſed rictum oris eſſe bouillum potius. Foramina narium ampla, è quibus aquam deglutitam forti projiciat halitu, tunc nempe, ſi ex fluminibus ad paſcua it. Ad caudæ finem prodire paucos pilos, ut fere Elephantes. In inferiori maxilla dentes adeſſe 4. validos, longos, inciſores, quibus gramina demetunt, ſed dehinc molaribus mandenda ulterius tradunt: binos ex illis aliquantum recuruos, binos alios rectos, craſſitie cornu bubulum æquantes, ſemipedem, vel cubitum longos, 10. librarum, vel plurium, ſingulos, ebore pretioſiores, utpote candoris nitidi. Ubera parua inter pedes poſteriores, mammillis paruis prædita, è quibus alimentum ſugunt catuli, quorum pondus ad 100. libras accedit. Cutim pollicaris craſſitiei ſclopeti globulis plerisque locis imperuiam. Carnem delicati ſaporis, ut inter cupedias apponatur, axungia loco butyri ſeruata pro parandis cibis, & condiendis.

Primus, qui τῷ *Behemoth Hippopotami*, & *Leuiathani Crocodili* jura tradidit, eſt *Bochartus*, vir omni laude major. In præcedenti nempe capite comparuere in theatro animalia terreſtria & volatilia, in hoc autem ſiſtuntur aquatilia duo, imo, ſi rem ille tetigit acu, utraque quadrupeda, tremendæ magnitudinis, indomitæ indolis, ἀμφίβια, γαυλιώδη, καὶ ἀνθρωποβόρα ζῶα, Nili incolæ, non una proin cognatione juncta. *Plin. Lib. XXVIII. c. 8. Eſt Crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem geminique victus cum Hippopotamis.* In una etiam eademque ſocietate locantur Behemoth & Leuiathan Scriptoribus plerisque. *Hippopotamo* benè conuenit nomen בְּהֵמוֹת *Behemoth*, tanquam uni ex quadrupedibus maximis, nam בְּהֵמָה *behemah* in genere notat animal quadrupes. Conſtat ex deſcriptionibus, quas ſupra jam dedimus, non tantùm aſini eſſe magnitudine hunc, ſed bouis & rhinocerotis, juxta *Ariſtotelem; Herodoto* ὅσον ὁ βοῦς ὁ μέγιστος, *bouis maximi, Diodoro* ἐπ ἐλάττονα πηχῶν πέντε, *non infra cubitos quinque, Achilli Statio* κατὰ μὲν τὴν ἰδέαν καὶ τὴν θέσιν ὡς ἵππος, τὸ δὲ μέγεθος ὡς τριπλασίονα, *forma & ſpecie equo ſimilem, ſed triplo majorem.* Unde hæc beſtia ipſi Ægyptius Elephas cluet. Imò ſunt, qui Elephante ipſo majorem faciunt. Certum id, eſſe ex quadrupedibus maximis, κατ' ἐξοχὴν proin mereri nomina *Behemoth*, θηρίον, *bellua.* Arabibus *Bahima* commune eſſe nomen quadrupedibus in terra non ſolùm, ſed & aqua viuentibus, quod ex *Alkamo* & *Giauhari* probat *Golius.*

lius. Obſeruat inſuper *Bochartus*, Behemoth non eſſe plurale, ſed ſingulare, & benè multa vocabula ſingularia apud Ægyptios terminari in *oth*, ut τωὺθ, φαὼθ, φαμενὼθ, menſium nomina, *Soth*, *Sothi* canis &c. *Anthol.* L. I. c. ult.

Sed pergimus ad ipſas Nili ripas, viſuri immanem belluam conformiter ad Textum.

Verſ. 10. *Ecce, quæſo te, ut* בְּהֵמוֹת, *quem æquè ut te condidi, fœnum comedat ritu bouis.* Ita proin DEUS ad Jobum: Demonſtraturus tibi infinitam meam potentiam haud opus duco expatiari tecum ad immenſa illa ſpatia corporaque cœleſtia, vel ultimos terræ fines, vel in exempla ſiſtere res tibi inuiſas, ducam te duntaxat ad Nilum, fluuium tibi vicinum, oſtenſurus Behemoth belluam, quæ עִמָּךְ *juxta te* eſt. Inſeruiat nobis alloquium hocce diuinum pro norma demonſtrationum, ſi quando & quoties agitur de infinitis DEI perfectionibus. Non omni ruſtico licet adire Corinthum, ſcalas ſcandere Aſtronomicas ad ultima tantùm non cœli ſydera erectas, capere immenſas Solis & Fixarum magnitudines atque diſtantias, imo ne quidem naturæ miracula in extremis Indiis, ultimaue Thule obuia. Fidem non habent ratam, quæ ille non videt. Debent argumenta eſſe adæquata captui, viſibilia, palpabilia. Ducendus is ad propria ſua ſtabula, ad boues, equos, oues, capras, gallinas, in agros, prata, ſyluas, ad arbores, frumenta, pabulum: imò verò captanda obuia quælibet & circumvolitans muſca, aut papilio; vel & ad ſeipſum, ad corporis ſui infinitum artificium, ad animam, qua præditus eſt, immortalem, eſt manu ducendus. *Fœnum comedit* Behemoth *ritu bouis.* Conuenit hoc prædicatum *Elephanti* quoque, quem Latina noſtra, *Franzius de Animalibus*, & plures alii pro Behemoth agnoſcunt, neque id mirum: in terra viuit & ſyluis, & unde tantæ molis animal viueret, niſi vegetabilibus? Sed id admiratione dignum, quod Hippopotamus, in fluminibus degens, bouis ad inſtar exeat aquis in paſcua, κατανεμόμενος τὸν τε σῖτον καὶ χόρτον *Diodoro. Nicander Theriac.* v. 569.

Χίλοι ὅτε χλοάσσι νεὸν δ' ἀπεχάνετο ποίην.

Pabula cum incipiunt herbâ florere recenti.

Addit *Diodorus*, breui totam Ægyptum depopulatum iri, ſi bellua hæc quotannis pareret, vel ſæpius, vel plures numero catulos. *Plinius L. VIII. c. 25. Hippopotamus depaſcitur ſegetes. Ælianus L. V. c. 53. Segetum ut maturitas venit, & flauent ſpicæ, agros ingrediuntur & paſcunt. Ammian. Marcellin. L. XXII. Inter arundines celſas & ſqualentes nimia denſitate hæc bellua cubilibus poſitis, otium pertigili ſtudio circumſpectat, laxaque copia ad ſegetes depaſcendas egreditur. B. Tellez.* L. I. c. 6. p. 14. *Os cavallos marinos ſahem a paſcerna terra em alguns lugares mays razos, & fazem nelles grande deſtruicam nos mantenimentos.* Comparatio cum boue, quæ molem inprimis pro fundamento habet, & pabulum, *bouis marini* cognomen huic belluæ dedit, *Bomarin.*

Verſ. 11. *Ecce virtus ejus exiſtit in lumbis ejus, & robur illius in umbilico ventris ſui.* Primum verſiculi hujus lemma nulla indiget explicatione: Lumbis robur dant validi muſculi, & craſſa oſſa. Nah. II. 2. *Obfirmare* jubetur Niniue *lumbos.* Pſal. LXIX. 24. *Obtenebrentur oculi eorum, ne videant, & lumbos eorum fac ſemper labaſcere. (Obſcurentur oculi eorum, ne videant: & dorſum eorum ſemper incurua.) Elumbes* dicuntur, qui præ debilitate cruribus inſiſtere nequeunt, *delumbare* idem quod *debilitare. Robur*, quod in Textu ſequitur, *in umbilico ventris* Elephanti planè non quadrat, utpote qui in dorſo prædurâ tegitur cute, ſed molli eſt ventre, quem perforat facile Rhinoceros, ſi quando μονομαχίαν init cum Elephante. *Ejus aluum maximè petit, quam ſcit eſſe molliorem. Plin.* L. VIII. c. 20. Idem atteſtatur *Ælianus Hiſt.* L. XVII. c. 44. Et eſt culicis ſpecies יתוש *jattus*, ἐμπὶς, maximæ huic belluæ formidabilis, quia ventrem illius pungendo dolores infert maximos, deditque ea Judæis prouerbium. Illuſtrant, quæ de ventris Elephantini mollitie diximus, generoſam illam fortis *Abaron* actionem, qui in pugna cum Antiochi exercitu *Elephanto ſe ſuppoſuit, & interfecit eum, quo ſuper ipſum humi collapſo ibidem occubuit.* 1. Maccab. VI. 46. Is nempe, *Gorionide* explicante L. III. c. 2. mollem belluæ umbilicum pugione transfixerat. Clarum proin, Elephantem non reſpondere allatæ τῷ Behemoth qualitati, ſed quidem Hippopotamum, cujus cutis ejus eſt craſſitiei per totum corpus, ut lædi occidiue non poſſit, niſi globo ſclopeti per caput trajecto, teſte Kolbio. *Diodoro* cluet cutis hæc *omnium animalium fortiſſima*, πάντων τῶν θηρίων σχεδὸν ἰσχυροτάτη. Et *Ptolemæus* L. VII. c. 2. *Leptas* ſiue Latrones Indiæ extra Gangem deſcripturus comparat cutim horum illi Hippopotami, τὸ δέρμα ἔχοντες παραπλήσιον ἵππων ποταμίων, ὡς μὴ διακόπτεσθαι βέλεσιν, ſagittis ſiue jaculis imperuiam.

Verſ. 12. *Stringit caudam ſuam ut Cedrum, & nerui teſtium ejus perplexi ſunt. Bochartus* vocem יַחְפֹּץ reddit, *retorquet* caudam ſcilicet, ut porci. Ita *Ariſtoteles*, ἔχει δὲ χαυλιόδοντας ὑποφαινομένας, κέρκον δὲ ὑός. Et *Plinius: In eodem Nilo Hippopotamus editur caudâ & dentibus aprorum. Solinus: Hippopotamus in eodem flumine ac ſolo naſcitur, aprugineis dentibus, cauda tortuoſa.* Sed hæc interpretatio non conuenit cum modernorum deſcriptionibus, quæ caudam habent craſſam, ſed breuem, flecti vel retorqueri neſciam. Ut proin comparatio caudæ hujus cum cedro intelligi debeat de tereti figura, imo conica, læuitate, craſſitie, robore, rigiditate. *Euſtathius* quoque *Antiochenus* in *Hexaemeron* illam deſcribit, ut παχεῖαν καὶ ψιλὴν τερχῶν, craſſam & glabram, ubi *Leo Allatius*

pro παχεῖαν legit βραχεῖαν, breuem, ſic & *Achilles Statius*, ἐξὰ βραχεῖα καὶ ψιλὴ τερχῶν, *Bellonius*, *cauda breuis*, *craſſa*, *rotunda*. Præponenda proin Verſio utraque Tigurina, quæ יַחְפֹּץ reddit, *ſtringit*, *ſtrecket*, correctioni Bochartianæ. Per גִּידֵי פַחֲדָיו intelligit *Bochartus* neruos crurales, vel lumbares, ſic & Arabes & Syrus; וְשָׂרְגוּ *Arias* reddit *ramificati erunt*, *Bochartus*, *perplexi ſunt*, ut ſenſus ſit, eſſe neruos, à quibus robur, ſenſus & motus corpori accedunt, ramorum ad inſtar in arboribus implexos, ut ſanè paſſim in corpore *plexus* neruorum obſeruant Neurographi. Sed forſan aliæ intelligendæ ſunt implexæ ramificationes, quales obſeruantur in vaſis ſeminalibus & corpore pampiniformi. Deeſt nobis, ut heic, ita in aliis Hippopotamicæ deſcriptionis circumſtantiis Anatome hujus beſtiæ, quæ haud dubiè nouam toti Textui noſtro affunderet lucem, quapropter rogatos velim eos, quibus belluam hanc propius inſpiciendi occaſio datur, ut ejus Anatomen comparatam velint habere ſibi commendatam.

Verſ. 13. *Oſſa ejus referunt fiſtulam æris, & ſolidiora oſſa baculum ferreum.* LXX. pro מְטִיל σίδηρος χυτός, *ferrum fuſile;* Symmachus, συμβλήματα σιδήρε, *commiſſuræ ferri:* Hieronymus, *laminæ ferri*, unde Vernacula noſtra, *eiſerne Schinnen*. Senſus eſt, oſſa Hippopotami non eſſe, ut in piſcibus, cartilaginea, mollia, ſed æri & ferro contra dura, & quadrant egregiè tum *fiſtula æris*, tum *laminæ ferri* ſtructuræ ipſi oſſium, utpote quæ cylindri ſunt caui, & ex meris tubulis laminisque compoſita. Inprimis autem intellige crurum oſſa. Superantur longè ſoliditate ac duritie oſſa equi ac bouis ab oſſibus Behemothi, & tamen cluent illæ beſtiæ Poëtis Græcis χαλκόποδες, χαλκοκρότοι, *æripedes*, *æriſoni*. Haud ignota durities eboris, ſed ſunt, quod ſupra vidimus, duriores longè Behemothini dentes. *Odoardus Barboſa: Hanno gli Ippopotami i denti, come gli Elefanti piccoli, & e migliore avorio di quello de gli Elefanti, e più bianco, è più forte, e di maniera, che non perde il colore.* Quod etiam teſtatur *Scaliger* in *Cardan. Exercit.* 2. Et memorat *Pauſanias* in *Arcadicis*, formaſſe Proconneſios faciem Cybeles ſeu terræ matris aureæ ex Hippopotami dentibus.

Verſ. 14. *Is prima rerum origine à DEO conditus eſt, & qui fecit eum, admouet ei gladium ſuum.* Heic *prima rerum origo* intelligi ita poteſt, quod dum quadrupeda alia fuerint creata ſexto die, Behemoth lucem viderit quinto, quo *ſcaturierant aquæ reptile animæ viuentis*, Gen. I. 20. vel, quod Behemoth ſit τὸ ἐξαίρετον, ex præcipuis DEI operibus unum: uti Num. XXIV. 20. *Amalec* dicitur *principium gentium*, רֵאשִׁית גּוֹיִם, *timor DEI principium ſapientiæ*, i. e. potiſſima ejus pars. Mel Siracidi ἀρχὴ γλυκυσμάτων, dulcium rerum principium, ſiue potiſſimum. In admirationem cumprimis nos rapere debet belluæ hujus magnitudo, fortitudo, voracitas, aſtutum, ſi ita loqui fas eſt, ingenium. *Ammianum* audi L. XXII. *Poſtquam ſegetes abundè depaſtus eſt, cumque jam cœperit redire diſtentus, auerſis veſtigiis diſtinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas inſidiatores ſequuti repertum ſine difficultate confodiant. Cum auiditate nimia extuberato ventre pigreſcit, ſuper calamos recens exectos fœmora conuoluit & crura, ut pedibus vulneratis cruor egeſtus ſaginâ diſtentum faciat leuem, & carnes ſaucias cœno oblinit, quamdiu in cicatrices conueniant plagæ.* Hinc apud *Plinium* L. XXVIII. c. 8. & L. VIII. c. 26. Hippopotamus audit *repertor detrahendi ſanguinis*, *magiſter medendi*. Imo ſacer fuit habitus Papremitanis, *Herodoto* & *Plutarcho* teſtibus. Quæ proximè ſequuntur verba, *qui fecit eum, admouet ei gladium ſuum*, obſcuritate haud carent. *Bochartus* חַרְבּוֹ reddit *harpen ejus*, alii *gladium ſuum*, erit proin clarior verſio, ſi eam ita adornaueris, *qui fecit eum, inſtruxit eum falce, der ihn gemachet hat, hat ihn verſehen mit einer Senſe.* Ἅρπη Græcorum, orta à Phœnicio *harba*, notat propriè *falcem*. Senſus igitur eſt, demetere Hippopotamum dentibus ſuis acutis veluti falce gramina aut ſata: cui & Græci Poëtæ tribuerunt Harpen. *Nicander Theriacôn* v. 566.

Ἢ ἵππε τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σαΐν αἰθαλόεσσαν
Βόσκει, ἀρὲρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται Ἅρπην.

Aut fluuialis equi, Nilus quem paſcit aduſtam
Trans Sain, atque HARPEN damnoſam immittit in agros.

Ubi *Scholiaſtes* ſequentem explicationem ſuppeditat: Ἅρπη σημαίνει μὲν δρεπάνην, νῦν δὲ τὰς ὀδόντας λέγει. δεικνὺς ὅτι ὅλας τὰς ῥάχυας τρώγει. Hoc eſt: *Harpe denotat quidem falcem: hîc vero dentes, quibus hoc animal omnia ſata demetit.* Et *Nonnus Dionyſiacôn Lib.* XXVI. etiam de Hippopotamo:

Ἀιχμῇ κ' ἀρχαρέοντι διαρίζων ῥάχιν ὅλης,
Καὶ διερὴν ἀχάρακτον ἔχων γένυν ἅρπαγα καρπῶν,
Μιμήλῃ δρεπανῇ ϛαχυηφόρα λήϊα τέμνει,
Ἀμητὴρ ἀσίδηρος ἀμαλλοφόρε τοκέτοιο.

Et *Achille Statio* teſte L. IV. atque *Diodoro* L. I. eſt animal hoc ἀδδηφαγώτατον, adeò vorax, ut Ægypto toti depaſcendæ ſufficeret, ſi quotannis pareret. Patet ex hactenus dictis, Harpen, vel dentes harpiformes, falciformes, haud conuenire Elephanti. Hinc qui pro Elephante militant, quos inter ſumus nos Tigurini, *der ihn gemachet hat, greiffet ihn an mit ſeinem Schwerdt*, verba Textus ita explicant, quod DEUS belluam hanc ſolus gladio ſuo, brachio ſuo omnipotenti, occidat, quum tamen de Elephante conſtet, interfici à Tigride, Rhinocerote, Draconi-

conibus, Hominibus. Quadrant ſanè verba Textus melius longè Hippopotamo.

Verſ. 15. *Ei enim montes ferunt pabulum, & omnes feræ ludunt apud eum.* Hunc ipſum nempe in finem obtinuit Behemoth à Creatore falciformes dentes, ut demeteret plantas montanas. *Ferunt montes pabulum*, idque optimum, præſtantiſſimum, non ſponte ſua, & aceruatim, ſed DEUS *producit fœnum in montibus.* Pſal. CXLVII. 8. *Meæ*, inquit DEUS, *ſunt omnes feræ ſyluarum, pecudes in mille montibus. (Meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, jumenta in montibus & boues.)* Pſal. L. 10.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Sed id perrarum, & admiratione ſumma dignum, quod aquaticum animal, deſerto elemento ſuo natiuo, relictis piſcibus, & plantis aquaticis, pabulum quærat in montibus, voracitati ſuæ facturum ſatis: ut rari quid eſt, ſi *maris conchæ & buccinæ peregrinantur in montibus, Tertullian. de Pallio* p. 530. Edit. Baſil. 1521. Certos ſuos habent omnia fines. Ex aquis prodiens Behemoth paſcua quærit montana, ut teſtis ſit diuinæ potentiæ: ut ſunt piſces marini, teſtaceaque ὀρυκτὰ teſtes juſtitiæ diuinæ per Cataſtrophen illam diluuianam manifeſtatæ, exceptione omni majores. Audi *Ouidium*, rara diluuii phænomena deprædicantem:

- - Hic ſumma piſcem deprendis in ulmo,
Et modo, qua graciles gramen carpſere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.

Sed per montes intelligi heic debent non præalta & niuoſa juga, qualia ſunt Alpium Helueticarum, ſed colles Nilo vicini, quorum meminit *Strabo* L. XVII. Ἐν δὲ ταῖς ἀναβάσεσι τὸ Νείλε καλύπτεται πᾶσα (Αἰγύπτε χώρα) καὶ πελαγίζει πλὴν τῶν οἰκήσεων. αὗται δ' ἐπὶ λόφων αὐτοφυῶν ἢ χωμάτων ἴδρυνται. *A Nilo inundatur omnis Ægyptus ad usque ædes inædificatas collibus ſeu aggeribus editioribus.* Ita in Ruſſia quoque aquis exit bellua *Mors* dicta, quæ ipſe videtur Behemoth, memorata *Sigiſm. ab Herberſtein Moſcov.* & *Leonardo Nogarolæ* apud *Scaligerum* in *Cardan. Exercit.* 218. cui hæc beſtia piſcibus accenſetur. *Omnes* tandem *feræ ludunt* apud Behemothum, ſecurè quærentes pabulum ſuum in ſocietate cum illo.

Verſ. 16. *Jacet ſub arbuſtis, in latibulo arundinum & paludis.* Hæc circumſtantia iterum haud quadrat Elephanti, ſed quidem Hippopotamo. Illius eſt, in ſyluis degere & campis, arboribus ipſis altior ſæpe, nedum arundinibus. Διὰ τῶν μεγίστων ἴεσθαι δένδρων, ὅιον διὰ ληΐε, &c. πῆ δὲ αὐτὲς τῶν δένδρων εἶναι ὑψιλωτέρας. *Ælian. Hiſt.* L. VII. c. 6. Præterea rariſſimè jacet ſiue procumbit Elephas, imo ſunt, qui volunt, contranitente licet experientia, dormire ſtantem. Quod heic apud Jobum legitur de Behemoth, id atteſtatur quoque *Marcellinus* L. XXII. *Inter arundines celſas & ſqualentes nimia denſitate hæc bellua cubilibus poſitis*, &c. Dant arundines belluæ noſtræ non ſolum κοιμητήριον, & lectum, ſed quoque cibum. *Bellonius: Viuit arundinibus, & cannis ſacchari, & foliis papyri herbæ.* Hinc eſt, quod venatores decipulas ſuas, quibus belluam hanc capiunt, arundine obtegant, ἐπικαλύπτεσιν ἄνωθεν καλάμῃ, ut *Achilles Statius* ſcribit in *Hexaemer.* Eſſe in tota Ægypto, & ad Nili ripas arundines copioſiſſimas, notoria res eſt; tot nempe, ut in iis latibula ſua inueniant non ſolùm Crocodili & Hippopotami, ſed & Latrones, τὸν πολὺν κάλαμον ἀντὶ χαρακώματος προβεβλημένοι, *Heliodoro* teſte. Obuallant nempe ſeſe arundine. Unde δονακώδης, arundine dives, audit Nilus ipſe Bacchylidi apud *Athenæum* L. I. Arundo in Textu vocatur קָנֶה *kaneh*, unde forſan *cannæ* vox arundineis plantis communis, quæ ad plerasque Europæas linguas tranſiit. Affines ſunt Turcarum *kamys*, *kæmys*, & Perſarum *nei*, *naj*, *naje*, *nejek* apud *Meninzk. Lex.* p. 3598. 5123. 5125. 5294. 5301. ſi ibi m mutes in n, heic præfigas k. Et *kamma* gramen eſt Cyperinum paluſtre Japonenſibus. *Kæmpf. Amœn. Exot.* p. 900.

Verſ. 17. *Quem arbuſta tegunt umbra ſua, eumque circumdant ſalices ad torrentem ſtantes.* Habet *Geſſnerus* de Hippopotamo ſequentia ex Hamburgenſi Nauigatione de A. 1549. *Verſantur utplurimùm circa littora fruticoſa aut ſyluoſa, & hominibus inſidiantur, quos comprehenſos vorant. Quamobrem accolæ fruteta reſecant, ne in iis latitare poſſint.* עֶרְבֵי נַחַל nobis ſunt *ſalices torrentis*, *Bandſtöcke an den Bächen*, ſcilicet *Nili*, qui intelligi neceſſariò debet, ubi in Scriptura cunque mentio fit *torrentis Ægypti*, uti Num. XXXIV. 5. Joſ. XV. 4. 47. Neque dubium videtur, deſcendere ipſam *Nili* vocem ab Hebræa נַחַל *nachal*: quam Veteres non expreſſerunt per *nachal*, vel *nahal*, ſed per νεὰλ, ut *Epiphanius* in *Hæreſi Manichæor.* Et ex νεὰλ fabricarunt Græci ſuum Νεῖλος. Ipſis Romanis Poëtis cluet vaſtum flumen Nilus *torrens. Lucanus* L. IX.

Atque alii Reges Nilo torrente natabunt.

Valerius Argonaut. L. IV.

Contra Nilus adeſt, & toto gurgite torrens.

Et optimo quidem jure, quia aliorum torrentium ad inſtar à pluuiæ lapſu variante vel accreſcit, vel decreſcit. Hinc eſt, quod *Homero Odyſſ.* δ. v. 471. 581. nuncupetur διιπετὴς, *ab Jove delapſus.* Ubi *Euſtathius*, *Homerum* à ſacerdotibus Ægyptiis edoctum primum fuiſſe, qui veram incrementi & decrementi aquarum Nili rationem adſcripſerit denſis in Æthiopia cadentibus imbribus, quam ſententiam adoptarunt poſtea *Ariſtoteles* & *Eudoxus*. *Strabo* L. XV.

p. 692. τῷ Νείλῳ μὲν ἐκ τῶν νοτίων ὄμβρων ἐϛιν ἡ πλήρωσις, & L. XVII. p. 789. Veteres conjecturis, ſed recentiores autopſiâ fretos Nili incrementa attribuiſſe imbribus Æthiopiæ æſtiuis. Hodie dixeris, hybernis; nemo quippe non nouit, in Æthiopia, & vicinis Prouinciis, quæ Nilo dant fontes, menſibus hybernis continuos cadere imbres, unde fœcunda redditur Ægyptus. Et cum Nilo, ſi parua licet componere magnis, conferas *Silam* noſtram, aliosque Heluetiæ torrentes, ab imbribus exundare ſolitos. Quemadmodum ad torrentes noſtros creſcunt *ſalices*, ita ad ripas Nili ἄγνος, *vitex*, & ἐλάϊαγνος, *oleagnus*, teſte *Theophraſto* L. IV. c. 11. & à fruticis hujus copia ἄγνε κέρας, *viticis cornu*, Promontorium Ægypti inter Oſtium Bolbiticum & Sebenniticum nomen habet. Meminit ejus *Heſychius* poſt *Strabonem*. Hæc forſan eſt ratio, cur LXX. habeant κλῶνες ἄγνε, *ramos viticis*, non κλῶνες ἄγεε, ut nonnulla exemplaria. Ipſi Ægyptii *viticem* vocant *ſalicem marinum*, & v. 16. reddunt בְּסֵתֶר קָנֶה πάπυρον καὶ κάλαμον, quoniam papyrus copioſa in Ægypto, ſpeciatim circa Sain, ubi frequens inprimis degit Behemoth. Syrus & Arabs verba Textus noſtri reddunt ita, *circumdant eum corui torrentis*, legerunt ſcilicet עֹרְבֵי נַחַל pro עַרְבֵי נַחַל. Seruant *Aquila* & *Hieronymus ſalices torrentis*, quorum & alibi mentio fit in Scriptura, ut Leuit. XXIII. 40. *Primo die accipite vobis — ſalices torrentis.* Pſal. CXXXVII. 2. *Noſtras citharas ſuſpendimus in ſalices. (In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus organa noſtra.)* Jeſ. XLIV. 4. *Creſcent ut inter herbas, & ſicut ſalices ad riuos aquarum. (Et germinabunt inter herbas quaſi ſalices juxta præterfluentes aquas.)* Quoniam haud diſplicet vitex, apponere heic volui Fig. A. *Viticem foliis anguſtioribus Cannabis modo diſpoſitis* C. B.

Verſ. 18. *Ecce fluuium hauriet, nec præcipitanter aget, ſperans etiam Jordanem in os ejus influxurum.* נִבְטַח *confidet* ſibi exhaurire Jordanem, non metuit ſibi ab ingenti aquarum copia. Qui Elephantis partes defendunt, יַעֲשֹׁק נָהָר vertunt per *premet*, *comprimet fluuium*, ac ſi prægrandis illa bellua ingreſſu ſuo in flumen motum ejus ſiſtat, & veluti abſorbeat, Pythii illius Draconis ad inſtar, de quo *Statius* L. VII. *Theb.* v. 349.

Cephiſi glaciale caput, quo ſuetus anhelam
Ferre ſitim Phyton, amnemque auertere Ponto.

Et *Claudianus Præfat. in Rufinum.*

Qui ſpiris tegeret montes, hauriret hiatu
Flumina, ſanguineis tangeret aſtra jubis.

Sed hyperbolicæ hæ locutiones heic non quadrant. Nulla omnino veriſimilitudinis ſpecie Elephanti tribui poteſt, quod de Xerxis exercitu memorarunt Veteres, exhauſiſſe potu Scamandrum & Mæandrum in Aſia, Pontum in Theſſalia, & Iliſſum Atticæ terræ fluuium, de qua re ſatyrizat *Juuenalis Sat.* 10.

- - - - Creditur olim
Velificatus Athos, & quicquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria: conſtratum claſſibus iisdem
Suppoſitumque rotis ſolidum mare: credimus altos
Defeciſſe amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.

Naturaliſſima hæc eſt Exegeſis. הֵן יַעֲשֹׁק נָהָר, *ecce premat fluuius.* LXX. ἐὰν γένηται πλημμύρα, inundatio licet irruerit, & medio caput efferat alueo flumen, לֹא יָחִפֹז, *non feſtinabit, non trepidabit,* ἐ καταπλαγήσεται, *non conſternabitur,* non quæret in fuga ſalutem, ſecurus, licet vel integer Jordan tranſiret per os. Sumitur autem Jordan heîc pro quouis alio, etiam maximo, flumine, ut apud Scriptores profanos Achelous pro omnibus aquis, pro montibus Ida. Dici hæc nequeunt de Elephante, utpote qui, *Ariſtotele* teſte *Hiſt.* L. IX. c. 46. aquas eò ſaltem usque ſubintrat, ubi eſt in vado, & Proboſcis, qua aërem haurit, ſuperior aquis. Unde eſt, quod totus licet obtectus aquis Proboſcidem ſupra eas extendat, aëre vitam tracturus. *Ælian. Hiſt.* L. VII. c. 15. Sic euaſere Elephantes in trajectu illo Hannibalis per Rhodanum, ſuffocatis, qui iis inſederant, Indis, quod legitur apud *Polybium* L. III. Sed Behemoth noſter ſecurus degit ſub undis; artis natandi imperitus, in quo tamen refragatur *Nonnus Dionyſiacôn* Lib. XXVI. licet in fundo Nili totos tranſigat dies, noctu paſcua ſalutans, tuncque ſimul aërem hauriens. De Elephante minus adhuc dici poteſt, quod nando trajicere queat flumina; degit quidem ad aquas is, ſed non in aquis, ζῶον παραποτάμιον, ἐ ποτάμιον, *Ariſt. Hiſt. Anim.* L. IX. c. 46. De metu ejus, ſi quando trajiciendum eſt flumen, *Liuius* L. XXXI. c. 28. *Primis erat pauor, cum ſoluta rate in altum raperentur. — Trepidationem aliquantum edebant, quietem ipſe timor circumſpicientibus aquam fecit.* Natationi ineptum prorſus eſſe contra *Strabonis* aſſertum ſcribit *Ariſtoteles*, νεῖν ἐ πάνυ δύνανται, contrarium aſſerente *Nearcho* apud *Strabonem* L. XV. p. 705. νεῖν δὲ κάλλιϛα.

Verſ. 19. *Et tamen oculorum læſione capitur, & vincula trajiciuntur per ejus promuſcidem.* Germanica noſtra erotema format, rei vel ſummam difficultatem exhibens, vel & impoſſibilitatem. *Wer dörffte ſich unterſtehen, ihn offentlich zu fangen? Wer dörffte ihm ein Loch durch die Naſen ſtechen, und einen Strick anlegen?* בְּעֵינָיו, *in oculis ejus*, id eſt, quis adeo forti eſt pectore natus, ut aſpectum belluæ ſubeat, eam vi doloue capturus? Pro Latina facit

IOB. Cap. XL. v. 20. ad fin. XLI.
Leviathan, balæna.

Buch Hiob Cap. XL. v. 20. Ende C. XLI.
Leviathan, der Wallfisch.

G. D. Heumann sculp.

IOB. Cap. XL. v. 20. ad fin. XLI.
Leviathan, Crocodilus.

Buch Hiob Cap. XL. v. 20. ad fin. XLI.
Leviathan, das Crocodil.

I. G. Pintz sculps.

cit teſtimonium *Achillis Statii* L. IV. & *Euſtathii in Hexaemer.* capi Hippopotamum ἀπάτῃ, dolo, nempe in foſſa ciſtaue profunda arundine & arena obtecta, in quam decidat: vel, juxta *Albertum* & *Vincentium* in retibus ferreis, quibus irretitus occidatur malleis ferreis, σιδηρεοῖς ἐμβολίοις, ut *Diodorus* ſcribit, ſed non absque πολυχειρίᾳ τῶν τυπτόντων. Romæ comparuere Hippopotami haud ſemel in ſpectaculis publicis: primùm quidem à Scauro ædili exhibiti, patre ejus, quem defendit *Cicero*. Poſtmodum ſub Antonino Pio & Heliogabalo; ſed ſub Juliano Apoſtata in Ægypto ipſa rariores facti, teſte *Themiſtio Orat.* 10. En teſtimonium *Marcellini Lib.* XXII. *Nunc inueniri nusquam poſſunt, ut conjectantes regionum incolæ dicant, inſectantis multitudinis tædio ad Blemmyas migraſſe compulſi.* Hodie quum amphitheatricæ illæ voluptates deſierint, nec capitur amplius viuus in Ægypto aut Africa, neque in Europam viuus transportatur, ſed quidem ſclopeti globis trajectus occiditur. Interim placet ex Hiſtoria antiqua adferre Nummorum quorundam teſtimonia.

Fig. I. ex Theſauro Brandenburgico Numum ſiſtit ſub Trajano percuſſum, quo Ægyptii abundantiam Nili commendant Imperatori contra Parthos belligeraturo. In auerſa parte Nilus jacet dextra arundinem, ſiniſtra Cornucopiæ præferens, cui adjicitur Hippopotamus.

Fig. II. Otaciliæ eſt Nummus exhibens SÆCULARES AUGG. & in area Hippopotamum.

Fig. III. iterum ſiſtit Nilum cum Cornucopiæ, Arundine & Hippopotamo.

Fig. IV. Collum & Dentes Hippopotami.

Vid. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. V. c. 15. p. 753-769. *Ludolf. Hiſt. Æthiop.* L. I. c. 11. *Ludolf. Comment. in eand.* p. 155. *de Mey Phyſ. Sacr.* p. 406. *Kirchmajer* & *Schade Diſſ. de Behemoth.*

TABB. DXXXIII. DXXXIV.

Job. Cap. XL. verſ. 20. ad fin. & XLI. tot.

20. (a) Nunquid cetum hamo extrahes, & funem altè immittes linguæ ipſius?

(a) Belluam marinam ſiue balænam deſcribit.

21. Imponesne uncum illius naſo? & ſpina perforabis maxillam ejus?

22. Et multis precibus eblandietur ex te beneficium? num verbis demulcebit te?

23. Ferietne tecum fœdus, ut eum tibi mancipes ſeruum perpetuum?

24. Ludesne cum illo, tanquam cum auicula? eumue alligabis puellis tuis?

25. Concident eum ſocii, & partientur inter mercatores?

26. Implebisne ſudes pelle ipſius, aut ejus capite fiſcellam piſcariam?

27. Memineris tibi eſſe bellum paratum, ſi ei manum admoliaris, ut non iterum velis facere.

28. (b) Spes eum capiendi fallax eſt, num etiam dejicietur, ut ſpes ejus oſtentat?

(b) Ecce ſpes ejus fallax eſt, an etiam ad aſpectum ejus dejicietur.

20. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?

21. Nunquid pones circulum in naribus ejus? aut armilla perforabis maxillam ejus?

22. Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23. Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum ſeruum ſempiternum?

24. Nunquid illudes ei quaſi aui? aut ligabis eum ancillis tuis?

25. Concident eum amici, diuident illum negotiatores?

26. Nunquid implebis ſagenas pelle ejus, & gurguſtium piſcium capite illius?

27. Pone ſuper eum manum tuam: memento belli, nec ultra addas loqui.

28. Ecce, ſpes ejus fruſtrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

CAP. XLI. tot.

1. Nemo tam crudelis est, qui eum prouocet; (c) & quis ante me cum illo congressus est?
(c) Et quis ipse, ante me sistet?

1. Non quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo?

2. Quis me anteuertit? & præmium dabo, (d) isque mihi omnium, qui sub cœlo sunt, præstantissimus habebitur.
(d) Sub omni cœlo mihi ipse.

2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia, quæ sub cœlo sunt, mea sunt.

3. Non silentio præteribo ejus membra, & quantum fortitudine polleat, ac quàm pulchrè instruat copias suas.

3. Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.

4. Quis detracto vestimento eum nudauit? (e) Quis pertinget inter utramque maxillam ejus, ut frenum adhibeat?
(e) In duplicitatem freni ejus quis veniet?

4. Quis reuelabit faciem indumenti ejus? & medium oris ejus quis intrabit?

5. Quis ostia (f) oris illius aperuit? (g) quum ipsi ordines dentium ejus terrorem incutiant.
(f) Faciei ejus.
(g) Circuitus vel gyri dentium ejus terror.

5. Portas vultus ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.

6. (h) Superbit autem squamis continuis, ut alueorum fluctus continentes sunt, quibus corpus instar clypeorum defenditur, suntque arctissimè conclusæ velut signo impresso.
(h) Superbia, alueorum, clypeorum, clausum, signum arctum. Hier. pro gaaua legit geua corpus, ut etiam Chald.

6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus:

7. Alteraque alteram attingit, ut ne ventus quidem inter eas penetrare possit.

7. Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas:

8. Est una alteri commissa, & sese mutuum complectuntur, nec sese mutuum diuelli sinunt.

8. Una alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.

9. In sternutationibus ejus lumen collucet, ejusque oculi referunt palpebras auroræ.

9. Sternutatio ejus splendor ignis, & oculi ejus ut palpebræ diluculi.

10. E cujus ore lampades egrediuntur, & igneæ scintillæ promicant.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ.

11. E naribus ejus prodit fumus, velut ab efferuente aheno & olla.

11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque feruentis.

12. Cujus (i) halitus carbones ignitos reddit, flammaque egreditur ex ore ipsius.
(i) Anima.

12. Halitus ejus prunas ardere facit, & flamma de ore ejus egreditur.

13. In

13. In cujus collo agit robur, (k) & gaudium ei affert, ſi timeatur.
(k) Et ante eum, vel ad faciem ejus gaudium afferet formido.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, & faciem ejus præcedit egeſtas.

14. (l) Pulpæ carnis ejus cohærent, (m) ac in eo ſolidiores ſunt, ut non moueantur.
(l) Decidua, ſignificant carnem molliorem, quæ vacillat in cæteris animantibus, & mollis eſt.
(m) Fuſum, id eſt, durum, & æs fuſile.

14. Membra carnium ejus cohærentia ſibi: mittet contra eum flumina, & ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus durum eſt ut lapis, & durum ut inferioris lapidis molaris fragmen.

15. Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.

16. Quumque ſe commouet, fortiſſimi etiam expaueſcunt, ac (n) animis conſternati neſciunt, quò ſe vertant.
(n) A fractionibus ſeſe peccare facient.

16. Cum ſublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

17. Si quis eum aggrediatur, non reſiſtet gladius, aut haſta (o) penetrabilis, aut lorica.
(o) Maſſa, id eſt profectionis, id eſt, quæ per corpus adigi facilè poteſt, vel, quam geſtat iter faciens. Hier. vocem prætermiſit. Judæi putant genus eſſe armaturæ.

17. Cum apprehenderit eum gladius, ſubſiſtere non poterit neque haſta, neque thorax.

18. Ferrum (enim) æſtimat paleas, & chalybem lignum putridum.

18. Reputabit enim, quaſi paleas, ferrum, & quaſi lignum putridum, æs.

19. Quem non fugabit (p) ſagitta, & lapides fundâ in eum excuſſi vertuntur in ſtipulam.
(p) Filius arcus.

19. Non fugabit eum vir ſagittarius, in ſtipulam verſi ſunt ei lapides fundæ.

20. Catapultæ habentur ei pro ſtipula, ridetque geſum frendens.

20. Quaſi ſtipulam æſtimabit malleum, & deridebit vibrantem haſtam.

21. Cui ſubjecta ſunt acuta teſtarum fruſta, & luto inſternit rem acutam.

21. Sub ipſo erunt radii Solis, & ſternet ſibi aurum quaſi lutum.

22. Ac profundum eruit, ut bulliat velut lebes, ipſumque mare (q) commiſcet velut mortarium.
(q) Ponet.

22. Ferueſcere faciet, quaſi ollam, profundum mare & ponet, quaſi cum unguenta bulliunt.

23. (r) Poſt ſe quoque relinquit veſtigium, ut quis putet abyſſum canicie obductam.
(r) Poſt ſe illuſtrabit ſemitam, reputabit abyſſum ad caniciem, id eſt, ſpumam excitat.

23. Poſt eum lucebit ſemita, æſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.

24. Non eſt in terra (s) dominium, cui pareat, (t) ita factus, ut neminem metuat.
(s) Dominium ejus. Ita & Chald. interpres. Hier. poteſtas, quæ comparetur ei: quidam ſimilitudinem exponunt.
(t) Heaſu ſcriptum eſt, id eſt, quem fecerunt. Abr. Prezol admonet, eſſe apocopen, pro aſui. Abr. Eſr. refert aliquos accipere, quaſi ſcriptum ſit heaſehu, id eſt, quem fecit eum, ſcil. DEUS.

24. Non eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei, qui factus eſt, ut nullum timeret.

25. Quidquid eſt ſublime, id reſpicit,

25. Omne ſublime videt, ipſe eſt (u) ipſe-

(u) ipseque regem agit in feroces uniuersos.

(u) Ipseque rex super omnes filios ferociæ.

rex super uniuersos filios superbiæ.

EX præcedenti proximè tractatione constat, post longas disceptationes pro *Behemoth* agnitum esse *Hippopotamum*. Et ex præsenti hac Dissertatione constabit, nondum esse plenè decisam controuersiam de *Leuiathane*. Certant inter se & æqualibus prope viribus *Crocodilus* atque *Balæna*, amphibia cum piscibus. Pro illo stant magno argumentorum numero & pondere magni viri, *Bochartus Hieroz.* P. II. L. V. c. 16. 17. 18. & *Ludolfus Hist. Æthiop.* L. I. c. 11. *Commentar.* p. 159. quorum authoritate & ampla eruditione commotus totus pene Literatorum Orbis Crocodilo vota dedit ad usque Celeberrimum *Theodorum Hasæum*, qui eruditissimo de *Leuiathane* Libro ad Pisces, & speciatim Cetaceum genus bestiæ maximæ & indomitæ jura transfert. Sustinui & ego in *Physica Jobi* p. 446. sqq. Crocodili partes, neque eas adhucdum planè defero. Comparebit immanis hæc bellua in theatro præsentis tractationis, sed in parallelo cum balæna, ut videat laudatissimus vir, me, si non prorsus in suas trahi partes, transuersim saltem abripi & veritati litare potius, quàm susceptæ semel opinioni.

Occurrit in Sacris passim לִוְיָתָן in societate cum תַּנִּין, imo in sequentibus proximè locis juxta *Aquilam* & *Arabes* pro ipso תַּנִּין, de quo notum, notare nunc Draconem, nunc Cetum. Ps. LXXIV. 13. 14. *Tu capita Draconum* תַּנִּינִים *in aquis confringis. Tu confringis capita ceti grandis* לִוְיָתָן. *(Tu contribulasti capita draconum in aquis. (Tu confregisti capita draconis.)* Jes. XXVII. 1. *In die illa visitabit* DOMINUS *gladio suo duro grandi & robusto Leuiathan, serpentem vectem,* לִוְיָתָן נָחָשׁ, *& Leuiathan serpentem contortum, & trucidabit draconem* הַתַּנִּין, *qui in mari est.* Vocem ipsam quod attinet, ostendit fusè & eruditè laudatus *Hasæus* p. 94. constare eam ex meris literis radicalibus, atque significare immanis molis belluam לִוְיָ תָן *augmentum siue additamentum thanis*, i. e. bestiæ magnæ.

Aggrediamur descriptionem ipsam XL. 20. *Nunquid cetum hamo extrahes, & funem altè immittes linguæ ipsius?* hamo è fune pendente linguam perfodies, bestiam hac illac tracturus? Quæ verba sanè ceto communi vix quadrant, utpote qui ab Europæis Nationibus quotannis, facile, & magno numero capitur, tanto scilicet, ut soli Belgæ inde ab A. 1670. ad 1719. reportauerint 3352. Sed commodè applicari potest Textus ceto illi dentato, cujus iconem dedimus Tab. XVI. Fig. B. *tam immensæ molis, grauitatis, & ponderis belluæ, quæ hamo fallaci, vel junco, vel spinâ, vel fune lædi: læsaue in nauem & terram extrahi, vel etiam naso perforato circumduci nequit — imo omnia illa sine læsione faucium deglutit. Hasæi Leuiath.* p. 47. 128. Potius certè Cetus hic in considerationem venit, quàm Crocodilus, si verum est, quod unanimes fere tradunt Græci Romaniue Scriptores, esse ἄγλωσσον. Sed regerunt, qui pro Crocodilo stant, non quidem esse ei linguam mobilem, hamo perforari aptam, quo extrahi queat, sed linguæ loco cutim densam, validam, immobilem, mandibulæ inferiori affixam. ἐςὶ ἡ γλῶττα τῇ κάτω (σιαγόνι) συμφυὴς. *Arist. de Partib. Animal.* L. II. c. 17. Idem L. IV. c. 11. ὗτος δ' ἐκ ἂν δόξειεν ἔχειν, ἀλλὰ τὴν χώραν μόνην. *Plinius* L. XI. c. 37. *Lingua non omnibus eodem modo, &c. Piscibus paulò minus quàm tota adhærens, Crocodilis tota.* Et alibi: *Unum hoc animal terrestre linguæ usu (non linguâ) caret.* Sic & describitur *Cayman*, qui Crocodilus est Americæ, *Marcgrauio. Linguam habet nullam, sed tantum membranam, quæ mandibulæ inferiori interjacet, & linguæ figuram refert, quam tamen sustollere non potest.* Imo verò linguam habere cute illâ crassâ clausam, constat ex *Borrichii* descriptione anatomica apud *Blasium Anat. Animal.* p. 275. *Lingua Crocodilo est etiam lusco manifesta, hæret illa loco ordinario, satis eminens, sed crassâ quadam tunicâ obducta, diuisâ illa tunica in conspectum prodit lingua justæ magnitudinis, substantiæ tenerrimæ, glanduloſa, albicans, & compactâ pinguedine circumdata.* Debebat nempe Crocodilus, quæ arripit, deglutire protinus, absque masticatione præuia, fuissetque proin lingua mobilis, qualis hominum est & quadrupedum, neque necessaria, neque commoda, quæ etiam ratio est, cur piscium lingua ordinariè sit mandibulæ inferiori affixa. Constat proin, non posse Crocodilum linguam exerere ad arripiendum aliquid, neque posse hamo linguam perforari. Capi tamen, & hamis quidem, probant veterum atque recentiorum testimonia, quæ longa serie recensèt Cl. *Hasæus* p. 58. sqq. ex *Herodoto* L. II. c. 51. *Diod. Sic.* L. I. p. 31. *Hesse Ost-Ind. Reise.* c. 3. *Breuning. Ost-Ind. Reis.* p. 137. *Saar Ost-Ind.* p. 74. *Rennefort Hist. des Ind. Orient.* L. II. c. 12. *Leguat. voyag.* T. II. p. 94. *Leone Africano Afric. descr.* p. 762. Imo verò adeò parum sæuitiem belluæ hujus curasse dicuntur Tentyritæ, Niloticæ Insulæ incolæ, ut insidentes ei freno injecto ad littora eam traxerint, testibus *Strabone* L. XVII. *Solino* c. 32. In *Transact. Anglic.* A. 1668. m. Nov. p. 689. de Crocodilis narratur, *eos à quouis dextro & perito superari & occidi posse. Nimirum homo armatus valida, eaque longa claua eos inuadit à latere, nam si id fiat ex aduersa fronte, velocitate superant hostem, possunt-*

ſuntque aſſultu facto eum interimere. Sed ſi ponat clauam ſuam ad humeros eorum, & poſt pedes poſteriores, & eos ibi mutilat, animal eo ipſo expers motus efficitur, & facili negotio ſuperatur. Quæ teſtimonia cauſæ Crocodili in foro præſenti multùm præjudicant.

Verſ. 21. *Imponesne uncum illius naſo? & ſpinâ perforabis maxillam ejus?* Notat אַגְמוֹן *agmon* non *uncum*, ſed *juncum*, ϰοῖνον, propriè funem ex junco. Notandum ὡς ἐν παρόδῳ, in Ægypto aliisue Regionibus Orientis ante uſum cannabis & lini funes factos fuiſſe ex junco, dehinc ex ſparto, tandem ex papyro, arundinis ſpecie. *Papyraceæ naues* & *armamenta Nili* apud *Plinium* non ſunt ex papyro conſtructæ naues, ſed funes, aliaque nauium utenſilia, ὅπλα τῆς νεὼς ϰοίνια. *Ex ipſo papyro*, inquit Plinius, *nauigia texunt, & è libro vela tegetesque, nec non & veſtem, etiam ſtragula & funes.* Vid. *Salmaſ. in Solin.* p. 1116. Et adhuc hodie ex junco plectuntur funes & ſacci, cujusmodi juncum *ghærwaſe* nominant Turcæ, *ghyſe* Perſæ. *Meninzk. Lex.* p. 3397. 3445. Sed noſtro Hebræo אַגְמוֹן affine eſt, ſi literas transponas, Perſarum *nemg*, *nem*, pro junco. Id. 5257. חוח *choach* notat & ſpinam, & hamum ſpinæ ad inſtar acutum. Eſt proin hic, isque clarus, literalis ſenſus, haud facile Leuiathanem hamo poſſe capi, ut ſolent piſces. Dans les *Memoires de l'Amerique Septentrionale du Baron de la Hontan* p. 43. legimus, capi ab Indis Crocodilum viuum, funibus nempe craſſis, factis ex cortice vel libro arboris, colloque belluæ injectis, quibus & ventrem ligant & pedes, ſubjugatam autem palis 10. vel 12. claudunt, clauſam firmius coërcent, in terram projiciunt, atque excoriant. Quæ circumſtantia iterum parum fauet Crocodilo. Conjectauerit quis hujusmodi capturam ex Crocodilo per catenas palmæ alligato in Numo COLoniæ NEMauſenſis ſub Auguſto cuſo.

Verſ. 22. *Et multis precibus eblandietur ex te beneficium? num verbis demulcebit te?* Proſopopœia eſt nulla indigens explicatione. Senſus iterum huc redit, non facile capi hanc belluam, vel ſubjici; רַכּוּת verba ſunt blanda, bona, amica, קָשׁוֹת è contra dura, ſuperba, moleſta. Gen. XLII. 30.

Verſ. 23. *Ferietne tecum fœdus, ut eum tibi mancipes ſeruum perpetuum?* Alluſio heic fit ad modum vitam redimendi à victore ſeruitute perpetua, veteribus uſitatum. Hinc *mancipia*, & *ſerui*, quod *manu capti ſeruentur.* עֶבֶד עוֹלָם *ebed olam* eſt *ſeruus ſæculi*, per totam vitam ſeruitio adſtrictus. Ut fœdera æterna, in æuum duratura. Formula eſt loquendi adhucdum in pactis, breuis ſæpe durationis, uſitata.

Seruiet æternum, qui paruo neſciet uti.

Fauet iterum hic Verſiculus Cl. *Haſæo* in cauſa contra Crocodilum, de cujus haud indomita indole teſtimonia extant apud *Ammian. Marcellin.* L. XXII. c. 15. *Plin.* L. VIII. c. 46. *Solin.* c. 32. *Diodor. Sicul.* L. I. *Herodotum* in *Euterpe* p. 116. *Stephanum* voce Διόσπολις. *Ælian.* L. XVII. c. 6. *Strabon.* L. XVII. *Anderſen Itiner.* p. 12.

Verſ. 24. *Ludesne cum illo tanquam cum auicula? eumque alligabis puellis tuis?* ut nempe Leuiathanem veluti ludentes & jocantes circumducant. *Catullus:*

Paſſer deliciæ meæ puellæ
Qui cum ludere, &c.

Plautus in Captiuis Act. 5.

\- - *quaſi patritiis pueris, aut monedulæ*
Aut Anates, aut coturnices dantur, qui cum luſitent.

Eſt certè res plena timoris & periculi, ludere cum Crocodilo, inprimis teneræ ætatis hominibus infeſto, quos ſæpe ad Nili ripas abſorbet. Accidit id infortunium Ombitarum infantibus, & ipſius Regis Pſammuthi (ψαμμύθε, potius ψαμμιτίχε vel ψάμμυος) filiæ apud *Ælianum*; filiolo alii, quem Ægyptia mater educauit in eadem cum Crocodilo ſocietate, apud *Maximum Tyrium Serm.* 38. Allegat alia exempla *Haſæus* p. 71. eum nempe in finem, ut oſtendat, luſitari poſſe cum Crocodilis, quod nemo mortalium unquam tentauit tentabitque cum *Ceto dentato.*

Verſ. 25. *Concident eum ſocii, & partientur inter mercatores?* propriè יִכְרוּ *cœnabunt ſuper eum* piſcatores, carnem vel manducaturi, vel aliis venditurі?

\- - *agitent conuiuia læti?*

Mercatores, ut nos vertimus, in Textu originali ſunt כְּנַעֲנִים *Cananæi*, LXX. habent *Phœnices*, Aquila μεταβόλες, *mercatores.* Conueniunt hæc: fuere Cananæi & Phœnices & mercatores. Si *Philoni Byblio* fides, qui Sanchuniathonem, ſcriptorem ex Phœniciis vetuſtiſſimum, primus græcè vertit, primus χνᾶ, *Chanaan*, Cananæorum parens, cognomen habuit *Phœnicis.* Hinc & *Phœnicia* χνᾶ apud *Stephanum.* Vix quadrat circumſtantia hæc balænæ communi, utpote quæ inter mercatores totius Europæ diſtribuitur, & quotannis 300. explet Naues Belgicas, Hamburgenſes, Bremenſes, piſcationi balænarum Grœnlandicæ inhiantes, & ex 2500. piſcibus circiter adipem reportantes: ſed neque Crocodilo, qui ab integris nationibus comedi, imo inter cupedias apponi ſolet, adeps quoque præſtantibus accenſeri remediis.

Verſ. 26. *Implebisne ſudes pelle ipſius, aut ejus capite fiſcellam piſcariam?* In originali lingua ſunt שְׂכוּרָה propriè *miſſilia*, & רְגִינִים צְלָצַל *tela piſcatoria:* proin verſio ita adornari deberet, *im-*

plebisne cutem missilibus, & caput telis piscatoriis? Kanst du seine Haut mit Wurff-Pfeilen, und sein Haupt mit Fischer-Pfeilen anfüllen? cujus quæstionis negatiua congruit Crocodilo, hujusque cuti densissimis durissimisque squamis tectæ, potius quàm balænæ, de qua nemo non nouit, sauciari posse projectis uncis & jaculis, imò occidi & capi. Sed variant admodùm Versiones. Syrum si consulas, ita vertes: *implebisne cutem carne, & caput in umbra ignis?* LXX. πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὼν ἐ μὴ ἐνέγκῃ (al. ἐνέγκωσι) μίαν βύρσον ἐρᾶς αὐτῷ. *Olympiodorus:* πάντα τὰ πλωτὰ ὅμε συνελθόντα ἐκ ἂν ἐνέγκωσι μίαν λεπίδα τῆς ἐρᾶς αὐτῷ. *Omne nauigans conueniens non feret pellem unam* (vel *squamam*) *caudæ ejus.* Quæ verba, si ad literam sumantur, fabulam sapiunt, neque, *Bocharto* judice, unquam balænæ, imo nulli alii animali, applicari possunt. Sed stat Cl. *Hasæus* p. 136. pro LXX. virali, quæ βύρσαν habet, i. e. *pellem*, *corium*, ut sensus, isque clarus sit, naues, quotquot piscaturæ conueniunt, omnes vel nunquam, vel rarissimè saltem, pellem reportare vel caput de Cetis dentatis: ἐνέγκῃ, ἐνέγκωσι, non verti debere per *ferre*, sed *adferre*: βύρσαν ἐρᾶς apud LXX. & עוֹר apud Hebræos esse externam cutim. Est namque Orca illa, pro qua Hasæus militat, adeò sæuæ indolis, & tanti roboris, ut nulla unquam eam superarit, vel ceperit, aut reportauerit nauis, utpote quæ nulli usui venire potest, vel lucro. *Capitis* autem specialem fieri mentionem, quod ea potiorem Ceti illius dentati constituat partem. LXX. Καὶ ἐν πλοίοις ἁλιέων κεφαλὴν αὐτᾶ, & *in nauigiis piscatorum caput ejus* ferent? Aliam prorsus interpretationem dat loco huic nostro vexato Cl. *Joh. Georg. Schelhorn*, *Memmingensis*, in *Bibl. Brem. Class.* IV. p. 572. צִלְצַל *tsiltsal* explicans per Cymbalum, Musicum Instrumentum, quod constet ex 2. Sam. VI. 5. Psal. CL. 5. ut sensus sit, non posse Leuiathanem hujusmodi Cymbali vel Tintinnabuli sonitu allici, ut solent Delphines aliaque bruta φιλόμουσα, non caput & aures illo impleri ac delectari. Quapropter is ita reddit comma nostrum: *Kanst du ihn (oder seinen Kopff) einnehmen mit dem Ton eines musicalischen Instruments, wordurch sich unterschiedliche Fische sonsten herbey locken lassen?* Sed contra pro Interpretum Græcorum authoritate & cymba siue cymbula piscatoria, quæ πλοῖον audit, militat Cl. *Jacobus Hasæus* in *Bibl. Brem. Class.* V. p. 563. & argumentis quidem fortissimis, profunda literatura, ut solent Hasæana omnia, stipatis.

Vers. 27. *Memineris tibi esse bellum paratum, si ei manum admoliaris, ut non iterum velis facere.* Interprete *Bocharto*, si vel tetigeris impenetrabilem Crocodili cutim, fugæ tibi consules potius, quàm pugnæ succedes. *Hasæus* de suo *Leuiathane* p. 161. *Pone tibi* (immanem illum piscem) *ob oculos, cum primum appropinquare naues persentisceret, & clamore rudentum excitaretur, fluctus in vasto mari horrendos mouentem, ducentem gyros, citatissimo cursu spumantia æquora secantem, resupinum hiantia ora obuertentem aggressoribus suis, eosque, & ipsum vægrande nauigium serratorum dentium cuspidibus impetentem. Cogita*

\- - - - - - - - - - *læsus*
Vulnere quando graui modo se sublimis in auras
Attollit, modò subdit aquis: modo more ferocis
Versat agri, quem turba canum circumsona terret.

Producens insuper testimonia *Joh. Smith*, *Richardi Stafford*, & *Oldmixonii*, tantam esse pisci illi ferocitatem, velocitatem, tantumque robur, ut nunquam fuerit à quoquam captus, necatusque.

Quæ iterum lucem fœnerantur v. 28. *Spes eum capiendi fallax est, num etiam dejicietur, ut species ejus ostentat?* i. e. Excidunt spe capturæ, quotquot belluam persequuntur. Quis est, qui non exanimatus terrore concidat? De Orca id ex modo dictis clarum. De *Cnemone* legimus apud *Heliodorum*, quod horror terrificus subierit cor sola transeuntis Crocodili umbra. Σφόδρα ἐπτοεῖτο πρὸς τὴν ὄψιν, ἐδὲ ἀκριβῶς αὐτῷ τῷ ζώῳ φανέντος, ἀλλὰ σκιᾶς αὐτὸν πλεὸν χθαμαλῆς ὑποδραμέσης. Majori adhuc horrore perculsus *Artemidorus Grammaticus*, cui attonito ademit prorsus rationis usum jacens in arena Crocodilus. Hæc *Cælius Aurelianus* ex *Apollonio*.

Multus est in eo laudatissimus *Bochartus*, ut conciliet indomitam Leuiathanis indolem cum Crocodili, quem defendit, qualitatibus; quum constet, belluam hanc capi posse hamo, artibusque aliis, imo & domari, & occidi, quod ultimum prædicatum etiam balænis, iisque ferocissimis, conuenit.

Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσιν ἐπεφράσσαντο βάρειαν
Ἄτην ἠμερίων ἄμαχον γένος, ἐκ δ' ἁλίων
Ὀλλύνται, κήτειον ὅτ' εἰς μόθον ὁρμήσονται.

Attamen his hominum genus insuperabile nôrunt
Damnum inferre graue, & fato piscator amaro
Afficit, ad cetea semel cum prælia ventum est.

Oppianus L. V. Halieuticôn.

Est quidem homo roboris intuitu & Crocodilo & Cetis inferior, sed ingenio prævalet omnibus omnino animantibus. *Simonides:* Τραχὺ μὲν (leg. βραχὺ) σθένος ἀνδρὸς, ἀλλὰ ποικιλίᾳ πεπίδων, δεινὰ μὲν Πόντε, χθονίωντ', ἀερίων τε δάμναται παιδεύματα. Haud opus est pluribus ex profanis Scriptoribus testimoniis. Experientiam habemus testem, sed & Scripturam sacram, traditum homini dominii jus in *piscem maris, in volucrem cœli, & in omnem bestiam, quæ reptat super*

per terram. Gen. I. 28. idemque renouato poſt diluuium fœdere confirmatum. *Pauor & tremor veſter erit ſuper omne animans terræ, & ſuper omne volatile cœli; quidquid mouetur aut repit in terra, quidquid eſt in piſcibus maris, traditum eſt in manus veſtras. (Et terror veſter ac tremor ſit ſuper omnes volucres cœli cum uniuerſis, quæ mouentur ſuper terram: omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.)* Gen. IX. 2. *Dominum eum operum, quæ manus tuæ parauerunt, conſtituiſti, cuncta ejus pedibus ſubdidiſti; Greges & armenta uniuerſa, etiam jumenta campeſtria; Volucres, quæ in aëre, & piſces, qui in mari verſantur, & quidquid per maris itinera tranſit. (Et conſtitu.,ti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus: Oues & boues uniuerſos, inſuper & pecora campi, Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.)* Pſ. VIII. 7. 8. 9. Ab hoc jure vel dominii, vel feudi, non eſt exemptum ullum animal, non Behemoth, non Leuiathan, non Elephas, non Hippopotamus, non Cetus, neque Crocodilus. Id proin alloquium DEI ad Jobum vult, Crocodilum non facile eſſe ſuperabilem, tum propter magnitudinem, tum propter robur, quo pollet. Animal, quod, *Æliano* teſte, ad cubitos 25. vel 26. excreſcit, *Petro Martyre Dec.* V. c. 9. ad pedes 42. Quæ longitudo inferior eſt belluâ illâ, quam mortuam ad ripam Cicamæ amnis offenderunt Luſitani 60. pedum, de qua *Voſſius ad Melam.* Et de Panamenſibus Crocodilis tradunt *Joh. de Lopez. Hiſt. Ind.* L. VI. c. 1. *Joh. de Leri Americ.* c. 10. aſcendere ad 100. pedum longitudinem. Animal, quod caudâ ſuâ proſternit maxima quæuis alia. Ut proin venatio crocodilea ſit una ex difficillimis, & periculis plena, inſtituenda non tam uncis & hamis, vel & ſclopetis, ſed potius retibus ferreis, quod legitur apud *Diodorum.* Hinc Auguſtus, Ægypto ſubjecta, cudiſſe dicitur inter alios Numum, in quo Crocodilus, ut in Nemauſenſi, palmæ alligatus, cum inſcriptione: NEMO ANTEA RELIGAVIT, *Ant. Auguſtin. de Num. Dial. VI. ſect.* 9. & ſymbolo hoc innuiſſe, tam difficile ſibi fuiſſe, ſubigere Ægyptios, quàm difficile eſt piſcatori, vincire Crocodilum. Adhuc hodie, qui captam hanc belluam infert Cairo, in virtutis exercitæ præmium 10. reportat aureos. Pone tandem, Crocodilum longi temporis mora, magnoque labore domari, nil derogat quidpiam id veritati diuini alloquii. *Multis precibus eblandietur ex te beneficium? num verbis demulcebit te? Ferietne tecum fœdus, ut eum tibi mancipes ſeruum perpetuum?* Eſt manetque τῶν ἀγρίων τὸ θηριωδέςατον apud *Plutarchum* in *Iſide*, & apud eundem *Libro, utrum animalia, &c.* τὸ πάντων ἀμικτότατον, καὶ τὸ θηριωδέςαλον, ὧν τρέφεσι ποταμοὶ, καὶ λίμναι, καὶ θάλασσαι, ζῶον.' Sed id diffiteri haud poſſumus, indomitam magis eſſe Ceti dentati, pro quo ſtat *Haſæus*, ferociam. Pergimus ad caput proximè ſequens.

Cap. XLI. 1. *Nemo tam rudelis eſt, qui eum prouocet; & quis ante me cum illo congreſſus eſt?* Ita Gen. XLIX. 9. *Accubuit veluti Leo, & veluti Leæna, quis excitabit eum?* Quæ verba iterum occurrunt Num. XXIV. 9. & conuenire videntur magis Crocodilo, quàm balænæ, quoniam, *Plinio* & *Solino* tradentibus, ex aſſumtis cibis ſatur ad ripas dormit. Sed & Ceto illi ferociſſimo dentato applicari poteſt hæc prouocatio; quis adeò audax, & vitæ ſuæ prodigus, ut eum laceſſat, vel cum eo congrediatur?

Verſ. 2. *Quis me anteuertit? & præmium dabo, isque mihi omnium, qui ſub cœlo ſunt, præſtantiſſimus habebitur.* Succinctior & clarior Vernacula: *Wer hat mir zuvor etwas gegeben, daß ich es ihm wiedergelte? Mein iſt, was unter dem Himmel iſt.* Jus nempe abſolutum, quod creationis jure ſibi debetur, vendicat DEUS.

Verſ. 3. *Non ſilentio præteribo ejus membra, & quantum fortitudine polleat, ac quàm pulchrè inſtruat copias ſuas. Ut armatus eſt unguibus, ſi haberet etiam pollices, ad euertendas quoque naues ſufficeret viribus magnis. Ammianus.* Exemplo nobis, quod argumenta pro DEI exiſtentia petere poſſimus & debeamus non ſolùm generalia, deſumta ex animalium figura, magnitudine, indole, ſed quoque ſpecialia & ſpecialiſſima ex conſideratione ſingularum partium, oculorum, aurium, cordis, ventriculi, &c.

Verſ. 4. *Quis detracto veſtimento eum nudauit? Quis pertinget inter utramque maxillam ejus, ut frænum adhibeat?* Eſt Crocodilo pro veſte lorica ſquamata, quam nunquam mutat; diſſimilis bellua hac ex parte ſerpentibus, qui quotannis fere ſuas deponunt exuuias. Quod diſcrimen Serpentes & Crocodilos intercedit. *Suidas in* Φοιδωτὸν, Φοιδωτὸς κροκόδειλος, καὶ τὸ τῶν ὄφεων πᾶν γένος. ταῦτα δὲ λέγεται κατά τινας καιρὸς τὸ γῆρας ἐκδύεσθαι, ὅθεν κροκόδειλος τὸ γῆρας ἐκ ἐκδύεται. *Utraque maxilla* pro *fræno*, vel, duplex maxilla dentibus armata fortibus, acutis. Ita deſcribit *Pollux* L. II. c. 4. *Sect.* 20. *fræna* tanquam partes utrinque maxillis adſitas, τὰ ἑκατέρωθεν αὐτῶν ἐπὶ τὰς γνάθας καταλήγοντα χάλινοι. Intelligit Cl. *Haſæus* p. 167. per לְבוּשׁוֹ פָּנָיו *faciem veſtis, anteriora veſtis, anteriora cutis ſiue ſuperficies, anteriores partes in facie, ſiue capite, vel caput ipſum cum hianti rictu, quæ primùm in oculos incurrunt:* & per כֶּפֶל רִסְנוֹ *duplicaturam fræni, frænum duplicatum*, idem, quod verſiculo ſequenti vocatur סְבִיבוֹת שִׁנָּיו *circuitus, ordines dentium*, ut ſenſus ſit, neminem *tam projectæ futurum eſſe audentiæ, ut ſuſtineat vel fauces ejus diducere, vel iis patentibus ſe committere, niſi protinus vel deglutiri, ac in ventrem dejici, aut acutis ejus dentibus comminui velit.*

Eodem tendit v. 5. *Quis oſtia oris illius aperuit, quum ipſi ordines dentium ejus terrorem incutiant?* ubi *oſtia oris* ſine dubio ſunt ipſe Leuiathanis rictus, qui ſi ſeſe aperiat, metum incutit videntibus vel adſtantibus. Quadrant huc, quæ de Crocodili capite & rictu ſcribit

Achilles Statius: Κεφαλὴ δὲ αὐτῷ τοῖς νώτοις συμφύεται, καὶ εἰς μίαν ῥάθμην ἰθύνεται. ἔκλεψε γὰρ αὐτῷ τὴν δέξην ἡ Φύσις. ἔχιν δὲ τὰ λοιπὰ βλοτυρώτερα τὰ χάσματα, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐπὶ τὰς γένας ἐκτείνεται καὶ ἀνοίγεται πᾶσα, τὸν μὲν γὰρ ἄλλον χρόνον, πάρ' ὅσον ἐκ ἔχηνε τὸ θηρίον, ἐςὶ κεφαλὴ, ὅταν δὲ χάνῃ πρὸς τὰς ἄγρας, ὅλος ῥόμα γίνεται. *Est caput immediatè connexum dorso, absque interueniente collo, & est apertura seu hiatus faucium terribilis, oris rictu per totam fere maxillam educto, ut caput quidem conspici possit ore clauso, sed diducto bellua prædæ inhians tota fiat os.* Meminit *Petrus Martyr* Crocodili, cujus fauces aperturam habuere 7. pedum. Hinc *Martialis* L. III. *Epigr.* 90. ampli oris anum Crocodilo confert.

Cum comparata rictibus tuis ora
Niliacus habet Crocodilus angusta.

Et cur non *terrorem incutiant dentium ordines?* quorum 50. sunt numero, *Æliano*, *Gessnero*, *Damire* testibus, iique proportionem corporis reliqui penè superantes, aliqui prominuli, alii serratim juncti, & quorum morsus non minus, quàm rabidorum canum, est venenatus. *Ordine dentium pectinatio, perniciosis morsibus, quidquid contigerit, pertinaciter tenet. Marcellinus.* Sunt, qui ultra 60. ei tribuunt dentes. *Achilles Statius* tot, quot annus numerat dies. *Alkazuin* 200. *Abuhamed*, Hispanus, 80. Sufficiant 60. qui numerus apud *Ælianum* L. X. c. 21. tantùm non est mysticus, 60. quippe diebus dicit Crocodilum in utero gerere, 60. deponere oua, excludere ea diebus 60. 60. esse vertebras dorsi, 60. dies esse puerperii, vitam annorum 60. 60. dentes, quotannis jejunare per dierum 60. decursum. His addit *Damir* coitus 60. Pleraque fortè hyperbolica. Sed non minus ordinibus dentium terrificis & amplitudine oris superbit *Hasæi Cetus dentatus.*

Vers. 6. *Superbit autem squamis continuis, ut alueorum fluctus continentes sint, quibus corpus instar clypeorum defenditur, suntque arctissimæ, conclusæ velut signo impresso.* Vers. 7. *Alteraque alteram attingit, ut ne ventus quidem inter eas penetrare possit.* Vers. 8. *Est una alteri commissa, & sese mutuum complectuntur, nec sese mutuum diuelli sinunt.* Comparatas heic videas squamas, harumque arctissimas connexiones, clypeis, quibus totum dorsum contegitur. Eò redigunt angustiæ *Bootium* hæc verba, ut in procinctu stet deserendi Ceti, pro quo militat, castra, nec aliter sibi consulere sciat, quàm allegorica ad securam viuendi rationem, applicatione securam adeò, ac si undique foret ille loricis squamisue clypeisue obtectus. Sed nemo non videt, ad literam intelligenda esse verba Textus. Quapropter *Hasæus* p. 171. aliud inuenit effugium, quo Cetum dentatum, sed squamis prorsus destitutum, saluet. Sunt אַפִּיקֵי מָגִנִּים, *robora scutorum, valida, firma, robusta scuta*, dentes nimirum, quorum ordines paulò ante dicti fuere horrifici: In his decoris, magnificis, prominentibus, excellentibus decus, præsidium, & tutamen esse positum Ceto κατ' ἐξοχὴν dentato, ut pugnaturis in scuto. Hos dentium, qui 52. numero sunt & bilibres pondere, ordines tanquam signaculo esse clausos, tam arctè junctos, ut vix per eos spirare possit ventus vel aura: ut applicare queas illud *Oppiani Halieut.* L. V. v. 325.

Ἐνθ' ὁι μὲν γενύων ὁλόας ςίχας ἠγάσσαντο,
Δεινὲς χαυλιόδοντας ἀναιδέας ἤυτ' ἀκόντας
Διςοιχεῖ πεφύωτας ἐπασσυτέρῃσιν ἀκώκαις.

Hic alius duplici mirarier ordine dentes,
Quorum duram aciem non vincit fulgidus ensis,
Et series densa est ferratis æmula turmis.

Dentes hosce, qui in inferiori tantùm maxilla sunt, horumque connexionem cum superiori ita describit *Clusius* apud *Nierembergium Hist. Nat.* c. 61. sed ex minori bellua: *Superior rostri pars ab extimo ad oculos usque 15. pedum reperta est, ipsum in ea palatum quadraginta duobus foraminibus seu alueolis præditum erat, h. e. in utroque latere 21. ad excipiendos totidem mandibulæ inferioris adhærentes dentes, qui magnitudinem pollicis alicujus viri prægrandis & robusti habebant.* Pondus huic interpretationi, & ad Cetum applicationi, addit, quod à v. 4. ad 13. os & caput Leuiathanis, ejusque partes describantur. Eruditè hæc omnia, & appositè, ni quid obstet dentium cum scutis comparatio, quibuscum sanè melius conferas Crocodili squamas. Vers. 6. occurrit vox גַּאֲוָה, quæ variam admittit interpretationem; sunt, qui vertunt per *elationem, superbiam* scutorum, ut nos Tigurini, *Pracht der Schilden. Aquila* & *Hieronymus* σῶμα, *corpus*, dorsum squamarum, vel dorsum squamosum, uti quoque גַּו Jes. XXXVIII. 17. notat *tergum.* Sed *Hasæus*, quod vidimus, *robur scutorum*, & *Aben Esra, robusti sunt dentes sicut scuta.* Dentes sanè inter arma numerari, docent passim Scriptores veteres. Commate citato est צַר חוֹתָם, σφραγὶς ςενὴ, *sigillum arctum.* Videntur LXX. pro *chotam tsar* legisse *chotum tsur*, lapidem sigillarem, dum verterunt σμιρίτου λίθον, cui olim frequenter sigilla fuere insculpta. Sed ostendetur alia occasione, alio nomine expressum fuisse Smirin.

Vers. 9. *In sternutationibus ejus lumen collucet, ejusque oculi referunt palpebras auroræ.* Id est, ex una hypothesi, sternutat tanta violentia Crocodilus, ac si promicarent scintillæ; & quis scit, annon noctu halitus Leuiathanis cum impetu explosus Phosphori ad instar aërem vicinum collustret, quod fieri videmus ex affrictu felium, pectinatione capillorum in multis hominibus, attritu variorum corporum. Et sanè docent experimenta modernorum chymica, non esse animal, imò non partem animalis, ad ex-

excrementa usque, quod non phoſphoricam virtutem habeat in receſſu. Et tantò frequentius fortè ſternutat Crocodilus, quia ſæpe Solem reſpicit. Obſeruauit jam olim *Ariſtoteles Probl. ſect.* 32. L. IV. cieri ſternutationem ex Solis aſpectu, οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέποντες πλατύνονται μᾶλλον. Subſcribit & experientia, & ratio, fundata conſenſu neruorum naſalium & ophthalmicorum. De Crocodilo autem, quod Solem ſæpius reſpiciat, imò fauces hoc ſitu diducat, teſtem habemus *Strabonem* L. XVII. ἡλιάζονται κεχηνότες, *Ælianum*, alios. In Κροκοδειλοφθαλμογραφία mirè conſentientes habemus vetuſtiſſimos Ægyptiacarum rerum Scriptores cum Jobo. Hic, *oculi referunt palpebras auroræ.* Et *Horus Hieroglyph.* L. I. c. 65. Ægyptios *Auroram* repræſentaſſe *Crocodileorum oculorum* ſymbolo, quoniam ante quis promicantes videt ex fundo aquæ belluæ hujus oculos, quàm corpus ipſum. Ἀνατολὴν λέγοντες, δύο ὀφθαλμὰς κροκοδείλε ζωγραφοῦσιν, ἐπειδὴπερ (lege ἐπειδὴ πρὸ) παντὸς σώματος ζώου οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναφαίνονται. Ut in conſpectum venit Aurora ante Solis ortum. Sed *Herodotum*, *Ariſtotelem*, *Plinium*, *Solinum*, *Ammianum* ſi audiamus, debilitantur Crocodili oculi in aqua, ut acriori gaudeat viſu extra aquam. Ita & veteres Poëtæ de Sole, ex aquis ſurgere renouato fulgore. Animal hocce, ſi in libero aëre acri pollet viſu, ὀν τῇ αἰθρίῃ ὀξυδερκέστατον, apud *Herodotum* in *Euterpe*, mirari ſubeat neminem, quod oculi Crocodili conferantur cum Aurora. Minus quadrare videtur hoc, de quo nunc, comma balænæ, ſi verum eſt, quod *Ælianus Hiſt.* L. II. c. 13. & alii de ea ſcribunt, adeò non vel rarò oculis ſuis uti, ut abſente ὁδηγῷ ſcopulis ſeſe allidat, vel in ipſa ejiciatur littora, *monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.* Certum id eſt, paruos eſſe balænarum oculos pro ratione vaſtæ molis corporeæ, & omnino hyperbolizare *Albertum M.* quando orbitam oculi ejus magnitudinis eſſe ſcribit, ut 15. homines in ea commodè ſedere queant. Præciſam magnitudinem oculi vide TAB. XVII. Sed in ea Cetorum ſpecie, quam *Haſæus* pro Leuiathane agnoſcit, inuenit quid, quod Textui eſt accommodum, oculos pedales, eosque rutilos, quos proin peraptè conferas Auroræ, utpote quæ paſſim apud Poëtas cluet ῥοδοδάκτυλος, ῥοδόπηχος, ῥοδόπεπλος, ῥοδόχεφος, *roſeo ſpectabilis ore, roſeis capillis, purpureis inuecta rotis*, & quæ hujus generis ſunt epitheta alia. *Leuiath.* p. 190.

Verſ. 10. *E cujus ore lampades egrediuntur, & igneæ ſcintillæ promicant.* Verſ. 11. *E naribus ejus prodit fumus, velut ab efferuente abeno & olla.* Verſ. 12. *Cujus halitus carbones ignitos reddit, flammaque egreditur ex ore ipſius.* Heic clarius ſeſe ſiſtit, cujus ſupra feci mentionem, Phoſphorus. Quamuis verbis hisce hyperbolici quid inſit, nec concipi queat, adeò igneum eſſe Leuiathani halitum, ut carbones accendi queant, à literali tamen ſenſu haud abſcedendum, & ad allegorias ſolas exegeſin relegandam eſſe judico. Hujusmodi quid legimus de Hippopotamo in *Achille Statio:* μυκτὴρ ἐπὶ μέγα κεχηνὼς, καὶ πνέων πυρώδη καπνὸν, ὡς ἀπὸ πηγῆς πυρὸς. *Nares perquam patulæ, ac ignitum fumum tanquam ab ignis ſcaturigine ſpirantes.* Ita & *Euſtathius Antiochenus:* ἔχει κεχηνώτα τὸν μυκτῆρα πυρώδη καπνὸν, ὡς ἐκ καμίνου πνέοντα. *Patulum habet naſum, ignitum fumum tanquam ex fornace ſpirantem.* Efflant bina hæc animalia, Hippopotamus & Crocodilus, poſtquam aliquandiu ſub aquis degerunt, reſpiratione carentes, halitum fortem, eumque citatum, & forſan ſimul ſcintillas phoſphoricas. De hac re nil quidem certi tradere poſſum, quia hujusmodi belluarum natura nobis nondum plenè eſt perſpecta. Cl. *Haſæo* p. 179-190. auxilio venit aqua, quam orca per fiſtulas 4. pedum ejaculatorias, quæ narium loco adſunt, magno impetu in altum ejicit; mucus item ille oleoſus, *ſperma Ceti* dictus, qui ſternutando egeratur. Reliquis phraſibus metaphorici quid ineſſe, quales apud profanos Scriptores occurrunt paſſim de hominibus animantibusue, motu vehementi vel ira concitatis, ardentibus, exardeſcentibus, æſtuantibus, calentibus, feruentibus, flagrantibus, incandeſcentibus, igneſcentibus. Porro *tam rapidum ac vehementem grandia Cete motum in mari excitare, ut cum vulnerata ſe eſſe ſentiunt, & fugam moliuntur, funiculus, cui telum, quo petita ſunt, adhæret, ignem concipiat illico, fumareque & exardeſcere incipiat, non ſine periculo incendii totius cymbæ, niſi tempeſtiue reſtinguatur. Adhæc tam feruidi temperamenti eſſe majores illos piſces, ut, ſi vel unum diem interfecti jacuerint, omnis caro nigreſcat confeſtim, non ſine teterrimo, quem exhalat, odore, & oculi ipſi nautarum inde inflammentur. Tandem in ipſa aqua marina ignei quid latere, & ex percuſſa baculo vel remis emicare ſcintillas.* Suggeret forte aliquando Hiſtoria Naturalis, quo, quod figuratum nunc manet, diſpelli queat, & ad genuinos naturæ fontes reduci omnia.

Verſ. 13. *In cujus collo agit robur, & gaudium ei affert, ſi timeatur.* Minus hæc quadrare videntur balænæ, utpote collo deſtitutæ, quàm Crocodilo, cui quidem etiam *Achilles Statius* collum denegat, ἔκλεψε αὐτῷ τὴν δειρὰν ἡ φύσις, *collum ei natura ſubtraxit*, ut & *Euſtathius* in *Hexaemer.* qui belluæ huic dat *caput dorſo contextum*, κεφαλὴν τοῖς νώτοις συνυφαινομένην. Sed potiori jure collum ei tribuit *Ariſtoteles de Part. Anim.* L. IV. c. 11. ἔχεσι καὶ αὐχένα διὰ τὸ πνεύμονος χάσιν. *Habent etiam collum propter pulmonum conſtitutionem.* Ea ſanè animalia, quæ collo ſunt deſtituta, caput mouere vel flectere nequeunt, ſed Crocodilus *caput reſupinat ad morſum. Plin.* L. VIII. c. 55. Et de *Trochilo* animali paruo, quod belluæ huic dentifricii loco eſt, ſcribunt *Antigonus Mirab. Hiſt.* 39. & *Ariſt.* L. IX. c. 6. quod faucibus egreſſuri in gratiam Crocodilus collum flectat, ne fortè is

commolatur sub dentibus. Sed est collum bestiæ breue, & validius tantò, 9. constans vertebris, quarum integra spina habet 60. juxta *Borrichium: Grew. Mus.* p. 13. numerat 7. Illustratione porrò indigent verba sequentia Textus, *gaudium ei affert, si timeatur*, propriè, *ante eum saltat timor*, vel *terror*. Animo certè frangatur necesse est, quisquis Crocodilo venerit obuiam. Mali ominis res erat apud Ægyptios veteres, occurrere huic belluæ. Testis *Calasiris* ille, Ægyptius sacerdos apud *Heliodorum*, cui reptans fortè Crocodilus malum fuit itineris suscipiundi signum.

Κώλυμά τι τῶν καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προύλεγεν.

Sunt, quibus Sacer Codex utitur, Phraseologiæ metaphoricæ simul & meteoricæ, Orientis populis familiares, frequentissimæ Poëtis ad exornandas Deorum mythologias. Marti comites addidere iram, furorem, terrorem. *Statius Thebaid.* L. III. v. 424.

- - - Comant furor iraque cristas,
Fræna ministrat equis pauor armiger.

Aliis affectus hi adsunt equorum vice pro curru, quo Mars vehitur.

- - παρὰ δὲ δείμος τε Φόβος τε
Ἔσκαται, ἱεμένοι πόλεμον καταδύμεναι ἀνδρῶν.

Juxta autem terror & pauor stabant, bellum virorum inire gestientes. Hesiodus in Clypeo. Ante Palladem saltant terror timorque puerorum forma, nudis gladiis. *Valerius Flaccus L. III. Argonaut.*

- - nec dextra Jouis, terrorque, pauorque
Martis equi.

Homerus L. VIII.

- - Φέρον δέ μιν ἐς μόθον ἵπποι,
Αἰθων, καὶ Φλόγιος, κόναβος δ' ἐπὶ τοῖσι, Φόβος τε.

Illum autem ad prælium ferebant equi
Æthon, & Phlogius, Conabusque cum his,
Pauorque.

Apulejus L. X. Illam, quam cultus armorum Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, præliaris Deæ comites armigeri, nudis insultantes gladiis. Qui locus eò magis huc facit, quum verbum *insultare*, quod & *saltare* & *salire* significat, textui nostro insertum sit. *Insultare* aliàs etiam est graui incessu comparere, ad modum equi *Virgiliani* L. III. *Georg.*

Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Et *Æn.* L. XI.

- - fremit æquore toto
Insultans sonipes.

Est Hebræa vox דוץ *duts* vel דִּיץ *dits* monadica, sed familiaris Arabibus, Chaldæis, Syris, ter obuia in Syriaca Lucæ Versione pro σκιρτᾶν, Luc. I. 41. 44. VI. 23. Hinc Chaldæis דִּיצָא *ditsa*, *capreolus*, Lacedæmoniis δίζα, *capra*, animalia ἀλτικά, inde forsan nostrum *Gitz*, *Gitzlein. Virg.* L. IV. *Georg.*

- - neque oues hœdique petulci
Floribus insultent.

Cadunt omnia hæc, de quibus hactenus, non in homines solos orcæ occursantes, pauore terroreque corripi solitos, sed in bruta quoque, quæ à terrifica hac bellua prehensa commoluntur protinus.

Vers. 14. *Pulpæ carnis ejus cohærent, ac in eo solidiores sunt, ut non moueantur.* בְּפַלֵּי בְשָׂרוֹ *decidentiæ carnis ejus*, vel potius, *tori, prominentiores partes ejus, procidua carnis ejus*, fortes sub squamis musculi arctissimè inuicem & cum ossibus connexi. Reddit *Junius melandrya carnis*, sed malè, sermo enim hic est de carne animalis viuentis, sunt autem *melandrya* cibi muriâ conditi, quales ex thynnis, piscibusue aliis parari solent. *Plinius* L. IX. c. 15. *Martial.* L. III. *Epigr.* 76. *Festus in Elacatena*, *Athenæus L. I. Oribasius* L. II. Intelligit *Hasæus* p. 192. *assulas siue frusta illa quadrata, quæ ex carne Cetorum excsinduntur* (Graeuen *vulgò dicta*) *ex quibus deinde in feruentem ollam conjectis adeps ille* (Thran dictus) *solet excoqui.* — Quæ *caro* adeò est *compacta, totque neruis, fibris & musculis solidissimis durissimisque consita, ut vix cultro, vel telo cedat, parumque* (ex orca dentata) *pinguedinis dat.*

Vers. 15. *Cor ejus durum est ut lapis, & durum ut inferioris lapidis molaris fragmen.* Sunt, qui hæc verba explicant de anima, sed ad literam commodius intelliguntur de corde ipso, quod necessariò firmissimæ debet esse compagis, ad expellendum sanguinem in capillaria usque vasa. Quid, si pro expulsione sanguinis ad 4. vel 5. pedes in homine superanda venit 180000. Librarum resistentia juxta *Geoffroy Quæst. an Medicus Philosophus Mechan. Chymicus* p. 6. (de qua quidem summa alii detrahunt haud parum.) Quid, inquam, judicabimus de crocodilino corde, ad 50. pedes usque purpuram vitalem ejaculante? vel de Ceti corde, cui majores adhuc superandæ veniunt resistentiæ? Nonne comparabis commodè machinam hancce cum *molari lapide?* Consistit analogia in eo, quod cor vi sua systolica sanguinem ventriculis illatum premat, pressum dissoluat, qui mox ad extrema usque vāsa propellitur. Non viuimus iis Scholasticorum quodlibeticis Seculis, ut credamus,

damus, fabricatum eſſe cor unicè ad conſeruandum calorem vitalem, πρὸς τὸ φυλάττειν τὴν ἀρχὴν τῆς θερμότητος. *Ariſt. de Part. Animal.* L. III. c. 4. vel, quod ſimplicitatem majorem arguit, ad recondendam luculam vel flammulam vitalem, qualem lampades illæ ſepulchrorum æternæ fouiſſe dicuntur; vel, ad ſeruandum quoddam fermentum, vitæ neceſſarium. Hæc omnia mera ſunt figmenta. Eſt cor artificii infiniti hæmacontiſterium, quod mox atque ſanguinem recipit, ex thalamo dextro eundem ejicit in pulmones, & ex ſiniſtro in totum corpus. Qui fibras earumque vires motrices ad calculum reuocare nouit, ei captu haud eſt difficile, eſſe firmius, durius cor, etiam validius. Hinc apud Arabes cor lapideæ duritiei ſymbolum eſt viri fortis. Et apud *Baſilium* λιθοκάρδιοι, Germanis nobis, *Leuthe von hartem Hertzen*, immiſericordes, crudeles: quo ipſo ſenſu Crocodilus dici poteſt λιθοκάρδιος, *Æliano* teſte παμβοῤῥώτατον σαρκῶν ἐσθίειν καὶ ἀφοβότατον. Sed non congruunt hæc fabulæ illi Veterum, quæ *Crocodilum lacrymas* fundere tradit ante, quàm hominem abſorbet, ſcilicet ex compaſſione ſimulata, quæ illas in prouerbium traxit. Eſt hoc Ethicæ Zoologicæ ſpecimen, nullis nixæ fundamentis, quâ carere commodè poſſumus.

Verſ. 16. *Quumque ſe commouet, fortiſſimi etiam expaueſcunt, ac animis conſternati neſciunt, quò ſe vertant.* Scilicet, ſi ex aquis prodit Crocodilus, bellua terribilis, carniuora, armata dentibus, ſquamis, unguibus, etiam ii, quibus æneum eſt pectus, expaueſcunt præ metu, מִשְּׁבָרִים *præ contritionibus, præfractionibus, animus frangitur metu.* Emphatica eſt vox יִתְחַטָּאוּ, Latina noſtra optimè, *neſciunt, quò ſe vertant, ſeſe peccare facient, aberrabunt*, an dextra ſiniſtraue eundum ſit, dubii: *Druſius, nauſeant, vomunt: Arias Montanus, ſe purgabunt*, nempe κάτω, qui pectora quaſſans metus & per purgationes ſeſe exerens Germanorum Prouerbio occaſionem dedit, *es iſt ihme ſo angſt, daß er möchte in die Hoſen hofieren.* In formidine nempe prædominium obtinet neruorum contractorius motus, quo commotus ventriculus ἄνω rejicit ingeſta, inteſtina κάτω.

Verſ. 17. *Si quis eum aggrediatur, non reſiſtet gladius, aut haſta penetrabilis, aut lorica.* Verſ. 18. *Ferrum enim æſtimat paleas, & chalybem lignum putridum.* Verſ. 19. *Quem non fugabit ſagitta, & lapides fundâ in eum excuſſi vertuntur in ſtipulam.* Verſ. 20. *Catapultæ habentur ei pro ſtipula, ridetque geſum frendens.* Heic videmus Leuiathanis robur opponi διαῤῥήδην armis olim uſitatis, quorum tria nominantur genera, alibi in Sacris haud obuia. מַסָּע aliàs notat *iter, profectionem*, ſed heic, quod ex Arabibus Scriptoribus conſtat, *telum*, quali forſan Arabes uſi fuere itinerantes. שִׁרְיוֹן communiter ſumitur pro שִׁרְיָן *lorica*, quæ quia defenſioni inſeruit, non oppugnationi, vix heîc inuenit locum. Arabibus *Siria* eſt *ſpiculum, parua ſagitta.* תֹּתָח v. 20. Græci Interpretes reddunt σφῦραν, Hieronymus *malleos*, & ita nos quoque in Vernacula, *Hammer*, in Latina *catapultam*, Chaldæa Verſio *ſecurim*; Syriaca & Arabica *haſtile*; Bochartus *fuſtem.* v. 19. בֶּן קֶשֶׁת, *filius arcus* ex Orientalium metaphorizandi more perpulchrè vocatur *ſagitta*, & ita ſagittæ Thren. III. 13. בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ, *filii pharetræ.* כִּידוֹן *lancea* eſt, vel pilum miſſile, quale balænarum piſcatores in illas euibrare ſolent. Duplicis id eſt generis, unum Fig. a. piſcatores Belgæ vocant *een harpoen*, & quibus vibrandi negotium eſt datum *harponiers:* alterum Fig. b. *eene lens* (à lancea) unde balænam captam ad necem usque confodere vocant *lenſſen. Haſæus Lev.* p. 200. Qui Crocodili figuram confert Leuiathanis deſcriptioni, quæ extat in Textu, ſuffragium mox dabit belluæ illi, armis jam explicatis inuictæ, utpote cujus δέρμα ἄῤῥηκτον. *Herodot.* L. II. *Cutis contra omnes ictus inuicta. Plin. Seneca Nat. Quæſt.* L. IV. c. 2. *Superior pars corporis dura & impenetrabilis etiam majorum animalium dentibus. Solinus, circumdari maxima cutis firmitate, in tantum, ut ictus quouis tormento adactos repercutiat. Ammianus, cutem ita validam gerere, ut ejus terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur.* Etiam moderni Scriptores de Crocodilo teſtantur, inuictum eſſe contra ſclopetorum etiam majorum globos. *Scalig. in Cardan.* Et ſanè præjudicio eſt balænis cutis caroque ſagittis perforabilis, cultro ſciſſilis, & belluæ omnium maximæ meticuloſa indoles, quam propter ex conſpectu hominum nauiumque protinus fugam capeſſit, imo præ pauore tremere dicitur. Sed auxilio venit *Haſæo* iterum Orca, hujusque durior cutis, firmior caro, qualis eſt *Phocæ* apud *Oppianum Halieut.* L. V. v. 375.

Φώκη δ' ἐκ ἄγκιστρα τετεύχαται, ἅτέ τις αἰχμὴ
Τρίγλυφος ἦκεν ἔλοι κείνης δέμας. ἔξοχα γάρ μιν
Ῥινὸς ὑπὲρ μελέων σκεπὴ λάχεν, ὄβριμον ἔρκος.

Hiſpida fallaci Phoca haud retinetur ab hamo,
Nec trifidæ corpus violatur cuſpidis ictu,
Nam pellis validos duriſſima contegit artus.

Obſeruat autem Clariſſimus Vir ad v. 17. שרוי malè verti per loricam, ſed notare *diſſolutionem, dimiſſionem, retorſionem. Ut ſenſus ſit, ſi petatur Leuiathan haſta, eam à ſe facere proficiſci, prorſus rejicere, ut ſoluta ac dimiſſa recidat, & retorqueatur. Es könne kein Pfeil oder Spieß an ihm haffien, daß er nicht wegen ſeiner Härte zurück prallen müſſe.*

Verſ. 21. *Cui ſubjecta ſunt acuta teſtarum fruſta, & luto inſternit rem acutam.* Hæc verba iterum facile applices Crocodilo, cui pro lecto ſunt vel ſilices acuti, vel teſtæ, cuti loricatæ nil inferentes damni, ut contra decumbunt animantia alia ſuper paleam, gramen, terram

ram mollem. Qua occasione annotari meretur singulare martyrii genus, quo Pagani veteres Christicolas cruciare solebant, supponendo his pro lecto testas acutas, de quibus *Prudentius Hymno de Vincentio Martyre:*

Fragmenta testarum jubet
Hirta, impolitis angulis,
Acuminata, informia,
Tergo jacentis sternerent.

Bochartus ita reddit Textum nostrum: *Pro eo sunt acumina testæ, sternit se ut tribulam in luto.* Sensus est, eum, qui Crocodilum gladio, aliisue armis, vulnerare tentat, non plus efficere, quàm si ictus inferret testis acuminatis, aut tribulæ. In paralleliſmo proin poni tum testas acutas, quibuscum *Ælianus Hist.* L. X. c. 24. durum Crocodili tergum confert, ἐοίκασιν (λεπίδες τε καὶ φολίδες) ὀξεάκοις κεραμεοῖς, *testis validis similes.* Tum Tribulam, *tabulam lapidibus ferroue asperatam,* uti illam describit *Varro de Re Rust.* L. I. c. 52. R. *Selomo* comparat illam limæ asperæ. Sed non minus eleganter verba Textus Orcæ suæ applicat *Hasæus* p. 203. cujus *tanta cutis sit durities, ut in petris scopulisque præacutis possit recubare, ac si in molli luto quiesceret. Delectari immania cete ut plurimum petrosis Oceani locis. Marcellus Sidetes* Lib. ἰατρ. περὶ ἰχθύων.

Βένθεα κητώεντα πολυσκοπέλοιο θαλάσσης.

Fundum Cetis plenum scopulis referti maris.

A qua ipsa scopulorum petrarumque multitudine forte nomen inditum montibus acuminatis, Spitz-Bergen: Respici fortassis etiam ad conchylia, seu testacea, quibus incubent belluæ illæ.

Terga cauis super obsita conchis.

Ouid. Met. L. IV. v. 724. vel & ad glaciei frusta acuminata, *Eißschollen*, quibus Mare Grœnlandicum abundat.

Vers. 22. *Ac profundum eruit, ut bulliat velut lebes, ipsumque Mare commiscet velut Mortarium.* Applicatio facile æquè ad Crocodilum, atque ad Cetum. Illo sese mouente in fundo bullæ surgunt magnâ copiâ aëreæ, veluti ex aqua bulliente, & ita aqua luto miscetur, ac si formam induxisset unguenti. Singulari attentione est digna, quam Arabes Scriptores, *Damir* & *Alkazuin*, memorant, circumstantia, à *Columbi* sociis, *Petro Martyre* L. XIII. c. 4. teste, quoque obseruata, in America, quod sub aquis se condens odorem relinquat Moschi, quem spirare carnem ipsam, delicati aliàs saporis referunt *Purchas Descript. Florid.* & *Vinc. le Blanc Nauigat.* P. I. c. 2. Unde & Ambræ primam originem quærunt nonnulli in Crocodilo. Ita quadrarent ad literam Jobi verba mari commutato in unguentum ἐυώδες, *in eine wolriechende Salbe.* Sed cur *maris* heic mentio fit, quum tamen Crocodilus non marinum sit animal, sed fluuiatile? Responsi loco sciendum, *Nilum* non apud Arabes duntaxat Scriptores *maris* nomine venire, sed & in Sacris. Ita *Eutychius Alexandrinus* P. I. p. 86. explicat verba Gen. XLI. 2. *Ascendebant è riuo*, è mari, *septem vaccæ; (septem boues;)* è Nilo nempe, qui maris nomen meretur propter insignem suam latitudinem, & quia certis temporibus totam Ægyptum inundatione sua conuertit in mare; *Nili* quoque *aqua est mari similis. Plin.* L. XXXV. c. 11. Sed præterea obseruandum, non in fluminibus solis degere hanc belluam, verùm & in lacubus, qui si ampli sint, maria appellantur, exempli loco sunt Mare salsum, Mare Genesareth, Lacus Bodamicus, qui Maris Germanici nomine venit. Imo in utraque India & Africa est Crocodilus Maris ipsius hospes & incola. Sed quoque quadrat Textus balænæ, quæ rapido suo motu, quà fertur cunque, turbidum reddit mare, & unguenti ad instar crassum, ac veluti ebulliens.

Aut veluti valido positum medicamen aheno
Feruet & exultat, spumisque tumentibus albet.

Inprimis verò locum in exegesi inuenit atque meretur *Sperma Ceti*, pinguitudo illa pretiosa, quam belluæ hæ tanta sæpe copia miscent mari, ut contegatur ea totum mare, & saturentur aues *Meeuwen* & *Mallemuken* dictæ, quæ huc aduolant numerosissimâ copiâ: neque obliuione prætereundus est, quem sauciatæ balænæ fundunt, sanguis, tantâ nempe copiâ, ut purpurâ tingantur naues, maria, & glacialia frusta in Oceano Septentrionali natantia. Ut proin spumantes maris fluctus spermati ceti & sanguini commixti unguenti speciem repræsentent, & cum eo percommodè comparari queant.

Vers. 23. *Post se quoque relinquit vestigium, ut quis putet abyssum canicie obductam.* Notandum heic, תְּהוֹם in præsenti commate, & מְצוּלָה in præcedenti *profunditatem* aquarum, vel & *cœni*, quamcunque notare. Ps. LXIX. 3. & Zach. X. 11. sunt יְאֹר מְצוּלוֹת profunditates aquarum, *profundissimæ aquæ*, nempe Nili. *Vestigium* itaque, quod *post se relinquit* Leuiathan, ut & *abyssus canicie obducta* intelligi commodè possunt de tractu longo spumoso, quem Crocodilus post se relinquit, ut spumam remi. *Homer. Odyss. M.* v. 172.

- - λεύκαινον ὕδωρ ξεστῆς ἐλάτῃσιν,

aquam dealbabant politis remis.

Et *Apollonius* de Argonautis L. I. v. 545.

- - μακραὶ δ' αἰὲν ἐλευκαίνοντο κέλευθοι,

Longæ semper albescebant viæ.

Oui-

Ouidius in Epiſt. Oenones.

- - - remis eruta canet aqua.

Sic quoque caneſcit mare à nauibus tranſeuntibus & motione Ceti. *Manilius* L. I.

Ut freta caneſcunt, ſaltum ducente carinâ.

Ab ipſis denique, qui heic percommodè locantur, Cetis. *Statius Achill.* L. I. de Delphinis:

- - - qua cana parumper
Spumant ſigna fugæ, & liquido perit orbita ponto.

Apprimè quadrat huc, & ad unguenti illius illuſtrationem, tractus ille pinguedinoſus, quem poſt ſe relinquunt Ceti, quiue cum aqua marina mixtus luculam ſpargit albam: Et ad rhombum facit experimentum illud urinatoribus Perſici Sinus familiare, qui oleo guttatim ore emiſſo diſtinctè cernunt obuia quæque in fundo, ut σπογγότομοι illi apud *Oppianum Halieut.* L. IV. v. 611.

Αὐταὲρ ὀγ' ἐς βύσσον προμόλων ἐξέπτυσ' ἀλοίφην,
Ἥδε μέγα ϛίλβει τε καὶ ὕδατι μίσγεται ἀυγὴ,
Ὄρφνης ἠΰτε πυρσὸς ἀνὰ κνέφας ὄμμα φαείνων.

Expuit unguentum delapſus ad ima profundi,
Hoc multum radiat, ſplendor miſcetur & undis,
Fax uti per denſas illuſtrans cuncta tenebras.

Tandemque adferri meretur teſtimonium itineratorum de coruſco tractu, quem Ceti æquora ſecantes ad integrum Milliaris Germanici ſpatium à tergo relinquunt. *Martens Spitzberg.* P. II. c. 2. *Rennefort. Hiſt. des Ind. Orient.* L. I. c. 11. *Haſæus Leuiath.* 213.

Verſ. 24. *Non eſt in terra dominium, cui pareat, ita factus, ut neminem metuat.* עָפָר עַל *ſuper puluerem*, ut Deut. XXXII. 24. mentio fit *ſerpentium in puluere.* Quæ phraſis Crocodilum, ſi Leuiathan eſt, relegat ad reptilia animalia, & jure, quia ob crurum breuitatem διερπύζει, repit. Vertimus nos verba לִבְלִי חָת, *ut neminem metuat*, ſed redduntur potius, *ad non conterendum, ut non atteratur*, nempe, ut conteruntur facilè reptilia alia. Nondum quippe eſt metus abſentia in Crocodilo res comperta. Contrarium teſtantur *Plinius, Solinus*, alii, *fugax eſſe animal audaci, & audaciſſimum timido.* Sed clarior eſt explicatio Textus, ſi pro Leuiathane agnoſcamus Orcam, utpote quæ magnitudine, ferocia, velocitate, omnia animantia ſuperat. *Oppian.* L. I. v. 360.

Κήτεα δ' ὀβριμόγυα, πελώρια θαύματα Πόντε,
Αλκῇ ἀμαιμακέτῳ βεβριθότα, δεῖμα μὲν ὅσσοις
Ἐισιδέειν, ἀεὶ δ' ὁλοῇ κεκορυθμένα λύσσῃ.

Vaſta etiam Cete, Pontique immania monſtra
Viribus indomitis pollentia, lumine toruo
Horrida, continuam rabiem ſpirantia, & iras.

Verſ. 25. *Quidquid eſt ſublime, id reſpicit, ipſeque regem agit in feroces uniuerſos.* בְּנֵי שָׁחַץ, *filii elationis*, ſunt heic omnia animalia alticrura, quorum & fortiſſima quælibet proſternuntur unico caudæ Crocodilinæ ictu. Πάμφαγον quippe eſt, homines vorans & animalia, *Diodoro* teſte, & *Horo Hierogl.* L. I. c. 67. proſternit illa ante cauda ſua, quam deuorat. *Petr. Martyr. Legat. Babylonic. Lib. III. Camelum, equum, juuencum, & quodcunque genus quadrupedis ei occurrit, cum in terram famelicus exit Crocodilus grandior, ictu caudæ adeò acriter ferit, ut illud cruribus fractis proſternat, & interimat. Tanta enim eſt illius caudæ vis, ut fregiſſe quatuor uno ictu grandioris animalis crura repertus ſit aliquando.* In Manilla, quæ ex Philippinis eſt Inſulis, ad Parannacam fluuium diu Elephantem pede tenuit Crocodilus, victus tandem morte audaciæ pœnas luit. Et ad Cuamam fluuium μονομαχίαν Crocodilum inter & Tigridem utrique fatalem refert *Teixeira de Perſiæ Regib.* L. I. c. 29. Sed Characterem regiæ inter animalia dignitatis majori jure Orcæ ſuæ confert Cl. *Haſæus*, confirmans ita utramque Verſionem Tigurinam.

TAB. DXXXIII. exhibet balænarum capturam: & ad marginem a. & b. jacula, quibus vulnerari ſolent hæc animalium monſtra, quorum prius *harpoen*, alterum *lens* dicitur.

TAB. DXXXIV. ſiſtit Crocodili ſceleton ex *Grew. Muſ. Soc. Reg.* Tab. IV.

Marginem ornant

A. Numus, cujus ex auerſa parte Crocodilus, ex prona Prora nauis C R A S. nempe, Patino interprete, Canidius Craſſus, qui exercitui pedeſtri ad Actium Triumuiri M. Antonii præerat; vel Craſſus quidam ex Licinia Familia, judice Vaillant.

B. Caput Julii Cæſaris laureatum, pone quod Lituus, in auerſa parte Crocodilus, ÆGYPTO CAPTA. Numus cuſus in memoriam Ægypti à Cæſare deuictæ. A. V. 70⅚. *Dio* L. XLII.

TAB. DXXXV.

Job. Cap. XLII. verſ. 16. 17.

16. Poſt hæc autem vixit annos centum quadraginta, & vidit ſuos liberos, & liberorum ſuorum liberos per quatuor ætates.

17. Eſtque Job mortuus ſenex & (a) proiectæ ætatis.

(a) Satur diebus.

16. Vixit autem Job poſt flagella hæc centum quadraginta annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum, usque ad quartam generationem.

17. Et mortuus eſt ſenex, & plenus dierum.

AD naturæ ordinarium curſum ſi attendas, doloribus, calamitatibus, & comite triſtitia debilitari videbis vitæ filum, imo rumpi, ſublato nempe ſpiritus animales inter & ſanguinem æquilibrio. Sed Jobus noſter, multò plura, quàm quispiam forte mortalium, paſſus, jacturam liberorum, bonorum, morbos longæ durationis, eosque doloribus acerbiſſimis ſtipatos, tentationes Satanæ, amicorum deriſiones, *vixit*, ſuperatis his omnibus vitæ humanæ incommodis, *annos centum quadraginta, & vidit ſuos liberos, & liberorum ſuorum liberos per quatuor ætates.* Sed non ſufficit hoc datum ad determinandum integram Hiobi ætatem, quia elapſi prius anni haud exprimuntur. Verſ. 10. legitur *duplo auxiſſe* DOMINUS *omnia, quæ Job prius habuerat.* Verba hæc intelligunt Judæi & Interpretes nonnulli etiam de ætate, ante vixiſſe ſubduplum annorum 140. fuiſſe proin ſeptuagenarium eo tempore, quo premi cœpit calamitatibus, imo obrui, totam adeò ætatem fuiſſe 210. annorum. Sed parum firmo nititur fundamento calculus hic, quoniam bonorum quidem fit verſu citato mentio, non vitæ, neque etiam numerus liberorum fuit duplicatus. Certum hoc, irruentibus ærumnis 10. habuiſſe liberos jam tunc adultos Cap. I. 2. quæ adulta ætas colligi poteſt ex conuiuiis circularibus; probabile item, ad annos aliquot fuiſſe extenſum miſeriarum, δοκιμασίας, & patientiæ tempus, ut absque inſigni errore concludere liceat, vixiſſe ad ἀποκαλύψιν usque ad minimum 60. annos, ad fatalem proin ſeu ultimum terminum 200. Differunt à Textu Hebraico LXX. τὰ δὲ πάντα ἔτη ἔζησεν διακόσια τεσσαράκοντα, *omnes autem annos vixit ducentos quadraginta.* Alii Codices διακόσια τεσσαράκοντα ὀκτὼ 248. Caten. Græcor. Quicquid horum ſit, ſunt ſaltem 200. quos certò vixiſſe videtur, anni Chronologicus æui, quo vixit vir patientiſſimus, index. Agitatur hæc controuerſia admodùm ſpeciatim inter Judæos, quod patet ex *Maimonid. More Neuoch.* P. III. 22. Fuere quippe, qui aſcendunt ad Patriarcharum tempora, alii ad tempora Moſis, alii Dauidis, imo ſunt, qui Jobum annumerant reducibus ex Captiuitate Babylonica. Quod ſi conſideremus, vitam hominum Moſis ætate non adeò fuiſſe, ut Jobi fuit, longæuam: ſacrificaſſe, ut ante legem mos erat patrumfamiliâs, quod neque ſub lege, neque poſt eam latam, fuit ulli permiſſum: nullibi in Scriptis Jobi extare veſtigium vel legis, vel miraculorum DEI, quæ patrauerat in gratiam populi ſui; Reuelationes tandem diuinas frequentiores fuiſſe temporibus Patriarcharum, quàm poſtea: His, inquam, omnibus penſitatis, haud fortè aberrabimus, ſi præeuntibus *Uſſerio, Broughtono, Heideggero*, aliis, virum DEI collocemus ſaltem inter *Moſen* atque *Joſephum*, aſcendendo ſic ad tempora ſeruitutis Ægyptiacæ. Ponit eum *Cluuerus Geolog.* p. 236. *Heberum* inter & *Abrahamum.* Ex eodem hoc fundamento inferre licet, neque Ægyptiacam, neque Aſſyriacam Monarchiam aſcendere ad 7. vel 8. prima à diluuio ſecula, quia nullus illorum Regum attigiſſe legitur annos temporibus illis reſpondentes. Vid. *Heidegg. Enchirid.* p. 383.

Phyſicam ſacram Jobi claudat, & ſenem poſt finiſterrima fata fortunatiſſimum præſentet Icon ad viuum delineata Rhæti ſenis (Fig. A.) qui poſtquam longam miſer ſtipem petendo tranſegit 109. annorum vitam in Noſodochio Tigurino eam tranquillo & præſenti animo finiit. Addo, quæ obſeruaui in cadaueris ſectione, & tunc chartis conſignaui, nempe 2. Febr. 1723.

Suos habent characteres varii ætatis gradus: à fluiditate aſcendit homo ſenſim per ſoliditatis varias mutationes, donec cum rigiditate & fibrarum veluti immobilitate amittat vitam. Nec contemnendi eſt uſus conſideratio hæc in Medicina.

Acci-

IOB. Cap. XLII. v. 16. 17.
Iobus Senex, felix, pius.

Buch Hiob Cap. XLII. v. 16-17.
Hiobs frommes glückseliges Alter.

Catharina Sperlingen sculps.

Accidit ante annos aliquot, ut ob decrepitam ſuam ætatem & raram in Noſocomium fuerit receptus *Johannes Leonhardus Vopper*, Rhætus Scharanienſis, ex cœtu Glantino Fœderis ſuperioris, qui juxta tenorem teſtimoniorum lucem vidit A. 1614. 1. Maji. A. 1634. metallifoſſor in vena ſepultus per 33. horas ſub terra jacuit, mortuo quàm viuo ſimilior inde protractus propter abdominis validam, quam paſſus eſt, preſſionem, inde ab illo tempore incontinentia urinæ laborauerat. A. 1637. iter fecerat per Hungariam, Turciam, Terram Sanctam, reuerſus Venetias. Poſt A. 1639. ſub Carolo, Lotharingiæ Duce, A. 1652. militem egit ſub Capitaneo Caſparo de Monte in Statu Mediolanenſi. A. 1663. in Luſitania ſub Colonello Planta. A. 1682. interfuit obſidioni Viennenſi: & in ultimo bello obſidioni Landauiæ, & cladi Höchſtettenſi. Vitam adeò per varios caſus, & mille rerum diſcrimina protraxit hic noſter ad 109. annos infra 3. menſes.

In cadauere obſeruauimus veluti curſoriè (nam per temporis anguſtiam ſectioni diu immorari haud licuit,) ſequentia. In abdominis cauo erat, licet non magnâ copia, ſerum ſanguinolentum extrauaſatum: Inteſtina tenuia erant omnia inflammata, rubro colore tincta, & hæc inter duodenum integrum admodùm dilatatum, internâ ſui parte fracidum prorſus & gangrænoſum; omentum prorſus emaciatum, ut vix agnoſci potuerit. Pancreas contractum. Hepar ſanum, veſicula fellis bile repleta, ductus Choledochi eadem turgidi, & tota vicinia ipſorum inteſtinorum & meſenterii virore infecta, ut alicubi extrauaſata videretur bilis, cujus ingreſſum in duodenum inuenire haud potuimus. Prope Pylorum in ventriculi ſuperiore parte aderat expanſio veluti flatulenta, nuce juglande major. Renes ſani, uti & Lien, cujus exterior membrana jucundo admodùm ſpectaculo obſeſſa erat hinc inde maculis niuei candoris magis minusque latis, quæ primo intuitu referebant puſtulas variolarum maturas, ſed cartilagineæ prorſus erant duritiei, & ultra ſuperficiem reliquæ membranæ aliquantum eleuatæ. Obſeruo heic, antequam progrediar ulterius, non duntaxat rigeſcere fibras, & contrahi ſupremâ ætate, ſed tantùm non inſenſiles fieri; nemo quippe vel juuenilis ætatis vel conſiſtentis pateretur inflammationem inteſtinorum, qualis hæc fuit, absque acutiſſimo dolore, de quo tamen æger poſt ſenile delirium, quod aliquandiu eſt perpeſſus, ad ſe ultimis vitæ diebus rediens, nihil eſt conqueſtus. Cartilaginea illa lienis cruſta indicio eſt manifeſto, poſſe ita rigeſcere membranas, ut tandem indurentur.

Thoracis apertio non parum faceſſebat laboris, fuerunt quippe non ſolùm ſterni illæ coſtoſæ prominentiæ, aliàs cartilagineæ, heic planè oſſeæ, ſed & cum ipſis coſtis tantùm non continuæ, indicio manifeſto, cartilagines fieri ſucceſſu temporis oſſeas, quemadmodum membranæ & arteriæ fiunt cartilagineæ, & ex cartilagineis non ſemel oſſeas narrant hiſtoriæ. Pulmones viridantibus paſſim maculis obſeſſi in utroque thoracis latere poſticâ ſui parte affixi erant coſtis: pericardium amplum, & multo ſero refertum, cujus & aliqua portio in cauo fluitabat thorace. Cor ipſum vidimus ſatis amplum, inprimis auriculas dilatatas præter modum, & tum hasce tum ventriculos ſanguine concreto refertos, unde patet, ſubſtitiſſe tandem ſanguinis motum propter defectum contractionis elaſticæ in tubulis arterioſis, & cordis machinam ſanguini ad concretionem diſpoſito expellendo non amplius fuiſſe ſuffenam, imò propter nimiam reſiſtentiam obrutam. Præſtolabar tendinem illum, quo cordi inſeruntur arteriæ, vel oſſeum planè vel cartilagineum ſaltem; oſſeus ſanè, quod nouimus, fit in ceruis adultioribus, unde os de corde cerui. Et ſanè aliquid tale offendimus, nimirum valuulas ſemilunares præprimis Aortæ cartilagineas penè, præcipue mediâ ſui parte. Aortam ipſam deſcendentem obſeruauimus valde amplam, diametri duplo majoris quàm eſt gula, circiter pollicis Pariſini. Gulæ inſtratæ paſſim erant glandulæ lentiformes induratæ. Amplitudo illa Aortæ indicat tardiorem ultimis fortè vitæ annis progreſſuum motum ſanguinis, unde arteriæ, quo propiores ſunt cordi, fuere ſenſim dilatatæ, ſicuti ſæpe obſeruamus dilatari adeò, ubi nimia eſt molis reſiſtentia, ut in Aneuriſma abeat egrediens è corde arteria magna.

Pergimus ad Caput, ubi prædura Cranii ſubſtantia rurſum ſolito majorem poſcebat laborem: ſuturæ, inprimis ſagittalis & lambdoidea, erant ferme obliteratæ, nec prorſus penetrabant utramque tubulam, ut nulla fuerit per illas è cauitate illa magna capitis perſpiratio, & ſuccus ille oſſium nutritius inter fiſſuras futurarum extrauaſatus factus quoque fuerit oſſeus. Foramina quidem tria quatuorue ſatis ampla in ſupremo vertice, ad latus utrumque ſinus ſagittalis, pollicis ferme diſtantia ab inuicem viſuntur internam laminam ad externam usque penetrantia, absque quod ullum illorum utramque perforet tabulam. Dura Meninx triplo fere craſſior fuit quàm eſt ordinariè, coriacea penè; pia ſeparabatur facilè, nimio utpote irrigata ſero, à cerebri ſubſtantia: ventriculi omnes ſero erant referti, quod ſat magna quoque copia fluitabat in cerebri baſi, inprimis verſus ſpinalis medullæ egreſſum. Plexus choroides glandulis piſalibus lympha congelata refertis erat obſeſſus: ſeptum pellucidum egregie poterat conſpici. Cæterùm cerebri ipſa ſubſtantia inprimis interioris flaccidior ſolito.

Innotuit mihi, inde ex quo obiit decrepitus noſter, retuliſſe eum perſonis fide dignis, quod pater ejus ſeculum jam ſupergreſſus 3.

genuerit liberos, & ex majoribus pauci infra ſeculi ætatem obierint. Hoc certum, noſtro natam filiam Mariam Magdalenam, ex uxore Urſula Hirzelia de Näniken, pago Tigurino, quæ S. Baptiſmatis charactere Dieſſenhofæ ſignata fuit 18. Aug. 1707.

PSALTERIUM.

TAB. DXXXVI.

Pſal. I. verſ. 3.

Erit hic velut arbor plantata ſecus riuos aquarum, quæ fructum ſuum ſuo reddit tempore, cujus folium non defluit, & quodcunque ediderit, proſperè cedet.

Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: folium ejus non defluet, & omnia, quæcunque faciet, proſperabuntur.

ESt natura ſeu mundus uniuerſus per ſe magnificum theatrum, ſapientiæ atque potentiæ diuinæ demonſtratiuum; tota quanta διακόσμησις, omnia adeò concinnè ornata & ordinata, ut níl inueniat, quod in artificio carpat, Momus; & nos ne quidem infinitæ artis in muſca vel viliſſimo gramine artificium finito noſtro intellectu capere poſſimus. Sed eſt eadem natura bonitatis diuinæ ſpeculum alio ſenſu, quatenus applicantur corporum naturalium actiones & paſſiones, & indoles, & ſtructura, Philoſophiæ morali; Sic viâ planâ, jucundâ, ſenſibus noſtris grata ducunt nos Oratores illi muti ſimul atque diſerti ad altioris ordinis meditationes, φύσις ad ſalutares conceptus, à quibus aliàs abhorret φυσικὸς ἄνθρωπος. Hinc tot elegantes, quibus CHRISTUS, Prophetæ & Apoſtoli uſi fuere, Metaphoræ, Parabolæ, deſumtæ, ut hæc Regii Pſaltis, ab arboribus, herbis, fructibus. Videas nunc piorum benedictionem felicemue ſtatum comparatum viti, oleæ, palmæ, nunc impiorum malitiam, perpetuosque nocendi conatus ſpinis, potentiam cedris & quercubus, ſterilitatem & peruicaciam viti acidas ferenti uuas, hypocriſin ficui ἀκάρπῳ. Sic commutatur ſylua quæuis, pomarium quoduis, in ſcholam, imo Gymnaſium illuſtre. Ad naturæ vires & ordinem attendens Doctor cathedram erigit ubique, & Auditores etiam ex ima plebe ſimpliciſſimos ducit nunc ad prunos malosue ſylueſtres, quæ acerbos ferunt fructus, nunc ad vineas, agros, pomaria, hortos, fructibus delicatiſſimis conſitos. Exemplo ſuo præit ſanctiſſimus Pſaltes, de felicitate piorum, & infelicitate impiorum diſſertaturus. Comparat is hominem, qui *nec ambulat in conſilio impiorum, nec in via peccatorum ſtat, nec in conſeſſu irriſorum* (לֵצִים contumacium, *der Lätz-Köpfen*) *ſedet, ſed* cui *in lege DOMINI voluntas*, quiue *in lege meditatur die ac nocte*, v. 1. 2. verbo, hominem pium, *arbori plantatæ ſecus riuos aquarum*, ξύλῳ τῷ πεφυτευμένῳ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, עֵץ *ets*, *ligno*, ſtructuræ conſtanti ex meris fibris, ex primo obtutu inconditæ, ſed ex qua fragrantiſſimi, pulcherrimi progerminant flores, gratiſſimi & coloratiſſimi propullulant fructus. Talis eſt homo naturâ correptus Κακοήθης, in ſe ipſo mortuus, qui ſi afflante Spiritu gratiæ DEUM haud fictâ pietate colit, protrudit non ſolùm ramos, folia & flores, ſed optimos quosque fructus, ut protrudit ligneus truncus, non propriis ſuis, ſed Solis calefacientis, terræque calefactæ, imo DEI ſolius motoris viribus. Moralis hæc arbor non ſponte ſua ſylueſtrem dereliquit & domeſticam induit indolem, ſed *plantata* eſt, ex ſterili ſolo in frugiferum transplantata, inoculata, inſita, homo renouatus, regeneratus, gratiâ DEI vocante, ducente, ſanctificante, ἀγριέλαιος ἐγκεντριζόμενος, συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης, καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας. Rom. XI. 17. Κλῆμα ἐν αὐτῷ (ἀμπέλῳ ἀληθινῇ) καρπὸν φέρον. Joh. XV. 1. 2. Fruſtra plantat Paulus, irrigat Apollo. Ὥστε ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων ΘΕΟΣ. 1. Cor. III. 6. (7.) Eſt arbor hæc *plantata ſecus riuos aquarum*, עַל־פַּלְגֵי מָיִם, *ſuper riuos aquarum, ſuper diuiſiones aquarum*, ubi nempe copioſum haurit nutrimentum, & lætum capit incrementum, ut φίλυδρος talis φυτὸς eſt *palma* Orienti familiaris, irriguis gaudens locis, ad quam Propheta alludit potius, quàm ad oleam. Ita ſanè pius & nutrimentum capeſſit & incrementum ab irrigua DEI ſoſpitatoris gratia, cujus equidem unicus eſt fons,

ſed

PSAL. I. v. 3.
Iustus arbor ad rivos.

Pſal. I. v. 3.
Der Gerechte ein Baüm am Waſſer gepflantzt.

G. D. Heüman sculps.

ſed inexhauſtus, in infinitos riuulos, פְּלָגִי, *diuiſiones*, diſpartitus ad ſingulos fideles. *Fructus reddit* arbor hæc *plantata ſecus riuos aquarum*, non ſolos ramos, non folia & flores, ſed fructus, eosque optimos, & *ſuo tempore:* ubi ὡς ἐν παιρόδῳ notandum, eſſe hanc fructuum maturationem non unius diei, uniusue ſeptimanæ opus, opus eſſe certo tempore, quo rudimenta fructuum euolui, creſcere, ad ſummam ἀκμὴν ſeu plenam maturitatem perduci queant. Eſt hoc ipſum arbori piæ conceſſum tempus omnis bona opera patrandi occaſio, tempus, quo dura egeſtate preſſus Lazarus cubat ante fores, vulneratus à latronibus in ſuo ſanguine jacet, quem certè non ſibi & fato reliquiſſent Sacerdotes illi & Leuitæ, ſi hujusmodi fuiſſent arbores, de quibus Pſaltes loquitur. Tempus inquam, idque opportunum, eſt omnis de Eccleſia, de Republica, de Schola, de proximo quoque benè merendi occaſio. Eſt arbor hæc non ſolùm ex perennibus, ſed perpetuò & lætè virentibus. *Folium ejus non defluit.* Notum quippe, eſſe arbores ex naturæ ordine per hyemis decurſum foliis nudas, quæ, ingruente frigore, ex caloris ſuccique nutritii defectu ſeſe veluti in ſe ipſas contrahunt, corrugatis petiolis, labentibus poſt jucundas calorum variationes foliis: ſed eſſe quoque, quæ ſucco gaudent tenaci, reſinoſo, ut ſunt coniferæ omnes, quarum fibræ prementi aëris frigidi vi reſiſtunt, vel quæ in climatibus calidioribus ad ripas plantatæ conſtanti fouentur nutrimento. Parallelus eſt Dauidico noſtro Textui locus Ezech. XLVII. 12. *Secus torrentem in utraque ipſius ripa ſuccreſcent omnis generis arbores frugiferæ, quarum folia non decident, neque fructus deficiet, ſed in ſingulos menſes primitiuos fructus ferent. (Super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per ſingulos menſes afferet primitiua.)*

Pſal. VI. verſ. 3. 4. 7. 8.

3. Miſerere mei, DOMINE, quoniam deformatus ſum; ſana me, DOMINE, quoniam contremefacta ſunt oſſa mea.
4. Sed & anima mea territa eſt vehementer.
7. Defatigatus ſum in gemitu meo, fluctuare facio tota nocte lectum meum, lacryma mea grabbatum meum liquefacio.
8. (a) Corroſa eſt facies mea præ indignatione, atque vetuſta facta eſt propter omnes hoſtes meos.

(a) Al. caligauit oculus.

3. Miſerere mei, DOMINE, quoniam infirmus ſum: ſana me, DOMINE, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.
4. Et anima mea turbata eſt valde.
7. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.
8. Turbatus eſt à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

IEſſæum vatem en in conſpectu DEI, in theatro mundi, prouidente DEO ſpeculum ſummæ, quæ animum tangit & angit, triſtitiæ, ſummæ inquam, ad quam, quæ ex corporis mala διαθέσει pendet, exiguam imo penè nullam rationem habet. Qui in hujusmodi triſtem delabitur ſtatum, ſupra ſe videt DEUM irâ commotum, infra inferni fauces apertas. Cui notæ ſunt cunque arctiſſimæ, quæ mentem inter & corpus eſt, unionis leges, reciprocæ illius in hoc, hujus in illam actiones & reactiones, ſemper harmonicæ, perſpectæ inprimis cauſæ triſtitiæ & vires, expoſitæ ad Job. XVI. 16. & alibi, is capiet haud difficulter querelas, quas Regius Propheta effundit, nimirum

1. *Infirmitatem, deformationem*, ἀσθένειαν, ab impedito multoties fluidi neruei in cordis musculos influxu, ſanguinisque ex hujus thalamis ad extremos artus effluxu, ut tandem vix inſiſtere potuerit pedibus. Inde

2. *Tremor oſſium*, ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, *conturbata ſunt oſſa mea.* Indicare videtur hæc phraſis non ſolùm infirmitatem artuum, ſed & dolores, imò dolores ὀξυωκόπας. Ita eſt τάραξις oculorum ſtipata phlegmone. Τάραξις ὀφθαλμῶ ἐστιν, ὅταν ἐκ θλίψεως, ἢ τρίψεως, ἢ ὁμιλίας καπνῶ καί τινος λυπέντος τοιάτε ἀνατεθολωμένος φαίνηται. *Perturbatio* τάραξις dicta eſt, *quum oculus ex compreſſione, aut attritu, aut mora in fumo, vel id genus alio offendente conturbatus conſpicitur. Actuar.* L. I. περὶ διαγν. παθ. c. 7. & apud *Hippocratem porrh. ſect.* 1. ſunt ταραχώδεα ἔρα, *ſtrangurioſæ urinæ*, μετὰ ὀδύνης καὶ πόνων διεξιόντα, *cum morſu & dolore exeuntes*, Galeno explicante.

3. Haud mirum, si angoribus animi & doloribus corporis discruciatus *territus* fuerit *vehementer*. Occurrit iterum apud LXX. ταραχὴ, sed applicata menti, ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. Conturbatur autem mens, si præ angore, quo se vertat, nescit.

4. Systemate totius hominis à vehementi tristique affectu presso, & in angustias veluti coarctato, non poterat non obrui cor, sufflaminari circulus sanguinis per præcordia, stagnare in pulmonibus, pectora concutere *gemitus*, στεναγμοὶ, quos expressérat grauissimi oneris sensus.

5. Quid mirum, si ex tot fibrarum præcordialium agitationibus secuta fuerit *defatigatio*, κόπος, (ἐκοπίασα ἐν στεναγμῷ μου) fibrarum tensarum prius, post laxatarum effectus? Nota τὸ κόπου significatio apud veteres Medicos; Κόποι αὐτόματοι apud *Hippocratem* sunt *lassitudines spontaneæ*, magnorum morborum prænuntii. Κόπους ὀνομάζουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐκ τῶν πολλῶν ἢ σφοδρῶν κινήσεων γιγνομένας διαθέσεις τοῖς σώμασιν, ἤτοι γ' ὅλοις ἢ κατὰ τὰ μᾶλλον πονήσαντα μέρια. Λυπηραὶ δ' εἰσὶν αἱ διαθέσεις αὗται, μάλιστα μὲν τοῖς κινεμένοις. *Lassitudines*, κόπους, Græci *homines vocant affectus ex multo vehementiue motu corporibus, vel totis, vel particulis, quæ amplius laborarunt, oborientes. Porrò molestæ sunt dispositiones hæ iis potissimùm, qui agitantur, mouenturque. Galen. de Comp. Med. per genera* L. VII. c. 11.

6. Hinc porrò illæ, de quibus alibi, *lachrymæ*. λέσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δακρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω, *lauabo per singulas noctes lectum meum, in lachrymis meis stratum meum rigabo*. Per noctes cumprimis, quibus tristitia afficit magis.

7. Sublato tandem fluidum inter nerueum & sanguinem æquilibrio, pati debebat integra corporis compages, imo tantum non corruere, vitiari coctiones, secretiones, deficere alimentum, induci ἀτροφία. *Corrosa est facies mea præ indignatione, atque vetusta facta est propter omnes hostes meos.* ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου, ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου. *Turbatus est à furore oculus meus*, (Glossa Latinæ nostræ, *caligauit oculus,*) *inueteraui inter omnes inimicos meos*, ubi pro ἐταράχθη Symmachus ἐφλέγμανεν ἀπὸ πικρασμοῦ, *languit* (potius inflammatione correptus) *præ amaritudine*. Prorsus ad mentem veterum Medicorum supra expositam.

Psal. VII. vers. 3.

Ne corripiat ille tanquam Leo animam meam, dilaceret nemine eripiente.

Ne quando rapiat ut Leo animam meam, dum non est, qui redimat, neque qui saluum faciat.

DE *Leone* notum, frangere, imo commolere dura dentibus, mollia discerpere unguibus. Hinc est, quod sæui animalis actiones exprimantur nunc per שָׁבַר confringere, nunc per פָּרַק discerpere, ut in Textu, ubi pius Psaltes impiorum truculentiam pulcherrimè comparat cum Leonis sæuitie, sed & alibi. Ps. X. 9. *Insidiatur in occulto, quemadmodum Leo in lustro, insidias struit, ut corripiat adflictum, adflictum inquam corripiat, dum in rete suum pertraxerit. (Insidiatur in abscondito, quasi Leo in spelunca sua, insidiatur, ut rapiat pauperem: rapere pauperem, dum attrahit eum, in laqueo suo.)* XVII. 12. *Ut Leo est, qui prædæ inhiat, & sicut Leunculus, qui in lustro latitat. (Sicut Leo paratus ad prædam, & sicut catulus Leonis habitans in abditis.)* XXII. 22. *Serua me ab ore Leonis.* XXXV. 17. *DOMINE, reduc animam meam à calamitatibus eorum, à Leunculis unicam meam.* LVII. 5. *Anima mea est in medio Leonum, jaceo inter homines, qui flammis exurunt, quorum dentes lanceæ & sagittæ sunt, & lingua gladius acutus. (Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus, filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum, gladius acutus.)* LVIII. 7. *Maxillares dentes iuuenum istorum Leonum contunde*, o DOMINE. Aliis aliorum Scriptorum sacrorum locis recensendis supersedeo, contentus impræsentiarum iis, quibus usus fuit λεοντοπάλης & λεοντοφόνος Isaides, vir Leoninæ virtutis.

PSAL. VIII. v. 4. 5.
Ecquid est homo mortalis.

Pſal. VIII. v. 4. 5.
Was iſt der Menſch.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DXXXVII.

Pſal. VIII. verſ. 4. ad fin.

4. Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas tu præparaſti.
5. Ecquid eſt homo mortalis, ut memoriam ejus habeas? & filius hominis, ut *(a)* eum inuiſas?
(a) Al. ut rationem ejus habeas.
6. Paululum ſiquidem eſt, quo DEO illum *(b)* inferiorem feciſti, tanta eum gloria & decore cinxiſti.
(b) Al. minuiſti eum paulò ab angelis.
7. Dominum eum operum, quæ manus Tuæ (parauerunt) conſtituiſti, cuncta ejus pedibus ſubdidiſti.
8. Greges & armenta uniuerſa, etiam jumenta campeſtria.
9. Volucres, quæ in aëre, & piſces, qui in mari (verſantur,) & quicquid per maris itinera tranſit.
10. DOMINE, DOMINUS noſter, quam magnificum eſt nomen Tuum in uniuerſa terra.

4. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.
5. Quid eſt homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam viſitas eum?
6. Minuiſti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum.
7. Et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus.
8. Oues & boues uniuerſas: inſuper & pecora campi.
9. Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.
10. DOMINE, DOMINUS noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra.

APerit Regius Pſaltes ampliſſimum totius mundi theatrum, ducit pientiſſimus ὁδηγὸς per immenſa cœlorum ſpatia, reducit ad punctulum terræ, habitaculum noſtrum, non certè eum in finem, ut mentem ſatiemus vanis ſpeculationibus, & nudâ rerum phyſicarum notitia, ſtomachum infarciamus delicatiſſimis cibis, iisque miſellum, quod gerimus, corpus σκωληκόπληρον ſaginemus, ſed ut infinitarum perfectionum Conditorem cognoſcamus, & plenis laudemus buccis. Τὸ, quod erat à Dauide demonſtrandum, non eſt theſaurorum collectio, non ex eruditione ampla rebusque præclarè geſtis comparata gloria; multò minus exceſſuum benè multorum, paſſionum deprauatarum, injuſtarum actionum, hypocriticarum ſimulationum ac diſſimulationum enumeratio ad digitum, ſed DEI præconium. DOMINE, DOMINUS *noſter, quàm magnificum eſt nomen tuum in uniuerſa terra.*

In compendio ſiſtit pientiſſimus noſter & fortiſſimus Philoſopho-Theologus palmarios Philoſophiæ Naturalis uſus, cognitionem cœli, corporumque cœleſtium, noſtri, & terræ, &, quæ inde fluit, notitiam DEI.

Verſ. 4. *Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas Tu præparaſti.* Portam en apertam Aſtronomiæ, quæ totam Cosmologiam abſoluit, & poſt Theologiam reuelatam ſcientiarum eſt potiſſima atque pulcherrima, quam commendat objectum, certitudo, uſus: quæ animos noſtros in ſacram rapit admirationem, paucis momentis ducit per immenſa cœlorum ſpatia, & corpora illa immenſæ molis totalia, immenſa diſtantia à nobis diſſita, cœli illius incorruptibilis & glorioſi præguſtum, terræ propius admouet, nobisque in compendio ſiſtit: quæ non verſatur circa vanas de materia prima, diſtinctionibus & ſubdiſtinctionibus ſpeculationes, in Philoſophia Scholaſtica obuias, quæ non gemmarum, ſed vix fluorum titulum merentur: haud inuoluta fabulis, ſed realis, motus ſtellarum tum fixarum tum erraticarum ad futuri temporis non horas duntaxat, ſed minuta & ſecunda calculans, diſtantias & magnitudines remotiſſimorum corporum dimetiens, atque determinans: fundata non fide in hujus illiusue αὐτὸς

ἔρα, non conjecturis inanibus, ſed demonſtrationibus certiſſimis, Mathematicis: Quibus characteribus deſtituitur Aſtrologia judiciaria illa, quæ docet conſtruere themata natalitia, audetque impudentiſſimo auſu prædicere fortunæ proſperæ & aduerſæ fata, imperiorum & regnorum vel ortus, vel interitus, aëris conſtitutiones variantes. Fluunt ex hac ſcientia uſus præclariſſimi quique, cognitio DEI, & infinitarum ejus perfectionum: Diſcimus inde, DOMINUM, *qui extremitates orbis condidit, non laborare, nec laſſitudine fatigari, nec prudentiam ejus perueſtigari poſſe. (Creauit terminos terræ, & non deficiet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio ſapientiæ ejus?)* Jeſ. XL. 28. 29. *Quanto ſit horum opifex potentior: ſiquidem ex pulchritudinis rerumque creatarum excellentia collatus iis Creator earum ſpectari poteſt. (Quoniam qui hæc fecit, fortior eſt illis. A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ, cognoſcibiliter poterit Creator horum videri.)* Sap. XIII. 4. 5. Digniſſima eſt, quæ æri, auro, imo mentibus omnium hominum inſcribatur adhortatio illa, Jeſ. XL. 26. *Attollite in ſublime oculos veſtros, & contemplamini, quis creauerit iſta, producens in numero exercitum eorum, ſingula ſuis nominibus vocans, à multitudine virium, & robore virtutis, ut ne unum quidem deeſſet. (Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte, quis creauit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.)* Audi *Lactantium Inſtit.* L. II. c. 5. *Tanta rerum magnitudo, tanta diſpoſitio, tanta in ſeruandis ordinibus temporibusque conſtantia non potuit aut olim ſine prouido artifice oriri, aut conſtare tot ſæculis ſine incola potente, aut perpetuum gubernari ſine perito, & ſciente rectore, quod ratio ipſa declarat. Ciceronem Tuſcul. I. Hæc nos primùm ad Deorum cultum, tum ad modeſtiam magnitudinemque animi erudiuit.* Sed non ſufficit ad præclaros hos uſus captandos ſuperficiaria quæuis corporum cœleſtium contemplatio, ut non ſufficit ad demonſtrandam DEI conditoris exiſtentiam ſcire, præditos nos eſſe capite, pectore, oculis, pedibus, manibus, ventriculo; rimandi ſunt intimi corporis artificioſiſſimi receſſus, perſcrutanda ſtructura oculi, auris externæ & internæ, cordis, pulmonum, muſculorum & neruorum ſingulorum, ad minimas fibrillas usque. Ita heic, qui ex contemplatione corporum cœleſtium perſuaderi vult de exiſtentia & excellentia ſummi opificis, adire debet Planetas, horumque ſatellites, Fixas unam poſt aliam, omnium horum motus ordinatiſſimos, magnitudinem, ſitum, diſtantiam, figuram conſiderare quàm attentiſſimè. Præclariſſimi porrò ſunt, nec unquam ſatis deprædicandi, qui in ſocietatem humanam redundant, uſus ex Aſtronomia. Diſpertit ea longiſſimum temporis abſoluti & Mathematici filum in minuta, horas, dies, ſeptimanas, menſes, annos: oſtendit temporum anni mutationes, harumque ad uſum terricolarum ſapientiſſimas cauſas: regit itinera, quæ terrâ marique fiunt: Regionum & urbium veros determinat ſitus. Taceo plura alia. Eſt pictura, quam Pſaltes contemplandam ſiſtit ex iis, quæ nocturnam rerum faciem repræſentant, *ein Nachtſtück.* Meminit ille *cœlorum, Lunæ & Stellarum*, harumque nomine comprehendit & Fixas, & Erraticas, de quarum natura & uſu alibi commodior dicendi occurret occaſio: Solem, centrum illud Planetici vorticis majeſtaticum, haud memorat: & hinc fortean inferre licet, elaboraſſe hunc Pſalmum noctu. Cœlum autem hoc aſtriferum haud proponit Dauid, ut opus naturæ, multò minus fortuiti caſus productum, ſed tanquam opus DEI, *opus digitorum ſuorum: Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem, & quicquid in eo eſt, tu fundaſti. (& plenitudinem ejus tu fundaſti.)* Pſ. LXXXIX. 12. Ita & heic, *Luna & Stellæ, quas tu præparaſti.* Ubi notandum, verbi כּוֹנַנְתָּה radicem כּוּן notare non ſimpliciter productionem omnem, ſed elaborationem exquiſitam, perfectam omnibus numeris, cui nihil deſit, quæ mutationi nulli aut corruptioni eſt obnoxia, id quod apprimè quadrat cœli & corporum cœleſtium perennitati. Nemo, quod ſpero, adeò craſſi erit & veruecei ingenii, uti exiſtimet, elaboraſſe DEUM hæc omnia propriè ita dictis *digitis.* Digiti DEI ſunt manus DEI. Pſ. CIX. 27. *Intelligant hanc tuam eſſe potentiam* (manum) *quodque Tu*, DOMINUS, *hæc facias.* Et eſt manus DEI ejus infinita potentia, quæ & Magis Ægyptiis illuxerat ex productione pediculorum. *Hic digitus DEI eſt.* Exod. VIII. 19.

Dauid ſi ſaltum feciſſet ex cœlo in terram, *punctum hoc, quod inter tot gentes ferro & igne diuiditur, Sen. Nat. Quæſt.* L. I. feciſſet maximum, à Luna ad terram 50000. Milliarium, à Fixis ad habitaculum noſtrum 500 000 000 000. ſemidiam. terræ. Sed majorem facit, ab immenſis illis corporibus cœleſtibus ad puncti punctulum, *hominem. Ecquid eſt homo mortalis, ut memoriam ejus habeas, & filius hominis, ut eum inuiſas?* Vel, quid eſt, quæſo, maximi Imperii Monarcha? quid ſunt Monarchæ plures inuicem vel fœderibus, vel amicitia, vel pacificationibus juncti, vel bello disjuncti? *Nonne, o terrena animalia, conſideratis, quibus præſidere videamini? nam ſi inter mures videres unum aliquem jus ſibi & poteſtatem præ cæteris vindicantem, quanto mouereris cachinno? Boet. de Conſolat.* L. II. Nonne poſſunt & formicæ pedis vel dimidii quadrati aream ſuam diuidere in Regna, Principatus, Respublicas? Quid igitur erit Imperator, quid Rex, Princeps, Comes, Senator, Nobilis? quid diues, auarus, ambitioſus, voluptatibus deditus? nonne punctulo minus quidpiam, vel, ſi placet, nihilo quid minus? Audi iterum, & applicatiuè ad Textum noſtrum,

nostrum, quomodo *Boethius* describat ambitiosum.

Quicunque solam mente præcipiti petit
Summumque credit gloriam,
Latè patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm.
Breuem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.

Voluit igitur Psaltes antithesi hac sua fastidium injicere terrenarum rerum, dignitatum, diuitiarum, voluptatum, quæ bona non sunt nisi apparentia, & erigere animos ad cœlestia. *Respicite cœli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando definite vilia mirari. Boet.* l. c. Occasionem nobis commodam dat diui Psaltis quæstio, *ecquid est homo?* intuendi propius & nobilitatem nostram, & miseriam. Nobilis utique sumus creatura, si consideremus animam nostram, intellectus latissimè expansas vires, incredibilem idearum nostrarum celeritatem, inuentionum subtilitatem, memoriæ thesauros, infinitas cupiditatum nostrarum variationes, & variantes mutationes, voluntatis profundissima βάθη, artificiosissimam corporis ex solidis & fluidis compagem, miraculi plenam animæ cum corpore unionem, entium diuersissimorum, quæ nihil commune habent, & omnia tamen communia. Nobilis inquam sumus κτίσις, nos microcosmus, mundi spiritualis & corporei vinculum. Sed quoque misera, imo miserrima, si animo perpendamus animam nostram à tot passionibus nauigioli ad instar à tot fluctibus & conspirantibus ventis jactatam hinc, jactatam inde; jacturam deplorabilem imaginis diuinæ, intellectus tenebras, voluntatis malitiam, corporis fragilitatem, miselli corpusculi in animam pretiosissimam tyrannicum dominium, unionem animæ cum corpore tenuissimo araneæ pendulam filo, quod abrumpere valet leuissima quæuis aura, quælibet aëris mutatio, cibus, affectus, & momento quidem. Est hæc nostri cognitio, ad quam nos Theologus noster manu ducit, post θεοσοφίαν præcipua. Erudiunt nos & eruditos reddunt scientiæ aliæ omnes, sed hæc, humiles, pios. In hac ἑαυτοσοφίας schola edoctus passiones regit secundum rectæ rationis dictamen, actiones suas examinat ad normam Sicli Sanctuarii, id agit, quod justum est, & in hoc æquè ac altero mundo reddere valet beatum; euitans sollicitè omne malum, præcipitium omne. Ad clauum sedet ratio, collustrata inprimis ex verbo DEI, & secundo vento cymbam inuehit portui, expansis bonarum sanctarumque passionum velis. Sed præceps fertur ad tartara ima eadem nauis tumidis ferocium affectuum exposta procellis, absorpta ab iisdem. Mediam hanc inter angelos & bruta creaturam per passiones duci necesse est: est quippe Stoicorum illa ἀπάθεια mera chimæra. Boni affectus si obtineant prædominium, hominem angelis bonis approximant, si mali, brutis, imo mancipium reddunt malignorum dæmonum, atque sic ad subsellia infinities inferiora & infeliciora, quàm brutorum est, præcipitant. Regere debet ratio affectus tanquam liberos, non mancipiis dominari. Spontanea sit ciuium liberorum juxta legum normam obedientia, non seruilis subjectio. Sed haud subsistit quæstio Dauidica: *Ecquid est homo?* in speculatione nuda, praxin insinuat ejus, quod justum est, voluntati diuinæ, à qua totus dependet in esse, velle & agere, consentaneum. Pretiosissimum proin, quod quidem in hoc terræ ergastulo possidet, cimelium erit tranquillitas animi in DEO, ἀυτάρκεια μετ' ἐυσεβείας, portus, ad quem tendimus, unio cum DEO. Qui in DEO tranquillus viuit, securus est ab omnibus passionum tentationumque insultibus. Huc collimabat, de quo Gentiles adeò disputabant anxiè, summi boni desiderium, collimant Christicolæ omnes. Gaudium, quod inde nascitur, haud est, ut sunt rerum hujus mundi, momentaneum, chimæricum, sed constans, per infinita secula duraturum. Virtus, quæ nos mancipia mundi & Satanæ vindicat in libertatem. Nanciscitur ἀυτάρκης in & cum DEO dominium in se ipsum, in imaginationem suam, voluntatem, affectus. Bonis, quæ summus Dator largitur, fruitur gaudens. In extrema paupertate diues, in acutissimis doloribus hilaris. Animum componit ad omnia, quæ ei contingunt, mediis tranquillus in undis, contentus iis, quæ decernit voluntas prouidentissima DEI. In hac ipsa virtute consistit animæ sanitas. Stat Marpesiæ instar cautis medios inter dolores, paupertatem, diuitias, mortem ipsam immotus, neque est, quod ipsum ex centro hocce tranquillitatis dimouere queat. Medios inter mundi æstuantis fluctus, medias inter scyllas & charybdes nauigans securus appellit ad æternitatis portum. DEO appropinquat magis & magis, quo plus promouet vel cymbam vel pedem, trajiciens tandem per mortis fretum in mare illud diuinarum perfectionum, cumprimis bonitatis pacificum, bonis æternis fruiturus.

Ulteriorem meretur considerationem materia, quæ nos proximè tangit, graphica hominis delineatio. *Ecquid est homo mortalis, ut memoriam ejus habeas, & filius hominis, ut eum inuisas?* En nullitatis nostræ imaginem! *Paululum siquidem est, quo DEO* (אֱלֹהִים Diis) *inferiorem illum feceris, tanta eum gloria & decore cinxisti.* En dignitatem! En igitur ἐν θεῷ πλέσιον hominem! *formatum à DEO.* Gen. II. 7. *Tuæ manus elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantusquantus sum, & tamen deuorasti me. Cogita, quæso, quod me velut argillam finxeris, meque redacturus sis in puluerem. Annon veluti lac fudisti me, & velut caseum me coagulasti? Cute & carne vestiuisti me, ossibus etiam & neruis me contexisti. Vita*

& beneficentia me prosecutus es, tuaque prouidentia seruauit meum spiritum. (Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: & sic repentè præcipitas me? Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & neruis compegisti me. Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum meum.) Job. X. 8-12. Sed quomodo hæc omnia? Estne forsan nobilis adeò κτίσις, DEI imago, facta ex auro, vel margaritis, vel gemmis? Neutiquam. Nomen ei gentilitium est אָדָם *Adam, de terra*, quia *fictus ex luto terræ*, Gen. II. 7. quam primam nobilitatis nostræ originem fatetur & Jobus l. c. Constat itaque homo ex materia informi, & formando corpori adeò artificiosissimo inepta prorsus; Negationem id vocant Philosophi. Heic igitur ex parte DEI opus fuit potentia atque sapientia infinita. Nos autem habemus, quod inde discamus. Si χοϊκοὶ sumus 1. Cor. XV. 47. sumendi nobis non sunt fastus superbi, non erit, cur alios ejusdem nobiscum nobilitatis supercilioſa despiciamus fronte. Introspiciendum continuò est fragilitatis nostræ & mortalitatis speculum: dirigendæ omnes corporis nostri actiones ad gloriam Ter Optimi, Ter Maximi; Continua lectio sit: Nosce te ipsum, potius quàm alia extra nos omnia; Est materiale hoc & fragile domicilium, ossea & carnea domus, unita intimè cum ente cogitante, spirituali. Heic iterum aperitur nouum, quod nos in summam conjicit admirationem, theatrum. Quis, amabo, est, qui unionem hanc omni naturâ superiorem dedit effectui? Adamus fortè ipse, qui corpori suo comitem adjunxerat adeò nobilem? num fortuito quodam concursu corpus ex terra fungi ad instar pronatum attraxit sibi ens cogitando actuosum? Qui fit, quod omnes impressiones ac motus corporis adeò certò, adeò actutum, momento citius, transeant ad mentem? quod anima nuntios hosce, qui haud rarò tristes sunt, aditu haud arceat? quod impressiones factæ excitent in mente præcisè has illasue cogitationes, & tales, quæ motibus illis corporeis respondent examussim? quod certas ideas mentis sequantur certi motus corporis? quod neque anima, neque corpus, vinculum hoc per vitam durabile queant soluere? Quàm fortè essemus felices, si ope puluerис cujusdam errhini pro tempore animæ liceret migrare ex corpore, expatiari ad immensæ molis corpora cœlestia, Lunam, Planetas, Fixas, & inde redire ad corpusculum, quod ecstatici reliquimus? Pactum hoc indissolubile an corpus iniuit cum anima, vel hæc cum corpore? num memoriâ hæret tempus, quo fœdus hoc fuit pactum? Cur non anima, ex partibus contrahentibus haud dubiè præcipua, reseruauit sibi potiora dominii jura? cur seipsam subjecit ita, ut etiam inuita pendeat à corpore? Cur non saltem inter articulos præliminares posuit exemptionem à dolore & quibusuis sensationibus tristibus? cur sola voluntati suæ subjecit brachia & crura, & cordis, ventriculi, viscerum nobilissimorum vitalium regimen reliquit alii Domino, vel fortuito Automati motui? Intende omnes ingenii vires, nihil inuenies, in quo figas pedem, nisi potentissimum liberrimumque DEI FIAT, quo DOMINUS DEUS *finxerat hominem puluerem de humo, & inflauit in nares ejus spiritum vitalem, factusque est homo in animam viuentem;* Ens ratione præditum corpori unitum, vel corpus spiritui junctum, animal rationale. Gen. II. 7. Est hæc ipsa admiranda mentis cum corpore unio, quæ *hominem paululum facit* DEO (vel angelis) *inferiorem*, quæ ipsum extollit supra animalia, imo totum mundum materialem. Et ex hac animæ rationalis parte *cinctus* est ille inprimis *cum gloria & decore.* Sanè si ad naturam illius, actiones & vires attendamus, magnum quid profulget & eximium, sed & sese produnt maculæ atque infirmitates benè multæ: radiantes videas in hac corona gemmas genuinas, sed & fluores adulterinos: Infinitas parua quædam, sed & debilitas magna: Aurum terræ mixtum. Jungit prænobilis hæc anima præteritum præsenti, sed quoque euibrat sese ad futurum. Dies est idearum materialium & spiritualium promptuarium. Finita licet infiniti tamen habet ideam. Concipit id, sed non capit. Scit potius, quid infinitum non sit, quàm quid sit. Scit, & certò scit, haud esse quadratum, rotundum, numeris utcunque magnis, qui vel totum expleant orbem, exprimi nescium. Imo verò finitum ipsum, & certis limitibus clausum non capit nisi relatè ad ideam infiniti: ut sanitas, robur, diuitiæ eluceſcunt magis juxta morbum, infirmitatem, egestatem positæ. Rapiet nos porrò in admirationem, imo stuporem, *idearum* nostrarum *uniuersalitas, æternitas, immutabilitas. Uniuersales ideæ* sunt veritates seu notiones multis entibus, imò ejusdem saltem generis omnibus, communes, qualis illa: impossibile est simul esse, & non esse: Totum est majus sua parte: Lineæ rectæ omnes à puncto ad punctum breuissima eunt via: Omnia circuli puncta peripherica æquidistant à centro: omnes tres anguli in quouis triangulo æquales sunt duobus rectis. Sunt hæ eædem veritates simul *æternæ*, fuere ante conditum mundum, erunt annihilato licet. Sunt *immutabiles* proprietates illæ, omnibus futuris entibus, circulis, triangulis competentes æquè ac præteritis. Si vel dubitaret de omnibus ratio, de his tamen veritatibus fundamentalibus dubitare nequit. Sed quot quantæue, bone DEUS! heic quoque sese manifestant ἀσθενείας? Anima nostra ne se ipsam quidem cognoscit. Incedit illa in abyssо ignorantiæ & errorum tenebricosa. Quid sit, nescit, qua ratione juncta sit cor-

corpori, quando & quomodo tam altum dominium, ſed & baſſum obtinuerit in corpus dominium. Propriarum cogitationum & voluntatis ignara. Quàm ſæpe putat credere aliquid, vel velle, quod reuera nec credit, nec vult! Quoties ſibi ipſa imponit, errans non ſolùm in intellectu, ſed & in voluntate. Quis proin non miretur, quod DEUS enti adeò debili, dubitanti, erranti, corrupto ideam impreſſerit infinitatis? quam certè nos ipſi nec formamus, nec cudimus, finiti. Infinitè perfectum ens ſit oportet, quod ideas hasce nobis fuit largitum, noſtrasque certo ſenſu infinitas animas creauit inſtructas viribus & intellectus, & voluntatis. Sunt immutabiles hæ, uniuerſales, & æternæ ideæ baſis, qua fundatur omne *ratiocinium* noſtrum. Et cur id non? Ex manu DEI æterni, veraciſſimi, veniunt. Eſt hoc ipſum, quod conſulendum nobis eſt, Oraculum. Contradicere ei haud licet. Imo verò omnibus licet animi viribus intenſis dubitare non poſſumus, bis tria eſſe ſex. Pone, te dubitare, vel dubitare velle, inuenies quid in te, quod protinus coget in rationis gyrum, omni te liberans ſcrupulo. Quod ſi res, de quibus ferendum eſt judicium, haud ſuperent captum noſtrum, ducent nos comites hi fidi in ſani ratiocinii viam, modo ſequamur ὁδηγὲς illos: qui ipſi ſeriò nobis ſuſpenſionem judicii ſuadent, ſi objecta ſint intellectui noſtro tranſcendentalia: ſic euitamus errorum ſyrtes. Sunt hi ipſi Conſiliarii, æternæ hæ veritates, nobis reliquæ, id ipſum, quod communiter *rationis* nomine venit. Hæc igitur eſt Præceptor noſter, hæc loqui nos docet, & tacere, dubitare, credere, judicare, affirmare, negare. Hæc eſt commune omnibus hominibus Oraculum. De Mathematicis aliisque inde fluentibus veritatibus haud judicat aliter Scytha & Indus, quàm nos Chriſticolæ, haud aliter Braman quàm Profeſſor Theologiæ. Unde veluti conſectarii loco fluit, unicam eſſe, perfectiſſimam, infinitè ſapientem quandam rationem, quæ lumen hocce accendit in omnium hominum animis, & fulgore ſuo colluſtrat. Et eſt hoc ipſum arctiſſimum, neceſſarium, totius ſocietatis humanæ vinculum. Cogit hæc ratio infenſiſſimos etiam hoſtes de iisdem rebus ſentire idem, idem formare judicium, ni contranitente conſcientia paſſionibus corruptiſſimis rapti contra torrentem nauigare velint. Hinc eſt, quod & vitioſiſſimi quique non audeant vitiis nomina dare virtutum, vel has fœdo contaminare vitiorum titulo. Adeò majeſtaticus hic eſt fulgor Reginæ hujus, ut vitia ejus conſpectui ſiſtere ſeſe non audeant niſi virtutum larua veſtita. Inde à jactis mundi fundamentis nemo vel ſibi ipſi, vel aliis perſuadere valuit, præſtare fraudulentiam ſinceritate, inuidiam & odium charitate, injuſtitias, prædationes, cædes, juſtitia & beneficentia. Nempe uti in mundo materiali noſtro unicus eſt Sol omnia colluſtrans, ita in ſpirituali unicus veritatis Sol mentibus noſtris irradians: non occidens unquam, nullis obnoxius mutationibus, omnipræſens, utrumque hemiſphærium eodem tempore, nocte dieque, illuminans. Hic Doctor noſter & Judex viam nobis commonſtrat, qua verum à falſo, virtutes à vitiis, apparens à reali queamus diſcernere. Ita in ipſa ratione mea, debili, ignoranti, mutabili in momenta, erronea, inuenio DEUM omniſcium, infinitum, æternum, veracem, à quo ut πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, ita & veritates fundamentales, ad quarum normam judicium ferendum, ortum ducunt. Quæ hactenus conſideraiimus generatim, ſpeciatim applicari poſſunt & debent Scientiis Mathematicis, utpote quæ non tradunt, niſi quod ad conuictionem etiam Scepticorum demonſtrant. Solidiſſimo huic fundamento ſuperſtructas videas omnes omnis quanti, continui & diſcreti, numerorum & magnitudinis proprietates, quæ reducuntur ad unitatem, unitas autem ipſiſſima, quæ nullibi in rerum natura eſt obuia, reſidet in ſolo DEO. Habet & ſubtiliſſimus atomus ſuas partes, ſuum ſuperius, inferius, dextrum, ſiniſtrum. Eſt quidem una & unica noſtra mens, ens indiuiſibile, ſed non unitatis primus fons: Entis hujus indiuiſibilitas innoteſcit demum ex ipſa Unitate DEI. De hac ſi non claram haberemus ideam, docerent potius tot in mente noſtra fluctuantes contrariæ cogitationes ejus diuiſibilitatem. Verbo, fluit idea Unitatis ex DEO, reducitque nos ad eundem Fontem. Ab hoc Uno, Creatore & Conſeruatore unico, unicè *pendet* anima noſtra: ſibi, ſi penderet à ſe ipſa, eum datura perfectionis gradum, quem quidem deſiderat: imo & ſeruatura conſtanter: non, quod in dies & momenta experitur, erraret, non unquam à ſemita veritatis & φιλαγαθίας deflecteret, ſed magis ac magis, ſi vel nondum perfectionis omnem gradum attigiſſet, perfectiorem redderet. Pereximium eſt DEI donarium *voluntas* noſtræ animæ, ſed bonum velle, velle quod juſtum, laudabile, virtuoſum, verum, eminentior eſt gradus. Minor ſi pendet à DEO, cur non & major? ſi velle, cur non potius bonum velle? Quodſi mutationes omnes, formationes, motus corporum pendent à DEO, primo authore ac motore, cur non & voluntatis, bonæ nempe, mutationes, quibus ad altiorem euehimur perfectionis gradum? Eſſe, quod ſumus, velle, bonum velle, bonum agere, ſunt perfectionis gradus, unus altero major & altior. Primus & ultimus in hac ſcala ſi absque conteſtatione eſt à DEO, cur non potius reliqui? ὁ ΘΕΟΣ γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. Phil. II. 13. Attamen ingens eſt inter mutationes corporum & voluntatis diſcrimen. Non ſeſe mouent ipſa corpora, ſed mouentur, & quidem à DEO juxta regulas in mundum introductas. Sed alia ratio eſt τῦ velle noſtri. Velle poſſum, vel

nolle. Liberrimo gaudebat arbitrio ante lapsum Adamus, sed amisit postea, & posteri sui, libertatem ad bonum, seruata inclinatione ad malum: quicquid proin boni vel vult, vel facit, id unicè acceptum referre debet gratiæ DEI. Consistit in hac ipsa volendi libertate, præter alia, DEI imago ex homine prolucens, *gloria & decus*, quo hominem DEUS *cinxit*. Ineptissima omnium & absurdissima de essentia animæ & libera voluntate opinio fuit illa Epicureorum, quod ea nil sit nisi clinamen Atomorum, medium quid inter lineam rectam & curuam. Quis, nisi cui pro cerebro fungus est, libertatem tribuat Atomis, omnis cognitionis incapacibus, vel deuiationi qualicunque à linea recta? Quis non irrideat potius quàm refutet.

Ad *gloriam & decus*, quo DEUS hominem *cinxit*, pertinet quoque *immortalitas animæ*, demonstrata cumprimis, & euidentissimè, in Verbo DEI reuelato, sed & rationis & naturæ lumine collustrata. Jungitur lux luci, accendit una aliam. Affulget hæc hominibus, illa Christianis. Argumenta ex Philosophia Naturali & Morali petita, quamuis non ascendant ad summum Mathematicæ demonstrationis gradum, at id saltem faciunt, ut os obturetur infidelibus. Et obseruandum heic probè, nulla adduci posse argumenta contra futuram post hanc mortem vitam, sed oppidò multa pro illa, eaque summâ probabilitatis specie nitentia. Connatum est mortalibus immortalitatis desiderium, neque potest, nisi amens, & sibi ipsi infensus, priuare se spe futuræ vitæ, licet ea probabilis saltim fuerit. Brutalis indolis, non χοϊκῶς duntaxat ἀνθρώπε, τεκμήριον est, vitæ & immortalitati præferre mortem atque annihilationem. Ἀντάρκειαν vel in sola probabilitate vitæ futuræ, licet ea futura haud sit, contra Epicureos defendit Romanæ eloquentiæ parens. Infideli incumbit, debellare non solùm certitudinem, sed quoque probabilitatem vitæ post hanc secuturæ. Si cui vel probabilis saltem videbitur hæc veritas, viuet is ita in hoc mundo, ut vitæ heic transactæ haud eum pœniteat in altera vita. Atheorum nullus frontis est adeò ænei, ut negare ausit, pios manere præmia, impios pœnas in altera vita, si talis futura sit. Quod probabile est, id falsum dici nequit. Est hæc rationis via infidelibus ipsis ouile Christianæ Religionis intraturis aperta, calcanda Missionariis. De hoc argumento aliàs plura.

Pergo ad dominium nobili huic simul atque indignæ creaturæ traditum vers. 7. 8. 9. *Dominum eum operum, quæ manus tuæ parauerunt, constituisti, cuncta ejus pedibus subdidisti: Greges & armenta uniuersa, etiam jumenta campestria: Volucres, quæ in aëre, & pisces, qui in mari versantur, & quicquid per maris itinera transit.* Qui sui est Dominus, felicius tantò alios regere nouit. Explicationem proin hanc meam inchoabo, ab *animæ dominio*, quod habet *in corpus*, quod fundatur unione reuerà miraculosa animæ & corporis, pendente immediate à DEO. Vix cogitat Monarcha hic, Anima, in cerebri throno sedens, vix vult, ut corpus ambulet, stet, sedeat, ac protinus, momento citius, exequitur jussa, ambulat, stat, sedet, & quidem juxta Diuinæ Mechanicæ regulas. Influunt absque mora spiritus, si qui sunt, animales per neruos in hos illosue musculos, præpondium his daturi super antagonistas: expanduntur illicò vesiculæ musculares, mouentur, insecutâ harum contractione, ossa atque membra integra, sed ignorat prorsus Monarcha ille, qui jussa dat, modum. Imperatorem en, qui ad certum quendam finem ordinatissimè instruit exercitus aciem, ac ducit, ignarus ipse, quot qualesue habeat copias, an & quomodo sint armatæ, qua via ituræ! Milites, qui jussa Imperatoris capessunt, imò & officiarios, ratione destitutos, imo ne quidem ejus capaces! Rem maximi momenti, cui aptus æquè rudis agricola, atque acutissimus Philosophus! Sed quam arctis est dominium hocce, absolutum simul & cœcum, limitibus circumseptum, actionum nempe voluntariarum, exemptis ab hoc dominio actionibus iis, quæ fiunt vel insciâ animâ, vel & inuitâ! Ne latum quidem unguem excedit Monarchia hæc corporis nostri terminos. Indicat necessariò, monstrat atque demonstrat altum hoc simul & bassum dominium aliud eminentius longè, imo infinitè potens, quod absolutè disponit de omnibus. Exerit sese infinita hujus *dominii* vis cumprimis in eminenti illo animæ imperio, quod exercet in *ideas* infinitas illas in cerebri ditissimo gazophylacio latentes. Reconditos heic videas innumerarum rerum, quæ intra & extra nos, atque in natura sunt, thesauros: varietates omnes & gradus qualitatum sensibilium, luminis, colorum, sonorum, odorum, saporum, corporum totius uniuersi totalium & partialium. Cimeliarchium pretiosissimis & exquisitissimè elaboratis picturis exornatum, quas possessor ad nutum quouis momento disponit, collocat, ordinat; ad quas omnes omnium pictorum peritissimorum operæ ne umbræ quidem rationem habent. Corrigere possunt & audent in arte rudes, sed pretioso hoc idearum innatarum thesauro donati, errores eorum etiam, qui arte Apellæa pingunt. Quis nunc est, qui penicilla parauit, qui manus duxit, qui colores miscuit? Ampliissimum en, & omni eruditione refertissimum librum, quem & idiotæ legunt, atque intelligunt! sed quis ordinauit, disposuit, concinnè adaptauit characteres, quibus constat? Casui certè heic nullus est locus; neque nos sumus Artis hujus Typographicæ auctores, conscii probè, nos neque formasse has ideas, neque disposuisse in ordinem. Undenam mihi in eas dominium, quæ, ad exemplum illorum militum, ad nutum meum

acce-

accedunt, atque diſcedunt? Abſcondunt ſeſe, nec ſcio, quorſum: redeunt iterum, ſed neſcio, unde? Quales ſint, quantæ, cujus figuræ, ubi reſideant, ignoro cum ignariſſimis, & tamen ſunt quouis momento paratæ ad nutum. Muto eas, necto, ſeparo, absque tamen quod oriatur ulla confuſio. Si fortè loco ejus, quam quæro, alia ſeſe offerat idea, remitto eam, ſciens, adeſſe quoque, quam deſidero. Quæro, reperio, neſcius quomodo, vel ubi? Me ipſum quæro intra me, quoniam me ipſum ſæpe amitto. Recordor ejus, quod excidit memoriâ. Tranſit, ut ita loquar, ante oculos meos homo, *αὐτὸς ἐγὼ*, qualis fui in infantia, pueritia, adoleſcentia, conſtituta ætate & ſenili. Subit memoriam voluptas, qua fruitus ſum ante 20. annos & plures, licet non ſentiam talem, qualis fuit olim. Triſtes animo obueniunt, qui olim mihi contigere, caſus, omnibus ſuis circumſtantiis ſtipati, ſed non afficiunt, ut affecêre olim, ſimiles igni picto, qui non urit. Et ipſum, quod eſt in recordatione diſcrimen, notas ſuggerit characteriſticas hominis pii vel impii: Recordatur ille ſcelerum commiſſorum ſummâ affectus triſtitiâ, calamitatum maximo gaudio, centrum tranquillitatis ſuæ collocans unicè in DEO: hic lætus meminit voluptatum peccaminoſarum, quibus olim fuerat immerſus, impatiens aduerſitatum.

Non ſuffecerat homini *dominium in corpus & ideas*, conceſſa ipſi Monarchia in alias quoque creaturas. *Dominum eum operum, quæ manus Tuæ parauerunt, conſtituiſti, cuncta ejus pedibus ſubdidiſti. Greges & armenta uniuerſa, etiam jumenta campeſtria; Volucres, quæ in aëre, & piſces, qui in mari verſantur, & quicquid per maris itinera tranſit.* Ex Hiſtoria Creationis conſtat, theſauros naturæ omnes non ſolùm fuiſſe Protoplaſtæ oſtenſos veluti in theatro, ſed traditos. *Comedere* is poterat delicatiſſimos fructus *de omni ligno hortorum*, excepta *arbore ſcientiæ boni & mali*, quæ poſtea ceruices noſtras maximis preſſit calamitatibus, Gen. II. 16. 17. Ad pedes jacebant pretioſiſſimæ margaritæ, fulgentiſſimæ gemmæ, puriſſimum aurum. Aderant homagium Domino præſtatura omnia bruta, & recipiebant nomina in ſignum ſubjectionis. *Quodcunque enim nomen Adam viuentibus indidit, hoc nomine nominabantur. Indidit itaque Adam nomina cuique jumento, & volatili cœli, omnique beſtiæ agri. (Omne enim, quod vocauit Adam, animæ viuentis, ipſum eſt nomen ejus. Appellauit Adam nominibus ſuis cuncta animantia & uniuerſa volatilia cœli, & omnes beſtias terræ.)* Gen. II. 19. 20. Ut in nouæ ſubmiſſionis ſignum nouis fuere nuncupati nominibus Joſephus à Pharaone, Gen. XLI. 45. Daniel cum ſociis à Nebucadnezare Dan. I. 7. Ut noua accipiunt nomina, qui nomina dant monaſteriis utriusque ſexus, & ipſe ſupremus Religionis Romano-Catholicæ Monarcha titulum adſumit Serui Seruorum. Sed quoque *νεόνυμα* diploma dominii feudatario conceſſi extat Gen. I. 28. *Fructum edite, & augeſcite, & implete terram, & ſubjicite eam, & dominamini in piſcem maris, & in volucrem cœli, & in omnem beſtiam, quæ reptat ſuper terram.* Et iterum Gen. IX. 2. *Pauor & tremor veſter erit ſuper omne animans terræ, & ſuper omne volatile cœli, quicquid mouetur, aut repit in terra, quidquid eſt in piſcibus maris, traditum eſt in manus veſtras. (Terror veſter ac tremor ſit ſuper omnes volucres cœli, cum uniuerſis, quæ mouentur ſuper terram: omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.)* Teſtimonium quoque legitur Jac. III. 7. *πᾶσα φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἑρπετῶν τε καὶ ἐναλίων, δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ.* Ubi animaduertendum homini adſcribi etiam dominium in piſces maris, licet nullibi legamus, accepiſſe hos nomina ſua ab Adamo. Negari autem nequit, debilitatum fuiſſe multùm hoc in animalia dominii jus per lapſum primæui parentis. Ferociſſima certè animalia quæque haud ſeſe ſubtraxiſſent à manſueta ſubjectione, ſi homo manſiſſet imago DEI talis, qualis fuit creatus. Idem ille DEUS, qui Leonum obturauit fauces, ut Danielem ſeruaret, & Paulum præſeruauit à venenati ictus noxa, tantam habuiſſet pro conſeruatione hominis curam, ut ſecurus viuere potuiſſet inter Serpentes, Leones, Tigrides. Sed poſtquam rebelles facti ſumus DEO, jugum etiam excuſſere bruta, neque duntaxat Leones, Tigrides, Serpentes, ſed & Culices, Pulices, Pediculi, animalcula alia minora adhuc; & quid non damni inferunt minimi puncti animalcula illa, quibus peſtis cauſam & incredibiles noxas adſcribunt nonnulli? Attamen manſere veſtigia primæ illius, quæ in innocentiæ ſtatu obtinuit, dominationis. Maximæ molis bouem ducit infans ad lanienam, inequitat Equo & Elephanti, canum ducit cateruam, quorſum vult cunque. Neque eſt animal ullum adeò ferox, ut ſeſe ſubtrahere queat ab hominis dominio, inſidiis, arte, vi, dolo. Agnouere id Gentiles quoque ex lumine naturæ, experientiâ edocti. *Euripides* apud *Plutarch. Lib. utra Animalia* &c. *βραχύ τοι σθένος ἀνέρος, ἀλλὰ ποικιλίας πραπίδων δαμᾷ θῦλα πόντε, χθονίων τ' ἐανὰ παιδεύματα. Paruum eſt hominis robur, ſed mentis ſolertiâ ſibi ſubjicit maris belluas, & terreſtrium ſubtilem ſcientiam. Oppianus Halieut.* L. V. fere initio.

\- - ἐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν,
Νόσφι θεῶν. Μένοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισιν.
Ὅσσας μὲν κατ' ὄρεσφι βίην ἄτρεσσον ἔχοντας
Θῆρας ὑπερφιάλες βροτοὺς ἔσβεσσεν; ὅσσα δὲ φῦλα
Οἰωνῶν, νεφέλῃσι καὶ ἠέρι δινεύοντα
Εἷλε χαμαίζηλόν περ ἔχον δέμας; ἠδὲ λέοντα
Ῥυσατ' ἀγηνορίῃ δμηθήμεναι. ἠδ' ἐσάωσεν
Αἰστὸν ἠνεμόεις πτερύγων ῥόθος. ἀλλὰ καὶ Ἰνδὸν
Θῆρα κελαινόβρινον ὑπέρβιον ἄχθος ἀνάγκῃ,
Κλίναν ἐπιβρίσαντες, ὑπὸ ζεύγλῃσι δ' ἔθηκαν
Οὐρήων ταλαεργὸν ἔχειν πόνον ἑλκυστῆρα.

Non enim quidquam eſt hominibus ſuperius
Præter Deos: & ſolis immortalibus cedimus.
Quantas quidem in montibus vim imperterritam habentes
Feras extinxit homo? Quot autem ſæcula
Auium, quæ in nubibus & aëre verſantur
Cepit, licet humile corpus habeat? Neque Leonem
Liberauit fortitudo, quo minus ſubjiceretur.
Neque ſeruauit
Aquilam ventoſus alarum motus. Sed & Indam
Belluam nigro corio vi flexerunt
Vaſtum onus ei imponentes, & ſub mulorum jugis poſuerunt,
Ut difficilem trahendi laborem ſuſtineret.

Sunt porrò nonnulla aduertenda circa Textum Dauidicum, ſiquidem eum conſideramus, ut Moſaicæ de Creatione Hiſtoriæ commentarium. Ex ſidereo cœlo deſcendit ad nos Diuus Pſaltes non per gradus; inſalutatis Saturno & Ioue, horumque ſatellitibus, & Marte; nihil nobis refert de horum Planetarum incolis, horum indole, utpote qui noſtro dominio haud ſubſunt: ſed unico veluti ſaltu ex altiſſimo cœlo deſcendit ad terram, ad nos ipſos mortales, ad bruta nobis ſubjecta. Ita & Moſes, poſtquam aperuit theatrum uniuerſi Gen. I. 1. *In principio creauit DEUS cœlum & terram*, protinus pergit ad Hexaemeron, quod terra-aqua-aërei globi elaborationem unicè ſpectat. Neque Moſis, neque Dauidis ſcopus fuit, tradere Syſtema Aſtronomicum, corporum mundi totalium Theoricam deſcriptionem, ſed quidem docere Judæos & nos, quod pulcherrima illa mundi διακόσμησις neque extiterit ab æterno, neque orta fuerit ex fatalis neceſſitatis caſu, ſed opus ſit DEI omnipotentis, omniſapientis, Ter Optimi, Ter Maximi, quod ſubſtantiæ omnes ortum habeant à DEO, ut & nos ἐν αὐτῷ ζῶμεν, κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Act. XVII. 28. ipſe proin ſit Dominus noſter & Legislator, nos ſubditi; quod noſtri ſit officii, diuinas deuotâ mente adorare perfectiones; quod non ſolùm terræ hoc noſtrum domicilium tot, quæ nobis ſeruirent, impleuerit creaturis, ſed & ipſa cœleſtia corpora Sol, Luna, Stellæ tum erraticæ tum fixæ nobis inſeruirent terricolis: commendant atque inculcant pientiſſimi viri nobis humillimam deuotionem, auertunt à peccatis, utpote quæ magnam dominii in creaturas partem nobis ſubtraxerint, ſpeciatim ab idololatria: docent viri DEI, in DEO & à DEO eſſe omne bonum, omne malum à nobis, in turpiſſimam Apoſtaſiam prolapſis. Cœleſtia autem corpora deſcribuntur reſpectu noſtri, & ita, ut ſufficientiſſimam nobis forment Creatoris cœli terræque ideam. Et ne hanc terrellam quidem depingit Sacer Codex, qualis ſeſe habet in interioribus viſceribus, ſolam præſentat ſuperficiem externam, & quæ ibi ſunt. Omnem autem hanc tractationem claudit Jeſſiades cantor pio epiphonemate: DOMINE, DOMINUS *noſter, quàm magnificum eſt nomen tuum in uniuerſa terra!*

TAB. DXXXVIII.

Pſal. XII. verſ. 7.

Eloquia DOMINI eloquia munda (ut) argentum excoctum in catino terreo, ſepties depuratum.

Eloquia DOMINI, eloquia caſta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.

IMroth Jehouah, אִמְרוֹת יְהוָה, *eloquia* DOMINI, τὰ λόγια κυρίε, verbum DEI, voluntas in verbo DEI reuelata, leges omnes & decreta DEI, in natura & gratia, *eloquia munda, ut argentum excoctum in catino terreo, ſepties depuratum*, λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον, δεκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως. Non duntaxat argentum, non duntaxat argento æquiparandum quid ratione pretii, ut *lingua juſti electum eſt argentum*, Prov. X. 20. Non argentum ſimpliciter depuratum, ut eſt panis metallifoſſorum linguâ, *Blick*, *Plick*, *Blick-Silber* dictus, *der Kuchen*, ſo vom *Treib-Herd kommt*, in inferiori græcitate forſan ὀφθαλμικὸν cognominatus, quod oculi inſtar micet, & ſphæricæ ſit figuræ; ſed argentum ab omni metallorum aliorum conſortio liberatum, depuratiſſimum, imo *ſepties depuratum*. Notanda heic δοκιμασία argenti, idque depurandi, quod variat, artificium. In terræ viſceribus non ubique, imo rarò, eſt obuium argentum purum putum, quod ſtatim eſt ſuum, quale capillare illud, ſed ſunt argenti venæ, eæque diuerſorum valde generum & nominum, ſociatæ particulis heterogeneis, terreis, lapideis, metallicis aliis, igne depurandæ multoties, & hoc ipſum, quod

PSAL. XII. v. 7.
Argenti excoctio.

Pſal. XII. v. 7.
Schmelz- und Läuterung des Silbers.

G. Lichtensteger sculps.

quod prodit, argentum non est finissimum, *ein 16.löthiges Silber*. Peragitur id labore haud leui; venæ si sint rebelles, indomitæ, *wilde, speissig, heißgretig*, torrendæ sunt prius igne, mortificandæ sunt, ut ita loquar, particulæ excrementitiæ, & inuiscandæ plumbo, quod argento additur in fornace fusorio, ut tandem prodeat purum. Sed ipsi hi panes, si non sint finissimi, alias ignis probas sustinere debent in nouis cupellis, quæ parantur ex terra, & cineribus probè elutriatis. Cum hujusmodi argento summum puritatis gradum adepto comparat Psaltes DEI verbum, ab omni traditionum humanarum, falsarum imputationum atque interpretationum consortio liberatum. Depurari autem solet argentum aurumue addito plumbo, vel antimonio. Si æs sit argento mixtum leui opera calcinari solet, addito sulphure, sulphur separari ab ære per salia fixa, ita præcipitabitur æs in scorias, proditque argentum finum. Docet nos *Hombergius dans les Mem. de l'Acad. Roy.* 1701. p. 41. nouum eumque commodum depurationis modum. Calcinat is argentum cum subduplo sulphuris communis, massæ fusæ injicit repetitis vicibus limaturam ferri; sic secedit argentum à sulphure, sociabit se hoc ferro, innatabit id scoriarum forma massæ fluidæ, atque præcipitabitur argentum ad catini fundum. Ἀντιολογία hæc est. Continet sulphur commune copiam acidorum salium, quibus & saturata est aqua fortis. Salia hæc ignis ope in fluorem redacta fundent argentum, associabunt sese ferro injecto, quod solutu facilius est argento; ut unum facilius est alio metallum, propter variantem structuram, particularum metallicarum densiorem laxioremque compagem, quam proin facilius subibunt salia acuta menstrui, vel difficilius. Et communiter, quò leuius est metallum, eò est solutu facilius, stannum auro, ferrum ære, æs argento. Imo verò præcipitabitur unum metallum ab alio. Aurum si fuerit solutum in aqua regia, injecto stanno, præcipitabit se forma pulueris violaceo-purpurei: Argentum solutum in aqua forti injecto ære præcipitatur forma calcis: superinjecto insuper ferro, præcipitabitur quoque æs forma pulueris rubri. Præcipitabitur semper prius metallum quodque grauius specificè. Castra sequens miles, si ideam sibi formare cupiat difficilioris solutionis grauium, & facilioris leuiorum metallorum, exercitum sibi fingit vel legionem, cujus acies est optimè ordinata & arcta: Politicus, si statum harmonia superiorum & inferiorum, legum manutentione, justitiâ ab omni partium studio remota cæmentatum veluti contra omnes vicinorum Statuum injurias considerat, quum contra societas quæuis laxioris compagis, nullis fundata legibus fundamentalibus, vel & in seipsa diuisa, leui operâ dissoluitur & corruit.

Illustrando Textui inseruiunt Figuræ sequentes:

A. Catinus. Der Tiegel.
B. Testa. Der Test.
C. Tegula. Die Muffel.
D. Forceps. Eine Zange.
E. Catinus ferreus vel æneus. Giſspukel.
F. Testa, in qua panis minutus argenti. Test, worinn ein Blick Silbers.
G. Cochleare, quo panis excipitur. Eine Kelle, wormit die Prob genommen wird.
H. Cuneus ferreus, quo subleuatur argenti massa. Schleiſs-Eiſen, wormit das Silber aufgehaben wird.
I. Panis major argenti. Kuchen.

Adest præterea Tabula, in qua adnotatæ sunt metallorum grauitates specificæ.

Psal. XII. vers. 9.

Circumquaque enim oberrant impii, quum euehuntur, qui inter homines (a) perditissimi sunt.

(a) Antonomasia utuntur Hebræi, frequentius sordes vel vilitates pro hominibus sordidis, res pro persona.

In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

ALia quæuis quæsiuerit quis heic, quàm *hirundinem*, quam tamen inuenit Chaldæus interpres, qui ita reddit Textum: *Impii circumcirca (in circuitum) ambulant, ut sanguisuga, quæ fugit sanguinem filiorum hominum.* Est animali huic reptili corpus constans ex annulis, flexuosum, eum in finem, ut quaquauersum in limo proreptare possit; moturum sese prius extendit, capite dehinc rei alicui affixo, corpus contrahit, caudam capiti propius admouet, quæ motus ratio obseruanda quoque in lumbricis; ἑλύσπασις, ἑλύσπωμα dicta Græcis, emphatico satis vocabulo, quod *tractionem, protractionem in limo* notat. *Hesychius:* ἑλυσπᾶσθαι, τὸ παραπλησίως τοῖς ὄφεσιν ἢ σκώληξιν ἕρπειν, κυλίεσθαι, εἱλεῖσθαι, *volutim trahi, serpentum aut vermium instar progredi, circumagi, conuolui.* Ita sanè impii, qui obliquas terunt & flexuosas vias, pios circumuenturi, in injustitiæ omnisque ἀνομίας limo proreptant.

ptant. Sed nusquam inuenias hirundinem in Textu Hebræo, neque in LXX. virali, qui ita: Κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι, κατὰ τὸ ὕψος σε ἐπολυώρησας τὰς υἱὰς τῶν ἀνθρώπων, *in circuitu impii ambulant, secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Fortè Chaldæus respexit tyrannos illos, qui sanguinem è viscéribus populi exsugunt. Solomo Prov. XXIX. 2. *Quum imperitat impius, ingemiscit populus, (cum impii sumserint principatum, gemet populus,)* & v. 16. *quum præsunt impii, crescit transgressio. (In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera.)* Sumsit Chaldæus Hebræum זְלוּת *zylloth*, *vilitatem*, eo sensu, quo non solùm hominem nauci, vilem, sed & epulonem, commessatorem notat, & כְּרֵם *cerym*, *cum exaltatur*, legit per ר, quo sensu significat, *sicut sanguinem vorans.* Fontem erroris detegit *Bochart. Hieroz.* P. II. L. V. c. 19. De sanguisuga videsis plura ad Prov. XXX. 15.

Psal. XIII. vers. 6.

At ego tua bonitate nitor, (hinc) exultat cor meum tua salute.

Ego autem in misericordia tua speraui. Exultabit cor meum in salutari tuo.

OCcurrit heic phrasis in ipso literali sensu emphatica, *exultat cor meum*, ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου. Inueni, superatis tot periculis & afflictionibus, Summum Bonum, persuasus de Bonitate DEI in hac, & æterno amore in altera vita, πληροφορέμενος, certissimus de mea in Messia salute, perfunditur hinc cor meum gaudio, commouetur ita à copioso fluidi neruei influxu, ut majori vi sanguis propellatur ex thalamis hæmacontisterii, cedere cogantur spiritus in extremis partibus, corde irrigato quidem de cerebro, sed & triumphum agente de eo.

Psal. XIV. vers. 1.

Dixit *(a)* stolidus in corde suo: Non est DEUS; corrupta & abominanda studia sectantur, nemo est, qui, quod bonum sit, faciat.

(a) Nabal, stolidus homo, mentis deprauatæ & corruptæ.

Dixit insipiens in corde suo: Non est DEUS. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

STultus igitur est, נָבָל *nabal*, Dauidis judicio, Atheus; amens animi, seu theoreticus sit, seu practicus: mente captus, utcunque aliàs in rebus agendis promptus, opibus, honoribus abundans, utcunque scientia arteque clarus. Tristissimam en hominis aliàs haud imprudentis imaginem! qui mundo pellere sibi præsumit ens infinitum, æternum, Creatorem potentissimum, Conseruatorem sapientissimum, imo moralitatem omnem, ideas boni & mali, probi & improbi, justi & injusti, nullo habito discrimine: qui hæc omnia tribuit unicè legibus humanis, vario pro climatum variatione viuendi generi: qui in parallelo locat actiones virtuosissimas, & flagitiosissima scelera, & hæc illasue indiscriminatim exserit, dummodo ejus inseruiant commodo.

Accipiunt Interpretum plerique hæc diui Psaltis verba in sensu arctiori, de Atheis practicis, qui, persuasi licet de existentia DEI, negant tamen vitâ suâ prouidentiam DEI, vel & de hac conuicti viuunt sine DEO, sine Lege DEI. Negant scilicet hi interpretes, dari Atheos Theoreticos, haud diffitentes quidem, posse homines carnis & voluptatum illecebris captos ideas summi numinis mentibus suis innatas obtenebrare pro tempore, sed nunquam extinguere plenè, quin ex corruptæ mentis tenebris promicent subinde nouæ scintillæ, ad conviction em conscientiæ. Sed commodè nos generali stolidorum nomine, qui *dicunt in corde suo: Non est DEUS*, comprehendere possumus Atheos quosuis. Qui Deista negat DEI vel prouidentiam, vel justitiam, sapientiam, omnipotentiam, in creatione & conseruatione mundi, quonam, quæso, alio nomine venire potest quàm Athei? Fluit namque prouidentissima omnium rerum & actionum cura ac moderamen ex ipsa natura & essentia DEI. Qui proin negat prouidentiam, negat & existentiam DEI. Quicquid confiteatur ore, *dicit in corde suo: Non est DEUS.* Stoicorum quoque aliorumque Philosophorum Gentilium hoc fuit effatum: DEUS est, ergò & prouidentia. Sed

stolidi

stolidi hi inuertunt syllogismum: nulla est prouidentia, ergo & nulla DEI existentia. Moderni Deistæ, qui non solùm non Christiadum populo sese adsociant, sed omni nisu, & rationibus subtilissimis subuertere tentant capitales veritates de prouidentia DEI, de animæ immortalitate, de ultimo judicio, de entium spiritualium qualiumcunque existentia, quid sunt nisi Athei? Sunt hi specioso Deistarum titulo securiores à communi hominum odio, à Regiminis Politici atque Ecclesiastici inquisitione, licet Diuinitatis nomine aliud non intelligant nisi materiam certam æternam, inanimatam, vita, sensu, cogitationibus carentem, animam mundo communem, nil minus quàm infinitè sapientem, optimam. Contribules proin Atheis, *stolidis, qui dicunt in corde suo: Non est DEUS.* Deteriores Epicuro, qui eo vixerat æuo, quo integer orbis idololatriâ fuit inundatus, & tamen populi rabiem & Magistratuum odium effugiturus multa locutus est de DEO, sed tanquam de muta persona, rerum humanarum incuria, de mundo tanquam Atomorum fortuita congerie; de visu, imaginatione, cogitationibus, ubique penetrantibus, formas rerum omnium seruantibus, à quibus promanent. Verbis reliquit DEUM, re sustulit. Fuit utique tunc temporis mundus integer μωροδοχεῖον, & innumeri Dii Deæque specie humanâ adorati: plebs hac Deorum corporeorum repræsentatione coacta in rationis gyrum à Philosophis: Jupiter fulmigera majestate exutus, cura rerum eminus actarum & agendarum exemptus, ad cœli interiora, & vitam otiosam relegatus, quam non turbare poterat nisi fortuitum quoddam Atomorum confusè volitantium examen.

Demonstranda nunc venit stultitia Athei. Quis non stolidum reputauerit eum, qui à Medico expertissimo certus redditus de instanti sibi delirio, priuatione intellectus, totali & finali, gaudio nihilominus perfunditur ex spe amplæ hæreditatis possidendæ? maleficum, cui hora mortis paucos intra dies horasue subeundæ indicta, si læto testetur gaudia plausu ex donario sibi facto mille Imperialium? Deliri tales imo insani sunt Athei & Deistæ, imo mente capti magis. Homines educati in medio Christianismo, imbuti cognitione entis infiniti, Creatoris potentissimi, sapientissimi, optimi, donati ab eodem, & ex singulari quidem gratia, anima rationali, locati in hoc mundi theatrum ad contemplandum corpora infinitæ pulchritudinis cœlestia atque terrestria, manuum DEI opera, deprædicandum virtutes DEI; instructi rebus omnibus ad vitam benè & commodè agendam necessariis: quibus DEUS, sub conditione deuotæ obedientiæ, ex gratia promisit liberationem ex omnibus periculis & angustiis; qui ita amauit mundum, ut dederit τὸν υἱὸν αὐτῆ τὸν μονογενῆ, Joh. III. 16. characterem expressum suæ essentiæ, DEUM ipsum coæternum, φωτίσαι ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν, 2. Tim. I. 10. qui non imposuit hominibus insupportabile jugum, sed ζυγὸν χρηστὸν, καὶ φορτίον ἐλαφρὸν, Matth. XI. 30. ἐντολὰς ἐ βαρείας, 1. Joh. V. 3. pollicitus σωτηρίαν αἰώνιον, Hebr. V. 9. Κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, 1. Pet. I. 4. Gaudium sine fine, vitam æternam, ubi nullum morborum genus, nulla fatigat cura animos, qualia non oculo percepta nec aure cuiquam, nec fingi tacita qualia mente queunt, ἃ ὀφθαλμὸς ἐκ εἶδε, καὶ ἓς ἐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπε ἐκ ἀνέβη, 1. Cor. II. 9. Homines inquam, qui hæc sciunt omnia, sed non æstimant pluris, quam inania somni ludibria, dubii, an reuera existat Creator optimus, Conseruator potentissimus, vel annon potius in mundo nihil sit præter materiam insensilem, passiuam, opacam, fortuito casu actam; annon fortè homines ex terra fuerint sponte prognati fungorum ad instar; cogitationes & quod animam vocamus, nil nisi Atomorum impulsus, attritus, motus, cessantes cessante motu ipso; & hujusmodi deliramentis deliniti abjiciunt spem omnem vitæ futuræ, læti & veluti ouantes sese lactant spe totalis annihilationis vel interitus. Hi inquam, vel hæc hominum monstra, quid aliud quæso sunt quàm insani, amentes, sensu omni ac ratione orbati, ἄθεον, καὶ ἄλογον, καὶ ἀναίθητον γένος, *Max. Tyr. Diss.* I. Suntne adeò pendenda flocci magni palatia cœli, regna beata poli? ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος; ὁ τῆς ζωῆς στέφανος; 2. Tim. IV. 8. Jac. I. 12. Eadem si librentur lance αἰώνιον βάρος δόξης, 2. Cor. IV. 17. & spe omni destituta Atheorum mors, atque finale exitium, hæc dixeris præponderare illo? Quonam alio quàm stultorum titulo venire queunt, qui perfricta fronte obnituntur omnibus de veritate demonstrationibus, adeò firma basi fundatis? qui *sermonem DEI repellunt, sese indignos judicant æterna vita*, Act. XIII. 46. Tenebras præferunt luci, interire malunt æternùm, quàm hæredes esse vitæ æternæ; ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, Phil. III. 19. priuatio omnis boni æterna, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, voluptatum carnalium usus, ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ. Homines commutati in ἄλογα ζῶα, tantò quidem magis, quod Atheismum haud superstruant ratiociniis, sed voluptatibus plusquam brutalibus. Non est cœli beata sedes regnum omnibus hominibus hæreditarium. Corona vitæ reseruata iis solis, qui viuunt σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, Tit. II. 12. Fac monstra hæc hominum omni contentione animi quærant rationes, quibus immortalitatis spem adeò læti, ut facere videntur, amittant; inuenient nihil, oleum perdentes & operam. Plausibile adesset quidpiam, si conditiones præscriberentur impossibiles effectu; si peterentur, quæ rationi & κοιναῖς ἐννοίαις sunt aduersa; si credere juberemur, unam eandemque rem eodem tempore & modo simul esse & non esse, bis duo non dare quatuor, sed decem, diametrum circuli ejusdem esse cum peripheria dimensionis, posse

unum idemque corpus eodem temporis momento eſſe in pluribus locis. Foret ſanè religio hujusmodi fundata principiis humani generis probrum, regnum cœlorum ſtultorum & idiotarum peculium, non ſanæ mentis hominum: non poſſent non hi, ſi niti deberent ἀσυζάτοις hujusmodi & σιδηροξύλοις, viuere orbi remunerationis omni ſpe, certè ne vel minimâ probabilitatis ſpecie præuidere aut capere executionem promiſſi, quod baſi nititur indubiè falſa. Si talis foret Religio noſtra Chriſtiana, digna haud eſſet acceſſione vel unici Proſelyti. Si cœlum haud foret ſummum, ad quod anhelamus, bonum, ſi media obtinendi pretio ſuperarent cœlum ipſum, ſi reprobè penſitata præponderarent voluptates carnales, prætenſæ futuræ beatitudini obſeruatio Legum carni & ſanguini aduerſarum, τὸ, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν ζυγὸν αὐτᾶ, Marc. VIII. 34. Objiciunt equidem Athei Chriſticolis nobis, reddi nos inquietos formidoloſis adeò ignis infernalis præſentationibus, quibus commodius nullum obtendi poſſit, quàm Atheiſmi, remedium. Præferunt nempe illi, quia vitâ carnali portam æternæ beatitudinis ſibi præcludunt ipſis, damnatorum pœnis totalem animæ corporisque annihilationem. Sed ne ſic quidem ſeſe ab inſaniæ & ſtultitiæ imputatione liberant, quæ non ſolùm in eo conſiſtit, quod finalem & totalem annihilationem præferant immortalitati beatæ, ſed & in eo, quod opiatum hocce, quo animas reddunt ſtupidas, præſtantius judicent pœnitentiæ ſinceræ & ſalutaris remedio; ignorare malint τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τᾶ ΘΕΟΥ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας, Rom. II. 4. ignorare, ὅτι ΧΡΙΣΤΟΣ ΙΗΣΟΥΣ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλὰς σῶσαι, & præcipuos quidem, ὅτι ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε, καὶ ὑπὲρ ἐχθρῶν, 1. Tim. I. 15. Rom. V. 6. 10. Non rejicienda venit cauſa panici terroris, quem miſeris his infert damnatio, in religionem ipſam, ſed potius in religionis defectum, irreligionem, errores ſuperſtitioſos circa religionem. Virum probum haud afficiunt pœnæ, quas leges patriæ dictant latronibus, perjuris, neque terrori ſunt iis. Ita fidelis Chriſticola perſuaſus de vindicta conſumente, quæ manet impios, haud inde terretur, quin potius ſtimulis veluti actus μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτᾶ σωτηρίαν κατεργάζεται, Phil. II. 12. timore deuoto, filiali ſociatâ ſpe, charitate, & gaudio ἀναμίκτῳ, perſuaſiſſimus, ſi timeat, amet, honoret, colat τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ, Matth. X. 28. ſe haud iri præcipitatum. Affligunt hujusmodi tortores, dormientes quidem ſubinde, ſemper tamen rodentes, vellicantes, conſcientiam mordentes non ſolos Atheiſmi tyrones, fabularum ad inſtar, vel ſpectrorum, de quibus narrari ſolent infantibus hiſtoriolæ, ſed adeptos ipſos, qui ſummum abnegationis attigere culmen. Docent nos omnis æui hiſtoriæ, meticuloſiſſimos omnium fuiſſe & deſperatiſſimos, qui quidem in conuerſatione & comeſſationibus fuere audaciſſimi, ſed alii facti ab illis, ſi quando fuere vel ab hominum ſocietate remoti, vel morbis afflicti, vel per fulmina & tonitrua territi. Eſt Atheus tranquillus, animo hilaris, coruo rarior albo, & vix, niſi fortè in libris, reperibilis.

Sunt è contra maximi momenti, quæ ex religione fluunt, commoda. Qui CHRISTUM colit & amat, exultat gaudio in fide ad promiſſa Euangelii, præſtolans perfectiſſimæ beatitudinis æternam poſſeſſionem, quæ exactis ſeculorum millionibus nullam prorſus ſubit mutationem, eadem ſemper in infinitum, poſſidetur ſemper, deſideratur ſemper. Dici nequit, qualis quantusque ſit in vires animæ fidelis & corporis ex glorioſiſſimi illius ſtatus forma ſpei influxus. Eſt vel ſolum hocce deſiderium immenſi pretii, æterni gaudii certiſſimum pignus, cœlum in hac terra, licet, quod impoſſibile, demonſtraret quis, vanam eſſe hanc ſpem. Confer, quibus ſibi adulantur, Atheorum promiſſa, extinctionem & annihilationem totalem, ἀποκατάςασιν, ſed ad nihilum. O infida infidelitatis præmia, à quibus natura tremens abhorret! Maluere ipſi Gentiles in hac vita ſufferre omnes inferni pœnas à Poëtis deſcriptas, quàm periclitari miſerrimæ vitæ immortalitatem, maluere non eſſe, quàm æternùm viuere miſeri. Collimat huc Saluatoris effatum Marc. XIV. 21. καὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Hoc ipſum continuandæ exiſtentiæ deſiderium, ſi animæ noſtræ eſt inſitum, quî, quæſo, poterit Atheus ſuam opinionem verſare mente, de annihilatione ſui cogitare absque ſummo terrore, animique deſperati conturbatione? Objiciat fortè, ceſſaturum fore deſiderium hocce poſt mortem, obuerſatur tamen terrifica hæc idea menti, quamdiu trahit ſpiritum, imo vertentur in acerbiſſimum amarorem dulciſſimæ voluptates quæuis. Tranquillius longè deget anima, ſi conſiderat naturæ ſuæ nobilitatem, diuinam ſuam originem, imo imaginem, quam gerit, DEI ipſius, quàm ſi hominem in parallelo locat cum vermibus, ortum deducens ex limo putri calefacto à Sole: ſi porrò perpendit, eſſe omnia creata, ordinata, conſeruata ad commune, inprimis ſocietatis humanæ bonum, quàm ſi uniuerſum foret confuſanea maſſa, nulla prorſus arte fabricata, ex fortuito Atomorum materialium concurſu orta. Quonam præterea ſeſe eriget ſolatio miſer homo in aduerſitatibus, ſi abeſt fiducia in beneuolum affectum & amorem entis infinitè potentis, ſapientis & optimi, quod ſolum auxilio venire ſcit, poteſt & vult? Hujusmodi homo πάντα ἰσχύει ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι σε ΧΡΙΣΤΟΝ, Phil. IV. 13. Patienti fert animo omnia, quia lætus ſeſe ſubmittit diuinæ voluntati. Theſaurum poſſidet gaudii ſpiritualis, conſcientiæ ſerenæ, quæ tollit omnem miſeriæ præſentis atque futuræ metum. Quum contra ſit Atheus ex omnibus

crea-

creaturis miſerrima, ſolatio omni in afflictionibus deſtitutus. Unicum ultimumque ei remedium ſunt venena, pugio, funis, præcipitium ex alto, mors violenta omnis, quam ipſam jactat *Lucretius* L. III. tanquam Sectæ characteriſticam notam, non conſiderans, quàm habeat vita ἑλκυστικόν τι, tanquam digna conſeruatione. Rationi congruunt omnia Chriſtianæ Religionis officia. Eſt cultus, quem DEO præſtamus, rationalis, ſimulque fauens commodo temporali. Sanitati hominis, dignitati, ſecuritati, imo & bonorum collectioni quid fauet, quæſo, magis quàm charitas, modeſtia, ſobrietas, probitas, attentio ad vocationis officia? Qui ouat nunc ſuperbus, mox lapſabundum videbis, contemptui omnibus. Iræ vindictæque cupidus nonne in ſui ſimiles incidit, veluti nouacula in cotem? Inuidiâ Siculi non inuenere tyranni majus tormentum. Nonne ſunt inuidi, iracundi, auari, de colligendis bonis nimiùm ſolliciti, ſui ipſorum carnifices? Annon videmus quotidie otioſos, intemperantiæ, luxuriæ deditos, voluptatibus carnalibus inhiantes ſeſe præcipitare in grauiſſimos morbos, ignominiæ atque infamiæ notas ſibi inurere, ad extremam inopiam redigi? Præceptum adulterii & fornicationis prohibitorium num ſolis eſt datum Judæis & Chriſtianis? Nonne & Gentilium Legislatores eadem hæc vitia puniuere mulctis, carceribus, exilio, morte ipſa? Quod ipſum, tanquam non nouum, Chriſticolis objicere ſolebat Julianus Apoſtata. Imo verò totum apud omnes gentes inuenias Decalogum, transgreſſoribus indictas pœnas, ſi legem excipias de Sabbatho, & Pſeudo-Deorum cultu. In ruborem dat Apoſtata hic & infenſiſſimus Chriſtianorum hoſtis infideles noſtri temporis, quibus præcepta hæc videntur rigida nimis, quàm ut ſeruari queant; quum tamen ſint rationi quàm maximè conformia, præſcripta à Philoſophis non Græciæ & Italiæ duntaxat, ſed & aliarum Nationum barbararum. Ita ſanè judicant Brachmanes in Indiis, Baniani in Imperio Mogolis, Talapoini in Regno Siam, Mandarini in China, Doctores Peruani & Mexicani. Deſinant igitur Athei culpam vitioſitatis ſuæ rejicere in humanæ naturæ infirmitatem, tentationes carnis & ſanguinis, quibus reſiſtere non ſint potis; quin accuſent potius concupiſcentias proprias carnales, ἀκρατείαν ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, quæ, *Platone* teſte *de Legib.* L. X. quosdam ex Gentilibus ipſis præcipitauit ad Atheiſmum. Graſſantur paſſim hic ibi vitia, quæ deduci nequeunt ex diuerſa climatum temperie, neque mala ſunt unius ejusdemque regionis endemia, ſed turpiſſimam conſuetudinem habent pro baſi: exempli loco ſint dejerationes, intemperantia, ebrietas, Canibalum ἀνθρωποφαγία.

Pateſcit magis Atheorum Μωρία, ſi perpendamus uſum ex religione in ſocietatem humanam redundantem, rem adeò notam, ut Athei ipſi religionem diffamârint tanquam inuentum politicum, quo collecti fuerint vagabundi homines in ſocietatem, & ſubjecti legibus. Nullo proin vel minimo prætextu poterunt peruerſi hi ſuffodere hoc fundamentum, vinculum ſocietatis ciuilis diſſoluere, conturbare omnia. Demonſtratu eſt facile, non ſubſiſtere poſſe hominum ſocietatem absque religione. Quis, quæſo, concipiet regimen absque proceſſibus juris? ſed quis officio Judicis poterit defungi, quis jus decidendi ei tradere absque obligatione juramenti? quis eſt, qui neſciat, nixum eſſe juramentum omne exiſtentiâ ſupremi numinis, cui omnis perſpecta eſt veritas atque falſitas, quiue perjuros & cognoſcit & punit? Vel, quî poterit ſocietas libera, qualis eſt humana in primogenio ſtatu naturæ, judicium tradere Judici Atheo, qui DEUM neque cognoſcit, neque adorat, neque timet? nonne judicabit is ex affectu, præjudiciis, arbitrio? Quis proin non videt, ſubuerti per Atheiſmum omnem juramenti vim, & ſocietatem ipſam, cum omnibus ex illo manantibus commodis? Eſt ſanè Syſtema Athei politicum, quale illud *Hobbeſii de Ciue* vel *Leuiathan* res non minus ridicula atque abſurda, quàm *Epicuri* ille *Ciceroni* allegatus Liber *de Sanctitate & Pietate aduerſus Deos*, περὶ ὁσιότητος. Conſtat vel populorum quorundam Americanorum exemplo (de Laet. p. 34. 47. 50. *Voyage du Sr. de Champlain* p. 28. 93.) miſerius nihil eſſe natione, quæ religione caret, ejusque fructibus, absque lege, absque ſocietatis vinculo, ſcientiis & artibus, nulli certæ alligata ſedi; & tamen ſunt hi agreſtes & feri minus Athei, quàm qui in medio educati Chriſtianiſmo omnes intendunt ingenii corrupti neruos, ut DEI exiſtentiam eneruent. Non *dicunt* miſeri hi *in corde ſuo: Non eſt* DEUS, quia vel ne cogitarunt unquam de DEO, vel ſaltem haud meditati ſunt de eo, ut quidem deceret. Ignorantiæ potius craſſæ & brutæ nomine venit hæc diſpoſitio, quàm impietatis. Merentur illi compaſſionem, hi odium, imò, ſi veneno ſuo inficiant ſocietatem, pœnas; pejores ſtolidis in Textu noſtro, qui *in corde ſuo* duntaxat dixerunt: *Non eſt* DEUS, non verò docuerunt impietatis hoc ſyſtema publicè. Eſt inprimis Magiſtratus, Princeps, Judex quiuis Atheus ſæua peſtis. Exemplo ſint ipſius Epicuri aſſeclæ. Fuere hi, ſtatim atque ſeſe, contra præſcriptum Magiſtri λάθε βιώσας, dilatarunt in variis Græciæ ciuitatibus, atque ſeſe rebus ſtatus immiſcuerunt, edictis ſeueriſſimis proſcripti, teſte Plutarcho, ὅτι οὐδὲ ἡδέως ζῆν &c. Ne tolerandus quidem eſt Atheiſmus in ſtatu priuatiſſimo, abjectiſſimo, & ſolitario, ſed ferocior longè fit beſtia, ſi conſcendat thronos, ſi regat exercitus terrâ marique, ſi præſit tribunalibus: Inde quid præſtoleris niſi perfidias, proditiones, oppreſſiones innocentum, rapinas, cædes, jurium & libertatis jacturas, tyrannides, & quid non? Imo verò ſi regionis foret dominans religio

ligio hæc ipſa irreligio, forent incolæ ipſi mortalium miſerrimi ; foret hoc Satanæ regnum in ſe ipſum diuiſum, & Prouincia integra commutabitur in deſertum, latronum & ſicariorum habitaculum. Teſtimonium hoc dat *Joſephus de Bell. Jud.* L. II. c. 12. Sadducæis, qui Epicureorum Judæorum merentur titulum, quod odiis crudelibus inſurrexerint non ſolùm in alias Sectas, ſed infidi fuerint & crudeles erga ſe inuicem. In Atheum non cadit juſtitia, generoſitas, grati animi affectus, *ſi ipſe ſibi conſentiat, & non interdum naturæ bonitate vincatur. Cic. de Offic.* I. 2. Non eſt Atheus, quà talis, fidus vel amicus, vel ſubditus. Quis amicitiam quærat in latronum & furum ſocietate? ubi disrumpuntur vincula ſocietatis, proculcatur probitas, extinguitur charitas, euaneſcit deuotio & fides erga Principem : fiſſuras agit & ruinæ datur regimen, proſcribuntur artes, ſcientiæ, opificia, vitæ commoda, intereunt, quæ laudabilia ſunt & utilia cunque.

Ex his omnibus conſectarii loco ſequitur, ſtultum eſſe in ſummo gradu Atheum, Deiſtam, qui doctrinam hanc peſtiferam liberè ſeligit, *mortem & malum* præ *vita atque bono*, Deut. XXX. 15. *tenebras* præ *luce*, Joh. III. 19. tantò quidem magis, quia ad abſurda hæc ſua dogmata non trahitur vi, non cogitur ulla neceſſitate, nullum inde præſtolans commodum neque pro ſe, neque pro ſocietate ciuili ; imò verò, eſſe Atheiſmum, ſeu apertum ſeu tectum, non ſolùm inſanientem ſapientiam, quo nomine Epicureis ipſis veniebat ſua doctrina, ſed inſanientem ſtultitiam, quia hujusmodi miſeri non priuantur duntaxat commodis à religione deriuandis, ſed & ſpe beatæ immortalitatis in altera vita, præcipiti deſperatione ruentes ad ſtygia barathra.

Hæc quoad maximam partem ex Cl. *Bentleji Concione I. contra Atheiſmum.*

TAB. DXXXIX.

Pſal. XV.

1. DOMINE, quis habitabit in tabernaculo tuo? quis in monte (a) tuo ſancto requieſcet?

(a) Vel in monte ſanctitatis tuæ, aut Sanctuarii tui.

2. Qui ambulat integer, &, quod juſtum eſt, operatur, quique in corde ſuo veritatem loquitur.
3. Non obtrectat lingua ſua, nec malefacit proximo ſuo, nec ſuſtinet probro indignè affici vicinum ſuum.
4. Contemptus eſt in oculis ejus reprobus, eos autem, qui DOMINUM timent, honorat, quodque jurauerit, etiamſi id damnoſum ſibi fuerit, non mutat.
5. Pecuniam ſuam non exponit ad fœnus, munus aduerſus innocentem nullum accipit : qui his rebus ſtuduerit, is in æternum nunquam nutabit.

1. DOMINE, quis habitabit in tabernaculo tuo ? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo ?
2. Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam : qui loquitur veritatem in corde ſuo :
3. Qui non egit dolum in lingua ſua : nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos :
4. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus : timentes autem DOMINUM glorificat : qui jurat proximo ſuo, & non decipit :
5. Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, & munera ſuper innocentem non accepit : qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

POſſunt conſiderari Pſalmi hujus verba tanquam ἐκτύπωμα hominis, qui verâ fide apprehendit Meſſiam Pſaltis tempore promiſſum, in pientiſſimi hujus Regis lumbis jacentem, præſtitum poſt in plenitudine temporis, ſed quoque ideam ſiſtunt viri probi, qui ex mero rationis ſanæ dictamine officiis ſuis defungitur erga DEUM, erga proximum & ſemetipſum. Dilucidationem prioris conſpectus linquo iis, qui vocati & ordinati

PSAL. XV.
Deo, Proximo, Tibi ipsi.

Pſal. XV.
Liebe Gott, den Nächſten, und dich ſelbſt.

G. Lichtensteger sculps.

dinati sunt ad docendum religionem Verbo DEI reuelatam, & ducendum hac ipsa via homines ad æternam salutem, contracturus me intra religionis naturalis limites, & officia hominis sanâ ratione præditi: Justitiæ & Bonitati DEI linquens, qualenam judicium ferendum sit de iis ex Gentilium amplissimo numero, qui φύσει τὰ τῦ νόμε ποιῶσι — καὶ ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τῦ νόμε γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Rom. II. 14. 15.

Extra controuersiam est & bonitati DEI conformis naturalis religio reuelatæ subordinata, sua nixa basi. Integri de ea prostant Libri. Rem ego contraham paucis. Non est sanæ rationis gentilis, qui non agnoscat DEUM, causam primam, ens æternum, independens, mundi Creatorem, Directorem, Conseruatorem sapientissimum, qui curam inprimis habeat generis humani: Ens perfectissimum, per consequens nullâ determinata magnitudine præditum, nulli loco inclusum, nullo exclusum, nulli mutationi, doloribus, passionibus nullis obnoxium, sibi omnisufficiens, intellectu sapientissimo, & voluntate potentissima præditum.

Poscit infinita Creatoris potentissimi & Conseruatoris sapientissimi *bonitas*, qua me, & sic alios quoque homines, dotauit animâ rationali, & corpore infiniti artificii, poscit inquam tantum beneficium à me *amorem* intensissimum erga tantum Largitorem, utpote à cujus potentissima voluntate omnes à creaturis in nos redundantes utilitates originaliter & actualiter pendent. Est autem indiuiduus hujus amoris, quo DEUM prosequor toto corde, anima tota, viribus omnibus, comes *timor*, submississima deuotio. Haud sanè, si DEUM sincerè amo, ero tantæ bonitatis & clementiæ Numini supremo inobediens, non injuriosus mandatorum contemptor, non traxero in turpissimos & peccaminosos abusus leges illas uniuersales, quibus voluntatis nostræ impotentiam in exequendo compensat quàm potentissimè; commouebit me ipsa hæc potentiæ summæ, quæ ex mera paterna liberalitate, nullo meo merito, tot tantaque mihi concessit beneficia, attenta consideratio, posse DEUM supremo donationis jure his ipsis bonis me priuare, siquidem malitiosâ in peccatis contumacia longanimitatem suam prouocem ad iram; jure altissimi dominii, imo ex legibus propriæ justitiæ, menti meæ impressis, afficere pœnis temporalibus atque æternis, quarum amplissimum habet Promptuarium Potentissimus DEUS. Sirac. XXXIX. 32. 34. (32. 35. 36.) *Bona ab initio creata sunt bonis, atque itidem mala scelerosis — Ignis, grando, fames & mors simul omnia hæc supplicii causa creata sunt, dentes ferarum, & scorpiones, ac gladius exitialem pœnam irrogans impiis. (Hæc omnia sanctis in bona: sic & impiis & peccatoribus in mala conuertentur: — Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt. Bestiarum dentes, & scorpii, & serpentes & romphæa vindicans in exterminium impios.)*

Fluit ex timore & amore *obedientia* erga DEUM ejusque voluntatem in lege patefactam. Est ille Conditor meus & Dominus, ego creatura; quid proin justum magis? quid conuenientius rationi, quàm ut τῷ κτίσῃ sese subjiciat ἡ κτίσις? Quandoquidem nunc indubiæ veritates, menti meæ à Creatore impressæ, mihi injungunt τὸ honestè viuere, vitia euitare, suum cuique tribuere, aliis non facere, quod nobis fieri nolumus: colligo inde, esse hanc ipsissimam DEI voluntatem, cui subjicere debeo meam, conformare vitam. DEUM si considero justum, de eo alium conceptum formare non possum, quàm quod puniturus sit transgressiones meas, & quidem in hac pariter vita atque futura, à ratione ipsa mea edoctus, animam meam, ens à viribus totius naturæ creatæ destrui nescium, à DEO, qui solus id posset, si vellet, haud annihilatum iri, quin duraturam potius æternùm, solutam corporis vinculis, quam quidem veritatem clarius longè & certius docet voluntas DEI in verbo reuelata. DEUM si considero bonum, clementem, misericordem, certum omnino me reddere possum de gratia sua, si quidem haud fucatâ pœnitentia, & dolorifico sensu defleam peccata mea, & fiduciam meam in DEUM collocem; cujus equidem *spei* palmarium fundamentum, ratione solâ superius, est meritum CHRISTI. Spem sequitur *fiducia* in DEI summam & potentiam & bonitatem. Sollicitandus est DEUS precibus, isque solus, quia solus omniscius: procul absit murmuratio, procul querelæ, si non eueniat statim, quod peto: nam & ratio mea facile concipit, innumeras posse esse & justissimas causas exauditionis vel denegatæ, vel suspensæ ex parte DEI, ignotas mihi: corruptum me flagitare sæpe votis, quæ, quia animæ pariter ac corpori meo forent noxia, haud concederet sanæ mentis consiliarius homo, nedum sapientissimi DEI infallibile judicium. Docet me porrò ratio mea, DEUM, liberrimum Legum Naturæ & Motus Authorem, esse quoque earundem Dominum, reseruasse sibi mutandi eas libertatem atque potentiam, imo suspendendi eas, & miracula patrandi. Et quandoquidem scientiâ mea teste vilipendo haud rarò saluberrima & gratiosissima DEI monita, haud me subibit admiratio, si DEUS non exaudiat preces meas, imo si puniat me, & castiget, ex merito, *patienti* animo feram has ipsas pœnas, utpote à liberrima & potentissima voluntate DEI mihi inflictas. Mei erit officii, vitæ filum haud præscindere inordinatis animi corporisque motibus, irâ æstuanti, vindicta occultè sæuiente, auaritiæ teterrimo vitio, curis anxiis, vitâ intemperanti, sed *vitæ* meæ finem tranquillo animo linquere soli, qui eam dedit, DEO. Quamuis ratio mea sola, & sibi relicta, nihil nouit de CHRISTO Mediatore & Sal-

uatore, aliisue fidei Christianæ mysteriis, id tamen scio, & certissimè scio, esse DEUM Creatorem cœli & terræ potentissimum, & in hujus potentiam summam, bonitatem infinitam, quæ prolucet ex omnibus creaturis, speciatim verò ex pretiosissimo ipsius rationis donario, pono omnem meam fiduciam: DEUM adoro cultu λογικῷ, inprimis reuelato in Verbo DEI: gratias ago deuotas DEO pro tot mihi conceſſis beneficiis: admirabundus deprædico infinitas perfectiones DEI: non juro, nisi urgente neceſſitate, & in nomine quidem DEI ſapientiſſimi pariter atque potentiſſimi, & quæ juro, ſeruo: non dejero: de DEO non nisi cum ſubmiſſiſſima deuotione loquor, tremendam in mundi totius conſpectu venerans Majeſtatem, atque adorans: omnes intendo animi vires, ut officiis à Lege, cordi meo impreſſa, dictatis defungi queam. Verbo, *ambulo integer, & quod juſtum eſt, operor.* Et ad hæc omnia adſtringor tantò magis, ſi gratia prælucens DEI portam mihi aperit ad Verbum reuelatum: Heic ſeſe aperit theatrum prorſus nouum, antea clauſum: edoceor heic, quomodo lapſus fuerit homo propriâ culpâ, intellectus obſcuratus, voluntas corrupta, obnoxius proin factus ipſe indignationi diuinæ & morti æternæ: ſed ex triſtiſſimo hoc atque miſerrimo ſtatu liberatus ſolo eoque pretioſiſſimo CHRISTI Saluatoris & Mediatoris merito.

Pedem proferens ad *officia* mea *erga proximum* obſeruo, eſſe alios quoscunque homines ejusdem cum meo corpore artificii, infiniti nempe, & anima rationali, qualis eſt mea, præditos, innumeris quotidie beneficiis dotatos; & exinde infero, amari proximum meum à DEO æquè ac me ipſum, eſſe & illum opus manuum ſuarum, fraterna mihi cognatione junctum, *amandum* proin eſſe à me propter DEUM, Patrem noſtrum & Conditorem. Hæc ſi mecum ruminor, proximum illum haud proſequor odio, haud perſequor, conuitiis ſeu calumniis haud proſcindo, mendaciis haud decipio, & procul, imò longiſſimè aberit à me, ut eum vel bonis priuem, vel vitâ. Quodſi forte currat is in vitiorum ſtadio, meum erit reducere eum ad ſemitam virtutis: ſi erret circa veritatem, haud cogere igni & gladio, rotis & equuleis, ſed quidem corrigere intellectum rationibus ratione fundatis, modeſtiâ comite, flectere voluntatem charitate, compaſſionis teſtimonio, admonitionibus fraternis. Proximum hunc, qui eosdem mecum gerit diuinæ imaginis characteres, ejusdem mecum eſt originis, haud deſpiciam alto ſupercilio, neque aliud faciam inter homines diſcrimen, quàm quod eſt virtuoſos inter atque vitioſos, & in hoc ipſo caſu odio habebo non perſonas, ſed vitia. Non erit contemptus hic, cui ſeſe exponunt homines corrupti, ſociatus bile, non ullo nocendi propoſito, ſed ſolo corrigendi. Quod ſi ſeſe haud corrigi patiantur his mediis, linquendi erunt Judicio Diuino & Magiſtratus humano. Meum erit, *in corde meo veritatem loqui*, verba conſona reddere cogitationibus mentis, *non obtrectare lingua mea, nec malefacere proximo meo; non ſuſtinere, ut probro indignè afficiatur vicinus meus; contemnere reprobum; eos, qui DOMINUM timent, honorare; quod jurauero, etiamſi id damnoſum mihi fuerit, non mutare; pecuniam meam non exponere ad fœnus; munus aduerſus innocentem nullum accipere.* Notandum heic, ὡς ἐν παρέργῳ, non pugnare commodationes pro modico & juſto cenſu cum Lege Naturæ, ſed quidem uſuram voracem. Debitor quippe ex pecunia commodata ſuum quoque trahit commodum, quo non debet eſſe major cenſus. Alia nunc lubens prætereo, quæ baſin conſtituunt ſanæ Politicæ.

Pergo extremis ſaltem digitis tacturus officia hominis erga ſe ipſum, fundata unicè amore ſui, quo obſtrictus eſt ad ſui conſeruationem, imo & bonorum honorumque augmentum, ſed absque Legum Diuinarum atque humanarum præjudicio. Sed diſtingui probè debet *amor ſui*, *die Selbſt-Liebe*, *l'amour de ſoy meme*, ab *amore proprio*, *Eigen-Liebe*, *l'amour propre*. Eſt prior licitus, neceſſarius, bonus, hic vitioſus, noxius. Hic amor mei iterum pro baſi habet, ut amor proximi, amorem DEI Creatoris. Amo ego me, imo amare debeo tanquam nobilem creaturam DEI, nil proin deſidero, quo vel *corpori* meo poſſim nocere vel *animæ*; amo *temperantiam*, caſtitatem, euito intemperantiam, luxuriam, brutales quosuis exceſſus, utpote qui me ipſum reddunt αὐτόχειρα, imo animam meam immenſi pretii rationalem ſtupidam, brutam, brutali inferiorem. Conſidera, obſecro, hominem ebrietati deditum, cujus oculi animique natant vino, quàm miſer ſit humano nomine indignus homo, quàm dubii ſtent labentque pedes, quàm titubet mero ſomnoque grauis, ventriculus cibos nec appetat, nec digerat, corporis machina ad ruinam ſit prona, palpitet lingua, intumeſcant pedes, damnum patiantur omnes ſecretiones, inundet tandem corpus dirus hydrops, vel obruat apoplexia. Animo meo ſi obuerſetur pretioſum illud & neceſſarium, quod ſanguinem intereſt & fluidum nerueum, æquilibrium, vitandi mihi ſunt qualescunque *animi affectus* inordinati, præſertim ira, inuidia, odium, metus, terror. Conſiderare debeo inſuper, non me poſitum eſſe in hunc mundum propter me, ſed ut viuerem Creatori meo & Domino, patriæ, amicis, proximo cuiuis, etiam inimicis meis, quæ quidem officia prælucebant Gentilibus ipſis ex naturæ lumine, ſed effulgent euidentius longè ex reuelato DEI Verbo. Sed præcipua eſt habenda cura *animæ* meæ immortalis, & promouenda hujus ſalus tum temporalis, tum æterna. Non enim duntaxat ex Scriptura Sacra euidentiſſimè conſtat, manſuram æternùm eſſe animam meam poſt

hanc

hanc vitam, & in beatiſſimo quidem ſtatu, ſi vera fide & haud fucata obedientia DEUM colat, in miſerrimo verò & omnium infeliciſſimo, ſi incredulitate, impietate, reluctante conſcientia, DEUM prouocauero ad iram, atque in malitia perſeuerauero. Sed edocet me ipſum rationis meæ lumen, haud deſtructum iri animam meam viribus naturæ; haud annihilari poſſe niſi Conditoris ipſius voluntate, imo veroſimiliter haud iri annihilatum, quia quamdiu mortalem hunc trahit ſpiritum, corrupta ipſa, & corpori arctiſſimè unita imperfectas admodum de DEO rebusque diuinis fouet cogitationes, rectiores longè & tantis rebus adæquatas præſtolans in altera vita, pleniſſimè perſuaſa, ſe tunc, remoto omni impedimento, in puriſſima ſanctitate viſuram eſſe & adoraturam Creatorem optimum & potentiſſimum, ardentius glorificaturam, amaturam flagrantius. Sed porrò prolucet euidentius animæ immortalitas, ſi conſideremus, congruere bonitati diuinæ, ut qui in hac vita tot patiuntur ab impiis injurias, tot affliguntur calamitatibus pii, guſtaturi ſint gaudia vitæ beatæ, ubi nullum morborum genus, nulla fatigat cura animos; ſic & juſtitiæ diuinæ, quæ carcere horrido æternæ mortis claudat impios, & ad Acheronta deturbet eos, quibus cuncta cedunt in hac vita ex voto. Prima igitur & ultima, palmaria ſemper, cura erit animæ meæ rationalis, immortalis, quanam nempe ratione poſſit hæc inſtrui de cognitione & cultu DEI, Creatoris ſui, de cognitione ſuæ ipſius, intellectus ſui & voluntatis, nobilitatis atque corruptionis; intellectum haud paſcere vanis cogitationibus, ſed intendere certum quendam, eumque poſſibilem & ſalutarem ſcopum, judicare rectè, nil niſi quod rationi eſt conſonum deſiderare, idque præponderare, annon fortè ſuperet vires, annon inferius impendendo labore, ſeſe præparare contra aduerſitates quasuis; cupiditates æquare rerum pretio, honores, dignitates, diuitias, voluptates; animi affectus ſubjicere rationi. Exornabo ſimul & exercebo intellectum meum variis ſcientiis atque artibus, utilibus pariter atque jucundis; neque patiar, ut torpeſcat otio: vires corporis conſeruabo atque augebo alimentis, laboribus; defendam vitam, bona, honores per media licita; ei, qui me aggreditur, vitam haud eripiam, niſi in caſu urgentiſſimi vitæ diſcriminis. Hæc omnia ſi fecero, *operor, quod juſtum eſt.* Sunt hæc hominis ſanâ ratione præditi, creaturæ DEI, ciuis in ſocietate humana officia, quæ baſin conſtituunt Juris Naturæ & Gentium, atque ſanæ Politicæ. Hi ipſi tandem, gratiâ DEI, & merito manifeſtati in Scripturis Mediatoris efficaciſſimo, *habitabunt in tabernaculo DEI, requieſcent in monte ſancto, & in æternum nunquam nutabunt.*

Pſal. XVIII. verſ. 9-16.

9. Aſcendebat fumus è naribus ipſius, & vorans ignis ex ore ejus, ita ut de eo carbones incenderentur.
10. Flectebat cœlos, & deſcendebat, atque ſub pedibus ejus caligo.
11. Vehebatur ſuper Cherub, ac volabat, latas ſuper alas venti.
12. Circunquaque juxta ſe tenebras poſuerat latibulo ſuo inſtar tabernaculorum, aquas atratas, denſiſſimas nubes.
13. De fulgore, qui coram eo erat, nubes ejus pertranſierunt, grando & carbones igniti.
14. Tonabat è cœlis DOMINUS, & Altiſſimus edebat vocem ſuam, grandine atque carbones ignitos.
15. Sagittas ejaculabatur, disjiciebatque eos, fulgura multa, quibus conſternatos eos reddidit.

9. Aſcendit fumus in ira ejus: & ignis à facie ejus exarſit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo.
10. Inclinauit cœlos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus ejus.
11. Et aſcendit ſuper Cherubim, & volauit: volauit ſuper pennas ventorum.
12. Et poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebroſa aqua in nubibus aëris.
13. Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis.
14. Et intonuit de cœlo DOMINUS, & Altiſſimus dedit vocem ſuam: grando & carbones ignis.
15. Et miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.

16. Tum apparebant profundiſſima aquarum receptacula, retegebantur orbis fundamenta ab increpatione tua, DOMINE, à reſpiratione flatus naſi tui.

16. Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum, ab increpatione tua, DOMINE, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ.

Vid. 2. Sam. Cap. XXII. verſ. 8-16.

Pſal. XVIII. verſ. 34.

Pedes meos pares facit (pedibus) ceruarum, & in editis meis me collocat.

Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum: & ſuper excelſa ſtatuens me.

HAud deſunt animantibus media, quibus vitam conſeruarent: defendunt alia ſe cornubus, dentibus alia, leuitate pedum & fuga conſuluit Conditor ceruis.

Fixerit æripedem ceruam licet —

Virgil. Æneid. L. VI. ubi *Seruius* legit *aëripedem.* Sed ſeruari poteſt *æripedem*, quo ſenſu & equi & boues apud Poëtas Græcos cluent χαλκόποδες, *æripedes*, & χαλκοκρότοι, *æriſoni*, quoniam ungulæ duræ inceſſu ſonum velut ex ære edunt. *Heſychius:* χαλκόποδας, ἰσχυρόποδας. *Homeri* vetus Scholiaſtes in Iliad. θ'. χαλκόποδας, ςερεόποδας. *Suidas*, χαλκοκρότων, χαλκοπόδων. τετέςι τὰς ὁπλὰς ἰσχυρὰς ἐχόντων. Ita eſt *ceruus* vel *cerua æripes*, propter inconcuſſam pedum & inceſſus firmitatem. *Auſonius* in *Grypho Ternarii.*

Vincunt æripedes ter terno Neſtore Cerui.

Concinit Dauidi Habacuc. III. 19. DOMINUS DEUS *eſt robur meum, reddetque pedes meos ut ceruarum, in excelſis incedere me faciet.* Quæ Prophetiæ clauſula, uti & Dauidis πληροφορία, ita explicanda venit, quod fideles fiduciam ſuam in DEO collocantes in miſeriarum hac valle ſcopulis plena, ſpinis atque ſentibus aſpera ambulent ſecuri, aduerſitatibus cunctis inuicti, quemadmodum & cerui æripedes firmi incedunt ſuper ſcopulos.

TAB. DXL.

Pſal. XIX. verſ. 2-7.

2. Cœli enarrant gloriam DEI, & extenſio opus manuum ejus annuntiat.

3. Dies diei (ſuccedens) eloquitur ſermonem, & nox nocti indicat ſcientiam.

4. Non eſt illis ſermo, non verba, nec auditur vox eorum.

5. In omnem tamen terram exiuit regula eorum, & in fines orbis verba eorum.

6. Soli poſuit tentorium in eis, & velut ſponſus ex umbraculo ſuo prodit, lætus verò heros (quispiam) ad decurrendam viam.

2. Cœli enarrant gloriam DEI, & opera manuum ejus annunciat firmamentum.

3. Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat ſcientiam.

4. Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.

5. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

6. In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit ut gigas ad currendam viam.

PSAL. XIX. v. 2-7.
Coeli enarrant Gloriam DEI.

Pſal. XIX. v. 2-7.
Die Himel erzehlen die Ehre Gottes.

I. G. Pintz sculps.

7. Ab extremo cœlorum egreſſus ejus, recurſus ejus usque ad extrema eorum, nec eſt, qui ſe ab æſtu illius abſcondat.

7. A ſummo cœlo egreſſiō ejus, & occurſus ejus usque ad ſummum ejus: nec eſt, qui ſe abſcondat à calore ejus.

POteſt infinitæ extenſionis & perfectiſſimæ pulchritudinis theatrum hocce mundi percommodè appellari Rhetorum Concilium, qui adſunt ad deprædicandum ſupremi Numinis gloriam, ſed Rhetorum mutorum, ratione carentium, attamen diſertiſſimorum, imo & Rhetorum rationali animâ præditorum, ſed mutorum. Hi ſi fortè ſunt ἐχεμυθῆς, ora illi aperiunt, clamantes altùm. Homines, ſi officia ſua negligunt, munere hoc eodem defunguntur cœli, aër, ſtellæ tum fixæ, tum erraticæ, dies & nox, ſaxa, metalla, plantæ, animalia; quæ corpora non indicant duntaxat laudis viam, ut columnæ illæ in compitis erectæ, ſed ipſa clara voce ſapientiam, potentiam, atque bonitatem DEI celebrant.

Cœli, ita Diuus Pſaltes, *enarrant gloriam DEI, & extenſio opus manuum ejus annuntiat. Cœli*, שָׁמַיִם, expanſum illud Fixas inter & Erraticas ſubtiliſſimum, quod ne Cometicis quidem exhalationibus reſiſtit, nedum Planetis & Cometis ipſis; quum contra juxta Naturæ Leges fluidum quoduis corpus reſiſtat tranſeuntibus aliis ſolidis pro ratione grauitatis & denſitatis, argentum viuum $13\frac{3}{5}$.es magis quàm aqua, aqua 850.es aëre, & ex hac hypotheſi Jupiter, ſi vel parum denſior foret aquâ, ſpatio 30. dierum, quibus progreditur per 459. ſemidiametros ſui corporis, in fluido aëri noſtro ſimili perdere deberet $\frac{1}{10}$. fere ſui motus, calculante Ill. *Newtono*. Jure igitur cœlis adſcribes infinitam prope, & tantum non vacuo ſimilem tenuitatem, quia neque Jupitet, neque Planetæ alii níl quicquam de motu ſuo perdunt, & Cometis Cometicisque exhalationibus liberrimus conceditur tranſitus. Cœli, inquam, tantæ ſubtilitatis fluidum, quod conſentientibus omnibus Aſtronomis radios Solis & Fixarum transmittit absque refractione ulla ad aërem noſtrum, qui ipſe ex lege denſitatis materiæ reſpondentis ponderi prementi in 210. milliarium diſtantia à terra 1000 000 000 000 000 000.es tenuior eſt quàm prope terram. *Newt. Opt.* 210. 212. Cœli, immenſi ſpatii fluidum, quod nullus Aſtronomorum modernorum ad numeros reducere audet, & cœlipotens ipſe DEUS infinitæ altitudinis, amplitudinis & profunditatis vias ſuas, gratiæ atque miſericordiæ vias, deſcripturus pro ſimili adhibet, quia non habet ex creatis operibus majus, non magnificentius. Jeſ. LV. 9. *Quemadmodum cœli terra ſublimiores ſunt, ita excedunt viæ meæ vias veſtras, & cogitationes meæ cogitationes veſtras.* Pſ. CIII. 11. *Quanto interuallo cœlum altius eſt terra, tantum præualet benignitas ejus erga timentes ipſum. (Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra, corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe.)* Fugit plerorumque hominum captum expanſi hujus immenſi uſus immenſus. Si ejusdem ſaltem denſitatis foret cœlum cum aëre noſtro, qui eminus amœnè cœruleum viſui noſtro offert aſpectum, radiis ſolis atque Fixarum ſuperanda foret inuincibilis fere reſiſtentia, perderent tandem Planetica corpora ſuos motus, & propter radiorum infinitas numero infinities variantes radiorum refractiones atque inflexiones nihil nobis innoteſceret certi de ſitu atque motu Stellarum, imo ne quidem in conſpectum caderent faces illæ cœli flammantes, cœlo per totius noctis decurſum ſplendente, caderet Aſtronomia tota.

Et extenſio, רָקִיעַ, *opus manuum ejus annuntiat. Aër* nempe, elementum terræ noſtræ omnipræſens, ſummeque neceſſarium, absque quo neque homines, neque bruta viuere, neque plantæ creſcere poſſunt; ſubſtantia leuiſſima, fluidiſſima, quæ tamen ex Cel. *Jacobi Bernoullii* computo *Meth. ratiocin. ſeu uſu Logicæ Th.* 2. 66000 000 000 000 000. centenariorum, vel juxta *Polenum Giorn. de' Lett. d'Italia* T. V. p. 309. Librarum 10373277074741409868725. pondere terram circumcirca premit, cujus computi fundamentum eſt barometrum, & ſpecificum Mercurii pondus, quod ad aërem ſe habet ut 10. ad 11000. ad 1. Corpus fluidum non ſolùm graue, ſed quoque elaſticum, compreſſibile, extenſibile, teſtibus ſclopetis pneumaticis, veſicis in valle inflatis, hinc in montem transportatis, Antlia pneumatica, machinis aliis, quas moderna Philoſophia Naturalis ſuppeditat; fluidum dilatabile calore, quod miras in fermentatione, plantarum & frugum maturatione exerit vires. De quibus aliisque elementi aërei proprietatibus conſulenda Celeb. *Chriſtiani Wolfii Aërometria*, ſcriptum ære & cedro dignum. Non memorabitur heic particularum aërearum figura, an ſit ramoſa, vel plumæformis, vel ſpirulis elaſticis ſimilis, neque magnitudo, ex *Laur. Bellini* computo *Giorn. de' Letter. d'Italia* T. IV. 156. 400000.es minor craſſitie pili. Sufficiat pro nunc, id Lectorem monuiſſe, maximi eſſe uſus, & nunquam ſatis deprædicandi, elementum hoc aëris toti terræ: pendere hinc inprimis corporum noſtrorum, ſanorum pariter atque ægrorum conſeruationem atque mutationes, climatum & temporum anni variationes, plantarum & animalium vitam & accrementum: Eſſe proinſens illud, quod aëra creauit, ejusque

grauitatem, raritatem, fluiditatem, elaſticitatem, calorem, frigus, qualitates alias adeò exquiſitè uſui terræ & conſtitutioni terricolarum conformauit, infinitè potens, ſapiens, optimum. Certiſſimum quippe hoc eſt, terram ſubſiſtere non poſſe, ſi alius foret cunque conſtitutionis hoc elementum, quàm eſt. *Mundi pars eſt aër, & quidem neceſſaria. Hic eſt enim, qui cœlum terramque connectit — nobiscum videt, nobiscum audit, nobiscum ſonat: nihil enim eorum ſine eo fieri poteſt.* Cicero *Nat. Deor.* L. II. c. 4. & 33. *Aër in nubes cogitur, humoremque colligens terram auget imbribus: tum effluens huc & illuc ventos efficit. Idem annuas frigorum & calorum facit varietates; idemque & volatus alitum ſuſtinet, & ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animantes.* Id. L. II. c. 39.

Cathedram nunc conſcendunt Rhetores duo, qui ne quidem ſubſtantiæ ſunt. Sermones miſcent accidentia. *Dies diei ſuccedens eloquitur ſermonem, & nox nocti indicat ſcientiam,* ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, καὶ νὺξ νυκτὶ. En cœtum ſui prorſus generis, ubi Parochum agit dies, Diaconum nox, Auditores homines ratione præditi! Dies præſentia lucis, nox abſentia ejusdem, utraque rotationis terræ nychthemerinæ productum, quâ unum hemiſphærium terræ poſt aliud, & ſucceſſiuè omnes regiones terræ, unum poſt aliud punctum Soli, tanquam lucis & caloris fonti, exponuntur: quæ ipſa rotatio diurna ſi vel breuior foret, vel longior, haud proficua foret terricolis, imo ſummè nociua. En ſermonem, quo proponitur non ſolùm commutatio diei ac noctis, ſed quoque ordinatiſſima per infinitè paruos gradus emerſio lucis è tenebris, & immerſio in easdem: elongationes porrò & abbreuiationes præciſiſſimæ dierum atque noctium in eodem climate, ut & variantes dierum longitudines eodem tempore in diuerſis regionibus, de quibus plura diſſerui occaſione Gen. I. 14. *Fiant luminaria in expanſione cœlorum, ut diſtinguant inter diem & noctem, ſintque in ſigna, & ſtata tempora, in dies & annos.* Audiendæ proin veniunt conciones matutinæ, meridianæ, veſpertinæ, diurnæ, nocturnæ, vernæ, æſtiuæ, autumnales, hyemales. Conciones prolatæ in linguâ uniuerſali, de quibus certo ſenſu enunties, quod illi de prima concione Pentecoſtali Act. II. 7. 8. 9. 11. Οὐκ ἰδὲ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; Cœli, aër, dies, nox, qualitates quæuis corporum, res ſurdæ ſimul atque mutæ? καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν; Πάρθοι καὶ Μῆδοι — Κρῆτες καὶ Ἄραβες ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ ΘΕΟΥ. Muti ſimul ac diſertiſſimi Rhetores, quorum ſermones intelligunt Europæi atque Indi. *Non eſt illis*, ut cum Pſalte loquar, *ſermo, non verba, nec auditur vox eorum. In omnem tamen terram exiuit regula eorum, & in fines orbis verba eorum*, pulcherrimus nempe ordo, exquiſitiſſima cœli & aëris Architectura. Scriptura, cujus characteres haud obſcuri, ſed legibiles ignorantiſſimis.

Pergimus, Duce Philoſopho noſtro atque Theologo, ad centrum mundi *Solem*, cujus deſcriptio meteorica eſt attentione noſtra dignior tantò, quia propugnaculi loco eſt Ptolemaicis contra Copernicanos. Quid, inquiunt illi, clarius quàm motus ſideris hujus flammantis localis? *Sol velut ſponſus ex umbraculo ſuo prodit, lætus verò heros quispiam ad decurrendam viam. Ab extremo cœlorum egreſſus ejus, recurſus ejus usque ad extrema eorum, nec eſt, qui ſe ab æſtu illius abſcondat.* Quis non clarè videt, fuiſſe Dauidem Ptolemaicum, non Copernicanum? Contra hanc propugnaculi Ptolemaici faciem duplicem parant tormentorum ſuggeſtum Copernicani. In uno horum ſtant, qui S. Scripturæ tribuunt locutiones ad captum vulgi, Solique cum vulgo ortum, occaſum, reuolutionem circa terram, quam Theſin maſculè defendit Rev. *Joh. Wilkins*, Epiſcopus Ceſtrienſis, in *Copernico defenſo:* In altera acie pugnant illi ex Copernicanis, qui & Dauidicum noſtrum Textum, & quosuis conſimiles alios, ad literam explicant de motu Solis centrali. Videbimus hunc armorum apparatum diſtinctius paulò.

Soli, inquit Pſaltes, *poſuit tentorium in eis.* Ubinam nunc eſt אֹהֶל *obel*, tabernaculum hoc Solis? Rationine eſt congruum magis, ponere id in orbita illa ampliſſima, quàm Sol incredibili planè velocitate ſpatio 24. horarum decurrit, circa terram, vel in centro ipſo vorticis Planetarii?

Is velut ſponſus ex umbraculo ſuo prodit, lætus verò heros quispiam ad decurrendam viam. Ab extremo cœlorum egreſſus ejus, recurſus ejus usque ad extrema eorum. Heic eò adigi videas Ptolemæi aſſeclas, ſiquidem ex hypotheſi & ad literam hæc verba intellecta velint de motu Solis locali, ut ſtatuere debeant, quieſcere Solem per noctem in tentorio ſuo, reſurgere bono manè veluti ex ſomno, prodire neoſponſi ad inſtar, nitido corporis cultu, ex thalamo, alacriter currere dehinc ab Ortu ad Occaſum, rediturum ad thalamum, quietis nocturnæ tentorium. Vel, loqui Scripturam ad captum vulgi erroneum, qualis fortè obtinuit Dauidis tempore, ut obtinuit olim apud Gentiles, & ad Europæorum usque aduentum apud Chinenſes, quieſcere nempe Solem alicubi per noctem. Sed neutrum horum conuenit Ptolemaicis. Certum quippe, eodem illo tempore, quo Solem concipimus nos nocte immerſi quieſcere in tentorio ſuo, eum ſub Horizonte noſtro veloces proſequi curſus, quieſcere proin ſimul & currere, quod ἀσύρατον. Imo verò ex propria illorum hypotheſi quieſcit nunquam ſplendidum hoc jubar, ſed currit absque intermiſſione ulla, comparandus fortiſſimo Heroi, non ſponſo dormienti. Neque juxta illos, decurrens inter Martem & Venerem, dici poteſt exiſtere

stere vel in summo cœli, vel in imo, quonam igitur sensu dici poterit *egredi ab extremo cœlorum, & regredi ad extrema eorum?* Et iterum occurrit heic captus vulgi, quod quia dimidium duntaxat motus circulum obseruat, sibi persuadet, esse duo extrema, unum Solis orientis, occidentis alterum. Qui captus, siue conceptus, Theologis orthodoxis videtur suspectus. Transeuntes nunc ad Copernicanorum castra videbimus, qualinam oculo hi Solem aspiciant, qualinam modo Textum ad literam explicent. Heic sidus hocce fixum manet in centro maximi vorticis, Planetarii nempe, veluti in tentorio suo, sponsi ad instar, imo Monarcha, majestatico fulgore collustrans suum Imperium, mandata sua emittens ab extremo ad extremum. Unum nempe extremum dici percommodè potest ipsa Imperii Solaris sedes, puncta peripheriæ omnia alterum. Ab illo centrali, ut ita loquar, extremo prodit majestaticus Solis fulgor & calor veluti ex thalamo, sponsi ad instar ad extrema vorticis Planetici puncta, curritque heros spatio 27½. dierum rotata circa centrum, neque tam pro se, quam pro aliis, rapiens secum vorticem Planeticum integrum, hac quidem à DEO ordinatâ lege, ut Corpora Planetica cursum suum annuum absoluant in ratione distantiarum, citius proxima Soli, tardius remotiora: circumrapitur ita Cœlum hoc Planetarium integrum à perpetuo mobili motoque Sole, irradianturque cuncta in eo natantia corpora, ubicunque ea sint, emanante luce & calore ab extremo cœli hujus ad alterum extremum, ea quidem velocitate, ut 7. vel 8. minutorum spatio viam decurrant radii, quam vix decurreret globus tormento explosus spatio 25. annorum.

Nec est, qui se ab æstu illius abscondat. Heic nulla litis inter Ptolemaicos & Copernicanos occasio. Consentiunt dissentientes hactenus partes, esse Corpora Planetica, & hæc inter terram nostram, opaca, frigida, lucis calorisque indiga, neque illuminari aut calefieri nisi à Sole. De hoc benigno sideris solaris influxu est animaduertendum, eam præcisè lucis calorisque portionem assignari cuilibet Planetæ, quæ necessaria est incolarum vitæ & conseruationi. Calor autem, quia intenditur vel remittitur pro ratione densitatis radiorum solarium, sequitur hinc, quemlibet Planetam locatum fuisse in ea à Sole distantia, quæ conditioni & vitæ incolarum debuit esse adæquata: Venerem atque Mercurium, Soli proximos, substantiæ esse densioris quàm est terra nostra, hanc densiorem Marte, Martem Joue, Jouem Saturno. Aquæ certè nostræ, si in Saturno forent, manerent congelatæ, in Mercurio auolarent in auras, quoniam Solis lux septies densior est in Mercurio, quàm in terra nostra, calore autem, qui æstiuo nostro septies est fortior, ebulliunt feruentes aquæ. Notandum quoque, Planetas mole minores densiores esse majoribus, Lunam terrâ, terram Sole. Ex quibus fundamentis moderni Mathematici ad calculos reducunt grauitates corporum cœlestium reciprocas. Vid. *Newton. Princ. Phil. Math.* L. III. *Prop. VIII. Theor.* 8.

Ex hactenus dictis poterit facile Philosophus θεόφιλος Textum nostrum applicare infinitæ Creatoris optimi sapientiæ atque potentiæ; Concionator benignum atque constantem lucis atque caloris solaris influxum in corpora Planetica per se opaca CHRISTO Soli Justitiæ, ejusque gratiosissimo in mentes hominum lapsu obtenebratas influxui. Suo interim abundent sensu, qui cum *Herm. Deusingio* in *Bibl. Bremens.* Cl. II. p. 773. totum hunc Psalmum XIX. volunt esse Propheticum, v. 2-5. præeunte Paulo Rom. X. 15. explicantes de Prædicatione Euangelii. His *cœlum* est Noui Testamentcœlum; *Gloria* DEI opus redemptionis, morte & resurrectione CHRISTI peractum: *Enarratio gloriæ* ipsa Euangelii per uniuersum orbem prædicatio: *Expansum* Regnum DEI per Apostolos longè lateque inter Gentes propagatum: *Opus manuum* DEI electi ex Judæis & Gentibus: *Dies diei eloquens sermonem, & nox nocti indicans scientiam*, primi illius diei sermo atque doctrina, & primæ noctis patientia & bona opera disciplinæ futuris diebus ac noctibus tum ad normam fidei necessaria, tum ad exemplum vitæ conducibilia. *Non sermo, non verba, non auditur vox eorum*, eo tempore nempe, quo vox cœlorum, Euangelii, Apostolorum, exitura erat in totam terram: quorum Apostolorum *regula*, linea, *exiuit in omnem terram, & in fines orbis verba eorum. Sol*, CHRISTUS, lux mundi, *posuit tentorium in* electis ex Judæis, inter quos ἐσκήνωσεν, commoratus est, & *velut sponsus prodiit ex thalamo suo*, sponsam suam, electos, introducturus, *lætus verò heros ad decurrendam viam* propagauit Euangelium atque erexit Regnum inter Gentes: *ab extremo cœlorum egressus, recurrens usque ad extrema eorum*, inde ab initio regni, quod CHRISTUS demum tempore Constantini M. deuictis hostibus capessiuit, regressus in reformatione. *Nec est, qui se ab æstu illius abscondat*, nihil, ad quod non perueniat calor ejus viuificus. Conferatur quoque Celeb. *Lampe Spicilegium ad Psalmum* XIX. *in Bibl. Brem.* Cl. II. p. 827.

Placent mihi magis, qui in sensu literali & naturali hærent, vel eum saltem mystico, huncue illi subordinant, qualis fuit eruditissimus Scripturæ Sacræ Commentator ex Reformatoribus nostris *Conr. Pellicanus* Tom. IV. p. 63. cujus verba, scopo saltem nostro inseruientia, apponam. *Præter terram & terrestria — quicquid intuemur Hebraico more* שמים *dicitur, id est, cœlum & æthera, aër scilicet & corpora cœlestia omnia, Sol, Luna, Stellæ fixæ & erraticæ. Hæc omnia, quæ supra nos sunt, & contingi solo visu & intellectu possunt, nos promouere debent,*

ſicut & natura decore & opere nos promouet in omnipotentis DEI gloriam contemplandam. Quid enim glorioſius, potentius, admirabilius, & pulchrius cogitari poteſt, quàm ſit hæc machina cœleſtium? niſi nobis aſſiduitate aliquantum viluiſſent, minus tamen quàm terreſtria, quæ tamen inexplicabilem & inexcogitabilem pulchritudinem & mirificam actiuitatem oſtendunt homini non omnino inſenſato. Hæc autem omnia nobis prædicant & enarrant incomprehenſibilem omni creaturæ gloriam Conditoris, omnia iſta gubernantis, & ad obſequium filiorum ſuorum fidelium hominum ordinantis & utentis. — Quælibet dies noua priori ſuccedens noua DEI opera depromit, quod ſingulis diebus & noctibus noui aliquid exoritur, in quo DEI potentia, ſapientia & bonitas peculiariter demonſtratur. — Cœli itaque & ſinguli dies mutua viciſſitudine ſibi ſuccedentes perpetuò eò DEUM & ejus opera prædicant, quod nobis prædicandi materiam adminiſtrant, & perpetuo ſuo ordine & curſu DEI potentiam & ſapientiam concelebrant. — Quanquam ſine ſono ſint, quem audiamus, cœli, neque ut homines loquantur, admirandam tamen habent ſuo modo linguam, & mentalibus auribus, intellectui ſcilicet erudito, ſua voce & influxu loquuntur admirabilem ſcientiam DEI & ſapientiam infinitam: admiranda ſcilicet illa, & ad tam certam amuſſim exacta compoſitio, ſitus, motus, proportio, ornatus & conſtantia, quæ eorum omnium clariſſima vox eſt & oratio, quam in omnem terram, & ad totius orbis terrarum terminos omnibus ratione pollentibus, & ſtudio attendentibus ſeſe proferunt & oſtentant, eoque DEUM Optimum Maximum magnificentiſſime prædicant, hominibus quidem, non beſtiis; fidelibus, non impiis; eruditis, non ſolius ventris nihil autem mentis curam gerentibus. — Dominus DEUS gloriam Majeſtatis ſuæ viſibilem non alibi glorioſius ſpectandam tradidit, vel poſuit, quàm in ſolari jubare, veluti ſi glorioſiſſimus Imperator reſideat ſpectabilis & admirandus in ſuo proprio tabernaculo. — Mos Hebræis fuit, ac etiamnum obſeruatur, ut ſub expanſo velo ſponſo ſponſam tradant, è quo quum egreditur, cuncti exhilarantur, & nuptiarum feſtum incipitur: ſic exoriente Sole, & mane vel diluculo os aureum orbi proferente uniuerſi orbis facies mirum in modum recreatur, ac veluti innouatur. —

TAB. DXLI.

Pſal. XIX. verſ. II.

Magis expetibilia, quàm ſit aurum vel præſtantiſſimum atque plurimum, & dulciora melle & fauo ſtillantibus.

Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem precioſum multum: & dulciora ſuper mel & fauum.

DE legibus, juribus, præceptis DEI diuus Pſaltes, eſſe *magis expetibilia quàm* זָהָב *aurum*, imo פָּז *præſtantiſſimum*, finum, purum putum, à quibusuis heterogeneis particulis ſeparatum, quod alibi audit זְהַב אוֹפִיר *zahab Ophir*, Aurum Ophiriticum, כֶּתֶם אוּפָז *Cethem Uphaz*, Aurum Uphas, Dan. X. 5. de quo plura alibi. *Dulciora melle & fauo ſtillantibus.* De *mellis* dulcedine, quæ aliis rebus dulcibus, imo dulciſſimis, pro norma ſeruit, pluribus egi occaſione Jud. XIV. 18. & propoſitæ ibi à Philiſtæis quæſtioni problematis ſolutoriæ: *Quid dulcius eſt melle?* In Textu noſtro comparantur præcepta DEI metaphorico ſenſu cum gratiſſima mellis dulcedine: ſic & paſſim apud Scriptores profanos Oratores facundi, ut Glaucia apud *Statium* in *Epicedio* L. II. *Syluar.*

\- - - - *penitusque loquentis*
Hyblæis vox mixta fauis. —

Apud *Pindarum* occurrunt μελιγάρυες ὕμνοι, μελίφθογγοι ἀοιδαι. Cluet Tragœdus *Sophocles* propter ſuauiloquentiam ſuam apis, μέλιττα διὰ τὸ ἡδύ, & *Xenophon* apud *Suidam*, Ἀττικὴ μέλιττα, *Apis Attica.* In *Ariſtophanis* auibus legas:

\- - - ὥσπερ ἡ μέλιττα
Φρύνιχος Ἀμβροσίων
Μελέων ἀπεβόσκετο κάρπει ἀγεὶ,
Φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.

\- - - - - *ut apis*
Phrynichus (Comicus Poëta) *Ambroſiorum*
Carminum fructum ſemper depaſcebatur,
Ferens dulcem cantionem.

Homeri Encomium *in Anthолog.* L. V.

Πιερικὴ δὲ μέλισσα περὶ ῥόμα θεῖον ἀλᾶτο,
Κηρίον ὠδίνεσα μελισαγὲς.

Pieria verò apis circa diuinum os errabat,
Fauum pariens melle fluentem.

Apud

PSAL. XIX. v. 11.
Mel et Cera Divinum Artificium.

Pſal. XIX. v. 11.
Honig und Wachs eine Göttliche Kunſt.

G. Lichtensteger sculps.

Apud *Plinium* L. XI. c. 17. *Ciceronem Diuinat.* L. I. & alios ex inſidentibus ori *Platonis* pueri apibus prognoſticon legitur latum de magni hujus viri eloquentia: quod idem de *Pindaro*, *Lucano*, *Ambroſio* narrant *Ælian. Var.* L. XII. c. 56. *Paulinus vita Ambroſii.* In Pſalmo noſtro occurrit נפת צופים *nophet tſuphim*, quod LXX. reddunt Κηρίον, uti & nos, *fauum*, *Honigwaben*, propriè & ad literam intelligitur *deſtillatio fauorum*, *ſtillans fauus.* Ita & Cant. IV. 11. *Fauum ſtillant labia tua.* Prov. V. 3. *Fauum ſtillant labia alienæ, (meretricis.)* Prov. XXVII. 7. *Anima ſatura faſtidit fauum, (anima ſaturata calcabit fauum)*, iterum נפת ſtillantem fauum. Prov. XVI. 24. *Fauus mellis eſt amœnus ſermo. (Fauus mellis compoſita verba.)* Ad fauos ſtillantes referas quoque *flumina torrentium mellis* Job. XX. 17. Canaanitidis notum Elogium, quod *melle fluat & lacte*, Exod. III. 8. 17.

Commodam heic nanciſcor occaſionem loquendi de μελιτο - & κηριοποιήσει, & deprædicandi immenſam DEI ſapientiam, potentiam atque bonitatem.

Apes ſi non aliis animantibus præferunt, juxta ponunt ſaltem, ſolertia mira, regimen, ordo, artificium in rebus agendis, partium, quibus conſtant, ſtructura, uſus, quibus omnibus in ſummam rapiuntur admirationem homines neceſſe eſt. Teſtem ex antiquitate adduco *Ariſtomachum*, qui in hac apum ſchola triuit 58. annos. Sunt & *Philiſcus*, *Fredericus Cæſius*, Princeps Romanus, *Swammerdamius*, qui de animalculis his integros conſcripſere libros, ſed deperditos.

Rempublicam conſtituunt *apes*, numero 10 ad 18000. in eodem alueari, ordinatiſſimam; conſtat ea triplicis generis animalculis. 1. Agmen ducit *Rex*, *Regina* potius, quia fœminei eſt ſexus Fig. 1. Hæc ſola aliquando Monarchicum gerit regimen, aliquando duas tresue apes alias ejusdem magnitudinis in conſortium Imperii adſciſcit. Eſt autem Princeps hæc fœmina, major aliis apibus, pulchrior coloribus, authoritatem inceſſu majeſtatico oſtentans, ſtipata utplurimum 8. vel 10. apibus, ſeu milites eæ fuerint Prætoriani, ſeu Miniſtri Status. 2. *Apes communes* Fig. 3. Sunt hæ operoſæ, imo inſigne laborum exemplar, volitant per amœna vireta florilegæ, colligunt mel & ceram, conſtruunt aluearia, & expurgant, de victu toti Reipublicæ proſpiciunt, aculeo, ut ipſa Regina, armatæ. 3. *Prædatrices*, vel *Fuci*, *Bourdons* Gallis, Fig. 2. longiores corpore, obſcuriores colore, aculeo deſtitutæ, paucæ numero; euolant rarius, niſi fortè hora ſecunda tertiaue pomeridiana, ſereno cœlo: colligunt & hæ mel, ſed pro ſe duntaxat, idque non in alueolos ad communem uſum recondunt, Miniſtris illis ſtatus ſimiles, qui ex reditibus publicis diteſcentes ærarium depauperant. Sed hæ, exorto ſub finem Julii & Auguſti acri bello, pelluntur aulâ ab apibus ſecundi generis, quæ ne quidem tenellis parcunt fucis, ſed aculeo transfoſſos perimunt, & extra aluearis confinia projiciunt. Hæ ſi, quod videtur, maſculini ſint ſexus, nefando pereunt parricidio prolium ſuarum vel & conjugum, celebres aliàs virtutes haud parum obſcurantium.

Eſt ex præcipuis & admirandis quàm maxime laboribus *alueolorum* conſtructio, qua tanta aſſiduitate defunguntur apes, ut ſpatio diei aream emenſurent pedalem in longitudine, ſemipedalem in latitudine. Labor, in quo videas incredibilem confuſionem, ſed quoque pulcherrimum ordinem. Sunt ex operariis, quæ ore prehenſas aſportant exiguas ceræ moleculas, quas ſuppeditant puluiſculi illi flaui apicibus florum inſidentes, qui ſeminis fœcundantis maſculini officio defungi videntur in plantis: ſunt aliæ, quæ ædificii baſin ponunt, & alueolos ipſos mira arte conſtruunt, complanando & comprimendo materiam Architecturæ aptam forficulis oris ſeu maxillis, pedibus item & alis: aliæ angulos performant, parietes læuigant, laborem perficiunt. Si quid ceræ eſt reliquum, id aliorſum ad alios uſus transportant. Ne autem occludatur aditus & tranſitus, apertam linquunt inter binas ſemper alueolorum ſeries viam, quam binæ juxta ſe apes calcare queant, meare commodè & remeare. In ſummam autem nos rapiat admirationem figura alueolorum, qui præcisè ſunt hexagoni, & pro baſi ſemper habent tres rhombos. Videas heic urbem ad exactiſſimas Architecturæ leges ordinatam, 4000. ciuibus commodè locandis aptam, elegantiſſimæ ſymmetriæ domunculas ſingulas. Eſt figura hæc hexagona non apum ἀλόγων, ſed ſapientiſſimi Conditoris inuentum, excogitata ideò, ne ullum eſſet inter domunculas ſpatium. Eſt angulus rhomborum obtuſus 110. acutus 70. graduum. Hac equidem proprietate gaudent & triangula æquilatera, & quadrata ſeu parallelogramma, ut nil relinquant ſpatii, ſed id incommodum, ut minoris ſint, quàm hexagona figura, capacitatis. Coeunt in centro præcisè tres ſemper rhombi duobus angulis obtuſis, & totidem acutis. Latera reliqua limites dant, quibus inædificentur cerei muri. De his apum fauis id inſuper monendum, repetito toties introitu & exitu apum ipſarum apprimi ad inuicem parietes, & ita conſolidari magis & magis, quo ipſo conciliationem admittit eorum ſyſtema, qui volunt, fauos ſiue alueolos initio eſſe cylindricos, & ex poſt appreſſione illa vicinorum inuicem ſeu contiguorum parietum reddi hexagonos.

Eſt porrò ſummæ admirationi *generatio apum* ſeu propagatio. Sunt omnes ex regio ſtemmate natæ, reginâ matre, quæ ſola quotannis 8 ad 10000. fœtus parit. Eſt alueare ſub finem æſtatis non minus plenum apibus quàm ab initio, euolarint licet ſemel, bis, terue examina, 10. ad 12000. ſingula. Deponit

Regina mater, ſtipata ſatellitio 10. vel 12. Miniſtrorum ſtatus, in centro alueoli ouulum (Fig. 7.) Commutatur id quarto poſt die in vermiculum (Fig. 8.), cui aliæ apes tenerrimum mel apponunt pro nutrimento. Creſcit vermiculus hic octidui ſpatio ita, ut totam repleat domunculam, (Fig. 9.) quæ mox ab apibus clauditur operculo cereo. Hoc carcere clauduntur tenelli fœtus per 12. dies, (Fig. 10.) mutanturque in nympham (Fig. 11). Vigeſimo tandem à natiuitate die rumpit apis perfecta carceres, operculum circumcirca rodens forficulis dentatis, & auolat. Auolantes mox aliæ apes ex ſenioribus binæ, tollit una operculum, impendendum ad alios uſus, altera rupturas parietum fortè factas reſarcit, margine craſſiori, quo alueoli omnes cinguntur, firmat, membranulas, quibus nouella apis ſeſe euoluit, aufert, domunculamue purgat.

Eſt *cera*, quam colligunt apes, duum generum: Fuſci magis coloris eſt, quam aſportant apes ſeniores, viſcoſior ſeu glutinoſior, quæ inprimis ſeruit ad obſtruenda aluearis foramina, & alueolorum ſeries colligandas. Albi coloris eſt *cera* juniorum apum, *virginea*, *Jungfern-Wachs* dicta, qua conſtruuntur faui. Eſt autem miri artificii collectio ipſa ceræ. Volutant ſeſe apes in foliis & floribus puluiſculo flauo onuſtis; ſic pilis apum adhæret cera, quam redeuntes domum excutiunt, vel & pedibus quaſi depectunt. Capiunt & moleculas ceræ ore, traduntur hæ primùm pedibus anterioribus, mox mediis, tandem poſtremis, quorum articulus medius cochlearis ad inſtar eſt cauus, & pilis cinctus: ſic collecta præda binis cruribus poſtremis apprehenſa, ne inter volandum excidat, infertur fauo. Ut autem puluiſculi plures, ceræ moleculam grandiorem formarent, & compactam magis, latiora fecit ſapientiſſimus Conditor bina media crura, ut iis veluti palis comprimi poſſent puluiſculi. Mox atque ad alueolos ſuos redeunt apes prædâ onuſtæ, binis anterioribus inſiſtentes pedibus puluiſculos cereos pilis ſuis excutiunt, alasque motitant: aduolant mox aliæ apes, & puluiſculos illos depoſitos ore auferunt: dum interim aliæ cerâ tenaciori pedes liberant, & aliorſum portant. Accidit &, ut κηρόφορος apis inuolet alueolo melle ouulisque vacuo, & hujus margini inſiſtens pedibus anterioribus extendat corpus in cauum alueoli, liberetque pedes poſteriores opè mediorum ab onere, quod in ipſum alueolum decidit. Hæc ipſa, ſi non ſponte ceram depoſitam contundat, & complanet, aduolat mox alia, hoc defunctura officio: alia iterum, quæ in eundem alueolum deponit aliam ceram, ſimulque comprimit: hinc fit, ut in eodem ſæpe alueolo reperiatur veluti per ſtrata ſuper ſtrata diuerſi coloris cera, alba, flaua, rubella, fuſca, pro diuerſitate florum, in quibus fuit collecta. Sunt hujus generis alueoli cerâ impleti penuarii loco, unde apes, quo opus habent, petant, vel ad operiendum alueolos alios, vel melle repletos, vel tenellis fœtibus prægnantes.

Mel quod attinet, eſt id triplex fere; fuſcum magis, quod colligunt apes ſeniores; album, *virgineum*, *Jungfern-Honig* dictum, quod juniores; tertium genus eſt *ſaccharinum*, *Zucker-Honig*, ſolidius, granuloſum, plerunque album, præſtantius aliis ſpeciebus. Collectio ipſa fit ſequenti modo. Infigunt apes roſtrum cauum fundo floris, melleum ſuccum exugunt, eo veſiculam ſiue ſacculum implent, & melle onuſtæ in alueare reuolant, mox autem mel extenſo capite euomunt. Alueoli melle pleni, pabulo hyberno deſtinati, clauduntur operculo, dum alii linquuntur aperti, ut inde viuant inprimis apes juniores.

Quæ de apibus porrò dicenda forent, contraham paucis, non enim animus eſt, integram condere apum hiſtoriam. Munditiei ſtudent reſpectu corporis ſui, & aluearis, nihilque admittunt, quod eſt immundum. Cerâ glutinoſiore obſtruunt omnia aluearis foramina, quibus aditus patere poſſit inſectis aliis. Quodſi fortean aliqua introitum tentent per januam aluearis apertam, habebunt ea mox rem cum militibus apibus, quæ ibi ſunt in ſtatione, hoſtem aggreſſuræ: hæ ſi hoſti abigendo haud ſint ſuffenæ, auxilio veniunt mox aliæ. Viſa fuit irrepere cochlea, perfoſſa mox ab apibus, vitâ priuari, mortua, ne putreſcat, aut verminet, cerâ obduci, & ita balſamari. Exquiſito pollent olfactu apes, ut & ceram & mel è longinquo ſentiant. Meſſis autumnalis ſi non eſt opima ſatis, ipſæ apes inter ſe excitant turbas, & bella mouent, quibus interimuntur plurimæ. Inſtanti, quam viua hæc præſentiunt barometra, tempeſtate redeunt maturè ad aluearia ſua. Amantiſſimæ ſunt caloris, & colligunt ſeſe hyemali tempore verſus centrum aluearis, mutuo fotu vitam ſeruaturæ. Laborioſiſſimæ ſunt diu noctuque, & alternant officia. Sunt, quæ euolant quæſituræ prædam, manent aliæ domi, fœtus tenellos foturæ. Animalcula hæc ſi ratione ſunt prædita, cogitata ſua inuicem communicant. Quæ fauis conſtruendis operam locat, roſtrum infigit aduenientis forte melligeræ apis ori, atque mel vomitu rejiciendum excipit, ne quid pretioſi liquoris pereat. Alarum motu ſignum dant auxilii, quo opus habent ad liberandum ſe onere ceræ: euolaturæ item ad prædam; vel migraturæ, & colonias formaturæ per examina. Plura, qui volet, legat *Maraldi* deſcriptionem apum, quæ extat in *Mem. de l'Acad. Roy.* 1712. p. 299.

Illuſtrando huic Commentario inſeruient ſequentes Figuræ.

1. Apum Rex, ſiue potius Regina, magnitudine naturali.
2. Apis fucus, forte mas.
3. Apis.

4. Apis

PSAL. XXII. V. 21. 22.
Pius feris ferocibus cinctus.

Pſal. XXII. v. 21. 22.
Der Fromme mit grimigen Thieren umgeben.

Catharina Sperlingen sculps.

4. Apis roſtrum in longum extenſum, naturali majus, cum ſuis quatuor partibus, ceu ramis, ab inuicem diductis.

5. Apis caput.

6. Crus apis magnitudine aucta cerâ onuſtum.

7. Alueoli baſis in ſitu horizontali, & ouulum in centro ejus locatum.

8. Alueoli eadem baſis in ſitu verticali cum ouo in vermiculum mutato, 4. à natiuitate diebus, fluido nutritio cinctum.

9. Vermiculus idem, qualis eſt octiduanus.

10. Idem, qualis eſt duodecimo à partu die.

11. Idem in nympham mutatus, magnitudine aucta ſiſtit apem ipſam albam adhuc & mollem.

12. Alueolus integer ſeparatus ab aliis ſcenographicè repræſentatus.

13. Faui integri portio, repræſentans binas alueolorum ſeries.

14. Faui alia portio horizontaliter ſecta, ut alueolorum interna cauitas conſpici queat, unà cum marginibus, quibus alueoli ipſi firmantur.

15. Alueoli plures, quorum duntaxat videntur baſes, parietibus ablatis. Ubi angulus A. eſt ſolidus cauus. B. ſolidus conuexus, in fundo alueoli priori oppoſitus.

16. Fuci canalis, cujus origo eſt in A. ubi adſunt 4. corpuſcula glanduloſa, finis in B.

17. Canalis ejusdem portio magnitudine aucta: ubi viſuntur alæ duæ in A. ſaccus B. & bina ligamenta C C.

18. Saccus A. magnitudine aucta, ut conſpiciantur diſtinctius plicæ excipientes materiam ſeminalem.

19. Eadem canalis portio ex alio latere viſa, ubi conſpicuæ quatuor partes annulares nigri, corneæ fere ſoliditatis, quæ partem peripheriæ canalis cingunt.

20. Aculeus apis ſub microſcopio conſpectus, ubi d b. eſt vagina, in qua ille reconditur, in articulos quaſi diuiſa in f g h i k l m n o, & inſuper hamis p q r s t. furcatis armata, a b. aculeus ipſe itidem uncis armatus, quo ſeſe carnibus infigit, infixus hæret, & cruciat. *Hook Micrograph.* p. 163.

TAB. DXLII.

Pſal. XXII. verſ. 13. 14.

Tauri multi circumdederunt me, prævalidi ex Baſan undique cinxerunt me.

Aperuerunt contra me os ſuum, ſicut Leo rapiens & rugiens.

Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me.

Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut Leo rapiens & rugiens.

FUit olim *Baſanitis* & *Saronitis* Regio unà cum valle *Achor* pecoribus præ aliis Palæſtinæ diues, ut Heluetia eſt præ Europa reliqua. Jacebat hæc, βαταναία, βατανέα *Stephano*, inter torrentes *Jabok* & *Arnon* trans Jordanem. Notum ex Num. XXXII. 4. petiiſſe hanc Regionem Rubenitas & Gaditas pro portione ſua, utpote qui pecoribus erant diuites; nam, ita illi, *alendo pecori apta eſt Regio*, γῆ κτηνοτρόφος. Laudatque Moſes in Cantico ſuo Deut. XXXII. 14. *butyrum boum*, & *lac ouium, cum adipe arietum pinguium*, alii legunt, *arietum Baſan;* & Dauid in Textu אַבִּירֵי בָשָׁן, *tauros ex Baſan.* LXX. ταῦροι πίονες, Aquila λιπαροὶ, Symmachus σιτιστοὶ, Vulgata & Hieronymus *tauri pingues*, ſic & Vernacula noſtra, *feiſte Ochſen*, Latina *prævalidi.* Celebratam quoque legas Heluetiam hanc Orientalem Patribus propter fœcundam pecorum culturam. *Hieron. in Amos.* IV. *Vaccas pingues de armento ſe eſſe nouerint, ſiue quæ nutriantur in paſcuis Baſan, quæ ſunt loca herbarum fertiliſſima. Theodoretus:* Δαμάλεις δὲ αὐτὰς τῆς βασανίτιδος ὀνομάζει, ὡς ἀβροδιαίτους καὶ χλιδῇ παντοδαπῇ κεχρημένας. τοιαῦται γὰρ καὶ τῆς βασανίτιδος αἱ δαμάλεις διὰ νομῆς ἀφθονίαν σκιρτῶσαι. *Eas autem* (Amos IV. 1.) *appellat juuencas Baſanitidis, tanquam molliter viuentes,* & *omnigeno luxu diffluentes. Ejusmodi enim erant vaccæ Baſanitidis, ob pabuli copiam exultantes. Cyrillo* teſte, *Baſanitis Regio paſcua,* & *florida eſt,* & *idonea inprimis ad pecora, quæ in ea paſcuntur, uberrimè ſaginanda.* Χώρα ἡ βασανίτις εὐβοτός τε, καὶ εὐάνθης, καὶ πολὺ λίαν ἐπιτηδείως ἔχουσα πρὸς τὸ δύνασθαι καταπιαίνειν ἀμφιλαφῶς τὰ ἐν αὐτῇ βοσκόμενα. Obſeruant, qui linguas excolunt, *Baſan* notare quoque *pinguedinem.* Arabibus eſt *Bathſana*, *Bathſania*, terra pinguis, fertilis, fœmina item formoſa; & Regio vicina Damaſco; & forſan à pinguedine nomen ſuum arceſſit Regio ipſa.

Haud prætereundum eſt Baſaniticorum boum adjectiuum, אַבִּיר *abbir*, *robuſtus*, quod & occurrit Pſ. LXVIII. 31. Celebratur quo-

que boum robur apud Scriptores profanos. *Virgil. Georg.* L. I.

Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes inuertant tauri.

Tibullus L. II.

Fortis arat valido ruſticus arua boue.

Ouid. L. IX. *Met.* ubi pugna Herculis cum Acheloo deſcribitur:

Non aliter vidi fortes concurrere tauros.

Homerus in deſcriptione pugnæ Ajacem inter & Diomedem:

Ταῦρος ὅπως συνόρεσσαν ἀταρβέες, ὅτ' ἐν ὄρεσσι
Θαρσαλέε μένεος πειρώμενοι, εἰς ἕν ἰκωντω.

Ut intrepidi concurrant tauri, qui in montibus
Roboris audacis periculum facturi congrediuntur.

Sed quadrant huc cumprimis Elogia, quæ bobus Syris dat *Oppianus L. II. Cyneget.*

Αἰθωνες, κρατεροὶ, μεγαλήτορες, ἐυμμέτωποι,
Ἀγραυλοι, σθεναροὶ, κερεάλκεες, ἀγριόθυμοι.

Nigri, robuſti, magnanimi, lata fronte,
Noctu in agris degentes, fortes validis cornibus, feroces.

Hinc veteribus Græcis ἐπίταυρος pro robuſto. *Heſychius:* ἐπίταυρον, ἰσχυρὸν. Experiantur hanc boum fortitudinem Hiſpani in ſua ταυρομαχίᾳ, nos Helueti prædicamus eam, & applicamus ad uſus varios tractorios, arandi officia. Juuabit, pro illuſtratione Textus, adferre taurorum robuſtorum ſimul & prægrandium & ponderoſorum nonnulla exempla ex Baſanitide Heluetica. Moris eſt in Noſodochiis nonnullis Heluetiæ quotannis ſaginare & mactare prægrandis magnitudinis bouem, & tantæ molis beſtiam ducere ad lanienam veluti in triumpho, coronatam floribus. A. 1676. Noſocomio Sancto-Gallenſi illatus bos 1850. Librarum, A. 1682. 2653. Libr. cujus altitudo fuit 7. longitudo 9. pedum, adductus Lanienæ Noſodochianæ, quæ Tiguri eſt.

Pſal. XXII. verſ. 15. 16.

15. Effuſus ſum velut aqua, diſſociantur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera, liquefactum intra viſcera mea.
16. Exaruit ut teſta virtus mea, lingua mea adhæreſcit faucibus meis, & in (a) puluerem mortis redegiſti me.

(a) Proximè ad mortem adegiſti me.

15. Sicut aqua effuſus ſum: & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.
16. Aruit tanquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxiſti me.

EXpoſuit paulò ante Pſaltes in propria ſua & MESSIÆ perſona pericula, quibus obnoxius fuit ab extra, à *Tauris Baſaniticis*, à *Leonibus rapientibus*, diſcerpentibus, *rugientibus;* nunc cruciatus internos animæ ſiſtit, & meteoricis quidem locutionibus. Haud fuit Dauid dura & Marpeſia cautes, fluctibus allidentibus inuictus, CHRISTUS verus homo, iisdem, quibus ille, obnoxius infirmitatibus, peccato excepto. Patiebatur uterque acerbiſſimos animæ cruciatus, Dauid propter ſua, CHRISTUS propter fidelium peccata. Uterque haud fuit Stoicus: Neuter *Anaxarchus*, qui juſſu Nicocreontis in mortario contundendus exclamauit: *tunde, tunde, Anaxarchi vaſculum tundis, Anaxarchum non tundis. Diog. Laërt. in Anaxarcho.* Debebat heic & illic tolli æquilibrium ſpirituum & ſanguinis, illique prædominantes triſtitiam inferre grauiſſimam. Contremiſcit corpus extra modum, langueſcit obrutum cor, reſiſtentiam fluidi ſuperare neſcium, ἐγενήθη ἡ καρδία ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας, *factum eſt cor ſicut cera liqueſcens de medio ventris*, LXX. quæ verba planè non ſumi poſſunt ad literam, ſed apprimè explicari de ira urentiſſima & colliquefaciente DEI, utpote quæ paſſim in Sacris cum igne comparatur. Jer. IV. 4. Thren. I. 13. II. 4. Typum dedit Agnus Paſchalis igne aſſatus. Διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ, *diſperſa ſunt omnia oſſa*, deeſt robur fulcris. Et deficientibus in toto corpore ſecretionibus, ἐξηράνθη ὡσεὶ ὄστρακον ἡ ἰσχύς, καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται τῷ λάρυγγι, *exaruit velut teſta virtus, & lingua adhæſit faucibus.*

Pſal.

Pſal. XXII. verſ. 21. 22.

21. Eripe à gladio animam meam, de (a) manu canis unicam meam.
(a) h. e. à violentia, rabie.

22. Serua me ab ore leonis, & à cornibus unicornium (b) eripe me.
(b) Alii legunt, reſponde mihi, i. e. fer opem, aſſere.

21. Erue à framea, DEUS, animam meam: & de manu canis unicam meam.

22. Salua me ex ore leonis: & à cornibus unicornium humilitatem meam.

VEniunt heic *canum* nomine Dauidis, CHRISTI, Eccleſiæ, fidelium hoſtes. Sic & v. 17. *Circumdederunt me canes, cœtus malorum cinxit me. (Circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obſedit me.)* Canem ſe ipſum nominat humilis, proximum quemque ex contemptu. Abiſai ad Dauidem Regem de maledico Simei: *Cur maledicit canis iſte mortuus Domino meo Regi?* Ita Hector Græcos Trojam obſidentes, ſperans, *ſe expulſurum inde canes à fatis aduectos.*

Ἐξελάαν ἐνθεύδε κύνας κηρεσσιφορήτας.

Homer. Iliad. θ'.

Elucet, ut ex ſingularum partium ſtructura, ita ſpeciatim ex animantium *ore*, viuendi generi præcisè adaptato, ſapientia diuina. Haud quadrat rictus oris anguſtus *Leoni*, cujus eſt, forti compreſſu prehendere prædam, & dilaniare dentibus. Eſt os leonis terribile. Dan. VI. 22. *DEUS meus angelum ſuum miſit, & concluſit ora Leonum, ut non læſerint me.* Paulus 2. Tim. IV. 17. ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος. Hebr. XI. 33. ἔφραξαν στόματα λεόντων. *Virgilius* de Leone *Æneid.* L. VII.

Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Eſt os Leoni, quod jam ante innui, vaſtum, στόμα ἠυμέγεθες, *Ariſtot. Phyſiognomon. Virgil.* L. X.

Gaudet hians immane —

Lucanus L. I.

— vaſto & graue murmur hiatu
Infremuit —

Vaſtum adeò, ut

Frendens totum facile abſorbeat hinnulum.

Ῥοφεῖ δὲ νεβρὸν ἐυχερῶς βεύχων, *Phile* c. 31. cui στόμα hocce cluet κατάφρακτον, obſeptum duriſſimis dentibus, *Oppiano* L. IV. *Cyneg.* φόνιον χάος, *lethiferum chaos*, ſeu *hiatus*. Fortiſſimi obtigere Leonibus, ſic & Canibus, muſculi temporales & maſſeteres, fortiores tantò, quia mentum eſt productius, & dentes anteriores ab hypomochlio quinquies diſtantiores ſunt, quàm muſculi, ut vires Leonis Bouem 400. Librarum prehendentis & ſubigentis æſtimari queant ad 1080. Centenarios. *Schmidt. Macht der Muſculn* p. 16.

De *Unicornu, reem, rem* dicto, fuſius egi ad Num. XXIII. 22. Job. XXXIX. 9.

Pſal. XXIV. verſ. 1. 2.

1. DOMINI eſt terra, & (a) quicquid ea continet, orbis, & qui eum inhabitat.
(a) Ebr. & plenitudo ejus.

2. Ipſe enim ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina præparauit eam.

1. DOMINI eſt terra, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & uniuerſi, qui habitant in eo.

2. Quia ipſe ſuper maria fundauit eum: & ſuper flumina præparauit eum.

PLenis utique buccis decantabit cum Pſalte, DOMINI *eſt terra, & quicquid ea continet, orbis, & qui eum inhabitat*, quisquis apertis oculis conſiderat terram, habitaculum noſtrum, ejus magnitudinem, figuram, ſitum ad Solem, diſpartitionem ordinatiſſimam in aquas, terras ſiccas, montes & valles, inſulas, continentem, terram totam, quà latè patet, אֶרֶץ *erets*, תֵּבֵל *thebel*, *orbem*, ambitum, וּמְלוֹאָהּ *umeloah*, & ple-

plenitudinem ejus, τὸ πλήρωμα αὐτῆς, theſauros ampliſſimos, non ad vitam duntaxat hominum, animantium, & plantarum, ſed quoque ad voluptatem paratos, theſauros in viſceribus terræ & profundo maris latentes, theſauros ſuperficiei apertos: quisquis, inquam, hæc omnia, punctulum hocce terræ in fluidiſſimo aëre liberè ſuſpenſum, in Ellipſi quotannis volutatum, quotidie circa centrum ſuum gyratum, ejusdem ſemper reſpectu cœli ſitus, accuratè perpendit. DEUM agnoſcet Creatorem, Conſeruatorem, motorem terræ ut potentiſſimum, ita ſapientiſſimum. *Creauit* eam. Gen. I. 1. *Nam primum terræ fundamenta jeciſti. (Initio terram fundaſti.)* Pſ. CII. 26. *Ubi eras*, ita DEUS ad Jobum, *quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ. Quis adhibuit ei menſuras? ſi modo noſti. Quis eam ad regulam extruxit? In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem ejus angularem?* Job. XXXVIII. 4. 5. 6. DOMINUS, JEHOVAH, Ens omni- & infinitè perfectum, *ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina præparauit eam.* Hæc Textus noſtri verba ſenſu literali ſumpſerunt priſcæ Eccleſiæ Patres, *Clemens Recog.* 8. *Athanaſius Orat. contra Idolol. Hilarius in Pſ.* CXXXVI. 6. *Euſebius in* Pſ. XXIV. ac ſi reuerà orbis terræ habitabilis fundatus ſit aquis; quod aſſertum inſuper confirmarunt ex Pſ. CXXXVI. 6. *Extendit terram ſuper aquas.* Confugit, ne in eosdem cum Patribus errores incidat, magnus Reformator *Caluinus* ad vulgi captum. *Non diſputat philoſophicè Dauid de terræ ſitu, ubi dicit, ſuper maria fundatam, ſed populariter loquens ad rudium captum ſe accommodat, Comm. in Pſal.* 147. Verum enim vero ſaluari poteſt literalis ſenſus, & cum Philoſophia conciliari, absque quod opus habeamus hocce aufugio. Dubium haud eſt, eſſe in viſceribus terræ hydrophylacia ampliſſima, imo abyſſum aquarum, quacum eſt conſtans cum maribus noſtris ac montibus communicatio. Et vero eſt ſimilius longè, in imo terræ centro plures theſauros eſſe aquæ, quàm ignis. Sic ambietur aqueus veluti nucleus ab orbe terræ exterioris, veluti ab albumine oui vitellum. Hoc ſenſu ipſam hypotheſin Patrum, vel tantillum correctam, nobiscum conciliare licet. Non opus, niſi translatione aquarum ab inferiori terræ hemiſphærio ad centrum, ad quod usque terra eſt firmiſſimis nixa columnis, fornicata verſus meditullium; qua de re equidem non damus niſi conjecturas doctas. Ad ima hæc penetralia nemini mortalium deſcendere licet, imo non ultra $\frac{1}{1728}$. Milliaris Germanici, vel ad dimidium duntaxat Milliare. Notius id magis, allidi ſpumoſos maris fluctus maximo impetu ad littora, & abſorbendam fore terram continentem à fluminibus, niſi fortiſſimi obſtarent aggeres. Limites poſiti ſunt, ut aquis, ita terræ ſiccæ, non violandi unquam. Viuere debebant non piſces ſoli, ſed & animantia alia cum hominibus. Propterea DEUS *terram fundauit ſuper* (Pellicanus & alii rectius, juxta) *maria, & ſuper* (juxta, ad) *flumina præparauit eam*, non tam altis aggeribus atque rupibus, ſed graduali terræ veluti per planum inclinatum inde à mari ad ſummas Alpes aſcenſu: quo plani inclinati propugnaculo defenduntur non ſolùm terræ maribus adſitæ, ſed & remotiores quæque. Stant illæ in primori acie, hæ in poſtrema. Hæc ſi ita ſe habeant, ſi terra prouidente ſapientiſſimo DEO fundata, ſolidata eſt ad maria, ad flumina, elementum adeò rapax, quale eſt aqua, noſtrum erit, accolarum maris, fluminum, imo incolarum totius terræ officium, venerari potentiſſimum hunc Architectum, timere, amare, bonitatem immenſam deprædicare, voluntati ſummæ parere, tantò quidem magis, quod præter ſecuritatem abundantiſſimo gaudeamus bonorum omnis generis prouentu, marium terræque theſauris. Habent & heic, quod diſcant, Principes terræ, maximæ authoritatis feudatarii. *Digne humiliandi ſunt, ſcientes non ſe dominos terræ eſſe, ſed tantum colonos, & ſubditos agricolas, & hominum in terra paſtores, ſub unius veri Paſtoris prouidentia & potentia; ne ſe, ut ethnici reges, dominos hominum jactent, ſed ſerui DEI eſſe ſtudeant. Non enim eorum eſt terra & plenitudo ejus, quicquid ſcilicet in orbe terrarum habitat & continetur, ſed DOMINI per antonomaſiam & excellentiam unici & omnipotentis. Pellican. in Pſal.* p. 69.

PSAL. XXIX. v. 3-10.
Vox Domini.

Pſal. XXIX. v. 3-10.
Die Stimme des Herrn.

G. D. Heüman sculps.

TAB. DXLIII.

Pſal. XXIX. verſ. 3 - 10.

3. (a) Vox DOMINI ſuper aquis, DEUS glorioſus tonat, DOMINUS ſuper aquas multas.

(a) Per vocem DEI potentiam & operationem DEI in ſupercœleſtibus, in elementis, intelligit.

4. Vox DOMINI in virtute, vox DOMINI in magnificentia.

5. Vox DOMINI confringit Cedros, confringit, inquam, DOMINUS Cedros Libani.

6. Et ſubſilire facit eas ſicut vitulum, Libanum & Sirion ſicut vitulum unicornium.

7. Vox DOMINI (b) diſſectas flammas ignis ejaculatur.

(b) Ebr. excindit flammas ignis.

8. Vox DOMINI (c) parturire facit deſertum, parturire facit DOMINUS deſertum Cades.

(c) Parturire facit, h. e. ut dolorem parturientis præ ſe ferant, lugeant, ſignificat magnam ſterilitatem.

9. Vox DOMINI parturire facit Ceruas, renudat ſyluas, at in Templo ejus cuncti gloriam dicunt.

10. DOMINUS ſedet in diluuio, ſedetque DOMINUS Rex in æternum.

3. Vox DOMINI ſuper aquas, DEUS majeſtatis intonuit: DOMINUS ſuper aquas multas.

4. Vox DOMINI in virtute: vox DOMINI in magnificentia.

5. Vox DOMINI confringentis Cedros: & confringet DOMINUS Cedros Libani.

6. Et comminuet eos tanquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.

7. Vox DOMINI intercidentis flammam ignis.

8. Vox DOMINI concutientis deſertum, & commouebit DOMINUS deſertum Cades.

9. Vox DOMINI præparantis Ceruos, & reuelabit condenſa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10. DOMINUS diluuium inhabitare facit: & ſedebit DOMINUS Rex in æternum.

TRibuite DOMINO, *qui virtute præſtatis, tribuite* DOMINO *gloriam & robur. Tribuite nomini* DOMINI *gloriam, adorate* DOMINUM *in decore ſancto. (Afferte* DOMINO *filii DEI: afferte* DOMINO *filios arietum. Afferte* DOMINO *gloriam & honorem: afferte* DOMINO *gloriam nomini ejus: adorate* DOMINUM *in atrio ſancto ejus.)* v. 1. 2. Ita plenis exclamabit buccis, præcinente Dauide, quotusquisque tonitru naturale meteoricum, & ſpirituale Verbi Diuini attento conſiderat animo. Animus mihi eſt, manere intra naturæ præfixos limites, & tonitruantis alterius vocis ſtupendos effectus explanandos linquere aliis.

De *tonitru* hocce meteorico aſſerimus confidenter, lucem ei quampiam fœnerari fragorem, quem edunt exploſa tormenta, mortaria, ſclopeta, auri & pulueris ita dicti fulminantis quoscunque ſonos fortes, eſſeque tonitru, vel ex parallelismo hocce, vibrationem fortem tremulam aëris ſonori. Sed & lubentes fatemur, maximam partem eorum, quæ perſpicaciſſimi quique Philoſophi de tonitru ſciunt, minimam eſſe eorum, quæ ignorant; audire nos vocem, ſed non intelligere? Eſt aër tenuiſſimum fluidum: Non adſunt heic tormenta, non mortaria ex ſolido metallo fuſa, non globi miſſiles è ferro concaui, puluere pyrio farcti; & tamen tremorem audimus in tota atmoſphæra tremendum, vocem, quæ ſomno profundo immerſos excitat, incautiſſimos quosque reddit attentos, peccatores audaciſſimos attonitos, metu atque terrore perfuſos. Audite ex Gentilibus Poëtam, *Horatium* volo, negligen-

tem ſatis Deorum ſuorum cultorem L. I. *Od.* 34.

Parcus Deorum cultor & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro, nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos; namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens
Plerunque, per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum,
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quò ſtyx, & inuiſi horrida Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. —

Manifeſtat ſeſe DEUS per voces blandas, ſed & per validas, ad intima usque cordium peruicaciſſimorum penetralia penetrantes. Dauid ipſe, & cum eo alii DEI Miniſtri, offerunt nobis nunc fulgidum Solis omnia illuminantis & fouentis jubar, nunc Stellarum tum Fixarum, tum Erraticarum theatrum magnificum, ſed &, ſi ad has voces ſurdi ſumus, tonitrua, fulgetra, fulmina, denſiſſimos imbres. Excitant hæ voces vel ex profundiſſimo Lethargo. Et attentione cumprimis eſt dignum, quod Pſalti clueat *tonitru vox* DOMINI ſepties, & DOMINUS, JEHOVAH ipſe in hoc theatro ſiſtatur quinquies, Numen illud cunctipotens, ſanctiſſimum, ſupremum, quod res hominum æternis regit imperiis, & fulmine terret, quod totum nutu tremefacit Olympum. Nihil heic de idolo naturæ, nihil de caſu; DEUS, ad quem rectâ ducimur via, perficit omnia.

Verſ. 3. *Vox DOMINI ſuper aquis, DEUS glorioſus tonat, DOMINUS ſuper aquas multas,* Φωνὴ κυρίε ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ ΘΕΟΣ τῆς δόξης ἐβρόντησε, ΚΥΡΙΟΣ ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Heic plana omnia. Sunt *aquæ, aquæ multæ*, ſuper quibus DEUS tonat, nubes, armamentarium illud, & penuarium ampliſſimum & inſtructiſſimum DEI. Tonat, non ſemper ut terreat, ſed ut conuincat terricolas de ſuo erga eos amore. *Tam horribilem tonitruum ſonum cauſat ſuper aquas cum pluuiis & nimbis: quibus nedum potentiſſimam iram oſtendere ſolet, ſed etiam inſignem beneuolentiam, conſiderantibus terræ naſcentium profectum, qui tonitruo, fulgure & nimbis promouetur magnifice. Pellican.* in h. l.

Verſ. 4. *Vox DOMINI in virtute, vox DOMINI in magnificentia.* Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ ἐν ἰσχύι, Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Fatentur omnes, diffitetur nemo, majeſtatici quid præ ſe ferre vocem DEI tonitruantem, quod forti impreſſione animos, etiam vitioſiſſimorum afficit, non aures duntaxat, ſed corda mouet.

Verſ. 5. 6. *Vox DOMINI confringit Cedros, confringit, inquam, DOMINUS Cedros Libani. Et ſubſilire facit eas ſicut vitulum, Libanum & Sirion ſicut vitulum unicornium.* Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ συντρίβοντος κέδρες, συντρίψει ΚΥΡΙΟΣ τὰς κέδρες τὰς Λιβάνε. Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον (Aquila, καὶ σκιρτώσει, & exultabit, i. e. exultare faciet, Symmachus, καὶ ὀρχεῖσθαι ἐποίησεν αὐτὰς, & ſaltare fecit eas, item σκιρτοποιήσει αὐτὰς ὡσεὶ μόσχον, & exultare faciet eas, ſicut vitulum) Καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων. Extra controuerſiam id eſt, quod tonitru intonante non tremat duntaxat fluidum aëris elementum, ſed corpora ſolidiſſima quæque, ædes, urbes, ſyluæ, montes. Quamuis non ad literam præcisè intelligi debeant *Cedri ſubſilientes ſicut vitulus, Libanon & Sirion ſicut vitulus unicornium.* Contremiſcunt arbores & montes, & tremendo nutant inprimis cacumina, ut ad Sileni cantum tradidit *Virgilius:*

— *rigidas motare cacumina quercus.*

Ubi *Seruius: Quaſi genus ſaltationis vult eſſe in arboribus cacuminum motum.* Eſt proin hæc figurata, metaphorica, hyperbolica locutio. Arbores ſi tremunt, ſi ſaxa, ſi montes, ſyluæ, noſtri erit, mortalium ratione præditorum, officii, ſancto tremore cognoſcere & adorare DOMINUM, cujus ab obtutu tellus tota tremiſcit. Efficiat ſalutarem hujusmodi tremorem omnis operum DEI contemplatio. *Diabolica hæc ſcientia eſt, quæ in naturæ contemplatione nos retinens à DEO auertit. Calvin.* in h. l. Hebræum וַיַּרְקִידֵם, quod nos reddimus, & *ſubſilire faciet eas*, variè, quod vidimus, reddunt Interpretes Græci, & ex iis Vulgata, *commouet eas;* Chaldæo poſt Aquilam & Symmachum placet *ſaltatio.* Sic *montes ſubſilierunt ut arietes, & colles ut agni ouium*, Pſ. CXIV. 4. tremoribus nempe, qui concuſſerunt terram latâ lege. Eſt hæc cum ſaltantibus, ſubſilientibus vitulis facta comparatio alibi quoque in Sacris obuia. Malach. IV. 2. legas apud LXX. σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια, ſubſilietis ut vituli. Nos, *pingues eritis ut vituli ſaginati, ihr werdet wachſen wie die Maſt-Kälber. Homerus Odyſſ. i.*

Ὡς δ' ὅταν ἀγραυλοι πόριες περὶ βῆς ἀγελαίας,
Ἐλθοῦσας ἐς κόπρον, ἐπὶν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκιρτῆσιν ἐναντίαι —

Ut cum in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias
Ad mandram venientes, poſtquam herbâ ſaturæ ſunt,
Omnes ſimul oppoſitæ ſubſultant. —

Theocritus in *Bucoliaſtis:*

Ὄρχεῖντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ.

Et vitulæ ſtatim ſaltabant in molli gramine.

Hinc apud *Heſychium* μοσχιναῖοι, σκιρτητικοὶ. Subſultoriam hanc vim tonitruantis vocis DOMINI, ſi ullibi experiri licet, licet in Alpinis regionibus,

nibus, ubi persæpe ex trementibus saxis deciduæ niues ingentes formant labinas, imo eundem effectum exerit sclopetorum veluti tonitruans sonus, ut illorum explosione interdicere necesse habeant accolæ. De *Unicornu, Reem*, plura lege ad Num. XXIII. 22. *Cum omnia tria fere simul accidant, tonitrus, fulgetrum, fulmen, non est insolens, quod per tonitrui vocem, quod sensibilius est, eoque plus terret, reliqua duo Propheta intellexerit. Pellican.* in h. l. Sic & Germanis in latiori sensu pro fulmine ipso sumitur tonitrus vox, *der Donner hat, hier oder dort, eingeschlagen.*

Vers. 7. *Vox DOMINI dissectas flammas ignis ejaculatur.* Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ διακόπτοντος φλόγα πυρός. *Vox DOMINI intercidentis flammam ignis*, Augustinus *procidentis*, Symmachus καταδιαιρέντος, *diuidentis*. Quæ verba & Versiones percommodè & ad literam intelligi possunt de sulphurea fulminis materia in fulgura diuisa atque diffusa, imo & fulmine ipso à sola aëris trementis resistentia in ramos diffisso, discisso. *Nominatim memorat fulgetra, quibus ejaculantur excisæ ignis partes, celerrima quadam vi flatus. Subjecit autem hoc descriptioni violentiæ fulminis, in disjectione arborum, fortassis incendium illud notans, quo icta fulmine conflagrare solent.*

Vers. 8. *Vox DOMINI parturire facit desertum, parturire facit DOMINUS desertum Cades.* Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ συσσείοντος (Symmachus ἐκτοκίζοντος, parturire facientis, Aquila ὠδίνοντος) ἔρημον, συσσείσει (Aquila ὠδινήσει, Symmachus ἐκτοκήσει) ἔρημον Κάδης. *Per concussionem deserti intelligit animalium in deserto parturitionem, & pericula ex maxima vi hujusmodi tempestatum. Commouentur enim feræ in sylvis ad celeriorem partum, ex timore resolutis visceribus. Pellican.* Quo sensu connectendus foret hic versiculus cum proximè sequenti. Vel; majori vi terrentur homines ipsi ex tonitruante voce DOMINI in deserto, quàm vel in urbibus populosis, vel libero campo, à multiplici enim soni ex arboribus reflexione intenditur valde sonus, præsertim in vallibus, quæ altissimis interjacent montibus. Videtur quoque alludere Psaltes ad transitum Israelitarum per Desertum Kades vastissimum, quod ad Idumæam usque pertingit.

Vers. 9. *Vox DOMINI parturire facit Ceruas, renudat sylvas, at in Templo ejus cuncti gloriam dicunt.* Φωνὴ ΚΥΡΙΟΥ καταρτιζομένης ἐλάφους, καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς, καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. *Vox DOMINI perficientis ceruos, & reuelabit sylvas, & in Templo ejus unusquisque dicet gloriam.* Ubi pro καταρτιζομένης, יחולל, Aquila habet ὠδίνοντος, *parturire facientis*, Symmachus πληθύνοντος πεδία, *multiplicantis campos*, quinta Editio μαιμένης ἐλάφους, *obstetricantis Ceruis*. Erit proin tonitru Ceruis obstetrix, promouens partum. En quomodo! Tonitruante cœlo tremefiunt corpora prægnantium, ut ceruarum, ita quoque aliorum animantium, & aliquando mulierum, qua ipsa concussione fœtus maturus, veluti pomum arbore, decutitur. Dixeris quoque ex hypothesi de passionibus animi, sublato spiritus inter animales & sanguinem æquilibrio contrahi validè fibras uteri, & sic expelli fructum, imo eum aliquando immaturum. Exemplo est *Nurus* Eli, *uxor Pinhas, quæ ad partum grauida erat, audiens rumorem, quod & arca DEI capta esset, quodque mortuus esset socer suus, & maritus suus, incuruauit se & peperit, versi enim erant in eam anxii dolores ejus. (Nurus Eli, uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui: & audito nuncio, quod capta esset arca DEI, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incuruauit se, & peperit: irruerant enim in eam dolores subiti.)* 1. Sam. IV. 19. In animantibus operatur tonitru mechanicè, in hominibus accedit animo impressus terror, qui & impiissimos, ut supra dictum, corripit. Sic *Augustus* in *Suetonio* tonitrua tantopere expauescebat, ut semper & ubique pellem vituli marini pro antidoto circumferret, & imminente tempestate in abditum & concameratum locum se reciperet. Et *Caligula*, tanti gradus Atheus, ut aliquando fuerit Joui suo comminatus

— εἰς γαῖαν Δαναῶν περάσω σε,

ad minima fulgura & tonitrua caput obuoluere, ad majora verò sese è strato proripere, & sub lectum condere solebat. Quodsi percelli videas tantopere à tonitruante voce DOMINI bruta, & ex hominum familia Epicuri de grege porcos, piorum erit, exsuscitari ex sopore, quo aliquando hi ipsi obruuntur, redire ad se, & sua officia, *in Templo* DOMINI *gloriam dicere*, non duntaxat in schola mundi, in quotidiana conuersatione, omni societate, sed fidelium cumprimis, deprædicare laudibus τὰ τοῦ ΘΕΟΥ θαύματα. Sit non Templum è saxis & lignis extructum solum, sed ædes quæuis, conclaue quoduis, gloriæ DEI auditorium. Philosophi speciale officium, opera DEI contemplari non theoreticè duntaxat, sed practicè, applicare omnia ad gloriam supremi Numinis, ad suam & proximi salutem. *Sylvarum* tandem *renudatio* intelligi ita potest, quod à tremente tonitrus sono, concussis arboribus, intermixtis nimbis, ventis, grandine, folia fructusue decutiantur; vel &, densissimas quasque sylvas haud obstare, quò minus tonitru vires suas exserat.

Vers. 10. *DOMINUS sedet in diluuio.* ΚΥΡΙΟΣ τὸν κατακλυσμὸν κατοικεῖ, al. κατοικεῖ Aquila, ΚΥΡΙΟΣ εἰς κατακλυσμὸν ἐκάθισεν, DOMINUS *in diluuio sedit*, Symmachus, ΚΥΡΙΟΣ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκάθισεν, DOMINUS *super diluuium sedit*. Præsedit supremus Monarcha non solùm in fatali illa inundatione diluuiali, sed præsidet adhucdum in omnibus aquarum per nimbos ef-

fuſionibus, per torrentes & flumina exundationibus, in omnibus hisce occaſionibus demonſtrans juſtitiam ſuam & bonitatem, *ſedens* DOMINUS *Rex in æternum.*

Pſal. XXXI. verſ. 10. 11.

10. Beneficus eſto mihi, DOMINE, nam anguſtia mihi eſt, (a) corroſus eſt præ indignatione oculus meus, anima mea atque venter meus.

(a) Al. caligauit, al. contabuit.

11. Detrita eſt enim præ dolore vita mea, & anni mei præ gemitibus: corruit præ iniquitate robur meum, omnia oſſa mea contabuerunt.

10. Miſerere mei, DOMINE, quoniam tribulor: conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

11. Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus: infirmata eſt in paupertate virtus mea, & oſſa mea conturbata ſunt.

INnumeris calamitatibus obrutus diuus Pſaltes ſenex factus ante ætatem, præ angore animi, quem eſt paſſus, totus quantus emaciatus, ut tabeſcere videmus triſtitia diutinâ affectos. Hæc ut concipiantur clarius, formanda eſt juſta triſtitiæ & nutritionis idea. Poſcit hæc ſufficientem boni ſanguinis ad corporis totius quoscunque extremos tubulos affluxum, qui juxta circulationem in extremis impeditam, præponderante ſpirituum influxu ſubſiſtere nequit. Obuiæ ſunt paſſim parallelæ locutiones in Pſalmis, explicandæ ex iisdem principiis. XXXII. 3. 4. *Voce infremo, contabuerunt oſſa mea. Nam dies noctesque ingraueſcebat ſuper me manus tua, verſus eſt ſuccus meus in ſiccitates æſtiuas. (Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die. Quoniam die ac nocte aggrauata eſt ſuper me manus tua: conuerſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina.)* XXII. 15. 16. *Effuſus ſum velut aqua, diſſociantur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera, liquefactum intra viſcera mea. Exaruit ut teſta virtus mea, lingua mea adhæreſcit faucibus meis.*

Pſal. XXXIII. verſ. 5-9.

5. — Terra bonitate ejus repleta eſt.

6. Verbo DOMINI cœli facti ſunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum.

7. Congregat aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia abyſſos.

8. Timeat DOMINUM omnis terra, metuant ab eo uniuerſi, qui habitant orbem.

9. Quia (quum) ipſe dicit, fit; & quum præcipit, extat.

5. — Miſericordia DOMINI plena eſt terra.

6. Verbo DOMINI cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.

7. Congregans ſicut in utre aquas maris; ponens in theſauris abyſſos.

8. Timeat DOMINUM omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.

9. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

ESt quæuis ex infinitis infiniti DEI perfectionibus ſeu proprietatibus manuductrix ad Supremi hujus Entis cognitionem, cultum, amorem, timorem: Ita *juſtitia. Amat juſtitiam (miſericordiam) & judicium*, v. 5. *Bonitas* cumprimis, qualis ſeſe manifeſtat in uniuerſo, ſpeciatim verò in orbe noſtro habitabili, ubi bonitatis diuinæ teſtes ἀναντίῤῥητοι ſunt omnia animalia, vegetabilia, mineralia, montes omnes, valles, aër, aqua, *terra*

ra bonitate ejus repleta eſt, τῦ ἐλέως ΚΥΡΙΟΥ πλήρης ἡ γῆ. *Quicquid uſpiam conſpicitur ab hominibus, nihil eſt niſi miſericordia & beneficentia DEI; in uſum enim hominis uniuerſa condidit & ordinauit, ut omnia illi ſeruiant, ipſe autem Creatori. Pellican.* in h. l. Oſtendit vir DEI nobis ea primum, quæ ante oculos noſtros jacent, quæ palpamus manibus, quibus fruimur in dies: perluſtratis his ducit nos ad cœlos remotiſſimos, ad corpora cœleſtia, Planetas & Fixas, ad creationem. *Verbo DOMINI cœli facti ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis exercitus eorum.* τῷ λόγῳ τῦ ΚΥΡΙΟΥ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν (Aquila, ἐποιήθησαν, Symmachus, ἐγένοντο) καὶ τῷ πνεύματι τῦ στόματος αὐτῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, Aquila, πᾶσα ἡ στρατιὰ αὐτῶν, *omnis militia eorum*, Symmachus, ἡ διακόσμησις αὐτῶν, *ornatus eorum.* Mundus ſanè non ſeſe produxit ipſum, non ſubſtitit ab æterno, non genuit unus alium, ſed produxit omnia ſolum DOMINI *Verbum*, omnipotenti Patri coæternum. Præſidet diuina potentia & ſapientia ut in creatione, ita & in conſeruatione. A conſeruatione ſcandere oportet ad creationem. Sed neque heic, neque ibi, opus eſt organis, operariis, operâ ullâ. *Verbum* DOMINI, unicus diuinæ voluntatis nutus, ut mundum integrum prodire juſſit ex nihili abyſſis, ita in nihilum redigere valet. Argumenta, quæ pro Diuinitate CHRISTI & SPIRITUS SANCTI petuntur ex v. 6. contra Sabellianos, Arrianos, aliosque hæreticos, dilucidanda linquo aliis.

Congregat aquas maris, ut cumulum, reponit in penetralia abyſſos. Συνάγων ὡσεὶ ἀσκὸν (al. ὡς ἐν ἀσκῷ, *ſicut in utre*) ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσας. Nos forſan minus clarè, *ut cumulum.* Nata inde, vel confirmata opinio maris in cumulum, qualis eſt arenæ, frumenti, coaceruati, altiorem terrâ, ut miraculo tribui debeat, quod ex aquæ defluxu terra haud inundetur. De hoc errore, quem errauit ipſe *Caluinus*, alibi plura. Clarior Vernacula, *Er faſſet das Waſſer im Meer wie in einem Schlauch zuſammen*, כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם, juxta Græcum ἐν ἀσκῷ, vel ὡς ἀσκὸν. Eſt alueus maris opus inſigne DEI, qui ipſe nos ducit ad aquas abyſſi, ad hydrophylacia in viſceribus terræ recondita, ad *penetralia* & *abyſſos*, de quorum exiſtentia nullum amplius dubium. Et eſt ſummæ admirationi æquilibrium conſtans marium apertorum & clauſorum, terræque ipſius ſolidæ, quæ per tot ſecula ſtetit immutata, licet fundata aquis. *Oſtendit DEI immenſam potentiam in tam vaſtum mare, qualem homo in pauxillum aquæ, quam utre concludens reponit, quò lubet, habet. — Theſauri ſunt hominibus inueſtigabiles abyſſus maris, ubi miracula naturæ maxima DOMINUS operatur ad ſuam gloriam, ſanctis tantum in patria contemplanda. Non enim tunc fidelium feliciſſimæ animæ ocioſæ erunt, intelligent enim non intuitione tantum diuinam eſſentiam, ſed etiam omnipotentiæ diuinæ glorioſiſſima opera in cœlo, & in terra, ac mari. Pellican.*

Patet hinc quàm euidentiſſimè, pendere à potentiſſima optimaque DEI voluntate noſtram terricolarum conſeruationem, ſed & à juſtiſſima conſumptionem. Velit & faciat altipotens, ut vacillent columnæ illæ, quibus fulcitur terræ orbis, corruent mox Urbes atque Prouinciæ integræ, commutabitur terra ſicca continens in maria. *Timeat* proin DOMINUM *omnis terra, metuant ab eo uniuerſi, qui habitant orbem.* Sit lectio hæc monitoria pro iis, qui DEUM non cognoſcunt, ita viuunt, ac ſi neque DEUS exiſteret, neque is prouidens, neque omniſcius, neque juſtus. Ut pro piis, qui DEUM ſincero corde amant & colunt, quod præcinit Pſaltes v. 1. 2. *Ouate juſti in DOMINO, laus decet rectos. Celebrate* DOMINUM *cithara, nablo, decachordo pſallite ei. (Exultate juſti in DOMINO: rectos decet collaudatio. Confitemini DOMINO in cithara: in pſalterio decem chordarum pſallite illi.)*

Voluntatem DEI potentiſſimè creantem & conſeruantem meteorico elogio dignißimam judicat Pſaltes. *Quum ipſe dicit, fit; & quum præcipit, extat.* Parallela locutio repetitur aliquoties Gen. I. *Dixit DEUS — & fiebat ita.* Heic omnis Philoſophia muta. Tranſcendit finitum noſtrum intellectum paſſus ille ex nihilo ad aliquid. Τὸ velle DEI eſt operari. *DEUS non magno apparatu ad mundi creationem uſus eſt, juſſit, ut imperium protinus eſſet opus. Caluin.* ad h. l.

TABB. DXLIV. DXLV.

Pſal. XXXIII. verſ. 15.

Ipſe omnium corda pariter finxit — Qui finxit ſigillatim corda eorum —

DUcit nos Diuus Pſaltes ad καρδιογνωσίαν, & ab hac ad θεογνωσίαν. Vult DEUS amari & coli tanquam καρδιοποιητὴς & καρδιογνώστης. Commendat *cor*, infiniti artificii opus, artificem, cui tot debemus elogia, quot ſanguinis guttas perpetuum hoc mobile, hæmacontiſterium, ad extremos corporis fines propellit pro conſeruatione vitæ. Si quis genuinum ſibi formare vult de artificioſiſſima hac machina conceptum, ei neceſſe eſt, ut ingrediatur artificum officinas, & Theatra Anatomica. Commodiſſimè omnium confertur fabrica cordis cum hydracontiſterio, quâ machinâ uti ſolemus ad extinguendum incendia. Conſtat Antlia hæc ex duobus cylindris, qui ejiciendam aquam excipiunt; valuulis duabus, quarum una aquam in vaſe contentam intra cauum cylindrorum admittit, altera ad ſiphones recuruos aditum parat; claudit illa ſe aquâ intrò ſuctâ, hæc expulsâ: reliquæ partes ſunt cylindri ſolidi prementes, & canales ſeu ſiphones ærei. Neminem autem eorum, qui machinam hanc tractant, latet, eſſe vim ejus tantò majorem, quò major eſt cylindri caui ad diametrum ſiphunculorum proportio, item quò celerior & fortior eſt vis virorum, qui premunt trahuntue; ut majori rapiditate videmus fluere flumina ex lato alueo in anguſtum. Proportionata quoque eſſe debet prior apertura, quæ aquam intromittit, ſcilicet ampla ſatis, ut facilitetur vis tum premens, tum attrahens. Hujusmodi nunc Antlia, ſed infiniti artificii, eſt cor, adſunt & heic cauitates ſeu thalami, vaſa adducentia & abducentia, adſunt valuulæ, omnia in exquiſitiſſima proportione. Præſtò ſunt vires thalamos comprimentes, & expandentes, verbo, ſtructuræ perfectiſſimæ nihil deeſt. Sed penitius introſpici meretur hæc machina, ut diuinitas ejus magis illuceſcat. Præmittam generalem delineationem.

Sit Fig. I. Hydracontiſterium. a b. cylindri caui. f g. Embolus. d. valuula aquam intra caua cylindrorum admittens. e. valuula aquam admittens ad ſiphones, ſed reditum ad cylindros prohibens. h h. ſipho aquam ejaculans.

Fig. II. A. Cor humanum, in ſitu naturali. B. Rami venæ coronariæ. C. Rami arteriæ coronariæ. D. Auricula dextra. E. Rami venoſi prodeuntes ex auricula dextra. F. Auricula ſiniſtra. G. Truncus arteriæ magnæ. H. Truncus arteriæ pulmonalis. I. Truncus aſcendens venæ cauæ.

Sunt, ut hydracontiſterio duo cylindri caui, ita cordi humano, quadrupedum & auium, duo ventriculi ſeu thalami, quorum dexter ſanguinem à toto corpore per venas refluum expellit ad pulmones, horumque arteriolas ſubtiliſſimas, ſiniſter ad extremas usque arteriolas totius corporis. Conſtat neceſſitas horum ventriculorum vel inde, quod ſanguis à toto corpore refluus, ſpiritibus exhauſtus, ad coagulationem diſpoſitus, in pulmonibus faciles & lethales peperiſſet obſtructiones, ni nouus acceſſiſſet cordis dextri impetus. Quodſi idem ſanguis ex corde ſiniſtro tranſiiſſet ad pulmones, attenuandus ibi, & in arterioſum commutandus, maximum impetum ſuſtinuiſſent pulmones ipſi, & reſiduus inſufficiens fuiſſet pellendo latici ſanguineo ad extremas totius corporis arteriolas.

Cui vel parum perſpecta eſt Oeconomia corporis, is clariſſimè videt, vitæ hominum & animalium brutorum neceſſariam fuiſſe ſanguinis circulationem uniformem, ordinatam, ſemper æqualem, neceſſarias cordis vires ſuffenas, ſanguinei ipſius laticis promptum ad vires impellentes obſequium, cor inter hujusque thalamos, vaſaque inferentia & educentia, maſſam dehinc ipſam ſanguinis proportionem exquiſitam. Debebant cordis thalami impleri ſimul ac ſemel, ſed & depleri. Qui incirca binas capiunt uncias, ſi majoris juſto fuiſſent, quàm ſunt, capacitatis reſpectu vaſorum, hæc proin anguſtiora juſto, expelli potuiſſet fluidum majori vi, atque celeritate, & ad majorem diſtantiam; ſed ita fuiſſet ſanguinis curſus febrilis, opus habuiſſet cor potentioribus viribus, vaſa ſuſtinuiſſent ab impetu majori dilatationem majorem, comitibus doloribus & æſtu: plus temporis impendendum fuiſſet cordi tum ad repletionem, tum ad euacuationem, quæ omnia conſeruandæ vitæ fuiſſent incongrua prorſus. Incongrua iterum in caſu contrario thalamorum capacitas minor, vaſorum major.

Neceſſitati vitæ reſpondet non duntaxat ventriculorum numerus, & capacitas, ſed quoque figura oblonga. Debebat ſanguis ſimul & ſemel thalamis expelli, ut ne guttula ſupereſſet, imo veluti contorſione ejici, cui fini neque ſphæ-

rica

PSAL. XXXIII. V. 15.
Finxit Deus omnia corda.

Pſal. XXXIII. v. 15.
Gott bildet der Menſchen Herzen.

I. A. Fridrich sculps.

PSAL. XXXIII. v. 15.
Cor αἱμακοντισήριον.

Pſal. XXXIII. v. 15.
Das Hertz eine künſtliche Blut-Sprütze.

I. A. Fridrich sculps.

rica figura quadrare poterat, neque cubica, neque pyramidalis, nec alia quæuis.

Habet thalamus quiuis supernâ sui parte duo orificia, unum pro intromittendo sanguine, pro emittendo alterum. Hinc opus fuit valuulis, & iis præcaueri debebat, ne qui per unum orificiorum ingressus esset sanguis, per eandem viam egrederetur, vel & regrederetur expulsus semel, sicque vitæ filum rescinderetur momento. Statim quippe ac refluus ex toto corpore sanguis per cauæ venæ orificium intrauit thalamum cordis dextrum, expellitur idem systole superueniente; ne autem exitus pateret per viam introitus, affixit Creator peripheriæ orificii valuulas tres tricuspidales, quæ contractione cordis & accurtatione, veluti à ventis vela expansa, orificium memoratæ venæ cauæ ita claudunt, ut ne guttulæ quidem pateat exitus, sed sanguis omnis effluat per arteriam pulmonarem. Et iterum heic circum orificium stant valuulæ tres, semilunares dictæ à forma, quæ sanguini regressum ad thalamum dextrum impossibilem reddunt. Adest idem artificium in thalamo cordis siniſtro; orificia iterum bina, venæ pulmonalis unum, arteriæ magnæ alterum, quæ posterior sanguinem in omnes etiam remotissimas corporis partes expulsum vehit. Testimonio hæc omnia sunt infinitæ sapientiæ, quæ elucebit magis & magis ex porrò dicendis. Mouetur hæc machina & sanguis non à ponderibus appensis, non embolis, aliisue ab extra applicatis viribus. Nullam confert symbolam animæ nostræ rationalis directio; hac etiam inuitâ pergit moueri hæmacontisterium hocce diu noctuque; quamdiu nempe nerueus succus ex cerebello influit in substantiam cordis infiniti artificii musculosam, id est, quamdiu trahimus vitam, quamdiu fluidus sanguis adæquata celeritate circulat.

In Fig. III. TAB. DXLIV. explicatur siniſtri ventriculi cordis interior cauitas.

a a. Vena pulmonalis ante ingressum.

b. Auricula siniſtra cordis.

c. Foramen ouale, per quod sanguis à vena caua rectà ante siniſtri ventriculi ostium influit.

d. Membranæ seu valuulæ duæ mitrales, tricuspidalibus dextri ventriculi similes.

e e. Carneæ columnæ ex utroque ventriculi latere prominentes.

f. Basis cordis, ubi sanguis è vena pulmonali in ventriculum influit.

g. Locus sub valuulis mitralibus, ubi emittitur in Aortam.

h. Conus cordis.

i i i. Fibræ carneæ hinc per totum interioris ventriculi ambitum attextæ.

In Fig. IV. exhibentur valuulæ semilunares, quales sunt in Aortæ principio, laxatæ & sanguini emisso cedentes.

a a. Pars siniſtri ventriculi aperta.

b b b. Tres valuulæ semilunares.

c. Aortæ truncus apertus.

d d. Duæ arteriæ coronariæ immediatè extra valuulas semilunares ex Aortæ trunco discedentes.

e e. Radix Aortæ, ubi cum tendine cordis unitur.

f f. Valuulæ mitrales diuisæ, & utrinque reflexæ, ut valuulæ semilunares in conspectum veniant.

Ne autem sanguis ἀδρόως nimis, sed certo dimenso in ventriculos cordis irrueret potius quàm influeret, unicuique horum appositit Creator auriculam musculosam, quæ mox, atque sanguine repletur, sese in cauum ipsius ventriculi euacuat, ita ut systole auricularum homochrona sit cum diastole cordis, & è contra diastole auricularum homochrona cum systole cordis.

Illucescit infinitum musculosæ cordis substantiæ artificium ei cumprimis, qui musculos cordis elixati ab inuicem separare nouit. Admirabundus videbit fibras cordis sese intersecantes obliquè, & spirali flexu totum cor ambientes, ut earum accurtatione mucro basi sese approximet, totum cor sese contrahat, & contrahendo sese sanguinem expellat cum impetu, majori quidem in omnes totius corporis partes, quàm in pulmones solos, quam ob rationem musculi cordis siniſtri fortiores longè sunt dextro.

Fig. V. exhibet ostia cordis & fibrarum ductus.

a. Ostium venæ cauæ.

b. Ostium arteriæ pulmonalis.

c. Ostium venæ pulmonalis.

d. Ostium Aortæ.

e e e. Tendo circa ostia cordis.

f f f. Fibræ ab exteriore cordis ambitu undiquaque redeuntes, tendini cordis insertæ.

g g g. Fibræ interiores ductu planè exterioribus oppositio in eundem tendinem desinentes.

Fig. VI. sistit fibras tenuiores, quæ per extimam dextri ventriculi superficiem rectà sursum latæ in basin terminantur.

a. Basis cordis.

b. Conus.

c c c. Fibræ rectà sursum versus basin tendentes.

In TAB. DXLV. comparent Fig. seqq.

Fig. VII. delineat fibras rectis illis exterioribus proximè subjectas, obliquè dextrorsum ascendentes, in basi cordis terminatas, & spirali suo ambitu helicem siue cochleam referentes.

a. Basis cordis.

b. Conus.

c. Fibræ siniſtrum ventriculum complicantes.

d. Fibræ dextrum ventriculum complicantes.

e. Sinus in interstitio utriusque ventriculi pro vasis cordis excipiendis excauatus.

Fig. VIII. monstrat fibras interiores à dextro cordis latere obliquè versus sinistrum latas, quæ utrumque cordis ventriculum circumplectentes ad basin sinistri lateris assurgunt, & alteram helicem inuersi ordinis constituunt.

a. Basis cordis.
b. Conus.
c. Dextrum latus.
d. Sinistrum.
e. Fibræ ventriculi dextri.
f. Fibræ sinistri.

Fig. IX. ostendit fibras, quæ non ad mucronem usque cordis pertingunt, sed circa medium cordis ambitum arcus instar inflexi incuruantur, & in tendinem alterius lateris & ventriculi obliquè inseruntur.

a. Tendo circa ostium ventriculi dextri.
b. Tendo circa ostium ventriculi sinistri.
c. Fibræ ab uno tendine in alium porrectæ cum fibris intermediis hinc inde in mutuum subsidium porrectis.
d. Locus, ubi, postquam dextrum ventriculum complexæ sunt, incuruantur, & obliquè in sinistri ventriculi tendinem desinunt.

Fig. X. sistit fibras exteriores ventriculi sinistri.

a. Basis ventriculi.
b. Conus.
c c c. Fibræ obliquè dextrorsum ascendentes versus basin.
d. Latus dextro ventriculo proximum.
e. Latus sinistrum.

Fig. XI. oculis lustrandas tradit interiores ventriculi sinistri fibras, quæ contrario ordine sursum obliquè sinistrorsum in basin ascendunt, & longiores ex iis circa conum contorquentur.

a. Tendo dextri lateris.
b. Tendo sinistri.
c. Fibræ aliquot exterioris parietis.
d. Fibræ interioris parietis, & fibrarum utriusque ordinis circa conum contorsio.

Fig. XII. a a a. Fibræ sunt exteriores spirali ductu in conum velut in centrum coëuntes.

Pronum est inferre ex hactenus dictis, diuini artificii antliam hanc cordis infinities superare machinas omnes arte unquam factas, ut superat intellectus diuinus humanum. Considerate nunc porrò, θεόφιλοι, non hominem solum, cujus cor descripsimus hactenus, sed animalia quæuis obtinuisse cor magnitudini & longitudini corporis præcisè adæquatum, quod sanguinem celeritate cujusuis animalis vitæ proportionata ad extrema usque vasa propellit: esse antliam hanc ratione magnitudinis ætati semper congruam, & officio suo defungi in pullo æquè, ubi puncti salientis formâ & nomine est conspicuum, atque in aue adulta. Antliam videte, quæ indesinenter, diu noctuque operatur, in sano quidem homine spatio horæ 3600es, 60. pulsibus numeratis pro minuto, per consequens 86400.es spatio nychthemeri. Minimus aliorum computus est 2000. pulsuum pro hora, adeoque 48000. pro 24. horis. Ponite insuper cum Harueo, ejici quauis cordis systole 2. uncias, totam sanguinis massam esse 25. librarum, inuenietis, ex minimo 2000. pulsuum calculo, sanguinem omnem circulare 13.^es spatio horæ, 302.^es quotidie. Pergite computando ad annos usque 80. & 100. & admirabundi contemplamini perpetuum hoc mobile, tardius licet nunc, nunc velocius, pro variantibus animi corporisque motibus, semper tamen blanda Pericardii Lymphâ, ne siccescat, irrigatum; admirari cessabitis nunquam sapientissimam DEI in nobis, & sic animantibus quibuscunque, indesinenter operantem potentiam, quæ speciatim elucescit ex eo, quod cordis structura, continuò licet mota, non consumatur, sed ætate crescente crescat, alimentum subministrantibus arteriis coronariis, dum aliæ machinæ omnes artefactæ atteruntur continuò, & attritæ decrescunt.

Heic animaduertendum probè, motum hunc cordis prorsus non dependere à directione animæ rationalis nostræ, sed fieri juxta mechanicas leges à DEO in naturam introductas, & eo quidem, qui nunc describetur, modo. Intropulso sanguine in ventriculos cordis, cedunt impetui huic fibræ cordis, & eò quidem usque, donec impetus sanguinis ex una, & resistentia cordis ex altera partibus redeant ad æquilibrium. Repletis à sanguine ventriculis, cessat illius impetus, contrahunt sese prævalentes nunc fibræ vi suæ elasticitatis, & plenis viribus sanguinem expellunt: qua expulsione facta, relaxantur iterum cordis fibræ, & cedere coguntur accedenti nouo sanguini. En igitur duos Antagonistas, sanguinem & cordis fibras, qui prædominium alternant, & per vices unus alterum vincit! Experimento si comprobare libet hanc veritatem, liga paris vagi neruum in collo, videbis illico contremiscere cor, & elapso quodam tempore quiescere prorsus; non statim, quia residui in corde hospitantes spiritus aliquandiu vires suas exerunt, quod excisi è rana cordis experimento constat.

Si cui cor non est lapis, nec cerebrum fungus, eliciet is ex descripta hactenus cordis structura inuictissima pro existentia DEI argumenta non una. Cur, quæso, ex fabrica horologii, Organi Pneumatici, Hydracontisterii judicamus, & verè quidem, non extitisse automata hæc sponte sua, sed excogitata esse & elaborata ab artifice ratione pollente, & ad certum quidem finem, & non potius ex cordis structura infiniti & inimitabilis artificii, diuersa magnitudine in varia ætate, & variis animalibus, propagatione ad posteros, aliisque hujus generis circumstantiis inferimus infinitæ potentiæ atque sapientiæ artificem? Verbo, DEUM *omnium corda finxisse?* Verum equidem id est, cor hominis generari ab hominibus, animalium à sui generis animantibus, sed & id fateri necesse habemus, nos ne τῷ quidem conferre ad

hanc

hanc cordis fabricam, imo ejus esse ignaros prorsus. Ne quidem constaret nobis, esse cor intra nos, nisi ex Anatomia. Et quot, obsecro, sunt hominum milliones, quibus circumstantiæ de infiniti artificii fabrica supra propositæ sunt penitus ignotæ? Et ubinam offendes Anatomicos, qui vel optimorum microscopiorum ope infinitam hanc structuram demonstrare norunt in puncto saliente pulli gallinacei, aut embryonis humani? Vel qui fit, ut anima planè non recordetur tanti operis, si corpori vel infusa, vel in id transfusa, cor format, intelligentior licet magis & magis? Objicias licet, corpus continua serie generari à corpore; sed scias oportet, corpus quà corpus, per consequens omnia hominum brutorumque corpora, consilio, intellectu, viribus esse planè destituta; ridiculum proin fore, materiæ nudæ fabricam infiniti artificii tribuere; ridiculum æquè, ac si dixeris, dedisse sibi ipsi æs, vel ferrum, horologii formam, absque artificis interuentu. Non negamus, dari Automata Musicam suauissimam apta mouere modis, fabricantia Tibialia, pannos miris superbientes coloribus atque figuris, sed sciamus oportet, excogitata esse & elaborata hujusmodi automata ab hominibus ingenio pollentibus & arte. Et heic fulminis veluti ictu prosternitur Babelica illa successionum infinitarum turris; eò enim quæstio redit, quis primus primum horum materialium αὐτομάτων vel inuexerit, vel construxerit? vel ad id absurdum, veluti ad sacram anchoram, confugere coguntur Athei, materiam sese creasse, & formasse ipsam, esse per consequens omnipotentem, omnisapientem, infinitè perfectam, DEUM. Est sanè successio causarum ab æterno in continua serie absque ullo consilio succedentium fatali quadam necessitate σιδηρόξυλον σιδηροξυλότατον, venia sit verbo. Nullus heic locus tantopere olim jactato, & in omnium ore versanti naturæ idolo. Quærendum ab idololatra, quid intelligat per naturam? num unum corpus, vel plura, cœlestia, terrestria, vel mundum uniuersum? num certas in mundum introductas leges? Obuiæ ubique sunt insuperabiles difficultates. Sunt corpora, seu maxima, seu medioxuma, seu minima, subtilia crassaue, materia, per consequens ens merè passiuum, intellectu, viribus destitutum. Hæc necessario suum habeant Legislatorem, Motorem, necesse est. Si non est DEUS, debetur ἀποθέωσις homini, imò animanti bruto cuiuis, utpote quæ prædita sunt corde infiniti artificii, & sic oculis, auribus, visceribus & partibus non minoris artificii aliis, sicque prolabimur in absurdissimum nullius exempli πολυθεισμόν. Quò igitur nos vertamus cunque, non inueniemus unquam, vel ullibi, ens aliud præter DEUM, quod *cor finxit*, & in momenta, quamdiu trahimus halitum, conseruat. Ipse DOMINUS solus *perscrutatur cor*, Jer. XVII. 10. Nostri proin est officii, cordium nostrorum motus, quatenus dependent à passionibus nostris, & vitæ conditione, impendere, dirigere, exercere ad DEI Gloriam; non sit pulsus cordis, qui non excitet nos ad elogia DEI & gratiarum actiones deuotissimas. Bonitas DEI est, à qua dependemus in momenta, qui automaton hocce vitale solus, quando placuerit cunque, ad quietem disponere valet, & cessare facit, rationem de nobis postulaturus.

Conuincunt nos porrò de infinitate artificii hactenus explanati Matheseos gnari, si, quod demonstrant, solidâ nititur basi, ἀρχαυτόματον hocce vitale toties resistentiam vincere Librarum 180000. quoties sese contrahit in Systole. Quis est, qui non obstupescat, si dixeris ei, cor singulis horis vires impendere 64800000. Librarum, nychthemeri spatio 1555200000. Librarum? vel, si *Hecqueto* subscribere mauis, 756000000? Addam, pro pleniori illustratione, *Schmiedium Macht der Musculn* p. 23. ascendere, suppositio minimo calculo, ad 3240000000. Libras. Calculum videsis l. c.

TAB. DXLVI.

Pſal. XXXVII. verſ. 2.

Nam veluti fœnum ſubito decidentur, ac veluti virens herba marceſcent.

Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent: & quemadmodum olera herbarum citò decident.

NOtat aliàs חָצִיר *charits, porrum*, idque ſectile, ſiue ſectiuum, tonſile *Martiali*, heic redditur à LXX. χόρτος, nobis *fœnum*, *Gras*, nempe non *gramen* κατ' ἐξοχὴν ita dictum Botanicis, ſed omne pratenſium herbarum genus, demeti falce ſolitum, ex quibus gramina ſtrictè ſic dicta majorem conſtituunt partem: Hinc nobis omne, ex quo fœnum fit, *Gras* dicitur, Gallis *Herbe*, ad imitationem Poëtarum, qui pro omni herbarum genere gramen accipiunt. Eodem generali charactere gaudet דֶּשֶׁא *deſche*; ſumitur enim pro omni herba tenera, progerminante, ſponte naſcente. LXX. habent λάχανα χλόης, *olera herbarum*, nos *virentem herbam*, *grünes Kraut*, ubi translator noſter reſpexiſſe videtur ad λάχανον, olus, & ſpeciatim indigitaſſe *betam*, quæ nobis Heluetis κατ' ἐξοχὴν *Kraut*, Germanis aliis *Mangold* dicitur. Videtur proin Dauid pro impiorum imagine aſſumſiſſe herbas tum pratenſes, ſylueſtres, tum hortenſes, utpote quæ omnes demeſſæ, vel abſciſſæ mox marceſcunt, ſucco deficiente, & eo, qui in tubulis eſt, exhalante. Non diffluit duntaxat illorum felicitas, ſed planè volatilis redditur, & in auras auolat. *Hoſtes DOMINI ut pretioſi agni abſumentur, in fumo abſumentur. (Inimici DOMINI mox, ut honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.)* Pſ. XXXVII. 20. *Seneca* in *Thyeſte:*

Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.

TAB. DXLVII.

Pſal. XXXVII. verſ. 35.

Vidi impium violentum, & ſeſe diffundentem inſtar lauri frondoſæ.

Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut Cedros Libani.

VAriant Interpretes de voce אְזְרָח *ezrach* ſententias. Habent LXX. Κέδρες τῦ Λιβάνε, *Cedros Libani*, alii *indigenam arborem*, ut אְזְרָח notat *indigenam*, à זָרַח *zarach*, *ortus fuit*. Nos *laurum*, *den Lorbeer-Baum*. Subſcribunt Hebræi recentiores, *Pagninus*, *Vatablus*, *Lutherus*, *Urſinus Arbor. Bibl.* c. 42. Arbor, quæ congrua eſt imago diuitum, potentum, coronis victorum olim dicata apud Delphenſes, Romæ Triumphis, in prodigiis & ſomniis felicitatis omen. Apud *Artemidorum* L. II. c. 25. *mulierem* ſignificans *opulentam, ob perpetuam viriditatem, & formoſam ob ſpecioſitatem:* ſed quoque *irritum rerum ſperatarum ſucceſſum, ob amaritudinem, & quod fructus non ſit edulis.*

Pulchra comis, verùm baccas fert laurus amaras:
Neu ſpe fallaci decipiare, caue.

Arbor ex impiis, Apollini, Æſculapio, Bono Genio, aliisque Diis ſacra, in Sacris diuinitus inſtitutis indicta. Secura & obſtrepera, lætitiæ victoriarumque nuncia, ad faſcina quoque adhibita. *Paſſeratius:*

Laurus amica bonis Geniis, longeque repellit
Nube caua tectos Lemures —

Sub cujus umbra tutos ſe credunt impii, tutos à cœleſti fulmine, formidabilis ipſi Diabolo. Arbor quoque innumeris expoſita caſibus, ut ſæpe repentina calamitate funditus pereat, *ſeneſcens velociter*, *Plinio*. Plura, quæ ad rem faciunt, vide apud *Urſinum* l. c. Laurus hæc, deſcribente I. B. in juſtæ magnitudinis arborem excreſcit, regionibus calidioribus, caudice enodi, cortice tenui, materiâ rarâ, nec multùm valida.

PSAL. XXXVII. v. 2.
Foenum et Herba mortalit. Symbol.

Pſal. XXXVII. v. 2.
Heut geſund, morgen todt.

I. G. Thelot sculps.

PSAL. XXXVII. v. 35.
Laurus Impiorum Symbolum.

Pſal. XXXVII. v. 35.
Der Lorbeer-Baum ein Bild der Gottloſen.

I. G. Pintz sculps.

PSAL. XXXIX. v. 6. 7.
Mors ultima linea rerum.

Pſal. XXXIX. v. 6. 7.
Heute reich, morgen eine Leich.

G. D. Heuman sculp.

valida. Radices habet craſſas, inæquales, obliquas. Viroris eſt perpetui, nitidi in junioribus, ſaturatioris in adultioribus. Folia oblonga, dura, acuminata, mucrone aliàs acutiore, aliàs obtuſiore, ſeſcunciam aut duas uncias lata, palmo longiora: ſapor acer, aromaticus & ſubamarus. Adhærent folia ramis viridantibus breui pediculo. Flores ſecundum ramos exeunt conferti, hederaceis quadantenus ſimiles, majores, albi, multis in medio apicibus: Succedunt iis baccæ, ceraſis minoribus pares, oblongæ, colore primùm viridi, ubi maturuerint, nigro, quæ ſub cortice tenui nucleum bifidum calloſum ac durum cum aliqua acrimonia amarum ac pinguem claudunt. Siſtit hanc arborem Fig. A. ejus characteres Fig. B. Hæc hactenus de lauro, integram enim Δαφνολογίαν ſcribere non eſt animus. Liceat mihi, cum bona Interpretum venia, lauro ſubſtituere *laureolam*, quæ duplex fere. Prior ſpecies, nobis vulgaris, *Laureola folio deciduo ſiue Mezereon Germanicum* I. B. *Laureola folio deciduo, flore purpureo, officinis Laureola fœmina* C. B. Altera *Laureola ſemper virens flore luteolo*, I. B. *Laureola ſemper virens flore viridi, quibusdam Laureola mas*, C. B. Priorem ſiſtit Fig. C. ejus characteres Fig. D. Hanc ita deſcribit I. B. Frutex eſt ad trium cubitorum interdum altitudinem excreſcens, radice in aliquot partes diuiſa, minimi digiti craſſitudine, longâ, altè ſe demittente, albâ: ex qua aſſurgunt virgulæ plerunque ſingulares, lentæ, teretes, tenues, cortice duplici tectæ, exteriore cinereo, tenui, fragili, interiore exterius virente, interius albicante, valde lentæ, & fractu contumaces, lanuginem quandam bombycinam, dum diuelluntur, oſtendentes, cui ſubeſt lignum candidum, ſolidum, medulla pauca præditum. Flores ad ramulorum latera ſine pediculo, nunc ſingulares, nunc plures ſimul junctí ex nodulo ante folia prodeunt, palliduli, ex rubello purpuraſcentes, oblongi, in quatuor foliola mucronata reflexa diuiſi, odore ſuaui, in medio ſtaminula aliquot crocea. Folia ex tuberculis plerunque plura ſimul, colore herbaceo; Baccæ cum maturitate rubentes, quæ reſiccatæ nigricant, quarum interior nucleus cannabis ſemini ſimilis, medulla candida. Tota planta, ut odore graui eſt, exceptis floribus, ita ſapore acerrimo & urentiſſimo. Videtur mihi utraque ſpecies Lauro aptior explicando Textui. Quæ *ſempervirens* cluet, pariter ac Laurus, ſymbolum dici poteſt impiorum, quibus in hoc mundo omnia eueniunt ex voto, qui felices ſunt ter & amplius, opibus, honoribus abundant. Quæ *foliis* eſt *deciduis*, peraptè ſiſtit fugaces diuitias, florentiſſimum rerum ſtatum mox deciduum, impios, qui ſibi ipſis accerſunt mala αὐτόματα, αὐθαίρετα. Utraque ſapore ſuo acerrimo, ardentiſſimo, illorum Tyrannides, erga pios odia. Non ſufficiunt hæc pro commendanda Laureola, quæ *Chamædaphne* & *Daphnoides* videtur veterum, Dioſcoridis & Plinii. Proſtant argumenta ex nomine petita. Utraque *Mezereon* audit Trago & Cæſalpino; quæ folio eſt deciduo, *Meſereum Germanicum* Lobelio, quæ vox ex Oriente accerſenda videtur. Sanè Perſæ adhuc hodie hanc plantam vocant *Mazerijun*, nominatim eam, quæ in *Germijan* prouenit, ad 5. vel 6. pedum altitudinem aſſurgens, cauliculis robuſtioribus, baccis viridibus Capparum inſtar, quæ aceto conditæ proſunt contra Hydropem. *Meminzk. Lex.* p. 4232. Judicent linguarum periti, annon hæc ipſa vox affinis ſit Hebraicæ noſtræ אזרח?

TAB. DXLVIII.

Pſal. XXXIX. verſ. 6. 7.

6. Ecce tu conſtituiſti dies meos palmi (a) minoris longitudine, quin æuum meum ſic eſt, quaſi non ſit, præſertim tibi collatum: reuera prorſus (b) nihili eſt homo quiuis, quamlibet firmus conſiſtere videatur. Sæla.

(a) Ebr. palmares dediſti dies meos.
(b) Ebr. Utique tota vanitas omnis homo ſtans.

6. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te. Veruntamen uniuerſa vanitas omnis homo viuens, homo viuens.

7. Quin in imagine videt homo, temerè tumultuatur, congerit, & neſcit, cui ea congreget.

7. Veruntamen in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur; theſaurizat, & ignorat, cui congregabit ea.

QUerelæ præcedunt preces v. 5. *Indica mihi, DOMINE, finem meum, & quisnam sit modus dierum meorum, ut sciam, quanto tempore mihi in miseriis viuendum sit, (Notum fac mihi, DOMINE, finem meum, & numerum dierum meorum, quis est: ut sciam, quid desit mihi,)* quæ non ita sunt intelligendæ, ac si morbis aliisque calamitatibus penè consumtus Dauid curiosus fuerit scire præcisum, quo vita atque miseria finitura sit, momentum; quin potius de εὐθανασίᾳ, arte beatè moriendi, vitæ finem deuotè ac piè considerandi, seseque ad diem ultimam, sed felicissimam omnium suarum, præparandi: ut quotidie videmus morbis chronicis iisque dolorificis diu afflictos delassari, ἀνάλυσιν ultimam suspirare, in quo ipso consistit inter alia morborum, afflictionum præstantissimus usus. Ita nempe res prouidentissimè simul ac gratiosissimè dirigit supremum Numen, ut doloribus corporis, fibrarum nimiæ tensioni, adsociet tristem animi sensationem, qui pressus aliquandiu liberari exoptat, & gratiam hanc piis suspiriis petit ab eo, qui vitæ ipsius est author; præprimis autem, quia firmâ spe vitæ æternùm beatæ consequendæ est fretus, exclamans cum Diuo Psalte v. 8. 9. *Et nunc quid expecto, DOMINE? In Te certè spes mea recumbit. Ab omnibus sceleribus meis libera me: (Et nunc quæ est expectatio mea? nonne DOMINUS? & substantia mea apud te est. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me:)* Considerans attentè, nihil esse vitam reliquam, nihil vitam anteactam integram, intuitu æternitatis, umbram, malorum & calamitatum seriem, miseriam concatenatam. *Ecce Tu*, ita noster pientissimus Rex, *constituisti dies meos palmi minoris longitudine, quin æuum meum sic est, quasi non sit, præsertim Tibi collatum: reuera prorsus nihili est homo quiuis,* τὰ σύμπαντα ματαιότης, ἄνθρωπος ζῶν, *quin in imagine,* ἐν εἰκόνι, in imagine umbratica, *videt homo, temerè tumultuatur, congerit, & nescit, cui ea congreget.* Et Ps. XC. 9. 10. *Cuncti dies nostri te irascente dilabuntur, annos nostros finimus dicto citius. Dies annorum nostrorum, quibus viuimus, anni sunt septuaginta, aut ad summum octoginta: jam præstantissimum horum labor est & molestia, velociter transit, nosque auolamus. (Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.)* Junge confessionem Patriarchæ Jacobi coram Pharaone expositam Gen. XLVII. 9. *Dies annorum, quibus peregrinus fui, triginta sunt & centum anni: pauci quidem & mali fuerunt dies annorum vitæ meæ, nec attigerunt dies annorum vitæ patrum meorum, quibus ipsi fuerunt peregrini.* Jobi XIV. 1. 2. *Homo natus mulieris, viuens breuiori tempore, in omnibus suis diebus affatim habens turbarum. Ut flosculus oritur & succiditur, fugitque velut umbra, nec persistit. (Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.)* Persuasus fiet de hac palmaria, quam uno ore promunt viri DEI, veritate quiuis, si modò se atque conditionem suam considerare dignabitur. Consistit sanitas nostra in exacto animam inter & corpus, partes ipsius corporis solidas atque fluidas, æquilibrio, sed hoc ipsum in puncto veluti indiuisibili, quo fruimur, quamdiu vitam trahimus, nunquam, ut omnino haud hyperbolizemus, si dicamus, non esse quempiam mortalium, qui viuat perfectè sanus. Tollit hoc æquilibrium anomalia quæuis, vel minima, in motu sanguinis & spirituum, δυσκρασία quæuis inter partes ipsius fluidi sanguinei, tonus fibrarum tantillo vel relaxatus, vel tensus nimiùm, affectus animi etiam leuissimi. Ratio proin nostra quouis momento sistit nobis caducitatem vitæ, sed excitet quoque desiderium, idque anxium, beatissimi illius status, quo æquilibrium inter partes integrantes hominis futurum est perfectissimum, nosque nunc mortales corpore æternùm sano, anima infinitè beata DEUM erimus glorificaturi. *Non res, sed indicium & signum rei sunt omnes mortales. Inane est quicquid satagunt, quicquid turbantur, tumultuantur, interim enim pertranseunt instabiles, & festinant ad mortem. Ejus conditionis cum sit omnis homo, tamen stultè molitur minutulis accessionibus rem familiarem augere, & multo labore ditari, rebus illicò perituris, & non sine molestia conseruandis, & ut feliciter fruatur illis in vita sua, non tamen scit, cui ea sit post fata relicturus, æquè enim facile hosti cedent laboriosè asseruata, ut filio, fortassis degeneri & ingrato. Pellican.* in h. l.

PSAL. XXXIX. V. 12.
Tinea, pulvis et umbra.

Pſal. XXXIX. v. 12.
Der Menſch eine Behabe und Eitelkeit.

I. A. Fridrich sculps.

PSAL. XLII. v. 2.
Cervus ὑδρόδιψος.

Pſal. XLII. v. 2.
Der lechzende Hirſch ein Frommen-Bild.

I. A. Fridrich sculp.

TAB. DXLIX.

Pſal. XXXIX. verſ. 12.

Etenim dum tu hominem ob iniquitatem objurgans caſtigas, ilicò tabeſcere facis, velut tinea, quidquid eſt in eo deſiderabile, quia (a) vanitas eſt omnis homo.

(a) Vel, adeò friuola res eſt homo.

In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem. Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus: veruntamen vanè conturbatur omnis homo.

NEmini non notum, magna *tineam*, minuti puncti animalculum, inferre damna veſtibus, pellibus, ligno, corporibus ſolidis aliis, rodendo nempe & corrodendo: ita, mens eſt hæc Dauidis, homo, ſpeciatim impius, tum ipſe, tum in ſuis poſteris, conſumitur judiciis DEI occultis, *veluti* à *tinea*, ut *tabeſcat*, *quidquid eſt in eo deſiderabile*, pereat ſanitas, alba liguſtra cadant, vaccinia nigra legantur, euanidæ fiant diuitiæ, in fumum abeant honores. Audi interminantem populo ſuo DEUM Hoſ. V. 12. *Ego fui ipſi Ephraim ut tinea, & inſtar teredinis domui Juda.* Ubi notatu omnino dignum, DEUM ſe ipſum conferre animalculo adeò vili & minuto, ſed intelligi debere potius judicia lento gradu irruentia, & veluti per cuniculos erodentia. Habent LXX. *tineæ* loco ἀράχνην, *araneam.*

Commodam ſtationem heic inuenit *tinea argentea* alis plumoſis, talis, qualem ſub microſcopio vidit *Hook Micrograph.* p. 195. minutum nudo viſui corpuſculum coloris lactei, alis quatuor etiam albis, quarum binæ anteriores longiores poſterioribus, omnes autem ſunt plumoſæ, fibris utrinque exeuntibus veluti ex ſcapo. Sub microſcopio ſunt non ſolùm alæ totæ plumis obſitæ, ſed etiam minimi puluiſculi cuti tangenti adhærentes veræ plumæ. Inſectum ipſum cruſtâ obducitur, ſed valde tenerâ. Habet, quod admiretur, Lector animalculi ſubtiliſſimi tenerrimam texturam ex icone. Confer, ſi lubet, plumulas has ipſas cum auri argentiue aceruis, quibus vel viui orbantur diuites, ut illæ ex leui attactu decidunt, vel qui tandem igni cedent in prædam.

TAB. DL.

Pſal. XLII. verſ. 2.

Ut Cerua (a) mugit ad torrentes aquarum, ſic anima mea mugit ad Te, o DEUS.

(a) Arag vox proprie Ceruis tribuitur, quum anhelantes & inhiantes à venatoribus agitantur, & aquam quærunt. Quidam glocitare vocant.

Quemadmodum deſiderat Ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te, DEUS.

SUnt heic obſeruanda nonnulla, quæ cumprimis Hiſtoriam Naturæ ſpectant. Ex 10. nominibus, quæ Ceruo, & cognato ei Capreolo, in Sacris dantur, occurrit heic אַיָּל *ajjal*, à quo אַיָּלָה *ajjalah*, *Cerua*, de qua voce vid. Deut. XIV. 5. 6. Jungitur heic Ceruus mas fœminino תַּעֲרֹג. Hinc LXX. pro *Ceruo Ceruam* habent, ἡ ἔλαφος, & Latina noſtra, *ut Cerua mugit.* Fortè quod juxta *Kimchium* fortior ſit vox fœminæ, quàm mari, ſed contrarium affirmat *Ariſtot. Hiſt.* IX. c. 14. οἱ ἔλαφοι οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν φθέγγονται βαρύτερον. *Cerui mares fœminis fortius clamant.* ἔστι δὲ ἡ μὲν τῆς θηλείας φωνὴ βραχεῖα, ἡ δὲ τοῦ ἄῤῥενος ἔχει μῆκος. *Breuis quidem eſt fœminæ vox, ſed maris protractior.* Verum enim verò obſeruandum, in Linguis Hebræa & Græca fœmininum nomen dari etiam ſexui maſculino. Apud *Ariſtotelem in Mirab.* legimus, Ceruas Epiroticas defodere dextrum cornu, τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύτ-

τορύττειν τὸ δέξιον κέρας, & *Hiſt.* L. IX. c. 5. τὰς ἐλάφας τὰ κέρατα ἀποβάλλειν, quæ de Cerua dici nequeunt; notum quippe, ſolos mares Ceruos eſſe cornigeros. *Heſychius:* ἔλαφος κεραός, ἄῤῥην. ὁ γὰρ ἄῤῥην ἔχει κέρατα. Rari quid eſt Cerua κερατοφόρος, ſed tamen non ſine exemplo. Aluit heic aliquandiu Nobilis Matrona Ceruam cornutam, viſam poſtea in ἐλαφοτροφείῳ urbis per triennium. Capitis Sceleton ornat Muſeum ciuicum Tigurinum. Dedit hæc mihi occaſionem conſcribendi *de Cerua cornuta* Epiſtolam, *Diſſertationi de Alce* Amici olim conjunctiſſimi, *Joh. Frid. Leopoldi*, Baſileæ A. 1700. habitæ pro gradu, annexam. Occurrunt & alibi Ceruarum cornutarum exempla. *Pindaro* teſte *Ol.* r. B 7. Taygeta, Atlantis filia, Dianæ conſecrauerat

Χρυσόκερον ἔλαφον θήλειαν,

Auricornem Ceruam fœminam.

Occurrit & κερασφόρος apud *Sophoclem*, κέρασσα ἔλαφος apud *Euripidem in Iphigenia*, Κερόεσσα apud *Anacreontem*. Alias meminiſſe juuabit parum, & extra oleas fortè ſaltarem, ſi ſubjungerem αἰτιολογίαν κερατοειδῆς hujusmodi ἐξοχώσεως. Non heic agitur de eo, quod rarum eſt atque monſtroſum, ſed de eo, quod eſt obuium.

Cornu præcipuè ſexum tibi dicet & annos,
Cernere nempe tibi ſi fas: hæc pondera frontis
Fœmina nulla gerit, nec vos Erymanthia Cerua,
Herculeos inter quondam celebrata labores,
(Fabula ſeu fuerit, ſeu res monſtroſa) moretur.
Fœmina nulla gerit per frontem cornua —

Ita *Jacobus Sauary*, Poëta non minus venuſtus, quàm venator peritus *de Venat.* apud *Bochartum*. Haud tamen è re fore duxi in Tabula hac ſiſtere Ceruam noſtram cornutam, cujus cornu digitum unum eſt craſſum, duos longum, & eminentia quidem prolongata oſſis frontis ſiniſtra, quam *Cornu* vocat Albucaſis, *Dionyſiſcum* alii, adeoque continuum ipſi Cranio Fig. A. Sociam huic Ceruæ jungo Capreæ in ſylua Silana captæ menſe Junio 1698. cornua Fig. B. &, ne monſtrorum quid deſit, Capreoli caput cornibus monſtroſis Fig. C. nec non Cerui Africani nani crus, natiuâ magnitudine Fig. D. quæ omnia in Muſeo meo adſeruo.

Circa clamantem Cerui vocem notandum, Hebræam עָרַג *arag*, in Textu obuiam, propriam eſſe Ceruo, docentibus Rabbinis, *Kimchio*, *Selomone*, *Pomario*. Sunt namque Hebræis voces clamoribus brutorum propriæ, uti Latinis; ſignificant

נָהַם rugire Leonis,
שָׁקַק uncare Urſi,
נָעַר mugire Bouis,
צָהַל hinnire Equi,
נָבַח latrare canis, & ſic porrò.

Inueniunt Eruditi noſtrorum temporum in Cerui clamore עָרַג *argah*, imo in ipſo Dauidis noſtri pientiſſimo voto fontem fabulæ illius de venatrice *Arge*, quæ Ceruum perſequens ita allocuta eſſe dicitur: *Tu licet Solis curſum ſequeris, tamen te conſequar;* in Ceruam ab irato Sole mutata. Eſt quippe *Arge* idem, quod עַרְגָּה *argah*, Ceruorum more glocitans. Vid. *Hygin. Fab.* 205. Sed ex Veteribus haud omnes vocem עָרַג ſumſere de clamore Ceruorum. LXX. habent ἐπιποθεῖ, *deſiderat*, Symmachus uſus eſt verbo ἱμείρεσθαι, quod idem ſignificat, & in Scholio ὡς σπεύδει ἔλαφος, *ſicut feſtinat Ceruus*, ſexta Editio, ὃν τρόπον πεδίον πρασιαθῆ, *quemadmodum campus ſitiet imbrem.* Hieronymus & Vulgata, Seniores ſecuti, *deſiderat.* *Apollinaris* in paraphraſi,

Ἧυτε πηγαίων ὑδάτων κεμὰς ἱμείρεσα.

Ut fontanas aquas hinnulus deſiderans.

Affine eſt & Hebræorum עָרַג Græcorum ὀρέγεσθαι, ὄρεξις, *appetitus.* Complectitur *Ludolfus Comm. Hiſt. Æth.* p. 206. omnia voce Germanorum emphatica *lechtzen*, *wie der Hirſch lechtzet nach friſchem Waſſer*, *alſo lechtzet meine Seele*, *GOTT*, *zu Dir.* Certum id eſt, vocem עָרַג, ſi clamorem denotat, non Ceruis eſſe propriam, ſed & aliis animantibus communem. Joel. I. 20. *Sed & beſtiæ agri vociferabuntur* (תַּעֲרֹג *thaarog*) *ad te, quod exaruerint torrentes aquarum, & quod ignis abſumpſerit amœniſſima loca deſerti. (Sed & beſtiæ agri quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniam exiccati ſunt fontes aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.)* Et neque Græcis neque Romanis peculiaria ſunt, quibus clamorem Ceruorum exprimant, nomina. Habet *Virgilius Georg. L. III. rudentes*, *Oppianus Halieut.* L. II. βεβρυχότες, *rugientes*, *Xenophon in Cyneget.* βοῶντες, *clamantes*, *Euſtathius* μηκάζοντες, *balantes.* *Lud. de Dieu*, Æthiopes ſecutus & Arabes, verba Pſaltis ita reddit, *ſicut Cerua adſcendit ad decurſus aquarum*, *ſic anima mea adſcendit ad te*, improbantibus id aliis, quia deſcenditur ad aquas, non aſcenditur. Sed æquè poteſt dici Ceruus aſcendere, nimirum *ad decurſus*, ad defluos ex montibus torrentes, ad catarrhactas, ut nil ego videam, quod ſit ἀπροσδιόνυσον.

Ex cauſis naturalibus Cerui aquas ſitientis occurrunt apud *Kimchium* tres: 1. quod degat in locis ſiccis, 2. ex deuoratis ſerpentibus exæſtuetur, 3. vitam à canum perſecutione in periculum actam ſaluet tranatando aquas. Animaduerſionibus hæc Philoſophemata indigent. Amat Ceruus loca ſicca, ſyluoſa, ſed & ſitiens aquas, quas mox, canis ad inſtar, qui è Nilo bibit,

bibit, deserit. Sed accendi sitim ex deuoratis serpentibus, incertum; ἀδιψοι sint oportet Cerui in Regionibus frigidis viuentes, ubi nulli sunt vel pauci Serpentes. Attamen gustant hanc sitis Ceruinæ causam *Chrysostomus*, *Theodoretus*, *Augustinus*, *Arnobius*, *Hieronymus*, *Beda*, *Xenophon Geopon.* L. XIX. c. 5. *Theophr. Caus.* L. IV. c. 10. *Plutarch. Lib. utrum Anim. Ælian. Hist.* L. VIII. c. 6. *Joseph. Antiq.* L. II. c. 5. *Nicander in Theriac.* v. 140. alii. Sunt plerique ex iis, qui Serpentes è latebris attrahi volunt Ceruorum halitu, imo Ceruos ætate decrepitos ex ὀρεοφαγίᾳ roborari. Ita *Tertullianus de Pallio* c. 3. *Basil. in Ps.* XXVIII. Nec desunt rationes Physicæ. Pollent Serpentes sale volatili, quo sanguis attenuatus circulat celerius, unde sitis; sed & insunt illis partes oleosæ, viscosæ, quæ optimum largiuntur nutrimentum; hinc caro viperina Hecticis solatio venit. Ceruus à canibus exagitatus, si præcipitet sese in aquas, flumina, lacus, non euadit duntaxat persecutorum suorum insidias & discrimina, sed vires ex nimia transpiratione lassatas subitanea pororum occlusione restaurat. Legatur *Xenophon Cyneget. Arist. Hist.* L. VI. c. 29. *Budæus de Venat. Ceruor.* Ratiocinio facilis est in hunc Psalmistæ Textum locus. Velociter mouentur agitato Ceruo tum fluida tum solida, augetur διαπνοὴ, auolant multi spiritus, accenditur, exiccatis colli & faucium glandulis, sitis, quæ comitem habet aquei fluidi appetitum. Ut haud habeamus necesse cum Talmudistis Aquilegem Ceruum relegare ad miracula, vel ejus clamorem ad opera supererogatoria. Cerua, ajunt hi Mythologi, animalium est pientissimum. Confugientibus ad illam agri bestiis, & intercessionem flagitantibus, inclinans sese cornua (cornigera scilicet) demittit in scrobem studio excauatam, clamat ad DEUM, exauditur, aquas ex abyssis impetrat, quæ sitientibus animalibus solatio sunt. Sic ex Ceruo vel Cerua faciunt ridiculi hi ex recutitorum gente commentatores Mosen aut Eliam.

Existimaret quis, siticulosa magis fore animalia, quò citatiore aguntur cursu, sed mirabitur *Rupicapras* ἀδίψας prorsus, quæ tamen pernicitate omnia ex ceruino & caprillo genere animalia superant, & per hyemem, pabulo licet sicco nutritæ, nihil tamen vel bibunt, vel de niue lambunt. Attestor rarum admodum φαινόμενον obseruationibus Consultissimi & Prudentissimi Reipublicæ Tigurinæ Senatoris, *Caspari Wertmilleri*, Fautoris mei honoratissimi, quas per 20. annorum decursum fecit, fultus. Problema altiori indagine dignum.

Haud morabitur me mystica Textus applicatio. Qui exegesin datam gustat, ei haud erit difficile Ceruo sitienti conferre animam amore DEI accensam, à canibus, persecutoribus, infestatam, sub manu DEI castigantis pressam, fatigatam, lassatam, aquas viuas è fonte viuo profluas consolationis diuinæ anxiè desiderantem. *Ut cerua mugit ad torrentes aquarum, sic anima mea mugit ad Te, o DEUS.*

Psal. XLIV. vers. 20.

Quum attereres nos in loco Draconum, atque umbra mortali nos obtegeres.

Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.

IN Sacris pariter atque profanis Scriptis, quod jam sæpius innui, תַּנִּים, *thannim*, *Draconum*, nomine intelligi debent non alati illi δίποδες, vel τετράποδες, quos vulgi fabula circumfert, & dextra artificum manus pingit, sed magni voluminis Serpentes, qui plerunque in desertis degunt locis. Unde est, quod populosissimæ Urbes atque Prouinciæ justo DEI judicio in habitacula Draconum conuertendæ dicantur, Prophetico stylo, Jes. XIII. 21. XXXIV. 13. Jer. IX. 11. X. 22. XLIX. 23. LI. 37. Mal. I. 3. quapropter Aquila בְּמְקוֹם תַּנִּים reddidit ἐν τόπῳ οἰκητῷ, *in loco inhabitato*. Certum hoc, Dauidem per *attritionem in loco Draconum*, & *umbræ mortalis obtectionem* intelligere diras persecutiones, sub quibus tamen animo haud frangitur Ecclesia DEI. *Non defecit retro cor nostrum, nec declinant à semitis tuis gressus nostri. (Non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua.)* v. 19.

Pſal. XLV. verſ. 9.

Myrrham, Aloen & (a) Caſſiam (redolent) omnia veſtimenta tua, è palatiis eburneis (deprompta), ut (b) te exhilarent.

(a) Quidam Kezioth pro plicis & laciniis veſtium legunt, Judæi gingiber.

(b) Mini quidam proprium loci faciunt, unde ebur adfertur.

Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te.

FAtis ſubſunt ut homines, horumque geſta, ita & mineralia, plantæ, animalia, horumque omnium nomina, vel mutationi, vel interitui obnoxia, difficillimè ſæpe, vel planè non, ex profundis tenebris protrahenda. Exemplo fuere gemmæ in pectorali Aharonis. Subſidio heic veniunt non tam rerum naturalium inexperti Theologi, quàm Philologi, ii cumprimis, qui Orientales excolunt linguas, naturæ ruſpatores, itineratores. Iis tamen ipſis Codicis ſacri Interpretibus, qui myſticum amant ſenſum, neceſſaria prorſus eſt rerum ipſarum, de quibus agitur, notitia, utpote ex quarum indole applicatio fieri debet. Exemplo ſit Textus, de quo nunc, Dauidicus, in quo veſtimenta Regis & Sponſi, carnis Meſſiæ humanitas, & Λόγε Diuina Majeſtas, conferuntur præſtantiſſimis aromatibus, *Myrrhæ*, *Aloe*, & *Caſſiæ*.

מוֹר *Mor* certò ſignificat *Myrrham*, quo nomine venit & frutex ipſe myrrhifer, in Arabia, aliisque Regionibus Orientalibus creſcens, & ſuccus inde vel ſponte fluens, vel expreſſus. Et Arabes hodie vocant *mürr*, Turcæ *mürri ſafi*, & in genere *mürr*, omne, quod eſt amarum. *Meninzk. Lex.* 4538. Sunt tamen, qui dubitant, num Myrrha hodierna, in officinis nota, eadem ſit cum veteri illa pretioſa, cujus heic & alibi in Sacris fit mentio. Videantur Notæ ad Exod. XXX. 23.

אֲהָלוֹת *ahaloth* communiter redditur *Aloe*. Sententiæ ſuæ parum confiſi fuiſſe videntur LXX. qui heic reddunt σταχτὴν, *guttam*, ſed Prov. VII. 17. Κρόκινον, & Cant. IV. 14. ἀλωὴθ. Eſt Σταχτὴ, *Stacte*, quod aliàs vidimus, Myrrha ſelectiſſima, odoratiſſima, ſponte fluens, τὸ λιπαρὸν σμύρνης πρόφατε, *Dioſc.* L. I. c. 74. Et hodie habetur ea pro ſelecta, quæ intus oleoſi quid habet. *Aloen* ſi adoptamus cum plerisque Interpretibus, affinitate vocis אֲהָלוֹת nixi, quæſtio iterum eſt, an intelligendum ſit lignum, an ſuccus? & ſi ſuccus, an *Socoterina* dicta, vel *Hepatica*, ſuccus ex foliis Aloes expreſſus & coctus, uſualis in officinis, ad Pillulas, Elixiria, qui utique juxta cum Myrrha in Balſamatione Saluatoris fuit adhibitus, cuiue heic vix locus, quia non εὐώδης, ſed δυσώδης potius? an ἀλωὴ ὀξυκτὴ, *Aloe foſſilis*, *Dioſc. Præf.* L. I. ad Aſphaltum potius referenda, & Mumiis apta? *Edm. Caſtello Orat. de Botanolog. Sacr.* p. 29. occaſionem dedit τῶν LXX. κρόκινον Prov. VII. 17. pro אֲהָלוֹת ſeligendi *Crocum*, quem hodienum Judæi inter præcipua aromata numerant: accedit, quod Crocus propter fragrantiam olim lectis & veſtibus fuerit adhibitus, & Indis vocetur *alad*, voce affini τῇ ἀλωὴθ. Sed contra Crocum facit, quod Cant. IV. 14. juxta ponatur τῇ Ἀλωῇ. Neque admitti poteſt *Buxtorffii Santalum*, quia odore deſtituitur *rubrum*, & leui præditum eſt *album* vel *citrinum*. *Clerico* ad Num. XXIV. 6. placet *Coſtus*, *Wedelio* Diſſ. de אֲהָלִים ſeu *ligno Aloes*, cui & nos pollicem damus, *Aloes lignum*, *Agallochum*, *Xyloaloe*, *lignum Paradiſi* dictum, quod ad Euphratem, Paradiſi fluuium, creſcat, *Cluſ. Not. ad Hiſt. Aromat. Garc. ab Hort.* L. I. c. 16. fragrantis admodùm odoris, in ſuffimenta & olim adhibitum, & hodie apud Indos, Sumatrenſes, Malaccenſes, Cambajenſes, Chinenſes adhiberi ſolitum, quod, pretioſius ſcil. *Calambac*, *Calampart* C. B. nomine venit. Sed diſtinguit *Pomet. Hiſt. des Drog.* L. I. c. 1. *Calambuc* à *Calambac*, illud vocans Agallochum vulgare, hoc medullam interiorem, pretio & εὐωδίᾳ ſuperiorem. Recenſentur quippe poſt Calambuc duæ aliæ ligni Aloes ſpecies, prima *Agallochum officinarum*, Linſchotenio *Palo de Aguilla*, ſecunda, vel tertia, *Aquila braua*, cujus lignum Luſitanis ſeruit pro globulis precatoriis, Indis ipſis pro rogis, quibus Magnates & Sacerdotes imponunt. Commodè proin per אֲהָלוֹת intelligere poſſumus, vel lignum ipſum pretioſius, vel ejus ſubſtantiam reſinoſam, quæ cumprimis pro Aloe Veterum placet *Grewio Muſ. Soc. Reg.* Eſt autem tanti pretii Calambac ſelectum apud Orientales populos, ut haud rarò auro argentoue contra carum habeatur. Ex America huc pertinet *Ligni Rhodii* vel *Aloes* ſpecies *Lauro affinis Terebinthi folio alato, ligno odorato candido, flore albo. Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol. II. p. 24. Tab. 168. fig. 4. An Lucinum arbor Tiliæ foliis minoribus Americanum Pluk. Alm. p. 228. Phyt. Tab. 201. fig. 3?* quod lignum fragrantiâ ſuâ Columbum ad Cubam Inſulam allicuiſſe fama fert. Ex hodiernis Orientalium populorum nominibus, quibus *Agallochum* venit,

PSAL. L. V. 9. 10. 11.
Animantia cuncta DEI opus.

Pſal. L. v. 9. 10. 11.
Alle Thiere als Gottes Geſchöpfe.

I. G. Pintz sculps.

nit, affinia ſunt τῶ אַהֲלוֹת Hebræorum, *el-liijet aghaluchy, elwa* Turcarum, Perſarum *aluwwe*, *Men. Lex.* p. 4217. 5769. 5816. item *jelengeg, elengeg, jelengiug, elengiug, jelengiugi*, Id. p. 5604. 5815. quæ *Xyloaloes* ſunt cognomina.

Tertium aroma ἐυώδες, cujus Pſaltes meminit, eſt קְצִיעוֹת, quod Latina noſtra reddit Caſiam, Vernacula *Kezia*, LXX. Κασία. Sumit id Chaldæus Interpres pro Hebræo קִדָּה *Kiddah* Exod. XXX. 24. qui locus videatur.

Memorat tandem Pſaltes *palatia eburnea*, βάρεα ἐλεφάντινα, *domus Elephantinas*, alii ναὲς ἐλεφαντίνες *Templa eburnea*, Scholiaſtes, ναὲς ὀδόντος *Templa dentis*. Et 1. Reg. X. 18. legitur Solomo *feciſſe ſolium magnum eburneum, illudque obduxiſſe auro optimo. (Fecit rex Salomon thronum de ebore grandem; & veſtiuit eum auro fluuo nimis.)* Ante Solomonis æuum in Sacris nihil legitur de ebore; ſed de Ahabo legimus 1. Reg. XXII. 39. extruxiſſe eum *domum eburneam*. Hujusmodi quoque domuum mentio fit Amos III. 15. & *lectorum eburneorum* VI. 4. Apud *Homerum Odyſſ.* δ'. v. 72. 73. ſunt Menelai palatia exornata auro, argento, electro & ebore.

\- - - - δόματα ἠχήεντα
Χρυσῦ τ', ἠλέκτρε τε καὶ ἀργύρε, ἠδ' ἐλέφαντος.

\- - - - *domus reſonantes*
Auro, electroque & argento, atque ebore.

Apud *Bacchylidem* Magnatum ædes in Inſula Ceo erant pariter fulgentes auro & ebore, χρυσῶδ' ἐλεφαντί τε μαρμαίρεσιν δῖκοι. Ipſe Pro-Rex Joſephus Jacobum Patrem repoſuit in lectum eburneum רשנרפין *deſindaphin*, ſi Jonathani & Hieroſolymitano, Chaldæis Interpretibus, credimus. Plura de ebore alibi.

TAB. DLI.

Pſal. L. verſ. 9. 10. 11.

9. *(a)* Non eſt, ut accipiam de domo tua juuencum, nec de caulis tuis hircos.

(a) Non indigeo ſacrificiis.

10. Meæ ſiquidem ſunt omnes feræ ſyluarum, pecudes in *(b)* mille montibus.

(b) Al. legunt in montibus & boues.

11. Noui cunctas in montibus volucres, penes me ſunt animantes agreſtes.

9. Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, jumenta in montibus & boues.

11. Cognoui omnia volatilia cœli: & pulchritudo agri mecum eſt.

MAnifeſtum reddit Ter Optimus Ter Maximus DEUS abſolutum ſuum in omnes creaturas dominium, imo & αὐτάρκειαν ſuam, ut ſacrificiis noſtris haud indigeat; non tam noſtra cupit ſibi præberi, quàm nos ipſos. *Non eſt, ut accipiam de domo tua juuencum, nec de caulis tuis hircos. Meæ ſiquidem ſunt omnes feræ ſyluarum, pecudes in mille montibus.* Meæ, jure creationis & conſeruationis; meæ, quia à me dependent in eſſe ſuo & viuere, quouis momento.

Notandum, Hebræum זִיז *ziz* v. 11. ſignificare in genere omne animal, hinc & noſtræ Verſiones זִיז שָׂדַי *ziz ſadai* reddunt *animantes agreſtes*, *die Thiere auf dem Feld.* Radix eſt זוּז *zuz*, *moueri:* Hebræo *ziz* reſpondet Græcorum κινώδαλον, quaſi κινώδαλον, animal quodcunque ſeu in terris, ſeu in aquis viuens. *Heſiod. Theogon.* v. 582.

Κνώδαλ' ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα.

Συνόνυμον eſt κινώπετον apud *Heſychium.* Sed addita vox שָׂדַי *ſadai* indicat, intelligi debere feras, animalia agri. R. *Solomo* habet *omne agri reptile. Aben Ezra* auem vult, de qua mira & ridicula narrant Mythologi Rabbini. R. *Juda* in *Midras*, quod expanſis alis Solem obtegat. Major certè, & infinities, *Gryllo*, quem *zizi* moderni Turcæ appellant, *Meninzk. Lex.* 1609. major *Fele*, quam *zizi* nos Germani, imo major aue illa *Bar-juchne* in *Bechoroth* c. 9. f. 57. è qua decidens κακῇ τύχῃ κακὸν ὦον 60. inundauit pagos, & 300. proſtrauit Cedros: major illa alia in *Baua Bathra*, cui profunda maris abyſſus ad genua duntaxat aſcendit, quam profun-

ditatem ſi dimetiri cupias, cogita, ſecurim prolapſam ad fundum pertigiſſe vix ſeptem annorum ſpatio. Conjecta vel exin, quid ſomnient illi μυθοσίφοι de *pecudibus in mille montibus.* Inter alia nempe animalia, quæ in Meſſiæ aduentu comparebunt, ſiſtet ſeſe *Behemoth* Jobi, bos ille, cui in diem vix ſufficit 1000. montium pabulum. Ne autem exiſtimes, incredule, perambulari quotidie à beſtia illa mille montes, quæ eodem ſemper degit loco, immota ut Tarpeſia cautes, adeò copioſum procreſcit continuò gramen, quod vix caperent mille montes, & abſumtum illicò recreſcit. Exemplum habe ridiculorum conceptuum, in quos prolabi queunt, qui cum Cabbaliſtis literæ inhærent nudæ, & vocabula, ſyllabas, accentus adeò minutim diſſecare norunt, ut e. g. in Lege Moyſis non inuenias duntaxat ea, quæ τὸ ceremoniale & morale attinent, ſed omnia omnium artium atque ſcientiarum arcana, omnes Demonſtrationes Mathematicas, Arithmeticæ Regulas, Politicæ Præcepta, Botanicam, ex quo inexhauſto rerum addiſcendarum promptuario Regum ſapientiſſimus omnem ſuam mutuatus fuerit eruditionem, ſcientiam de viribus herbarum à Cedro usque ad Hyſſopum. Enumerarem alios à nuda litera pendentes errores, niſi priſcorum Patrum pietati parcerem, non minus fere ridiculos, quàm ſunt Mahometis fabulæ; quarum unicam heic adferam ex *Eſpahani Chronica*, de *Gallo* albi coloris, qui DEO eſt à ſeruitiis, cujus alæ fulgent Smaragdis, Carbunculis, Margaritis, quarum una expanſa eſt ad Ortum, altera ad Occaſum. Caput eſſe immediatè ſub Throno DEI, pedes in aëre pendulos. Hæc auis ſingulis manè ad preces vocat, ſed cantu, quem non audiunt homines & impuri dæmones, ſed beati ſoli cœlicolæ. Junge, ſi fabulas ames, *Serpentem*, qui 70000. habet alas, alæ ſingulæ 70000. plumas, plumæ ſingulæ 70000. facies, facies quæuis 70000. ora, quorum ſingula loquantur 70000. linguas, unde haud mirum, quotidie tot decantari elogia, quot ſunt guttulæ pluuiales, folia arborum, lapides, & puluiſculi, dies in æternitate, angeli.

Pſal. LI. verſ. 9.

Expia me Hyſſopo, & mundus ero: laua me, & niue ero candidior.

Aſperges me hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

DE *Hyſſopo*, ejusue vi abſtergente, lege plura ad Exod. XII. 22. & ibidem varia plantæ à primitiuo *ezobh* orta Europæarum cumprimis Nationum nomina, quibus adde *zufa*, *zufa jabis*, *ciubra* Turcarum modernorum ex *Meninzk. Lex.* p. 1673. 2485. Obſerua porrò ex *Paracelſo* Tom. I. p. 1043. veteres docimaſticos artem ſuam *docimaſticam* & ſeparatoriam vocaſſe *Hyſſopaicam*, quâ nigrum ſulphur dealbare nouerant. Loquendi formula forſan ab Iſraelitis deriuanda, ad Pſalmum ſaltem noſtrum applicatiua. Obſeruatio hæc eſt *Ottonis Philippi Praunii*, Campidonenſis, & Principis & Urbis Medici clariſſimi, in quodam Epicedio.

Pſal. LII. verſ. 10.

At ego ſimilis oleæ frondoſæ in domo DEI, ſpem poſui in bonitate DEI in perpetuum.

Ego autem ſicut oliua fructifera in domo DEI, ſperaui in miſericordia DEI in æternum, & in ſeculum ſeculi.

EGo, *extirpato propter ſæuitiam ex Tabernaculo DEI Doego*, ero ut olea virens, *ſucci plena*, *viuax*, *fertilis. Succo enim diuinæ gratiæ in animum meum intrante fructibus juſtitiæ repleor*, *jugiter manſurus* in DEI domo, *coram facie diuina*, *in cœtu fidelium*; Confido benignitati DEI in ſeculum & ſempiternum: *tutum atque ſecurum me DEI facit benignitas, certumque ſalutis & gratiæ DEI æternæ. Hiller. Hierophyt.* P. I. p. 186.

Pſal.

Psal. LV. vers. 7. 8. 9.

7. Et dixi: Utinam mihi essent alæ, ut columbæ, auolarem enim & quiescerem.
8. Et longè profugerem, commorarer in deserto. Sæla.
9. Properarem ut à vento turbinoso, & tempestate evaderem.

7. Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam.
8. Ecce elongaui fugiens: & mansi in solitudine.
9. Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.

ENcomizatur passim columbæ volatus in Sacris. *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & tanquam columbæ ad fenestras suas?* Ita Jesaias LX. 8. de reducibus ex captiuitate Babylonica. Citius quippe ad nidos suos volare dicuntur, quàm inde auolare, columbæ. Hos. XI. 11. *Terrebuntur (auolabunt) sicut auicula ex Ægypto, & quasi columba de terra Assur, collocaboque eos in domibus suis, dicit* DOMINUS. Σύμφωνα Dauidico voto sunt, quæ legimus apud *Sophoclem* in *Oedipo Coloneo.*

Ἐιτ', ἀελλαία ταχύρ-
ρωςος πελειὰς,
Ἀιθερίας νεφέλας
Κύρσαιμ' —

Utinam, ut turbinea celeri
Impetu columba,
Æthereas nubes
Permearem —

Seligit & *Greg. Nazianzenus* pro fuga columbæ alas, ὡς κουφοτέρας καὶ ταχυτέρας, leuissimas atque celerrimas, quibus & accipitris insidias euadunt. *Columbæ soluto volatu accipitre in multum velociores. Plin.* L. X. c. 36. Et *Phædrus* L. I. *Fab.* 31.

Columbæ sæpe cum fugissent miluium,
Et celeritate pennæ vitassent necem.

Virgil. Æneid. L. V. v. 211. de Mnesthei naue, quæ

Agmine remorum celeri, ventisque vocatis
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.

Columbæ volanti similis, quæ

Fertur in arua volans, atque aëre lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas.

Quacum communiter comparant Poëtæ *Argo* uauem, ὅσον πελειάδος. Rabbinos Psalmi nostri Commentatores si audias, Dauidem videbis columbæ, non aliarum auium, alas sibi optantem, quoniam hæ lassatæ in rupe quapiam vel arbore quiescunt, necdum heic ab insidiis securæ, dum illa, retractâ licet una alarum, expansâ tamen altera volando continuò pergit ad nidum usque, secura heic quietura. Placet magis *Aben Ezræ* explicatio, quod columba homini amica γραμματοφόρου vicem præstet. Legi de commoda hac literas mittendi occasione merentur *Paulus Æmilius de Gestis Francor.* L. IV. V. *Marmolius Afric.* L. II. c. 31. *Jac. Vitriacus Hist. Orient.* L. I. *Arnoldus Lubecensis Hist. Slauor. Vincentius in Doctrinali.* L. XVI. c. 154. *Ælianus Var.* L. IX. c. 2. ubi *Taurosthenes* victoriam suam Olympicam per columbam notificasse legitur, quæ unico die Pisâ Æginam ad pullos suos reuolasse dicitur. *Hirtius Antonii* Epistolas misisse ad *Decium Brutum* intra mœnia Mutinæ obsessum, teste *Frontino L. III. Stratagem.* Columbam en *Anacreontis* tabellarium! *Od.* 9.

Ἐγὼ δ' Ἀνακρέοντι
Διακονῶ τοσαῦτα,
Καὶ νῦν ὅιος ἐκείνου
Ἐπιςολὰς κομίζω.

Egoque Anacreonti
In talibus ministro,
Ejusque nunc videte
Quales fero tabellas.

Officia à columba Lugduno Batauorum obsesso præstita sequentibus laudat carminibus *Heinsius* L. III. *Eleg.* 10.

Hic volucrem sacram trepida dimittit ab urbe,
Quæ referat ductus illius: illa volat.
Moxque domum gaudens dulcesque reuisere nidos,
Per medium rursus aëra lapsa fuit.
Scriptaque Boisoti mandataque gestat in alis,
Jamque ministerii dulce peregit opus.

In Arabia familiaris eſt hæc literas per columbas mittendi occaſio. Vocant illi hujusmodi Epiſtolam *bittaka*, πιττάκιον, *Pittacium*, & *Zagiala*, γεαμματοφόρον ipſam *Zigial*.

Nihil ſecum fert difficultatis applicatio ad Dauidis ſtatum. Nemini non conſtat, non eſſe columbam ex genere auium rapacium, ſed domeſticam, adeò meticuloſam, ut à Niſo agitata fugâ ſibi conſulat, vitam ſaluatura. Ita Dauid tot inter perſecutores, ſuos DEIque hoſtes, ſibi columbæ alas optat, quibus inſidias euadere queat, vitam ſeligens quaſi Eremiticam in Deſerto, *properans, ut à vento turbinoſo & tempeſtate euadat.*

TAB. DLII.

Pſal. LVIII. verſ. 5. 6.

5. Virus eſt illis ut virus Serpentis, ut (a) Aſpidis ſurdæ, auremque ſuam obturantis.

(a) Quidam Regulum legunt.

6. Ne cogatur audire vocem incantantium, incantatoris, inquam, artibus magicis præſtantis.

5. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas.

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.

VExatiſſimus, ſi quis eſt Sacri Codicis, locus hic eſt, ſolutu tantò difficilior, quod iis viuamus temporibus, quibus adeò pauca habetur incantationibus & magiis fides, ut vix eas credat Judæus Apella.

Deriuabimus materiam hanc ex genuinis Antiquitatis ſimul atque Philoſophiæ modernæ fontibus, viſuri tandem, quisnam poſſit eſſe verborum Diui Pſaltis ſenſus.

Prima, quæ obuiam venit, difficultas concernit *Aſpidem ſurdam* & tamen *audientem*, auritam & tamen ſurdam. Docent nos Phyſicorum vetuſtiſſimi, acutiori pollere Aſpidem auditu, quàm viſu. *Nicander in Theriacis* v. 162. docet, euigilare viperam dormientem ex leuiſſimo quouis ſono:

\- - - ὑπναλέοις δὲ
Ἀιὲν ἐπιθιζησα φαείνεται ἐνδυκὲς ὄσσοις.
Ἀλλ' ὅταν ἢ δάπον νέον ἔασιν, ἠέτιν' αὐδὴν
Ἀθρήσῃ, νωθρὸν μὲν ἀπὸ ῥεθέως βάλεν ὕπνον.

\- - - *ſomnoque grauatis*
Torpida continuè nictare videtur ocellis.
Aſt ubi vel murmur facili vel percipit aure
Vocem aliquam, ſegnes rejicit de corpore ſomnos.

Conſentit *Plinius* L. VIII. c. 23. *Jam pridem hebetes oculos huic malo dedit* (rerum natura) *eosque non in fronte ex aduerſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur, ſed ſæpius auditu, quàm viſu.* Et *Mercurialis: Omnibus Aſpidibus hæc communia ſunt, viſus imbecillus, inceſſus tardus, auditus ſubtilis.* Concedunt & moderni Scriptores *Seuerin. de Viper.* p. 130. 239. *Charras Anat. Viper.* p. 134. animali huic, cujus naturam incredibili perueſtigarunt ſolertia, auditum, cujus tamen non monſtrant organum, neque externum, neque internum. Audiant neceſſe eſt, ſi verum, quod de Indis narrat *Teixeira Hiſt. Perſ.* L. I. c. 29. eos ita aſſuefacere incantationibus ſerpentes, ut ad Tibiæ modulamina ſaltent, *haziendo las baylar al ſon de una flauta, y las rebuelven al cuello, y hazen con ellas otros ſemejantes ademanes.* Meretur hic viperæ auditus in paralleliſmo locari cum auditu piſcium, qui vel audiunt per nares, quod nonnulli volunt, vel ſubtili tactu, cute à tremulo aëris motu vibrata. *Theodoretus*, *Auguſtinus*, & forſan alii primitiuæ Eccleſiæ Patres fuere perſuaſi, eſſe viperam ſurdam, ſed non naturâ, verùm ſtudio, quoniam obturet aures, unam caudâ, alteram apprimendo terræ, vel, ut R. *Selomo* philoſophatur, obſtruendo aures terrâ, ne ſcilicet audiat vocem incantatoris. Quî autem id fieri poterit, ſi caret auribus? Nares igitur obturet neceſſe eſt, ſi eorum miniſterio audit, vel cutim ita modificare nouit, ut tremulas aëris ſonori vibrationes haud percipiat, ſi audit more piſcium, ut ſanè ſquamoſa rigidaque cutis ſtructura affinitatem monſtrat piſcium atque ſerpentum.

De conjuratione ſerpentum ſunt heic nonnulla adferenda ſimul & monenda, quibus ſuperſedere commodè haud poſſumus, tantò quidem magis, quia adhuc hodie ſerpentum collectio incantationem habet, vel habere videtur, comitem. Serpentes facilius quàm alia animalia conjurari poſſe, vult *Auguſtinus*, argumento certo ſeductionis per ſerpentem factæ.

Sed

PSAL. LVIII. V. 5. 6.
Τοῦτες.

Pſal. LVIII. v. 5. 6.
Schlangen = Beſchwörer.

G. D. Heümañ sculps.

Sed cur non infertur contrarium? cur non ſerpens incantat hominem? Certum id eſt, familiarem benè multis nationibus fuiſſe jam olim ſerpentum conjurationem. Exemplo ſint *Marſi* & *Pſylli*, *Ægyptii* item apud *Ælian. Hiſt.* L. VI. c. 33. *Melindenſes* apud *Geographum Nubienſem primi Climatis Parte 7. Peruani* apud *Spitillum* in *Collectaneis*, *Indi* apud *Teixeiram*. Commendat ſeſe hæc vel opinio vel ſuperſtitio antiquitate. Hac arte Orpheus Eurydicen à ſerpente lethaliter morſam ad vitam reuocaſſe legitur apud *Tzetzen Chil.* 2. *Hiſt.* 54. In *Orphei de Lapid.* Procœmio legas ſequentia:

Ῥοίζόν τε ϛῆσαι χαμαὶ ἐρχομένοιο δράκοντος,
Ἔισεται, ἠδὲ ὄφεων ἰὸν σβέσαι ἐπυϛήεων.

Stridoremque ſiſtere humi venientis Draconis Sciet, & ſerpentum repentium venenum (jaculum) *extinguere.*

Quæ verba attentione tantò majori ſunt digna, quia congrua ſunt Phraſi Paulinæ Eph. VI. 16. τὰ βέλη τὰ πονηρὰ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. Sic Medea Serpentem, vel Draconem, aurei velleris cuſtodem, incantaſſe legitur Muſica.

Ἡδείῃ ἐνοπῇ θέλξαι τέρας.

Suaui voce mulſiſſe monſtrum.

Apollon. Argon. L. IV. v. 147. Jaſoni id tribuit *Ouidius Metam.* L. VII.

Hunc poſtquam ſparſit lethæi gramine ſucci,
Verbaque ter dixit placidos facientia ſomnos.

Alias hujus generis Hiſtoriolas ſilentio prætereo. Videntur mihi & Literati ex Veteribus, & Nationes integræ, commiſiſſe fallaciam non cauſæ ut cauſæ. Notum eſt, horrore quodam veluti percelli mortalium multos ex conſpectu ſerpentum; his facile perſuadere poterant, qui ſerpentino generi fiunt familiares, fieri id ſingulari arte, incantationibus, & pro ulteriori conuictione recitare vel voces certas, vel carmina, vel ſingulares facere geſticulationes. Ut adhuc hodie plebi rudi homo ὀφιόφιλος, qui in ſinu geſtat ſerpentes, eosque vel brachiis vel toti corpori circumplicat, miraculo eſt, & incantator cluet. Non ignorant rerum naturalium periti, impunè poſſe tractari ſerpentes, modò non concitentur ad iram. Poterunt & beſtiæ hæ, ſi acuto pollent auditu, certis vocibus, carminibus, cantionibus demulceri ita, ut tractabiles fiant; comprobat hoc ratiocinium ipſa Muſica multorum animi corporisque affectuum medela, Tarantiſmi cura, qua de re plura legas in Hiſtoria furibundi Saulis, & Archiatri, vel Archimuſici, Dauidis.

Dilucidabit fortè amplius materiam hanc ſpecialior incantationum, quæ circa ſerpentes fiunt, conſideratio.

Fuere, qui conjurarunt ſerpentes ſolo attactu. *Virgil. Æneid.* L. VII.

Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat.

Silius Italicus L. I. v. 411.

Nec non ſerpentes diro exarmare veneno.
Doctus Atyr, tactuque graues ſopire Chelydros.

Et L. VIII. v. 500.

Æaetæ prolem Anguitiam mala gramina primùm
Monſtrauiſſa ferunt, tactuque domare venena.

Heic, quod nemo non videt, nil mali ſubeſt. Quo tractantur mitius ſerpentes, eò nocent minus. Hæc ſi incantatio eſt, erit & amor & amicitia, quæ vel comparantur vel firmantur ſæpiſſimè tactu. Poſſem, ſi excurſiones amarem, nonnulla heic afferre de familiari multis ſuperſtitione, qui homines veneficio conſtringi putant per contactum, & ad amorem reciprocum cogi. Rem ſi examinemus penitius, ſunt humanitas, comitas, oculi hilares, hominum ipſorum affectus philtra & communiſſima & certiſſima.

Circulum in ſolo delinearunt ὀφιογόητες alii, & incantationes vel fecerunt, vel ſimularunt herbis quibusdam in aream ſparſis. Exemplo eſt mulier Theſſala in urbe Teno, quæ ſerpentem ſacrum occiſura in media conſtitit circulari area cum Pharmacis, quod legitur in *Ariſtotelis*, vel quisquis Author fuerit, *mirabilibus:* Chaldæus item ille apud *Lucianum* in *Philopſeude*, qui bono manè ſerpentes in campis collecturus ſeptem nomina ſacra ex vetuſta charta legerat, ter circularem aream circumierat, atque ſulphure & face ſanctificabat, θείῳ καὶ δαδὶ καθαγίσας τὸν τόπον, περιελθὼν εἰς τρὶς. Aliam ceremoniam deſcribit *Seneca* in *Medea Act.* 4.

Et triſte læua complicans ſacrum manu,
Peſtes vocat, quascunque feruentis creet
Arena Libyæ.

Adhibebant alii tabulas lapideas, ligneas, iisque inſculptas figuras Talismanicas. *Arnob.* L. II. *Aduerſus ictus noxios & venenatos colubrorum morſus remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Marſis & Pſyllis vendentibus.* Prope urbem Cucu in Æthiopia creſcere dicit *Geographus Nubienſis Clim.* I. *Parte* 3. *Lignum colubrinum*, quod ſerpentes ex antris ſuis prouocet, eosque, qui id manu tenent, adeò reddat cordatos, ut absque metu beſtias captent: de quo eodem ligno referunt alii, quod taliſmaniſatum (ἔτω τετελεσμένη, talibus τελέσμασι ſeu taliſmanis inſtru-

instructum) adeò inimicum sit serpentibus atque scorpionibus, ut omnes agat in fugam. Eodem Geographo teste in fornice quodum Emesæ urbis saxum est cum scorpione insculpto, cujus attactu ictus à scorpione sanetur illicò. Huc pertinet præseruatiuum illud Attali apud *Plinium* L. XXVIII. c. 3. vox nempe DUO, prolata contra scorpionum ictus: Arabicæ item voces OS, OSOH, apud *Alcamum* OSII, OSIIA, OSII, apud *Lotichium in Petronium* L. II. c. 12. quæ serpentes alliciant, fortè quia horum imitantur sibilum; ut sibilasse legitur quoque Saga illa Thessala, μιμεῖσθαι τὴν φωνὴν τᾶ θηρίε. *Sanè non est de nihilo, vocum quosdam sonos certis animalibus esse vel suaues vel graues, ut hominibus contingere videmus. Ita Literâ* R. *quæ canum quasi propria est, eos offendi videmus, qui campanarum & tubarum sono nonnunquam etiam ad ululatum cieri solent. Morhof. Hyaloclast.* p. 219.

Potissima autem incantationis vis consistere dicebatur olim in certis cantiunculis, vel carminibus, Dauidi nostro & Hebræis communiter לְחָשִׁים *lachaschim*, *susurri*, *mussitationes* dictis, quod eas mussitando per labra protulerint conjuratores. Prætendebant hi γόητες hujusmodi mussitationibus carminicis. 1. allicere serpentes, & prouocare ex suis antris. Id vocat *Plinius* L. VIII. c. 16. *extrahere, cogereque in pœnam. Ælianus* L. VI. c. 33. τῶν φωλεῶν τὰς ὄφεις ἐπαοιδαῖς τισι καταγοητεύσαντες, εἶτα μέντοι πρὸς ἄγεσι ῥᾴσα, *conjurando serpentes ex antris prouocant* (Ægyptii,) *sicque facillimè ducunt trahuntue foras. Seneca in Medea:*

- - tracta Magicis cantibus
Squamea latebris turba desertis adest.

Hujusmodi præstigiatorem vocabant Veteres *Marsum. Hieronymus in Ps.* LVII. *Ille homo, qui incantat Marsus dicitur, & trahit eos de tenebris ad lucem.* Hinc fortè Hebræorum חוֹבֵר *chober*, quæ vox propriè collectorem, consociatorem denotat. Est hic fortè sensus verborum Dauidis מְחַבְּרִים חֲבָרִים, *jungentis conjunctiones docti*, vel *periti consociationis consociatorum*: nos reddimus, *artibus magicis præstantis, des Beschwörers, der wohl beschwören kan.* Habent LXX. ἐπᾳδόντων, φαρμάκατε φαρμακευομένε παρὰ σοφᾶ, *incantantium, & medicamenti medicati à sapiente*; legunt alii φαρμάκατε cum & sine accentu, alii φαρμακεῦται, Aquila ἐπαείδειν ἐπαοιδὴν σεσοφισμένε, *docti incantare incantationem*, Symmachus ἐπᾳστᾶ ἐπῳδὰς σεσοφισμένε, *incantatores docti incantationes.* Ita est Deut. XVIII. 11. חוֹבֵר חָבֶר *jungens junctionem* ex R. Selomonis interpretatione incantator, qui conjurationibus suis serpentes aliaue animalia venenata in unam societatem colligere valet. 2. Iisdem aliisue cantiunculis magicis dissociare & fugare præsumserunt serpentes. *Lucanus* L. IX. v. 913.

Primum quas valli spatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbisque fugantibus angues.

3. detinere, sopire, obstupefacere. *Tibull. Eleg.* 9.

Cantus & iratæ detinet anguis iter.

Petronius:

- - - & jussi stare Dracones.

Seneca in Medea:

Sopite primùm cantibus serperes meis.

Silius L. VIII. v. 497.

Hæ bellare acies norant, ac Marsica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem,
Vipereumque herbis hebetare & carmine dentem.

4. Serpentes ex venenatis reddere innoxios. Ita dicuntur *Marsi illæsi carminum maleficiis, Isidoro Origin.* L. IX. c. 2. 5. morsus venenatos serpentum curare. Elogium hoc circumforaneis Indis dedit Nearchus apud *Strabonem*, Medicinam, quod obtinet adhuc in Europa, exercentibus, ἐπῳδὲς περιφοιτᾶν πεπισευμένες ἰᾶσθαι, καὶ εἶναι μόνην ἰατρικὴν, *circumuagari incantatores, qui mederi putantur, & hanc fere solam esse Medicinam.* Apud *Virgil.* L. VII. *Umbrus.*

- - - & morsus arte leuabat.

Lucan. L. IX. v. 933.

- - pestis nigris inserta medullis
Excantata perit.

6. Serpentes cantu rumpere, scilicet ut vitra *Hyaloclastes* ille, de quo integrum scripsit Tractatum *Morhofius. Lucilius:*

- - - - Marsè, Coluber
Distendit cantu, venas cum extenderit omnes.

Virgil. Eclog. 8.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ouid. Metam. L. VII. *Fab.* 2.

Vipereas rumpo verbis & carmine fauces.

De omnibus his ordine enarratis incantationis effectibus hoc habeto judicium, esse vel falsos, fictitios, vel deduci posse ex causis naturalibus, ut adhuc hodie, qui Magicis artibus bruta homines-

minesque tractant & curant, utuntur passim remediis naturalibus, sed rem suam corrumpunt vel verbis, vel gestibus haud necessariis, vetitis. De viribus mali dæmonis intruenientis, an, quæ & quales sint, nil habeo, quod proferam, quia nihil in hac spirituum Philosophia certi scio.

Redeo ad *Aspides surdas*, incantatione omni inuictas, quæ *aures suas obturant*, memoratæ quoque Jerem. VIII. 17. ubi ita interminatur DEUS: *Ecce immittam in vos serpentes regulos, qui incantari nequeunt, mordebuntque vos, ait* DOMINUS. ὅις οὐκ ἐστι ἐπᾴσαι, *à quibus non licet se auellere*, ita Complutenses, alii, ὅις οὐκ ἐστι ἐπᾴσαι, *quos incantare non licet.* Et Eccles. X. 11. *Si serpens mordeat absque sibilo*, בְּלוֹא לָחַשׁ, *nihilo magis incommodat quàm maledicus. (Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit.)* LXX. ἐὰν δάκῃ ὄφις ἐν ᾠ ψιθυρισμῷ, καὶ οὐκ ἔστι περίσσεια τῷ ἐπᾴδοντι, *si momorderit serpens in non susurro, & non est amplius incantanti.* Clarior Vernacula nostra: *Wann eine Schlang gebissen hat, ehe sie beschworen worden, so schaffet auch der wolberedteste (Beschwörer) nichts mehr.* Nil autem curant incantamenta serpentes, vel quia recanunt, ἀνᾴδουσι, vel quia aures obturant. De illis *Plinius* L. XXVIII. c. 32. *Non pauci etiam* (credunt,) *serpentes ipsos recanere*, (ita legit Turnebus) *& hunc unum esse illis intellectum.* Apud *Aristotelem* quoque serpens antisibilasse sagæ Thessalicæ legitur. Hujusmodi serpens Arabibus *Sil* audit & *asammo*, surdus, qui adeò curat parum incantationes, ac si surdus esset, vel careret auribus: quæ ipsa est genuina Textus Dauidici explicatio, recepta quoque R. *Kimchio*. Ita legimus Prov. XXI. 13. de Euclione auaro, *qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit & is, & non exaudietur.* Et Jes. XXXIII. 15. de pio, *qui aurem suam obturat, ne audiat sanguines, & oculos suos comprimit, ne intueantur malum*, qui claudit aures (non ad literam præcisè) impiorum consiliis, & hisce non applaudit. *Virgilius Æneid.* L. IV. de Ænea ad preces Didonis & Annæ surdo:

- - - Sed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant, placidasque viri Deus obstruit aures.

Serpente vel recanente, vel aures obturante, malum recidere in incantatorem ipsum, vetus seu fama seu fabula fert. Ita in lethargum lethalem cecidisse legitur Saga illa Thessalica apud *Aristotelem*, cui memoratus sæpe sacer anguis contrasibilauit. *Alcimus:*

Interdum perit incantans, si callida surdus
Adjuratoris contempsit murmura serpens.

Huc quadrat, si verum, exemplum Salisburgensis Magi, qui conjuratis in unum serpentibus omnibus intra milliaris circuitum tandem à magno quodam & ætate prouecto angue demorsus periit, apud *Delrio Disquis. Magic.* L. II. *Quæst.* 13. Id quoque, quod in Siracide legimus XII. 13. *Quis incantatoris à serpente icti misereatur, aut ullius, qui ad bestias accesserit? (Quis miserebitur incantatori à serpente percusso, & omnibus, qui appropiant bestiis?)*

Quodsi quæras tandem, qualesnam sint illi serpentes, qui aures suas obturant, incantationibus inuicti, inuenies apud *Ælianum* L. I. c. 54. *Aspidem:* apud *Auicennam cap. de specieb. serpentum Regulum*, qui solo aspectu & sibilo occidere dicitur, & in Versionis nostræ Latinæ Glossis memoratur: *Aspidem* item *chelidoniam: Aspidem siccam*, χερσαῖαν, quæ intra bi- vel trihorium necat: *Aspidem ptyadem; Ceraslem; Hydrum & Chersydrum.* Quamuis alii hos ipsos omnes potentiæ diaboli & incantatorum subjiciunt. Ego omnes, vel nullum, persuasus eò tandem tendere Dauidicum serpentum & impiorum paralleliſmum, quod quemadmodum illi posthabita incantatione omni Magos ipsos mordent, & enecant, ita & hi viuendo, agendo iniquè, calumniando, pejerando, injustè judicando alacriter pergant. Fauet, quem hactenus exposuimus, locus Hypothesi *Joh. Wilkins*, Cestrienſis Episcopi, de Scriptura loquente ad captum & errorem vulgi, quandoquidem aspis vel vipera neque surda sit physico sensu, neque aures obturet. Ita quoque *Caluinus* ad h. l. *Dauidem ex communi errore similitudinem hanc esse mutuatum; ac si dixisset, nullam posse in serpentibus versutiam inueniri, quæ non in hominibus istis regnet, etiam si quæ aspides aduersus incantationes astu suo munitæ sint, non magis tamen esse callidas.*

TAB. DLIII.

Pſal. LVIII. verſ. 7.

Contere, o DEUS, dentes oris iſtorum, maxillares dentes juuenum iſtorum leonum contunde, o DOMINE.

DEUS conteret dentes eorum in ore ipſorum: molas leonum confringet DOMINUS.

MAgna vis ineſt dentibus, ſed maxima cumprimis molaribus; ſcindunt inciſores, ſed confringunt, commolunt molares, unde utrique nomen habent. Molares certè molarium lapidum officium præſtant, & virium motricium centro ſiue vectis Hypomochlio adſtant propius. Major autem eſt dentium potentia, quò craſſiores fortioresque ſunt muſculi tum temporales, tum maſſeteres, uti id videre licet in animalibus rapacibus, cumprimis Leonibus. Ex Anatome Leonis, quæ in Actis Pariſienſibus extat, conſtat, adeſſe in utraque maxilla 14. dentes, nempe 4. inciſorios, 4. caninos, & 6. molares; hiique valde inæquales ſunt, præcipuè in maxilla ſuperiore, & qui canino adſtat, tam paruus, quàm inciſiuus. Reliqui molarium ſunt grandiores, habentque tres inæquales mucrones, ut repræſentent fere florem lilii. Non mirum hinc, in Sacris res maximè nociuas, hoſtium Eccleſiæ truculentiam, cum Leonum dentibus, ſpeciatim molaribus conferri. Joel. I. 6. de locuſtis: *Gens aſcendit ſuper terram meam robuſta, innumerabilis, cujus dentes dentes ſunt leonini, habet molares leænæ. (catuli Leonis.)* Quod locuſtis myſticis applicat Johannes Apoc. IX. 8. οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων. Peccato Siracides Eccleſiaſtic. XXI. 3. *Dentes leonini ſunt dentes ipſius, animis hominum exitiales. (interficientes animas hominum.)* Tyrannorum potentiæ Job. IV. 10. *Rugitus Leonis, & vox Leopardi (comprimitur,) & Leunculorum dentes excerpuntur, (& dentes catulorum leonum contriti ſunt)* ſcilicet à furore DOMINI. De dentibus Leonis lege *Anacreontis* Odam ſecundam:

Φύσις κέρατα ταύροις,
Ὁπλὰς δέδωκεν ἵπποις,
Ποδωκίην λαγώοις,
Λέουσι χασμὴ ὀδόντων.

Natura cornua Tauris,
Ungulas dedit Equis,
Celeritatem leporibus,
Leonibus hiatum dentium.

TAB. DLIV.

Pſal. LVIII. verſ. 9.

Inſtar limacis colliqueſcentis diffluant, velut abortiuum mulieris, quod Solem nunquam adſpexit.

Sicut cera, quæ fluit, auferentur: ſupercecidit ignis, & non viderunt ſolem.

CIrca genuinum ſenſum monadicæ vocis שְׁבַלּוּל *ſchabbelul* litigant inter ſe Interpretes. Græci ſoli tres nobis dant diſtinctas Verſiones verborum כְּמוֹ שְׁבַלּוּל תָּמֵס יֵהָלֵךְ. 1. LXX. Seniores, ὡσεὶ κηρὸς τακεὶς ἀντανωιρεθήσονται, & hinc Vulgata, *ſicut cera, quæ fluit, auferentur.* Ita fere Syrus, Arabs, Æthiops. 2. Aquila, ὁμοίως γῆς ἐντέρῳ τακὲν πορεύεται, & ſic fere *Hieronymus, quaſi vermis tabefactus pertranſierit.* 3. Symmachus, ὡσπερεὶ κόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ, *ut ſecundinus fœtus diſſolutus perit.* 4. Hebræi plerique poſt R. *Selomonem, AbenEzram, Kimchium, limacem* nobis ceræ, vermis, & ſecundinarum loco exhibent, quos ſecutæ ſunt ambæ Verſiones noſtræ, *inſtar limacis colliqueſcentis diffluant, ſie zergehen wie ein Schneck.* 5. faciunt alii ex שְׁבוּלֶת שְׁבַלּוּל, *aquæ fluentum, alueum,* quæ vox occur-

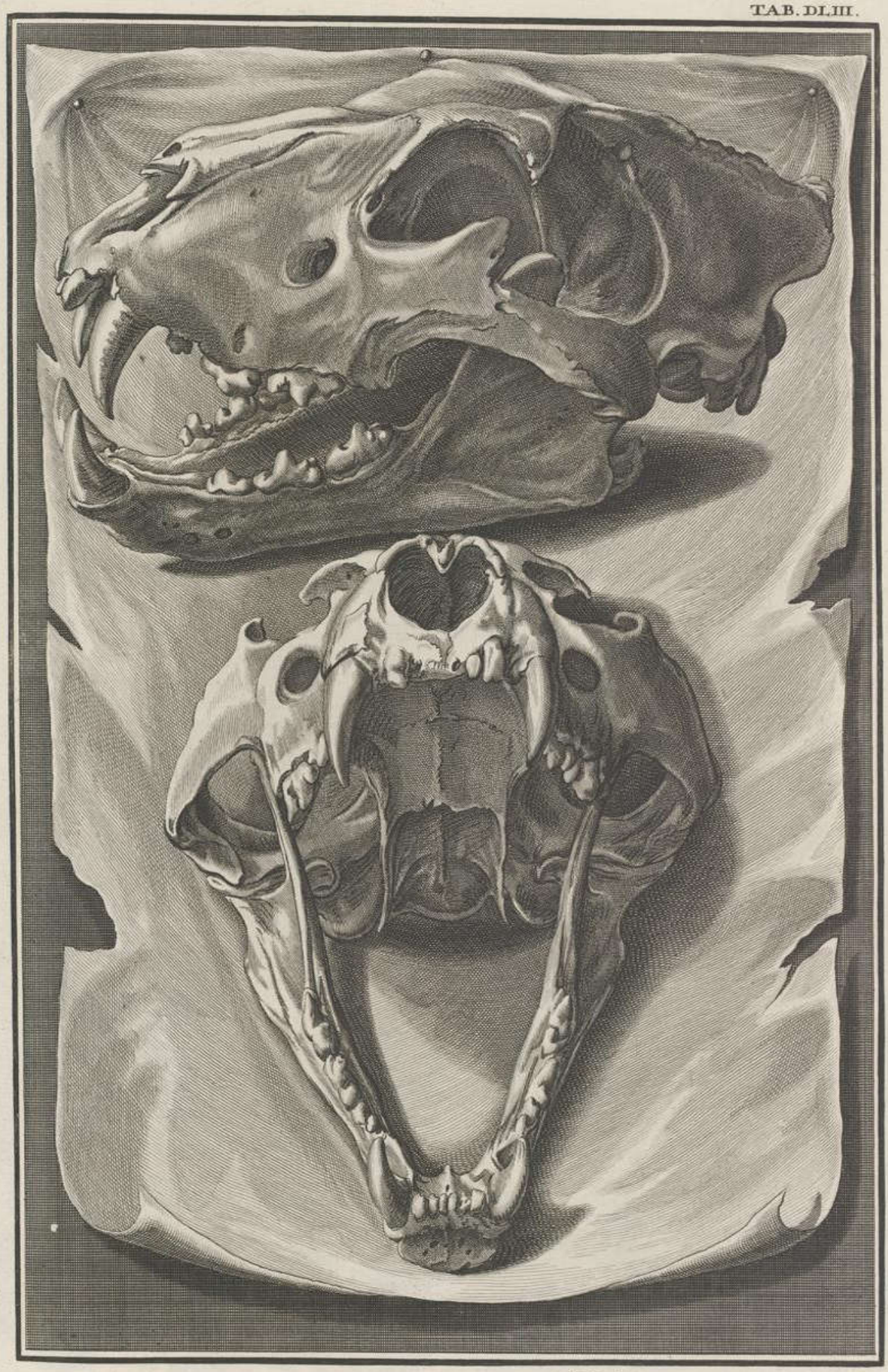

PSAL. LVIII. v. 7.
Λεκσι χασμ' ὁδόντων.

Pſal. LVIII. v. 7.
Backen-Zähne des Löwen.

I. G. Pintz sculps.

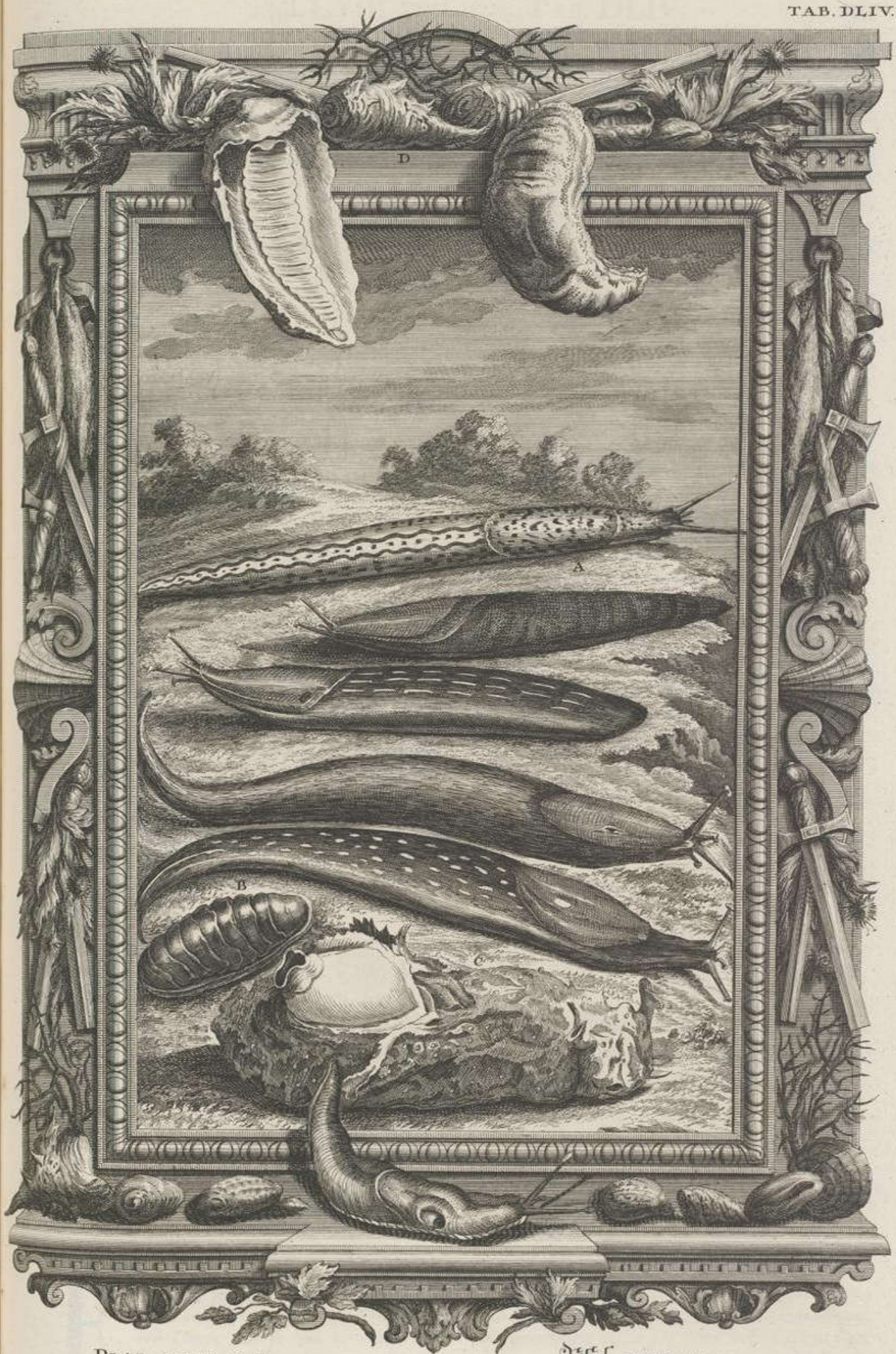

PSAL. LVIII. v. 9.
Impius Limax.

Pſal. LVIII. v. 9.
Der Gottloſe mit Schnecken verglichen.

I. A. Fridrich sculps.

currit Pſ. LXIX. 3. 16. Jeſ. XXVII. 12. Quadrat ſcilicet in proſperitatem terrenam cumprimis impiorum prudentis illius Thekoenſis mulieris effatum 2. Sam. XIV. 14. *Certiſſimè morimur, & inſtar aquarum, quæ in terram defluunt, quæ colligi non poſſunt. (Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.)* Haud deſunt fulcra tot variantibus Verſionibus, militant tamen potiores rationes pro *limace*, & Verſionibus Tigurinis: authoritas inprimis vetuſtiſſimorum Judæorum, id quod ex *Bereſchith Rabba* c. 51. & *Moed Katon* c. 1. fusè probat *Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 30. p. 646. Non quidem pollicem premimus Talmudiſtis, qui ex ſanie ſaliuali totam quantam conſtare volunt *cochleam*, ſpeciatim terreſtrem, quæ *terrigena*, *herbigrada*, *domiporta*, *ſanguine caſſa* cluet *Ciceroni de Diuin.* L. II. ac ſi hæc difflua ſanie diſpareat prorſus,

Ut lacrymis conſumpta ſuis Phœbeija Byblis
Vertitur in fontem.

Id certum, quod ſanies hæc glutinoſa, qua abundat, viam paret & motum facilitet Cochleæ, quæ hinc Græcis audit ὑγροκέλευθος, *humidis viis animal. Athenæus* L. II. c. 22.

Ὑλογενὴς, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος.

Et deſcendit fortè ipſum Hebræorum שְׁבְלוּל à שְׁבִיל *ſemita*. De ſaliua hac, Græcis Medicis μύξα κοχλιῶν, *mucus cochlearum*, *Plinio ſpuma* & *ſuccus* dicta, notandum, eam pedum loco eſſe his animalibus, & motum progreſſiuum facilitare, qui ceſſaret prorſus, ſi aliquandiu hærerent eodem loco, muco illo in gluten & membranam verſo. Hinc eſt, quod prodeant cœlo inprimis pluuio, quo madefiunt ſemitæ. Serenum iis haud fauet. Mucum hunc ſaliuæ ad inſtar ore emittunt; alius quippe eſt à Muco, qui ex vulnerata profluit cochlea, ſeroſiori, cœruleſcente, non ſtatim in cutim, vel gluten abeunte. Neceſſe proin eſt, ut eò majorem muci hujus glutinoſi copiam perdat ſeu limax, ſeu cochlea, quò longior eſt via, quam proſequitur, ut homo laboribus amittit multùm per cutaneas aliasue ſecretiones. Senſus proin Diui Pſaltis erit, impium, *qui de malo ad malum exit*, Jer. IX. 3. non ſolùm relinquere, quà pergit cunque, peccatorum ſuorum mucum, ſed in ipſo criminum ſuorum progreſſu ſeipſum conſumere. Ex hodiernis limacis vel cochleæ Orientalibus nominibus non inuenio, quæ noſtro *Schabbelul* ſint affinia, niſi fortè huc referas Lœhœnſium *Talluul*, Amboinenſium *Ullayl*, *Ullael*, *limacum marinarum*, *zeeslekken*, cognomina apud *Rumphium Amboinſch. Rariteit-Kamer.* p. 38. Tabula hæc, quia limacibus eſt deſtinata, ſiſtit

Fig. A. *Limacem communem* ſeu nudam, hujusque variantes ſpecies.

B. *Limacem marinam*, Amboinenſibus *kokohot*, Lœhœnſibus *Talluul* dictam, quæ rupibus firmiter adhæret, & ſociam habet *limacem marinam verrucoſam*, Amboinenſibus *Ullayl*, *Ullael* dictam, quæ fortè *Tylos* eſt Plinii, *Aſelli* ſpecies L. XXIX. c. 6. *Patella* hæc eſt *oblonga articulata, articulis ſtriatis, extus ſubfuſcis, intus è viridi cœruleis.* Ill. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* II. p. 233. *O ſcabrion Carolinianus perelegans ſquamis bifariam variegatus, Petiv. Gaz. Nat.* T. 1. fig. 3.

C. *Limacem tertiam* Rumphii, quæ noſtratibus propius accedit.

D. *Limacem nudam cinereum terreſtrem.* Ill. *Sloane Hiſt.* cit. p. 190. An *Caracoles ſin Caſcara. Lop. Gom.* c. 69.

Pſal. LVIII. verſ. 10.

(a) Priusquam ſpinæ veſtræ in rhamnum adoleſcant, repente viuos ſicut acerrimo furore tollat eos turbo.

(a) Obſcurus eſt hic verſus, ideò variè interpretatus: alii legunt Siroth pro ollis, ſic: Antequam ollæ veſtræ à ſubjectis ſpinis calorem ſentiunt, ut crudum, ſic æſtuanti indignatione ſubito corripiat eos. Quocunque vero modo legas, prædicit, impios celerrimè perdendos eſſe, antequam eorum peruerſitas adoleſcat, & conſumatur.

Priusquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum: ſicut viuentes ſicut in ira abſorbet eos.

EST & hic locus ex vexatis. LXX. ita: πρὸ τὲ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὸν ῥάμνον, ὡσεὶ ζῶντας ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται ὑμᾶς. *Priusquam intelligant ſpinæ veſtræ rhamnum, ſicut viuentes ſicut in ira abſorbebit vos.* Symmachus clarius, πρὶν ἢ αὐξηθῶσιν αἱ ἄκανθαι ὑμῶν, ὥσε γενέσθαι ῥάμνον, ἔτι ζῶντες ὡς ὁλόξηρος λαίλαψ ἀρεῖ, *priusquam auctæ ſint ſpinæ veſtræ, ita ut fiant rhamnus, adhuc viuentes tanquam omnia ſiccans turbo tollet.* אֶטֶר *atad rhamnum* vertunt nobiscum

cum Tigurinis poſt LXX. plerique Interpretes, *Vulgatus*, *Arabs*, *Chaldæus*, *Vatablus*, *Hulſius*, *Cloppenburgius*, *Coccejus*, *Noldius*; Placet *Hillero Hierophyt.* P. I. p. 479. ſic & *Piſcatori Cynosbatus*. Aliis ſpinæ, frutices ſpinoſi in genere: ita nos *Dornſtrauch*, Angli *the Thorns*, Belgæ *Doornſtruyck*, Geneuenſes *les epines*. Hæc nos non morentur. De hac voce *atad* plura inuenies ad Jud. IX. 15. Aliis inquirendam linquo vocem סִירוֹת *ſiroth*, num intelligendæ ſint *ſpinæ*, quod plerique volunt Interpretes, vel *ollæ*, *lebetes*, quas habent *Caſtalio*, *Hulſius*, *Cloppenburg*, *Coccejus*, *Hillerus*, qui ita vertit Textum: *Antequam ollæ veſtræ ſenſerint Cynosbatum, tam virentem, quàm aridum, turbine auferet DEUS.* Ut ſenſus ſit: *Antequam funeſta conſilia ſua coxerint* (coquere conſilia dixit Liuius) *malefici, ut tardius ſeriusque, ita temporius ac celerius nociturum, alterum cum altero in ipſo ſcelerum conatu ex improuiſo velut turbine diſſipabit ac disjiciet* DEUS. In hoc conueniunt omnes, eſſe ſpinoſum hunc fruticem, qualiscunque ſit, vel creſcentem, vel lebetibus ad carnes coquendas ſubjectum, turbine disjectum inopinato pereuntis malefici emblema.

Pſal. LXIII. verſ. II.

Adigent eos *(a)* in aciem gladii, ſors vulpibus erunt.

(a) Ebr. in manus gladii.

Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

EST *vulpes* animal παμφαγον, frugi- & carniuorum. Et ex Textu liquet, cadaueribus hominum eſſe infeſtam, quandoquidem qui *in aciem gladii* incurrunt, *ſors vulpibus erunt*, μερίδες ἀλωπέκων ἔσονται, vulpibus, vili & abjecto animali; quo ipſo inſinuatur grauitas pœnæ, quæ hoſtes DEI & Eccleſiæ manet, non diſcerpendos à leonibus, aliisque generoſæ indolis beſtiis, ſed deuorandos à vulpibus: Procul abhinc pompæ funebres, procul Mauſolea ſplendida, *jacebunt in cibum feris*, περικείσονται τοῖς θηρίοις βορὰ, ut *Theodoretus* explicat. Experientia ipſa nos docet, odorari vulpes eminus cadauera hominum ſepulta, & effodere. In *Pauſaniæ Meſſeniacis* legimus, Ariſtomenem εἰς τὸν καιάδαν, in *Cæadam*, conjectum & ibi triduum commoratum vulpem vidiſſe cadauera appetentem. Erat autem *Cæada* barathrum prope Lacedæmonem, ἅπερ τὰς κακούργες ἐμβάλλειν εἰώθεισαν, in quod maleficos conjicere ſoliti erant. *Thucyd.* L. I.

TAB. DLV.

Pſal. LXV. verſ. 10. ad fin.

10. *(a)* Viſitaſti terram, & irrigaſti eam, ditaſti eam ampliter, riuus DEI aquis exuberat; tu paras *(b)* eis frumentum, quandoquidem ſic illam inſtruis.

(a) Al. tu feciſti eam crepare. Al. feciſti eam deſiderare.

(b) Eis, ſcil. hominibus.

10. Viſitaſti terram, & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam. Flumen DEI repletum eſt aquis: paraſti cibum illorum: quoniam ita eſt præparatio ejus.

11. Irrigas liras ejus, & quieſcere facis ſulcos ejus: facis eam guttis colliqueſcere, & germen ejus feliciter prouenire facis.

11. Riuos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in ſtillicidiis ejus lætabitur germinans.

12. Coronas annum tuis *(c)* bonis, & *(d)* vehicula tua ſtillant pinguedinem.

(c) Vel bonitate tua.

(d) Alii nubes legunt, alii ſemitas. Sed nubes dicuntur vehicula DEI, quod iis nobis DEUS ubertatem inferat, & quaſi plauſtris aduehat.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.

13. Stil-

PSAL. LXV. v. 10 - ad fin.
Annus à Deo coronatus.

Pſal. LXV. v. 10 - ad fin.
Gott cröönt das Jahr mit ſeiner Güte.

G. D. Heümann. sculpe.

13. Stillant (pinguedine) ſpecioſa paſcua deſerti, collesque (e) exultatione accinguntur.

(e) Hoc eſt, gaudent undique fructuum copia.

14. Veſtientur campi gregibus, & valles amicientur frumento, jubilabunt atque canent.

13. Pingueſcent ſpecioſa deſerti: & exultatione colles accingentur.

14. Induti ſunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento; clamabunt, etenim hymnum dicent.

TEr Optimi, Ter Maximi DEI immenſam erga omnes terræ, ſanctæ in ſpecie, incolas metaphoricis ſimul, & naturæ rerum adæquatis, laudibus decantat eloquentiſſimus Pſaltes. *Viſitaſti terram, & irrigaſti eam, ditaſti eam ampliter.* ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτὴν, ἐπλήθυνας τοῦ πλοθῆναι αὐτὴν. Expoſuimus hactenus plus ſemel, quàm miſera foret rerum noſtrarum facies, ſi cortex terræ non conſtaret terrâ, vel terreus licet, ſed fluminibus, fontibus, riuis, pluuiis haud irrigatus. Cui, quæſo, bono eſſent animalibus atque hominibus montes, ſi aurei, vel argentei? cui uſui adamantinæ rupes? Eſt ipſa hæc terræ ἐπίσκεψις, irrigatio hæc, hæc fœcundatio, ſapientiſſima pariter atque beneficentiſſima orbis in aqueas & ſiccas partes diſpartitio opus non naturæ, ſed DEI. *Riuus DEI aquis exuberat, tu paras eis frumentum, quandoquidem ſic illam inſtruis.* ὁ ποταμὸς τοῦ ΘΕΟΥ ἐπλησώθη ὑδάτων, ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν, ὅτι οὕτως ἡ ἑτοιμασία. Sunt inprimis ditiſſima hydrophylacia nubes, natantia illa maria, reſoluenda in pluuias. Huc ſpectat promiſſio ſolemnis Iſraelitico populo facta. Deut. XI. 10. 11. 12. *Terra iſta, ad quam tu jam proficiſceris ut occupes eam, non eſt ſicut terra Ægypti, de qua egreſſi eſtis, ubi ſeminabas ſemen tuum, & rigabas pedibus tuis quemadmodum hortum olerum. Terra autem iſta, ad quam tu tranſis, ut eam poſſideas, montes habet, & valles, & ex aquis cœleſtibus irrigatur. Hanc terram DOMINUS DEUS tuus inuiſit, ſuntque oculi DOMINI DEI tui jugiter ſuper eam, ab initio anni ad finem usque. (Terra enim, ad quam ingrederis poſſidendam, non eſt ſicut terra Ægypti, de qua exiſti, ubi jacto ſemine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: Sed montuoſa eſt & campeſtris, de cœlo expectans pluuias. Quam DOMINUS DEUS tuus ſemper inuiſit, & oculi illius in ea ſunt à principio anni usque ad finem ejus.)* Eſt דָּגָן *dagan* (affine Turcarum *boghdai*. *Meninzk. Lex.* 851. 4699.) Frumentum opus non agricolæ, ſed DEI. Et qualianam, obſecro, manerent illud fata, ſi careret humectatione, irrigatione, nutrimento? Lauaret laterem colonus. Non tendit omnis ejus labor ultra diuiſionem glebarum, qua viam aperit cœli donariis. *Irrigas liras ejus, & quieſcere facis ſulcos ejus: facis eam guttis colliqueſcere, & germen ejus feliciter prouenire facis.* τὰς αὔλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς, ἐν τοῖς γεωργοῦσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα. Veritatem hanc comprobant S. Scriptura, experientia, ratio, Phyſica. *Coronas annum tuis bonis, & vehicula tua ſtillant pinguedinem.* εὐλογήσεις τὸν ϛέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ πεδία σε πλησθήσονται πιότητος. Cingit terræ orbem annus veluti corona auro radiante & gemmis fulgens. Non duntaxat coronat DEUS annum, quum cernitur æſtiuis campus plenus ariſtis, & pomifer autumnus tenero dat palmite fructum; Largitur ver quoque & autumnus ſuos fructus. Quinimo non eſt per totius anni decurſum dies, non hora, non minutum, quod non det ſtillantes bonitatis diuinæ guttas, imo imbres. A DEO pendet quouis momento vita noſtra, halitus, quem trahimus, conſeruatio noſtra; & media hujus conſeruationis abundantiſſimè ſubminiſtrat optimus omnis boni Largitor. *Vehicula ſtillant pinguedinem.* Senſu nempe generali id verum de omnibus conſeruationis mediis, ſpeciali de nubibus, vehiculis illis DEI, & ſtillantibus inde pluuiis, ſpecialiſſimo de pretioſo illo terræ muco ſeu ſucco plantarum nutritio, obuio non ſolùm in hortis, agris, pratis, vineis, cultis, ſed & deſertis remotiſſimis, Alpibus editiſſimis, rupibus inacceſſis, non minus atque vallibus profundis. *Stillant pinguedine ſpecioſa paſcua deſerti, collesque exultatione accinguntur.* Πιανθήσεται τὰ ὄρη τῆς ἐρήμου καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται. Pretioſus ille humor nubibus datus, & quo prægnans eſt, mucus nutritius non rigant duntaxat prata, aluntque vegetabilia, ſed alimento hæc ſunt animantibus, animalia hominibus. Hinc Pſaltes porrò, in hoc bonitatis diuinæ campo circulans, *veſtiuntur*, inquit, *campi gregibus, & valles amiciuntur frumento, jubilant atque canunt.* ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων, καὶ αἱ κοιλάδες πλήθυνοῦσι σῖτον, κεκράξονται, καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν. Qua eleganti Metaphora tota terræ, ſpeciatim Judaicæ, ſuperficies repræſentatur tanquam lana albiſſima tecta, vel veſtitu laneo amicta. Et memorantur *oues*, animalium fœcundiſſima, alibi quoque celebratæ in Sacris. Ante calamitoſum ſuum ſtatum poſſedit Jobus 7000. poſt 14000. oues. Job. I. 3. XLII. 12. *Pendebat Rex Moabitarum Meſa vectigal Regi Iſraelitico, nempe centum millia agnorum, & centum millia arietum cum lana. (Meſa, rex Moab, nutriebat pecora multa, & ſoluebat regi Iſrael centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus ſuis.)* 2. Reg. III. 4. Abducebant Hagaritis Rubenitæ 250000. oues. 1. Paralip. V. 21. Sacrifi-

crificauit Solomo Templum inaugurans DOMINO 120000. oues. 2. Paralip. VII. 5. Joſias duarum duntaxat Tribuum Rex ex proprio obtulit 30000. agnos pro celebratione unici Paſchatis. Pauca hæc ſunt, ſi conferas cum 250600. agnis mactatis Hieroſolymæ intra bihorium in Feſto Paſchatis ſub Ceſtio, teſte *Joſepho Bell. Jud.* L. VII. c. 17.

Pſal. LXVI. verſ. 6.

Mutat mare in aridam, facit ut pedibus flumen tranſeant, ibi in eo lætabamur.

Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertranſibunt pede: ibi lætabimur in ipſo.

DAuid ut per varios proſperæ & aduerſæ fortunæ caſus, per valles miſeriarum & bonitatis diuinæ, tranſiit, atque de DEO cognitionem non theoreticam ſolùm, ſed & Practicam ſibi acquiſiuit, *Theologiam* hanc *experimentalem* docet ubique, occaſione quauis. *Huc agite, contemplamini opera DEI, quam ſtupenda ſint ejus conſilia ſuper filios hominum. (Venite, & videte opera DEI: terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.)* v. 5. Pro demonſtratione autem ſuæ Theſeos bina allegat in fluidis elementis bis facta miracula, in tranſitu nempe Iſraelitarum per Mare Rubrum & Jordanem. Exod. XIV. Joſ. III. Simus & nos qualescunque Philoſophi non theoretici, ſed & Practici. Non ſufficit captare ingenioſorum cerebri figmentorum muſcas, ſunt veritates eruendæ per experimenta; & hæ ipſæ veritates applicandæ ad praxin pietatis. Mathematicus ipſe manum admoueat calculo, menſurationi, ponderationi. Tractet Medicus ſanetue ægros. Haud ſubſiſtat Politicus in ſuo ſyſtemate, agat negotia, dijudicet caſus, diſcat Reipublicæ ſuæ Leges, aliorum Statuum & Principum intereſſe, viuendi mores, & quæcunque in itineribus, militia, aulis, applicet ad patriæ commodum, cumprimis verò ad DEI ſummi Rectoris gloriam.

TAB. DLVI.

Pſal. LXVIII. verſ. 3.

Quemadmodum diſpellitur fumus, tu diſpelles (eos): & ſicut Cera colliqueſcit ab igne, ſic diſpereunt impii à conſpectu DEI.

Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie DEI.

MAnu veluti nos ducit Diuus Pſaltes ad Hiſtoriam *fluiditatis & firmitatis*, quæ adeò altè euehitur hodie per innumera experimenta, ut omnem fere Philoſophiæ Naturalis partem abſoluat. *Fluidum* corpus eſt, cujus partes inter ſeſe in perenni ſunt motu, & minimæ etiam vi cedunt: *Solidum* è contra, cujus partes inter ſe quieſcunt, & adeò arctè cohærent, ut majori minoriue vi opus ſit ad eas diuellendas ab inuicem. Sed variant ipſa, quibuscum Pſaltes impios confert, fluida corpora. Bina nominat, *fumum* & *ceram ab igne colliquefactam*, quæ diſtinguuntur ab inuicem ut exercitus fugâ diſperſus ab ordinato, in ſua acie ſtante. Inuictæ duritiei ſunt, & ahenei pectoris, qui colunt haud ficta pietate DEUM, firmi ad inſtar Sionis montis, qui haud dimouetur loco ſuo: calamitatibus, tentationibus quibusuis inuicti: quum contra parci Deorum cultores, homines nefandi, ſcelerati diſſipantur à quouis vento, à quouis tentationum igne colliqueſcunt: & quid ni, irruentibus Judiciis Diuinis? *Colliqueſcentibus tanquam cera* ipſis *montibus à conſpectu DEI, à facie dominatoris uniuerſæ terræ.* Pſal. XCVII. 5. *Sub illo montes colliqueſcent, & valles ſeſe diſcident, perinde ac cera à conſpectu ignis, & ſicut aquæ, quæ impetu quodam in præceps labuntur. (Et conſumentur montes ſubtus eum: & valles ſcindentur ſicut cæra à facie ignis, ſicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.)* Mich. I. 4. Cum cera liquefacta comparant profani Scriptores paſſim eos, qui alterius amore capti ardent. *Theocritus* in *Pharmaceutria.*

PSAL. LXVIII. v. 3.
Impiorum interitus.

Pſal. LXVIII. v. 3.
Der Gottloſen Untergang.

G. D. Heumañ sculps.

Ὡς τῆτον τὸν κηρὸν ἐγὼ, σὺν Δαίμονι, τάκω,
Ὡς τάκοιτ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφος.

Ut hanc ceram ego, DEO juuante, liquefacio,
Ita ſtatim liqueſcat præ amore Myndius Delphis.

Hinc *Virgilius:*

Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit
Uno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis amore.

Jungit ceræ, ut Dauid fumum, ita *Lucretius* nubes. L. VI. v. 512.

Præterea cum rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſoluuntur Solis ſuper icta calore,
Mittunt humorem pluuium ſtillantia, ut igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.

Psal. LXVIII. vers. 14.

Etiamſi hactenus habitaſtis inter ollas (a), (eritis poſthac ut) pennæ columbæ argento obductæ, cujus alæ fuluæ ſunt auro puriſſimo.

(a) Al. inter ripas, vel limites. Verſus hic obſcurus eſt, coactus ergo ſum addere quædam verba, ut ſenſum aliquem redderem, & ſimilitudinis vim exprimerem, ex ſumma miſeria in ſummam felicitatem venientis.

Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri.

IN plumis pennisque auium legibili charactere ſcripta dixeris argumenta Sapientiæ Diuinæ quàm euidentiſſima, adeò miranda eſt illarum ſtructura, ſpecioſa adeò colorum pulcherrimorum varietas, ut ſtupor citius occupet mentem, quàm ſatientur oculi. In exemplum ſiſtit heic Pſaltes *pennas columbæ argento obductas, cujus alæ fuluæ ſunt auro puriſſimo*, πτέρυγας περιστερᾶς περιηργυρωμένας, καὶ τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσίε. Sumuntur heic *pennæ* & *alæ* per ſynecdochen pro tota externi corporis ſpecie: dixerit, qui ex columbarum progenie quæſtum facit, argentei coloris columbam aliis aureis, *eine Silber-farbe Daube mit Gold-Farben oder gelben Flüglen.* Eſt, quod notum, *argentum* album, adeò album, ut ipſum ἀργύριον deriuent Etymologi ab ἀργὸν, album, & Latinis *argenteæ* dicuntur variæ res albæ. Apud Poëtas legitur ἀργυρόπεζα Θέτις, i. e. λευκόπους, albipes. Apud *Virgilium Æneid.* VIII. *argenteus anſer.* Apud *Ouidium Met.* L. II. c. 7. *coruus albus argenteis pennis.*

Nam fuit hæc quondam niueis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas ſine labe columbas.

In Græciam introductæ dicuntur argenticolores columbæ eo tempore, quo Xerxis exercitus ad Athos montem fuit deletus. Teſtimonium *Charonis* Lampſaceni, Scriptoris Herodoto antiquioris, Xerxi coæui, legas apud *Athenæum* L. IX. *Ælianum Var.* L. I. c. 15. Memorandæ & *pennæ in pallore auri.* Metallum hoc omnium præſtantiſſimum vocatur heic, ut & Zach. IX. 3. & in Prouerbiis paſſim חָרוּץ *charuts*, quod & notat *excisum*, ſcil. è terra effoſſum: forſan & ab Hebræo deſcendit Græcorum χρυσὸς, ut ab Hebræo יְרַקְרַק *pallore auri* Æthiopum *Wark*, aurum. Pallor ſiue color auri Græcis quoque audit χλωρότης χρυσίε. Ad quæſtionem *Diogeni* factam, διὰ τὸ χρυσίον χλωρόν ἐστιν; reſponſum en! lepidum Philoſophi ex dolio: ὅτι πολλὰς ἔχει τὰς ἐπιβελευόντας. Apud *Laërtium* legas in *Nuptiis Pelei & Thetidos.*

O quam ſæpe magis lurore expalluit auri!

Apud *Statium* ad Maximum Junium L. IV. *Syluar.*

Quando te dulci Latio remittent
Dalmatæ montes, ubi Dite viſo
Pallidus foſſor redit, erutoque
Concolor auro.

Abs Rabbinis ſi quæras, cur Dauid mentionem heic faciat pennarum auricolorium, reſpondebunt illi cum R. *Kimchio*, intellexiſſe Pſalten pullos ſacrificio deſtinatos, & eo tempore aptos, quo plumæ fulueſcunt. Forſan & heic in Eccleſiam DEI quadrat elegantia potius & ſpecioſitas colorum, quibus colla & alæ plumarum fulgent. Illucebant & *Ariſtoteli Lib. de Colorib.* Columbarum colla, Sole inprimis colluſtrata, auricolora, οἱ τῶν περιστερῶν τράχηλοι --- φαίνονται χρυσοειδεῖς, τῇ φωτὶς ἀνακλωμένῳ. *Lucretio* omne colorum genus L. II. v. 800.

Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur,
Quæ ſita ceruices circùm collumque coronat.
Nam aliàs fit, uti claro ſit rubra pyropo,
Interdum quodam ſenſu fit, ut videatur
Inter cœruleum virides miſcere Smaragdos.

Pſal. LXVIII. verſ. 24.

Propterea pes tuus, & lingua canum tuorum ſanguine rubet ab inimicis, *(a)* ab ipſo.

(a) Ab ipſo, ſcil. DEO, trucidatur, vel ab hoſtibus, & ipſo duce effluxo, effuſo.

Ut intingatur pes tuus in ſanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipſo.

PRomiſſum en ſolenne ſolatii & gratiæ plenum pro Eccleſia DEI, ſed quoque terrifica hoſtibus rigida minantia verba! Phraſin carniuoræ canum naturæ adæquatam! Ubi notandum, in Sacris carnem immundam canibus inprimis fuiſſe dicatam. Exod. XXII. 31. *Non comedetis carnem lacerati in campo, ſed cani projicietis ipſam. (Carnem, quæ à beſtiis fuerit præguſtata, non comedetis, ſed projicietis canibus.)* Ita debebant juſto DEI judicio canes deuorare impiorum, immundorum hominum carnes. Ex quatuor diris pœnis, quas DEUS interminatur impœnitentibus Jer. XV. 3. una ſunt *canes ad dilacerandum illos.* 1. Reg. XIV. 11. *Qui mortuus fuerit ipſi Jeroboam in ciuitate, hunc comedent canes: & qui mortuus fuerit in agro, hunc comedent aues cœli.* Quas easdem minas legimus Baeſæ intentatas 1. Reg. XVI. 4. & Achabo 1. Reg. XXI. 24. ubi v. 19. *Eodem loci, quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lingent quoque canes ſanguinem tuum, tuum inquam.* Verſ. 23. Iſabeli: *Canes comedent Iſabelem in propugnaculo (agro) Jeſreel.* Triſtem lege ſententiæ executionem 1. Reg. XXII. 38. ubi loto Ahabi ſanguine fœdato curru *linxerunt canes ſanguinem ejus.* Iſabelem feneſtratam legimus 2. Reg. IX. 35. dilaceratam adeò miſerè à canibus, ut eam ſepelire juſſi *nil inuenerint de ea niſi caluariam, & pedes, atque volas ambarum manuum. (& ſummas manus.)* De *Aſcletarione*, Aſtrologo, refert *Suetonius*, juſſu Domitiani interfectum fuiſſe, mox ac ſibi ipſi prædixerat dilacerationem à canibus, comburendum, ut coarguerētur artis temeritas. Sed repentina tempeſtate dejecto funere ſemiuſtum cadauer diſcerpſiſſe canes. Quam hiſtoriam legas quoque apud *Dionem.* Sed fides ſit penes Authores.

Pſal. LXVIII. verſ. 31.

Increpa cœtum haſtatorum, cœtum validorum, cum vitulis populorum, qui ſeſe *(a)* contumaces præbent, ut cum fragmentis argenti (veniant), diſſipa gentes, quibus bella cordi ſunt.

(a) Vel, qui auidè currunt.

Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati ſunt argento. Diſſipa gentes, quæ bella volunt.

SUnt nonnulla heic obſeruanda, quæ Dauidis conceptum de Eccleſiæ hoſtibus reddunt faciliorem, & magis diſtinctum.

Increpa cœtum haſtatorum, ita & Vernacula noſtra, *beſchilte den Hauffen deren, die Spieſſe tragen.* In Textu originali cœtus hic vel exercitus antichriſtianus cluet חַיַּת קָנֶה *chajath kaneh, fera cannæ.* Hinc Lutherus, *beſchilt das Thier im Rohr.* Eſt hæc fera, ſi ſenſui huic literali inhærere lubet, *aper*, in arundinetis degens. *Apollonius* L. II. v. 820.

Κεῖτο γὰρ εἰαμενῇ δονακώδεος ἐν ποταμοῖο,
Ψυχόμενος λαγόνας τε καὶ ἄσπετον ἰλὺι νηδύν,
Καπρίος ἀγριόδων, ὁλοὸν τέρας, ὅν ῥα καὶ αὐταὶ
Νύμφαι ἑλειονόμοι ὑπεδείδισαν —

Jacebat in uliginoſo loco uliginoſi fluuii,
Ilia & vaſtum ventrem luto refrigerans,
Aper albis dentibus, dirum monſtrum, quem & ipſæ
Nymphæ paluſtres extimeſcebant. —

Apud eundem Scriptorem aper ex arundineto, ἐκ δονάκων ἀνεπαλμένος, *ex calamis inſiliens*, Idmonem aggreſſus lethali affecit vulnere. *Virgil. Æneid.* L. X.

Ac velut ille canum morſu de montibus altis
Actus aper, multos veſulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia ſyluâ
Paſtus arundineâ.

Oui-

Ouidius Metam. L. VIII. de *Apro Calydonio.*

Concaua vallis erat, quo ſe dimittere riui
Aſſuerant pluuialis aquæ: tenet ima lacunæ
Lenta ſalix, uluæque leues, juncique paluſtres,
Viminaque, & longæ parua ſub arundine cannæ:
Hinc aper excitus, medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.

Poſſet & per feram arundinis, θηρίον τὸ καλάμε, intelligi *Behemoth*, *Hippopotamus*, utpote *jacens ſub arbuſtis, in latibulo arundinum & paludis. (Sub umbra dormit in ſecreto calami, & in locis humentibus.)* Job. XL. 16. Feram hanc Tigurini in ſenſu figurato accipimus pro caterua vel *cœtu haſtatorum.* Notandum autem, vel pro Verſionum noſtrarum defenſione, altè ſurgere arundines in Orientalibus Regionibus, & adeò eſſe validas, ut haſtis & lanceis ex arundine confectis bella olim geſſerint. *Plinius* L. XVI. c. 36. *Calamis Orientis populi bella conficiunt, calamis ſpicula addunt, irreuocabili hamo noxia — Ac ſi quis Æthiopas, Ægyptum, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarum tot Gentes, & Orientis, omniaque Parthorum Regna diligentius computet, æqua fere pars hominum in toto mundo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus in Creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoque, ut cæteris in rebus, vicit Italia, quando nullus ſagittis aptior calamus, quàm in Rheno, Bononienſi amne.* In noſtris Regionibus hujusmodi bella forent incruenta, ubi arundines textoribus potius ſeruiunt, quàm militibus. Apud *Virgilium Æn.* IV. ſumitur *arundo* pro ſagitta:

— Hæret lateri lethalis arundo.

Poterit igitur commodè ſatis per feram arundinis intelligi exercitus lanceis & ſagittis ex arundine armatus, ſpeciatim Ægyptius, nam in ſequenti proximè verſiculo 32. legitur: *Venient optimates (legati) ex Ægypto.* De qua Regione nemo non nouit, eſſe arundinum feracem, & arundinem ipſam Ægypti ſymbolum: unde Auguſtus, Antonio & Cleopatra deuictis, Crocodilum in arundineto ſtantem in Numis cudi juſſit. Tantò majori autem jure poterat Ægypti Rex fera calami nuncupari, quod ſedes ejus in mediis ſteterit arundinibus. Vid. *Abrah. Scultetus Orat. de Philoſ. cum Theologia conferenda.* De voce ipſa קָנֶה, quæ dici poſſent, vide ad Job. XL. 16.

Clarum ex dictis, quid intelligi poſſit per *cœtum validorum & vitulos populorum, die Rott der Ochſen und Kälber der Völckeren*, συναγωγὴν τὴν ταύρων ἐν (vel σὺν) τοῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν, *taurorum* nempe nomine Principes & Imperatores Ægypti, ut *vitulorum* titulo venire poſſunt milites gregarii, qui Duces ſuos ſequuntur. *Virgil. Æneid.* L. XII.

Cum duo conuerſis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi ceſſere magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque juuencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.

Statius Thebaid. L. XII. de tauro feroce:

- - - - - magna ſtat feruidus irâ
Ante gregem, ſpumisque animos ingentibus effert,
Nunc pede toruus humum, nunc cornibus aëra findens.
Horret ager, trepidæque expectant prælia vaccæ.

Myſticos hosce tauros non increpat duntaxat DEUS, ſed tandem delet prorſus. Jeſ. XXXIV. 6. 7. *Gladius DOMINI impletus eſt ſanguine, & pinguis eſt adipe & ſanguine agnorum & hircorum, adipe renum arietum, quia victima DOMINO eſt in Bozra, & mactatio magna in terra Edom. Et deſcendent unicornes cum eis, & tauri cum magnificis, & rigabitur terra eorum ſanguine, & puluis eorum adipe impinguabitur. (Gladius DOMINI repletus eſt ſanguine, incraſſatus eſt adipe, de ſanguine agnorum & hircorum, & de ſanguine medullatorum arietum: Victima enim DOMINI in Boſra, & interfectio magna in terra Edom: Et deſcendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum ſanguine, & humus eorum adipe pinguium.)* Jer. L. 27. de Babyloniis: *Vaſtate omnes juuencos, deſcendant ad mactationem. (Diſſipate uniuerſos fortes ejus, deſcendant in occiſionem.)* Ezech. XXXIX. 18. 19. de Gogi & Magogi cæde: *Carnem Heroum comedetis, & ſanguinem Principum terræ bibetis, arietum, agnorum & hircorum, & boum, qui in Baſan omnes ſaginati ſunt. Et comedetis adipem ad ſatietatem, & bibetis ſanguinem ad ebrietatem usque de victima mea, quam mactaui vobis. (Carnes fortium comedetis, & ſanguinem principum terræ bibetis: arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque & altilium, & pinguium omnium. Et comedetis adipem in ſaturitatem, & bibetis ſanguinem in ebrietatem de victima, quam ego immolaui vobis.)* Haud diſplicuiſſe videtur ipſis Romanorum Imperatoribus comparatio Taurorum & Principum, quum Titus neque reprehenſione dignam judicauerit, neque pœnâ, *Apollonii* illius alloquium apud *Philoſtratum* L. VI. c. 14. τίς βιάσεται ταῦρον, ἀυχένα ἄτω καρτερὸν, ὑποζεῦξαι ζυγῷ; *quis taurum adeò validum ſubmittet jugo?* quod certè hodie relegaretur ad Grobianiſmos, carcere, exilio dignos.

Pſal. LXIX. verſ. 4.

(a) Delaſſatus ſum vociferando, aridum factum eſt guttur meum, defecerunt oculi mei, (b) ſuſpiciendo ad DEUM meum.

(a) Vel, laboraui.
(b) Qui expectant auxilium, ſuſpiciunt ſæpe ad eum, in quem ſperant, aut quem expectant.

Laboraui clamans: raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum ſpero in DEUM meum.

ORganum vocis, propriè loquendo, non eſt צַוָּאר *tſauar, collum, der Hals*, ſed גָּרוֹן *garon, guttur*, qua voce & Dauid utitur in hac, quam effundit, querela, ut proin Vernacula noſtra ad imitationem Latinæ, quæ *guttur* habet, adhibere potuerit vocem *Rachen*, potius quàm *Hals*. Ita legimus Pſ. V. 10. *Guttur eorum* גְּרוֹנָם *eſt ſepulchrum apertum.* Pſ. CXLIX. 6. *Voces DEUM extollentes ſint in gutture ipſorum* בִּגְרוֹנָם. Jeſ. LVIII. 1. *Clama ex gutture* בְּגָרוֹן. *(Clama, ne ceſſes.)* Et nullibi in Sacris loqui dicitur quispiam ex collo, niſi Pſ. LXXV. 6. *Nolite collo præfracto loqui* בְּצַוָּאר עָתָק. *(Nolite loqui aduerſus DEUM iniquitatem.)* Sed præfractum collum heic non ſiſtitur tanquam organum vocis, ſed ſuperbiæ ſignum. In gratiam tamen Verſionis noſtræ Vernaculæ notari meretur, Scriptores non ſemper ſtylo uti vel philoſophico vel anatomico. Idioma Germanicum collum frequentiſſimè adhibet pro faucibus, vel gutture, *aus dem Hals reden, es iſt ein Fluſs in Hals gefallen, der Hals iſt verſchwullen.* Et apud Poëtas paſſim loquuntur homines ex collo; *Æſchylum* in *Agamemnone* v. 321.

- - - ἀκέστ' ἐξ ἐλευθέρης
Δέρης ἀποιμώζεσι Φίλτατον μόρον.
- - - *libero non amplius*
Collo ſuorum fata deflere his datur.

Virgil. Æneid. L. VII. v. 700. de Cygnis:

Cum ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos.

Anatomicè ſi loqui malumus, memorandi veniunt ipſi pulmones, aſpera arteria, lingua, fauces, complexus omnis organorum vocis, muſculorum & glandularum, quæ omnia poſt longos clamores querulos, ut heic Dauidis, Meſſiæ Typi, laſſantur tandem, & ſiccantur, lymphâ ad motum ſummè neceſſariâ, utpote deliniente, irrigante, orbata, glandulis ſimul infarctis, unde raucedo, rauciſona vox. Idem accidit oculis ex fletu continuo; orbantur nempe hi poſt effluxum lacrymarum copioſum lymphâ, non humectati intus, nec irrigati extus: hinc deficit viſus, tantò quidem magis, ſi omne reliquum corpus, quale Meſſiæ fuit, internis angoribus cruciatum, & externis inſultibus, ictibus, plagis, malè tractatum optimo priuatur humore.

Pſal. LXXII. verſ. 16.

Et erit pugillus frumenti in terram in verticibus montium projectus, ut fructus ex eo prognatus agitetur ut Libanus, progerminabuntque è ciuitate inſtar herbæ terræ.

Et erit firmamentum in terra in ſummis montium, ſuperextolletur ſuper Libanum fructus ejus: & florebunt de ciuitate ſicut fœnum terræ.

VAriam admittit interpretationem hic locus, quia diuerſæ extant ejusdem vocis explicationes: exponit eas *Pellicanus.* Nos reddimus פִּסַּת־בַּר *piſſath bar, pugillum frumenti, eine Hand voll Korn*, LXX. στήριγμα, *firmamentum.* Litem ipſam Philologis dijudicandam linquo, id duntaxat in gratiam Verſionis noſtræ monens, extare adhuc apud Orientales populos tritici nomina בָּר noſtro affinia. Perſis hoc frumenti genus vocatur *berna*, & *werna. Meninzk. Lex.* 5362. *bürr* Turcis. Id. 5928. *gew birehne*, & *gewi bürehne* iisdem tritici ſpecies hordeo ſimilis. Id. 6030. Affinia quoque ſunt Græcorum πυρὸς, & Latinorum *far*, cujus quidem vocis ſenſus eſt æquiuocus. Antiquiſſimis Scriptoribus *Zeæ*, quæ etiam eſt frumenti ſpecies, ſynonymum eſt. *Aſclepiades* apud *Galenum* 9. *ſecund. loca* 3. Φάρρας, ὁ καλεῖσι ζέαν. Aliàs *far* vocant quodcunque ſemen, quod à cortice mundatum & confractum

PSAL. LXXIV. V. 14 -18.
Thannin, Thunnus.

Pſal. LXXIV. v. 14 -18.
Thünnfiſche.

I. A. Fridrich sculps.

fractum in cibum elixatur. *Casp. Bauhin. Theatr. Botan.* L. I. p. 414. Variat multùm frumentum ratione soli. Seligunt, qui frumenta tractant, grana flaua, densa, ponderosa, & quod in montosis crescit agris præ aliis. Siccior ibi est terra, frigidior aër, qui fibras plantarum constringit, unde & omnia montana ligna aliis sunt compactiora, Instrumentis quoque Musicis aptiora. Hæc obseruatio lucem, ni fallor, fœneratur Textui nostro, qui *pugillum frumenti in terram in verticibus montium projectum* adeò lætè crescere dicit, *ut fructus in eo prognatus agitetur ut Libanus*, culmi feliciter surgentes, spicis pleni, ventis agitati, & ad inuicem allisi, veluti sonitum quendam aut susurrum excitent. Tale frumentum est verbum DEI, sunt vera Ecclesiæ DEI membra.

TAB. DLVII.

Psal. LXXIV. vers. 14-18. (13-17.)

14. Tu virtute tua dissipas mare, capita *(a)* Draconum in aquis confringis.

(a) Al. legunt tynnorum.

15. Tu confringis capita ceti grandis, & in cibum tribuis eum populo desertum incolenti.

16. Tu excindis fontem & fluuium, tu *(b)* fluuios præualidos exiccas.

(b) Al. Ethan proprium faciunt.

17. Tuus est dies, tua etiam nox, tu lucem & solem præparasti.

18. Tu cunctos fines orbis constituisti, æstatem & hyemem tu finxisti.

13. Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita Draconum in aquis.

14. Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum.

15. Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios Ethan.

16. Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem.

17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver: tu plasmasti ea.

DEprædicat Psaltes, ut passim, ita heic potentiam DEI, qualis sese manifestat in regno naturæ & gratiæ, enumerans cumprimis beneficia, Israeliticæ Ecclesiæ collata, per liberationem ex Ægypto, & conseruationem in deserto, tanquam typum prouidentiæ & curæ DEI singularis pro omnis æui Ecclesia sua. *Equidem DEUS Rex meus ab initio, qui salutes in medio terræ operatur. (DEUS autem Rex noster ante secula: operatus est salutem in medio terræ.)* v. 13. Sensum hunc mysticum enucleandum linquo aliis, properans ad literalem.

Vers. 14. *Tu virtute tua dissipas mare.* Σὺ ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σε τὴν θάλασσαν. *Tu confirmasti in virtute tua mare.* Contigit utrumque, & diffissio, dissipatio, & κραταίωσις, firmatio, solidatio maris in transitu illo miraculoso per Mare Rubrum, de quo suo loco plura. *Capita Draconum in aquis confringis*, Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν Δρακόντων ἐπὶ τὸ ὕδατος, ubi Symmachus habet κητῶν, cetorum. Occurrit in Textu originali vox תַּנִּינִים *thanninim*, quæ passim in Sacris pro Leuiathane, ut hic pro תַּנִּין *thannin* ponitur. Unde nonnulli Leuiathanem compositum volunt ex תַּנִּים לִוְיָתָן *leuiath thannim*. Quam originationem non plus valere vult *Bochartus* illâ Etymologi apud *Gellium*, qui *testamentum* idem vult cum *contestatione mentis*, deducens vocem Leuiathan ex Arabia, ubi significet serpentem flexuosum. Plura videantur ad Job. XL. 20. &c.

Vers. 15. *Tu confringis capita ceti grandis, & in cibum tribuis eum populo desertum incolenti.* Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τὸ Δράκοντος, ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι. *Tu contriuisti capita Draconis: dedisti eum escam populis Æthiopibus.* Est dubio procul heic & alibi Leuiathan, & Thannin, Cetus. Sic Ps. CIV. 26. *Illac eunt naues, & ista balæna, quam formasti, ut in eo ludat. (Illic naues pertransibunt: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.)* Sed à balæna communi abstrahere nos jubent verba Textus, *in cibum tribuis eum populo desertum incolenti*, & ex cetaceis piscibus quærere, qui in cibum veniat. Occurrit autem *Thynnus*, quem & Latina nostra habet in Glossis. Hic quippe *Oppiano Halieut.* L. I. *Galeno de Alim. Facult.* L. I. *Ægine-*

ta L. I. c. 94. *Æliano Hiſt. Anim.* L. I. c. 49. teſtibus Cetis accenſetur juxta cum Lamia, Maltha, Zygæna. Et ex *Æliano* habet *Suidas*, quæ ſequuntur. Κῆτος θαλάσσιον θηρίον πολυειδὲς. ἔστι γὰρ λέων, ζύγαινα, πάρδαλις, φύσαλος, πρῆσις ἡ λεγομένη Μάλθη. De Thynno *Archeſtratus* apud *Athenæum* L. VII.

Θύννον ἁλισκόμενον σπανὸν μέγαν, ὃν καλέεσσιν
Ὄρκυνον, ἄλλοι δ' αὖ Κῆτον.

Ingentem captum Thynnum, quem nomine dicunt
Orcynum, aſt alii Cetum.

Κῆτος nempe tunc dicitur Thynnus, ſi adultus, quod conſtat ex *Soſtrato* περὶ ζώων. Apud *Varronem Cetarii* audiunt *Thynnorum piſcatores*. Κητία apud Siculos piſcatura Thynnorum. *Ælian. Hiſt. Anim.* L. XIII. c. 16. Apud *Horatium Serm.* L. II. *ſat.* 5. *Cetaria* ſunt loca Thynnis conferta. Κητοθηρία apud *Ælianum* l. c. caſulæ, in quibus piſcatores retia aliaque pro Thynnorum piſcatura adſeruant. Quinimo videtur *Thynni* nomen deſcendere à *thannin*, quæ vox fortè originaria fuit Phœniciis, quibus Thynnorum piſcatura erat frequens, teſte *Ariſtotele de Mirab.* Idem nomen adhuc ſeruant Turcæ, *Tunn, Tunne, Meninzk. Lex.* 1406. Itali, *Thunno, Tonno, Tonnina*. Angli *Tunnyfiſh, Thunnie*. Germani *Thunn-Fiſch*. Perſæ *Ton*. Arabes *Thonon, Thonaton*. Talmudici Scriptores תנינים *atinim*. Thynnus hic piſcis, quem in præſenti Tabula ſiſtimus, in ingentem quidem & cetaceam magnitudinem excreſcit, ut 100. nonnunquam libras pondere ſuperet, ab Ichthyographis tamen non præcisè ad cetaceos piſces refertur, ſed ad piſces non aculeatos, vel aculeatos inter & non aculeatos medios, quibus duæ in dorſo pinnæ eriguntur, & præterea pinnulæ aliquot exiguæ prope caudam ſummo dorſo & imo corpori innaſcuntur. Suauiſſimis equidem piſcibus non adnumeratur, ſapidus tamen, & Gadibus, Maſſiliæ, aliisque in locis maritimis Italiæ & Siciliæ quotannis magno numero captus, membratim in aſſulas diſſectus, ſale conditur. *Thynnorum*, inquit *Jouius, quos Gaditani capiunt, recentibus pulpis ſaturantur circumfuſæ gentes. Reliqua illorum multitudo cetariis infertur ſaliturque: aſſeruati verò membratim cadis celebri mercimonio per omnem fere Europam diffunduntur. Verum ſolo abdomine valent: quæ pars à Romanis* Tarantellum *vocatur, quod etiam Tarentino in Sinu, ubi optima piſcium omnium captura eſt, Thynni ſale aſſeruentur. Reliquæ corporis partes, utpote quæ pingui ſucco admodùm careant, in ignobilis populi uſum veniunt, quæ* melandrya *à Plinio nuncupantur*. Deſcriptionem piſcis integram lege in *Willoughby Ichthyol.* p. 176. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* I. p. 11. ex quo mutuatus ſum Figuram B. ut eam, quæ litera A. deſignatur, ex *Willoughbyo*.

Verſ. 16. *Tu excindis fontem & fluuium, tu fluuios præualidos exiccas.* Σὺ διέῤῥηξας πηγὰς καὶ χειμάῤῥους, σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς ἠθάμ. *Tu dirupiſti fontes & torrentes, tu ficcaſti fluuios Etham.* Aquila habet pro ἠθὰμ ϛερῤῥοὺς, *fortes*, Symmachus ἀρχαίους, *antiquos*, unde & noſtræ Verſiones *fluuios præualidos, groſſe Fliſſe*. Sunt fontes & riui veluti venæ per omnem terram diſperſæ, ut eſſent ſolatio plantis, animalibus, hominibus, imo neceſſario uſui, juxta ordinatiſſimas leges, quas aliquando interrupere miracula, uti id contigit in profluuio aquarum ex rupe, & Jordanis exiccatione.

Verſ. 17. *Tuus eſt dies, tua etiam nox, Tu Lucem & Solem præparaſti.* Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ἐστιν ἡ νὺξ, σὺ κατηρτίσω φῶς καὶ σελήνην. Non beneficium duntaxat memoratur & laudatur, ſed & medium. Qua de re alibi.

Verſ. 18. *Tu cunctos fines orbis conſtituiſti, æſtatem & hyemem tu finxiſti.* Σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὅρια τῆς γῆς, θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἔπλασας. Per *fines orbis* non intelligi debent fines mundi, nobis ignoti, ſed τὰ ὅρια τῆς γῆς, fines terræ, imo Prouinciarum, quibus Nationes diſtinguuntur; limites, unde omnes mortales ſuum alimentum habent, & tranquillè viuunt. Huic beneficio accedit diſpartitio anni in ſuas partes, *æſtatem & hyemem*, vel, *æſtatem & ver*, quatenus ea dependet à motu terræ circa Solem annuo, & eadem ſemper axeos terræ inclinatione.

Pſal. LXXIV. verſ. 20. (19.)

Ne objicias animam turturis tuæ cœtui (hoſtium.) —

Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi. —

A Deò probata eſt *turturis* caſtitas, ut mortuo conjuge remaneat vidua, ſi *Ariſtoteli*, *Æliano*, aliis fides. Adoptarunt traditionem hanc Rabbini, utpote genio nationis adæquatam, & caſtam hanc mariti bonæ memoriæ viduam comparârunt Iſraelitis, qui DEUM non cum alio DEO commutarint, licet ab iis receſſerit. Ita fabulas ad uſum ſæpe trahunt Theologi myſtici, ſed ἀφιλόσοφοι. Neque id conſtat, quod *Bocharto* placere videtur *Hieroz.* P. II. L. I. c. 9. Turturem viuo conjuge cum altero non commiſceri. Placet magis *Kimchii* conjectura, qui turturem animal ſimplex, infirmum, & ex columbino genere

nere minimum conferunt cum Iſraelitarum abjecto ſtatu. Ethicam hanc Zoologicam euitant prorſus, qui ſtant ex partibus τῶν LXX. qui pro *anima turturis tuæ* habent ψυχὴν ἐξομολογεμένην σοι, *animam confitentem tibi.* Quos ſequuntur Syrus, Æthiops, Arabes, Hieronymus ipſe, qui *animam eruditam in lege tua.* Sed turturem admittunt recentiores omnes.

Pſal. LXXVIII. verſ. 13.

Secuit mare, & traduxit illos, conſiſtere juſſit aquas velut aceruum.

Interrupit mare, & perduxit eos: & ſtatuit aquas quaſi in utre.

Vid. Exod. Cap. XIV. verſ. 21.

Pſal. LXXVIII. verſ. 14.

Et deduxit eos interdiu nube, & ſingulis noctibus per lumen ignis.

Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

Vid. Exod. Cap. XIII. verſ. 21.

Pſal. LXXVIII. verſ. 15. 16.

15. Secuit rupes in deſerto, & potum (eis) dedit ut ex magna abyſſo.
16. Et eduxit riuos de petra, & fecit decurrere tanquam flumina aquas.

15. Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos veluti in abyſſo multa.
16. Et eduxit aquam de petra: & deduxit tanquam flumina aquas.

Vid. Exod. XVII.

Pſal. LXXVIII. verſ. 23. 24. 25.

23. Et mandauit nubibus ſupernè, & oſtia cœli aperuit.
24. Et depluit illis Man, ut ederent, & frumentum cœleſte dedit eis.
25. (a) Panem fortium edit homo, demiſit illis commeatum ad ſatietatem usque.

(a) Al. legunt, panem nubium, al. panem angelorum.

23. Et mandauit nubibus deſuper, & januas cœli aperuit.
24. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.
25. Panem angelorum manducauit homo: cibaria miſit eis in abundantia.

Vid. Exod. XVI.

Pſal. LXXVIII. verſ. 26. 27. 28.

26. Cœlo mouebat Eurum, & virtute ſua Africum adduxit.
27. Et depluit ſuper eos carnem tanquam puluerem, & alatas volucres velut arenam maris.

26. Transtulit Auſtrum de cœlo: & induxit in virtute ſua Africum.
27. Et pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes: & ſicut arenam maris volatilia pennata.

28. Quas dejecit in medium caſtrorum illorum, & circum tabernacula illorum.

28. Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Vid. Exod. XVI. Num. XI.

Pſal. LXXVIII. verſ. 29. 30. 31.

29. Et ederunt, ſaturatique ſunt abundè, & (a) ſatisfecit gulæ eorum.

(a) Adduxit illis deſiderium eorum. Hebr.

30. Non ſunt fraudati deſiderio ſuo, eratque adhuc cibus eorum in ore ipſorum.

31. Quum ira DEI deſæuire in eos inciperet, occideretque pingues eorum, atque ſelectiores in Iſraele dejiceret.

29. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorum attulit eis.

30. Non ſunt fraudati à deſiderio ſuo, adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum.

31. Et ira DEI aſcendit ſuper eos: Et occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.

Vid. Num. Cap. XI. verſ. 33.

Pſal. LXXVIII. verſ. 44.

Quum lacus eorum verteret in ſanguinem, & riuos eorum, ne biberent.

Et conuertit in ſanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

Vid. Exod. Cap. VII. verſ. 20.

Pſal. LXXVIII. verſ. 45. 46.

45. Immiſit in eos turbam inſectorum, quæ vorarunt illos, quæ eos perdiderunt.

46. Et dedit brucho prouentum eorum, & labores eorum locuſtis.

45. Miſit in eos cynomyiam, & comedit eos: & ranam, & diſperdidit eos.

46. Et dedit ærugini fructus eorum: & arbores eorum locuſtæ.

Vid. Exod. VIII. X. 4-19.

Pſal. LXXVIII. verſ. 47. 48.

47. Perdidit vineas eorum grandine, & Sycomoros eorum concretis ex nube lapidibus.

48. Tradidit quoque grandini jumenta eorum, & pecora eorum ignitis jaculis.

47. Et occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

48. Et tradidit grandini jumenta eorum; & poſſeſſionem eorum igni.

Vid. Exod. Cap. IX. verſ. 18-26. 1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

PSAL. LXXX. v. 14.
Aper è saltu.

Psal. LXXX. v. 14.
Wilde Schweine aus dem Walde.

G. D. Heüman sculp.

Pſal. LXXVIII. verſ. 49. 50.

49. Immiſit in eos æſtum naſi ſui, impetum, indignationem, & anguſtiam, Cacodæmonum incurſiones.
50. Librauit ſemitam iræ ſuæ, animæ illorum à morte non pepercit, ſed vitam eorum peſti deuouit.

49. Miſit in eos iram indignationis ſuæ: indignationem, & iram, & tribulationem: immiſſiones per angelos malos.
50. Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ, non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte concluſit.

Vid. Exod. Cap. IX. verſ. 3 - 6.

Pſal. LXXVIII. verſ. 51.

Percuſſitque omne primogenitum in Ægypto, (a) primitias dolorum in tentoriis Cham.

(a) Primitiæ dolorum primogenita ſunt; al. legunt, primitias fortitudinum.

Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Vid. Exod. Cap. XI. verſ. 1 - 8. Cap. XII. verſ. 29. 30.

TAB. DLVIII.

Pſal. LXXX. verſ. 14.

Aper è ſaltu eam vaſtat, & omnis generis feræ, quæ in agris degunt, eam depaſcuntur.

Exterminauit eam aper de ſylua: & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.

ELeganti *vineæ* emblemate ſiſtit Aſſaph proſperum & aduerſum Eccleſiæ Judaicæ ſtatum. Verſ. 9-13. *Vitem ex Ægypto traduxiſti, quam ejectis gentibus plantaſti. Repurgaſti diligenter ſuperficiem ejus, & quum radices ſuas egiſſet, terram occupauit. Umbra ejus montes obtexit, rami ejus Cedros DEI. Extendebat ad mare palmites ſuos, & usque ad fluuium pampinos ſuos. Quare rupiſti ſepem ejus, ut ex ea decerpant, quicunque illac tranſeunt? (Vineam de Ægypto transtuliſti: ejeciſti Gentes, & plantaſti eam. Dux itineris fuiſti in conſpectu ejus: & plantaſti radices ejus, & impleuit terram. Operuit montes umbra ejus: & arbuſta ejus cedros DEI. Extendit palmites ſuos usque ad mare: & usque ad flumen propagines ejus. Ut quid deſtruxiſti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?)* In Textu noſtro quæritur, quid ſit חֲזִיר מִיַּעַר *chazir mijaar*. Noſtræ Verſiones reddunt, *aper è ſaltu*, *das wilde Schwein aus dem Wald*. LXX. σῦς ἐκ δρυμοῦ, *aper è ſylua*, Symmachus, ζῶα ἐρημίας, *animalia ſolitudinis*. Græcis hæc beſtia vocatur κάπρος, Latinis rejecto k. *aper*. Ad Hebræum accedere videtur Turcarum *chynzyriil ghab*, *Meninzk. Lex.* 1952. *chænazir*, Plurale τὰ *chynzir*, 1947. 3149. Adjectum מִיַּעַר indicat porcum non domeſticum, ſed ſyluaticum. Habet & *Nonnus ſues ſyluaticos*, *Auguſtinus de Mirabilibus Scripturæ porcos ſyluaticos*, quoniam hæc animalia in ſyluis degere amant. Apud *Feſtum luſtra* ſignificant *lamas lutoſas*, *quæ ſunt in ſyluis aprorum cubilia*. Apud *Homerum Iliad.* λ'. veniebat aper

— βαθείης ἐκ ξυλόχοιο
Ex profunda ſylua.

Idem *Odyſſ.* τ'. v. 439.

Ἔνθά δ' ἄρ' ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς.
Ibi autem in ſylua denſa jacebat magnus aper.

Memorat *Athenæus* L. IX. δέλφακας ὀρεινόμους, ὑλιβάτας, *porcellos monticolas & sylvicolas. Catullus* in *Aty aprum nemoriuagum.*

זִיז שָׂדָי *ziz sadai, fera agri,* ex veterum Græcorum interpretatione etiam est aper, sed monadicus. Ita illi, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτὴν, & Vulgata, *& singularis ferus depastus est eam.* Affine Turcarum *don-uz disisy. Meninzk. Lex.* 3150. Poloni, si tres elidas literas, exhibent ipsum *ziz, zwierz, wieprz dziki.* Id. 1568. Μονιὸς Græcis κατ' ἐξοχὴν audit aper. *Ælian. Hist.* L. VII. c. 47. καλοῦνται δὲ καὶ τῶν ὑῶν μονιοί τινες, *suum etiam nonnulli singulares vocantur.* Hesychius, μονιὸς, ὃς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος, *singularis, sus ferus, qui cum aliis non congregatur.* A Latino *singularis* descendit Gallorum *sanglier*, Italorum *cingialo, cingiaro.* In *Cyrilli Comm. in Oseam* pro μονιὸς ἄγριος legas ὄνος ἄγριος, *onager*, unde sunt, qui per זִיז *ziz onagrum* intelligunt. Commodiori & generali sensu denotare potest זִיז *omnis generis feras, quæ in agris degunt.* Quo & sumimus Tigurini. Ita Assaph Ps. L. 11. *Penes me sunt animantes agrestes* זִיז שָׂדָי. *(Pulchritudo agri mecum est.)*

De porcis in genere notari meretur, fuisse Ægyptiorum agricolas. Semine in terram projecto porcorum greges mittebant in agros, ut horum pedibus proculcarentur grana, ne auibus cederent in prædam. Ita ne aratro quidem habebant opus. Nilo inundante adeò mollescebant agri humectati, ut non opus fuerit, nisi projectione frumenti, & emissione porcorum, qui partim rostro subuertebant terram, partim semina calcabant. Audi *Plutarchum Sympos.* L. IV. *Quæst.* 5. Οὐδὲ ἀρότρου δέονται τὸ παράπαν, ἀλλ' ὅταν ὁ Νεῖλος ἀποῤῥέῃ, καταβρέξας τὰς ἀρούρας, ἐπακολουθοῦντες τὰς ὗς κατέβαλον. αἱ δὲ χρησάμεναι πάτῳ καὶ ὀρυχῇ, ταχὺ τὴν γῆν ἔσεψαν ἐκ βάθους, καὶ τὸν σπόρον ἀπέκρυψαν. *Neque aratro iis quiddam est opus, sed cùm irrigatis eorum aruis effluxit Nilus, porcos continuò post immittunt, qui terram partim pedibus proculcando, partim rostro suffodiendo, statim à fundo inuertunt, atque ita semen absondunt.* Eadem refert *Eudoxus* apud *Ælianum* L. X. c. 16. Aliis è contra populis odio est porcus, utpote agris vineisque infestum animal. Irus Ulysli minans, se ei dentes pugno extrusurum, addit:

— σύος ὡς λητβοτείρης,

— *ut suis segetem depascentis.*

Ubi sciendum, ex Lege veteri porco segetes alienas depascenti dentes fuisse indictâ pœnâ extrusos è maxilla. Obseruasse leguntur legem hanc Salaminii, Cypri populi, apud *Ælianum* L. V. c. 45. Eandem ob causam Cereri porcos mactarunt in sacrificium Athenienses, λυμαίνονται γὰρ τὰ λήια, *depascuntur enim segetes. Ælian.* L. X. c. 16. Suntque porci, si *Ouidio* fides, sacrificia omnium prima & antiquissima, *Fastor.* L. I.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Ulta suas meritæ cæde nocentis opes.
Nam sata vere nouo teneris lactentia succis
Eruta setigeræ comperit ore suis.

Hausit Poëta traditionem hanc ex *Pythagora*, quem ita loquentem adducit *Metam.* L. XV.

- - - - *prima putatur*
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.

Transiit mos hic à Græcis ad Romanos, qui *præcidaneam porcam* sacrificabant ante messem, quod constat ex *Festo* & *Gellio* L. IV. c. 6. Eandem ob causam & Baccho in sacrificium oblatus porcus. Festis, teste *Scholiaste Aristophanis* in *Ranis Act.* I. *Scen.* 7. Χοῖροι τῇ Δημήτρι καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεσῖν δωρημάτων, *sues Cereri & Baccho immolabantur, ut qui utrisque Deis dona deperdunt.* Domestici porci si tanta intulere damna, quis mirabitur inferri majora ab apris? Tristi experimento id attestabuntur miseri illi coloni, quibus ex decreto Principis indictâ capitali pœnâ non licet interimere aprum. Deperdebat Oenei vineam Calydonius ille aper apud *Homerum Iliad.* IX.

Ὃς κακὰ πολλ' ἔρδεσκεν ἔθων Οἰνῆος ἀλωήν.

Qui mala multa perpetrabat frequentans (percurrens, vel edens) *Oenei vineam.*

Ouid. Metam. L. VIII. Fab. 8.

Is modò crescentes segetes proculcat in herba,
Nunc matura metit fleturi vota coloni —
Sternuntur grauidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis semper frondentis oliuæ.

Aprum Calydonium sistit cum venabulo Nummus *Arpanorum* Fig. A. ubi Diomedis caput ex prona parte, qui nepos fuit Oenei, filius Tydei, Meleagri fratris, qui Aprum illum interfecit. Eundem Aprum cum jaculo in Meleagri memoriam exhibet Nummus *Ætolorum* Fig. B. ubi ex prona Meleager ipse, vel Apollo, capite petasato, quod commune fuit vel venantium, vel iter facientium gestamen. Apri venationem in Circo jussu Neronis factam sistit Numisma Neronis Fig. C. Aprum ipsum Calydonium in ære Fig. D. Alia hujus generis monumenta, quæ adferri possent, omitto. Sufficiunt quippe, quæ attuli, pro Allegoria Prophetæ ex natura & indole Apri deriuanda.

Sed quis sit hic plusquam Calydonius Aper, qui vineam DOMINI vastauit, controuertitur admodùm. In *Midras*, Talmudico Libro, est *Esauus Aper, fera agri Ismael.* Intelligunt autem

tem recutiti Eſaui nomine Romanos & Chriſtianos, Iſmaelis Turcas. Quod planè eſt extra rhombum. Quærendæ ſunt feræ, quæ vineam illius temporis, vel ſecutam mox, deuaſtarunt. Merentur autem hunc titulum Aſſyrii, qui 10. Tribus captiuas abduxere ſub Salmanaſſare, & Babylonii, qui binas reliquas ſub Nebucadnezare. Sunt & ex Judæis, qui heic innui volunt Captiuitatem Babylonicam, nixi v. 6. *Lacrymis velut pane cibaſti eos, & pro potu propinaſti eis lacrymas maxima menſura. (Cibabis nos pane lachrymarum: & potum dabis nobis in lachrymis in menſura.)* In Hebræo Textu legas בִּרְמָעוֹת שָׁלִישׁ, *lachrymis in triente*, conferenda cum רְדוּ, *deſcendite*, Gen. XLII. 2. quæ tres literæ numericè ſumtæ annos conficiunt 210. ſeruitutis Ægyptiacæ, & horum ⅓. annos 70. Captiuitatis Babylonicæ. Cui *Kimchii* explicationi obſtat, quod Aſſaphus Pſaltes vixerit temporibus Dauidis, diu proin ante Captiuitatem Babylonicam. Sed potuit hic Pſalmi LXXX. Author alius fuiſſe Aſſaph ab illo, ut fuiſſe videtur alius Pſalmorum LXXIV. & LXXIX. conditor, quandoquidem in iis manifeſta extant deſtructionis Templi & urbis indicia.

Pſal. LXXXIV. verſ. 4.

Etiam *(a)* paſſer inuenit ſibi domicilium, & hirundo nidum, ubi reponat pullos ſuos, altaria tua, o DOMINE virtutum, Rex meus & DEUS meus.

(a) Al. turtur.

Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, ubi ponat pullos ſuos: altaria tua, DOMINE virtutum, Rex meus & DEUS meus.

QUærendæ heic & capiendæ ſunt duæ aues. צִפּוֹר *tſippor*, *Mercero, Schindlero*, Lexicographis benè multis denotat auiculas varias. In *Philonis* Libro eſt *ſepphora*, ὀρνίθιον, *auicula*. Imo *Kimchio*, *Pomario*, Rabbinis aliis eſt vox hæc omni aui communis. Nititur interpretatio hæc variis Sacri Codicis teſtimoniis. Deut. IV. 17. prohibet DEUS ſimulachra *cujuscunque volucris pennatæ* כָּל־ צִפּוֹר, *quæ volat in cœlo*, ubi haud dubiè omne auium genus intelligitur. Deut. XIV. 11. *Omnem auem mundam comedetis.* Deut. XXII. 6. *Quando occurrerit conſpectui tuo in itinere nidus auium, in quacunque arbore, aut in terra, in quo ſunt pulli aut oua, matre incubante aut pullis ipſis aut ouis, non tollas matrem cum pullis. (Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum auis inueneris, & matrem pullis vel ouis deſuper incubantem, non tenebis eam cum filiis.)* Pſal. VIII. 9. ſubjicit DEUS hominis pedibus *volucres, quæ in aëre.* Uſurpatur eadem hæc vox in Textibus allegatis obuia de auibus maximis rapacibus. Ezech. XXXIX. 4. 17. tradit DEUS Gogi & Magogi exercitum *cœtui auium* —— *omni aui pennatæ* לְעִיט צִפּוֹר. Haud tamen diffitentur Rabbini, notare צִפּוֹר heic & alibi in Scriptura *paſſerem*. Habent & LXX. Στρουθίον. Sed de hac ipſa & *paſſeris* voce ex Græca Romanaque antiquitate oſtendi poteſt communis omni aui ſenſus. Ex hodiernis Orientalibus linguis non inuenio paſſeris cognomen, quod quandam cum tſippor affinitatem habeat, niſi huc traxeris Turcarum *tübeſſir*, *ſefarijet*, paſſer luteus, *Meninzk. Lex.* 2964.

דְּרוֹר *Deror* à Tigurinis, Lexicographis & Verſionibus variis redditur *hirundo*. Sed potiori jure *Bochartus* hoc nomine intelligit *columbarum* omne genus, ſpeciatim Φάτταν, *palumbum*, & *turturem*, τρυγόνα. Conſentiunt Verſiones, Græca, Vulgata, Chaldæa, Arabica, Syriaca. Denotat aliâs ipſum hoc vocabulum דְּרוֹר *libertatem*. Significatum hunc, ſi recipiamus pro baſi, vel combinemus, erit *deror* libera auis, quod prædicatum & hirundini quadrat & columbæ, ſed inprimis, ſi Arabes audiamus, columbæ ſylueſtri. Hoc ſenſu vocat columbarum volitantem ſocietatem αὐτόνομον ἀγέλην, *Baſilius Epiſt.* 75. Eſt autem αὐτόνομος Græcis idem, qui ἐλεύθερος, propriis viuens legibus, liber. Seipſum vocat Epaminondas ciuem ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμε πόλεως apud *Plutarchum Lib. de Dæmonio Socratis.* Seipſum proin comparat Pſaltes columbæ, ad Altare, ad Ædem ſacram DOMINI liberè volitanti, ibique nidulanti, atque hunc paſſerum columbarumque ſtatum ei, quo tunc vixerat, à Domo DEI remotus. *Ardet, & etiam deperit anima mea ad Atria DOMINI, cor meum & caro mea ad DEUM viuum clamarunt. (Concupiſcit & deficit anima mea in atria DOMINI. Cor meum & caro mea exultauerunt in DEUM viuum.)* v. 3. Notum ex Templi Judaici Hiſtoria, Trabes Templi fuiſſe cedrinas. In hujusmodi autem trabibus nidulari ſolebant columbæ. Quadrat huc locus ex *Theocriti Idyll.* 5.

Κἠγὼ μὲν δώσω τὰ παρθένῳ αὐτίκα Φάσσαν,
Ἐκ τᾶς ἀρκεύθῳ καθελὼν, τηνεὶ γὰρ ἐφείσδει.

At mea, tu felix, donabere virgo palumbo,
Cui ſuus Arceuthi celſa latet in trabe nidus.

Multa equidem Rabbini commentantur de laminis clauisque acutis in ſummo Templo erectis עורב בולרז, *cole oreb* dictis, quibus cautum fuerit, ne Templi faſtigio inſiderent aues, ſpeciatim corui immundi. Verùm enim verò de illis ſilet Scriptura. Licet verò hujusmodi clauis armatum fuiſſet Templi culmen, nil tamen id impedit, quò minus vel paſſeres, vel columbæ, vel hirundines trabibus, quibus Templum ſuffulcitur, inſidere, ibique nidulari potuerint. In hodiernarum linguarum promptuariis non reperias aliquod enarratarum auium ſynonymon, *deror* noſtro affine. Sed quidem accedunt *Attagenis* nomina *dürrag*, vulg. *tiirag*, Plur. *derarig*. *dürraget*, Plur. *dürragiat*, & *derraget* Arab. *dürrag kuſi* Turc. *Meninzk. Lex.* 1126. 2043. Quæ tamen auis ſyluatica, montana, libera quidem, & munda, & αὐτόνομος, ſed non eo, quo columbæ & paſſeres, ſenſu, minus huc quadrare videtur.

Pſal. LXXXIX. verſ. 12. 13.

12. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, (a) orbem, & quicquid in eo eſt, tu fundaſti.

(a) Ebr. Orbem, & plenitudinem ejus.

13. Aquilonem & (b) Meridiem Tu condidiſti, Thabor & Hermon in nomine Tuo ouabunt.

(b) Ebr. dexteram.

12. Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundaſti.

13. Aquilonem & mare tu creaſti, Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.

SUpra v. 3. ita Ethan Eſraita ad DEUM: *In ipſis cœlis fidem tuam confirmaſti. (in cœlis præparabitur veritas tua in eis.)* Et v. 6. *Cœli admiranda facinora tua celebrant*, o DOMINE. *(Confitebuntur cœli mirabilia tua*, DOMINE.) Verſ. 7. *Quis in æthere (in nubibus) æquabitur* DOMINO? Majeſtatem nempe DEI celebrat Pſaltes, qualis ſeſe in tota natura, præcipuè verò ampliſſimo & pulcherrimo cœlorum ædificio manifeſtat, ut fideles excitet ad fiduciam in ipſum hunc DOMINUM & DEUM cœli conditorem, & uniuerſam Eccleſiam de protectione & liberatione reddat certam. Siue nunc intelligat cœlorum nomine Pſaltes vortices illos Solis Fixarumque immenſos, ſive cœlum, quod terram noſtram ambit, aëreum, ſtat hæc veritas, & quæ inde fluit exiſtentiæ DEI demonſtratio ab omni atomorum Epicurearum, & Atheiſticorum Sophiſmatum allapſu ſecura. Sole ipſo nempe clarior, demonſtrabilis ex iis, quæ hactenus plus ſemel de cœlo, ejus immenſa magnitudine, fluiditate, ordine, pelluciditate, motu, coloribus, aliisque qualitatibus protulimus, eſſe DEUM ens inifinitè ſapiens atque potens, & concluſionem Pſaltis v. 14. κραταιὸν. *Tu brachium habes omnipotentia præditum, roboras manum tuam, attollis dexteram tuam. (Tuum brachium cum potentia, firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.)*

Aquilonem & Meridiem Tu condidiſti. LXX. τὸν βορρᾶν καὶ θάλασσαν σὺ ἔκτισας, *Boream & Mare Tu creaſti*, Aquila, Βορρᾶν καὶ δεξιὰν, *Aquilonem & dexteram*, ita quoque Hieronymus. Sed Theodotion, τὸν βορρᾶν καὶ νότον, *Aquilonem & Auſtrum.* Quæ loquendi formula manu veluti nos ducit ad integrum cœlorum ſyſtema, ſed ſpeciatim ad inuariabilem axeos terræ in fluidiſſimo cœlo circumlatæ ſitum. Cujus conſtantiſſimæ inclinationis ſiue directionis, ut & inuariati Fixarum ſitus certiſſimus index eſt *linea meridiana*, plagarum mundi baſis, Aſtronomicarum Obſeruationum fundamentum, temporis cumprimis, quo Sol & Stellæ tum Fixæ, tum Erraticæ, culminant, longitudinum item locorum terræ, per conſequens & Geographiæ corrigendæ atque perficiendæ. Lineam hancce ducit quilibet Aſtronomus in ſuo Obſeruatorio, quamuis inſtitutis benè multis obſeruationibus, nec breui temporis morâ. Sed longius progreſſus Ludouicus XIV. Galliarum Rex, *Aquilonem* hunc & *Meridiem* per totum, quà latè patet, regnum protendens Philoſophicam quandam ſeu Mathematicam erexit Monarchiam, atque inſimul dimenſionis terræ firmiſſimam poſuit baſin. In mandatis quidem jam A. 1669. magnus Rex dederat *Picardo*, ut lineam meridianam continuaret inde ab Ambiano (Amiens) ad Maluoiſine in Gaſtinii (Gatinois & Hurepoix) limitibus, quæ diſtantia ultra gradum unum ſeſe extendit. Inuenerat autem inſignis ille Mathematicus hexapodas 57060. pro gradu. Quoniam verò hujusmodi graduum 360. peripheriam terræ abſoluunt, & minutus unius gradus error 360.es majorem in terræ dimenſione gignit, & facilis poterat operationibus tunc ſuſceptis ſeſe immiſcere error, tum propter triangula tredecim, quæ determinari debebant in 32. Leucarum Gallicarum diſtantia, tum propter difficultatem inuèniendi latitudines Poli, ubi error 4. minutorum ſecundorum alium in terra 66. hexapodarum poſt ſe trahit, con-

conſultum fuit longius extendere lineam, & hoc ipſo vel corrigere, vel minuere ſaltem errores. Juſſit proin Rex hac illac Lutetiâ protendere Meridianam ad juga usque Pyrenea ad 10. fere graduum diſtantiam, qua, ſi commiſſus fuiſſet error Aſtronomicus, 36.es duntaxat fuiſſet multiplicatus. Magnum hoc magni Regis conſilium effectui dederunt magni Aſtronomi *Caſſinus* & *Hiræus* A. 1683. & 1700. qui Geometricas ſuas operationes confirmabant ſimul Obſeruationibus Aſtronomicis, Eclipſium ſpeciatim Jouialium, ne quid tanto operi deeſſet, quod integris voluminibus deſcripſere Academiæ Regiæ Gallicæ ſocii.

Pſal. XC. verſ. 1-6.

1. DOMINE, Tu habitaculum nobis fuiſti per omnia ſecula.
2. Priusquam montes naſcerentur, & terra formaretur ac orbis, à ſæculis usque ad ſæcula Tu es DEUS.
3. Tu reducis hominem, donec conteratur, ac tum dicis: Reuertimini, o mortales.
4. Nam mille anni coram Te ſunt, ut dies heſternus, qui præteriit, imo ut noctis vigilia.
5. Ceu nimbum dilabi illos impetu quodam facis, ſunt velut ſomnium, manè velut herba immutantur.
6. Quæ manè floret, ac vires accipit, veſperi arefacta reſecatur.

1. DOMINE, refugium factus es nobis à generatione in generationem.
2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, à ſeculo & usque in ſeculum Tu es DEUS.
3. Ne auertas hominem in humilitatem; & dixiſti: Conuertimini, filii hominum.
4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præteriit: & cuſtodia in nocte.
5. Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.
6. Manè ſicut herba tranſeat, manè floreat, & tranſeat: veſperè decidat, induret & areſcat.

IN Cantico hoc ſuo emortuali propriæ ſuæ, noſtræque contemplationi offert vir DEI Moſes bina omnium horarum, cumprimis expirantis vitæ objecta, æternitatem & immutabilitatem DEI ex una, & nullitatem ſiue caducitatem noſtram ex altera parte.

DOMINE, Tu habitaculum nobis fuiſti per omnia ſecula. LXX. ΚΥΡΙΕ καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. DOMINE, *refugium factus es nobis in generatione & generatione.* Tu, o DEUS, qui extitiſti ante jacta mundi fundamenta, tuitus es, & potentiſſimè quidem, tuos, Eccleſiam tuam, medios inter hoſtes, Noachum inter peruerſos, & in Diluuiana illa Cataſtrophe, Patriarchas in peregrinationibus, Iſraelitas in Ægypto, Exodo, & Deſerto.

Verſ. 2. *Priusquam montes naſcerentur, & terra formaretur ac orbis, à ſeculis usque ad ſecula Tu es* DEUS. Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ ὁ ΘΕΟΣ. En teſtimonium omni exceptione majus, extitiſſe montes in primo orbe, non demum in diluuio ortos, contra quod *Burnetius* vult. En aliud æternæ ipſius ſapientiæ. Prov. VIII. 22. DOMINUS *poſſedit me initio viæ ſuæ, ante opera ejus tum eram. Ab æterno ordinata ſum, & ab initio ante terram. Nondum erant abyſſi, quum ego eſſem formata, nondum fontes aquis redundabant. Priusquam montes mergerentur, ante colles formata ſum. (DOMINUS poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erant abyſſi, & ego jam concepta eram: nec dum fontes aquarum eruperant. Nec dum montes graui mole conſtiterant, ante colles ego parturiebar.)* Audi quæſtionem Eliphaſi factam ad Jobum XV. 7. *Omniumne hominum tu primus natus es? & formatus es ante colles?* In omnibus his locis creatio montium ad idem tempus, ad idem principium refertur cum condito orbe, terra, abyſſis, fontibus, hominibus. Paradoxum proin eſt, & διαβόλη Scripturæ Sacræ aduerſum, ſurrexiſſe montes ex actis à καταβολῇ κόσμε 1656. annis. Sed obſerua probè, neque Moſi, neque Scriptoribus aliis ſacris contradicere, quam hodie fouemus, ſententiam, qua montes nunc extantes formatos volumus in diluuio: minimè excludit ea montes terræ primæuæ. Hanc materiam ex-

cussi alibi. Τὸ esse DEI *à seculis usque ad secula* respicit non duntaxat æternitatem essentiæ, sed quoque æternam Decretorum Diuinorum immutabilitatem, æternam pro conseruatione mundi & Ecclesiæ curam. Interim dum omnia mundi corpora, cœlestia atque terrestria, status omnes, & homines inter perpetuas mutationes fluctuantur, est DEUS solus semper idem, non mutatus ab illo, infinitè potens, sapiens, bonus, sanctus, justus.

Vers. 3. *Tu reducis hominem, donec conteratur, ac tum dicis: Reuertimini, o mortales.* LXX. paulò aliter, *μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπείνωσιν, καὶ εἶπας, ἐπίστρεψατε υἱοὶ ἀνθρώπων. Ne auertas hominem in humilitatem, & dixisti, conuertimini, filii hominum.* Conscendit nunc Theatrum mortali semine cretus homo, similis languenti graminis herbæ, quam videt una dies nascier, una mori. Creatura mutabilis in momenta, fragilis, alia semper ab illa: mutabilis ratione motus fluidorum, & toni solidorum: variabilis in cogitationibus, intellectu, voluntate, secretionibus, digestionibus. Non propriis nixa pedibus, sed quouis momento dependens ab immutabili suo Creatore, qui mutationibus omnibus præsidet, eas sapientissimè dirigit, & potentissimè efficit. Ducit nos meditatio hæcce ad *αὐτογνωσίαν*. Absit à nobis, imo longissimè absit, ut expostulemus cum DEO de fragilitate corpusculi nostri. Nostri est, resignare omnia diuinæ voluntati, implorare ejus gratiam atque misericordiam, qui optimè & solus *nouit conditionem (figmentum) nostram, recordans, quod simus puluis.* Ps. CIII. 14. Ἔμφασιν vocis תָּשֵׁב in Textu originali si inspicias, reddes, *conuertes*, veluti in gyro, cujus centrum est vitæ & initium & finis. Circumferimur, quamdiu hanc trahimus, & in momenta mutamus directiones, ut proin lineæ quæuis curuæ conuenientissimum sint mutabilitatis humanæ symbolum. In hoc suæ vitæ gyro, si, prævalente centripeta veluti vi, approximat homo centro, *conteritur* mox, soluitur animæ & corporis vinculum, redit illa ad DEUM, qui eam dedit, ut hoc in puluerem. Fit autem id non pro nostro mortalium arbitrio, sed ex mandato & decreto *αὐτοκρατωρος*, cujus est dicere: *Reuertimini, o mortales.* Num eò usque sese extendat alloquium hocce; ut demonstrari queat resurrectio futura ex mortuis, aliis ego dijudicandum linquo. Id saltem, aliunde ex Scriptura de certitudine vitæ futuræ edocti, pro præsenti habemus, quod discamus, conjiciendos esse mentis oculos non tam in vitam hancce caducam, plenam malis, plenam dolore, sed potius in terminandam illam nullis seculis, nullum ubi morborum genus est, ubi nulla fatigat cura animos. Idem volunt, quæ proximè sequuntur, verba.

Vers. 4. *Nam mille anni coram Te sunt, ut dies hesternus, qui præteriit, imo ut noctis vigilia.* Absorbeat meditatio vitæ fine fine duraturæ, voluptatis nullis terminandæ seculis, quæcunque possidemus in hac mortalitate, etiam carissima quæque, sanitatem, diuitias, honores, voluptates. Edulcoret tædia vitæ vel unicum æternitatis beatæ momentum, qui heic jactamur per undas. Audi canentem nostrum per prospera atque aduersa Philosophum pariter atque Theologum v. 9. 10. *Cuncti dies nostri te irascente dilabuntur, annos nostros finimus dicto citius. Dies annorum nostrorum, quibus viuimus, anni sunt septuaginta, aut ad summum octoginta: jam præstantissimum horum labor est & molestia, velociter transit, nosque auolamus. (Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.)* Emphatica dictio, *dies annorum nostrorum.* Annus videtur mortalibus nobis dies quilibet; horum numerat septuagenarius 25550, qui reducuntur ad 70. annos. Et tamen *mille anni coram DEO sunt, ut dies hesternus, qui præteriit, imo ut noctis vigilia.* Obserua heic vitæ humanæ terminum jam Mosis tempore spatio 70. vel 80. annorum definitum, ut est adhucdum. Attamen *præstantissimum* horum רָהְבָם, *τὸ πλεῖον αὐτῶν, fastus, superbia eorum*, omne id, quod oculis mortalium blanditur, & vermiculos nos terræ superbos reddit, est וְאָוֶן עָמָל, *κόπος καὶ πόνος, labor atque molestia*, curæ, tædia, morbi, incommoda mille. Testis est omnium dierum, quos transigimus, experientia. Tot malis remedio sunt *sursum corda.* Meditatio sancta ac seria, esse *mille annos coram DEO, ut dies* est *hesternus, qui præteriit*, euanuit, insomnii ad instar transiit, imo ut *noctis vigilia*, trihorium nocturnum, quo an vigilemus, an dormiamus, nescii fere sumus. *Theocrit. Idyll. 2.*

Θεοὶ κατένευσαν ἕνα χρόνον ἐς βίον ἐλθεῖν
Ἀνθρώποις, καὶ τόνδε βραχὺν καὶ μήοντα πάντων.

Dii unum duntaxat tempus viuendi annuerunt Hominibus, idque breue & perangustum.

Vers. 5. 6. *Ceu nimbum dilabi illos impetu quodam facis, sunt velut somnium, manè velut herba immutantur. Quæ manè floret, ac vires accipit, vesperi arefacta resecatur.* LXX. *τὰ ἐξαδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται, τοπρωῒ ὡσεὶ χλόη παρέλθοι, τοπρωῒ ἀνθήσαι καὶ παρέλθοι, τὸ ἑσπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθείη καὶ ξηρανθείη. Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt, manè sicut herba transeat: manè floreat & transeat, vespere decidat, indurescat & arescat.* Imaginem en! ad viuum pictam non solùm angusti cultoris agelli, vel Iro pauperioris mendici, sed quoque diuitis Crœsi. Nam æquo pede mors pulsat pauperum tabernas, & Regum turres. Speculum, in quo imaginem sui videat ille cumprimis, qui gerit sibi fastus

PSAL. XCI. v. 3. 5. 6.
Pestis laqueus.

Pſal. XCI. v. 3. 5. 6.
Die Peſt iſt ein Strick.

G. D. Heümann sculps.

ſuperbos. Veritatem en ἀναντίῤῥητον, quam quotidiana comprobat experientia! Nonne quotidie videmus *dilabi* hocce *ſomnium? manè florentem herbam, quæ veſperi arefacta reſecatur?* pallidæ mortis ſacrificium fieri, qui breui ante pallebat amore accumulandi auri? *A la muerte no ay coſa fuerte.* Diram hanc mortem eleganti inundationis ſymbolo colluſtrat vetuſtiſſimus Pſaltes, וַתִּסְחָֽתֵם, *inundaſti eos*, torrentis ad inſtar, qui agros & prata limo obducit. *Inuiſibile diluuium*, uti *Caluino* cluet, totum terræ orbem undis premens. Felices, imo terque quaterque, ſi ex hac meditatione ſacram addiſcimus Arithmeticam. *Ut dierum noſtrorum numerum ſciamus, Tu nobis indica planè, ut ſapientiæ animum intendamus. (Dinumerare? dexteram tuam ſic notam fac: & eruditos corde in ſapientia.)* v. 12. Calculum annorum 70. vel 80. ad dies reductorium tyro quilibet nouit; non tamen init ſubtiliſſimus Mathematicus, non prudentiſſimus Politicus, non zeloſiſſimus Theologus, non expertiſſimus Medicus, vel rarò. Egregiè ſunt *Caluini* in hanc rem verba. *Quid enim? quum vix annum octogeſimum attingant robuſti, an difficile eſt ſupputare tam paucos annos? diſcunt numeros pueri, ſimul ac balbutire incipiunt. Nec vero Arithmeticam à Magiſtro diſcere opus eſt, ut numerum centenarium digitis ſupputemus. Atqui eò fœdior, & magis pudenda noſtra ſocordia, quod tam breue vitæ noſtræ ſpatium nunquam comprehendimus. Nam qui optimus erit Arithmeticus, & myriades myriadum diſtinctè ac ſubtiliter tenebit, ac excutiet, non poterit tamen octoginta annos ſupputare in propria vita. Hoc certè prodigio ſimile eſt, homines extra ſe ipſos metiri omnia interualla, cognoſcere, quot pedibus diſtet luna à centro terræ, quàm longis inter ſe ſpatiis Planetæ diuidantur, denique omnes cœli & terræ dimenſiones tenere, quum in ſe ipſis ſeptuaginta annos non numerent.* Aſt enimuerò non ſufficit *numerare dies, intendamus ſapientiæ animum* oportet. Qui hoc agit, is demum Philoſophi nomen meretur.

TAB. DLIX.

Pſal. XCI. verſ. 3. 5. 6.

3. Nam is à laqueo venatoris, àque peſte exitiali te liberabit.

5. Ut neque nocte metuendum tibi ſit à terroribus, neque interdiu à ſagitta volante.

6. Non à peſti, quæ in obſcuro graſſatur, non ab exterminio vaſtante meridie.

3. Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero.

5. Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante in die.

6. A negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano.

POſſunt, ut ſolent, varia malorum, quibus Pſaltes utitur, nomina applicari calamitatibus & incommodis variis, quibuscum conflictamur in hac vita, ſatanicis quoque tentationibus, ſed ſpeciatim diræ *peſti*, quæ deſcribitur non tam medicè ac phyſicè, ſed in ſuis inſultibus duntaxat, & effectibus. Confertur ea *laqueo venatoris*, quo aues, aliaque animalia ante captantur, quàm ſibi metuere quid videntur. Illaqueari ſolemus mortales ex improuiſo, nec laqueos videntes, nec retia. Inſultat dira hæc lues atque proſternit illicò, & inexpectatò, ſaniſſimos & robuſtiſſimos quosque, nullo diſcrimine habito ætatis, ſexus, dignitatis. Viduat breui arua colonis, oppida ciuibus, & non absque emphaſi *exitialis* cluet, דֶּבֶר הַוֹּת vi vocis *peſtis contritionum*, LXX. λόγος ταραχώδης, *verbum aſperum*, Symmacho λόγος ὀπηχείας, *ſermo violenti inſultus, contumeliæ, injuriæ.*

Verſ. 5. פַּחַד לָיְלָה, *terror nocturnus*, φόβος νυκτερινὸς, *ſagitta interdiu volans*, βέλος πετόμενος ἡμέρας. Parallela ſunt, quæ extant v. 6. ubi dicitur *in obſcuro graſſari*, & *vaſtare meridie*, διαπορεύεσθαι ἐν σκότει, δαιμόνιον μεσημβρινὸν. Num lethiferæ luis cauſa ſint inſecta infinitè, ſi ita loqui licet, parua, vel ſpicula ſubtiliſſima, arſenicalia, vel cujusnam ſint indolis ſagittæ hæ volantes, quæ ſanguini dicto citius inducunt vel rarefactionem nimiam, vel coagulationem, adhuc controuerſum eſt inter Philoſophos atque Medicos. Certum hoc eſt, non lædere duntaxat externam corporis ſuperficiem, ſed ſubuertere protinus binas, quibus ſanitas incumbit, columnas, fluidorum κρᾶσιν, & ſolidorum tonum, & paucis ſæpius horis letho dare

fortiſſima corpora. Non coruſcat numeroſa hæc ære caterua, non progreditur quadrupedante ſono, non vehit mortaria atque tormenta majora, & tamen validiſſimos profligat exercitus, vincit inuicta aliàs omni hoſti fortalitia, & absque labore. Inſultus non ſunt aperti, *in obſcuro graſſatur*, telis inuiſibilibus feriens mortales.

Textum noſtrum, animaduertente Cl. J. C. *Harenbergio* in *Biblioth. Brem.* Cl. VII. p. 630. mirè illuſtrat Auſter æſtuoſus Ægypto, Arabiæ, Meſopotamiæ, aliis Aſiæ Regionibus fatalis, plerumque per horæ quadrantem furens, qui hora circiter octaua matutina ſpirare incipit, in meridie feruidiſſimus eſt, & nocte ſenſim appetente remittit, afflatu ſuo, quos aggreditur, ſubitò ſuffocans, imo ſyderationem toti corpori inducens, quem furorem ut euitent vel incolæ, vel itinerantes, humi palliis tecti procumbunt, donec præterierit. Hunc ventum *Sammiel* Arabes nuncupant. Eum deſcribit *Theuenot ſuite du voyage au Leuant.* P. II. L. I. c. 12. 13. 16. & L. III. c. 10. ubi ita: *C'eſt un vent chaud, qui regne en Eté depuis Moſul jusqu'a Sourat, mais ſeulement en terre, & non ſur l'eau: & quand une perſonne a reſpiré ce vent, elle tombe tout d'un coup morte ſur la place, quoy qu'il y en ait quelque fois, qui ont le tems de dire, qu'ils brulent en dedans. D'abord qu'un homme eſt tombé mort de ce vent, il deuient tout noir, comme de l'ancre: & ſi on le prend par le bras, ou par la jambe, ou en tout autre endroit, ſa chair quitte les os, & reſte entre les mains de celuy, qui le veut leuer.* Armeni *Badiſamur* preſterem hunc vocant, qui *Balſoræ*, Arabiæ oppido A. 1665. Julio, Auguſto ac Septembri menſibus tanto furore ſæuiit, ut intra dies 20. 4000. letho intulerit. Apud Malabares hic mitior paulò eſt, teſte *Ziegenbalg Bericht von der Küſten der Malabaren Continuat.* III. p. 117. Vultque laudatus Harenbergius, expertum hunc ventum, ſono horrido inualeſcentem, fuiſſe Eliam, contra quem caput pallio obuoluerat Propheta. 1. Reg. XIX. 11. 13. Abſit tamen, ut δαιμόνιον hoc μεσημβρινὸν, ut LXX. Sammielem vocant, dæmonibus ipſis tribuamus cum Rabbinis, Fluddianis & Helmontianis. Ad hos confugiunt cauſarum naturalium ignari, veluti ad aſylum. Nodum ſoluit Atmoſphæra Aſiatica ſub Meridiem valde rarefacta, in quem vicina Arabiæ Deſertæ atque Felicis, ipſius quoque Africæ ſublato æquilibrio cum impetu ruit. Ut nec ſulphureis particulis, quæ Theuenotio placent, vento meridiano admixtis opus habeamus. Vento huic ſi ſeſe intermiſceant copioſæ particulæ aqueæ, infringi furorem neceſſe eſt, quod experiuntur Malabares.

Pſal. XCI. verſ. 13.

Pardum calcabis & Aſpidem, conculcabis Leunculum atque Draconem.

Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

ATtentionem heîc merentur quatuor animalia שַׁחַל, כְּפִיר, פֶּתֶן, תַּנִּין, *Schachal*, *Pethen*, *Cephir*, *Thannin*, quorum nominibus ſubintelligi poſſunt quoque furioſiſſimi quique Eccleſiæ hoſtes.

שַׁחַל *ſchachal*, propriè Leonem denotat eumque nigrum: ita & reddit Vernacula noſtra, *du wirſt auf Löauen — gehen.* Latina habet *Pardum*, qui etiam admitti poteſt. Vocis hujus ſignificatum excuſſi ad Job. IV. 10. 11. Sed vetuſtiſſimi Interpretes vel *Aſpidem* volunt, vel alium Serpentem. LXX. ἐπὶ ἀσπίδα — ἐπιβήση. Vulgata: *Super Aſpidem — calcabis.* Apollinaris: Ἀσπίδα βαρσαλέως ἐπιβήσῃ. Collimant Verſiones Syriaca, Arabica, Æthiopica. Plerique ſanè ſerpentino generi fauent, licet quoad ſpecies inter ſeſe differant, & Arabes *Viperam* ſeligant, Syri *Amphisbænam.* Eſt & ſerpentis ſpecies Arabibus *ækzel*, voci *Schachal* affinis, apud *Meninzk. Lex.* 5791. Conſultius judicant illi, & Orientalium loquendi mori adaptatum magis ſocios jungere Serpentes quàm his Leones, imo incongruum calcare Leones vel Pardos. Subſcribit & *Bochartus*, conjectatque, Serpentem intelligi debere nigrum, quemadmodum vox שַׁחַל denotet quoque Leonem nigrum. Auxilio venit Ἀσπὶς αἰθαλόεσσα & μελαινομένη, *fuliginoſus atratus ſerpens*, *Hæmorrhous* item *fuliginoſus*, αἰθὼς, & *Dipſas*, quæ *ſubobſcura nigricat extrema cauda*, ὑποζοφόωσα μελαίνεται ἄκροθεν οὐρὴ, apud *Nicandrum in Theriac.* v. 172. 288. 337. μέλας item ὕδρος apud *Orpheum de Lap.* Occurrunt apud Zoologos Serpentes varii nigri, quibus enumerandis ſuperſedeo.

פֶּתֶן *Pethen* eſt procul omni dubio ex Serpentibus, & quidem ipſa *Aſpis.* De qua plura ad Job. XX. 14. Deut. XXXII. 33. Pſal. LVIII. 5. Cujus venenum adeò penetrans, ut ſolâ applicatione ad pectus paucas intra horas interficere dicatur. Unde judicare facile, quàm ſit res plena pericli, calcare eam. Quæ loquendi formula occurrit quoque apud Oneirocriticos in *Suida.*

Ὄφεις πατεῖν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν λύει.

Qui calcat angues, vitat inſultus hoſtium.

Ha-

Habent Græci Interpretes, Vulgata, & Apollinaris βασίλισκον pro *pethen*.

כְּפִיר *Cephir* heic iterum non *Leunculus* eſt, quem Verſiones noſtræ habent, ſed Serpens. Apud *Nicandrum in Theriac.* v. 463. *Cenchris* vel *Cenchrines*, Κέγχρινος, audit λέων ἄκολος, *Leo varius*, διὰ τὸ πολύχιτον τῶν φολίδων, propter multiuarias maculas, Leo διὰ τὸ γενναῖον, ἤτοι διὰ τὸ ὀρθὴν τὴν οὐρὰν βαστάζοντα διεγείρειν ἑαυτὸν εἰς μάχην, quoniam pugnam init erectâ caudâ, ἢ διὰ τὸ δάκνειν καὶ ῥοφᾶν τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, quia Leonum ad inſtar mordet, & ſanguinem exſugit.

De תַּנִּין *thannin*, *Draconibus*, alibi egi plura.

Si cui lubet, inſuper habitis, quæ de Serpentibus hactenus diximus, inhærere Leonibus, poterit is, in fauorem Tigurinæ, aliarumque Verſionum Europæarum, allegare exemplum Danielis, & Serpentum calcationem conferre cum promiſſione CHRISTI. Marc. XVI. 18. ὄφεις ἀροῦσι, *calcabunt ſerpentes*, impleta ad literam exemplo Pauli Act. XXVIII. 5. qui *excuſſâ vipera in ignem nihil mali* ea *paſſus eſt*. Qui allegorias amat, per *Leones* atque *Leunculos* intelligere poteſt perſecutiones manifeſtas & violentas, inſidias verò occultas per *Serpentes* atque *Dracones*. *Plautus* initio *Perſæ*.

Cum Leone, & cum excetra
Deluctari mauelim, quàm cum amore.

Pſal. XCII. verſ. II.

Meum verò (a) cornu extolletur ut Monocerotis, delibutus ero oleo virenti.

(a) Al. leg. Tu attolles cornu meum.

Et exaltabitur ſicut unicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia uberi.

LXX. Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου, καὶ τὸ γῆρας μου ἐλέῳ πίονι. *Et exaltabitur ſicut unicornis, cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia pingui.* Pro ἐλέῳ alii, ἐν ἐλαίῳ, *in oleo*. Theodoretus ex Symmacho, ἡ παλαίωσίς μου ὡς ἐλαία εὐθαλής, *vetuſtas mea ſicut oliua vigens & benè germinans*. De *Unicornu*, *Reem*, quod *Rhinoceros* potius ſit, quàm quoduis aliud animal, egi ad Num. XXIII. 22.

Reſpicit inunctio, quæ *oleo* fit, eoque *virenti*, recenti, dulci, ſuaui, quacum Pſaltes feliciſſimum ſuum ſtatum, & firmam in DEO fiduciam confert, Orientalium gentium morem, quæ ab omni æuo magni æſtimarunt inunctiones, iisque vires corporis roborarunt. De qua re iterum alibi plura.

Pſal. XCII. verſ. 13. 14. 15.

13. Juſtus ut Palma florebit, & ſicut Cedrus in Libano in altum ſuccreſcet.

14. (a) Plantati in domo DOMINI in atriis DEI noſtri florebunt.

(a) Juſti ſcilicet.

15. Adhuc in ſenecta germinabunt, ſucculenti & virentes.

13. Juſtus ut Palma florebit, ſicut Cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo DOMINI, in atriis domus DEI noſtri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in ſenecta uberi, & bene patientes erunt.

Vid. Job. Cap. XXIX. verſ. 18.

Pſal. XCIII. verſ. I.

— Et orbis ſic firmatus eſt, ut non nutet.

— Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

LXX. ἐστερέωσε (ὁ ΚΥΡΙΟΣ) τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. *Firmauit* (DOMINUS) *orbem terræ, qui non commouebitur.* Inuenit in Pſalmo hocce Eccleſia DEI, & quoduis membrum ſolatii fontem, & ad eum confugit irruentibus calamitatibus variis & tentationibus, ſi quando

v. 3. *Suſtulerunt flumina, ſuſtulerunt flumina ſtrepitum ſuum, ſuſtulerunt flumina fluctus ſuos. (Eleuauerunt flumina, eleuauerunt flumina vocem ſuam, eleuauerunt flumina fluctus ſuos.)* Stat, quam nulla violentia frangit, ſpes firmiſſimo tum Omnipotentiæ, tum Prouidentiæ Diuinæ fundamento. Verſ. 1. DOMINUS *Rex eſt, induit celſitudinem, induit* DOMINUS *robur, ſeque accinxit.* (DOMINUS *regnauit, decorem indutus eſt: indutus eſt* DOMINUS *fortitudinem, & præcinxit ſe.)* Verſ. 2. *Jam inde ab exordio conſtitutum eſt ſolium ejus, eſtque ab æterno. (Parata ſedes tua ex tunc: à ſeculo tu es.)* Verſ. 4. *Plusquam ſtrepitus aquarum immanium, procellarumque maris admirabilium, potens eſt* DOMINUS, *qui in excelſo præſidet. (A vocibus aquarum multarum. Mirabiles eleuationes maris: mirabilis in altis* DOMINUS.) Argumento Pſalti eſt firmitas terræ. *Orbis ſic firmatus eſt, ut non nutet.* Conuictus mox erit de veritate hujus effati, quisquis vel obiter Syſtema mundi Copernicanum inſpexit. Videt is ſphæram milliarium 1720. in diametro, in fluidiſſimo aëre pendulam, cauam paſſim intus, & firmiſſimis nixam columnis, trabibus ſaxeis, metallicis, terreis colligatam. Ædificium, cujus tectum eſt mollis, leuis, fœcunda terra, cinctum undique fluido aëris ætherisque elemento. Globum ſpatio 24. horarum gyratum circa proprium axem, prouolutum quotannis in immenſæ amplitudinis orbita Elliptica circa Solem, eadem ſemper inclinatione Axeos, ſolâ DEI potentiâ fultum.

TAB. DLX.

Pſal. XCIV. verſ. 9.

Is, qui aurem condidit, quomodo non audiret?

Qui plantauit aurem, non audiet?

BInæ jam ſequuntur Tabulæ, pro organo auditus una, pro organo viſus altera; binas ſuggerit Pſaltes pro DEI exiſtentia demonſtrationes, quas numeroſas promimus ex totius corporis humani brutique ſtructura, ad Atheorum etiam pertinaciſſimorum confuſionem atque conuictionem. Non eſt quippe pars, non vas, non fibrilla, quæ non alta voce deprædicet laudes ſummi Creatoris, nosque incitet ad cognoſcendum & colendum optimum illud Numen, quod ἐ μακρὰν ἀπὸ ἑκάϛε ἡμῶν ὑπάρχει. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινέμεθα, καὶ ἐσμὲν. Act. XVII. 27. Hinc enim noſtra creatio, noſtra conſeruatio, quicquid vel ſumus, vel poſſidemus. Hac baſi nititur cultus omnibus mortalibus naturalis & rationalis, omnis, quam DEO debemus, gratiarum actio.

Conſcendant nunc cathedram bini Oratores, *auris* & *oculus*, nosque excitent ad laudes & gloriam DEI, ad officia omniperfecto, omnipræſenti Creatori, ſapientiſſimo Rectori, optimo Conſeruatori præſtanda. Bina hæc nobiliſſimorum ſenſuum organa non adſpici debent veluti per tranſennam, quod fit ab interpretibus Anatomiæ ignaris. Merentur hæ infiniti artificii machinæ omnem noſtram attentionem, conſiderari in omnibus ſuis partibus, ſtructura & uſu. Sufficit nobis, quæ noſtra eſt cœcitas, non plebejis duntaxat, ſed literatis quoque, ſcire, quod audiamus, videamus, auribus inſtructi ſimus & oculis. Ulterius progredi licet, ſed plerunque non lubet. Similes fere ſumus iis, qui vix horologii indicem prætereuntes aſpiciunt, &, quem deſignat, numerum, interioris ſtructuræ & ignari, & incurioſi. Quæ inprimis eſt & accuratè inſpicienda, ſiquidem ex opere velimus laudare artificem. Et utinam bina hæc artificioſiſſima auditus atque viſus organa, non per turpiſſimum abuſum verteremus in opprobrium DEI, mille actus peccaminoſos, noſtram perniciem! Conſiſtit autem, quod in anteceſſum præfari lubet, inuicti argumenti robur in eo, ut ex ſtructura ſingularum partium, membranarum, glandularum, muſculorum, cauitatum, ductuum, oſſiculorum auris tum externæ, tum internæ, ſic & membranarum & humorum oculi reddamur quàm certiſſimi, eſſe omnia hæc ad certum quendam finem ordinata, nec videre nos poſſe, vel audire quidquam absque determinato hoc Mechaniſmo; per conſequens ex infiniti artificii ſtructura demonſtremus infinitum artificem.

Ille DEUS eſt — qui non calamo tantum cantare, & agreſte atque inconditum carmen ad aliquam tantùm oblectationem modulari docuit, ſed tot artes, tot vocum varietates, tot ſonos, alios ſpiritu noſtro, alios externo cantu edituros commentus eſt. Seneca de Benefic. L. IV. c. 6. Eſt ſanè eximium quid tremulus aëris motus, ſonus, linguarum atque ſcientiarum organon: qui

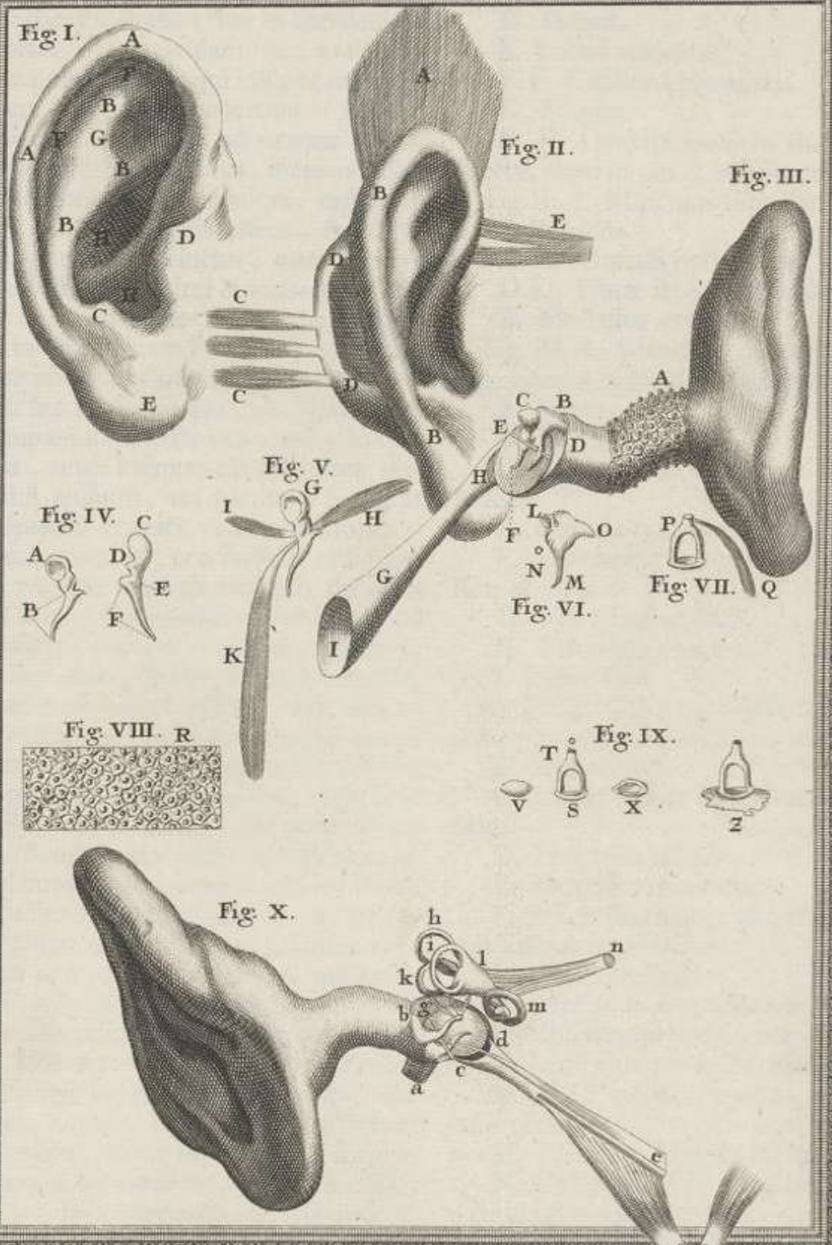

PSAL. XCIV. V. 9.
Deus ὠτοτέχνης.

Pſal. XCIV. v. 9.
Das Ohr ein Werck Gottes.

G. Lichtensteger sculps.

qui non duntaxat debebat ad aurem externam appelli, ſed ad interiora auris, imò intimos ejus receſſus, admitti. Ad hunc finem, ne præterlabatur is, capiti affixa eſt utrinque *auricula*, eaque cartilaginea, ne frangatur ex quouis ictu, vel lapſu, præterea in varios gyros anfractuoſos excauata, ut undique aduentans ſonus aurem ſubintrare, imo concentrari poſſit. Pinguedine caret cutis, quæ auriculam tegit, ne abſorbeatur ſonus veluti in conclaui tapetibus cincto. Ad auriculam hanc in ſitu firmandam faciunt *muſculi*, qui inſuper in brutis illum mouent, & pericula auertunt. Ab hac auri externa deriuatur ſonus ad *meatum auditorium*, cujus ſtructura cylindrica, incurua inſeruit tum collectioni, tum exaltationi, radiorum ſonororum. Eſt hic canalis oſſeus, ſed intus membranâ glandulosâ cinctus, quæ *cerumen* ſecernit humectando meatui & auertendis inſectis, ne ad interiora repant, inſeruiens; in embryonibus inſuper, quamdiu clauduntur utero matris, membranâ veluti intergerina mucosâ præcingitur hic idem meatus, ne damni quid patiatur tympanum ab humore amnii, in quo infans natat, unde infantes excluſi primis diebus vel nihil audiunt, vel parum. Sequitur *membrana tympani* expanſa, verſus interiora auris aliquantum conuexa, pro faciliori radiorum collectione, omnis generis tremulis motibus recipiendis apta, transmittens mox hosce ad oſſicula auditus, *malleum*, *incudem*, *ſtapedem*, & *os orbiculare*, ſuis quoque muſculis inſtructa, quorum unum ab altero veluti à vecti mouetur. Ita penetrat ſonus ad internam cauitatem, *concha* dictam, ſed quoque qui ore recipitur huc venit per *Tubam Euſtachianam*, quæ non ſolùm auxilio venit ſurdaſtris, ſed quoque humores ſuperfluos in concha forte collectos deriuat ad palatum. Mox atque ſonus mediante ſtapede appulit ad *feneſtram oualem*, per ſex veluti nouas portas aditum inuenit ad intima auris, quinque nempe ad *labyrinthum*, qui artificioſiſſimè in ipſo *oſſe petroſo* exciſus conſtat tribus ſemicirculis oſſeis; per unicam tandem ad *cochleam*. Hos autem ſumma arte elaboratos canales ſuccingit intus *neruus auditorius*, qui impreſſiones ſonoras excipit, ad ſenſorium commune defert, atque in mente ex infinitis aliis eas præcisè excitat ideas, quæ ſonis ipſis, licet infinities fere variantibus, reſpondent. Qui vel obiter Organi hujus Auditorii Sciagraphiam inſpicit, quam integris libris deſcripſere *Schelhammerus*, *du Verney*, *Valſalua*, inſuperque conſiderat, quod adſit non ſolùm in nobis hominibus, ſed quoque in omnibus quadrupedibus & auibus, in ſingulis quidem pro rata corporis, capitis, portione, & uſus neceſſitate, tandemque attendit ad uſum ipſum, quem latiſſimum præbet in addiſcendis artibus atque ſcientiis, & hominum conuerſatione, judicabit is protinus, ſi non eſt mentis inops, excogitatam eſſe, ſi ita loqui licet, ſtructuram hanc ab Ente aliquo infinitè ſapienti, elaboratam à potentiſſimo, &, ut verbo omnia contraham, eſſe DEUM, qui *aurem condidit*.

Intelliget Otographiam hanc, qui Anatomes eſt gnarus, ignaro ſubuenient figuræ, quæ ſequuntur.

Fig. I. A. A. Helix.
B. B. Anthelix.
C. Antitragus.
D. Tragus.
E. Lobus auriculæ.
F. F. Cauitas innominata.
G. Scapha.
H. H. Concha quaſi in duas cauitates diſtincta, ſuperiorem & inferiorem.

Fig. II. A. Muſculus ſuperior.
B. B. Helix.
C. C. Muſculi poſteriores.
D. D. Fibræ transuerſæ carneæ.
E. Muſculus anterior.

Fig. III. A. Glandulæ meatus auditorii ſebaceæ cum corpore ſuo reticulari.
B. Incus.
C. Malleus.
D. Portio oſſea ex pariete ſinuoſitatis maſtoideæ.
E. Chorda tympani.
F. Membrana tympani, à malleo antrorſum eleuata.
G. Tuba Euſtachiana.
H. Tubæ principium.
I. Tubæ finis.

Fig. IV. A. Caput mallei ſecundum illam partem, per quam cum incude articulatur.
B. Manubrium.
C. Caput mallei ſecundum partem oppoſitam.
D. Proceſſus minor.
E. Proceſſus minimus.
F. Proceſſus major, ex quibus proceſſibus conſtituitur manubrium.

Fig. V. G. Malleus.
H. Muſculus proceſſus minoris.
I. Muſculus proceſſus minimi.
K. Muſculus proceſſus majoris.

Fig. VI. L. Incudis ea pars, quæ articulatur cum malleo.
M. Proceſſus longior incudis.
N. Os orbiculare, quod unitur extremitati dicti longioris proceſſus.
O. Proceſſus breuior incudis.

Fig. VII. P. Stapes cum oſſe orbiculari.
Q. Muſculus ſtapedis.

Fig. VIII. R. Glandulæ meatus auditorii cum ſuo corpore reticulari à meatu ſeparatæ.

Fig. IX. S. Stapes.
T. Ejus Capitulum, cujus cauitati os orbiculare ſuperpoſitum.
V. Baſis ſtapedis gibba veſtibulum reſpiciens.
X. Ejusdem facies externa concaua.

Fig. X. totam Organi Auditorii ſtructuram exhibet, ab anteriori parte, qua faciem ſpectat.

a. Extremitas Aquæductus Fallopiani, à qua Auditorii Nerui portio dura erumpit.

b. Portio oſſea ex pariete ſinuoſitatis maſtoideæ, cui alligatur proceſſus breuior incudis.

c. Muſculus minimi proceſſus mallei.

d. Muſculus proceſſus majoris, qui per totam Tubæ Euſtachianæ longitudinem extenditur, à canali ſuo oſſeo liberatus.

e. Cartilaginis Tubæ Euſtachianæ anterius latus, in quod præcedentis muſculi fibræ carneæ inſeruntur.

f f. Muſculus nouus Tubæ Euſtachianæ.

g. Muſculus ſtapedis liberatus à ſuo canale oſſeo.

h. Canalis ſemicircularis major.

i. Canalis ſemicircularis minor.

k. Canalis ſemicircularis minimus.

l. Veſtibulum.

m. Cochlea.

n. Nerui auditorii portio mollis unam ſui partem verſus cochleam demittens, alteram verò, quæ in ſurculos 5. diuiditur, in veſtibulum protendens.

Omnia ex *Valſalua de aure humana.*

TAB. DLXI.

Pſal. XCIV. verſ. 9.

Qui oculum finxit, quo pacto non videret?

Aut qui finxit oculum, non conſiderat?

PErgimus properante pede ad ſtructuram *oculi*, qui microcoſmus eſt veluti in microcoſmo, camera infiniti artificii obſcura, absque qua tota mundi διακόσμησις nihil, imo homines & animantia bruta miſerrimæ forent creaturæ, lumine orbæ. *Oculi pars corporis pretioſiſſima, & qui lucis uſu vitam diſtinguunt à morte. Plin.* L. VIII. c. 37. Pſaltis teſtimonio conſtat, DEUM *finxiſſe oculum.* Comprobabimus palmariam hanc veritatem ex conſideratione ſtructuræ, & comparatione cum *camera obſcura* artificiali, quâ objecta externa, ædificia, arbores, homines, integer alicujus regionis proſpectus pulcherrimè repræſentantur in charta linteoue albo, imò cum natiuis ſuis coloribus per radios lucis veluti penicilla depinguntur, homines capitibus ambulantes, motitantia arborum folia, volantes per aëra aues. Non memorabuntur *palpebræ*, quæ clypeorum ad inſtar tenerrimum viſus organum defendunt in hominibus, quadrupedibus, auibus, ab injuriis externis, cilia item & *ſupercilia*, quibus cumprimis auertitur illapſurus puluis. Quaquauerſum patere debebat oculorum proſpectus; *Lubricos oculos fecit natura mobiles, ut & declinarent, ſi quid noceret, & aſpectum, quo vellent, facile conuerterent. Cic. Nat. Deor.* L. II. c. 57. Hunc in finem Creator oculis affixit *muſculos, attollentem, deprimentem, adducentem, abducentem, obliquum ſuperiorem, obliquum inferiorem*, qui ſinguli ſuos habent Antagoniſtas: His accedit in brutis, quæ prona terram ſpectant, *ſeptimus*, qui totum ambit oculum, & ejus prolapſum impedit. Adſunt præterea *glandulæ & ductus lacrymales*, quorum lymphâ oculus irrigatus mobilior redditur. Ex *tunicis* oculi bulbum cingentibus prima eſt *cornea*, ex pluribus aliis conſtans membranis, inuicem ſuperſtratis, pellucida, extrorſum conuexa, ut radios undique aduenientes exciperet, & ad interiores cameras transmitteret, inſuperque internas partes & humores defenderet. Ex *humoribus* oculi primus eſt *aqueus*, qui radios incidentes ad perpendiculum refringit verſus *pupillam*, quæ *tunicæ uueæ* feneſtra ſeu apertura per mechaniſmum quendam mirabilem, inſciâ & inuitâ anima, ſeſe conſtringit, ſi lumen adſit nimium, dilatat, ſi debile nimis id ſit, imo & pro variante diſtantia objectorum nunc propius accedit fundo oculi, ſi illa ſint remota, nunc ab eo recedit, ſi propinqua: qui verè diuinus mechaniſmus effectui datur partim per muſculos externos bulbo oculi inſtratos, partim per extenſionem contractionemue *ligamentorum ciliarium*, quæ & ipſa totidem ſunt, ſed ſubtiliſſimi muſculi retro pupillam inter uueam & cryſtallinum humorem ſiti. Eſt *humor* hîc *Cryſtallinus*, ab anteriori parte ex ſegmento ſphærico conſtans, à poſteriore parabolico, ſingularis prorſus ſtructuræ, colligens magis, propter denſiorem ſui compagem, radios lucis, ut in fundo oculi præcisè penicilli radiorum coeant, in unico nempe puncto ii, qui ex uno objecti puncto fuere egreſſi. Spatium inter cryſtallinum & oculi fundum explet *vitreus humor* ejusdem prope cum cryſtallino denſitatis, ut qui in hoc fuere refracti, rectâ viâ vitreum tranſeant. In fundo tandem oculi expanſa ſiſtitur *retina tunica*, texturæ ſubtiliſſimæ, quæ aliud nihil eſt, quàm expanſio ipſius *nerui optici*, & penicillos radiorum excipit, imò objecta quæuis cum colori-

PSAL. XCIV. v. 9.
Deus ὀφθαλμοτέχνης.

Pſal. XCIV. v. 9.
Das Auge ein Werck Gottes.

I. A. Fridrich sculps.

loribus ſuis picta ſiſtit. Fluitat ſubtiliſſima hæc membranula, multis vaſis ſanguiferis intertexta, in fundo hemiſphærico concauo, quia perfecta objectorum repræſentatio fieri non poterat in fundo plano. Hæc ipſa objectorum pictura ut tantò diſtinctior fieri poſſet, nec diſturbaretur ab aliis radiis lateralibus, imo ob nimiam reflexionem viſus læderetur, cinxit Creator cameram hanc obſcuram naturalem *Tunica Choroide*, quæ in homine nigerrima eſt, ſed in illis brutis, quæ noctu vident, & pabulum quærunt, Iridis ad inſtar pulcherrimis coloribus variegata. Mox atque objecta externa in proportionata ſua magnitudine, figura, coloribus in retina fuere picta, continuatur hæc impreſſio *nerui viſorii* ductu ad ipſum cerebrum, excitatque in promptuario idearum ditiſſimo, mente, eas præcisè ideas, quæ objectis reſpondent, modo omnibus mortalibus imperſcrutabili. Sic demum formatur judicium, vel ratiocinium, de objectorum figura, magnitudine, diſtantia, coloribus, motu, quiete, circumſtantiis aliis.

Ex hocce ſtupendi artificii viſus organo demonſtranda nunc venit DEI exiſtentia, ut diſcamus τὰ ἀόρατα καθορᾶν, & gloriam ipſius ἀοράτε dignis celebrare encomiis, ad noſtram ſalutem. Præeat *Briggius Ophthalmogr.* c. 1. *Inter præcipuas corporis animati partes, quæ magni Conditoris noſtri ſapientiam oſtendunt, nulla ſanè reperitur, quæ majori pompa elucet, quàm ipſe oculus, aut quæ elegantiori forma concinnatur. Dum enim aliæ partes vel minori ſatellitio ſtipantur, vel in tantam venuſtatem haud aſſurgunt, Ocelli peculiarem honorem & decus à ſupremo Numine afflatum referunt, & nunquam non ſtupendæ ſuæ potentiæ characteres repræſentant. Nulla ſanè pars tam diuino artificio & ordine muſculos ſuos & humores complectitur*, &c. De veritate hac palmaria conuicti erimus magis, ſi conſideremus ſtupendam in tot animantibus varietatem: prominentes leporum, auium, & ad latera magis poſitos oculos, quorum beneficio inſidias facilius detegere & euitare poſſunt: ſex octoue aranearum ex rapina inſectorum viuentium oculos, qui capitis immobilitatem abundè compenſant: Cochlearum oculos in extremis corniculis locatos, quos pro neceſſario uſu vel intra teſtas retrahere, vel exporrigere valent: Inſectorum oculos immotos, ſed numeroſos: Talparum ſub terra viuentium ocellos, palpebris piloſis probè defenſos: oculorum elongationes, contractionesue variantes pro varia objectorum diſtantia, & diuerſitate medii, per quod radii lucis tranſeunt, ſpeciatim in piſcibus & auibus, quorum illi degunt in elemento fluido craſſiori, hæ victum quærunt in diuerſæ denſitatis aëre: Oculos tandem in homine binos, ſed qui unicam unius objecti ideam in mente excitant.

Si cui cum Atheo, de exiſtentia DEI conuincendo, res eſt, ſequenti methodo commodè uti poterit. Introduc eum in cameram obſcuram, oſtende omnem apparatum, foramen exiguum in valua exciſum, lentem conuexam ei inſertam, quæ colligat illabentes radios, chartam vel pannum albi coloris in certa ab apertura feneſtræ diſtantia ſuſpenſum, omnia reliqua totius conclauis clauſa, & quære ab ipſo, an hæc omnia ita contigerint caſu fortuito, vel ab homine ratione prædito ita fuerint adornata? Conuicto, quod haud difficili negotio fiet, de hac veritate, oſtende ſtructuram oculi, quæ etiam eſt camera, ſed infiniti artificii, obſcura, & pete ab illo, annon & hæc pro Authore habeat artificem, eumque infinitum? qui non ſolùm eam inuenit, & corpori reliquo pariter omnem intellectus humani captum ſuperanti junxit? Quære porrò, num ſtructuræ hæ mirandæ elaboratæ fuerint ab anima ipſius hominis, vel excogitatæ à parentibus? ad quam quæſtionem reſpondebit mox, ſcepticus licet, negando, quandoquidem multæ ſint hominum milliones, quibus ſtructura oculi, & ſic reliquarum omnium totius corporis partium ne cognita quidem eſt, & expertiſſimi quique Anatomici fateri coguntur, ne nunc quidem poſt aliquot mille annorum labores eſſe planè perſpectam. Repræſenta ei porrò, eſſe ſuos ipſius oculos formatos tales, vel potius euolutos, à parentibus hujusdem ſtructuræ ignaris, horum corpora iterum à majoribus pariter idiotis, ita quoque brutorum oculos ab aliis ſuæ ſpeciei brutis, iisque ἀλόγοις; aperiet vel ſola hæc propagationis ſucceſſio oculos: urge, qualenam laturus eſſet judicium de horologiopœo, automata hujusmodi elaborante, quæ juniora alia ejusdem perfectionis per ſucceſſionem vel mille annorum progenerarent, fatebitur is, nolens volens, fore hoc opus artificis infinitè ſapientis atque potentis, non intellectus finiti; tantò quidem lubentius, ſi conſideret infinitam prope varietatem, & incredibilem numerum oculorum, in toto mundo exiſtentium, qui ingens in aëre, aquis, terra anſam dedit quæſtioni, quæ extat in *Schwenteri Math. Erquick-Stund.* P. I. *Probl.* 54. an uno eodemque tempore plures ſint oculi in mundo, quàm capitis pili? Quod ſi porrò viatori tuo viam monſtraueris ad cerebrum, à cerebro ad mentem, quæ propriè loquendo videt, non oculus, nouum illi aperies cognitionis & glorificationis DEI theatrum. Heic etiam perſpicaciſſimus quisque Philoſophus ἐπέχει, cum ſtupore conſiderans unionem animæ & corporis, certarum idearum harmoniam ordinatiſſimam, in omnibus hominibus eandem, & inuariatam, cum certis modificationibus & impreſſionibus lucis, infinitam varietatem & pulchritudinem colorum, & quæ ſunt hujus generis alia. Hac methodo, potius quàm ullâ aliâ, pertinaciſſimus quisque Atheus, amentiſſimus quisque idoli naturæ adorator duci poterit ad cognitionem DEI, & cogetur fateri cum Pſalte, DEUM *finxiſſe*

xiſſe oculum, eſſe proin à nobis deuotiſſimo cultu venerandum, vitam noſtram ad Numinis hujus ſupremi voluntatem, legesque tum reuelatas, tum mentibus noſtris impreſſas conformandam: compulſorio ad officia noſtra ſit porrò integer, quem hactenus enucleauimus, Textus: *Is, qui aurem condidit, quomodo non audiret? qui oculum finxit, quo pacto non videret?* non audiret, non videret, quæ in hoc terræ punctulo, in abditiſſimis etiam angulis peraguntur? non videret cogitationes in imis cerebri cordisue receſſibus? Affectus occultiſſimos, hypocritam illum, qui ſimulat ficto pia pectora vultu, dolos, fraudes, inuidiam, odium, perjurum, adulterum, injuſtum judicem, Pſeudo-Politicum, Pſeudo-miniſtrum? Qui quæſo is, qui cor formauit, illud non perſcrutaretur? qui animam condidit, cogitationes haud noſceret? imo qui ſceleratiſſimum creaturarum abuſum haud puniret, imo flammis ſaliret æternis? Vel, annon poterit, qui diuino artificio objecta viſus in fundo oculi pingit, & unam picturam poſt aliam, minutiſſimas omnes, ſed ſumma arte elaboratas animo ſiſtit, qui tot variantes ſonos, tot ſuauiſſima modulamina menti præſentat, leui mutatione theatri ideas excitare terrificas, & mentem cruciare infernalibus furiis? tenſas moderatè fibras nerui vel auditorii, vel viſorii, vel relaxare, & ſic momento citius vel ſurditatem inducere, vel cæcitatem, vel tendere magis, & hoc ipſo cauſari dolores atrociſſimos, ipſa deliria? delicatiſſimos Solis radios vertere in ſtygias tenebras, aut tartareum ignem?

Claudant tractationem hanc icones, quæ oculi ſtructuram repræſentent.

Fig. I. exhibet muſculos oculi in ſitu naturali.

A. A. Cranii reſecti pars cauernoſa.

B. B. Interior candicans portio cerebri diſſecta.

C. C. Cerebellum.

D. Neruorum opticorum coitus.

E. E. Eorundem ad ſingulos oculos digreſſio.

F. Caruncula lachrymalis extra ſitum.

G. Muſculus oculi attollens.

H. Muſculus deprimens.

I. I. Muſculus adducens.

K. K. Muſculus abducens.

L. Muſculus obliquus inferior.

M. Muſculus obliquus ſuperior, cujus tendo per trochleam N. tranſit.

O. Neruus opticus.

P. Cornea tunica, in cujus medio eſt pupilla.

Fig. II. Oculus vituli ſiniſter.

a. Glandula oculi innominata.

b. Angulus oculi major.

c. Angulus oculi minor.

d. d. d. Lobi, in quos anterior glandulæ, limbus eſt diuiſus, per quorum interſtitia vaſa lymphatica e. e. e. exeunt.

Fig. III. Muſculi oculi ouilli.

A. Neruus opticus.

B. Muſculus ſeptimus brutorum.

C. C. Muſculi 4. recti ſupra deſcripti.

D. Muſculus trochlearis.

E. Muſculus obliquus inferior.

Fig. IV. a a. Tunica adnata.

b. b. Cornea.

c. c. Uuea.

d. d. Sclerotis.

e. e. Dura nerui optici membrana.

f. f. Choroides.

g. g. Tenuis nerui optici membrana.

h. h. Retina.

i. i. Medullaris nerui optici ſubſtantia.

l. Intima medulla vitreæ affixa.

m. m. Cryſtallina tunica.

n. n. Pupilla.

o. o. Corneæ pellucida pars.

A. Humor aqueus.

B. Humor cryſtallinus.

C. Humor vitreus.

Fig. V. Vitrea tunica cum ligamentis ciliaribus.

Fig. VI. Cornea humana facie poſteriore viſa.

A. Ligamentum ciliare.

B. Proceſſus ciliaris muſculoſus.

C. Circulus minor proceſſus ligamenti ciliaris, in quem deſinunt tendines proceſſus ciliaris, Ruyſchio dictus Circulus minor Iridis. Iris enim eſt facies exterior, proceſſus ligamenti ciliaris facies interior.

D. Pupilla.

E. Corneæ margo. *Ruyſch. Theſ. Anat.* II. p. 86.

Fig. VII. ſub microſcopio. A. Tendinoſa ſubſtantia proceſſus ciliaris.

B. Muſculoſa ejusdem ſubſtantia.

C. Circuli minoris fibræ circulares, pupillæ conſtrictioni deſtinatæ.

Fig. VIII. Humor cryſtallinus vitulinus, cum ejusdem membranula ambiente, aranea dicta, per quam plurimæ diſſeminatæ viſuntur arteriolæ.

Fig. IX. In oculo juuenci. a. Limbus palpebræ ſuperioris.

b. Limbus palpebræ inferioris.

c. Corneæ pars.

d. Membrana nictans.

e. Ejusdem ſemilunaris & niger limbus.

f. f. Glandulæ lachrymalis excretorii ductus.

g. Lachrymalis glandula, boum & aliorum brutorum propria.

h. Lachrymalis caruncula pilis ornata, iisdem animantibus & homini communis. Ex *Morgagni Aduerſ. Anatom.* VI. p. 134.

Fig. X. Oculus humanus ſiniſter.

a. Angulus palpebrarum internus, & in eo caruncula lachrymalis.

b. Mem-

b. Membrana ſemilunaris rubella, quæ quoad ſedem nictanti brutorum membranæ reſpondet.

c. Limbi palpebræ ſuperioris pars illa, in qua prominentia eſt, in cujus extremo punctum lachrymale inſculptum.

Ex eodem.

Fig. XI. oſtendit modum, quo radii ex A. B. & C. venientes in oculo refracti in fundo repræſentent imaginem in a b c. inuerſam.

Pſal. XCV. verſ. 4. 5.

4. In cujus manu ſunt abſtruſiſſima terræ, ejus ſunt montium cacumina.
5. Cujus eſt mare, nam fecit illud, & continentem manus ejus finxerunt.

4. Quia in manu ejus ſunt fines terræ: & altitudines montium ipſius ſunt.
5. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud: & ſiccam manus ejus formauerunt.

SUccedunt inuicem quatuor Verſiculi in hoc Pſalmo, qui optimo jure dici poſſunt Theologiæ Naturalis Compendium; adſunt & materia, & methodus argumentandi, theſis, demonſtratio, & inde nata concluſio.

Theſis extat v. 3. DOMINUS DEUS *magnus eſt, & Rex magnus præ omnibus Diis*, & factitiis nempe, quales ſunt gentium idola, & angelis, qui paſſim in Sacris Dii cluent. Imo vero DOMINUS, DEUS Iſraelis, ſolus eſt magnus, ſolus DEUS.

Theſin hanc probat Scriptor ſacer non argumentis metaphyſicis, ex abſtractis ideis, non argumento illo Carteſii, quod in ipſa Republica Literaria ſuum pro & contra patitur, ſed, ut tota Scriptura Sacra, ad captum & conuictionem omnium, ex operibus. *In cujus manu ſunt abſtruſiſſima terræ*, מַחְקְרֵי־אָרֶץ, *inueſtigationes terræ, penetralia terræ*, LXX. τὰ πέρατα τῆς γῆς, *fines terræ;* Retecta ſunt oculis ejus ima viſcera terræ, cauitates omnes, hydrophylacia, columnæ, quibus fulcitur, ædificii, cujus tectum incolimus, & vix nouimus, baſes, abyſſi, quæ omnia condidit. *Ejus* quoque *ſunt montium cacumina*, τὰ ὕψη τῶν ὀρέων. Ipſe quippe ſaxa terrasque accumulauit, juga montium æternâ glacie niueque texit, paſcuis pinguiſſimis amiciuit, & viridiſſimis veluti Smaragdis condecorauit. *Taſius:*

— *Di Neve e di Pruine*
Sparſe ogni ſtrada, ivi ha poi fiori ed herba.
Proſſo al canuto mento, il verde crine
Frondeggia, él ghiaccio fede a i gigli ſerba
Et a le Roſe tenere.

Ipſe hic idem Architectus ædificium hoc montoſum extruxit, cujus baſes ſunt ſtrata ſolidiſſima, *abſtruſiſſimis* illis terræ *innixa*, columnæ & pilæ fortiſſimæ, anterides prominentiæ montium laterales, muri ſaxa, imo muri mille modis variantibus colligati, conclauia ſub dio, cœlo aërique expoſita, paſcua Alpina, valles pulcherrimis floribus, odoratiſſimis herbis, veluti tapetibus pretioſiſſimis conſitæ. Structuras hasce montoſas erexit DEUS tum in prima, tum in ſecunda creatione, diluuio, veluti Pyramides, Coloſſos, monumenta potentiæ, ſapientiæ & bonitatis ſuæ, in proportionata ad reliquam terram & incolarum uſus altitudine, quam ad DEI gloriam emenſurare ſolemus partim Inſtrumentis Geometricis, partim vix tripedali baculo barometrico. *Ejus* porrò *eſt mare, nam fecit illud, & continentem manus ejus finxerunt*, αὐτῆ ἐϛιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτὴν, καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτῆ ἔπλασαν. De quo fluidarum ſolidarumque partium diſcrimine & juſtiſſima proportione alibi plura. Concluſio ſiue veritatis hujus fundamentalis applicatio extat v. 6. 7. *Agite ergo, proſternamur, incurui procumbamus, genua ſubmittamus ante conſpectum DOMINI, factoris noſtri. Nam ipſe eſt DEUS noſter, nos verò populus paſcuorum ejus & grex manus ejus. (Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante DOMINUM, qui fecit nos. Quia ipſe eſt DOMINUS, DEUS noſter, & nos populus paſcuæ ejus, & oues manus ejus.)* Quod officium in genere quidem tangit omnes homines, quotquot ſunt operum DEI attenti contemplatores, & deuoti admiratores, ſed ſpecialiori ſenſu, ſtrictiori & altiori fideles. Eſt quippe hic Pſalmus Meſſiæ debitum homagium, gratiarum ſubmiſſa actio pro maximis humano generi præſtitis beneficiis.

Pſal. CII. verſ. 7. 8.

7. Similisque factus ſum Onocrotalo (gaudenti) ſolitudine, ac buboni (agenti) in locis deſertis.
8. Vigilo (equidem) & ſimilis ſum paſſeri ſeorſim agenti in tecto.

7. Similis factus ſum Pelicano ſolitudinis: factus ſum ſicut nycticorax in domicilio.
8. Vigilaui, & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

IConem en animæ tentationum fluctibus agitatæ, fame & deſiderio gratiæ diuinæ anxio laborantis & tantum non confectæ. v. 4. *Dies mei abſumpti ſunt ut fumus*, qui vel à ſolo aëre agitato diſſolutus breui diſparet, imo proprio inteſtino motu conſumitur, adjuuante inſuper calore; ita & homo, fumus & umbra, quem angunt peccata propria, conſumunt juſta DEI judicia, exæſtuant in eo viſcera, carent requie oſſa. *Oſſa mea ut focus exuſta ſunt.* Verſ. 5. 6. *Cor meum percuſſum exareſcit ſicut fœnum, usque adeò, ut ſim oblitus cibum capere. Oſſa etiam mea & caro mea cohæreſcunt præ gemitibus meis. (Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Percuſſus ſum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus ſum comedere panem meum. A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.)* Nunc pergit Pſaltes.

Verſ. 7. *Similis factus ſum Onocrotalo (gaudenti) ſolitudine.* LXX. πελεκᾶνι ἐρημικῷ. De hac aue קָאַת *kaath* & variantibus de ea opinionibus legatur Lev. XI. 18. Quadrant ſcopo præſenti & animæ de ſalute anxiæ, tentationibus preſſæ *Onocrotalus* & *Ardea*, ea cumprimis ſpecies, quam *Butaurum*, Itali *Trombono* & *Tarabuſa*, *Terrabuſa*, Germani *Rohrdommel*, *Lorind* vocant; ſunt quippe aues hæ terribili boatu inſignes. Butaurum præfert *Beza:*

Je ſuis au Butor ſemblable.
Du deſert inhabitable.

Obſtare videtur locus, ſunt quippe hæ aues aquaticæ, ſed in deſertis habitat קָאַת teſtibus Pſalte, Jeſaia XXXIV. 11. *Poſſidebunt eam Ibis* (ardeæ ſpecies) קָאַת *& caſtor, bubo, & coruus habitabunt in ea. Et extendet ſuper eam regulam inanitatis, & lapides vacuitatis. (Et poſſidebunt illam Onocrotalus, & Ericius, & Ibis, & Coruus habitabunt in ea: & extendetur ſuper eam menſura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in deſolationem.)* Zeph. II. 14. *Onocrotalus & Caſtor in ornamentis liminum degent, vox canet in feneſtra ſolitudinis, in limine, quoniam Cedrum eruet. (Onocrotalus & Ericius in liminibus ejus morabuntur: vox cantantis in feneſtra, coruus in ſuperliminari, quoniam attenuabo robur ejus.)* Quibus binis locis prædicitur deuaſtatio Idumææ atque Aſſyriæ. Notandum, non omne deſertum eſſe aridum, ſed dari paludoſa, auibus prænominatis amica. Ex vaſtiſſimis deſertis ſunt interiora *marmaricæ*, & tamen in iis memorat *Ptolemæus Cleartis paludem*, *Lacci paludem*, *Lycomedis paludem.* Sic & offenderunt Iſraelitæ in Arabiæ Deſerto aquas in Mara & Elim. Exod. XV. 23. 27.

De aue כּוֹס, *Cos*, vid. Leuit. XI. 17.

Tertia auis eſt צִפּוֹר, *tſippor*, *paſſer. Vigilo, & ſimilis ſum paſſeri ſeorſim agenti in tecto.* LXX. ὡσεὶ στρουθίον μονάζων ἐπὶ δώματι, Vulgata, *ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Apollinaris:*

Ἢ στρουθόν τιν' ἄυπνον ἐόντ' ἐν δώμασι μοῦνον.

Aut paſſerem aliquem, qui inſomnis eſt in tecto ſolus.

Deſcribit hanc auem *Suidas* ut timidam, δειλὸν ὄρνεον, qui præ curis & metu dormiat parum, ὑπὸ ἀγωνίας ἐλαύνει τὸν ὕπνον. Appoſitè ad ſtatum Pſaltis præſentem, notum quippe, non in utramuis, imo ne in alterutram, aurem dormire, qui conficitur curis, propter fluidi neruei in exteriorem corporis peripheriam influentis prædominium. Exemplo ſunt Hypochondriaci, Melancholici, tentationum aculeis puncti. Conjectante *Bocharto* à voce μόνιος, *ſolitarius*, Galli deriuarunt paſſeris, quo utuntur, nomen, *Moineau. Hieronymus* in hoc nullam paſſeris expreſſam facit mentionem, *fui ſicut auis ſolitaria ſuper tectum.* Ex Judæis nullus paſſeris agit procuratorem. Et ſanè ex præcedentibus colligi poſſe videtur, loqui Pſaltem potius de ſolitariis auibus nocturnis, quæ interdiu ſomnum capiunt, noctu vigilant, ſed quoque terribiles edunt clamores, quæ circumſtantiæ non fauent paſſeri. Forſan igitur *tſippor* nomine intelligi debet *noctuæ* vel *bubonis* ſpecies, de quibus conſtat, noctu inſidere tectis, & clamore ſtrepere terrifico. *Noctu noctua canit ac vigilat. Varro Ling. Lat.* L. IV. Eſt porrò bubo ſolitaria auis, non gregale animal. *Virgil.* L. IV. *Æneid.*

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

De

De ululatu alia en ex Veteribus teſtimonia. *Ouid. Metam.* L. VI. *Fab.* 4.

- - - - tectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.

Id. in *Ibin.* v. 223.

Sedit in aduerſo nocturnus culmine bubo.

Tibullus L. I. *Eleg.* 6.

- - è tectis ſtrix violenta canat.

Propert. L. IV. Epiſt. Arethuſæ ad Lycotam.

Siue in finitimo gemuit ſtans noctua tigno.

Virgil. L. I. Georg.

- - - - de culmine ſummo
Nequicquam ſeros exercet noctua cantus.

Imo verò, ſi Hiſtoriolis fides, eſt hæc feralis & Prophetica, futurorum malorum prænuntia auis. Notum eſt ingens, quod A. 1652. Tiguro accidit ex diſploſa turris caprariæ ſtructura, puluere pyrio à fulmine accenſo, prædictum, ut voluere, à flebili bubonum ibi nidulantium ululatu. Ante *Commodi*, Imperatoris obitum, *bubo ſupra cubiculum ejus deprehenſus eſt tam Romæ quam Lauinii. Lamprid. & Dio in Commodo.* ὁ βύας ἐπ' αὐτῆ ἐβόᾳξεν. *Bubo ſuper illud* (Capitolii tectum) *bubulauit.* Actiacum bellum prænuntiaſſe fertur ulula Templo Pacis & aliis quoque ædibus ſacris inſidens, teſte eodem *in Auguſto.* Idem memorat *Ammianus* de morte *Valentiniani* L. XXX. *Apud Sabariam eodem adhuc conſtituto bubo culminibus regii lauacri inſidens, occentansque funebria.* Diſtinguerem, ſi philoſophari heic licet, inter incendia, bella, & hujusmodi calamitates alias, quæ fortuito contingunt caſu, & Principum aliorumue mortalium ultima fata, atque ex lethaliter decumbentium corporibus exhalare efluuia, quæ ſentiant allectæ forſan ab iis aues ferales, haud negauero.

Pſal. CII. verſ. 26. 27. 28.

26. Nam primùm terræ fundamenta jeciſti, & cœli ſunt opus manuum tuarum.
27. Quæ interibunt, Tu autem perſtas, & uniuerſa ut veſtis veteraſcunt, teque immutante illa immutantur.
28. Verùm Tu idem es perpetuò, & anni tui non finiuntur.

26. Initio tu, DOMINE, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli.
27. Ipſi peribunt, tu autem permanes; & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.
28. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

SUnt *æternitas* & *immutabilitas* DEI duo eſſentialia DEI attributa, nituntur que ſumma Entis Summi perfectione. Id proin, quod aliquando cœpit eſſe, quod mutationi eſt obnoxium, quod aliquando deſinet eſſe, DEI nomine venire nequit. Satis ſuperque demonſtratum hactenus, eſſe eum, qui *terræ fundamentum jecit, & cœlos* tanquam *opus manuum ſuarum* condidit, infinitè potentem, infinitè ſapientem, per conſequens DEUM. Argumento id eſt omnibus hominibus, ſanâ præditis ratione, ut ſeſe Monarchæ huic cœli & terræ potentiſſimo deuotiſſimi ſubdant; ſolatio fidelibus, ut colant hunc ſuum DOMINUM & DEUM, in omni tentatione ei confidant, verâ fide & infucatâ pœnitentiâ ejus gratiam quærant & amplectantur.

Quorſum oculis circumſpicimus cunque in magnifico hoc mundi theatro, mutata videmus & mutabilia omnia: mortales nos ipſi morimur naſcentes, mutati in momenta: umbræ ſumus ambulantes: ſuccedit una generatio alii. Easdem ſubeunt mutationes animalia & plantæ. Terra integra, qua latè patet, inſignes ſuſtinuit mutationes cumprimis in diluuio, ſuſtinetque indies. Oculos ſi attollamus ad ſydera, mutationes obſeruamus in Fixis, Erraticis, Sole, Cometis, quæ quidem innoteſcunt propius Aſtronomis, qui teleſcopiis veluti ſcalis cœlos ſcandunt. Eò autem, quo oculi ipſi armati pertingere nequeunt, ducit nos Scriptura Sacra, quæ ipſa cœlorum palatia, veteribus Philoſophis incorruptibilia, mutabilia ſiſtit. *Interibunt, Tu autem perſtas, & uniuerſa ut veſtis veteraſcunt, teque immutante illa immutantur.* Non de annihilatione loquitur Pſaltes, ſed de immutatione, renouatione: dabit ἀλλοίωσις hæc nouos cœlos, terram nouam, de quibus alibi. Ubi agitanda erit quæſtio, num ad uniuerſam mundi fabricam ſeſe extenſura ſit alteratio hæc,

de qua Psaltes, & ex eo Diuus Paulus Hebr. I. 10. 11. 12. vel ad terræ vorticem solum. Paulina allegatio ita se habet: Σὺ κατ' ἀρχὰς, ΚΥΡΙΕ, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας. Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σε εἰσὶν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται. Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σε οὐκ ἐκλείψουσι. Prorsus uti LXX. in Textu nostro.

Psal. CIII. vers. 5.

Et os tuum suauitate implet, ut recuperes juuentam tuam sicut aquila.

Qui replet in bonis desiderium tuum: renouabitur, ut aquilæ, juuentus tua.

NOn est temporis vitæque momentum, quo non sufficientissimam habeat causam homo gratias agendi DEO deuotas pro creatione, conseruatione, pro corpore suo infiniti artificii, pro anima rationali & immortali, ejusque pretiosissimis donis in statu sano atque ægro, præsertim verò gratiæ, si nempe vitam agat rationi conuenientem, Legibus à DEO latis congruam, in intimis animæ suæ penetralibus sentiens sanctificantis afflatus diuini principia & incrementa. *Prædica* DOMINUM, *anima mea, & omnia viscera mea Nomen ejus sanctissimum. Prædica* DOMINUM, *anima mea, & non obliuiscere omnia, quæ in te contulit. Qui condonat omnes iniquitates tuas, qui sanat omnes morbos tuos. Qui vindicat ab interitu vitam tuam, & undique te cumulat benignitate & misericordia. (Benedic, anima mea,* DOMINO: *& omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus. Benedic, anima mea,* DOMINO, *& noli obliuisci omnes retributiones ejus: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus.)* Ita sonat Psalmi nostri, qui unus est ex præcipuis gratiæ diuinæ encomiasticis, frontispicium. Vers. 1-4. Quæ sequuntur proximè verba: *Qui os tuum suauitate implet*, ὁ ἐμπιπλῶν ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σε, neque gratulationi sunt, neque solatio, auri cœcis amore, qui ingentia lucra captant, non molli diffluentibus luxu, non voluptatum mancipiis, quæ ventri seruiunt, & diu noctuque cuticulam curant.

Ut recuperes juuentam tuam sicut aquila, ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σε. Explicandum heic, quid sit renouatio aquilæ. Non ea mens est Scriptoris sacri, quod auium hic Rex senectâ depositâ reapse rejuueneſcat; rejuueneſcit is, vel quasi, ἀνακαινίζεται, quoties excidunt ei plumæ veteres, & succrescunt nouæ. Ita senectutem exuit serpens, exuuiis verno tempore depositis, nouâ vestitus cute: quando nempe brumâ rigente contrahitur corpus, cutis exterior abscedit, quam integram sæpe offendas ad sepes. *Exuuias* hasce *serpentis* ipsi Græci vocarunt γῆρας, Romani *senium*, *senectutem*. Sic & renouatur homo, quoties graui superato morbo abscedit Epidermis, excidunt pili; in altiori sensu, quoties exuuiis veteris Adami depositis noua fit creatura, καινὴ κτίσις. Sensus hic est verborum Textus planissimus, & simplicissimus, nullis inuolutus tricis. Ridiculas en Doctorum recutitorum fabulas! *Saadiæ* apud *Kimchium*, aquilam æstu nimio incalescentem, quoties nempe sphæræ illi imaginariæ supremæ ignis propius aduolat, sese præcipitare in mare, refrigerari ibi & renouari, ut nouæ succrescant plumæ, scilicet loco veterum fortè ab intenso illo elementi rapacis calore exustarum: contingere id quotannis ad annum usque centesimum, seculo autem præcisè elapso denuò præcipitatam alitem interire. Hujusmodi superfinas hyper-philosophicas glossas lege quoque in *Porta Cœli* f. 22. Hæ si minus arrideant, adi *Damirem*, Scriptorem Arabem, docebit is te, *Melanaetum* senem, debilem & cœcum juuenum alis portari ad Indos, ad certum quendam prælti montis fontem, in quo excidant plumæ, succrescant nouæ, redeat visus. Hujusmodi aniles puerilesue fabulas adoptarunt naturæ rerum parum periti Patres. Lege Auctorem *Epistolæ ad Præsidium*, quem *Hieronymum* esse nonnulli volunt: *Eustathium in Hexaemeron.* p. 27. *Epiphanium.* Sanior est *Augustinus in Psal.* CII. interire fame aquilam senem, ex rostro superiore accrescente, ni eo ad petram detrito esu vires collapsas reficeret. Docent hæc Naturæ Consulti *Aristot. Hist. Animal.* L. IX. c. 33. *Plinius* L. X. c. 3. *Horus Apollo* L. II. c. 92. Neque tamen huic ipsi traditioni nimium confidit diuus Pater, quod ex sequentibus constat ejus verbis: *Renouabitur juuentus nostra sicut aquila, tantummodo nos vetustatem nostram ad petram conteramus. Siue illa vera sunt — quæ dicuntur de aquila, siue sit fama potius hominum quàm veritas. Veritas est tamen in Scripturis, & non sine causa hoc dixerunt Scripturæ. Nos, quicquid illud significat, faciamus, & quam sit verum non laboremus.* Sanissimus omnium *Hieronymus in Jes.* XL. *Crebrò diximus, aquilarum senectutem reuirescere mutatione pennarum.*

Psal.

Pſal. CIII. verſ. 11. 12.

11. Nam quanto interuallo cœlum altius eſt terra, tantum præualet benignitas ejus erga timentes ipſum.

12. Et quàm longè diſtat ortus Solis ab occaſu, tam longè remouit à nobis ſcelera noſtra.

11. Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra, corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe.

12. Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras.

NUnquam prorſus poterit cœlorum expanſio ſemper finita in parallelo poni cum infinita DEI bonitate, ſiue per שָׁמַיִם *ſchamajim* intelligamus cœlum aëreum, ſiue æthereum illud ſyderibus interjectum. Aſcendit illud ad pauca duntaxat milliaria, &, ſi altius ſcandat Lunam verſus, ita extenuatur, ut tandem fere pro vacuo haberi queat, in diſtantia 50000. milliarium, quæ eſt Lunæ à terra. Superius illud æthereum, fluidiſſima vacuo ſimilis materia, in qua corpora Planetica natant, eſt nobis quidem immenſum; ſuos tamen fines habet cœlum ſolare, ſuos habebunt cœli Fixarum, ſed nobis mortalibus incognitos. Sed bonitas DEI eſt, ut DEUS ipſe, immenſa prorſus: haud capiunt eum omnium cœlorum cœli, ſed neque dimetientur bonitatem ejus. Senſus proin Pſaltis hic erit, non poſſe nos unquam comprehendere, vel emenſurare τὸ βάθος, τὸ ὕψος, τὸ μῆκος ut bonitatis, ita ſapientiæ, potentiæ, aliarum DEI perfectionum, ut omnibus noſtris experimentis & ratiociniis emenſurare nequimus, neque dimetiemur unquam magnitudinem & amplitudinem cœli materialis.

Ita quoque intelligenda venit diſtantia *Ortus ab Occaſu*. Sunt hæ loquendi formulæ generales, ſeſeque protendunt non duntaxat à terra ad Solem, quæ diſtantia quadantenus eſt cognita, ſed plus ultra: in limitibus vorticis ſolaris conſtitutis nobis licet protendere ulterius Lineam Ortus & Occaſus in alios Fixarum cœlos, & in infinitum usque, quod quidem cogitando aſſequi nequimus.

Si quis fortè ex Textu ab infinita DEI bonitate argumentaretur pro infinitate mundi, is ſciat velim ex antedictis, claudicare conſequentiam. Sint Philoſophi, qui mundum ſtatuunt infinitum, cum infinitate DEI compatibilem. Infinities tamen diſtant æra lupinis. Eſt DEUS infinitè potens, mundus infinitè amplus, ſed impotens. Imo, dicunt illi, eſt infinitæ extenſionis materialis productum argumentum infinitæ potentiæ DEI. Infinitatem quandam obſeruari non ſolùm in vaſtiſſimo mundo, ſed in qualibet vel minima atomo, ejusque diuiſibilitate in infinitum.

Pſal. CIII. verſ. 14. 15. 16.

14. Ipſe enim nouit conditionem noſtram, recordans, quod ſimus (a) puluis.

(a) Jezer propriè ſignificat opus figlinum.

15. Hominis ætas fœno ſimilis eſt, floretque, ut flos in agro.

16. Qui nullus erit, quum eum ventus peruaſerit, neque (homines) loci ejus agnoſcent eum.

14. Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum; Recordatus eſt, quoniam puluis ſumus.

15. Homo ſicut fœnum dies ejus: tanquam flos agri ſic efflorebit.

16. Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.

IMaginem ecce! hominis caduci, miſeri, ὁδηγὸν ad DEI potentiam conſeruantem, atque miſericordiam; lectionem pro nobis, quotquot ſumus, mortalibus, terræ vermiculis, imo puluiſculis, ut non nos eleuemus unquam ſupra nos, ſupra conditionem noſtram, ut commendatam habeamus τὴν αὐτογνωσίαν, ut nos humiliemus deuoti. Fac *floreamus*, ut multicolores *in agro flores*, in honoribus, diuitiis, dominio, voluptatibus, eſt tamen *ætas noſtra fœno ſimilis*, cadit vita, *cum ventus* aduerſitatum, morborum, tentationum,

variorum malorum *peruaserit, nulli sumus, neque loci nostri agnoscunt nos.* Ubi steterimus, ubi floruerimus, ignorabitur.

Sic rosa, sic violæ prima moriuntur in herba,
Candida nec toto lilia mense nitent.

Marcescunt nempe hi flores & cadunt, afflante leui vento vel calido nimis, vel frigido. Caue cogites, interire pari modo animam, quæ immortalis est, sed ita, ut quouis momento pendeat à suo Creatore. Est corpus hominis, cum aliis collatum, exiguum, exiguitati commensurabilis est infirmitas, infirmitati miseria & corruptio. Nihilo cingitur homo undique, respectu præteriti non est amplius, respectu futuri nondum est, ratione præsentis partim est, partim non est. Homo in vario suo statu miser est totus, peccato obrutus in conceptione, laboribus in partu, ærumnis in vita, absorbendus ab ineuitabili letho. Addunt singulæ ætates noua miseriarum momenta; Infantia est ignorantia & obliuio sui, adolescentia furor breuis, senectus mors languens. Omnia, quæ eum ambiunt, finem minantur: mortis semina latent in aëre, alimentis, in vita ipsa, quæ se consumit ipsam. Est mors ipsa finis tot, quæ superauimus, periculorum, naufragiorum, morborum. Nascentes morimur, finisque ab origine pendet; morimur continuò, & vitam ipsam non sentimus, nisi perdendo. Mortui sumus, dum viuimus, intuitu tot amicorum, filiorum, parentum, quos amisimus, tot voluptatum, quas gustauimus. In hac vita vix aliud nobis agere licet, quàm veniam petere abeundi ab aliis. Legatur *Abbadie Art de se connoitre soy mêmes*, in quo aliqua ex his cogitatis me Iegisse memini.

Psal. CIV. vers. 1.

Anima mea, prædica DOMINUM, DOMINE, DEUS meus, (rebus gestis) maximus es, (&) gloriam atque decus induisti.

Benedic, anima mea, DOMINO: DOMINE, DEUS meus, magnificatus es vehementer. Confessionem & decorem induisti.

Isdem prope radiis Gratiæ Gloriæque Diuinæ encomiasticis fulget frontispicium Psalmi CIII. *Prædica DOMINUM, anima mea, & omnia viscera mea Nomen ejus sanctissimum.* Ibi laudat DOMINUM Psaltes ex opere redemptionis gratiosissimo, heic ex operibus creationis & conseruationis potentissimis ac sapientissimis. Locum ibi habet Theologia reuelata, heic naturalis. Præfigunt & Græci Interpretes hanc inscriptionem huic Psalmo: Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. In priori schola conuersatur homo de propria sua & proximi sui salute, hancque operatur metuens ac tremens, & pro obtenta laudes decantat, & gratias agit DEO sospitatori. Heic contemplatur opera DEI in natura, usui suo applicat, & elogia canit Creatori atque Conseruatori potentissimo, optimo. Legat cum attentione βιβλιόφιλος Caput primum Geneseos, Librum integrum Hiobi, Psalmum CIV. cujus Commentarium nunc inchoamus, innumera alia Sacri Codicis loca, apparebit ei luculenter, magni habitam fuisse Theologiam Naturalem à viris DEI, magno molimine cultam. In Verbo DEI reuelato prodit supremum Numen veluti ex abscondita Majestatis suæ luce, seseque hominibus manifestat in Lege & Euangelio, per Miracula & Portenta, per Prophetias & Visiones, missionem Filii, effusionem Spiritus Sancti. In Libro Mundi exhibet sese DEUS tanquam in speculo hominibus quibusuis, ipsis Gentilibus, omni tempore, loco omni. Enarrant & his cœli Gloriam DEI. DEUM si ex Libro Naturæ non agnoscunt, culpa non recidit in Librum ipsum, sed propriam applicationem. Opus quippe heic ratiocinio, τὰ ἀόρατα αὐτοῦ καθορᾶται τοῖς ποιήμασι νοούμενα. Rom. I. 20. Haud interim diffitemur, eminere cognitionem illam ex Libro Gratiæ præ altera, quæ hauritur ex Libro Naturæ, veluti eminet lenta inter viburna Cupressus. Ignorat hæc Sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis Filii DEI, aliaque hujus generis transcendentalia mysteria, voluntatem & Leges DEI, qua latè patent, imo tempus & ordinem creationis, lapsum hominis. Apologia nulla Christicolæ, qui utrumque horum Librorum, Naturæ & Verbi reuelati, in manibus habet, & pro lubitu euoluere valet, sicque ad duplicem pertingere cognitionem, utramque autem negligit. Quum contra, qui omnes animi vires eò intendit, ut duplicem hanc acquirat scientiam, cognoscit verum DEUM, admiratur majestaticas ejus virtutes, credit in DEUM, gaudet & gloriatur in DEO, adorat & plenis deprædicat buccis Potentiam, Sapientiam & Bonitatem DEI, DEUM super omnia laudat, colit, amat, metuit, fide in CHRISTUM apprehendit meritum ejus, & vitam agit Legi & voluntati Diuinæ congruam, eamque in sacrificium offert quotidianum, imo horarium. Imo in momenta sese excitat ipsum ad laudes DOMINI: *Prædica, anima mea, DOMI-*

MINUM. Et ex Psal. CXLV. 1. 2. *Extollam te, o mi DEUS, Rex, & prædicabo Nomen tuum sempiternis temporibus. Quotidie Te prædicabo, & Nomen tuum laudabo sempiternis temporibus. (Exaltabo te, DEUS meus, Rex: & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.)* Psal. CXLVI. 1. 2. *Anima mea, lauda DOMINUM. Equidem DOMINUM laudabo, dum viuam, & psallam DEO meo, dum superstes ero. (Lauda, anima mea, DOMINUM, laudabo DOMINUM in vita mea, psallam DEO meo, quamdiu fuero.)* Sunt hæc elogia DEI vita ejus, gaudium, voluptas, deliciæ animæ suæ, vitæ æternæ prægustus, sacrificia, holocausta, ἀντιπόδοσις omnibus hecatombis superior, omne, quod dare possumus. Sed prodeat hæc laus non ex ore hypocritæ, verùm fluat ex corde Christicolæ. *Prædica, anima mea,* DOMINUM, infit Psaltes. Ansam huic elogio dat creatura quælibet. Exclamare licet & oportet non solùm ex aspectu amplissimi cœlorum theatri: *Quis similis est* DOMINO, DEO *nostro, qui in alto rebus præsidet? (Quis sicut DOMINUS, DEUS noster, qui in altis habitat?)* Ps. CXIII. 5. Sed quorumcunque aliorum corporum, vilissimæ muscæ. *Plurima patrasti tu,* DOMINE, DEUS *meus,* ubi LXX. πολλὰ ἐποίησας σὺ, ΚΥΡΙΕ, ὁ ΘΕΟΣ μου, τὰ θαυμάσιά σου. Ps. XL. 6. Sint proin deliciæ nostræ non voluptates carnales, peccaminosæ, sed præconia DEI. Quoties cogitamus de sanctissimo hoc & altissimo Nomine & Numine, toties perfundat nos submississima deuotio, totos occupet pietas, irroret sanctitas. Dirigantur omnes nostri motus ad DEUM, sic & desideria nostra, impetus nostri. Colit Philosophus Christianus DEUM non duntaxat ut Creatorem uniuersi, sed & ut Creatorem suum potentissimum, Conseruatorem, Saluatorem optimum. DOMINE, DEUS *meus*, canit Dauid. *Ego DOMINI sum.* Jes. XLIV. 5. Philosophus, inquam, Christianus, qui oculos suos simul conjicit in opus gratiosissimum redemptionis per CHRISTUM, Gentile subsistente in creatione & conseruatione. Utramque ideam combinat Dauid. Psal. LXII. 12. 13. *Semel atque iterum loquutus est DEUS, idque audiui DEO esse robur. Quod & tibi, DOMINE, bonitas adest, quodque Tu rependis cuique juxta opus suum. (Semel locutus est DEUS, duo hæc audiui, quia potestas DEI est, & tibi, DOMINE, misericordia: quia tu reddes unicuique juxta opera sua.)*

Præconium ipsum laudis diuinæ exprimunt præcellentia hæc verba: *Rebus gestis maximus es, & gloriam atque decus induisti.* ἐμεγαλύνθης σφόδρα, ἐξομολόγησιν καὶ ὑπερέπειαν ἐνεδύσω, *magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induisti.* Ita LXX. Theodotio & alii μεγαλοπρέπειαν, quasi *magnidecentiam*, Aquila ἐπιδοξότητα καὶ διαπρέπειαν, *claritatem & decorem*, Symmachus, ὕμνον καὶ ἐυδοξίαν ἠμφιάσω, *hymnum & gloriam induisti.* Inscriptio digna portæ totius, quam Psaltes in hoc hymno describit, διακοσμήσεως mundi. Quæcunque oculis usurpamus, si κτίσεις sunt, si opera DEI, redibit summo jure ad eum omnis gloria, utpote qui omnipotenti brachio suo ex Nihilo omnia produxit, & hac ipsa productione infinitas suas perfectiones quàm clarissimè manifestauit. Discant in hac schola docti pariter ac indocti, discant exilio mulctare Idolum Naturæ, & DEO omnia, Gloriam omnem, tribuere. *Tu naturæ DEO nomen mutas. Quanto pulchrius, si dixeris: DEUS hoc aut illud fecit.* Ita *Seneca* alicubi. Undique & ubique circumuolat *naturæ* nomen in Orbe Christiano, in omnium versatur ore, nullibi in Sacris Literis obuium. Reformatione est heic opus. Conuictus est de hoc præconii officio ex operum consideratione, quisquis ea propius inspicit, scrutatur profundè. Sed non subsistendum in Theoria, tendendum est ad Praxin, est omnis vita nostra conformanda ad normam illius cognitionis. En διδάσκον Dauidem Psal. XXXIII. 6. 7. *Verbo* DOMINI *cœli facti sunt, & spiritu oris ejus omnis exercitus eorum. Congregat aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia abyssos. (Verbo DOMINI cœli firmati sunt: & spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.)* Mox autem subdit: *Timeat DOMINUM omnis terra, metuant ab eo uniuersi, qui habitant orbem; (Timeat DOMINUM omnis terra: ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem;)* ab Omnipotenti nempe, qui omnia condidit, & iterum annihilare valet. *Quia, quum ipse dicit, fit, & quum præcipit, extat. (Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.)* Quis, quæso, dubitet, *gloriam* omnem & *decus*, præconium omne, obedientiam nostram deberi ei, qui Ens est infinitè perfectum? Quem *cœli, cœlique cœlorum non capiunt.* 1. Reg. VIII. 27. *Qui mensus est volâ suâ aquas, & cœlos palmo æstimauit. Qui comprehendit tribus digitis puluerem terræ, & appendit montes in statera, & colles in bilance. (Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera?)* Jes. XL. 12. cui *cœlum est solium, terra verò scabellum pedum suorum.* Jes. LXVI. 1. Qui *altitudines cœlorum æquat, profundior est inferis. Cujus quantitas longior est terrâ, & latitudo ejus major quàm mare. (Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces?)* Job. XI. 8. 9.

TAB. DLXII.

Pſal. CIV. verſ. 2. 3.

2. Luce (namque) amictus eſt tanquam veſtimento, & cœlos ut cortinam extendit.
3. Qui cœnacula ſua contignauit in aquis, poſuitque nubes ſuum vehiculum, & (a) volat pennis venti.

(a) Ambulant ſuper pennis ſpiritus.

2. Amictus lumine ſicut veſtimento, extendens cœlum ſicut pellem:
3. Qui tegis aquis ſuperiora ejus. Qui ponis nubem aſcenſum tuum: qui ambulas ſuper pennas ventorum.

ENarrant heic Gloriam DEI cœli & corpora cœleſtia, aër, meteora aquea & aërea.

Cœli, infinitæ prope ſubtilitatis fluidum, cum vacuo potius quàm ſpatio ſolidiſſimis globulis repleto comparandum, multoties ſiſtuntur in Sacræ Scripturæ theatro. Jeſ. XLV. 12. *Ego ſum*, inquit DOMINUS, *cujus manus extenderunt cœlos, & omni militiæ eorum impero.* Et v. 19. (18.) *Sic dicit* DOMINUS *creans cœlos.* Audi & ſequere eundem Prophetam ita ad contemplationem cœlorum & cœleſtium corporum nos inuitantem. XL. 26. *Attollite in ſublime oculos veſtros, & contemplamini, quis creauerit iſta, producens in numero exercitum eorum, ſingula ſuis nominibus vocans, à multitudine virium, & robore virtutis, ut ne unum quidem deeſſet. (Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte, quis creauit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.)* Dauidem ipſum ἀξιόνομον Pſ. VIII. 4. *Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas Tu præparaſti.* Imo auſculta *cœlos* ipſos *enarrantes Gloriam* DEI, *& extenſionem opus manuum ejus annuntiantem.* Pſ. XIX. 1. Sunt nempe Cœli & Stellæ σιγῶντες ἐπαινέται τῆς μεγαλοπρεπείας ΘΕΟΥ, *taciti magnificentiæ DEI ebuccinatores*, verbis *Nazianzeni.* Sunt Cœli liber apertus, Stellæ characteres omnibus hominibus legibiles. Docent nos hæc corpora non ſolùm exiſtentiam DEI, ſed & magnitudinem, gloriam, incomprehenſibilitatem, oſtendunt nobis lucem inacceſſibilem. Soli DEO, cœlorum Monarchæ, competit & jure hæc gloriatio, *ſublata manu mea in cœlum dico, viuo ego in æternum.* Deut. XXXII. 40. *Cœlum ſolium meum eſt, terra verò ſcabellum pedum meorum.* Jeſ. LXVI. 1.

Luce, inquit Philoſophus noſter, *amictus eſt tanquam veſtimento*, ἀναβαλλόμενος Φῶς ὡς ἱμάτιον. Lux propriè tribui nequit cœlo κατ' ἐξοχὴν ita dicto, ſed quidem ſtellis flammigeris, quas inter eſt Sol. Transmittunt cœli lucem, ut remittunt Planetæ, fulgentes & ipſi, licet non propriâ, ſed mutuatitia luce. Videtur DEUS *luce amictus tanquam veſtimento* comparari Monarchæ induto ſtellis, veluti veſtimento picto croco & fulgenti murice, cum gemmis intertextis. Qui lucis naturam, proprietates & uſus attentè conſiderat, fatebitur facile, eſſe Ens totius uniuerſi nobiliſſimum, tale, quod omnibus omnium temporum Philoſophis, quotquot fuere hactenus, obſcurum manſit, manſurum forte omnibus futuris. Si quem excipere lubet, cui arcana hæc fuerint retecta, da gloriam Illuſtri *Newtono.* Quid, quæſo, foret terra, imò uniuerſus mundi orbis, absque luce, niſi maſſa obſcura, denſiſſimis inuoluta, & plus quàm Cimmeriis, tenebris? Quid oculi noſtri niſi inutile, ſuperfluum, organum? Si omnis Solomonis pompa nihil eſt comparatè ad lilium agri, Matth. VI. quid erunt omnes Principum Regumque Adamantes, Rubini, Margaritæ, omnes omnium gemmarum, auri argentique theſauri collati cum Sole, & lampadibus Fixarum ardentibus? imo nihil collati cum flamma unius lucernæ? Si autem *lux* eſt *veſtimentum* duntaxat DEI, quid, quæſumus, judicii ferendum erit de Eſſentia DEI, de Majeſtate DEI infinitè glorioſa? In hac mortalitate valet illud Exod. XXXIII. 20. *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet.* Attamen conſpiciendum ſe præbet DEUS, lux æterna, in Verbo ſuo, in operibus ſuis, ſpeciatim luce, & corporibus lucentibus. Facundæ linguæ munere fungitur Sol, funguntur Stellæ, quinimò Cicindelæ, lignum putridum, qualescunque Phoſphori. Audi clariſſimum *Derham Theol. Phyſ.* L. I. c. 4. *A preſent nous pouvons contempler avec admiration les Oeuvres de DIEU, nous pouvons voir la gloire des Cieux, & regarder les beautés de nos campagnes fleuries. Le plumage charmant des oiſeaux, la parure exquiſe d'un grand nombre des Betes à quatre pieds, celle des inſectes, & des autres creatures ſe preſen-*

PSAL. CIV. v. 2. 3.
Atmosphæra Dei armamentarium.

Pſal. CIV. v. 2. 3.
Die Himmel-Kugel als Gottes Zeug-Hauß.

M. Tyroff' sculps.

ſentent a nos yeux. Nous pouvons tracer des perſpectives de differentes Contrées, examiner avec admiration cette addreſſe, & cet art merueilleux du Createur, qui brillent dans toutes les parties des animaux, & des plantes. En un mot, nous pouvons conſiderer toute l'harmonie de ce bas monde, & de ces globes, qui roulent ſur nos tetes, & contempler la Sageſſe de DIEU dans chatune de ſes creatures.

Cœlos ut cortinam extendit, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν. Non deſcribit, luce licet diuinâ colluſtratus, Dauid extenſionem hanc infinitæ fluiditatis & ſubtilitatis talem, qualis eſt, non reducit ad calculos immenſa cœlorum ſpatia ſideribus interjecta, non definit tenuitatem relatè ad cœlum aëreum : accommodat ſeſe magnus Philoſophus captui noſtro, ſimplicitati noſtræ, & extenſum hoc incomprehenſibilis & magnitudinis & fluiditatis propius nobis ſub emblemate cortinæ vel aulæi, quo ædium noſtrarum parietes exornamus, ſiſtit. Sed neque ſubtiliſſimus quique Philoſophus aliam adhibere potuit quàm extenſi ideam, cujus quidem particulæ quoad figuram, magnitudinem, qualitates alias, nobis prorſus ſunt incognitæ. Fluidum adeò ſubtile, quod ſpatio 7. minutorum radios lucis inde à Sole transmittit ad terram, & absque refractione ad usque aëra noſtrum. Eodem, quo Pſaltes, idiomate utitur Sacra Scriptura alibi. DOMINUS *extendit cœlos*. Zach. XII. 1. *Ego ſum, cujus manus extenderunt cœlos*. Jeſ. XLV. 12. Diſcant heic acutiſſimi quique Philoſophi ſe nihil ſcire, diſcant paucum illud, quod ſciunt, vel etiam magno labore ſcrutati ſunt, conſecrare Gloriæ DEI. Confitebimur, ſi quod res eſt dicere velimus, quod faſſus eſt Jobus XXVI. 14. *Iſta duntaxat extrema ſunt viarum ejus, & quantulam portionem audiuimus de iſto negotio? Quis autem tonitru potentiæ illius cognoſceret? (Ecce, hæc ex parte dicta ſunt viarum ejus, & cum vix paruam ſtillam ſermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?)* Quod ſi fortè mortali inflati faſtu extollamus ultra quàm par eſt τὸ parum ſcire noſtrum, rigidum nobiscum, ut cum Jobo, inſtituit examen DEUS, cui ſuſtinendo impares ſumus. *Accingere quæſo lumbos tuos ut vir fortis, & demonſtra mihi, quæ te rogabo. (Accinge ſicut vir lumbos tuos, interrogabo te, & reſponde mihi.)* Job. XXXVIII. 4. Ex Dauidicis verbis, *cœlos ut cortinam extendit*, minimè determinare licet figuram cœli, quæ tantopere crucem fixit priſcæ Eccleſiæ Patribus. Non ſphæricam ſtatuere *Ambroſius Hexaem.* L. I. c. 6. *Chryſoſtomus Homil.* XIV. *in Ep. ad Hebr. Theodoretus in Cap. VIII. ad Hebr. Theophylactus in id.* ſed cortinæ-formem, vel ex Jeſ. XL. 22. *inſtar tentorii expanſam*, σκηνὴν, Hebr. VIII. 2. Quin imò ad duellum, ſed incruentum, prouocat *Chryſoſtomus* eos, qui ſphæricam figuram cœlo adſcribunt. Πᾶ εἰσιν οἱ σφαιροειδῆ ἀξονὸν εἶναι ἀποφαινόμενοι; Audi excuſſo torno paratam deciſiuam ſententiam Diui *Hieronymi* L. III. *Comm. in Galat.* c. 5. *Eſt in Eccleſia ſtultiloquium, ſi quis cœlum putet fornicis modo curuatum, Eſaiæ, quem non intelligit, ſermone deceptus.* Quum contra Carteſiani pariter atque recentiores alii Philoſophi totum uniuerſum diſpeſcant in vortices ſphæricos, vel ellipticos, imo illi particellis cœli ſingulis globularem figuram aſſignent. En quò delabamur, ſi metaphoricas ſæpe Sacræ Scripturæ locutiones explicare velimus ad literam! Heic ſanè cœlum repræſentandum foret nobis ſub idea veli vel aulæi expanſi, vel & tentorii conici polygoniue. Eſt cœlum expanſum ſubtile, ſed in omnes plagas, accommodans ſeſe ſpatio ſeu loco cuilibet, figuræ cujuslibet, ut fluidum quodque vaſi, quo continetur. Imo, ſi vera dicere velimus, certi nihil pronuntiare poſſumus de figura cœli ſolaris, terræ, fixarum, quoniam termini horum cœlorum nobis ſunt incogniti. Ad ſubtilitatem potius expanſi hujus reſpicere videtur Pſaltes, quàm ad figuram, & ex illius conſideratione nos ducere ad θεογνωσίαν, inuitare ad laudes DEI: & ſcopo haud excidit, licet non præcisè demonſtret Mathematicam cœli formam. Oculis ſi fides eſt, cœlum fornicis figuram habet, & nemini non conſtat, eſſe hunc ipſum fornicem cœli non ætherei, ſed aërei, imo formam hanc ipſam meram eſſe viſus fallaciam, colorem cyaneum opticæ particularum aërearum condenſationis effectum. Admirationem ſi excitat vitrea illa Archimedis ſphæra, in qua Stellæ tum erraticæ tum fixæ ſuis quæque locis affixæ & motæ fuere effigiatæ; ſphæra illa Janelli Cremonenſis 1500. æneis circulis inauratis inſtructa, quam Carolo V. præſentauerat; ſphæræ modernorum armillares & ſolidæ, automataue alia, quæ Fixarum exhibent ſitum, ordinem, motum: quæ non admiratio ſubire debet mentes noſtras ex conſpectu cœli ſtelliferi prototypi, ubi non adſunt rotæ & pondera appenſa, non ænei circuli, ſed immenſæ molis corpora in fluidiſſimo nullius reſiſtentiæ, per conſequens Planetas minimè dirigente cœlo, inde ab exordio mundi ad noſtra tempora, haud interrupto ordine natantia, nec unquam vel latum, ut ajunt, unguem extra orbitas ſuas vagantia? Si cui lubet ad literam explicare *lucem* tanquam *veſtimentum*, & *cœlos* tanquam *cortinam*, ei ſubſidio venire poterit Philoſophia *Newtoniana*. Heic poterunt diuerſi & multicolores radii, quibus omnia cœlorum ſpatia ſunt perfuſa, peraptè repræſentare veſtem Tyrio murice ſaturatam, Arabico lucentem bombyce, Oſtro auroque rigentem. Quamuis colores illi omnigeni, tam homogenei quàm heterogenei, inconſpicui ſint in cœlo ipſo, conſpicui duntaxat veluti in ſuis extremis penicillis, in corporibus ipſis coloratis.

Deſcendimus, duce Dauide, ex cœlo immenſæ & magnitudinis & tenuitatis altiſſimo ad aëreum noſtrum & nubiferum. *Cœnacula ſua contignauit in aquis, poſuitque nubes ſuum vehiculum, & volat pennis venti.* ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτῆς, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτῆς, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. *Qui tegit in aquis ſuperiora ejus, qui ponit nubes aſcenſum ſuum. Qui ambulat ſuper pennas ventorum.* LXX. His meteoricis ſimul & metaphoricis locutionibus iterum repræſentatur, & veluti depingitur, Diuina Majeſtas in aëre, ventis ac nubibus: ſupra fuit ſtelliferum cœlum DEI πολύσικτον veſtimentum: heic cœnacula adornat & occupat ὁ παντοκράτωρ in aëre; ſunt nubes ipſæ vehiculum, præteruolans axe leui, promotum alis ventorum. Confirmat hic Textus ſenſum Gen. I. 6. ubi רָקִיעַ Moſis *expanſio in medio aquarum*, non tam explicari debet per cœlum ſtelliferum, & aquas ei circumfluas, ſed potius per atmoſphæram noſtram, ut aquæ ſuperiores per nubes. *Pluuia* ſanè illa *quadraginta dierum, cœli feneſtris (cataractis) apertis*, ſuper terram effuſa, Gen. VII. 11. 12. non delapſa fuit ex aſtrifero cœlo, ſed ex nubibus, cœlo aëreo. Ita & intelligendus locus Pſal. XVIII. 10. *Flectebat cœlos, atque deſcendebat, ſub pedibus ejus caligo.* Jer. X. 13. *Quum ille vocem dat, ingens aquarum vis in aëre coit, & eleuat nubes ab extremitate terræ. (Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ.)* Job. XXVI. 8. *Cohibet aquas in ſuis nubibus.* Conſiderat nempe heic & Pſ. XVIII. θεόπνευστος Pſaltes aërem, nubes, meteora alia ut armamentarium, imo exercitum DEI, imo irati DEI, qui ubi ſeſe dimittit in nubibus, terræ appropinquat. Tunc nempe *de fulgore, qui coram eo eſt, nubes ejus pertranſeunt, grando & carbones igniti;* Tunc *ejaculatur ſagittas, diſjicitque eos*, comparent *fulgura multa, quibus conſternatos* homines *reddit, profundiſſima aquarum receptacula, reteguntur orbis fundamenta ab increpatione DOMINI, à reſpiratione flatus naſi ſui. (Præ fulgore in conſpectu ejus nubes tranſierunt, grando, & carbones ignis. Et miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. Et apparuerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis terrarum, ab increpatione tua, DOMINE, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ.)* Pſ. XVIII. 13. 15. 16. In Textu noſtro magnifica ſiſtuntur opera creationis, opera DEI non irati, ſed magni & glorioſi: Palatia, currus, in nubibus, cunctis terræ Principibus inimitabilia: Hydrophylacium ampliſſimum, quod toti terræ uſui venit. *Tribuite*, o mortales, DEO *fortitudinem, cujus magnificentia eſt ſuper Iſraelem, cujus fortitudo eſt in æthere. (Date gloriam DEO, ſuper Iſrael magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.)* Pſ. LXVIII. 35. Hoc vehiculo DEUS haud ſemel eſt uſus: Moſi acceſſerat in denſa nube: Nubibus & igne cinctus in monte Sinai: Columna nubis Iſraelitarum fuit ὁδηγὸς per deſertum: In nube comparuit DEUS in Sanctuario Exod. XL. Num. IX. X. XIV. XVI. Ex nube loquutus eſt DEUS in noui fœderis Oeconomia de Filio, Matth. XVII. CHRISTUS ipſe nube ceu vehiculo aſcendit in cœlum, reuerſurus ultimo judicii die ἐν νεφέλαις ἐρανῦ. In nubibus conſpicienda ſeſe offerunt maria ingentia ſuſpenſa & natantia, de quibus fuſius ad Job. XXVI. 8. Vitam proin trahimus medii inter bina maria, ſuperum & inferum. Quoties itaque adſpicimus nubes, toties commemoranda veniunt beneficia ingentia DEI, adoranda ejus potentia & bonitas, & juſtitia, quæ aquis ex nubibus effuſis peſſumdedit terram primæuam. In parem nos rapiant admirationem, non minorem excitent in nobis deuotionem multi & pretioſi, quos ab *aëre* trahimus, uſus, terræ, terricolis, animantibus, plantis, abſolutè neceſſarii, de quibus alibi plura. Qui vel obiter elementum hocce conſiderat, miracula videt miraculis accumulata, miracula in ejus proportionata ad terram altitudine, fluiditate, denſitate, elaſticitate, conſtanti æquilibrio, & tamen variato in momenta, miracula in omnibus quatuor anni temporibus, in conſtitutionibus ordinariis & inſolitis, in omnibus Climatibus, Meteoris omnibus. Ex quibus memorat Dauid *ventos. Volat* DEUS *pennis venti.* De horum cauſis, effectibus, varietatibus in diuerſis Regionibus actum eſt paſſim. In omnes quadrat inconcuſſa veritas, quam ex ſanctiſſimo ore protulit Saluator Joh. III. 8. τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Fatebuntur mecum omnes Philoſophi, DEUM eſſe, qui *educit ventos de receptaculis ſuis, (theſauris ſuis.)* Jer. X. 13. Qui *eleuat nubes ab extremitate terræ — educitque ventum è ſuis theſauris.* Pſ. CXXXV. 7. Haud ignorabant id Gentiles, Æoli adoratores. Audi *Senecam Quæſt. Nat.* L. V. c. 17. 18. *Inter cætera prouidentiæ opera hoc quoque aliquis ut dignum admiratione ſuſpexerit. Non enim ex una cauſa ventos aut inuenit, aut per diuerſa diſpoſuit. Sed primum ut aëra non ſinerent pigreſcere, ſed aſſidua vexatione utilem redderent, vitalemque tracturis. — In hoc prouidentia ac diſpoſitor ille mundi DEUS aëra ventis exercendum dedit — non ut nos Claſſes partem freti occupaturas compleremus milite armato — Dedit ille ventos ad cuſtodiendam cœli terrarumque temperiem, ad euocandas ſupprimendasque aquas, ad alendos ſatorum atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis cauſis adducit ipſa jactatio, attrahens cibum in ſumma, &, ne torpeat, promouens. Dedit ventos ad ulteriora noſcenda: fuiſſet enim imperitum animal, & ſine magna experientia rerum homo, ſi circumſcriberetur natalis ſoli fine. Dedit ventos, ut commoda cujusque regionis fierent communia, non ut legiones equitemque geſtarent, nec ut pernicioſa gentibus arma transueherent.* Eſt ventorum impetuoſa vis ſymbolum

bolum infinitæ inuisibilis DEI potentiæ: tanta vis, quæ *confringit marinas naues, (conterit naues Tharsis.)* Ps. XLVIII. 8. Arbores crassissimas radicitus extirpat, ædes & turres prosternit. Et quidni? si DEUS ipse *pennis venti volat.*

Psal. CIV. vers. 4.

Qui (a) legatos suos effecit Spiritus, & ministros suos ignem flammantem.

(a) Vel, Angelos.

Qui facis Angelos tuos Spiritus, & ministros tuos ignem urentem.

LXX. ὁ ποιῶν τὰς ἀγγέλας αὐτῦ Πνεύματα, καὶ τὰς λειτυργὰς αὐτῦ πῦρ φλέγον. Duplici sensu possunt hæc verba sumi, directo & inuerso, ut in priori subjectum sint Angeli, Prædicatum Spiritus, πνεύματα, venti, ignis, in posteriori venti, ignisque flammans sint ἄγγελοι, Legati, id est, ut omnia totius uniuersi corpora, organa in manu DEI. Sed constat ex Hebr. I. 7. ubi hoc Dauidis testimonium allegatur, intelligendos esse *Angelos* κατ' ἐξοχὴν ita dictos, entia spiritualia, ἀόρατα, de quibus nil nobis innotescit nisi ex Verbo DEI reuelato. Docet nos inexhaustus hic fons sacer, duplex esse Angelorum à DEO creatorum genus, bonos & malos; comparuisse hos illosue haud semel specie visibili, corpore assumto: defecisse à DEO malos, qui prius fuere boni & sancti. Quæ nos latent de harum κτίσεων numero, subordinatione, tempore creationis, apostasiæ malorum causa occasionali, magnitudine corporum assumptorum, ea mirari potius quàm curiosius rimari licet. Id verò ex ἀγγελογραφίᾳ reuelata, ex consideratione essentiæ & virium habemus, quod discamus, ut DEI Creatoris agnoscamus & adoremus potentissimam sapientiam, quæ tot diuersa entium corporeorum & spiritualium genera, & species mirè variantes condidit, quæ tamen entia omnia junctim licet sumta nihil sunt, si conferantur cum eo, qui solus est immortalis, à se, æternus, DEUS, qui solus miracula patrat.

Sterilis est hactenus Pneumaticæ illa pars, quæ ἀγγελογραφίαν seu Δαιμονολογίαν continet, licet fortè in se amplissima. Conjectare sanè licet, esse entium cogitantium innumera genera, quæ suo singula modo ebuccinent laudes Creatoris; ut sunt innumera corporum viuentium inde ab homine ad minimi puncti animalcula, sic quoque in linea ascendenti innumera entium rationalium inde ab homine usque ad DEUM, à quo tamen omnia quouis momento dependeant in suo esse, & conseruari, & operari, semper ad nutum Conditoris parata; In Sacris sanè occurrunt *Angeli, Archangeli, Throni, Principatus, Seraphim, Cherubim.* Gen. III. 24. Jes. VI. 1. 1. Thess. IV. 16. Eph. I. 21. Col. I. 16. Et quærere licet, licet haud definire, annon prænobilium harum κτίσεων aliquæ unita habeant subtilia corpora, ut anima unita est corpori nostro? comparuere certè passim visibili specie. Annon huc referri debeant Genii illi, qui aliquando sunt mortis conspicui prænuntii, vel in insomniis extraordinariis sese sistunt mentibus nostris? Notum est, esse sensuum nostrorum organa objectis visibilibus proportionata, & cessare in minutiis, armata licet. A ratione proin videtur haud alienum, esse creaturas, quæ mundos illos nobis inuisibiles penitius introspiciunt, minimas aëris, aquæ, pestiferorum μιασμάτων, radios Solis, aliaque hujus generis innumera vident, audiunt, odorantur, gustant, tangunt, norunt: spatia illa cœlorum immensa, atmosphæram nostram, viscera terræ, Planetas peruagantur: quibus mundi nostri sub alio apparent Schemate, modificationibus aliis: quas tamen DEUS, supremum illud & independens Ens, creauit, nouit, dirigit, iisque imperat: in quarum notitiam & nos deueniemus, exutâ hac mortalitate, glorificati corporibus & mentibus.

TAB. DLXIII.

Pſal. CIV. verſ. 5 - 9.

5. Terramque fundauit ſuis baſibus, ut ſempiternis temporibus non moueant.
6. Abyſſum (quoque) occultauit quaſi veſtimento, ut ſupra montes ſtent aquæ.
7. Quæ fugiunt ab increpatione tua, & à ſono tonitrui tui præcipites feruntur.
8. Aſcenduntque montes, & in valles deſcendunt ad eum locum, quem eis fundaſti.
9. Terminumquẽ præſtituiſti, quem transgredi nequeunt, ne iterum terram operiant.

N. Poſſunt etiam hi duo (poſteriores) verſus de montibus intelligi, quod ſurgant & valles ſubſidant, &c. ut Hieron. & Græci intellexerunt. Chaldæus tamen etiam de aquis interpretatur.

5. Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſeculum ſeculi.
6. Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus: ſuper montes ſtabunt aquæ.
7. Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.
8. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.
9. Terminum poſuiſti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.

DEſcribitur heic emphaticis terminis globi terr-aqu-aërei creatio tum prima, tum ſecunda, ejusque potentiſſima conſeruatio; de qua ſuo loco plura. Verſiculis 5. & 6. veluti totidem tormentis validis ſubruere tentant Ptolemaici Syſtema Copernicanum, & tres cumprimis ſuggeſtus extruunt. Videamus, quales.

In primo ſuggeſtu plantatur vox יָסַד *jaſad*, *fundauit*. *Terram*, inquit Pſaltes, *fundauit*. Inde prona inferunt conſequentia Ptolemæi aſſeclæ, eſſe terram immobilem & immotam, loco ſuo dimoueri ineptam, ædificii ad inſtar, quod baſi ſua ſtat firmum. Cui ſuæ ſententiæ firmandæ inſuper ſeruiunt *columnæ terræ*, Pſal. LXXV. 4. & alibi memoratæ. Jactum hunc non tam tormenti, quàm teli, retundunt Copernicani promptâ facilitate, negando conſequentiam. Stat & his terra fundata ſuis baſibus, & adeò firmiter, ut ne nutare quidem, nedum diſſipari queat. Stat proin & antecedens, quale in Scriptura extat, inconcuſſum. Subſcribit & ratio & experientia. *Fugiant* licet *aquæ ab increpatione DEI, præcipites ferantur à ſono tonitrui ſui; aſcendant montes, & deſcendant in valles*, perſtat tamen terra, firmiter nixa ſuis baſibus: ſiue conſideretur in partibus ſuis integralibus, ex quibus conſtat, ſiue ut Planeta. Adeò firma eſt partium ſolidarum fluidarumque compages, ut illæ diſſipari, hæ diffiari haud queant. Quamuis in imis terræ viſceribus ampliſſima ponantur hydro- & aërophylacia, non collabitur tamen ſupremus fornix. Suo ſtat loco Regio, Prouincia, Urbs quæuis. Sed columnæ terræ, quod aliàs dictum, quærendæ ſunt potius in fluidiſſimis corporibus, aëre & æthere, horumque vi grauitante, vel & interiori terræ ſtructura, quàm extra terram, utpote quæ non inſiſtit columnis propriè ita dictis, *ſuſpenſa ſuper nihilum* Job. XXVI. 7. Par ratio eſt *columnarum cœli* Job. XXVI. 11. Et ſanè ab ipſis Ptolemæi ſectatoribus naſo ſuſpenderetur adunco, qui à columnis cœli argumentari vellet pro ejus immobilitate. Sunt hujusmodi locutiones, uti & מוֹסְדוֹת *fundamenta cœlorum*, 2. Sam. XXII. 8. intelligendæ ſemper ſenſu metaphorico, naturæ rerum ipſarum congruo: notantque, quod modò dictum, nunc interiores terræ partes, ut unæ inſiſtunt aliis, uti 2. Sam. XXII. 16. *retegebantur orbis fundamenta* מוֹסְדוֹת *ab increpatione* DOMINI: & Pſ. XVIII. 16. ubi eadem occurrunt verba. Nunc ſignificat *fundare* idem quod *creare*. Ita Joh. XVII. 24. Eph. I. 4. πρὸ καταβολῆς κόσμε, *ante fundationem terræ*. Confer. Jeſ. XL. 21. *An horum rudes eſtis? An hæc non audiuiſtis? Annon à rerum primordio hoc nuntiatum eſt vobis? annon docti eſtis à jactis terræ fundamentis?* מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. Subinde & metaphorico ſenſu co-

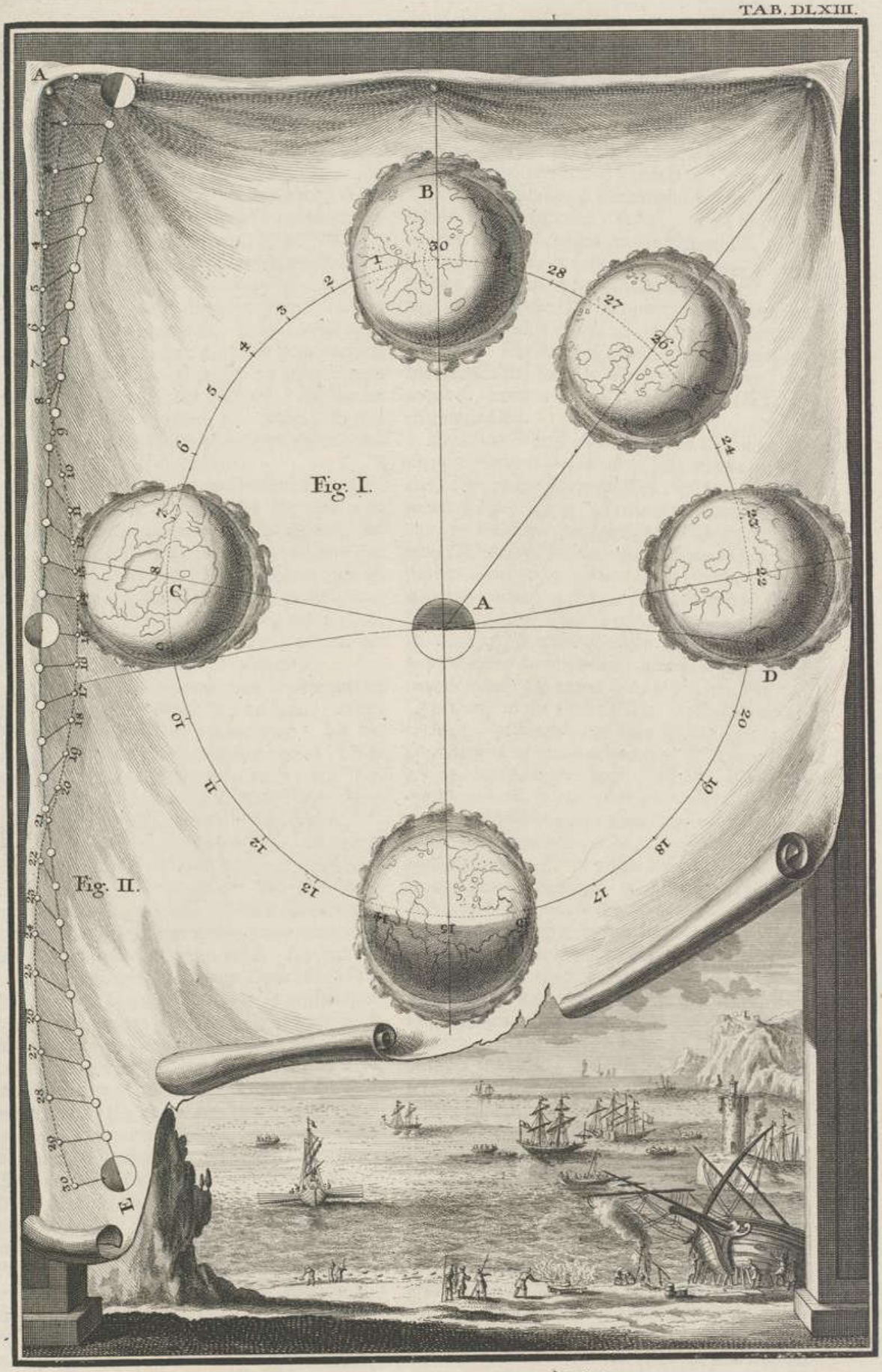

PSAL. CIV. v. 5-9.
Terra ſuis fundata baſibus.

Pſal. CIV. v. 5-9.
Die Erde auf ihren Grund-Veſten.

I. G. Pintz sculps.

columnæ & fundamina terræ in Sacris cluent Principes & Magiſtratus terræ. Huc referunt multi locum Mich. VI. 2. *Audite montes actionem (judicium) DOMINI, & firmiſſima terræ fundamenta*, מוֹסְדֵי אֶרֶץ, & Pſal. LXXXII. 5. de ſceptrigeris injuſtis rerumque ignaris: *Nihil norunt, nec intelligunt, in tenebris ambulant, nutarunt cuncta fundamenta terræ*, כָּל־מוֹסְדֵי אֶרֶץ. Hinc eſt, quod Hebræi אָדוֹן *Dominum* deriuent ab אֶדֶן *baſi*, ut Græcorum βασιλεὺς idem eſt, quod βάσις τοῦ λαοῦ, *baſis, fundamen populi*. Idem Ptolemaici fatentur de Sole, quod Copernicani pronuntiant de terra, motum licet incomprehenſibili planè velocitate circa terram non diffiari, vel diſſipari, ſed perſtare. Perſtat ita quoque manetque terra in ſua orbita, in ſuo ſtatu, ut nec in Perihelio euaporent aquæ, neque congelaſcant in Aphelio.

Inſeruiunt dicta hactenus retundendo alteri Ptolemaicorum telo, quod ſuggerit vox מְכוֹנֵיהֶם *baſes ejus*, notans propriè ſedem, locum, uti & Aquila & Symmachus reddunt per ἕδραν: quinimò cœlum ipſum vocatur paſſim מָכוֹן, ſedes DEI & beatorum. Conueniunt in eo & Ptolemaici & Copernicani, adſignatum fuiſſe terræ à DEO certum locum, ſedem, orbitam, è quo non diuagetur unquam.

Tertium anti-Copernicanis argumentum ſubminiſtrant verba בַּל־תִּמּוֹט, *ne nutet*. Nos, *ut ſempiternis temporibus non moueant. Sie*, die Erde, *wird nimmermehr verruckt erviglich*. LXX. ἐ κλίνεσθαι. Radix מוט ſignificat in proprio ſenſu, *motus fuit, dimotus, nutauit, vacillauit*, item *vectem*, libræ ſcilicet, qui nutat hinc inde, usque dum lances ſint in æquilibrio. Quadrat perpulchrè radicalis hic ſignificatus terræ Copernicanorum, utpote quæ in orbita ſua conſtanter decurrit, absque quod euagetur, & præterea inclinationem axeos ſuæ ſeruat eandem, quod demonſtratum alibi. Lucem fœneratur huic Copernicanorum explicationi Pſal. XVII. 6. (5.) *Firma greſſus meos in orbitis tuis, ne pedes mei nutent. (Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moueantur veſtigia mea.)* Ubi iterum neque vox מוט, neque intentio Dauidis, volunt immotam unquam ſedem, vel quietem conſtantem. Eò certè tendunt Dauidis preces, ut ne latum quidem unguem euagetur extra orbitas præceptorum DEI. Ita legimus Pſ. CXXI. 3. *Non ſinet pedem tuum vacillare* אַל־יִתֵּן לַמּוֹט. *(Non det in commotionem pedem tuum.)* Et Pſ. XVI. 8. *Propono mihi* DOMINUM *perpetuò, à dextris enim mihi eſt, ne nutem*, בַּל־אֶמּוֹט, *(Prouidebam* DOMINUM *in conſpectu meo ſemper: quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear,)* cui parallelus locus Act. II. 25. adhibet vocem σαλεύω, fluctuum ad inſtar agitari hinc inde, *fluctuare, vacillare*. Dabo id facile Interpretibus, neque Ptolemaicum egiſſe Pſalten, neque Copernicanum, obſeruabat is, & ſciebat, certius quàm illi omnes, θεόπνευστος, ſtare, perſtare, manere terram in quocunque ſuo ſtatu, ſuſtinente manu potentiſſima DEI. Sufficiat nobis impræſentiarum oſtendiſſe, vanam eſſe Ptolemaicorum jactantiam, ſiquidem locum hunc Pſaltis oggerant nobis tanquam arietem fortiſſimum, quo proſtratus penitus ſit Copernicaniſmus. Ebuccinent Ptolemaici laudes Creatoris ex ſuo Syſtemate, ſed &, quod faciunt, decantent Copernicani ex ſua Hypotheſi. Diſcamus hac ipſa occaſione, καὶ ὡς ἐν παροδῷ, applicare Scripturam Sacram ſcopo, cui eſt dicata, ad præconia DEI ex operibus, ad ſalutem noſtram, potius quàm ad deciſionem Controuerſiarum Phyſicarum, aut Aſtronomicarum. Inconcuſſa ſtat ſemper hæc veritas, ſtare, vel moueri, terram verbo potentiſſimo DEI, ex mandato DEI.

Spectant Verſiculi 6. 7. 8. Diui Pſaltis partim creationem, quâ *terra fuit inculta ac vacua, tenebræque ſupra abyſſum, & ſpiritus DEI motabat ſuper aquas. (Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: & ſpiritus DOMINI ferebatur ſuper aquas.)* Gen. I. 2. partim Cataſtrophen illam Diluuianam, qua *inualuerunt aquæ, auctæque ſunt vehementer ſuper terram — opertique ſunt omnes montes excelſi, qui fuerunt ſub uniuerſo cœlo. (Et aquæ prævaluerunt nimis ſuper terram: opertique ſunt omnes montes excelſi ſub uniuerſo cœlo.)* Gen. VII. 19. Quadrant utique verba Pſaltis: *Abyſſum occultauit quaſi veſtimento, ut ſupra montes ſtent aquæ: Quæ fugiunt ab increpatione tua, & à ſono tonitrui tui præcipites feruntur.* Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὀρέων ϛήσονται ὕδατα. Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν. Quorſum vero aufugerint, docet v. 8. *Aſcenduntque montes, & in valles deſcendunt, ad eum locum, quem eis fundaſti.* Ἀναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσι πεδία εἰς τόπον, ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς. Formari namque debebat ex nucleo terræ aquis undique circumfluo, plano & ſphærico, habitaculum in montes & valles diſtinctum: Stratis autem terræ ex conſilio & potentia immediata DEI eleuatis refluebat aqua in caua terræ tunc formata, quod aër recondendis illis aquis ſuperfluis ſuffenus haud eſſet. Nullibi debebat terra manere aquis inundata, ſed omnis hominibus animalibusque inſeruire pro commoda habitatione. Propterea in prima creatione debebant *congregari aquæ ſub cœlis unum in locum, ut appareret continens*, Gen. I. 9. in creatione ſecunda *reuerti aquæ de terra, & magis magisque decreſcere, (reuerſæ ſunt aquæ de terra, euntes & redeuntes.)* Gen. VIII. 3. Utrobique verò DEUS *terminum præſtituit aquis, quem transgredi nequeunt, ne iterum terram operiant.* v. 9. ὅριον ἔθετο, ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν. Ut implemento haud careret promiſſio ſolemnis Gen. VIII. 21. 22. *Poſthac non amplius execrabor terram propter hominem — neque percutiam ultra omne viuens, quemadmodum feci. Adhuc erunt omnes dies terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hyems, dies & nox non*

ceſſabunt. (Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines — non igitur ultra percutiam omnem animam viuentem, ſicut feci. Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent.) Debebat *mare* juxta verba Jobi XXXVIII. 8. *erumpere, ut egrederetur ex utero, (erumpebat mare quaſi de vulua procedens,)* ſed poſtea DEUS *obicem atque valuas oppoſuit, ac dixit: Hucusque peruenies, nec ulterius, & hic depones tuos tumentes fluctus, (poſuit vectem & oſtia, & dixit: usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos,)* v. 10. 11. de quibus maximi momenti mutationibus alibi plura. Medium ſi quæras, vel vinculum, quo DEUS uti voluit ad colligandam terram aquis, & cohibendum has, ne *limites transgrederentur*, inuenies grauitatem. Stabilitatem hanc mundi perſpexit quoque *Cicero Nat. Deor.* L. II. c. 45. *Nihil majus, quam quod ita ſtabilis eſt mundus, atque ita cohæret ad permanendum, ut nihil excogitari quidem poſſit aptius. Omnes enim partes ejus undique medium locum capeſſentes, nituntur æqualiter: maximè autem corpora inter ſe juncta permanent, cum quodam quaſi vinculo circumdata colligantur: quod facit ea natura, quæ per omnem mundum omnia mente & ratione conficiens funditur, & ad medium rapit, & conuertit extrema. — Eadem ratione mare, cum ſupra terram ſit, medium tamen terræ locum expetens, conglobatur undique æqualiter, neque redundat unquam, neque effunditur.*

Stare vidimus, aſſerente Dauide, terram, ſtare etiam motam, perſtare in eſſe ſuo, ut ne puluiſculi quidem fecerit jacturam, perſtare in ordinatiſſimo motu, in orbita ſua, eamque non excedere unquam. Et tamen, licet non contra Pſalten, aſſerimus moueri terram, dimoueri, dimotam eſſe dudum, perſtare tamen; dimoueri, non à Principibus terræ, qui puluiſculum terræ in Prouincias diuidunt, & diſpartiuntur inter ſe, ſed ab alio hominum genere, qui Reges ita alloqui audent, δώς μοι πᾶ ςῶ κἀγὼ κινῶ τὴν γῆν. Soluamus, quod vel bellariorum loco appono, ænigma. Terram in centro uniuerſi & immotam locauit antiquitas, quieta heic manſit ad Ariſtarchum usque, & inde ab Ariſtarchi æuo ad Copernici tempora, qui felici non minus quàm audaci molimine centro illo ſuo mundi exturbauit terram, atque inter Planetas, ſubleuato in Thronum Sole, locauit, triplici motu mouendam, ſed locauit ita, ut centrum eſſet proprii ſui vorticis, & ſingulis menſibus Monarcham hunc circumiret ſatelles Luna. In hoc ſuæ tranquillitatis & in Lunam dominii centro permanſit ad noſtra usque tempora, accinentibus Aſtronomis omnibus. Nunc iterum, terminatâ forte motus quietisue Epocha, exturbatur ab *Alexandro Sarrauio*, Benedictini Ordinis Patre, qui maximâ ſua laude A. 1726. Problema de Æſtu Maris ab Academia Burdigalenſi propoſitum ſoluit, palmamque reportauit. Ex ejus Tractatu *du Flux & reflux de la Mer* ea duntaxat heic promam, quæ ſcopo præſenti, Tabulæque, quam ſiſto, illuſtrandæ inſeruiunt. In hoc non dejecti ſed reformati Copernicaniſmi ſtatu triplici Fig. I. gaudet motu terra 1. circa propriam Axin intra 24. horas. 2. circa Lunam ſpatio 29½. dierum, qui proin erit menſtruus. 3. annuo unà cum Luna circa Solem; vel unico, quia duo poſteriores accidentales dici queunt. Comparent juxta nouum hoc Syſtema Phaſes Lunæ, uti in Copernicano; & eædem, ſiue Luna moueatur circa terram, ſiue hæc circa Lunam. Pro terræ verò motu circa Lunam ſequentes militant rationes. 1. docent nos Obſeruationes Aſtronomicæ, Nouam Lunam eſſe in Apogæo, plenam in Perigæo. Terræ namque Lunæque vortex in motu ſuo annuo propter fluidi ætherei reſiſtentiam preſſus inter C. & G. ellipticam figuram induit. Luna & terra ſi ſint in majore diametro B D. nempe in Plenilunio & Nouilunio, Luna in A. Terra in B. tantò remotius ab inuicem diſtant, quia B. longius abeſt à Sole, majoremque exerit vim centrifugam. Sed minor diſtantia erit in D. ſi terra fuerit Solem inter & Lunam A. Qui ſitus, nec alius, præcisè reſpondet obſeruationibus. Quæ 2. nos certos reddunt de velociori motu Lunæ Nouæ quàm Plenæ, quod Phænomenon iterum ex allegata figura clarum, punctis circa B. longius ab inuicem diſtantibus, quàm circa D. 3. ſubſidio venit inæqualitas anni periodici ac ſynodici, explicanda iterum optimè ex hoc ſyſtemate. Sed heic, ne eccentricus ipſe fiam, figo pedem, Lectorem remittens ad ipſum Authorem. In Fig. II. repræſentatur duodecima Orbitæ annuæ, quam Luna decurrit circa Solem, pars inde à Nouilunio A. per Plenilunium B. ad Nouilunium C. & ſitus terræ atque Lunæ ad quemlibet terrationis (ſit venia verbo, quod reſpondet Lunationi) ſiue motus terræ circa Lunam diem. In 7½. & 22½. ſunt Quadraturæ.

Ex quo Schemate patet, deſcribere terram quotannis circa Solem Lineam veluti ſerpentiformem.

Pſal. CIV. verſ. 10. 11. 12.

10. Et emittis fontes, qui fiunt (a) torrentes, ut inter montes decurrant.

(a) In torrentes inter montes ibunt.

11. Ut potent (b) feras omnes, & onagri leuent ſitim ſuam.

(b) Omne animal agrorum.

12. Et juxta eos degant aues cœli, quæ inter (c) ramos (arborum) vocem edunt.

(c) Hieron. nemorum. Chald. & Rab. Sal. ramos interpretantur.

10. Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montium pertranſibunt aquæ.

11. Potabunt omnes beſtiæ agri: expectabunt onagri in ſiti ſua.

12. Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

DUcit nos heic Pſaltes non ad vaſta maria, non ad lata, longo exercita curſu flumina, Euphratem, Nilum, ſed ad *fontes* & *riuos*, in montibus paſſim, imo ubique fere ſcaturientes, vel ex vaporibus abyſſi ſurgentibus, vel aqua cœlitus lapſa ortos, qui confluxu ſuo per valles integros amnes efformant. Deprædicat ingens hoc DEI beneficium, cujus nos Heluetii teſtes ſumus ἀναντίῤῥητοι, applicantes nobis illud Moſis de Canaanitide Elogium Deut. VIII. 7. DOMINUS, DEUS *tuus, introducet te in terram bonam, terram, in qua ſunt torrentes aquarum, fontes & abyſſi erumpentes ex vallibus & montibus.* (DOMINUS, DEUS *tuus, introducet te in terram bonam, terram riuorum, aquarumque, & fontium: in cujus campis & montibus erumpunt fluuiorum abyſſi.)* Eſt, ut quæuis Planta, animal & animalculum quoduis, ita quilibet fons, fonticulus, donum DEI: Meretur cuilibet apponi Inſcriptio: *Et hic Dii ſunt.* Ægyptium quendam adduc in terram Canaan, Belgam in montoſam noſtram Heluetiam, admirabitur uterque innumeros aquæ dulciſſimæ, cryſtallinæ puritatis fontes, ubique ſcaturientes in montibus ac vallibus, ebuccinabit uterque amplo ore præconia DEI, quorum nos ſaturi ſumus immemores. Duxerint ſibi honori Poëtæ Græci, deſcripſiſſe in laudes Deorum & Patriæ montes, valles, riuos, fontes, ſaxa & lapides, ego gloriæ haud minori duco, poſt exantlatos innumeros labores, & magnas factas impenſas, inter alia Hiſtoriæ Helueticæ Naturalis Specimina ſcripſiſſe Hydrographiam, in uſum patriæ, in laudes DEI. Quanti ſit habendum aquæ dulcis beneficium, atteſtari poterunt Troglodytæ illi, quibus aliquot dierum itinera emetienda fuerunt, ut hauſtâ ex Nilo aquâ leuarent ſitim, teſtibus *Diodoro Siculo* L. III. *Strabone* L. XVI. Nautæ illi, quos ſitis in mediis vaſti Oceani aquis adeò ſæpe torquet, ut pluuiam velis veſtimentisque illapſam auido ore exſugant: Hagar illa, cujus guttur arida ſiti urebat in deſerto Gen. XXI. Ἄριστον μὲν ὕδωρ, canit *Pindarus.* Fatebitur idem quisquis aquæ multiuarios atque neceſſarios uſus applicatiuè ad ſanitatis noſtræ conſeruationem, ad plantarum & animalium nutritionem conſiderat attentè. Multa heic dicenda forent de fontium variis qualitatibus, leuitate, ſapore, colore, calore, frigore, uſu vario. Sed voluminis hæc res eſt, non arcti Commentarii, non pagellæ. Præterit ipſe Pſaltes ſilentio pretioſos & varios uſus, quos aquæ hominibus ſanis pariter atque ægris præſtant, & eorum duntaxat hac vice meminit, qui redundant in animalia. *Potant feras omnes, & onagri leuant ſitim ſuam.* Et *juxta eos* (fontes) *degunt aues cœli, quæ inter ramos arborum vocem edunt.* Ποτιῶσι πάντα τὰ θηρία τᾶς ἀγρᾶς, προσδέξονται ὀναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τᾶ ἀρανᾶ κατασκηνώσει, ἐκ μέσσω τῶν πετρᾶν δώσουσι φωνήν. Deprædicatur alibi quoque in Sacris ſingularis hæc gratioſiſſima ſimul ac prouidentiſſima pro ζώοις ἀλόγοις cura, absque qua ſiti fameque pereundum foret animantibus. *Dat* DEUS *pecori ſuum paſtum*, ita & potum, *& pullis coruorum, qui eum vocant*, Pſal. CXLVII. 9. ἐμβλέψατε, ita prouidentiſſimus Saluator noſter, εἰς τὰ πετεινὰ τᾶ ἀρανᾶ, ὅτι ἀ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἀράνιος τρέφει αὐτά. Matth. VI. 26. Imo verò attendenda heic venit ſpecialis pro feris prouidentia. Domeſticorum curam habet pro commodo ſuo ipſe homo. *Agnoſcit juſtus animam jumenti ſui*, Prov. XII. 10. Quinimo ex mandato DEI incumbit nobis cura etiam pro animalibus proximi, imo infenſiſſimi cujuslibet hoſtis. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino ejus erranti, mox reduces eum illi. Si videris aſinum ejus, qui te odit, ſuccumbentem ſub onere ſuo, num ceſſabis? & derelinques eum? (non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo.)* Exod. XXIII. 4. 5. De *auium* cantu, vario, ſuaui, mirandis organis, Muſica DEI benefacta laudante, multa dicenda reſtarent, quæ diximus alibi.

Psal. CIV. vers. 13-18.

13. Qui rigat montes è suis cœnaculis, & de fructu ejus operum satura fit terra.
14. (Et) producit fœnum pecori, & herbam (a) ad usum hominis, ut proferat panem de terra.
(a) Ad seruitium vel culturam hominis.
15. Et vinum, quod exhilarat cor hominis, & (b) oleum, quod nitidam reddat faciem, & panem, qui cordi vires sumministret.
(b) Ad faciendum nitere faciem ab oleo.
16. Arboresque DOMINI (c) succo abundant (velut) Cedri in Libano, quas plantauit.
(c) Satura erunt ligna.
17. Ubi aues nidificant, & Ciconiæ domus est in abietibus.
18. Celsos montes ibicibus, & petras (dedit) confugium (d) alpinis muribus.
(d) Hieron. variè interpretatur, in annotatiunculis tamen Psalterii Græci videtur Murem alpinum designare.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.
14. Producens fœnum jumentis, & herbam seruituti hominum, ut educas panem de terra.
15. Et vinum lætificet cor hominis: ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.
16. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit.
17. Illic passeres nidificabunt. Herodii domus dux est eorum.
18. Montes excelsi ceruis: petra refugium herinaciis.

Qui rigat montes è suis cœnaculis, & de fructu ejus operum satura fit terra. Producit fœnum pecori, & herbam ad usum hominis, ut proferat panem de terra. Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῴων αὐτοῦ, ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Si ulla ullibi est terræ habitatæ Prouincia, quæ pleno gutture Dauidi accinit ad laudes DEI, Heluetia est, cujus *montes rigat* DEUS *è suis cœnaculis*. Majori quantitate aquam cœlo heic labi quàm alibi, constantes meæ docent Obseruationes Hyetometricæ. Est proin, cur quilibet asperæ aliàs Canaanitidis nostræ incola optimam DEI deprædicet prouidentiam, præcinente Eliphazo Job. V. 9. 10. *Qui edit ingentia opera, eaque inuestigabilia, & res mirandas, illasque innumeras. Qui dat pluuiam superficiei telluris, & aquas immittit vicis. (Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis uniuersa.)* Job. XXXVII. 5. 6. *Qui res maximas gerit, quas ignoramus. Niui enim dicit: Sis in terra, & nimbo, ut sit modica pluuia, & pluuiis suæ potentiæ, ut sint nimbus. (Qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui, ut descendat in terram, & hyemis pluuiis, & imbri fortitudinis suæ.)* Hæc & alia hujusmodi DEI beneficia, quæ pudenda nostra ingratitudo est, haud aspicimus, ut quidem deceret. Necessitate quadam naturæ hæc omnia fieri occœcati credimus. Ut omnino in nos quadret illa Prophetæ querimonia Jer. V. 23. 24. *Populo isti fuit cor rebelle ac contumax, defecerunt & abierunt. Non dixerunt in corde suo, timebimus saltem* DOMINUM, DEUM *nostrum, qui dat nobis imbrem tempestiuam & serotinam suo tempore. (Populo huic factum est cor incredulum & exasperans, recesserunt & abierunt. Et non dixerunt in corde suo: Metuamus* DOMINUM, DEUM *nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam & serotinam in tempore suo.)* Si ἀναπολόγητοι sunt Gentiles, quibus se DEUS ἐκ ἀμάρτυρον ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετὸς διδοὺς, καὶ καιροὺς καρποφόρους, Act. XIV. 17. Quantò minus à culpa eximendi nos sumus, quibus & Liber Naturæ est præ oculis, & Scripturæ Liber in manibus? Est pluuia donum DEI omnibus hominibus commune, sed DEI arbitrarium. βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, Matth. V. 45. Quid quæso foret terra, quid montes nostri, absque pluuia? Pone, fluminibus ac riuis irrigari valles omnes, oppida, pagos: Quis irrigaret agros, prata, hortos, vineas? Quis alimentum subministraret cuilibet frumenti culmo? Quis aquas affunderet plantis alpinis, arboribus syluaticis? Argumento hoc ad hominem usus legifer ille Heros in sua ad Israeliticum

cum populum adlocutione. *Terra ista*, Canaanitis in parallelo locanda cum Heluetia, *ad quam tu jam proficiscēris, ut occupes eam, non est sicut terra Ægypti, de qua egressi estis, ubi seminabas semen tuum, & rigabas pedibus tuis, quemadmodum hortum olerum. Terra autem ista, ad quam tu transis, ut eam possideas, montes habet & valles, & ex aquis cœlestibus irrigatur. (Terra, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: Sed montuosa est & campestris, de cœlo expectans pluuias.)* Deut. XI. 10. 11. Quàm triste est spectaculum, cumprimis in Climatibus illis calidioribus Orientis, si quando DEUS cœlum, non dicam per triennium & sex menses, uti temporibus Eliæ, sed per unicum duntaxat mensem claudit? Quàm terra exsucca aquam sitit, & præ siccitate fissuras agit? Quàm pereunt homines & jumenta & plantæ? Quæ non erit calamitas, si Ahabus Abdiæ, Protoministro suo, in mandatis dat, quod legimus 1. Reg. XVIII. 5. *Vade per regionem ad cunctos fontes aquarum, & ad omnes torrentes, si forte inueniamus gramen, ut viuos conseruemus equos & mulos, ne nos destituamur jumentis. (Vade in terram ad uniuersos fontes aquarum, & in cunctas valles, si fortè possimus inuenire herbam, & saluare equos & mulos, & non penitus jumenta intereant.)* Audi, si graphicam calamitosissimi temporis desideres ideam, lamentantem Jeremiam XIV. 3. 4. 5. 6. *Magnates eorum miserunt minores suos ad aquas: qui quum ad fossas venissent, & aquas non inuenissent, reuersi sunt vacuis suis vasis pudefacti, & præ pudore caput suum operuerunt, propterea quod tellus emarcuit, quia non descendit in eam pluuia, agricolæ pudefacti caput suum obuelarunt. Quin & cerua, quem in agro fœtum peperit, reliquit, quod non supereſſet herba. Et onagri steterunt in verticibus montium ventum haurientes instar draconum, deficientibus oculis eorum præ fœni penuria. (Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, reportarunt vasa sua vacua: confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. Nam & cerua in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.)* Æstatis extorridæ Anni 1477. lege descriptionem apud *Pontanum*.

Interea nullus cœlo demittitur imber,
Arescunt herbæ passim sitientibus aruis:
Pratorum perit omnis honos, nemora alta laborant æstibus.
Languentes impune cadunt cum matribus hœdi,
Exanimesque jacent passim cum matribus agni;
Infelix animam conuulso in cespite linquit
Taurus, & ingentem ipse cadens dat mole ruinam.

Fuit fortè hic Annus 1473. quo nulla cecidit in nostris oris Helueticis pluuia per nouem hebdomadarum spatium inde à 20. Jun. ad cujus mensis finem uuæ fuere maturæ, fructus alii omnes præcoces, olerum hortensium ingens inopia & caritas, exaruere fontes ac riui. Egimus alibi de infinita sapientia, quæ sese monstrat in euaporatione aquarum, vesicularum aquearum in vapores tornatione, libera in aëre suspensione, ac natatione, quod miraculum laudibus exaltat Amos V. 8. *Euocat aquas maris, refunditque eas super faciem terræ: ejus nomen est* DOMINUS. Jobus XXXVIII. 28. *Habetne parentem pluuia? Aut quis genuit guttas roris?*

Pergo, præeunte Psalte, visurus, quomodo DEUS *producat fœnum pecori, & herbam ad usum hominis, ut proferat panem de terra.* Dedit DEUS ingens hoc miraculum effectui non solùm in creatione, *dicens: Progerminet terra germen, herbam seminificantem semen, lignum frugiferum, ferens fructum juxta speciem suam, cujus semen sit in semetipso super terram.* Gen. I. 11. Sed opus hoc ipsum potentiâ & sapientiâ suâ condignum adhucdum prosequitur Ter Optimus, Ter Maximus, cujus *oculi jugiter sunt super terram, ab initio anni ad finem usque.* Deut. XI. 12. De Diuino hoc opere, de plantarum structura infiniti artificii, earum productione & generatione alibi actum fusius. Ducit nos hèic Dauid non ad hortos herbis pulcherrimis cultissimos, non ad flores mille colorum, dulcis odoris, rosas, tulipas, hyacinthos, sed ad pascua gramine consita, quod pedibus calcamus, nihili æstimantes ingrati mortales. Nam

Præsentemque refert quælibet herba DEUM.

& vilissimo gramini quadrat, quod dulcissimus Saluator de *liliis agri* pronuntiat Matth. VI. 28. 29. ὅτι ἐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτῦ περιεβάλετο ὡς ἕν τέτων. Id neminem nostrûm latet, inseruire aulæum hoc, multicoloribus herbis intertextum, graminiferum, nutrimento & usui hominum & brutorum, mutari in lactei candoris chylum, in lac ipsum, in sanguinis purpuram, quinimò in carnes, venas, ossa, omnem corporis nostri substantiam; ex hoc fonte profluere lactis, butyri, olei, mellis riuos. Diuitias en summi cœlorum terræque Monarchæ! qui solus de se ipso gloriari potest. *Non est ut accipiam de domo tua juuencum, nec de caulis tuis hircos. Meæ siquidem sunt omnes feræ sylvarum, pecudes in mille montibus. Noui cunctas in montibus volucres, penes me sunt animantes agrestes. Si esuriero, non est ut tibi indicem, quum meus sit orbis, & quidquid ille continet. (Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.*

hircos. Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, jumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cœli: & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo ejus.) Pſ. L. 9. Paſcua uberrima ac pinguia non inuenias duntaxat in regionibus planis, ſed pretioſiſſima in montibus, imo ſummis Alpibus, ad radices niuis, montiumque glacialium, cinctos præruptis ſaxis veluti muris. Et ſanè huc videtur oculos conjicere Pſaltes, verſiculo proximè præcedenti mentionem faciens montium expreſſam. Habent quod glorientur Alpicolæ noſtrates de paſcuorum ſuorum præſtantia, & innumero pecorum ibi pabulantium numero, majori fortè jure quàm ſuperbus ille colonus apud *Virgilium*, qui ita:

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Floret amœniſſime, exultat atque jubilat gloria Libani, ſplendor Carmeli, atque Saron. (Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli & Saron.) Jeſ. XXXV. 3. (2.) De ingenti hoc DEI beneficio egi paſſim & fusè in Hiſtoria mea Naturali Heluetiæ. Id autem non nobis ſolis eſt conceſſum. Non eſt regio, cui deeſt quidquam ad uſus domeſticos pariter atque Medicos, imò ad voluptatem.

Pergit diuus Pſaltes in commemoratione beneficiorum DEI ad *panem*, *vinum*, *oleum*, & nos cum eo.

De *pane* teſtatur, DEUM *proferre eum de terra, qui cordi vires ſumminiſtret*: de *vino*, quod *exhilaret cor hominis*: de *oleo*, quod *nitidam reddat faciem*. De his prædicatis ſunt monenda nonnulla.

Adeò pretioſa, corporique noſtro amica res eſt *panis*, ut hoc nomine comprehendantur omnes cibi, ut aquæ titulo omnis potus. Alimenti nomine venit panis in voto Jacobi: *Dabit* DEUS *mihi panem ad comedendum*. Gen. XXVIII. 20. Eliſa ad Regem Iſraelis: *Appone eis* (Syris) *panem & aquam, ut comedant & bibant*. 2. Reg. VI. 22. Eccleſ. IX. 7. *Lætus ede panem tuum*. Dignatur dulciſſimus Seruator panem pro omni alimento inſerere Orationi Dominicæ, τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. Matth. VI. 11. Alia Sacri Codicis loca ſilentio prætereo. Hic *panis*, optimum corpori noſtro nutrimentum, *profertur de terra*. Ita nempe, quod ex terra, maſſa rudi, informi, excreſcant omnis generis culmifera & ſpicifera frumenta, triticea, auenacea, hordeacea, & adeò feliciter, ut unicum granum, modo nobis incomprehenſibili, ſeſe multiplicet trigeſies, ſexagies, centies, quum tamen plantarum nutrimentum non ſit niſi aqua & terra, vel terræ limus ſolus. Grana hæc, ſi matura fuerint, triturantur, moluntur, ſubiguntur, præuiâ fermentatione coquuntur in panem, mutantur in ventriculo, actione omnibus hominibus inimitabili, in lactei coloris chylum, mox in purpureum laticem, tandemque in oſſa, cartilagines, neruos, vaſa, carnem, cutim, cor, cerebrum, & qualescunque partes corporis. In Indiis paratur ex *Maiz*, *frumento Indico*, in America ex radice *Yuccæ* ſeu *Manihot*, quæ recens venenata, ſed præparata optimum dat panem *Caſſaui* dictum. In Rhætia ex *Caſtaneis*; in Regionibus Septentrionalibus ex ſiccatis *piſcibus*, & arborum coniferarum *corticibus*. Alpicolis noſtris *caſeus* eſt vice panis. Ubique fere terrarum panis *profertur de terra*, & ubi non producitur, haberi poteſt per commercia. Cibus pro pauperibus æquè ac diuitibus, cibus, quo commodè carere non poſſumus; ita accommodus nobis, ut ejus nunquam capiamus faſtidium: cibus *ſumminiſtrans cordi vires*, optimo nempe, quod non ſolùm cordi, primariæ corporis rotæ, ſed toti reliquo corpori ſuppeditat, alimento. Quapropter DEUS populum quendam vel regionem puniturus panem ſurripit. DEUS *exercituum aufert de Jeruſalem & de Juda fulcientem virum, & fulcientem fœminam, omne fulcrum panis, & omne fulcrum aquæ. (Dominator*, DOMINUS *exercituum, auferet à Jeruſalem & à Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ.)* Jeſ. III. 1. ubi in originali Textu legitur מַשְׁעֵן, LXX. ἰσχὺς, fulcimentum, robur, baſis nutrimenti, quo roboratur corpus. Leuit. XXVI. 26. *Cum confregero vobis baculum panis, pinſent decem mulieres panem veſtrum in furno uno, reddentque panem veſtrum in pondere, comedetis, & non ſaturabimini. (Poſtquam confregero baculum panis veſtri, ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non ſaturabimini.)*

Progredior ad potum, quem indignis nobis conuiuis dat optimus largitor DEUS. *Vinum*, inquit Dauid, *exhilarat cor hominis*, οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπε. Premitur, quod nemini non notum, Lyæus hic latex ex uuis, delicato fructu debilis & tantùm non inutilis ligni, ex quo ne *clauus* quidem parari poteſt, ut *ſuſpendatur ad eum quodcunque vas*, quod *traditur igni in deuorationem, (ut dependeat in eo quodcunque vas*, quod *igni datum eſt in eſcam,)* Ezech. XV. 3. ut nullius uſus lignum confertur Hieroſolymæ. Producit planta hæc in fertilioribus Europæ Prouinciis præſtantiſſima vina, rubra, quæ ſanguinis terræ nomine cluebant olim, alba, citrina, Hiſpanica, Gallica, Rhenana, Moſellana, Heluetica, quæ & omnia alia jure meritò excellentiſſimis DEI donis ſunt adnumeranda. De præſtantia & copia vini Terræ Sanctæ teſtis eſt benedictio Judæ à Jacobo Patre data. *Ligans ad vitem pullum ſuum, & ad Sorek filius meus aſinam ſuam. Eluet in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uuarum operimentum ſuum. (Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, o fili mi, aſinam ſuam. Lauabit in vi-*

no ſtolam ſuam, & in ſanguine uuæ pallium ſuum.) Gen. XLIX. 11. *Termes* ille *& botrus uuarum, ad torrentem Eſcol* ab exploratoribus decerptus, ac Moſi allatus, quem *duo geſtarunt vecte.* Num. XIII. 24. Sed inſigne hoc DEI donum, ſi *exhilarare* debeat *cor hominis*, aucto ſanguinis motu, & fluidi neruei copioſiori in cordis muſculos influxu, non eſt largis ingurgitandum hauſtibus, verùm moderatis aſſumendum. Eſt vinum palato ſimul gratum, & ſanitati proficuum. Amorem, quo deperit Eccleſia ſponſum, vino confert Solomon Cant. IV. 10. *Quantum præſtant vino amores tui?* & I. 1. *Amores tui vinum bonitate ſuperant. (Meliora ſunt ubera tua vino.)* Ipſe Diuus Paulus Timotheo ſuo vini moderatum ſuadet uſum. 1. Tim. V. 23. μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σε. Sed eſt quoque ex noxiis quàm maximè rebus Bacchi liquor, ſeu purus immodicè hauſtus, ſeu per Alembicum deſtillatus. Incraſſatur ſanguis, relaxantur tenſæ antea fibræ, vitiantur ſecretiones, obnubilatur intellectus, corruit tandem tota machina, & præceps ſæpe in teneris adoleſcentiæ annis. *Ludicra res eſt vinum, tumultuoſa ebrietas: quicunque in hoc errat, nunquam ſapiet. (Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit ſapiens.)* Prov. XX. 1. Audi interminationem Propheticam Jeſ. XXIV. 7. *Luxit muſtum, deformatæ ſunt vites, ad gemitum tracti, quicunque læto fuerant corde, (Luxit vindemia, infirmata eſt vitis, ingemuerunt omnes, qui lætabantur corde.)* Verſ. 9. *Non bibent vinum cum Cantico, ſicera amara erit iis, qui eam bibent. (amara erit potio bibentibus illam.)* Complementum Prophetiæ habe in deuaſtationibus terrarum vino optimo feraciſſimarum, in Mahomedis lege vini prohibitoria, quæ totum inundat Orientem. Notari meretur, vel ὡς ἐν παρόδῳ, & occaſione Textus noſtri, moderatum vini uſum neque interdictum eſſe in Veteri, neque in Nouo Teſtamento, neque Naturæ Lege, neque rationis dictamine, ſed ſolum abuſum. Placet DEO neque monachica, auſtera nimiùm, vita, & eremitica, neque voluptuoſa, luxurioſa. *Inuexit* DEUS populum ſuum *in ſublimitatibus terræ, ut comederet prouentus agrorum, deditque ei, ut ſugeret mel de petra, oleumque è duriſſimo ſaxo, butyrum boum, & lac ouium, cum adipe arietum pinguium, & hircorum, cum adipe delicatiſſimi tritici, & ſanguinem uuæ biberet meracum. (Conſtituit populum ſuper excelſam terram: ut comederet fructus agrorum, ut ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo: Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medulla tritici, & ſanguinem uuæ biberet meraciſſimum.)* Deut. XXXII. 13. 14. Promittitque DEUS peculio ſuo, Babylonicæ captiuitatis vinculis detento Jer. XXXI. 12. *Venient & jubilabunt in excelſo Zion, & fluent ad bonitatem DOMINI in frumento, in muſto, in oleo.* Sed percipite minas, qui multo perfunditis tempora Baccho. Hoſ. II. 9. *Conuerſus rurſum accipiam frumentum meum ſuo tempore, & oleum* (LXX. ὄινον, vinum,) *in conſtituto ſuo tempore, & eripiam lanam meam & linum meum, quibus operiebat ignominiam ſuam.*

Viſuri ſumus porrò, quanam ratione v. 15. *oleum nitidam reddat hominis faciem.* Modus hic eſt loquendi prorſus ſingularis, qui explicationem & poſtulat, & meretur. Habent LXX. pro הַצְהִיל ἱλαρύναι, Vulgata, *exhilarare*, ſed Rabbini, *purificare, nitere (ſplendere) facere*, Lutherus, *daſs ſeine Geſtalt ſchön werde von Oel*, qui proin פָּנִים non tam ſumit pro facie hominis κατ' ἐξοχήν ita dicta, quàm pro totius corporis forma, & habitu. Vult ſanè & *Buxtorffius* in *Lexico*, notare hanc vocem etiam *aſpectum, ſuperficiem, & quamlibet anteriorem rerum ſpeciem*, quæ quidem notio deſignare poteſt in ſpecie faciem, partem illam hominis characteriſticam, ſpeculum, in quo ipſos animi affectus cernere licet. Latam quoque ſignificationem habet vox שֶׁמֶן *ſchemen*, ſumitur namque non ſolùm pro *oleo*, ſed pro pinguedine quauis; uti Pſal. CIX. 24. & Jeſ. XXV. 6. pro cibis pinguedine probè conditis. *Faciet* DOMINUS *exercituum omnibus populis in monte iſto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguibus medullatis* שְׁמָנִים *ſchemanim.* Num. IV. 16. pro *oleo luminaris* שֶׁמֶן הַמָּאוֹר *ſchemen hammaor*, & *oleo unctionis*, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה *ſchemen hammiſchchah.* Haud impediunt varii hi ſignificatus, quò minus pro præſenti ſeligamus oleum, quod habent Verſiones noſtræ. Neque nos moratur *Sim. de Muis Comm. in* h. l. p. 607. qui τὸ הַצְהִיל *exhilarare* prædicat non de oleo, ſed præmemorato vino, ut ſenſus Dauidici Textus ſit, à Nectare hoc exhilarari faciem, atque nitere, haud aliter ac ſi fuiſſet inuncta oleo, ut ſanè videmus rubeſcere vino madidos. Circa oleum nunc notandum 1. depurari eo cutem ab immunditie. *Oleum purgat faciem.* Plin. L. XXIII. c. 4. Inſinuat nempe ſeſe oleum intra cutaneas rugas, adhæret ſordibus à ſudore relictis, & lubricitate ſua ſeparat. Et conſiſtit ipſa *Saponis* abſterſoria vis non tam in ſale, quàm oleo, ut nouimus manus pice fœdatas oleo purgari potius quàm ſapone, & *Plinio* teſte L. XXIV. c. 1. oleo *picem ex pannis extrahi.* Lege fuſius de hac re *Wedelium Theoria Saponum Medica. Sect.* VIII. c. 2. 2. Nitentem reddit cutim oleum, læuem, attactu mollem, ut inde incidentes radii felicius & ordinatius reflectantur, veluti ex ſpeculo; Oleum inprimis Amygdalinum, quod commendat *Plinius* L. XXIII. c. 4. *Oleum Amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos cum melle tollit è facie.* In hunc ipſum finem, & ut gaudium veluti ex facie eniteret, in uſu frequenti fuere Veteribus capitis unctiones. Lucem fœneratur hæc obſeruatio admonitioni illi Saluatoris, qua diſci-

pulos non vult eſſe tetricos, neque flagellantes, neque hypocritas. Matth. VI. 16. 17. Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ, σκυθρωποὶ. ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες — σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σε τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σε νίψαι. Non enim unxere Veteres faciem ſolam, ſed ſæpe caput integrum oleis odoratis balſamicis. Conſtat id ex Pſ. CXXXIII. 2. ubi mentio fit *unguenti boni capiti infuſi deſcendentis in barbam.* Apud *Athenæum* legimus *Dipnoſoph.* L. XV. c. 14. *Cum pueri unguenta in vaſculis aureis, & in alabaſtris circumferrent, quidam Cynulcum intuitus illius faciem unguento plurimo perunxit.* Sed communiter unctionem præuertit lotio. *Homer. Odyſſ.* III.

Αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσέν τε, καὶ ἤρχισεν λίπ' ἐλαίῳ·

Porro poſtquam lauit, & unxit pingui oleo.

Et L. XXIII.

Εὐρυνόμη ταμίη λοῦσεν, καὶ χρίσεν ἐλαίῳ.

Euronome gubernatrix lauit, & unxit oleo.

3. Teſtari poterunt Medici de præſtanti oleorum & oleoſorum uſu, in fiſſuris cutis à frigore cauſisue acribus quadrare ſeuum vel axungiam quamuis cereuiſiæ vinoue mixtam, cremorem lactis: unguenta conducere varia in ſcabie, lepra, affectibus cutaneis. 4. In climatibus cumprimis calidioribus conſeruat oleum vires minuendo diaphoreſin, in frigidioribus arcendo frigus; ut utrobique beneficium hoc præſtant veſtes. Ibi nempe, ubi nudum corpus exponitur ardentibus Solis radiis, & ex ductibus excretoriis multùm exhalat fluidi, corrugata cutis complanatur per oleoſa, auertitur radiorum ſolarium æſtus prompta ab uncti corporis reflexione, occluduntur pori, ſicque tranſpiratio nimia impeditur. Ad hunc ipſum finem ſolent ſequioris ſexus Italæ faciem ante lauare oui albumine miſto cum Amyli farina quàm ſeſe Solis calori exponunt, ne tenera cutis uredinem vel fuſcum colorem contrahat. In frigidioribus contra climatibus defenditur eâdem armaturâ cutis contra glacialium particularum ſpicula, & clauditur ſimul corpore calor. 5. Emollitur oleo cutis, ſpeciatim faciei, & tenera redditur, ita quoque lacte, quod *Plinio* teſte L. XI. c. 41. *Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppæa certè, Domitii Neronis conjux, quingentas ſecum per omnia trahens fœtas* (aſinas) *balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens.* Sic molliendis manibus inſeruit unguentum ex butyro recenti loto cum cera alba & multo oleo amygdalino, & pomatum quoduis. Qua ipſa cutis emollitione promouetur ſimul ſanguinis circulus, minuitur extremarum fibrarum ad vires pellentes cordis reſiſtentia, roboratur corpus. Quem in finem corpora inungere ſolebant Athletæ oleo, & ut ſimul motus artuum facilitaretur, itinerantes quoque ſecum portabant oleum pro remedio contra laſſitudinem, utpote quæ cutim ſiccat, fibrasque rigidas reddit. 6. Notari meretur, Veteres non ſolùm in uſum traxiſſe oleum ſimplex & commune, ſed odoratis variis rebus intermixtum. In Sacris proſtat *oleum unctionis ſanctum, unguentum confectum opere unguentarii.* Exod. XXX. 22. (25.) *Oleum lætitiæ.* Pſ. XLV. 8. *Unguentum & ſuffitus, quæ cor exhilarant.* (*Unguento & variis odoribus delectatur cor.*) Prov. XXVII. 9. Animaduertendum denique, haud deeſſe oleo ſubtiles particulas, quæ per ipſos cutis poros ad ſanguinem usque penetrant, quod vel ex inunctionibus mercurialibus conſtat: ſimul tamen craſſiores, viſcoſiores, tenaciores, unde oleum & oleoſa facile corporibus obuiis adhæreſcunt, cui Phænomeno reſoluendo quadrat non tam figura particularum rotunda, quàm ramoſa, lanæ- vel plumæformis.

Sequitur actio potentiſſima DEI in arbores. Verſ. 16. *Arbores DOMINI ſucco abundant velut Cedri in Libano, quas plantauit.* Χορταζήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσεν. Cluent heic arbores omnes *arbores* DOMINI, ut Cedri Libani, ita abietes, larices, quercus, fagi in noſtris regionibus, Palmæ in Indiis, neque id absque emphaſi. Eſt quippe omnium Creator, DOMINUS, qui alimentum illis, ut omnibus plantis, largitur ſtructuræ omnium & ſingularum conforme, quæ res nunquam hactenus profunda ſatis admiratione potuit capi. Extendit ſeſe hoc proprietatis jus in omnes creaturas, utpote quas *fecit omnes manu ſua.* Jeſ. LXVI. 2. Ejus ſunt *omnes feræ ſiluarum, pecudes in mille montibus, (jumenta in montibus & boues.)* Pſal. L. 10. Eſt DEUS non ſolùm arborum Creator potentiſſimus, ſed & Conſeruator optimus. Sollicitus, ſi ita loqui licet, Hortulanus, qui unicuique plantæ & arbori dat alimentum conueniens, imo præparat ipſe. Non ſumus mortales nos proprietarii, ſed feudatarii. *Ego feci cœlum & terram, hominem & jumenta, quæ ſunt in ſuperficie terræ, virtute mea magna, & brachio meo extento, & tradidi ea, quæ mihi placuit.* Jer. XXVII. 5. DOMINI *eſt terra, & quicquid ea continet, orbis, & qui eum inhabitant.* (DOMINI *eſt terra, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & uniuerſi, qui habitant in eo.)* Pſ. XXIV. 1. Ita DEI ſunt *Sol.* Matth. V. 45. *Venti.* Exod. XV. 10. *Tonitru.* Job. XXXVII. 2. *Glacies & frigus.* Pſ. CXLVII. 13. *Iris.* Gen. IX. 13. *Frumentum & muſtum, panis, aqua, lana, linum, oleum.* Hoſ. II. 5. *Argentum & aurum.* Hagg. II. 9. Sunt hæ expreſſiones totidem ὁδηγοὶ ad DEI cognitionem. Sed cenſus noſter feudalis ſit elogium DEI. In moderna noſtra Philoſophia veritas hæc inſcripta legi-

legitur omnibus corticibus, floribus, foliis, fructibus, ligno, medullæ arborum, quarum partium omnium ſtructura, ſub microſcopiis inprimis conſpicua, in admirationem, imo ſtuporem, rapit naturæ ruſpatores quosuis. Arborum nutritio, augmentatio, propagatio ſunt procul dubio omni opus DEI, jucundum nobis, & utile, & neceſſarium: ſubminiſtrat lignum ignem pro culina, fructus cibos, cortices veſtes, partes aliæ alios uſus, quapropter tenebantur Judæi in veteri Oeconomia Primitias offerre DEO in ſacrificium, in homagii ſignum. Et eſt memoratu digniſſima formula, qua uti debebant oblaturi frugum illud ſacrificium Deut. XXVI. 10. *Nunc adfero primitiuos fructus telluris, quam dediſti mihi*, DOMINE. Eſt proin pomarium quoduis, ſylua quæuis, Plantarium DOMINI. Specialem autem facit mentionem Dauid, ut paſſim Scriptura, *Libani*, & *Cedrorum Libani*, arboris proceræ, trunci recti, brachiorum expanſorum, viroris conſtantis per totum annum, quacum in parallelo locari poſſunt larices & abietes noſtræ, quæ ex eadem ſunt coniferarum claſſe. Tanquam ſingulare quid memorat *Plinius* L. XVI. c. 40. *Cedrum ad undeciremem Demetrii ſucciſam in Cypro centum triginta pedum, craſſitudinis verò ad trium hominum complexum.* Notum, adhibitum fuiſſe pulcherrimum hoc & præ aliis propter reſinoſam ſubſtantiam durabile lignum pro fabrica Arcæ Fœderis, menſa Panum Propoſitionis, & tota Templi. Neque reticenda heic eſt jactantia glorioſuli illius Aſſyriæ Regis. Jeſ. XXXVII. 24. *Copia equitatus mei in juga montium aſcendi ego, ad latera videlicet Libani, & ſuccidi excelſa Cedrorum ejus, electas pinus ejus. (In multitudine quadrigarum mearum ego aſcendi altitudinem montium, juga Libani: & ſuccidam excelſa Cedrorum ejus, & electas abietes illius.)* Sed leguntur quoque cachinni, quibus hæ ipſæ ratione carentes creaturæ Sennacheribum naſo ſuſpendunt adunco Jeſ. XIV. 8. *Abietes & Cedri Libani de te lætantur, dicentes: Abhinc, quo tu jacuiſti, nemo eſt, qui aſcendat ad incidendum nos. (Abietes quoque lætatæ ſunt ſuper te, & Cedri Libani: Ex quo dormiſti, non aſcendit, qui ſuccidat nos.)*

In arboribus DOMINI, Cedris, aliisque proceris *nidificant aues*, v. 17. צִפֳּרִים *tſipparim*. Intelligunt nonnulli *paſſeres*. Ita LXX. ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι, Symmachus, ὅπου στρουθία ἐννοσσεύσει. Vulgata, *illic paſſeres nidificabunt*. *Apollinaris:*

Κεῖσε νεηγενέων πέλεται στρουθῶν ἀλεωρή.

Illic nuper natorum paſſerum eſt perfugium.

Noſtræ Verſiones habent in genere *aues*, uti & Aquila, ἐκεῖ ὄρνεα νοσσεύσουσιν, *Hieronymus, ibi aues nidificabunt*. Majori certè jure Libani ſanè, Cedrorumque culmina non ſunt commoda paſſeribus habitacula, ſed potius ædium trabes ac tecta. Vocem, quæ heic occurrit, צִפּוֹר *tſippor* aues in genere, imò auiculas, denotare oſtendimus ad Pſ. LXXXIV. 4.

Ciconiæ domus eſt in abietibus. In originali Textu occurrit vox חֲסִידָה *chaſidah*, quæ propriè denotat (auem) piam, explicata fuſius ad Leuit. XI. 19. Argumento ſanè eſt vel hic Dauidis Locus, חֲסִידָה non ſignificare *ſtruthionem*, quæ auis non altum volat, neque in abietibus nidos ſuos conſtruit. Hunc nidum Pſaltes vocat בַּיִת *beth, domum*, ita & Pſ. LXXXIV. 4. *Paſſer inuenit ſibi domicilium. Virgil. Georg.* L. II.

Antiquasque domos auium cum ſtirpibus imis
Eruit.

In vetuſto Epigrammate Græco *hirundo* quoque πηλοδομεῖ θάλαμον, *thalamum ſibi pro domo ex luto ædificat*. Nidificatoriâ hac arte pollet ſpeciatim *ciconia*, ex variis ſarmentis, ligni fruſtulis, aliis rebus undequaque, præprimis ex locis uliginoſis, collectis tantâ arte conſtruens nidos in tectorum, caminorumque faſtigiis, turrium culminibus, arborum ſummitatibus, omni tempeſtati ventisque inuictos, qui in admirationem rapiunt peritiſſimos quosque Architecturæ magiſtros. Audi *Caſp. Heldelinum* in *Encomio Ciconiæ: Ciconia primo protinus aduentu veterem nidum repetit: quem, ſiquidem ſaluum & incolumem inuenit, collectis hyberno ſitu ſordibus ſtatim repurgat, inſtauratque: ſin ſæuiore aliqua ventorum tempeſtate dejectum cernit, ramentis illico ex agris paluſtriue ulua comportatis poſſeſſionem ſedis nouo nido occupat. Pomœria primùm rotunda ſciaterio valde ſimilia figit, mox ædificat, deinde conſtabilit. Poſtremò ſi quid diſtortius horret, admirabili quadam roſtri induſtria in ordinem componit.* In noſtris oris rari quid eſt, ſi ciconia nidificet in abiete, vel larice. Sed non præjudicat id veritati à Dauide prolatæ. In aliis Regionibus domeſticæ occurrunt ciconiæ, ſed & ſyluaticæ, quæ arboribus inædificant domicilia ſua. *Olympiodorus in Jobum* de ipſa ciconia: ἐ γὰρ εἰς γῆν τίκτει ὁ πελαργός, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων. *Non in terra parit ciconia, ſed ſummis arboribus. Alkazuinus*, Scriptor Arabs: *Neque nidum ſibi ſumit niſi in loco celſo, puta in pharo, aut in arbore. Heldelinus* citatus: *Nidificat in editioribus ædium faſtigiis, aut aridis proximè, idque rarius, arboribus.* Si *Bellonio* fides, Ciconiæ Europææ brumam tranſigunt in Ægypto, circa Antiochiam, & montem Amanum; fortè & in Libano. Quidſi חֲסִידָה nomine intelligantur quæcunque aues in altis arboribus nidificantes. Huc pertinent *ardeæ*, quæ τοῖς LXX. placent. τὸ ἐρωδίὸ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν, *Erodii domus dux eſt eorum. Theodoretus* ex *Aquila: ἠρωδιῷ ἐλάται οἶκος αὐτῷ. Herodio abietes domus ei.*

Sub finem tractationis hujus annotari volo, ſatis fuiſſe otii Dauidi, quo potuerit Theologiam Naturalem excolere in migrationibus ſuis

& perſecutionibus. Haud deerat unquam occaſio commoda. Tantùm non ſingulis hymnis inſcribi poſſet hoc dictum: *Veſtigia DEI video.* In præaltis, ubi caſtra ſua, fugitiuus ſæpe, ponebat, montibus, præruptis ſaxis, cryptis, unde ſuas mutuabatur loquendi formulas. Heic DEUM laudat ut Caſtellum, Petram, Liberatorem, tutamen ſuum: Obuiæ fortè abietes aliæque arbores proceræ in montibus altis & voraginibus profundis anſam dabant cogitandi, quàm degentes ibi aues, quadrupedes, animalia alia à DEO creata viuant commodè, & conſeruentur. Monitorii loco ſit hoc piſcatoribus, venatoribus, ut diſcant non ſolùm inſidiis variis captare vel occidere animantia varia: Agricolis, ut ſciant non ſolùm putare vites, aratro ſcindere agros, ſerere, fœnum reſecare, frumenta horreis indere: operariis, mercatoribus, textoribus, ut noſcant, non ſolùm lanam, ſericumque carpere, coria tractare, laboribus ſuis viuere, corradere opes; ſed hi omnes, imo nos quotquot ſumus mortales, quò conuertimus cunque oculos, DEUM optimum & Creatorem potentiſſimum cognoſcere & adorare. Sit & hæc lectio pro nobis naturæ ruſpatoribus, & quibuscunque literarum cultoribus, ut non ſolùm curioſi ſimus rerum variarum collectores, Muſeorum varia ſupellectili inſtructorum poſſeſſores, eruditi contemplatores, ſed pii, ſed officiorum erga DEUM, erga proximum præ aliis obſeruantes; κτισέων ἀλόγων ad imitationem actiones noſtras dirigamus juxta Leges à Creatore noſtro præſcriptas, & vel Scripturâ S. duce à ſerpentibus diſcamus prudentiam, à columbis infucatam ſimplicitatem, à ciconiis tempus laborum, imò conuerſionem à ſemita vitiorum ad viam regiam virtutum, μετανοὴν noſtram, ab apibus & formicis ſedulitatem, ordinem, concordiam, ab animalibus qualibuscunque curam pro liberis & domeſticis.

TAB. DLXIV.

Pſal. CIV. verſ. 19 - 23.

19. Lunam fecit, ut tempora diſtinguat, & Sol nouit occaſum ſuum.
20. Quum tenebras inducis, fit nox, in qua omnes feræ ſilueſtres prodeunt.
Thirmoſch, ſeſe mouere ut reptilia & piſces.
21. (Quemadmodum) Leonis catuli rugientes ad prædam, & ut quærant cibum ſuum ſibi à DEO paratum.
22. Ubi Sol ortus eſt, ſeſe recipiunt, & in cubilia ſua cubitum eunt.
23. Homo autem aggreditur opus ſuum, & negotio ſuo (inſtat) usque ad veſperam.

19. Fecit lunam in tempora: ſol cognouit occaſum ſuum.
20. Poſuit tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ.
21. Catuli Leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à DEO eſcam ſibi.
22. Ortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur.
23. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam usque ad veſperum.

CONtemplationi Operum DEI continuò intentus Vir DEI exſaturari nequit. Terram nunc aſpicit, & terreſtria corpora, nunc ſeſe euibrat, & hac quidem vice ex montibus in cœlum. Nunc occupat ipſum totum plantula quæuis obuia, animalculum ex viliſſimis, mox animo obuerſantur corpora mundi totalia, vaſtiſſima, quorum licet maxima pars eorum, quæ ſcimus, minima ſit eorum, quæ ignoramus, minima tamen eorum, quæ ſcimus, in ſummam nos rapit admirationem.

Verſ. 19. *Lunam fecit, ut tempora diſtinguat.* ἐποίησε Σελήνην εἰς καιρούς. Præponit Dauid Lunam Soli, utpote terræ ſatellitem, non ultra 50000. milliaria à nobis diſtantem; cujus corpus opacum, lumen à Sole mutuatitium pro vario ad eum ſitu nunc creſcit, nunc decreſcit: magnitudo 47.es minor terra: cujus vortex ellipticus nunc minori ſuo diametro terram premit, nunc majori: motus in longitudinem & latitudinem adeò intricati, ut plus operæ inſumſerint omnis ævi Aſtronomi iis euoluendis, quàm remotiſſimorum Planetarum circumuolutionibus, qui non

PSAL. CIV. V. 19 - 23.
Leunculi ad prædam rugientes.

Psal. CIV. v. 19 - 23.
Nach dem Raub brüllende junge Löwen.

I. A. Fridrich sculps.

non ſolùm habet ad ſingulos menſis dies ſua Apogæa & Perigæa, ſed hæc ipſa & nodos variat; qui non quidem gyratur circa proprium centrum, ſed libratur duntaxat; de cujus influxu in hanc terram, maria, corpora valetudinaria hominum certiores ſumus, quàm de habitabilitate. Deut. IV. 19. ſeuerè intimat DEUS populo ſuo, *ne attollant oculos in cœlos, & viſis Sole, Luna, Stellis cum uniuerſo exercitu cœlorum proſternantur, & adorent colantque ea.* Frequenti aſpectu dignatur ſidera Pſaltes, ſed ut admiretur has κτίσεις, & infinitam DEI potentiam ac ſapientiam condignis celebret encomiis. Ita & nos. Ille Pſ. VIII. 4. *Equidem ſuſpiciam cœlos tuos, opus digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quas tu præparaſti.* Ingentia præſtat Luna terræ beneficia lumine ſuo & motu, illuminando tenebricoſas noctes, & menſurando tempora, menſes nempe & annos, ſcilicet lunares. *Lunam fecit* DEUS, *ut tempora diſtinguat.* Ad ea attendere debebat cumprimis Veteris Teſtamenti Eccleſia, & ad Lunæ curſum præcipua determinare Feſta, imo quouis Nouilunio DEO, non Lunæ, Creatori, non κτίσει, ſacrificiis celebrare laudes, & gratias agere. *In initiis menſium veſtrorum ſacrificabitis DOMINO holocauſtum. (In Calendis, id eſt, in menſium exordiis, offeretis holocauſtum DOMINO.)* Num. XXVIII. 11. *Clangite cornu noua Luna, ſtato die ſacrificii noſtri. (Buccinate in Neomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis veſtræ.)* Pſ. LXXXI. 4. Si quis exactius noſſe cupit hæc Lunæ tempora, per conſequens & uſus inde pro ſocietate hominum pendentes ponderare, atque ad cognitionem & Gloriam DEI applicare, ei ingredienda ſunt Aſtronomiæ pomœria. Heic edocemur, Lunam proprium ſuum motum, ab uno Eclipticæ puncto ad idem, terminare diebus 27. horis 7. minutis 43. ſecundis 7. ſed Solem demum attingere diebus 29. horis 12. minutis 44. ſecundis 3. & hac ſua reuolutione definire *menſem.* Inde quoque pendet ciuilis in *ſeptimanas* diſpartitio, quæ DEUM ipſum Authorem agnoſcit. Diſpartitio item anni in menſes, ſiue duodecies quatuor ſeptimanas; unde *Lutheri* verſio Textus noſtri ita ſonat: *Du macheſt den Mond, das Jahr darnach zu theilen.* Sed ſunt *Anni Lunares* diſtinguendi probè à *Solaribus. Lunaris Annus*, Orientalibus Populis cumprimis familiaris, duodecim conſtat Lunationibus, ſiue menſibus: *Solaris*, quem annuus Solis vel terræ motus dimetitur, abſoluitur diebus 365. horis 5. minutis 49. ex qua reuolutione annus communis fit dierum 365. intercalaris 366. Eſt hæc ipſa Chronologiæ baſis, quâ Hiſtoriæ ipſius certitudo, & innumeri in ſocietatem humanam redundantes uſus fundantur. Conſtat ita ex hactenus dictis, optimo jure dici poſſe *Lunam Calendarium ſocietatis humanæ perpetuum.* Luna ſi reuolutionem ſuam quotannis ſemel duntaxat abſolueret, uti Sol, haud quidem indigeret terra lumine per noctes, ſed careremus diſpartitione illa commoda לְמוֹעֲדִים, in tempora ſtata, particulas temporis, menſes & hebdomadas. Omnia hæc anſam nobis præbent DEI ſapientiam & bonitatem celebrandi ſufficientiſſimam.

Pergo, properante pede, non enim eſt breuis ad aſtra via, ad *Solem. Sol nouit occaſum ſuum.* ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ. Loquendi formula planè ſingularis, Heliolatriæ, ut prima videtur fronte, fauens. Sanè ſi Phœbeja hæc lampas in ſenſu literali *nouit occaſum ſuum*, per conſequens motum ſuum ordinatiſſimum, quo regit ſigna duodena volubilis anni, abſoluit intelligens ac volens, diſputari nequit cultus λατρείας ei, vel adjuncto Genio. Sed facile videt, qui non habet oculos luminis inanes, non poſſe Solem, ens merè corporeum, noſſe, ſcire, intelligere, velle quidpiam, non magis atque horologium nouit rotularum ſuarum coordinationem & motum, vel indicis ſui reuolutionem. Eſt omnino Sol admiratione dignus, ſed non adoratione. Ad DEUM, Ens Potentiſſimum, Sapientiſſimum, Optimum ducit nos flammans globus, millioneſies terrâ major, in centro immenſi Vorticis Planetarii fixus, majeſtatica lux, à qua omne Planetis lumen, calor omnis, isque proportionatus ſingulis; Fons, à quo hi lucis indigi proportionatè diſtant; Sedes Regia, cujus centralis gyratio 27. dierum ſpatio abſolui ſolita omnium Planetarum reuolutiones poſt ſe trahit: Corpus, quod metaphorico ſenſu non ſolùm *nouit*, ſed innumeris ſuis, iisque diuerſis radiis, veluti linguis totidem eloquitur magnalia DEI. Imago & ſpeculum Diuinæ Gloriæ, Lucis inacceſſibilis. Monarcha, quem terra non ſpoliauit, licet ſibi motum diurnum pariter ac annuum appropriauerit, ſed potius hoc ipſo majeſtaticam dignitatem ſeruauit & auxit. Attentionem id meretur, quod Pſaltes memorat occaſum Solis, *Sol nouit occaſum ſuum*, quum alibi in Sacris, ſed quoque apud Gentiles, celebretur Ortus. *Quæ eſt illa, quæ proſpectat ſicut Aurora, formoſa ut Luna, electa ut Sol. (Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol.)* Cant. VI. 9. Ita Sponſus de Sponſa, Eccleſia. Innuere vult Dauid, Occaſum Solis non minus eſſe glorioſum ac utilem ortu, quandoquidem nocte inſequente ad quietem redeant homines & animalia, & reficiantur plantæ. Occaſum ortui jungit Amos IV. 13. *Auroram reddit caliginem, qui graditur ſuper excelſa terræ, DOMINUS, DEUS Exercituum nomen ejus. (Faciens matutinam nebulam, & gradiens ſuper excelſa terræ, DOMINUS, DEUS Exercituum nomen ejus.)* Poſcit id prouidentiſſima DEI cura, ut viuant creaturæ per viciſſitudines noctium atque dierum. *Facis ouare exitus matutini & veſpertini temporis. (Exitus matutini & veſpere delectabis.)* Pſ. LXV. 9. Poſtulat duplex hoc, utrumque ingens, beneficium

cium ſacrificium matutinum atque veſpertinum, encomia laudis deuota. *Commodum eſt celebrare DOMINUM, & pſallere Nomini Tuo, o Altiſſime! prædicare manè Bonitatem Tuam, & Fidem Tuam in noctibus. (Bonum eſt confiteri DOMINO, & pſallere nomini tuo, Altiſſime! Ad annunciandum manè miſericordiam tuam & veritatem tuam per noctem.)* Pſ. XCII. 1. 2. Sed quoque viam ſternit Solis occaſus ad Verſiculum proximè ſequentem.

Verſ. 20. *Quum tenebras inducis, fit nox, in qua omnes feræ ſilueſtres prodeunt.* ἔδυ σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τῆ δρυμῆ. Eſt ingens DEI beneficium dies, ſed & μέγα λίαν δώρεον nox. Et dubitare quis poſſet, cuinam debeatur prærogatiua. Tempore ſane prior eſt nox. *Tenebræ fuere ſupra abyſſum — dixitque DEUS: Fiat lux, & facta eſt lux.* Gen. I. 2. 3. Judæi propterea, & poſt eos Itali, νυχθήμερον inchoarunt à veſpera. Nox ſi deforet, æſtu omnia contabeſcerent, ignem conciperent ſyluæ, euaporarent aquæ, languore perirent homines & animantia. Labori dicatus dies, quieti nox. Haud obſtat, quod ſint animalia, quæ interdiu quieſcunt, noctu prædantur. Sunt & hæc Diuinæ ſpecialis Prouidentiæ teſtes ἀναντίῤῥητοι, quæ talem dedit oculis ſtructuram, ut noctu videre, & de victu proſpicere ſibi poſſent, imo talem, quæ interdiu reddit cœca, noctu videntia. Quid quæſo contingeret homini itineranti, agros colenti, iis in Regionibus, cumprimis deſertis, quæ Leonibus, Urſis, Tigridibus abundant, ſi carniuoræ hæ beſtiæ prædam ſectarentur interdiu. Hanc ipſam obſeruationem ſuggerit Pſaltes. *In qua* nocte *omnes feræ ſilueſtres prodeunt. Quemadmodum Leonis catuli rugientes ad prædam, & ut quærant cibum ſuum à DEO ſibi paratum. Ubi Sol ortus eſt, ſeſe recipiunt, & in cubilia ſua cubitum eunt.* Σκύμνοι ὠρυόμενοι ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τῦ ΘΕΟΥ βρῶσιν αὐτοῖς. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, καὶ συναχθήσονται, καὶ ἐν ταῖς μάνδραις αὐτῶν κοιταθήσονται. Comprobat id experientia, & λεωντογραφία naturalis. Beſtiam hanc ob id ipſum *Alaupho* nuncupant Arabes, quod noctu prædam quærat. In antro ſuo lucubrantem Leonem ita deſcribit *Statius* L. VII. v. 670.

Qualis ubi primam Leo manè cubilibus altis
Erexit rabiem, & ſæuo ſpeculatur ab antro
Aut Ceruum, aut nondum bellantem fronte juuencum.

Eſt interim Leo nobilis DEI κτίσις, nutrimento non minus, quàm alia animalia, indigens: rugitus ejus, nobis licet formidabilis, precatio eſt ſeu ſupplicatio ad DEUM, quam Creator non reſpuit. Huc & collimat Dauid: *Leones catuli rugiunt ad prædam, ut quærant cibum ſuum à DEO ſibi paratum.* Ita *dat DEUS pecori ſuum paſtum, & pullis coruorum, qui eum vocant.* Pſ. CXLVII. 9.

Homo autem aggreditur (de die nempe) *opus ſuum, & negotio ſuo inſtat usque ad veſperam.* ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῦ ἕως ἑσπέρας. Eſt & hæc directio ſapientiſſima DEI, ſummi Rectoris mundi. Non debebat otio torpeſcere homo, ſed laborare. Et maledictioni illi Gen. III. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo* adſociatur à Bonitate Diuina benedictio. Non duntaxat diuertit nos labor à ſcelerata vita, vitiis nefandis, ſed conducit ipſi ſanitati: roborantur fibræ, promouetur ſanguinis circulus, felicius peraguntur ſecretiones omnes.

Pſal. CIV. verſ. 24.

Quanta ſunt opera tua, DOMINE, quæ uniuerſa feciſti per ſapientiam! Eſtque terra plena tuis poſſeſſionibus.

Quam magnificata ſunt opera tua, DOMINE! omnia in ſapientia feciſti; impleta eſt terra poſſeſſione tua.

DIgniſſima hæc encomiaſtica Epigraphe, quæ præfigatur omnibus Syſtematibus Phyſicæ, quæ inſcribatur portis omnium Templorum, Palatiorum Regiorum, imo ſuperliminaribus Nobilium, mercatorum, opificum, colonorum, venatorum, piſcatorum, aucupum, quæ legatur in omnibus metallifodinis, officinis fuſoriis, vineis, agris, pratis. Perluſtratis cœlis terraque, locis cultis & incultis, conſideratis attentè numero, magnitudine, infinito artificio, immenſa varietate creaturarum, exultans Pſaltes admirationis, gaudii, deuotionis plenus pleno exclamat ore: *Quanta ſunt opera Tua*, DOMINE! ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σε, ΚΥΡΙΕ; addita ſtuporis, quo perfuſus fuit, ratione, *uniuerſa feciſti per ſapientiam.* πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Fulminis eſt hic ictus, quo proſternuntur Athei, idola omnia. Commentarium lege ex DEI ipſius dictamine apud Prophetam Jer. X. 10. &c. DOMINUS DEUS *verus eſt, DEUS viuus, & Rex ſempiternus. — Dii, qui cœlum & terram non condiderunt, perdentur de terra, & de ſub cœlis ipſis. Qui terram condit ſua virtute, ſapientia ſua orbem diſponit, prudentia ſua cœlos extendit. Quum ille vocem dat, ingens aquarum vis in aëre coit,*

coit, & eleuat nubes ab extremitate terræ, fulgura in pluuiam vertit, atque educit ventos de receptaculis ſuis. (DOMINUS DEUS *verus eſt, ipſe DEUS viuens & Rex ſempiternus. — Dii, qui cœlos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ ſub cœlo ſunt. Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos. Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluuiam facit, & educit ventum de theſauris ſuis.)* Μνημόσυνον dignum, quod pia mente recolat, quisquis Solem, Lunam, Stellas, Cœlos, plantas, animalia, imo quoduis in tota natura corpus adſpicit. Manuductio ad DEUM ex κοσμογνωσία. Longè abeſt, imò longiſſimè Pſaltes à frequentiſſima nobis loquendi formula: Quàm præclara ſunt opera naturæ! quàm mira producit, imò ludit, natura! Euibrat ſeſe θεόπνευστος ad primam omnium entium cauſam. *Quanta ſunt opera Tua*, DOMINE? Ita quoque Elihu Job. XXXVI. 24. *Tu memineris, ut opus ſuum amplifices, quod homines intuentur. — Ecce DEUS modis omnibus maximus eſt, ut ignoremus numerum annorum ejus, & viam eum perueſtigandi. (Memento, quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri. — Ecce DEUS magnus vincens ſcientiam noſtram; numerus annorum ejus inæſtimabilis.)* Admiratione nos perfundit automaton multa arte paratum: encomiis extollimus inuentorem & artificem. Præteruolant in momenta fere muſcæ, aues, natantes videmus piſces, gradientia quadrupeda, proſerpentia reptilia, ſurgentes plantas, propagari genus humanum, ordinatiſſimos curſus abſoluere Solem, Lunam, Stellas, & hæc omnia, licet infiniti ſint artificii ſingula, curamus nihili! En plusquam cimmerias, quibus inuoluimur, tenebras! Oculos aperimus, ora pandimus, & repetitis vicibus *miracolo* clamamus, quoties ſcenicis ludis ſumus præſentes, mimosque videmus geſticulantes, obſcœna ſæpe jocantes, cœci, ſurdi & muti ad totius mundi διακόσμησιν, cœli terræque ornatum! Quàm rari ſunt Dauides, Solomones, Jobi, vel inter Literatos ipſos, qui opera naturæ conſiderant tanquam opera DEI! quàm pauci Bernhardi, quorum libri ſunt quercus & fagi! Tanta ſi nos occupat cœcitas in rebus ſenſus noſtros afficientibus, quid mirum, ſi non magis, imo ſi minus attendamus ad miracula illa gratiæ, quæ DEUS operatur in Eccleſia? Promant de ſtupenda hac negligentia querelas Legis Diuinæ Depoſitarii, quibus incumbit demonſtrare populo DEI τὸ πλάτος, τὸ μῆκος, τὸ βάθος, καὶ ὕψος τῆς χάριτος τοῦ ΘΕΟΥ. Eph. III. 18. Prædicat Pſaltes noſter quantitatem, diſcretam nempe, operum diuinorum. *Quanta ſunt opera Tua*, DOMINE! Et Pſ. CXXXIX. 17. 18. O DEUS, *quàm paucas tuas cogitationes aſſequor! & grandes ſummæ excreſcunt! Quas ſi numerare velim, plures ſunt quàm arena. (Mihi nimis honorificati ſunt amici tui, DEUS: nimis confortatus eſt principatus eorum. Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.)* Celebrat porrò, & cumprimis Sapientiam atque Bonitatem DEI. *Uniuerſa feciſti per ſapientiam. Eſtque terra plena tuis poſſeſſionibus.* Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἐπλήρωθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σε. Eſt ſapientia hæc æterna, quæ fuit πρὸ καταβολῆς κόσμε. *Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt.* Prov. VIII. 22. 23. DOMINUS *poſſedit me initio viæ ſuæ, ante opera ejus tum eram. Ab æterno ordinata ſum, & ab initio ante terram.* (DOMINUS *poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.)* Sapientia, quæ nihil facit fruſtra, omnia ad certum eumque optimum finem. Lege repetitam toties operum creatorum clauſulam: *Vidit DEUS, quod eſſet bonum.* Gen. I. Sapientia imperſcrutabilis nobis mortalibus, quia infinita. *Tune,* ita Zophar ad Jobum Cap. XI. 7. 8. 9. *tune perueſtigando inuenires DEUM? Tune inuenires DEI Optimi Maximi perfectionem conſummatam? Quæ quum altitudines cœlorum æquet, quid efficies? quum profundior ſit inferis, quid intelliges? Cujus quantitas longior eſt terrâ, & latitudo ejus major quàm mare. (Forſitan veſtigia DEI comprehendes, & usque ad perfectum, omnipotentem reperies? Excelſior cœlo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoſces? Longior terra menſura ejus, & latior mari.)* Sit finis ultimus & noſtræ ſapientiæ, ut ex naturæ cognitione & cauſarum inueſtigatione DEUM cognoſcamus artificem, celebremus, adoremus, ipſi obediamus. Lectionem hanc nobis commendat Jobus XXVIII. ubi benè multa Diuinæ Sapientiæ Elogia hocce terminantur Corollario: *Dixit homini: Ecce timor DEI eſt ſapientia, & vitare malum eſt intelligentia.* Hac Sapientia Bonitateque DEI plenus eſt mundus, plena in ſpecie *terra. Eſt terra plena tuis poſſeſſionibus.* Materiam darent Cedro digna hæc verba Libro integro, quem vix inchoauerit poſt Neſtoreos annos acutiſſimus licet Philoſophus, licet finiuerit. *Terra*, ingens Planeta, ſpatio 24. horarum circa Axin ſuam, & quotannis circa Solem volubilis, eadem ſemper Axeos ſuæ inclinatione. Terra, ſcabellum pedum DEI, hominum animantiumque habitaculum, vegetabilium mater, repleta theſauris, tum in ſuperficie, tum viſceribus. Penuarium, quod continuò exhauritur, & protinus readimpletur. Promptuarium cibi, veſtitus, pecuniæ, ſupellectilis, omnium rerum uſui & voluptati ſeruientium. Sedes commoda non ſolùm Regibus & Principibus, ſed quoque ruricolis & miſerabilibus Iris. *Benignitate Tua, DOMINE plena eſt terra, quare doceto me decreta Tua. (Miſericordia tua, DOMINE, plena eſt terra, juſtificationes tuas doce me.)* Pſ. CXIX. 64. *Quum peregrinus ſim in terra, ne me celes Tua mandata. (Incola ego ſum in terra: non abſcondas à me mandata tua.)* Verſ. 19.

TABB. DLXV. DLXVI. DLXVII.

Pſal. CIV. verſ. 25 - 30.

25. Ipſum mare (a) vaſtum & latiſſimum eſt, ubi reptilia innumera ſunt animalia, tum parua, tum magna.

(a) Magnum & latum manibus.

26. Illac eunt naues, & ipſa Balæna, quam formaſti, ut in eo ludat.

27. Uniuerſa autem ex Te pendent, ut eis cibum des ſuo tempore.

28. Teque dante colligunt, & te manum aperiente ſatiantur bonis.

29. Si autem abſcondas faciem tuam, turbantur: ſique ſpiritum eis eripias, expirant, & reuertuntur in ſuum puluerem.

30. (Rurſum animalia) creantur, ſi tuum ſpiritum mittas, & renoues terræ faciem.

25. Hoc mare magnum & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus, animalia puſilla cum magnis.

26. Illic naues pertranſibunt: Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei.

27. Omnia à Te expectant, ut des illis eſcam in tempore.

28. Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Auertente autem te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.

30. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

EST Verſiculus proximè præcedens 24. quem modò explicauimus: *Quanta ſunt opera Tua, DOMINE, quæ uniuerſa feciſti per ſapientiam! Eſtque terra plena tuis poſſeſſionibus*, Parentheſis exclamatoria, quæ Dauidi opera DEI conſideranti in mentem venit, & labia mouit; ſit & incitamento nobis, ut occaſione quauis, ubique locorum, interim dum vacamus labori, vel inſudamus, hujusmodi ſuſpiria pectore emittamus, gloriæ diuinæ encomiaſtica. Agricola in agro, vinea, paſcuo: Artifex in ſua officina, præſens ferro, æri, corio, aliis, quæ tractat, corporibus: Mercator ſerico, lanæ, goſſypio: Nobilis in venatione; Piſcator, dum captat piſces, auceps, dum aues, & ſic porrò alii alibi. Pro objecto ſuo habebat hactenus Pſaltes præter cœleſtia corpora terræ partes ſiccas, nunc pergit ad fluidas, inprimis ad mare.

Ipſum mare, inquit v. 25. *vaſtum & latiſſimum eſt, ubi reptilia innumera ſunt animalia, tum parua, tum magna.* Αυτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος. ἐκεῖ ἑρπετὰ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Littora quærit, & æquora ſulcat, quinimò in profundam nos ducit abyſſum; contemplationi noſtræ offerens vaſtiſſimam amplitudinem atque profunditatem maris, animalia ſine numero tum natantia tum reptilia, tot, quot μύρμακες ſunt ἀνήριθμοι καὶ ἄμετροι. De vaſtitate immenſa, ſed terræ proportionata, maris egimus alibi. Memorant Hiſtoriæ, Darium Regem in admirationem raptum, dum ex alto promontorio proſpectabat in Euxini Ponti æquora medias cingentia terras: Rapietur quilibet, occaſionem nactus

Neptunum procul è terra ſpectare furentem.

Horat. L. I. *Epiſt.* 11. ii cumprimis, qui alto ſeſe committunt Oceano. Profunditas maris tanta eſt, quæ ne quidem bolide hactenus explorari potuit, quacum paſſim in Scriptura Sacra confertur τὸ βάθος diuitiarum cognitionis & ſapientiæ DEI. Hominem ſi DEUS conuincere vult de nihilo ſuo, de ignorantia ſua, adloquitur DEUS ut olim Jobum XXXVIII. 16. *Num perueniſti ad guttas maris? & in perueſtigationem abyſſi penetraſti? (Nunquid ingreſſus es profunda maris, & in nouiſſimis abyſſi deambulaſti?)* Sed eſt hæc ipſa, vaſtiſſima licet, maris amplitudo, latitudo, profunditas nihil prorſus, ſi conferatur cum immenſa Majeſtate & Gloria DEI. Qui *menſus eſt volâ ſua aquas* maris. Jeſ. XL.

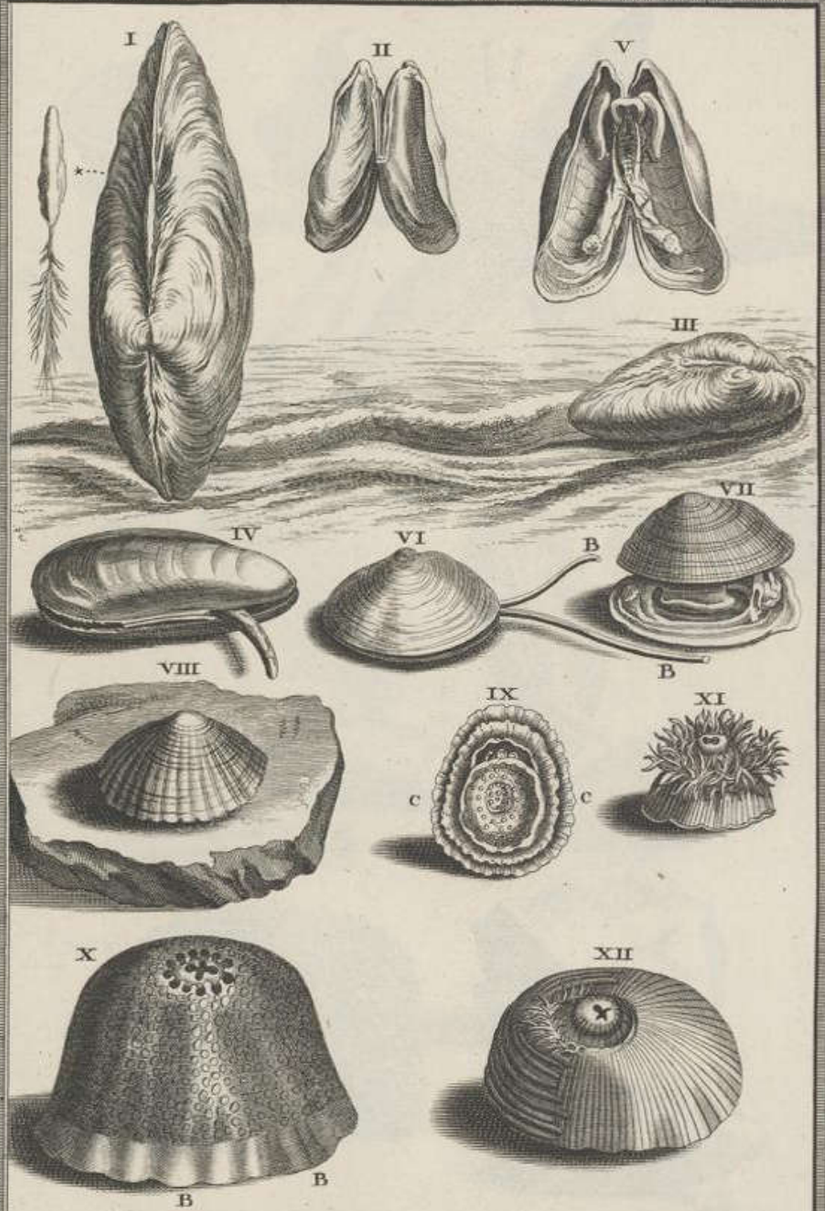

PSAL. CIV. V. 25-30.
Reptilia Maris.

Pſal. CIV. v. 25-30.
Unzählbare kriechende Meer-Thiere.

I. G. Pintz sculps.

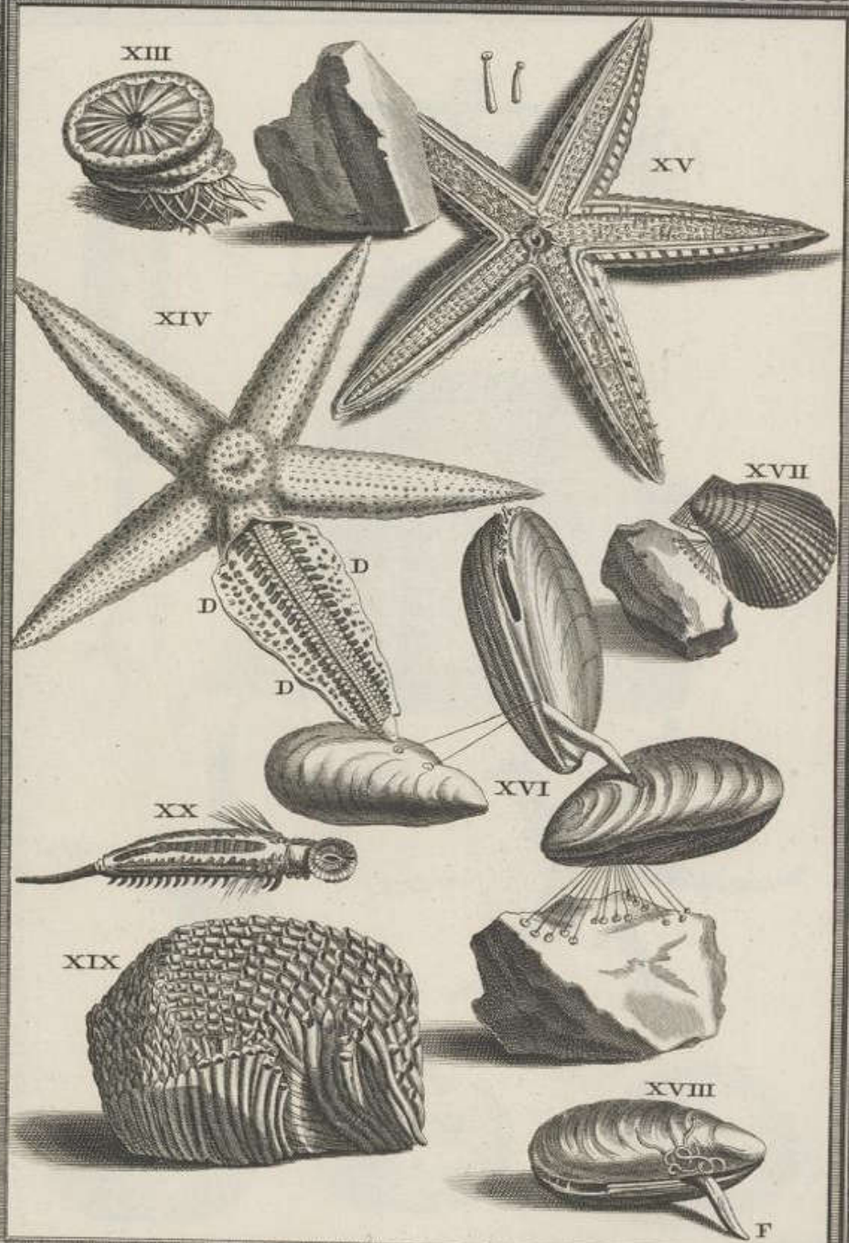

PSAL. CIV. v. 25-30.
Testacea et crustacea.

Pſal. CIV. v. 25-30.
Thiere mit Schalen und Decken bekleidet.

I. G. Pintz sculps.

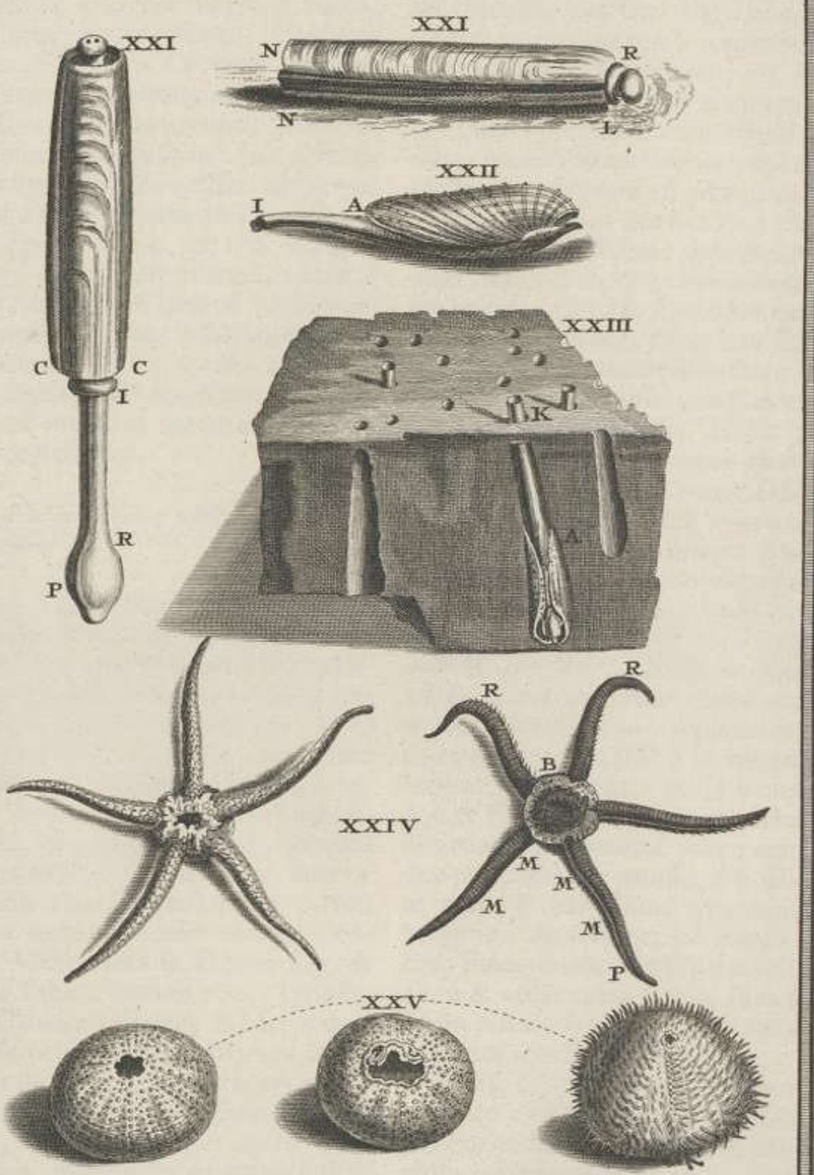

PSAL. CIV. v. 25-30.
Omnia ex te pendent.

Pſal. CIV. v. 25-30.
Alle warten auf dich.

I. G. Pintz sculps.

XL. 12. *Congregat aquas maris ut cumulum, reponit in penetralia abyſſos.* Pſal. XXXIII. 7.

Sed non eſt mare, cujus vaſtitatem celebrat Pſaltes, hydrophylacium duntaxat, idque ditiſſimum, verùm piſcina quoque & θηριοτροφεῖον. Ibi *reptilia innumera ſunt animalia, tum parua tum magna*, ποικιλία παντὸς ζώου, ut verbis utar Siracidis. Comprehendit ποικιλία hæc, quam admirari nunquam poſſumus ſatis, primò piſces, dehinc exanguia magna & parua, mollia & cruſtacea, atque teſtacea, Cancros, Stellas marinas, Conchas, Cochleas, Inſecta, tanto omnia numero, varietate tanta, quæ etiam diligentiſſimos quosque naturæ indagatores latent. Animantia omnia in aquis viuentia ad 144. aſcendunt, ſi *Iſidoro* fides eſt *Origin.* L. XII. c. 6. ad 153. ſi *Oppiano* in ἁλιευτικοῖς, & *Hieronymo in Ezech.* VI. 14. ad 176. ſi *Plinio* L. XXXII. c. 11. qui numeri tolerari poſſunt, ſi genera ſpectes, minimè, ſi ſpecies. Majorem fortean merentur aſſenſum Malabares, qui 900000. numerant piſces, reptilia 1100000. ſed fortè non digitis, Hiſtoriæ Naturalis imperiti. Certior eſt numerus incertus, indefinitus, qualis eſt & ſtellarum.

— τάκεν ἔτις ἀείδελα μυθήσαιτο
Θνητὸς ἐὼν.

Oppian. Halieut. L. I. Pelagia ſunt innumera, quorum varietates & figuram citius in montibus & ſicco addiſces, quàm in profundo pelago: inter reliquias diluuii nempe inuenies potius, quàm obtinebis ab urinatoribus. Noui prorſus deteguntur hodie θηριοκόσμοι, cumprimis per miſcroſcopia. Respublicas offendas in rebus publicis; Animalia ſua & animalcula habent ζῶα ſingula, imo plantæ & ſaxa, quorum hiſtoria in noſtra tempora eſt reſeruata, imo ne quidem ab æuis futuris præſtolanda. Non proin ſufficiunt nobis animalia marina 600. quot numerat Mahometes in *Damire Cap. de Locuſtis*, neque Talmudiſtarum 700. Agnoſcimus nos cum Dauide *innumera;* & hac, ut quauis alia, occaſione deuotis celebramus laudibus Creatorem ſummum, qui tot κτίσεις ad hominis uſum condidit, huicque dominium in omnia tradidit, *dominium in piſces maris.* Gen. I. 28. Sunt terra, mare, aër, penuaria inſtructiſſima, unde homo alimenta promit. Viuit animal quoduis in elemento ſuæ ſtructuræ conuenienti. Suffocationis periculum protinus incurrit auis in aquis, piſcis in aëre: Sed ſunt quoque ἀμφίβια. *Omnis ſpiritus* (omne, quod ſpiritum ducit,) *laudet DEUM. Halleluja.* Colophon hic eſt Hymnorum Dauidis Pſ. CL. 6. Ἀντιφωνίαν lege Apoc. V. 13. πᾶν κτίσμα, ὅ ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἃ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ἤκουσα λέγοντας· τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ τῷ ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Verſ. 26. *Illac eunt naues*, in mari nempe. Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται. Obſeruate heic quoque, imo manibus palpate Sapientiam atque Bonitatem DEI. Debebat mare, ex rationibus alibi allegatis, eſſe immenſæ fere vaſtitatis, ſed tamen ſocietas humana cis & trans maria viuere in mutuo commercio, continentis incolæ cum Inſulanis. Huic fini haud quadrabant cymbæ, opus erat nauibus iisque magnis, quæ impetui reſiſterent tumidis expoſtæ procellis, & fluctus furentes ſecarent: haud conueniebat aqua dulcis, in qua magnæ, onerariæ, bellicæ, vi ſola grauitatis ſubmergerentur, ſed quidem aqua grauior ſalſa, qua tanquam medio fouetur inter homines commercium, quæ naues etiam oneroſiſſimas ſuſtinet ſimul & naturæ animalium marinorum eſt adæquata.

Ex animalibus marinis *Leuiathanem* in theatrum producit Pſaltes: *Ipſa Balæna, quam formaſti, ut in eo ludat.* Δράκων ἔτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ. Eſt hic *Leuiathan* ex omnium Interpretum conſenſu *Cetus* ſiue *Balæna*, quam monſtroſæ magnitudinis beſtiam Verſio noſtra vernacula ſuo potuiſſet genuino exprimere nomine, quod fecit Latina. Hujus belluæ fit paſſim mentio in Sacris, eaque glorioſa. *Creauit DEUS cetos magnos. (Creauit DEUS cete grandia.)* Gen. I. 21. Audi querelas mouentem Jobum VII. 12. *Num pelagus ſum? num Cetus ſum, quod mihi obices circundediſti? (Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circundediſti me carcere?)* Pſ. CXLVIII. 7. *Laudate DOMINUM terreſtres, Dracones* (Ceti) *& omnes abyſſi.* Loca alia ſilentio nunc prætereo. Potentiam ſuam atque Sapientiam manifeſtare cumprimis voluit DEUS in his maximæ molis belluis, quæ metum ſimul incutiunt hominibus & voluptatem excitant. Metuunt ſibi ab illis etiam, qui maximè valent animo, ſed quoque perfunduntur gaudio, ſi ludibundas vident in mari, ſi maris hunc tyrannum captant, & ſubigunt, uncinis nempe ferreis dorſo impactis, funeque 200. orgyjarum vel plurium, ſaucium & volutantem ſeſe & cum morte potius quàm piſcatoribus luctantem attrahunt, atque in partes ſcindunt.

Verſ. 27. & ſequentibus prædicat Pſaltes DEI pro conſeruatione animalium marinorum prouidentiſſimam curam, & abſolutum dominium. *Uniuerſa autem* &c. Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι, δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἔυκαιρον. Δόντος σε αὐτοῖς, συλλέξουσιν. ἀνοίξαντος δέ σε τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος. Ἀποστρέψαντος δέ σε τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. Ἀναιρεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι. καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σε, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Res eſt, quam nihili communiter æſtimamus, admiratione digniſſima, quod animal & animalculum quoduis, in aquis, aëre, terra, & ſub ea, cibum & quærat & inueniat, imo promptius & certius, quàm nos ipſi. Res, quæ nulla ratione adſcribi poteſt intellectui illo-

rum, quo carent, sed unicè debet Creatori illorum & nostro, qui omnibus dedit πνοὴν, καὶ ζωὴν, καὶ πάντα. Act. XVII. 25. *In cujus manu sita est anima omnium, quæ vita prædita sunt, & spiritus uniuersæ humanæ carnis. (In cujus manu anima omnis viuentis, & spiritus uniuersæ carnis hominis.)* Job. XII. 10. Hinc ansam sumit Saluator optimus sollicitos nimium de victu suo mortales tum reprehendendi, tum & consolandi. Matth. VI. 25. 26. μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τὶ φάγητε καὶ τὶ πίητε. μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τὶ ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐςι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Non natura, sed potentissimus hic Paterfamilias *dat pecori suum pastum, & pullis coruorum, qui eum vocant.* Psal. CXLVII. 9. Nostri, hominum ratione præditorum, est, œcumenicam hanc familiam introspicere omni momento, gratias DEO pro ejus nutritione agere deuotissimas, tantò quidem magis, quod & ipsi vitam trahamus inde, considerare, præeunte Dauide, quàm non solùm creatio entium à DEO unicè dependeat, & in solidum, sed & conseruatio. *Si abscondas faciem tuam, turbantur, sique spiritum eis eripias, expirant, & reuertuntur in suum puluerem.* DEUS ut est fons vitæ spiritualis & diuinæ in fidelibus, ita est vitæ naturalis in omnibus creaturis. *Creantur, si tuum spiritum mittas.* Tandem non natura, sed DEUS est, qui *terræ faciem renouat.* v. 30. Est & hoc opus Diuinæ Potentiæ ac Bonitatis, ad quod pauci, ut quidem deberent, attendunt. Crescit quotannis frumentum, vinum, oleum, incuriis nobis, & ne quærentibus quidem, quis horum omnium sit director, motor quis? Quotannis renouari videmus terræ faciem, indui noua & fertili veste, & tamen æstimamus nihili. Qui mentis suæ est compos, exclamet præcinente Dauide v. 31. *Sit DOMINI Majestas æterna, & gaudeat DOMINUS operibus suis. (Sit gloria DOMINI in seculum, lætabitur DOMINUS in operibus suis.)*

Stupenda sunt, quæ circa structuram, viuendi modum, motum, quo pro acquirendo opus habent animalia, ad quæ redeo, marina, obseruant moderni Physici. Rapidissimo, qui nemini non notus, gaudent omnis fere generis pisces: lentissimo testacea & crustacea. Juuabit, ne in generalibus subsistere videar, adferre speciales nonnullas obseruationes.

Exhibet Fig. I. *Musculum fluuiatilem*, cum ligamento coriaceo, quod valuas jungit ad latus rostri. Fig. II. *Musculum marinum*, cujus ligamentum interius magis est, prouti illud fluuiatilis externum. Omnes hi musculi, uti testacea alia, valuas suas claudunt, aperiunt, progressiuo gaudent motu, imo sunt, qui supra aquas veluti saltant. Ligamentum, de quo ante, effectus exerit contrarios prorsus, claudit nempe & aperit. Clausuram verò efficiunt cumprimis musculi intra testas conspicui, contractione sua, qua durante ligamentum illud in angustias comprimitur; relaxatis illis dilatat sese spongiosa hujus substantia, & valuas aperit elasticitate sua. Motum progressiuum sistit Fig. III. & viam veluti serpentiformem. Exerit nempe erectus siue in acie marginis stans musculus lingulam carneam extra valuas, & arenæ infigit, partem sui anteriorem hoc ipso deprimens; affixus eandem contrahit, sicque integram domunculam post se trahit, in ipsa hac suâ via alimentum quærens, quod faciunt quoque cochleæ aquaticæ. Inseruiunt excauatæ ipsæ semitæ sustentaculi loco, & acies ipsius testæ idem præstat beneficium, quod vomeris in sulcando agro. Qui tenuis sunt testæ, ut fluuiatiles nonnulli, ope ligamentorum & musculorum, quorum actiones prompte inuicem succedunt, superficiem aquæ percutiunt pari fere ratione, atque percutitur aër ab alis auium, sicque in ipsa aquæ superficie veluti saltant. Hi ipsi musculi totos sese fodiendo arenâ cooperiunt, aduentante frigore: respirant ita, ut aquam ex una cardinis parte intromittant, emittant retentam aliquandiu ex altera. Fig. IV. exhibet Lingulam, quam promit musculus, viam quærendo, & cibum: quæ & brachii & pedis, vel illius potius beneficium præstat, ut progressurus musculus similis sit homini prono in ventrem decumbenti, & manus extensæ ope sese protrahenti; hac solâ obseruatâ differentia, quod homo motum hunc exequatur flexione extensi brachii, musculus vero contractione & accurtatione. Quodsi hoc animal alicubi pedem figere velit, exequitur id iterum per lingulam, fila ducendo, quibus veluti anchoram jacit, quod alibi occasione pinnæ, ex qua byssus, demonstraui. Situm hujus lingulæ internum ostendit Litera A. Fig. V. Fig. VI. *Chamam* repræsentat, quæ sese aliquando per plures digitos sub limo abscondit, miro artificio descendens, iterumque ascendens, & ope lingularum B B. ad superficiem limi protensarum aquam haurit & euomit. Variat autem in variis chamis, aliisue conchis profunditas descensus pro varia lingularum illarum longitudine, neque tamen unquam sese mergunt profundius, quàm ut lingulis suis protensis superficiem arenæ vel limi attingere possint. Breues admodùm lingulas habet *pectunculus, la palourde.* Fig. VII.

Est *Lepas* siue *Patella, l'œil de Bouc, Berdin, Berlin*, Fig. VIII. adeò tardi, & fere inobseruabilis motus, ut fuerint ex Scriptoribus Historiæ Naturalis, qui eum denegârint, & affixam semper eidem saxi loco crediderint. Gaudet tamen progressiuo motu, licet tardissimo, eumque exercet ope molis carneæ C. Fig. IX. quæ inuersam sistit patellam, pari ratione atque cochlea terrestris.

Admirandus prorsus est *Urticæ marinæ* mechanismus explicatus fusius à *Reaumurio* dans les *Mem. de l'Acad. Roy.* 1710. p. 608. &c. *Ed. Belg.*

Belg. Animal eſt hoc viuiparum lentiſſimi motus, Proteo ſimile, quod conſtat ex Fig. X. XI. XII. TAB. DLXV. Fig. XIII. TAB. ſeq. ut horæ ſpatio vix digiti emetiatur ſpatium. *Cul de Cheval*, *Cul d'Ane* dictum: corniculis horridum. Motum ipſum librationis veluti efficit canaliculorum, quibus conſtat, tum rectorum tum circularium alterna repletio & euacuatio Fig. XII. tractionis autem corniculorum Fig. XIII. Animal Guloni ſimile, quod ore A. Fig. X. integras abſorbet conchas, & animalia contenta ſugendo fortè vorat, teſtis iterum rejectis.

Haud minorem meretur attentionem *Stella marina*, quæ licet πολύπους, & 1520. pedes habeat, (*Bellonius* aſcendit ad 5000.) lentiſſimi tamen eſt motus. Pedes hi ſiue cornicula ſunt in actione, ſi reſpondentes iis glandulæ vel globuli aquâ repleti Fig. XIV. D. D. premuntur, & ad inactionem redeunt retracta, illis reimpletis. In Fig. XIV. exhibetur Stellæ pars ſuperior, ſeu dorſum, & eſt ex radiis unus diſſectus, ut fabrica interior tum vertebrarum, tum glandularum illarum B B. conſpici queat. In Fig. XV. depingitur baſis, & in eo quidem radio, qui ex parte ſeſe ſub ſaxo abſcondit, ſitus pedum, quem habent in progreſſiuo motu. In centro ſtellæ conſpicitur os, cum quinque dentibus. De pedibus illis numeroſis id memorare conuenit, inſeruire & motui, & quieti, quatenus ſeſe corporibus obuiis affigunt fortiter, glutine medio ex corniculis illis exſudante: uti quoque patella glutine mediante ſeſe ita firmiter affigit ſaxis, ut 30. librarum viribus opus ſit ad illam auellendam.

Eſt hac ipſa occaſione prædicanda prouidentiſſima DEI pro animalibus marinis, ſpeciatim littoralibus, cura. Hæc, quæ non natant, vel difficulter, & tardo motu, effugere haud potuiſſent ſpumoſi maris iras, & hac illac, in quouis etiam maris fluxu & refluxu, jactata perire neceſſariò debuiſſent, niſi prouidiſſet optimus Creator mediis, quibus ſe affigere poſſent ſaxis, ſabulo, arenæ, imo una aliis, ut ſæpe conglomerata offendimus teſtacea. Hinc eſt, quod cancris & aſtacis dederit fortiſſimas chelas, aliis, quod ſupra vidimus, mirum ſeſe ſub arenis condendi, & interim ope corniculorum reſpirandi atque alimentum trahendi artificium: exemplo fuere muſculi, chamæ, conchylia alia: aliis, uti Patellis, Stellis marinis, gluten & talem ſtructuram, quâ firmiter adhærere queant ſaxis, & corporibus quibusque obuiis. Eſt adhæſionis, ſi ita loqui licet, voluntariæ inſigne exemplum patella, quæ non tam ſeſe affigit ſaxis ope muſculi, quem fortem quidem habet in ſua baſi, ſed potius glutinis beneficio, quod ex baſeos glandulis exſudat, & abluitur aquâ ex aliis canaliculis effluâ, quoties locum mutare tenetur ob alimenti inopiam. Conſidera, θεόφιλε, artificium prorſus ſtupendum, quo ſeſe corporibus affigunt muſculi marini Fig. XVI. Eſt Lingula illa, de qua ſupra, non maſſa carnea ſimplex, quæ cœcis viam monſtret, vel & gluten exſudet, ſed cylindrus artificioſiſſimæ ſtructuræ, cauus ſecundum directionem axeos, quo mediante fila ducunt, & centenis ſæpe veluti totidem funibus anchoras jaciunt. Nent proin ut araneæ, bombyces, erucæ. Ita nent pinnæ, de quibus alibi, imo materiam byſſi. Nent pectines & pectunculi, ſed fila breuiora & craſſiora. Fig. XVII.

Sed dantur quoque animalia immota, adhæſionis inuoluntariæ exempla, quæ ſedem fixam nunquam per vitam mutant: *Tubuli* nempe *marini*, qui domunculas cylindricas, ſed ſæpe ſerpentiformes, ſibi parant vel ex proprio ſucco viſcoſo, vel ex fragmentis teſtarum, & vel conchyliis ſeſe affigunt Fig. XVIII. interim dum horum valuæ creſcunt, vel corporibus quibuscunque aliis. Hujusmodi tubulorum faſciculum integrum exhibet Fig. XIX. Animal autem ipſum, in iis latens, armato viſu, Fig. XX.

Verticali motu, ſed qui per totam vitam non ultra pedem vel ſesqui ſeſe protendit, gaudet *Solen*, *Dactylus*, *Couteau*, *Coutelier* à forma ita dictus, qui totus ſiphoni melius comparari poſſet, cujus hemicylindri mediante membrana L N N. inuicem ſunt connexi Fig. XXI. TAB. DLXVII. Inſeruit ei portio I R P. piſtillum referens terebræ loco, qua mediante arenam perpendiculariter perfodit, & retractâ fodiendo iterum pergit, breuique domunculam ſuam cylindricam fabricat, quæ per vitam ei manet. Inſeruit idem hoc piſtillum, ut pro deſcenſu terebræ, ita & pro aſcenſu ſuſtentaculi loco, cui inſiſtat enitens ſurſum concha.

Plus negotii faceſſit *Pholadibus*, aux *Dails*, perforatio, ſiue nidi formatio, quoniam materia eſt durior, lutoſo-ſaxoſa; quæ ſucceſſu temporis prorſus ſaxea redditur. Nidi, quos ſibi formant hæ conchæ, formam habent coni truncati, inferna parte ampliores, ſupernâ anguſtiores, ut ſemel incluſis, & magis magisque mole ſua auctis non concedatur beneficium redeundi, ſed incarceratæ maneant, manente interim coni ſuperiori parte aperta, ut lingula A I. quam exerunt, aquam haurire poſſit. Fig. XXII. exhibet Pholadem ipſam cum lingula A I. Fig. XXIII. nidos, quos ſibi ſtruunt in ſaxo lutoſo, cum lingulis, quas ultra ſuperficiem ejus protendunt A K.

Sequitur *Stellæ marinæ* alia ſpecies, quam vocat *Reaumurius Etoile a rayons en queve de Lezards*, *Stellam radiis caudæ lacertæ ſimilibus*. Fig. XXIV. Hæc non exequitur motum progreſſiuum ope pedum, ut illa, quam ſupra deſcripſimus, ſed beneficio ipſorum radiorum, ita ut verſus B. progreſſura ſeſe incuruent radii vel brachia R R. dum interim oppoſita M M P. extenſa manet, ſed contra terram protenſa, ut ſolemus pilo ad littus porrecto in contrarias partes pellere nauem.

Agmen animalium marinorum, quorum quidem impræsentiarum meminisse juuat, claudat *Echinus marinus*, *l'Oursin de mer*, *Chataigne de mer*. Fig. XXV. Animal tardissimi etiam motus, quod tamen 2100. constat spinis, tanquam totidem pedibus, quibus exequitur, & omniuario quidem situ, seu pronus jaceat, seu supinus, motum progressiuum; has autem inter spinas collocata sunt cornua 1300. quibus extensis & tumidis, succo viscoso repletis, sese affigit iis in locis, ubi abundantia alimenti sedem suadet fixam. Repræsentatur Echinus hic nudus, & spinis armatus, uterque pronus atque supinus.

Ex *vasti & latissimi maris reptilibus innumeris*, *animalibus tum paruis tum magnis* sufficiant, quæ produxi, demonstrandæ Dauidicæ propositioni. Qua occasione non possum non dignis celebrare encomiis *Reaumurii* indefessam diligentiam, cujus hic fuit labor, hæc quies, hoc opus, ut inquireret in animalium marinorum mechanismum, actiones, viuendi modum, & vel exinde DEI Optimi Maximi comprobaret sapientissimam potentiam, & prouidentissimam pro illorum conseruatione curam. Quoniam autem inexhausto huic ζωοτροφείῳ describendo non unus sufficit Hercules, rogatos cupio, quotquot maris sunt accolæ, Historiæ Naturalis studiosos, ut insistendo his vestigiis pergant excolere hanc Physicæ partem, & nobiscum deuotissimis laudibus extollere τὰ μεγαλεῖα τῦ ΘΕΟΥ.

Psal. CV. vers. 28.

Et immisit tenebras, quibus (omnia) obscurauit, neque reluctati sunt verbo ejus.

Misit tenebras, & obscurauit: & non exacerbauit sermones suos.

Vid. Exod. Cap. X. vers. 21.

Psal. CV. vers. 29.

Aquas eorum vertit in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Vid. Exod. Cap. VII. vers. 17. &c.

Psal. CV. vers. 30.

Edidit quoque terra eorum ranas, in Regum arcanissima loca penetrantes.

Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

Vid. Exod. Cap. VIII. vers. 2.

Psal. CV. vers. 31.

Ejus etiam jussu venerunt omnis generis insecta, & pediculi per omnes fines eorum.

Dixit, & venit cynomyia, & ciniphes in omnibus finibus eorum.

Vid. Exod. Cap. VIII. vers. 16.

Psal. CV. vers. 32. 33.

32. Et pro pluuiis eorum dedit grandinem, & ignem flammantem in ipsorum terra.

32. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum:

33. Per-

33. Percuſſitque vites eorum, & ficus eorum, & confregit arbores per ipſorum fines.

33. Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum.

Vid. Exod. Cap. IX. verſ. 22.

Pſal. CV. verſ. 34. 35.

34. Ejus quoque juſſu venerunt locuſtæ, & innumeri bruchi.

35. Qui depaſti ſunt omnes herbas in ipſorum regione, depaſti etiam ſunt fructus telluris ipſorum.

34. Dixit, & venit locuſta & bruchus, cujus non erat numerus.

35. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.

Vid. Exod. Cap. X. verſ. 12.

Pſal. CV. verſ. 36.

Occidit denique omnia primogenita in regione ipſorum, primitias (videlicet) uniuerſæ virtutis eorum.

Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.

Vid. Exod. Cap. XI. verſ. 4. &c.

Pſal. CV. verſ. 39.

Expandit (quoque) nubem pro velo, & ignem, qui noctu luceret.

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, ut luceret eis per noctem.

Vid. Exod. Cap. XIV. verſ. 20.

Pſal. CV. verſ. 40.

(Populo) petente adduxit coturnices, & pane cœleſti ſaturauit eos.

Petierunt, & venit coturnix: & pane cœli ſaturauit eos.

Vid. Exod. Cap. XVI. verſ. 4. &c.

Pſal. CV. verſ. 41.

Poſtremo aquæ profluxerunt aperto ſaxo, quæ decurrerunt per loca arentia ut flumen.

Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in ſicco flumina.

Vid. Exod. Cap. XVII.

Psal. CVI. vers. 9.

Increpuitque mare rubrum, ut arescceret, ac traduxit eos per abyssum tanquam per desertum.

Et increpuit mare rubrum, & exiccatum est: & deduxit eos in abyssis, sicut in deserto.

Vid. Exod. Cap. XIV.

Psal. CVI. vers. 15.

Ac dedit, quod popoſcerunt, sed (simul) immisit macilentiam ipsorum animæ.

Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum.

Vid. Num. Cap. XI. vers. 33.

Psal. CVI. vers. 17. 18,

17. (Quamobrem) terra se aperiens absorpsit Dathan, & operuit congregationem Abiramicam.
18. Ignis etiam exarsit in cœtu istorum (&) flamma, quæ impios corripuit.

17. Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abiron.
18. Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.

Vid. Num. Cap. XI. vers. 32.

TAB. DLXVIII.

Psal. CVII. vers. 3.

Quodque congregauerit eos ex Regionibus ab Oriente & Occidente, Aquilone, & à Mari.

De Regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari.

PLagarum distinctionem dictauit necessarius usus, & ipsa natura; est hinc illa ipsi mundo coæua: sed est, vel Textu nostro teste, antiquissima quatuor cardinalium. Sunt in rei natura tot plagæ, id est, intersectiones Horizontis & Circuli verticalis, quot Horizontis ipsius puncta, siue, numero infinitæ. Sed ex infinitis his selegerunt Astronomi, Geographi, Nautæ, plebs ipsa, eas, quæ necessarii sunt usus, vel ad regionum situm determinandum, vel ad ventos disterminandos. Sydera ut indices sunt temporis, horologia, menologia, & eniautologia diuina, ita sunt quoque plagarum, de quibus nunc, Cardinalium. *Orientem* ostendit Sol oriens, *Occasum* occidens: *Septentrionem* stella polaris arctica, *Meridiem* situs oppositus, & sidera culminantia. Qui Geographorum linguâ loquuntur, *Septentrionem* & *Austrum* vocant intersectiones Horizontis & Meridiani, illam Polo Septentrionali, hanc Meridionali vicinam: *Ortum* & *Occasum* intersectiones Horizontis ortiui & occidui cum verticali primario. Distant hæ *Cardinales* ab inuicem interuallo 90. graduum. *Collaterales primariæ* à Cardinalibus angulo 45. graduum: *Secundariæ primi ordinis* à cardinali

&

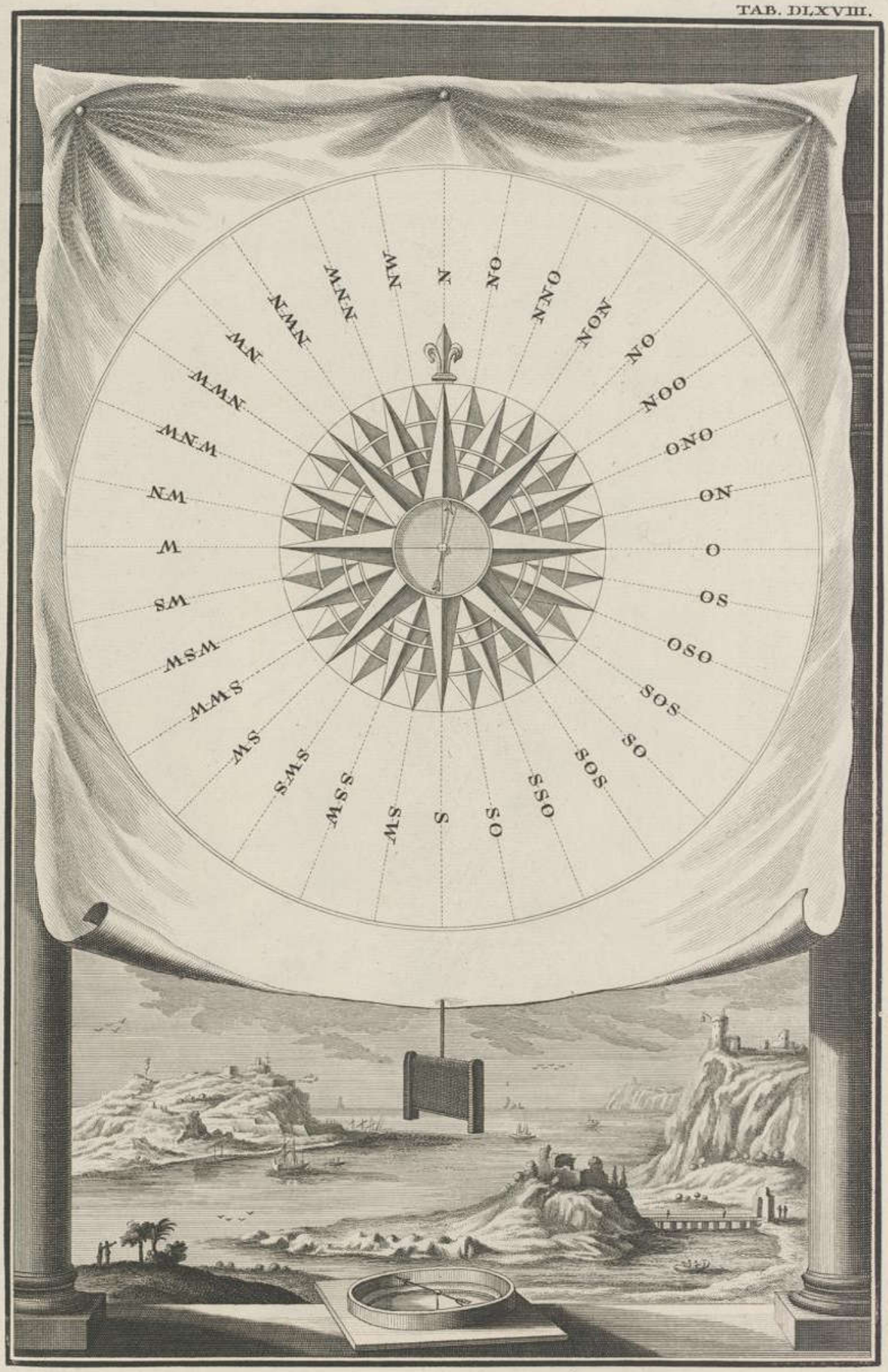

PSAL. CVII. v. 3.
Plagæ Mundi.

Pſal. CVII. v. 3.
Die Welt-Gegenden.

I. G. Pintz sculps.

PSAL. CVII. v. 23-29.
Fervent ſpirantibus æquora ventis.

Pſal. CVII. v. 23-29.
Meer-Sturme.

I. A. Fridrich sculps.

& primaria collaterali vicina angulo 22. grad. 30. minutorum, *secundi ordinis* à cardinali vel primaria collaterali & secundaria primi ordinis 11. grad. 15. minut. Omnes plagas 32. (nam totidem numeramus communiter, & iisdem nominibus designamus ventos,) sistit Schema in Tabula expositum. Usum plagarum insignem experiuntur, qui maria sulcant, item, qui *errant in deserto, in solitudine per itinera, (errauerunt in solitudine in inaquoso.)* Ps. CVII. 4. Illis quippe δαδέχοις *deducuntur in viam rectam, qua perueniant ad oppidum habitatum.* v. 7. imo DEO Duce, plagarum authore.

TAB. DLXIX.

Psal. CVII. vers. 23-29.

23. Qui mare nauibus ingrediuntur, quique negotium suum peragunt in vastissimis aquis.
24. Illi viderunt opera DOMINI, & illius miracula in profundo mari.
25. (a) Qui suo imperio ciet ventum procellosum, qui alte fluctus ipsius attollit.
(a) Et dixit & fecit stare ventum turbinis.
26. Ut modò in cœlum ascendant, modò in abyssum descendant, animaque ipsorum (b) malis pressa colliquescat.
(b) In malo.
27. Et eant in orbem, ac oberrent ut ebrii, omnisque sapientia illis eripiatur.
28. Hi etiam clamauerunt DOMINUM in suis periculis, qui educit eos è suis angustiis.
29. (c) Et sedata tempestate reddit mare tranquillum, ut desinant fluctus, quibus jactabantur.
(c) Faciet surgere turbines ad silentium, & silebunt fluctus eorum.

23. Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.
24. Ipsi viderunt opera DOMINI, & mirabilia ejus in profundo.
25. Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus ejus.
26. Ascendunt usque ad cœlos: & descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.
27. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum deuorata est.
28. Et clamauerunt ad DOMINUM, cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos.
29. Et statuit procellam ejus in auram: & siluerunt fluctus ejus.

QUi spumosis maris fluctibus unquam vitam suam exposuit, haud diffitebitur, fuisse illi robur, & æs triplex circa pectus, qui primus juxta *Horatium*

Fragilem truci commisit pelago ratem.

Est vix tripollicaris asser sepimentum inter aërem & profundissimæ abyssi aquas, vitam inter & mortem, totidem vix digitis sumus à morte remoti. Est Nautica inuentum ex utilissimis, imo necessariis, proin & antiquissimis, sed à tenuibus ea, ut aliæ scientiæ & artes, surrexit initiis. Maximis cumulant laudibus Poëtæ veteres nauim *Argo*, & *Argonautas*, qui ex Græcia transfretarunt in Pontum Euxinum. Sed nihil est ea nauigatio, si conferatur cum *Hiramica* & *Solomonea*, & hæc nihil, comparata hodiernis *Indicis;* Littora olim legere habebant necesse, nunc solâ aciculâ magneticâ duce alto sese committunt Oceano, nihili curantes ventos furentes, nihili spumantes undas. Sed omnis hæc maria sulcandi ars, Matheseos ciuitate donata, *Architectura naualis*, naues dirigendi scientia, non solùm ad Indos & Garamantas ducit nos mortales, sed omne, quod agunt, patiuntur, obseruant, ad DEUM. *Qui mare nauibus ingrediuntur, quique negotium suum peragunt in vastissimis aquis, illi viderunt opera DOMINI, & illius miracula in profundo mari.* ὁ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποιοῦντες ἐργασίαν

ἐν ὕδασι πόλλοῖς. Αὐτοὶ εἶδον τὰ ἔργα ΚΥΡΙΟΥ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ. Θαυμάσια in mari ipſo, in innumeris vegetabilibus, & animalibus, & zoophytis; ſi placidum ventis ſtat mare, & magno miſcetur murmure Pontus. Sed hæc ipſa malacia, hæ veſani maris turgidæ undæ minimè ſunt fortuiti alicujus caſus productum, verùm ſapientiſſimæ DEI Prouidentiæ, uti quæcunque contingunt in uniuerſo. *Qui ſuo imperio ciet ventum procelloſum, qui alte fluctus ipſius attollit. — Sedata tempeſtate reddit mare tranquillum, ut deſinant fluctus, quibus jactabantur.* Εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ὑψώθη τὰ κύματα αὐτῆς. — Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὔραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς. Et quotus eſt, quæſo, quisque Nautarum, etiam ἀθεοτάτων, qui id inficias eat, *ſi modò in cœlum aſcendant, modò in abyſſum deſcendant: ſi eant in orbem, ac oberrent ut ebrii,* ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων — ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων. Si eò redigantur anguſtia, ut *anima* conflictata periclis, *malis preſſa colliqueſcat, omnisque ſapientia illis eripiatur,* ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο — καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. Si *clamant ad* DOMINUM *in ſuis periculis, qui educit eos è ſuis anguſtiis.* ἐκέκραξαν πρὸς ΚΥΡΙΟΝ ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς.

Peculiarem attentionem meretur emphatica expreſſio, quæ extat v. 27. *Eunt in orbem, ac oberrant ut ebrii, omnisque ſapientia illis eripitur.* Quæ verba procul dubio intelligenda ſunt de eo ſtatu, quo una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus, & vaſtos voluunt ad littora fluctus; quo jactatæ tremendum in modum naues nunc ventis ſæuientibus, nunc undis ſpumantibus in prædam cedunt, à binis his rapacibus elementis veluti captæ & abſorptæ; quo mors, eaque violenta, eſt in foribus: omnia miſcentur clamoribus, quiuis ad DEUM ſuum preces ultimas mittit: ubi deſperatio nihil relinquit conſilii. Verſiculo enim proximè præcedenti mentio fit procelloſæ tempeſtatis, qua *aſcendunt modò in cœlum, modò in abyſſum deſcendunt.* Sed commodam heic nanciſcimur occaſionem loquendi de morbo illo vertiginoſo, quem experiuntur, qui primâ vice ſe mari committunt, ſtipatum nauſeâ, vomitibus, laſſitudine. Tribuendum venit hoc incommodum non peculiari aquæ marinæ conſtitutioni, ſed deducendum facilius longè à prima Lege fundamentali motus: *Corpus omne perſeuerat in ſtatu ſuo quieſcendi vel mouendi uniformiter in directum, niſi quatenus à viribus impreſſis cogitur ſtatum illum mutare.* Vi hujus Legis manent ſanguis, fluidum nerueum, fibræ ſolidæ in eodem ſtatu, quamdiu inſiſtimus continenti, verſantes in aëre libero, ſed æquilibrio hocce excedunt jactati fluctibus maris: hinc anomalia in motu ſanguinis omniumque fluidorum, manetque, donec fluida dicta ſeſe accommodauerint motui maris & nauis. Hinc eſt, quod iisdem accidentibus obnoxii ſæpe ſint, qui in aquis dulcibus nauigant, nauigationi inaſſueti, teneræ inprimis διαθέσεως, iis item, qui rotantur in gyrum.

Pſal. CVII. verſ. 33. 34. 35.

33. Qui flumina vertit in deſertum, & venas aquarum in loca ſiticuloſa.
34. Et terram frugiferam in ſterile ſolum propter incolarum vitioſitatem.
35. Qui vertit deſertum in ſtagnum aquarum, & torridam terram in venas aquarum.

33. Poſuit flumina in deſertum: & exitus aquarum in ſitim.
34. Terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia inhabitantium in ea.
35. Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua in exitus aquarum.

SUbſunt omnia in uniuerſo monarchico Supremi Numinis regimini, ſpeciatim terra hæc noſtra, vel, ſi mauis, terrella, & in ea Prouincia, urbs quæuis, ager quiuis, vinea quælibet. Varias hactenus ſuſtinuit mutationes terræ ſuperior ſaltem cortex, maximam in ſtrage diluuiana, qua diſſolutus tranſiit in liquamen. Inde ab illo tempore particulares paſſæ ſunt mutationes Prouinciæ integræ, & urbes, & plures forte, quàm Hiſtoricorum referunt Annales, & quidem per terræ motus, inundationes, torrentum defluuia: Sodoma & confœderatæ urbes per pluuiam igneo-ſulphuream, cujus interitus triſtes adhuc viſuntur reliquiæ ad Mare Mortuum: In Belgio videas paſſim tractus benè magnos, habitatos olim, nunc tectos mari: in Regnis Siculo & Neapolitano urbes integras dirutas vel à flammiuomis montibus, vel à terræ concuſſionibus: in Aſia Prouincias olim populoſiſſimas, lacti- & melli-fluas, nunc penè ſteriles, atque deſertas, & dat ipſa terra olim ſancta, nunc maledicta ſpeciale exemplum. Sunt equidem cauſæ hujusmodi mutationum, quales

Cana-

PSAL. CIX. v. 23.
Abeo ut umbra.

Pſal. CIX. v. 23.
Ich fahre dahin wie ein Schatten.

G. D. Heumann sculps.

Cananæa ſuſtinuit Regio, aliquando politicæ magis quàm naturales; habent tamen & hæ locum ſuum: transferri poteſt & ſolet juſto DEI judicio, & ſapientiſſimo conſilio, pinguitudo terræ vel neceſſaria vel ſuperflua ex una regione in aliam; ut ſanè quotannis transfertur fœcundiſſimus limus ex Abyſſinia in Ægyptum, ex Heluetia in Belgium. In regionibus noſtris ſi frequentiores forent, quàm ſunt, montium caſus, *flumina verterentur in deſertum, & venæ aquarum in loca ſiticuloſa*, ποταμοὶ εἰς ἔρημον, καὶ διέξοδοι ὑδάτων εἰς δίψαν, Hebr. לְצִמָּאוֹן *letſimmaon*, *in ſiticuloſum locum*, vel, *in ſitim*, ut vertunt Vulgata & Hieronymus, *terra frugifera in ſterile ſolum*, γῆ καρπόφορος εἰς ἅλμην, לְמִלֵּחָה *limlechah*, *in ſalſuginem*. Ne quis autem exiſtimet, pendere mutationes hujusmodi à decreſcente ſenſim natura, & omnes omnino Prouincias terræ ſucceſſu temporis in ſterile ſolum mutatum iri metuat, addit Pſaltes, *verti* quoque *deſertum in ſtagnum aquarum, & torridam terram in venas aquarum*, ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. Ut ſanè pinguedine ex Alpibus deflua fœcundantur regiones inferiores ſitu & imæ. Et poſſunt paſſim latentes hactenus in viſceribus terræ prorumpere, prouidente optimo DEO, & rigare vicinos agros, prata, regiones integras, maximo harum emolumento.

TAB. DLXX.

Pſal. CIX. verſ. 23.

(Et) abeo ut umbra, quum declinat, ac velut locuſta excutitur.

Sicut umbra, cum declinat, ablatus ſum: & excuſſus ſum ſicut locuſtæ.

INſtabilem ſuam & miſeram conditionem comparat fugitiuus Dauid *umbræ* partim, partim *locuſtis*, & ſic quoque tanquam Typus ſtatum CHRISTI & Eccleſiæ.

Abeo ut umbra, quum declinat, ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀνταναῤῥέβην. Ita quoque Pſal. CII. 12. *Mei dies inclinauerunt tanquam umbra.* Se ipſum nempe, & conditionem ſuam confert Nihilo. Eſt umbra propriè loquendo Nihil, abſentia lucis. Quò major eſt umbra, eò majus eſt, ſi majus dici poteſt, Nihilum. Hæc forſan eſt ratio, cur non ſeligat Pſaltes *umbram* meridianam, quæ omnium eſt minima, ſed veſpertinam, *declinantem*, quæ mox ſeſe conuertit in noctem, in priuationem totalem lucis, indicaturus imminentem ſibi umbram mortis.

Excutior veluti locuſta. ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες. Notandum heic, eſſe locuſtam animal inquietum, ἀλτικὸν, plenum timoris, à generoſitate equi remotum. Unde DEUS ad Jobum XXXIX. 20. (23.) *Num excitabis equum ut locuſtam?* Et obſeruandum inſuper, locuſtæ non eſſe nidum proprium, non fixam alicubi ſedem: Deponit ea paſſim oua ſua vel in terra, vel in rupium fiſſuris. Eſt & hoc intuitu locuſta emblema jactati hac illac à perſecutore Saule Dauidis. Emphaticè ſimul & myſticè inſtabilem hanc locuſtæ ſedem depingit Propheta, ubi de mercatoribus Niniuitis per mare pauperiem fugientibus, per ſaxa, per ignes, Nah. III. 16. 17. (15. 16.) *Onera te (hominibus) tanquam brucho. Onera te tanquam locuſtis. Auxiſti mercatores tuos ſupra ſtellas cœli, bruchum videlicet auolantem ſtatim, ut impetum cepit. (Congregare ut bruchus, multiplicare ut locuſta. Plures feciſti negotiationes tuas, quam ſtellæ ſint cœli: bruchus expanſus eſt, & auolauit.)* Sententiam audi definitiuam. *Comatuli tui locuſtam referunt, ingenui tui attelaborum examen imitantur tempore frigido in ſepibus conſidentium, ſed orto Sole diffugientium, ut neſciatur locus eorum, ad quem peruenerint.* In quæ verba ita *Bochartus Hieroz.* P. II. L. IV. c. 2. *Tu quidem es urbs populoſiſſima, & incolæ tui tibi videntur eſſe locuſtis numero pares. Et in mœnibus tuis multi mercatores & principes aſylum quærunt, quomodo locuſtæ in ſepibus, cum frigent. Sed non eſt quod confidas tam numeroſæ multitudini, aut horum mercatorum opibus: vel Principum & Ducum tuorum viribus intumeſcas. Quippe ut orto Sole locuſtæ auolant, & ſepem eam deſerunt, quæ in tempore frigoris pro ſuffugio illis fuerat. Sic Populi, Mercatores, Principes, qui, cum res tulit, ad mœnia tua confugerant, quamprimum rei alibi melius gerendæ occaſio & ſpes affulgebit, unanimi conſenſu te ita derelinquent, ut ne minimum quidem ſuperſit illorum veſtigium.*

Pſal. CXI. verſ. 2.

Magna ſunt DOMINI facta, quæ inquiruntur ab omnibus, qui delectantur ipſis.

Magna opera DOMINI: exquiſita in omnes voluntates ejus.

DIgnum aureum hoc χρυσοέμε Pſaltis effatum, quod adamantino ſtylo inſcribatur omnium θεοσόφων & φυσιοσόφων mentibus, & in capite atque calce ſyſtematum ponatur, quod fecit conſummatus Theologus atque Philoſophus *Derham Theol. Phyſique.* Sciſcitanda ſunt, inquirenda, imo ſingulari cura perquirenda (quam emphaſin dat vox דָּרַשׁ) Opera tum Gratiæ, tum Naturæ. Culpandi heic veniunt non ſoli Athei, ſed omnes ii, qui Opera DEI obiter, & veluti per tranſennam adſpiciunt. In cenſum autem horum operum, de quibus Pſaltes, non veniunt duntaxat maxima & totalia, ſed minima, quæ communiter negligimus, quæque. Ex omnibus, maximis, medioxumis, minimis prolucet infinitum artificium, Majeſtas Diuina. *Delectantur* iis magis & magis, qui ea profundius introſpectant. Ad id conceſſi nobis ſunt ſenſus, datus intellectus. Eſt proin laudabilis curioſitas in viliſſimis, dummodo hunc Gloriæ DEI ſibi proponat finem. Obmuteſcat τὸ *cui bono?* quod perſæpe objicitur. Valeat exhortatio Elihu Job. XXXVI. 24. 25. *Tu memineris, ut opus DEI amplifices, quod homines intuentur. Quod omnes homines ſpectant, & mortales contemplantur, quanquam eminus. (Memento, quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.)* Pudorem incutiant ipſi Ethnici, qui magna DEI elogia prædicarunt ex naturæ contemplatione. Audi *Ciceronem Nat. Deor.* L. II. c. 34. 35. *Quodſi omnes mundi partes ita conſtitutæ ſunt, ut neque ad uſum meliores potuerint eſſe, neque ad ſpeciem pulchriores: videamus, utrum ea fortuita ſint, an eo ſtatu, quo cohærere nullo modo potuerint, niſi ſenſu moderante, diuinaque prouidentia. Si ergo meliora ſunt ea, quæ naturâ, quàm illa, quæ arte perfecta ſunt, nec ars efficit quid ſine ratione, ne natura quidem rationis expers eſt habenda. Qui igitur conuenit, ſignum, aut tabulam pictam cum adſpexeris, ſcire adhibitam eſſe artem: cumque procul curſum nauigii videris, non dubitare, quin id ratione atque arte moueatur. — Mundum autem, qui & has ipſas artes & earum artifices & cuncta complectatur, conſilii & rationis expertem putare? Quodſi in Scythiam, aut in Brittanniam, ſphæram aliquis tulerit hanc, quam nuper familiaris noſter effecit Poſidonius, cujus ſingulæ conuerſiones idem efficiunt in Sole, — quod efficitur in cœlo ſingulis diebus & noctibus: quis in illa barbarie dubitet, quin ea ſphæra ſit perfecta ratione? Hi autem dubitant de mundo, ex quo & oriuntur & fiunt omnia, caſune ipſe ſit effectus, — an ratione, an mente diuina? Et Archimedem arbitrantur plus valuiſſe in imitandis ſphæræ conuerſionibus, quàm naturam in efficiendis,* &c. Idem paulò ante de natura, quam pro Semideo colunt multi: *Omnem ergo regit naturam ipſe* DEUS. Eſt ſanè mundus Codex DEI, characteres ſingula corpora, quorum lectioni & contemplationi jugiter incumbere debemus. Imo eſt *Philoſophia Catechiſmus ad Fidem.* Ne quis zelo fortè nimio abreptus flagellet hæc verba, non mea ſunt, ſed *Cyrilli* 1. *contra Julian.* Innumera produci poſſent, quæ huc collimant, ex Gentiliſmo teſtimonia. Benè multa inuenies in integro, eoque eleganti *Galeni de Uſu Partium Libro*, quem, vellem, imitarentur Anatomici moderni, qui utplurimum in ſtructura ſubſiſtunt, certiora licet & meliora, quàm illi Veteres, edocti. *Magna* illa creationis *opera*, uti euidentiſſimè demonſtrant infinitam Potentiam atque Sapientiam DEI, ita inſpirare quoque debent timorem atque obedientiam. Huc tendit exprobratio ipſius Ter Optimi Ter Maximi facta ad populum ſuum *ſtultum & excordem, quibus oculi ſunt, ſed non vident, aures habent, ſed non audiunt. An me non metuetis, ait DOMINUS? an à facie mea non contremiſcetis? quum poſuerim arenam terminum mari, idque perpetuo decreto, ne transgrediatur eum: ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt: tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum. (Audi, populе ſtulte, qui non habes cor: qui habentes oculos, non videtis, & aures, & non auditis. Me ergo non timebitis, ait DOMINUS? & à facie mea non dolebitis? Qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud.)* Jer. V. 21. 22. Ad populum, inquam, excordem & ſtupidum, qui agnoſcere neque potuit, neque voluit, creaturarum à Supremi Numinis arbitrio dependentiam. *Non dixerunt in corde ſuo: Timebimus ſaltem* DOMINUM, DEUM *noſtrum, qui dat nobis imbrem tempeſtiuam & ſerotinam ſuo tempore, juramentis ſtatutis meſſem ſeruat nobis, (plenitudinem annuæ meſſis cuſtodientem nobis.)* v. 24. Lege omnino Librum XI. ſupra laudati *Derhami.*

Pſal.

Pſal. CXIV. tot.

1. Quum egrederetur Iſrael ex Ægypto, (&) domus Jacobi à populo diuerſæ linguæ,
2. Juda factus eſt ejus Sanctuarium, (&) Iſrael ipſius Imperium.
3. Quod cum mare vidiſſet, refugit, (&) Jordanis retrorſum repulſus eſt.
4. Montes (autem) ſubſilierunt ut arietes, (&) colles ut (a) agni ouium.
   (a) Filii.
5. Quid accidit tibi, o mare, quod refugiſti? o Jordanis, quod repulſus es retrorſum?
6. (Quid vobis) o montes, quod exiliiſtis ut arietes, & colles ut agni ouium?
7. (b) Tuque terra expaueſcito metu DOMINI, metu DEI Jacob.
   (b) A facie DOMINI dole ut parientes, &c. Verbum huli etiam Chald. & R. Abraham imperatiuum judicarunt ut Mich. IV.
8. Qui vertit ſaxum in ſtagnum aquoſum, (&) ſilicem in fontem abundantem aquis.

1. In exitu Iſrael de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro,
2. Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus, Iſrael poteſtas ejus.
3. Mare vidit, & fugit: Jordanis conuerſus eſt retrorſum.
4. Montes exultauerunt ut arietes: & colles ſicut agni ouium.
5. Quid eſt tibi mare, quod fugiſti? & tu Jordanis, quia conuerſus es retrorſum?
6. Montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium?
7. A facie DOMINI mota eſt terra, à facie DEI Jacob.
8. Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

FUit miraculoſa Abrahamicæ Progeniei ἔξοδος ex Ægypto amoris diuini non σημεῖον duntaxat, ſed τεκμήριον. Haud proin mirum, ſi ejus toties mentio fiat in Scriptura, ſpeciatim Dauidicis Hymnis. Exemplo ſit nobis, & incitamento, ut memoriâ nunquam excidere ſinamus liberationem ex Ægypto myſtica. Manet *Juda*, CHRISTI Eccleſia, DEI *Sanctuarium*, *Iſrael ipſius Imperium*, ἁγίασμα αὐτοῦ, Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ. Nunquam non *egredi* debet *Iſrael ex Ægypto*, & *domus Jacobi à populo diuerſæ linguæ*, ἐκ λαοῦ βαρβάρου, qui ſenſus eſt Textus originalis, מֵעַם לֹעֵז, à populo, qui barbarâ loquitur linguâ. Sunt quippe Barbari οἱ δυσεκφόρως, καὶ σκληρῶς, καὶ τραχέως λαλοῦντες, explicante *Strabone* in *Homeri Iliad.* β'. v. 176. ubi Carii cluent βαρβαροφώνοι.

Non omnia, quæ populo DEI contigerunt, miracula enarrat Pſaltes, ſed quæ vidit exiens Ægypto, & intrans in terram promiſſam, caput & calcem, ſed quibus complectitur omnia alia. *Mare* Rubrum *refugit*, & *Jordanis retrorſum repulſus eſt.* Ἡ θάλασσα ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω. Quinimo adloquitur inuicta hæc non Xerxi ſoli, ſed omnibus mortalibus inuicta elementa, deridens horum inertiam, vel celebrans potius obedientiam. *Quid accidit tibi, o mare, quod refugiſti? quid tibi, o Jordanis, quod repulſus es retrorſum?* τί σοι ἐγένετο θάλασσα, ὅτι ἔφυγες; καὶ σὺ Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω; Hiſtoriam horum miraculorum, quorum illud primam veluti conſtituit aciem, hoc poſtremam, videſis Exod. XIV. 11. Joſ. III. 13. 16.

Peculiarem attentionem merentur, quæ Pſaltes narrat de montibus. *Montes ſubſilierunt ut arietes*, & *colles ut agni ouium.* τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων. Singularis prorſus eſt hic loquendi modus, quo montes comparantur arietibus, agnis colles. Rarior tantò, quod nihil horum extet in Hiſtoria Peregrinationis Iſraeliticæ, ut omnino conjectare liceat, alludere Dauidem meteoricis hisce locutionibus ad ea, quæ contigerunt in νομοθεσίᾳ ad montem Sinai. Exod. XIX. 16. 18. *Facta ſunt tonitrua & fulgura, & nubes graues ſuper montem, & vox cornu vehementiſſima. Mons autem Sinai totus fumabat, eo quod deſcendiſſet ſuper eum DOMINUS in igne, & aſcendit fumus ejus tanquam fumus fornacis calcariæ, & mons totus vehementer contremuit. (Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat. Totus autem mons Sinai fumabat: eo quod deſcendiſſet*

DOMINUS DEUS ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo, quaſi de fornace: eratque omnis mons terribilis.) Ubi non duntaxat contremuit terra, ut ſolet tonitruante cœlo, ſed adfuit terræ motus. Conſtat id luculenter ex v. 7. Pſalmi noſtri. *Tuque terra, expaueſcito metu* DOMINI, *metu* DEI *Jacob.* LXX. in Perfecto: ἀπὸ προσώπε ΚΥΡΙΟΥ ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπε τε ΘΕΟΥ Ἰακώβ. Inferre idem licet ex φαινομένε circumſtantiis, igne & fumo. Viderunt proin Iſraelitæ Vulcanum ſæuientem, trementem, euomentem flammas. Adhibet Poëta noſter ſacer ſimilem fere phraſin Pſ. XXIX. 6. ubi de effectibus tonitrui. *Subſilire facit eos*, Cedros, *ſicuti vitulum*, *Libanum*, & *Sirion ſicut filium unicornium. (Comminuet eos tanquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.)*

Ultimum, quod memorat Pſaltes, miraculum eſt profluuium aquæ è rupe. *Qui vertit ſaxum in ſtagnum aquoſum*, & *ſilicem in fontem abundantem aquis.* τὲ ςρέψαντος τὴν πέτραν εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς πηγὰς ὑδάτων. Legatur Exod. XVII. 6.

Habeo, quæ porrò moneam de montium ſubſultatione, forſitan non ſolum Sinai contremuiſſe, ſed & vicina ei juga, imo περίχωρον, tanquam teſtes præſentiæ diuinæ. Si quis fortè miraculum illud referre velit ad tranſitum per Mare Rubrum, cujus mentio fit v. 3. is, metaphorico licet ſenſu, montium colliumue ſubſultus applicare poterit ſpumantibus maris illius fluctibus, & proprio de ipſa terra vicina, ſi & hæc miraculoſi tranſitus occaſione fortè tremuit.

Pſal. CXVIII. verſ. 12.

Si me circumdederint ut (examen) apum, deficient ut ignis ſpinas (corripiens.)

Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.

COnferuntur perbellè heic Eccleſiæ hoſtes cum examine *apum;* ita & Jeſ. VII. 18. *Fiet eodem tempore, ut DOMINUS ſibilo annuat muſcæ, quæ eſt ad finem fluminis Ægypti, & api, quæ eſt in terra Aſſyriorum. Hæ omnes venient & conſident in vallibus deſertis, & cauernis petrarum, in omnibus caſis, & in omnibus palatiis. (Et erit in die illa, ſibilabit DOMINUS muſcæ, quæ eſt in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ eſt in terra Aſſur: Et venient, & requieſcent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in uniuerſis foraminibus.)* Notum ex Hiſtoria Naturæ, quantas noxas inferre queat exiguum hoc animalculum hominibus atque jumentis. *Statius Thebaid.* L. X.

Sic ubi pumiceo paſtor rapturus ab antro
Armatas exegit apes, fremit aſpera nubes,
Inque vicem ſeſe ſtridore hortantur, & omnes
Hoſtis in ora volant.

Eſt in exemplis, equos ab iis occiſos. Plin. L. XI. c. 18. *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 40. Apud *Ælianum* L. XVII. c. 35. legas *Raucios*, Cretæ populos, patriâ ab apibus pulſos; apud *Antipatrum* L. I. *Anthолog.* c. 37. Hermonacti filium ab apibus occiſum.

Τὸ βρέφος Ἑρμώνακτα διεχρήσαθε Μέλισσα.

Infantem Hermonactem interfeciſtis apes.

In *Theocriti Idyll.* 19. querelas mouet Κηρυκλέπτης *Cupido* apud *Venerem*,

- - - - - - ὅτι γε τυτθὸν
Θηρίον ἔντι μελισσα, καὶ ἀλίκα τραύματα ποιεῖ.

- - - - - - *quod tam exile*
Animalculum cum ſit apis, tanta vulnera faciat.

Leguntur & paſſim apes copiarum & armorum loco fuiſſe, Themiſcyrenſes à Lucullo obſeſſi præter Urſos, aliasque feras emiſiſſe σμηνὴ μελισσῶν, apum examina, ad abigendos hoſtes. *Appian. Mithridat.* Ita quoque *Alba-Græcenſes* ab Amurathe obſeſſi apud *Bonfinium Dec.* III. L. IV. Fuit ex Henrici Imperatoris Ducibus, qui à Giſelberti, Lotharingiæ Regis, copiis undique cinctus ejus Equitatum reddidit ad pugnam ineptum, projectis inter equos apum aluearibus, teſte *Witichindo L. I. de Geſt. Saxon.* Eodem, accenſorum nempe aluearium, & ex muris A. 1513. obſeſſæ Urbis Tanli Africæ in hoſtes demiſſorum ſtratagemate uſi ad extrema redacti obſeſſi Barrigam Luſitanum, copiarum Regis Emanuelis Imperatorem, abegiſſe leguntur apud *Oſorium L. VIII. de Reb. Emmanuel.* Unde accedit fides iis, quæ habet *Jamblichus in Photio* de obſidione Rhodanes & Sinonidis, fugari poſſe integros exercitus apibus, φεύγεσιν ὁ ςρατὸς τῷ τῶν μελιττῶν πολέμῳ πονέμενοι. Ab adulterii crimine cauerent ſibi bene multi, ſi nudi exponerentur examinibus apum irritatis,

tis, donec intumuerit integrum corpus aculeis undique punctum, quam pœnam Judæi adulteris inflixiſſe leguntur in *Buxtorffii Synag.* c. 34. Vertunt LXX. Textum noſtrum ita, ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, *circumdederunt me ſicut apes fauum.* Sed videtur vox Κηρίον eſſe ſuperflua, non enim de domeſticis & mitibus apibus loquitur heic Pſaltes, quæ circum fauos volitent, ſed de irritatis, pungentibus, hoſtilibus copiis. Niſi ad copias potius quàm nocentes vires reſpexiſſe dixeris Dauidem. Noxam quod attinet, quam apes inferunt pungendo, dolorem nempe, inflammationem, tumorem, conjectare utique licet, non oriri hæc accidentia à ſola punctura, ſed ab acri, quod in vulnus deponunt, veneno, quemadmodum nouimus id fieri à Scorpionibus.

Solatio ſunt Dauidi afflicto verba, quæ proximè ſequuntur, *deficient ut ignis ſpinas corripiens*, ubi LXX. καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, *& exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.* Breuitas nempe indicatur furoris, quo Pyrgopolynices illi ſæuiunt, magna crepantes, ſed non niſi crepitantes. *Ignis* quippe *hic ingenti quidem fragore oritur, ac in momento longiſſimè ſerpit, corripit vicina omnia, at ſimul dicto citius extinguitur. Sic impii hoſtes mei odio flagrant, contentione perpetuò infeſtant, toti in eo, ut perdant, fretum tamen nomine DOMINI non euincunt, ſed perrumpit illos iſte, ac proſcindit in eo, qui ſe confortat. Pellican.* in h. l. *Spero, quod eas* (apes) *in nomine DOMINI exciſurus ſim, (in nomine DOMINI, quia ultus ſum in eos.)* Quæ verba fiduciæ plena ter repetit Pſaltes.

Pſal. CXIX. verſ. 70.

Quorum cor craſſeſcit ad adeps, ego autem ex lege tua voluptatem capio.

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus ſum.

OStendit Hieropſaltes diſcrimen inter eum, cujus cor eſt in DEO confiſum, intellectus omnes in Operum Diuinorum contemplatione delicias quærit, voluntas in DEO eſt tranquilla; & impium, qui cœlum in terra quærit, in voluptatibus carnalibus ſummum Bonum, cujus *cor craſſeſcit ut adeps*, טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם. Cor nimiâ pinguedine cinctum, ad generoſos animi affectus ineptum, ad expellendum ſanguinem iners, corpus integrum porci ad inſtar ſaginati impinguatum. Græci habent, ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν, *ut lac coagulatum eſt cor eorum*, Scholia, ἐσκληρύνθη, ἀπελιθώθη, *induratum eſt, in lapidis morem obriguit;* uti Nabalis illud, quod *emortuum eſt in ipſo, ut fieret tanquam lapis*, 1. Sam. XXV. 37. Hujusmodi *cor lapideum* cluet Ezech. XXXVI. 26. Λιθοκάρδιος Baſilio immiſericors in ſenſu morali.

Pſal. CXIX. verſ. 90.

Tuaque fides per uniuerſa Secula, qui paraſti terram, ut conſiſtat.

In generatione & generationem veritas tua; fundaſti terram, & permanet.

Vid. Pſal. CIV. verſ. 5. & alibi.

Pſal. CXIX. verſ. 120.

(a) Perhorreſcit corpus meum præ timore tui, & judicia tua reuereor.

Confige timore tuo carnes meas: à judiciis enim tuis timui.

(a) Horripilauit à formidine tua caro mea.

Vid. Job. Cap. IV. verſ. 15.

TAB. DLXXI.

Pſal. CXX. verſ. 4.

Pariter ſagittis acutis, quas vir fortis intorquet, & carbonibus juniperorum ſimilis eſt.

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis.

COnfert Pſaltes doloſas, fraudulentas, calumniatorum linguas *ſagittis acutis*, βέλεσι ἡκονημένοις, quibus proximum pungunt, ſcindunt, proſcindunt, imo perfodiunt: ſed quoque *carbonibus juniperorum*, LXX. ἄνθρακι τοῖς ἐρημικοῖς, *carbonibus deſolatoriis*, Auguſtinus *vaſtatoribus*, alius ex Græcis, ἐξοιβασμένοις, *conſtipatis*, ſed & alius ἀνθρακιαῖς ἀκηυθίνοις, *carbonibus juniperinis*. Juniperi umbra ſi grauis eſt & noxia, cur non magis carbones, iique igniti? De illa ita canit *Virgilius:*

Surgamus, ſolet eſſe grauis cantantibus umbra,
Juniperi grauis umbra, nocent & frugibus umbræ.

Junipero acrem ineſſe ſalem, conſtat ex guſtu, & viribus diureticis, celebratis inprimis in Hydrope. Eſt & oleum penetrantiſſimum, in multis malis proficuum. Sed hæc omnia partim ſunt fabuloſa, partim aliis plantis, harumue ſalibus, carbonibus, oleis, communia. Pendet omne momentum à genuino vocis רתם *rothem* ſignificatu, quem excuſſimus ad Job. XXX. 4. quò Lectorem mittimus. Quadraret conuitiatorum comparatio cum carbonibus juniperorum, ſi verum foret, quod *Cardanus* refert *de Plantis* L. VIII. p. 343. Truncum ligni juniperini accenſum & proprio cinere contectum ignem ſeruare annuum. Habitum enim diu, imo fere per omnem vitam ſeruant, qui maledicendi ſtudio ſunt aſſueti. Sed fabulam illam annui ignis exſibilauit *Scaliger*. In Jobo ſuffragium dedi potius *Geniſtæ*. Interea Lectori, vel in gratiam Verſionum noſtrarum, & plerarumque aliarum, exhibeo Fig. I. *Juniperum minorem montanam folio latiore, fructu longiore* C. B. quæ *Juniperus* eſt *alpina* I. B. Alpibus Helueticis familiaris. Hanc ita, & optimè, deſcribit *Cluſius: Cubitalem altitudinem non excedit, ſed depreſſa eſt, & quaſi humi ſparſa* (apud nos etiam bicubitalis, & altior,) *multoque craſſioribus & breuioribus conſtat ramis quàm vulgaris, lentis etiam fractuque contumacibus & contortis: tenellos ramos ambiunt terna folia, æqualiter ſemper naſcentia, ut in vulgari: verùm latiora, breuiora, craſſiora, nec minus quàm illa pungentia, colore interius ex cœruleo candicante, exterius viridi. Fructum in ramulis geſtat, vulgari ſimilem, paulò tamen longiorem* (imò & majorem, craſſiorem,) *ubi maturuerit, nigrum.* Fig. II. ſiſtit *Geniſtam ſpinoſam majorem longioribus aculeis* C. B. *Geniſtellæ ſpinoſæ affinem Nepa quibusdam* I. B. Dat ſaltem hæc facie ſpinoſa horrida aptum maledicis ſymbolum.

Pſal. CXXI. verſ. 6.

(Ideo) Sol interdiu non te percutiet (radiis,) neque Luna noctu.

Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem.

QUotidianâ experientia teſte calefaciunt radii Solis æſtiui, in climatibus calidioribus, imo pungunt, urunt, reflexione vel refractione collecti, dolores corpori, motum celeriorem ſanguini inferunt, imo duriſſima quæque reſoluunt, conſumunt, liquant. Nihil proin difficultatis inuoluunt priora commatis verba: *Sol interdiu te non percutiet radiis*, ἡμέρας ὁ ἥλιος ἐ συγκαύσει σε, quæ in ſenſu metaphorico quadrant homini, qui DEO eſt confiſus, ſub umbra alarum ejus ſecurus. Sed id non æquè dici poteſt de Luna, utpote cujus radii, concentrati licet per ſpecula cauſtica, lentesue uſtorias, ne minimum ſenſibilis caloris gradum corporibus objectis communicant. Neque proin audiendus *Suidas*, qui ſub Titulo Σελήνη Planetæ huic vim humectantem & calefacientem tribuit, & ut ſententiæ ſuæ majus adderet robur, allegat ipſum hunc Dauidicum Textum. Φασὶ τὴν Σελήνην μὴ μόνον ὑγρὰν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θερμαίνειν ὁμοίως τῷ ἡλίῳ τὰ σώματα. Δαβὶδ, ἡμέρας ὁ Ἥλιος ἐ συγκαύσει

PSAL. CXX. V. 4.
Linguæ petulantia lædit.

Pſal. CXX. v. 4.
Schädliche Pfeile der Verläumder.

P. G. Harder sculp.

συγκαύσει σε, ἐὰν ἡ Σελήνη τὴν νύκτα. Rem ſi penitius conſideremus, ne quidem humectans vis Lunæ tribuenda eſt, nedum calefaciens. Tutiores ibimus, ſi ſupplendo Ellipſin Lunæ demus potius vim refrigerantem, *neque Luna noctu te refrigerabit.* Lucem fœnerantur verba Jacobi ad Labanem Gen. XXXI. 40. *Interdiu conſumpſit me æſtus, nocturno verò tempore gelu.* *(Die noctuque æſtu urgebar, & gelu.)* Imo ne hanc quidem explicationem tolerat ſenſus literalis, Luna quippe propriè loquendo neque calefacit, neque refrigerat, neque exſiccat, neque humectat, ſed pendent mutationes hæ unicè ab Atmoſphæra noſtra. Lunâ nobis fulgente frigidæ ſunt noctes, non quia fulget, ſed quia aër eſt ſerenus. Expoſuimus hæc alibi fuſius.

Pſal. CXXIX. verſ. 6. 7.

6. Et ſimiles euadant fœno, quod in tectis (naſcitur,) quod areſcit, antequam (quisquam) euellat.

7. Ut metens non impleat manum ſuam, neque ſinum ſuum, qui manipulos colligit.

6. Fiant ſicut fœnum tectorum, quod, priusquam euellatur, exaruit.

7. De quo non implebit manum ſuam, qui metit, & ſinum ſuum, qui manipulos colligit.

SYmbolum Eccleſiæ hoſtibus infauſtum gramen ex lapidum, vel tegularum junctûris enatum, quod ob alimenti inopiam vel marceſcit, vel tanquam inutile terræ productum extrahitur ante, quam ad maturitatem perueniat, certè præmaturo fato perit.

Pſal. CXXXIII. verſ. 3.

Sicut ros (montis) Hermon, qui deſcendit in montes Zion. —

Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion. —

CRucem Interpretibus figit, quomodo *ros Hermon deſcendere* poſſit *in montes Zion*, centum fortè milliarium Romanorum ſpatio diſtantes? Notum quippe, rorem haud altè aſcendere, & mox vel breui iterum delabi, ut illis ipſis plantis ſolatio ſit, unde fuit ortus. De rore montano dubium haud eſt, eſſe præcellentiorem, quia plantæ ipſæ ſunt præſtantiores campeſtribus, aliisque inferiori ſolo natis. De quo paſſim egi in *Hiſtoria* mea *Naturali Heluetiæ*. Beneficium proin ingens accederet plantis montium Zion, ſi ros ex altioribus longè jugis montis Hermon ibi deponi poſſet. Dubium hoc enodandum ſibi ſumſit Cl. J. C. *Harenbergius* in *Bibl. Brem.* Cl. VIII. p. 970. & omnino aſſerit, poſſe rorem, addo vapores alios in montibus collectos, æquilibrio inter aërem rariorem inferiorum regionum, & frigidiorem montanum ſublato, defluere, & ſitientes Zionis ſiccitates humectare. Mentem fuiſſe hanc Hieropſaltæ aſſerit is *1. ex rei ipſius veritate, 2. ex ſimilitudine olei à ſummo ad ima pergentis, moti ac defluentis, 3. ex retenta vocum natiua ſignicatione, 4. ex roris iſtius ſaluberrimi aptiſſima comparatione cum ſalubritate concordiæ fraternæ, 5. ex Abſalomi natalibus, cujus mater ex Geſſur orta erat, quorſum ipſe Abſalom, peracta cæde, confugiebat, qui locus ad Chermonem erat ſitus.* Haud ſemel in mentem mihi venerat, annon pluuiæ in regionibus, quæ montibus prealtis ſunt adſitæ, qualis eſt Heluetia noſtra, ſint præſtantiores iis, quæ in regionibus planis decidunt, utpote hujusmodi rore montano fœtæ, quemadmodum ſunt copioſiores, experientiâ teſte, & è contra minus fœcundæ regionum maritimarum, utpote ſale marino aliquando prægnantes?

Pſal. CXXXV. verſ. 7.

Qui eleuat nubes ab extremitate terræ, & fulgura (a) conuertit in pluuiam, educitque ventum è ſuis theſauris.

(a) Facit ad pluuiam.

Et ducens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluuiam fecit. Qui producit ventos de theſauris ſuis.

DE operibus hisce DEI, ſurgentibus ex terra vaporibus, ex terra omni, ex aquis, de fulgure, pluuia, ventis actum paſſim, ut omnino actum agerem, ſi fuſius de iis heic diſſererem.

Pſal. CXXXVI. verſ. 5.

Qui cœlum condidit ſua intelligentia, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.

Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in æternum miſericordia ejus.

Vid. Gen. Cap. I. verſ. 1.

Pſal. CXXXVI. verſ. 6.

Qui extendit terram ſuper aquas, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.

Qui firmauit terram ſuper aquas: quoniam in æternum miſericordia ejus.

Vid. Gen. Cap. I. verſ. 2.

Pſal. CXXXVI. verſ. 7. 8. 9.

7. Qui fecit luminaria magna, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.
8. Solem, qui dominium teneat diei, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.
9. (Et) Lunam atque ſtellas, quæ dominium teneant noctis, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum miſericordia ejus.
8. Solem in poteſtatem diei: quoniam in æternum miſericordia ejus.
9. Lunam & ſtellas, in poteſtatem noctis: quoniam in æternum miſericordia ejus.

Vid. Gen. Cap. I. verſ. 14. 16.

Pſal. CXXXVI. verſ. 13. 14.

13. (Et) fidit Mare Rubrum ſectionibus, quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.

13. Qui diuiſit Mare Rubrum in diuiſiones: quoniam in æternum miſericordia ejus.

14. Ac

PSAL. CXXXVII. v. 1. 2.
Citharæ ad salices suspensæ.

Psal. CXXXVII. v. 1. 2.
Citharen und Harffen an Weiden gehangt.

I. G. Pintz sculps.

CElebrat Hieropſaltes dignis, quod ſæpe ſolet, encomiis DEI, tanquam Entis infinitè perfecti, Omniſapientiam, Omnipotentiam, Omnipræſentiam & Prouidentiam. Subſcribet nemo non ex ipſis Gentilibus, qui ſanæ eſt rationis, & ad ſe ipſum, actiones & paſſiones ſuas, fata ſua attendit, ſimul & ad Entis infiniti naturam & proprietates. Infinitus ſanè intellectus, omnium poſſibilium idearum capax, non poteſt non omnia præterita, futura, præſentia, poſſibilia, contingentia, ſcire, præuidere, dirigere. DEUS *quatenus infinitus intellectus ſeu mens infinita omnia poſſibilia in infinita ſua eſſentia uno infinito & perfectiſſimo intuitu complexus eſt, ſeu cognoſcit ab æterno, ideoque omnia, quæ unquam fuere, ſunt, aut eſſe poſſunt, à parte ſcilicet rei, eidem ſemper adſunt, ſeu præſentia ſunt, uti & eorundem relationes, habitus, effectus omnes, & conſequentiæ, imo variationes omnes poſſibiles, & in æternum futuræ. Raphſon Demonſtr. de DEO. Prop.* IX. p. 51. Intellectus hic DEI, cognitio & ſcientia DEI, quæ eſſentiam DEI ipſam conſtituunt, ſi ſunt infinita, ex infinitæ perfectionis fonte fluentia, collabetur protinus, ut Dagonis illud Idolum ad Arcæ præſentiam, omnis Epicureiſmus, & Atheiſmus, & ſubjiciet hominum quilibet infinitè ſapienti huic directioni totum ſe, omnia ſua, ſubmiſſione deuotiſſima. Quod ſi is omnia nouit, noſtrum erit, omnia cogitata noſtra, ſermones noſtros, actiones noſtras ad ſanctiſſimæ ſuæ voluntatis polum dirigere, tantò lubentius autem, quia Omnipotenti haud deerunt caſtigandi nos & puniendi, ſi deflexerimus, media. Huic fundamento innituntur conſequentiæ, quas Dauid format v. 8-12. *Si aſcendero in cœlum, Tu ibi es: & ſi ſternam lectum meum in inferno, tu ades. Si ſumam pennas auroræ, & habitem in extrema parte maris, etiam ibi manus tua reget me, & dextera tua præbendet me. Et ſi dicam, verum tenebræ me contegent, etiam nox ipſa lux eſt circa me. Ac ne tenebræ quidem aliquid tibi occultant, & nox ut dies lucet, tenebræque & lux tibi juxta habentur. (Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Si ſumſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi: forſitan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.)* Nullus heic fugæ locus, nil juuat in ſpiſſiſſimis tenebris occultatio. Pronum inde eſt judicare, quàm veſana ſit illa mortalium ſtupiditas, qui ſceleribus ſuis tegumenta quærunt, perjuriis nubem objiciunt! Sed &, quàm arctis ſit clauſus limitibus hominum, etiam ſubtiliſſimorum Philoſophorum & Geometrarum intellectus, qui tantos ſibi ſumunt labores in methodis ſuis analyticis, geneticis, indiuiſibilium, de maximis & minimis, infinitorum, veritates indagaturi per tardiſſimos paſſus, per vias tenebricoſis errorum ſpinis obſitas: quum è contra omnia ſint coram DEO nuda, retecta, clariſſima, ſemper præſentia.

Pſal. CXXXIX. verſ. 5. 6. 13-16.

5. A tergo & à fronte me finxiſti, & mihi admolitus es manum tuam.
6. Admirabilem in me formando ſcientiam exhibuiſti, & ſublimiorem, quàm ut eam poſſim attingere.
13. Tu enim poſſides renes meos, & me (a) contexiſti in ventre matris meæ.

(a) Significat, ut ſecundis fuerit inuolutus.

14. Tibi confiteor, quod miris & ſtupendis modis formatus ſim, quodque eximia ſint opera tua, quæ optimè nouit anima mea.
15. (b) Robur meum non tibi occultatum eſt, quum in abſtruſo formarer, & velut opere Phrygio effingerer in nouiſſimis terræ partibus.

(b) Siue os meum.

5. Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.
6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.
13. Quia tu poſſediſti renes meos: ſuſcepiſti me de utero matris meæ.

14. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.
15. Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

16. Oculi tui me viderunt, quum eſſem fœtus informis, (c) & in libro tuo uniuerſa (membra) deſcripta fuerunt, quæ (deinceps multis) diebus formarentur, quibus ne unus quidem dies apud Te conficitur.

(c) Et ſuper librum tuum uniuerſa ſcribentur, diebus formabuntur, & non unus in eis.

16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.

MIracula videt, eaque numero innumera, qui hominis, vel proprium ſuum corpus; Miracula in toto, miracula in ſingulis partibus, in quauis glandula, fibrilla quauis, quauis guttula ſanguinis: miracula ex parte Creatoris, miracula in creatura, ibi ſapientiſſimum artificem, heic infiniti artificii machinas: in oculo cameram obſcuram inimitabilem, in naribus antliam, in aure tubam ſtentorophonicam, in dentibus molam, in aſpera arteria organum pneumaticum, in pulmonibus follem, in corde hydracontiſterium, in toto ſanguinis circulo machinam hydraulicam, in corpore toto artificium omni intellectu humano infinities majus. Ut omnino habeat quiuis mortalium, quod exclamet præcinente Dauide: *Tibi confiteor, quod miris & ſtupendis modis formatus ſim, quodque eximia ſint opera tua, quæ optimè nouit anima mea.* ἐξομολογήσομαί σοι ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαςώθης, θαυμάσια τὰ ἔργα σε, καὶ ἡ ψυχή με γινώσκει σφόδρα. De hac veritate palmaria conuicti erimus tantò certius, ſi in hacce ſtupendi artificii ſtructura unum conclaue introſpiciamus poſt aliud, attendentes cumprimis ad tam multiuariorum motuum cauſas: quorum nempe alii ſunt inuoluntarii, imo nobis fiunt inuitis, ut motus cordis, circulus ſanguinis, reſpiratio, ventriculi digeſtoria actio, ſecretiones, tranſpirationes, incrementum, vita, vires ad abigendos & curandos morbos: alii communes, ut præcedentes, brutis, inuoluntarii pariter, mechanicè ſeſe exerunt in exterioribus membris, clamores in euidentibus periculis, fuga malorum, quem in finem obtinuere aues ungues, boues cornua, apes aculeum, leones dentes, alia animantia inſtrumenta alia: *Phocylides.* v. 118.

Ὅπλον ἑκάςῳ νεῖμε ΘΕΟΣ, Φύσιν ἀρέφοιτον,
Ὄρνισι μὲν ποικὴν ταχύτητ', ἀλκήντε λέεσι,
Ταύροις δ' αὐτοχύτοις κεράεσσιν, κέντρα μελίσσαις
Ἔμφυτον ἄλκαρ ἔδωκε, λόγος δ' ἔρυμ' ἀνθρώποισι.

Huc pertinet noſtrum, quod mechanicè fit, incedere, ſtare, cubare, dormire. Sed eſt tertii generis motus rationalis, quo totum corpus, vel pars, transfertur de loco in locum juxta animæ nutum, & homo diſtinguitur à brutis. Omnibus autem hisce motibus tribui neceſſariò debet principium vel cauſa efficiens; hæc anima noſtra rationalis eſſe nequit, priores quippe contingunt eâ inſciâ, imo & inuitâ, contingunt & in brutis ratione carentibus, utpote quæ etiam edunt, bibunt, vident, audiunt, imo acutius ſæpe nobis, pericula euitant. Neceſſe omnino eſt, ut vis hæc ipſis nobisque inſita impreſſa ſit & concreata ab ipſo Creatore. *Horat.* L. II. *Sat.* I. v. 50.

Ut, quo quisque valet, ſuſpectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum:
Dente lupus, cornu taurus petit: unde niſi intus
Monſtratum —

Ex eodem principio hylarchico, ſed diuino, callo & nouo cortice obducitur reſectus arboris ramus, ne noxam patiatur totum. Fruſtra allegabis heic inſtinctus naturales, Archæos, Spiritus Architectonicos, & quæ ſunt hujus generis alia. Riſui ſanè ſeſe exponeret, qui ὀργανοποιὸν organo, horologiopœum automato ſpiritum quendam tradidiſſe dixerit, quo directore motus tam ordinati fierent. DEUS hæc omnia facit, machinam, & impetum, ἐν αὐτῷ ζῶμεν, κινέμεθα καὶ ἐσμέν. Operatur is, & ſolus, omnia in omnibus. Operatur & in tertii generis motibus, & animæ noſtræ nil relinquitur, niſi tradita ab ipſo DEO directio. Organiſtæ proin ſumus aptè comparandi, qui pro varia digitorum flexura & applicatione hæc illaue modulamina cantat.

Sed quid dixeris, quæſo, de mira noſtra formatione? nonne fatebitur quilibet parens, ſe nec inuentorem eſſe nec formatorem prolis? ſecuriſſimam heic & breuiſſimam viam init Pſaltes. Ita is v. 5. 6. *A tergo & à fronte me finxiſti*, id eſt, totum me, omnes & ſingulas partes meas, externas, internas, *& mihi admolitus es manum tuam; Admirabilem in me formando ſcientiam exhibuiſti, & ſublimiorem, quàm ut eam poſſim attingere.* Σὺ ἔπλασάς με καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σε. ἐθαυμαςώθη ἡ γνῶσίς με ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, καὶ μὴ δύναμαι πρὸς αὐτήν. *Tu enim* v. 13. *poſſides renes meos*, recondita quæuis viſcera mea, *& me contexiſti in ventre matris meæ.* ὅτι σὺ ἐκτήσω τὰς νεφρές μου, ΚΥΡΙΕ, ἀντελάβου μου ἐκ γαςρὸς μητρός μου. v. 14. *Tibi confiteor, quod miris & ſtupendis modis formatus ſim, quodque eximia ſint opera tua, quæ optimè nouit anima mea.* Eſt cognitio hæc

ipſa non theoretica duntaxat, ſed practica; eſt ἐξομολόγησις, confeſſio, admiratio pia earum rerum, quas capere nequimus. Verſ. 15. *Robur meum non tibi occultatum eſt, quum in abſtruſo formarer, & velut opere Phrygio effingerer in nouiſſimis terræ partibus.* Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστέον μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, καὶ ἡ ὑποστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς. Oculis opus habet artifex ad videndum ea, quæ elaborat. Sed fingit ὁ ἀρχιπλάστης, operatur in obſcuro, in denſiſſimis tenebris, ſunt ei retecta omnia. Perbellè comparat Pſaltes habitaculum illud uteri tenebricoſum, imo carcerem, quo per nouem menſium decurſum clauditur infans, lucis & reſpirationis uſurâ priuatus, viſceribus terræ abſconditis, *nouiſſimis terræ partibus*, τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς. Et emphaticè exprimit radix originalis רָקַם *rakam*, compingere, contexere, arte ſingulari compaginare, diuinum hoc corporis humani artificium omni Anatomicorum captu ſuperius. Quid igitur, obſecro, impediet, quo minus ille, qui nos ita *in abſtruſo format*, perſpiciat plenè intimos corporis animæque receſſus? Verſ. 1-4. DOMINE, *tu me ſcrutatus es, & pernouiſti. Tu noſti, ſiue ſedeam, ſiue ſurgam, & procul intelligis cogitationem meam. Inceſſum & accubitum meum euentilaſti, & omnes vias meas exploratas habes. Quia non eſt verbum in lingua mea, quod non uniuerſum noueris*, DOMINE. (DOMINE, *probaſti, & cognouiſti me. Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Intellexiſti cogitationes meas de longe: ſemitam meam & funiculum meum inueſtigaſti. Et omnes vias meas præuidiſti: quia non eſt ſermo in lingua mea.)* Digna cedro verba, ſingulis hominum cordibus inſcribenda. Verſ. 16. *Oculi tui me viderunt, quum eſſem fœtus informis, & in libro tuo uniuerſa membra deſcripta fuerunt, quæ deinceps multis diebus formarentur, quibus ne unus quidem dies apud te conficitur.* ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται. ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς. Eſt τὸ ἀκατέργαστον, informe corporis humani intelligendum ita, ut viſui noſtro apparet, non reſpectu DEI, qui in prima creatione perfectè formauit omnia, ut conceptus & partus non ſint niſi euolutiones. Tunc jam *in Libro* DEI, ſapientia æterna, quæ non opus habet protocollo, *fuerunt omnia membra deſcripta, quæ deinceps multis diebus formarentur*, quorum dierum nullus tunc fuerat, illorum nempe dierum, quos nouem menſium mora poſcit.

TAB. DLXXIII.

Pſal. CXL. verſ. 4.

Suamque linguam acuerunt ut ſerpens: (&) venenum aſpidis eſt in labiis eorum.

Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes: venenum aſpidum ſub labiis eorum.

ELegans eſt calumniatoris, & conuitiorum, quæ euomit, ſymbolum *lingua ſerpentis*, non ratione noxæ, ſed figuræ acuminatæ, ſed quoque *venenum aſpidis, quod eſt in labiis*, ſub labiis, in certis veſiculis latens, venenatæ indolis. De lingua *Seneca* in *Medea* v. 686.

— Serpens corpus immenſum trahit,
Trifidamque linguam exertat, & quærens, quibus
Mortifera veniat.

De veneno ipſo lege Job. XX. 16. *Venenum aſpidum ſuget, eumque occidet lingua viperæ. (Caput aſpidum ſuget, & occidet eum lingua viperæ.)* עַכְשׁוּב *acſchubh* reddimus *aſpidem*. Interpres omni exceptione major eſt Diuus Paulus Rom. III. 13. ubi ipſum allegat Textum noſtrum: ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. Vox ipſa Hebræa deriuanda non tam à עָכַס *eches*, quod nunc viperam ipſam denotat, nunc ejus venenum, & coincidit cum Græcorum ἔχις, vipera: ſed potius ab Arabico *achaſa*, retorquere, reflectere rem ad principium ſuum. *Nicander Theriac.* v. 159.

Ὁλκῷ δὲ τρυχόωσαν ἄλων εἰλίξατο γαίῃ,
Σμερδαλέων δ' ἀνὰ μέσσα κάρη πεφρικὸς ἀείρει.

Deſcribit tereti ſinuoſa volumina tractu,
Horrendumque caput medio ſic tollit ab orbe.

Ita & Etymologus de ſerpente, qui contorquendo ſeſe dimicat. Συσρέψαν ἑαυτὸ πολεμεῖ, καὶ μάχεται. Gyri hi, in quos ſeſe retorquet ſerpens, Græcis audiunt ὄιμοι. *Heſychius* ὄιμον, ὄιμος, κύκλος, τρίβος. ὅθεν καὶ τῆς Ἀσπίδος κύκλας ὄιμους ἐκάλεσαν. Hinc & Clypei rotundi vocantur *Aſpides*. *Virg. Æn.* L. III.

Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Apud

PSAL. CXL. v. 4.
Venenum ſub Aſpidis labiis.

Pſal. CXL. v. 4.
Gift unter den Lippen der Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

PSAL. CXLIV. V. 13.
Terra frugibus felix, ubere læto.

Pſal. CXLIV. v. 13.
Fruchtbarkeit des Landes.

G. D. Heúmañ sculps.

Apud *Homerum* ἀσπίδες εὐκυκλοι, ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι. *Iliad.* δ'. & ξ'. ubi Scholiaſtes, στρογγύλαι, περιφερεῖς. Serpentis ſi cujus venenum eſt præſentiſſimum ſimul & acerrimum, eſt *viperæ caudiſonæ*, ſeu *anguis crotalophori*, qui Braſilienſibus *Boiçininga*, *Boiçinininga*, *Boiquira*, Luſitanis *Caſcauela*, *Tangador*, Anglis *Rattle-Snake*, Germanis *Rättelſchlange*, Mexicanis *Teutlacocauhqui*, *Teutlacot-Zauhqui*, i. e. Domina ſerpentum, & *Hoacoatl* nuncupatur. Hujus venenum adeò acre, ut paucis momentis Moloſſum enecet, teſtibus experimentis in Ill. *Hans Sloane* ædibus Londini ante paucos annos inſtitutis. Hujus ſerpentis integram Anatomen dedit *Edu. Tyſon* in *Tranſact. Angl.* n. 144. & ex eo *Rajus Synopſ. Quadrup.* p. 291. Conferantur & *Tranſactiones Philoſ.* n. 399. 401. Serpentem hunc, qui crepitaculorum ſonitu aduentum ſuum indicat, & ſic homines obuios fortè ad fugam hortatur, exhibet Fig. I. Non vacat nunc, integram dare anguis hujus deſcriptionem, nec fortè foret è re. Occaſionem tamen ſuggerit Textus, ut haud omittam ea ſiſtere, quæ ad explicationem *veneni ſub labiis* latentis faciunt. Fig. II. exhibet caput integrum, ubi g. eſt lingua bifida, in i. conuncta, f. Larynx, c c h. Dentes minores utriusque maxillæ, qui inſeruiunt rapiendæ & ſeruandæ prædæ, d d. Dentes in maxilla ſuperiori canini, recurui ὀφέοι, è quorum fiſſuris ad baſin conſpicuis venenatus liquor in veſiculis latens exprimitur, (quos integros maxillâ exemptos ſiſtit Fig. III.) a. Naſi cauitas, b. Foramen, quod inſeruire videtur auditui, e e e. locus, ubi veſiculæ veneno plenæ deliteſcunt. Fig. IV. exhibet crepitaculum primum k. caudæ vertebris l. adnexum. Fig. V. Crepitacula tria inuicem connexa. Fig. VI. Crepitacula ſex.

TAB. DLXXIV.

Pſal. CXLIV. verſ. 13.

Sintque cellæ noſtræ plenæ (a) exhibentes annonam perpetuam, oueſque noſtræ pariant mille & decies mille in vicis noſtris.

Promptuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis.

(a) Proferentes de annona ad annonam.

ADhibet heic Dauid vocabulum צאן *tſon*, commune, ut Græcorum μῆλον, *capris* & *ouibus*. Deſcendere id videtur à radice צָנָה, vel צָנַח *tſana*, *tſanah*, ſoboleſcere, fœtificare, fœcundum eſſe. Conuenit hæc proprietas inprimis *ouibus*, præ aliis animantibus mundis, & eluceſcit ex Textu, ubi memorantur מַאֲלִיפוֹת *maaliphoth*, χιλιοπλασιαζόμενα, quæ *mille*, & מְרֻבָּבוֹת *merybbabhoth*, μυριοπλασιαζόμενα, quæ *decies mille* geſtant. Ita legimus Pſ. LXV. 14. *veſtientur campi gregibus*, *(induti ſunt arietes ouium,)* metaphorâ eleganti deſumpta à veſte, quæ terram obtegit. Celebratur ouium fœcunditas alibi quoque in Sacris. Jobo erant prius 7000. poſtea 14000. oues. I. 3. XLII. 12. *Meſa*, *Rex Moabitarum*, *armentarius erat*, *pendebatque vectigal Regi Iſraelitico*, *nempe centum millia agnorum*, & *centum millia arietum cum lana. (Meſa*, *Rex Moab*, *nutriebat pecora multa*, & *ſoluebat Regi Iſrael centum millia agnorum*, & *centum millia arietum cum velleribus ſuis.)* 2. Reg. III. 4. Agarenis abigebant Rubenitæ 250000. oues, 1. Paral. V. 21. *Sacrificauit Rex Solomon victimam — centum atque viginti millium ouium* pro initiatione Domus DEI, 2. Paral. VII. 5. *Segregauit Joſias*, duarum duntaxat Tribuum Rex, *oues*, *agnos* & *hœdos caprarum*, *omnia ad Pæſa — numero triginta millia*, 2. Paral. XXXV. 7. Nihil ſunt hæc, ſi conferas cum iis, quæ *Joſephus* refert *Bell. Jud.* L. VII. c. 17. de Paſchate Hieroſolymæ celebrato ſub Ceſtio, & mactatis bihorii ſpatio 250600. ouibus. Augetur miraculi idea, ſi verum eſt, quod in *Damire* legimus, oues quotannis ſemel duntaxat parere. Quum contra *Ariſtot. Hiſt.* VI. c. 19. & in *Mirabil.* afferat, in Oriente cumprimis, bis in anno parere, & utplurimum geminas, & *Ælianus* L. IV. c. 32. de Indicis ouibus, parere ſimul tres quatuorue agnos. Ouium hanc fœcunditatem *Apollini Nomio* tribuebant Græci, hinc *Callimachi* votum *Hymno in Apollinem*, ut ouis

Ἡ δὲ κε μενοτόκος διδυμοτόκος αὖψα γένοιτο,

Quæ unipara erat, *gemellipara repente fiat.*

De Libycis ouibus narrat *Homerus Odyſſ.* δ'. ter parere in anno.

Τρὶς γὰρ τίκτει μῆλα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν.

Ter enim pariunt oues in anno perfecto.

Eſt hæc Hyperbole condonanda Poëtæ: *Gerunt oues partum diebus* CL. *Plin.* L. VIII. c. 47.

TAB. DLXXV.

Pſal. CXLVII. verſ. 16. 17. 18.

16. Qui dat niuem tanquam lanam, & pruinam ſpargit ut cinerem.
17. (Et) projicit glaciem ſuam ut laminas: quis frigus ipſius ſuſtinebit?
18. Miſſoque verbo ſuo liquefacit ea, & vento ſuo afflat, ut aquæ fluant.

16. Qui dat niuem ſicut lanam: nebulam ſicut cinerem ſpargit.
17. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis ſuſtinebit?
18. Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus ejus, & fluent aquæ.

INtroducit nos, ut paſſim, ita heic, Hieropſaltes in ταμεῖα niuis, pruinæ, glaciei, imo ad DEUM, ad cujus tanquam cauſæ unicæ efficientis nutum mouentur omnia. *Qui mittit eloquium ſuum terræ, ut verbum ejus celeriter currat.* v. 15. Dictum nempe eſt factum. Eſt omnipotens DEI voluntas contemplationis Phyſicæ initium & finis.

Dat niuem tanquam lanam, τὲ διδόντος χιόνα ὡσεὶ ἔριον. Veſtit terram niue veluti lanâ, frumenta & gramina, agros & paſcua laneo veluti veſtimento defendens à frigore. Sed eſt quoque nix coloris reſpectu lanæ ſimilis, & formâ externâ. *Theodoretus*, γίνεται δὲ χιὼν μανή τε, καὶ μαλακὴ, καὶ ἐρίου κάταγμα μιμουμένη. Obſeruat *Euſtathius* in *Dionyſium Periegetem* p. 91. Veteres niuem appellitaſſe ἐριώδες ὕδωρ, aquam laneam. Ita *Martialis L. IV. Epigr.* 3. vocat *denſum vellus aquarum.*

Aſpice, quàm denſum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæſaris atque ſinus.

In ſuppoſita illa *Alexandri ad Ariſtotelem* Epiſtola legas, *cadere mox in modum vellerum cœperunt niues. Herodotus* in *Melpomene*, ἔοικε ἡ χιὼν πτεροῖσι, *plumis ſimilis nix.* Arabibus ipſis Poëtis nix venit nomine *alarum cœli.* Crucem fixit χιονογενεσία omnis æui Philoſophis, nec dum eſt res confecta: adhuc hodie ad acutiſſimos quosque Philoſophos quadrat illa adlocutio *Arnobii* L. II. *Poteſtis interrogati planum facere, ſcientiſſimeque monſtrare, quid niuem in plumulas ſuperiat cruſtulas?* De reliquis Meteoris memoratis in Textu egimus paſſim.

Pſal. CXLVIII. verſ. 1-13.

1. Laudate DOMINUM, (a) cœlites, laudate eum in excelſis locis.
(a) E cœlo.
2. Laudate eum, omnes angeli ejus, laudate eum, omnes exercitus ejus.
3. Laudate eum, Sol & Luna, laudate eum, omnes Stellæ (b) claræ.
(b) Lucis.
4. Laudate eum, cœli (c) ſupremi, & aquæ, quæ ſupra cœlos ſunt.
(c) Cœli cœlorum.
5. (Hæc inquam) laudent nomen DOMINI, ipſo enim jubente creata ſunt.
6. Eaque ſtabiliuit, ut æternùm perſtent, ac (d) Legem præſcripſit, quam transgredi nequeunt.
(d) Decretum dedit, & non præteribit.

1. Laudate DOMINUM de cœlis: laudate eum in excelſis.
2. Laudate eum, omnes angeli ejus: laudate eum, omnes virtutes ejus.
3. Laudate eum, Sol & Luna: laudate eum, omnes ſtellæ & lumen.
4. Laudate eum, cœli cœlorum: & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt,
5. Laudent nomen DOMINI: quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt.
6. Statuit ea in æternum, & in ſeculum ſeculi: præceptum poſuit, & non præteribit.

7. Lau-

PSAL. CXLVII. V. 16. 17. 18.
Quis sustinebit Domini frigus.

Pſal. CXLVII. v. 16. 17. 18.
Wer kan bleiben vor ſeinem Froſt.

I. A. Fridrich sculps.

7. Laudate DOMINUM, terreſtres, dracones & omnes abyſſi.
8. Ignis & grando, nix & exhalatio, ventus procelloſus, qui verbum ejus proſequitur.
9. Montes & omnes colles, arbor fructifera, & omnes Cedri.
10. Beſtia & omne pecus, reptile & auis pennata.
11. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes judices terræ.
12. Juuenes & virgines, ſenes pariter & adoleſcentes.
13. (Hi) laudent nomen DOMINI, quia nomen ipſius ſolum ſublime eſt, cujus gloria ſuperat terram & cœlum.

7. Laudate DOMINUM de terra, dracones, & omnes abyſſi.
8. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.
9. Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes Cedri.
10. Beſtiæ, & uniuerſa pecora, ſerpentes & volucres pennatæ.
11. Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes judices terræ,
12. Juuenes & virgines, ſenes cum junioribus,
13. Laudent nomen DOMINI: quia exaltatum eſt nomen ejus ſolius. Confeſſio ejus ſuper cœlum & terram.

EST hic Hymnus choralis omnium κτίσεων Muſica. Comparent in Theatro omnia entia creata, ſpiritualia & corporea, angeli, corpora, homines, ſinguli ſuo modo laudes DEO decantaturi. Præcinunt entium nobiliſſima, *angeli*. *Clamant hi, alius ad alium, & dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus DOMINUS Exercituum, plena eſt uniuerſa tellus majeſtate ejus.* Jeſ. VI. 3. Hi cluent Dauidi v. 2. *Exercitus*, δυνάμεις. Paulo Col. I. 16. ἀρχαὶ, ἐξουσίαι. Angelorum cœlitum Chorum ſequuntur entia merè corporea, ſed quæ & ipſa, ſuo modo, elogia ſui Creatoris, ut automata artificis ſui, decantant: *Sol*, *Luna*, *Stellæ* tum fixæ tum erraticæ, luce & lumine, calore, magnitudine, motu regulariſſimo, eodem ſemper, vel variato ſitu: *Cœli* omnes, aëreum nempe expanſum, & ætherea illa ſuperiora. *Aquæ, quæ ſupra cœlos ſunt*, τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, nubes: *Dracones*, δράκοντες, balænæ nempe, piſcium aliorum primipili, *omnes abyſſi*, cum animantibus ibi degentibus quibusuis. *Ignis*, fulmina & fulgura, *grando*, *nix*, *exhalatio*, *procelloſi*, aliique, *venti*. *Montes* & *colles*, *arbores fructiferæ*, *Cedri omnes*, imo plantæ omnes inde à Cedro Libani usque ad Muſcum vel Hyſſopum, qui naſcitur è pariete. *Beſtia & omne pecus*, *reptile & auis pennata*. Agmen claudunt homines, cujus ſint ſexus, ætatis, ſtatus cunque, *Reges terræ*, populorum quiuis Duces, *populi omnes*, horum *Principes*, *& omnes judices terræ*. *Juuenes & virgines*, *ſenes pariter & adoleſcentes*. Hi omnes, quia ſuum eſſe, creationem ſuam & conſeruationem, quicquid habent & ſunt, à DEO habent, *laudent nomen* DOMINI, *quia nomen ipſius ſolum ſublime eſt*, *cujus gloria ſuperat terram & cœlum*.

PROVERBIA SALOMONIS.

Prov. Cap. I. verſ. 7.

Timor DOMINI ſcientiæ initium eſt, ſapientiam & diſciplinam ſtulti contemnunt.

Timor DOMINI principium ſapientiæ. Sapientiam atque doctrinam ſtulti deſpiciunt.

OMnem religionem tum naturalem tum reuelatam complectitur *timor* DOMINI. Eſt autem religio præcipuum idque fortiſſimum ſocietatis humanæ vinculum, absque quo ſubſiſtere nequit illa, ſiue in ſtatu naturali, ſiue ciuili. In illo ſi deſit timor DEI, deuorabit unus alium, erit quilibet proximi cujuslibet carnifex, imò diabolus. Chimæræ ſunt honeſtas, probitas, fides, boni norma erit proprium commodum, vel virium, quibus nocere quis poſſit, defectus. In ſtatu ciuili haud continebunt homi-

nes ratione officii erga Magiſtratus & obedientiæ juramenta, non pœnæ, non Principi debita gratitudo. Machinabitur contra hunc cædes, rapinas, & quicquid lubet, qui mortem contemnit. *Senec. Herc. Fur.* v. 425.

Cogi qui poteſt, neſcit mori.

Nullus Principum fidere poterit militibus Prætorianis. *Juuenal. Sat.* VI. v. 346. 347.

— pone ſeram: cohibe: ſed quis cuſtodiet ipſos Cuſtodes?

Nocebit ex membris ſocietatis alteri quodlibet, ut ſibi prodeſſe poſſit. Necem inferet unus alteri, modò deſint homicidii teſtes. Nulla charitas, compaſſio, amicitia, niſi fundata ambitione vel commodo. Fidat, ſed cui, videat victurus tranquillè. Principi ipſi ἀβέῳ ſtabit pro ratione voluntas: erunt juſtitia, dignitates omnes venales, vel tradentur eæ paraſitis. Subditorum felicitas in ſacrificium cedit Principis vel voluntati, vel commodo. Sint fortè, qui inſurgant regnis, in id omne collimabunt conſilia Regis, ut ſubditi dolo atque vi contineantur intra rationis & deuoti reſpectus gyrum, vel virtute viribusque ſpolientur: ſed è contra omnes intendent neruos, ut abjiciant graue ſibi Tyrannidis jugum, diuiſi interim inter ſe ipſos & diffiſi. Inter diſſidentes conjuges promptiſſimum & ſecuriſſimum remedium erit vel venenum, vel pugio. Ipſi Parentes, Domini, Dominæ haud erunt tuti à liberis, ſeruis, ancillis. Cohibenda ſunt atrociſſima crimina quæuis per dictamen conſcientiæ, & pœnæ æternæ metum. Animæ quidem immortalitatem extra omne dubium ponit Verbum DEI reuelatum, ſuggerit tamen & ratio argumenta ſuffena, quæ veritatem hanc vitæ æternæ fundamentalem ſuffulciant.

Quæ hactenus protuli ſanæ Politicæ fundamenta conueniunt & aliis ſocietatis humanæ partibus. Medicus ἄθεος plus noxæ inferre potis eſt, quàm centum latrones. Rerum diuinarum præco ἄθεος externâ religionis ſpecie abutetur pro integumento ſuorum vitiorum, & deprauatarum paſſionum. Religio & timor DEI ſi deeſt, terra integra aliud nihil eſt, quàm hoſpitium hominum amentium, imo ſicariorum. Verbo, eſt *timor DOMINI initium ſcientiæ*, vel *ſapientiæ;* quod auro pretioſius dictum iteratâ vice inſinuat Rex ſapientiſſimus Prov. IX. 10. Dauid item Pſal. CXI. 10. & Jobus XXVIII. 28. *Timor DEI eſt ſapientia, & vitare malum eſt intelligentia. (Timor DOMINI, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.)* Ubi porrò notandum, non tam intelligi heic debere timorem ſeruilem, qualis mancipiorum eſt, ſed potius filialem. Eſt DEUS timendus non ſolùm ut Judex ſeuerus atque juſtus, ſed quoque ut benigniſſimus Pater, imo Pater in CHRISTO, & amandus ſuper omnia.

Prov. Cap. III. verſ. 15.

Gemmis hæc eſt pretioſior, & omnia, quæ expetere potes, æquiparari ei non poſſunt.

Precioſior eſt cunctis opibus ſapientia: & omnia, quæ deſiderantur, huic non valent comparari.

SApientiam comparat Solomon rebus pretioſiſſimis, & præfert Verſ. 14. *Potior eſt merx illius merci argenti, & prouentus ejus auro puro puto. (Melior eſt acquiſitio ejus negotiatione auri & argenti, primi & puriſſimi fructus ejus.)* Auro proin & argento, metallorum nobiliſſimis, heic *gemmis*, λίθοις πολυτελέσι. In Textu originali legas פְּנִינִים *penijim*, nempe *margaritis*, (vid. Job. XXVIII. 18.) quæ olim à Chaldæis, Judæis, Græcis accenſitæ fuerunt lapidibus pretioſis. *Theophraſtus de Lapidib.* ὁ μαργαρίτης λίθος. *Athenæus*, ὁ μαργαρῖτις λίθος. Græci juniores λιθομάργαρον. Latini quoque Poëtæ habent *lapillos*, *niueos lapillos*. *Ouid. de art. am.* L. III.

Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua.

Silius Italicus L. XII.

Lucet in aure lapis rubris aduectus ab Indis.

Seneca in *Hippolyto.* v. 388.

- - - nec niueus lapis
Deducat aures, Indici donum maris.

Et in *Hercule Oetæo* v. 661.

Nec gemmiferas detrahit aures
Lapis Eoa lectus in unda.

Hæc in gratiam Verſionum noſtrarum, quæ habent *gemmas, Edelgeſteine*. Exprimere tamen potuiſſent margaritas, quia communi gemmarum nomine & ideâ non veniunt hæ. Sanè noſter *Lud. Lauaterus* habet *margaritas*. *Comm.* p. 30. *Pretioſior eſt margaritis.*

Prov.

Prov. Cap. III. verſ. 19. 20.

19. Sapientia fundauit DOMINUS terram, cœlos autem intelligentia condidit.
20. Scientia illius dehiſcunt abyſſi, & æthera rorem deſtillant.

19. DOMINUS ſapientia fundauit terram, ſtabiliuit cœlos prudentia.
20. Sapientia illius eruperunt abyſſi, & nubes rore concreſcunt.

Vid. Gen. Cap. VII. verſ. 11. Pſal. CXXXVI. verſ. 5. 6. Job. Cap. XXVIII. verſ. 4. 8. 16. 28.

Prov. Cap. V. verſ. 4. 5. (3. 4.)

4. Quoniam fauum ſtillant labia *(a)* alienæ, & guttur ejus blandius eſt quàm oleum.
(a) Alienam, meretricem intelligunt.
5. Poſtrema verò ejus amara ſunt velut abſinthium, & acuta ceu *(b)* gladius biceps.
(b) Eb. gladius orium.

3. Fauus enim ſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus.

4. Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & lingua ejus acuta quaſi gladius biceps.

EXercere valent hæc verba Phyſicum, Medicum, Ethicum. Offendit Phyſicus quatuor *ſapores*, dulcem, blandum ſeu oleoſum, amarum, acutum. Sunt ſapores omnes medium à DEO ordinatum, quo cibi aliaque ſapida, quæ linguam afficiunt, diſcerni ab inuicem poſſunt. Organum eſt *lingua*, vel potius papillæ extremæ nerui guſtatorii. Sapores ipſos ab inuicem diſtinguit ſapidarum particularum figura varia. Sunt enarrati ſapores potiſſimi, ut ad eos reliqui forte omnes reduci queant. Totidem & agnouere veteres. τὰ δὲ εἴδη τῶν χυλῶν, γλυκὺς, λιπαρὸς, αὐσηρὸς, ϛρυφνὸς, δριμὺς, ἁλμηρὸς, πικρὸς, ὀξὺς. *Theophr. de Cauſ. Plant.* L. VI. c. 1. *Dulcedo*, ut heic faui, propriè נֹפֶת *nopheth*, *ſtillationis*, ſtillantis faui, LXX. μέλι ἀποϛάζει, conſiſtere videtur in particulis læuibus, globuloſis, quas inter poſitæ ſunt paſſim acuminatæ, ſed molliter pungentes, linguam grato ſenſu afficientes, ut plumæ ſolent per cutis ſuperficiem tractæ, quæ, ſi ſeparantur ab illis, euehuntur, & concentrantur, acrimoniam manifeſtant. Sapor pinguis, *oleoſus*, exhibet meros veluti globulos, qui lubricando magis quàm pungendo afficiunt, & ſoli ingrati quid ſenſibus exhibent. *Amaræ* particulæ, ut heic *abſinthii*, conjectante *Williſio* ſunt uncinatæ, haud profundè penetrantes, conferendæ haud ineptè cum capitulis Dipſaci per cutis ſuperficiem tractis, unde eſt, quod ventriculo illatæ viſcoſitates parietibus adhærentes abſtergant, & veluti abradant. *Acria* conſtant particulis tenuibus, rigidis, acutis, quæ acuum aut aculeorum urticæ ad inſtar organum guſtus pungunt, imo perfodiunt. Pulcherrimè eas comparat ἱεροφιλόσοφος noſter *gladio bicipiti*, μαχαίρᾳ διϛόμῳ. Offendas eas in aromatibus, aqua forti. Ita fere, ut nos, philoſophabatur corpuſculorum minimorum rigidus Examinator *Democritus*. Δημόκριτος — γλυκὺν μὲν τὸν ϛρογγύλον — ϛρυφνὸν δὲ τὸν μεγαλόσχημον, τραχὺν δὲ τὸν πολυγόνιον. *Theophraſt.* Lib. cit. c. 2.

Medici eſt, ex modernæ Medicinæ principiis, mechanicis cumprimis, homini luxuriei, Veneri dedito demonſtrare, quàm *labia alienæ*, proſtibuli, *fauum ſtillent, & guttur ejus blandius ſit quàm oleum, poſtrema verò ejus amara, velut abſinthium, & acuta ceu gladius biceps.* μέλι ἀποσάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἣ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕϛερον μέντοι πικρότερον χολῆς ἐυρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διϛόμε. quàm corrumpatur integra maſſa fluidorum, deſtruatur ſtructura ſolidorum, ab acrimonia exedantur extremi faucium, & earum inprimis partium, quibus peccatur, tubuli, imò ſæpe corrodantur oſſa ipſa, id quod maximo ſuo incommodo experiuntur, qui ex Veneris caſtris redeunt Gonorrhœa & Lue Venerea infecti.

TAB. DLXXVI.

Prov. Cap. V. verſ. 19.

Sit hæc velut amata cerua, & caprea gratioſa (a), amores ejus omni tempore te reficiant, in dilectione ejus perpetuò ſis implicitus.

(a) Alii legunt, ubera.

Cerua cariſſima, & gratiſſimus hinnulus: Ubera ejus inebrient te in omni tempore: in amore ejus delectare jugiter.

QUi antiquitatum eſt vel amans, vel gnarus, ei haud videbitur mirum, quòd Solomon caſti maritam tori comparet *amatæ ceruæ*, & *capreæ gratioſæ*. In Textu originali אַיֶּלֶת אֲהָבִים, ἔλαφος φιλίας, *Cerua amorum, Cerua amicitiæ:* & יַעֲלַת חֵן, πῶλος τῶν χαρίτων, *pullus gratiarum, ibex gratiæ*, Epitheta ſunt Genio Orientalium Gentium familiaria. Magni fecere Veteres ceruos & capreas, nutriuerunt magnâ curâ, reddiderunt ex feris cicures, lauarunt, pectinarunt, & penſilibus ac ſertis pretioſis ornarunt. *Syluiæ* ceruum ita depingit *Virgilius Æneid.* L. VII.

Ceruus erat forma præſtanti, & cornibus ingens: —
Aſſuetum imperiis ſoror omni Syluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis,
Pectebatque ferum, puroque in fonte lauabat.

De Ceruo *Cypariſſi Ouidius Metam.* L. X. *Fab.* 4.

Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem paruis argentea loris
Vincta mouebatur, parilique ætate nitebant
Auribus & geminis circum cauà tempora baccæ. —
Gratus erat, Cypariſſe, tibi: tu pabula ceruum
Ad noua, tu liquidi ducebas fontis ad undas.
Tu modò texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo reſidens huc lætus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capiſtris.

De Caprea alba Capuana *Silius Italicus* L. XII.

Cerua fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores.
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.

In *Theocriti Idyllio* 11. Cyclops ille ex amoris erga Galateam raptu undecim numero nutriebat Ceruos.

— τρέφω δέ τοι ἔνδεκα νεβρώς,
Πάσας μαννοφόρως. —

Apud *Anacreontem* legitur Ceruula timidula nata κεροέσσης ἀπὸ μητρὸς, à cornuta matre, ubi *Zenodotus* apud *Pindari Scholiaſten* in III. *Olymp.* legit ἐροέσσης ἀπὸ μητρὸς, *ab amabili matre*. Sed *Anacreontis* Textum defendit cornigera cerua, quam alibi exhibuimus, cujusue Sceleton videre licet in Bibliotheca Tigurina Ciuica, quæ cerua, dum in viuis erat, fuit quoque אַיֶּלֶת אֲהָבִים. Sed porrò ad rem præſentem magis facit, quod apud Arabes adhuc hodie *Gazellæ* ſiue *Ceruæ* nomine veniant Hymni erotici, & fœminæ pulchritudinem comparare ſoleant oculis Gazellæ. Audiamus *de la Roque Voyage dans la Paleſtine* p. 261. *Les Arabes expriment la beauté d'une femme en diſant, qu'elle a les yeux d'une Gazelle: toutes leurs chanſons amoureuſes ne parlent que des yeux noirs, & des yeux de Gazelle: & c'eſt a cet animal qu'ils comparent toujours leurs maitreſſes, pour faire tout d'un coup le portrait d'une beauté achevée. Effectiuement il n'y a rien de ſi mignon, ni de ſi joly que ces Gazelles: on voit ſur tout en elles une certaine crainte innocente, qui reſſemble fort a la pudeur & a la timidité d'une jeune fille.* In Notis obſeruat idem contra *Herbelotum*, Gazellas non ſolùm frequentes eſſe in Arabia, ſed quoque reperiri in Africa. In *Lexico Meninzki* legas pro *Dorcade* ſeu *Caprea* Turcicum nomen *ghæzal*, Pl. *ghyzlet, ghyzlan*, p. 3402. & p. 3446. *ghæitælet, ghæjatyl*, (nomina noſtro אַיֶּלֶת affinia) pro lactaria Dorcade. Γαζέλιον pro animali occurrit in *du Freſne Gloſſar. Inf. Græcit. App.* *Gazellas, Africanam, Antilope* dictam, & *Indicam cornibus rectis longiſſimis nigris, prope caput tantùm annulatis* ſub caprino genere recenſet *Rajus Synopſ. Quadrup.* p. 79. Gazellæ Iconem heic ſiſto ex *Mem. de l'Acad. Roy.* p. 40. *Reg. fol.*

De altero animali יָעֵל *jaal* obſeruaui alibi, TAB. CCCXXXVI. non tam intelligi debere *Capreolum*, quàm *Ibicem*.

TAB.

PROV. cap. V. v. 19.
Gazella ſervans foedera lecti.

Spr. Sal. Cap. V. v. 19.
Ein treues Weib einer Hinde verglichen.

M. Tyroff sculps.

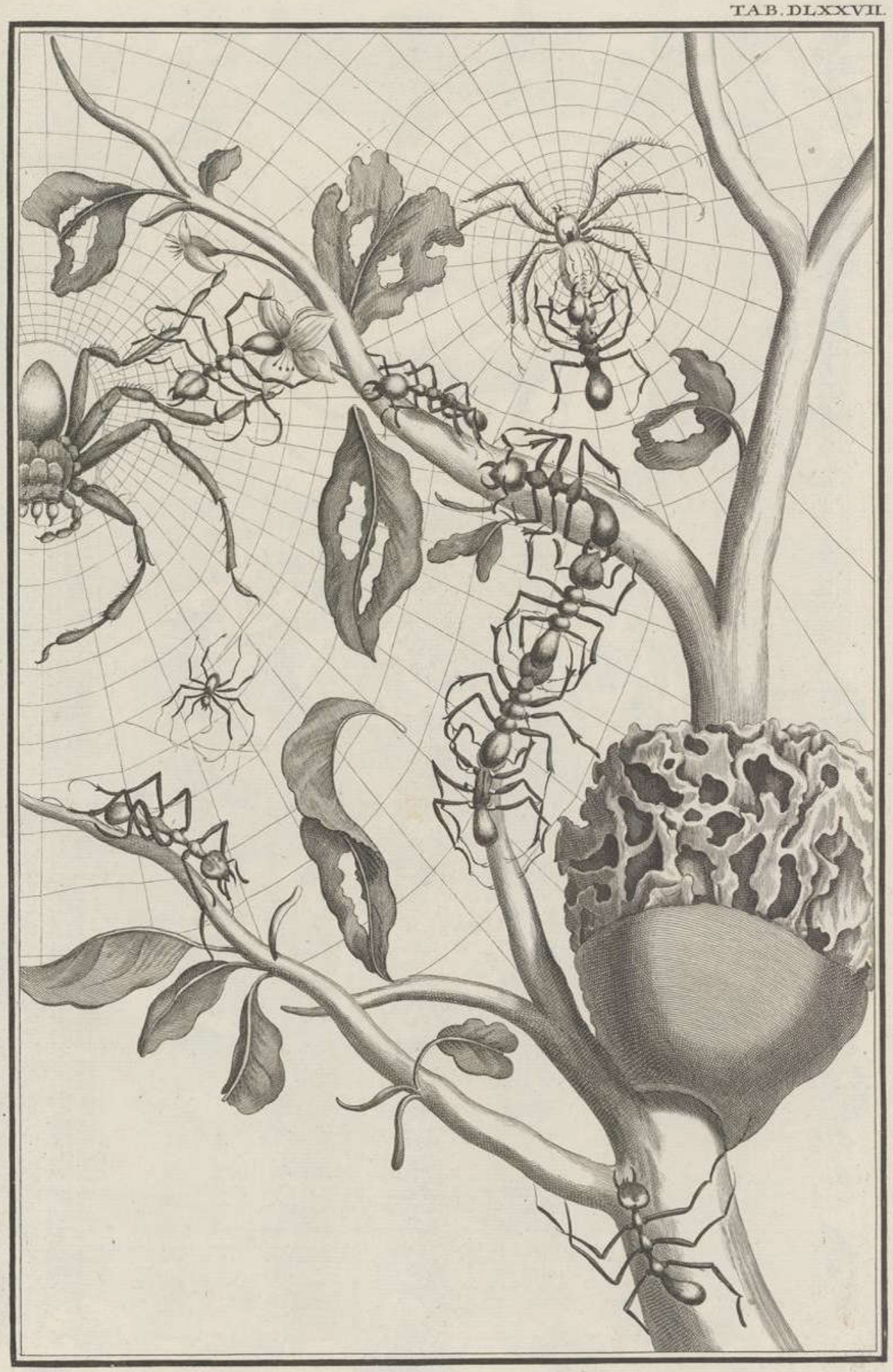

PROV. cap. VI. v. 6.
I piger ad formicam.

Spr. Sal. Cap. VI. v. 6.
Fauler, gehe zur Ameissen.

I. G. Pintz sculps.

PROV. Cap. VI. v. 6.
Formica arbori salutaris, pulici noxia.

Sprw. Sal. Cap. VI. v. 6.
Nutzen und Schaden der Ameissen.

I. G. Pintz sculps.

TABB. DLXXVII. DLXXVIII.

Prov. Cap. VI. verſ. 6. 7. 8.

6. I ad formicam, o piger, inſpice vias ejus, ut ſapiens ſias.

7. Ea enim quum neque Principem, neque exactorem aut ducem habeat:

8. Tamen æſtate cibum ſuum parat, & meſſe alimentum ſuum comportat.

6. Vade ad formicam, o piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam:

7. Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem:

8. Parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat.

GYmnaſium en illuſtre, in quo formica Profeſſor, diſcipulus homo, is in ſpecie, qui turpi deſidia torpet. *Formicæ, populus imbecillis, quæ tamen in meſſe cibum ſuum parant.* Prov. XXX. 25. Sedulitatem hanc formicarum laudat quoque *Ælianus Hiſt.* L. IV. c. 43. ἔτως ἄρα αὐτοῖς τὸ ἐθελεργὸν, καὶ τὸ ἐθελόπονον πάρεστι ἀπροφασίστως, καὶ ἄνευ τινὸς ὑποτιμήσεως ἐθελοκακέσης, καὶ σκήψεως, εἰς ἣν ὑποχωρεῖ τὸ ῥᾳθυμον, ὡς καὶ ταῖς πανσελήνοις μηδὲ νύκτωρ βλακεύειν, μηδὲ ἐλιννύειν. *Tanta ſedulitate, & tanto laboris ſtudio ad opus ſe conferunt, abſque ullo prætextu, aut ignauiæ excuſatione, & velamine, cujusmodi deſides attendere ſolent, ita ut in Pleniluniis ne noctu quidem torpeant & quieſcant.* Docet Profeſſor hic doctiſſimus, formica, non ore, ſed exemplo. Eſt cathedra ipſe formicarum aceruus, ad quem piger ducitur veluti manu. Non ait Sapientiſſimorum Regum Mundi Sol, audi, quàm diſertè loquantur, ſed *i ad formicam, o piger, inſpice vias ejus, ut ſapiens ſias.* Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδὸς αὐτᾶ, καὶ γενοῦ ἐκείνε σοφώτερος. Via ipſa, quam ingrediuntur frugilegæ, vetuſtiſſimis Hiſtoriæ Naturalis Scriptoribus admirationi fuit. *Ariſtoteli Hiſt.* L. IX. c. 38. omnibus eſt eadem. *Plinius: Silices earum itinere attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re, quid poſſit quantulacunque ſedulitas. Plutarchum* ſi audimus, amicæ ſibi occurſant inuicem, onuſtis vacuæ cedunt, imò onus fortè nimium in particulas diſcerpunt, inter ſe diuiſuræ. *Virgilius:*

It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Conjectant calle anguſta, pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogunt,
Caſtigantque moras, opere omnis ſemita feruet.

Egregia ſunt, quæ *Hieronymus* habet in *Vita Malchi. Aſpicio formicarum gregem anguſto calle feruere, ferri onera majora quàm corpora. Aliæ herbarum quædam ſemina forcipe oris trahebant. Aliæ egerebant humum. — Quodque magis mirum, in tanto agmine egrediens non obſtabat intranti. Quin potius, ſi quam vidiſſet ſub faſce & onere concidiſſe, ſuppoſitis humeris adjuuabat.* Poſſunt ita *viæ*, ὁδοὶ, formicæ ad literam intelligi de toto itinere, quod faciunt exeundo, tranſeundo, redeundo: in latiori verò ſenſu ſignificant *viæ*, ex Judæorum loquendi more, functiones omnes horum animalculorum, ſuffoſſiones, habitaculorum extructiones, penuariorum pro hyeme ventura repletiones, contra pluuiam præcautiones, acerui defenſiones, exportationes ejus, quod à pluuia fuit madefactum, & exſiccationes, aquæ deriuationes, & quæ ſunt hujus generis alia: omne proin, quod in Republica hac peragitur, & non tam curioſæ nobis eſſe debet admirationi, ſed incitamento ad ſapientiam & pietatem. Ita Eſaias in exemplum Iſraelitis ſiſtit *bouem* & *aſinum*, qui cognoſcunt Dominum ſuum, & præſepe ejus; Jeremias *ciconiam, hirundinem, turturem*, quæ ſciunt tempus ſui reditus. CHRISTUS ipſe prudentes nos jubet eſſe, ut ſunt *ſerpentes*, & ſimplices, ut *columbæ*. Hujusmodi ſcholas inuenias quoque apud Gentiles. Audi, quomodo nos introducat *Horatius* in formicarum Gymnaſium *Sat.* 1.

Paruula nam exemplo eſt magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque poteſt, atque addit aceruo,
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.

Juuenalis Sat. 6.

- - - - frigusque famemque
Formicâ tandem quidam expauere magiſtrâ.

Ad vias formicarum, imo vias DEI animalia conſeruantis, pertinet ſingularis obſeruatio, quam tradunt Hiſtoriæ Naturalis moderni Scriptores, Ill. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica. Vol.* II. p. 221. *Maria Sibylla Meriana Metamorph. Inſect. Surinam* p. 18. digna, quæ in præſenti Tabula inueniat locum. Eſt hæc *formica maxima nigra alata, circa arborum truncos & ramos nidificans, Sloane* l. c. *Formica edulis, Laet.* p. 333. 379. *Formica volans Margr.* p. 252. *Fourmis noire. Poux de bois Tertre* p. 344. *Uſſa &c. Abbeville* p. 255. Iis in locis degit, ubi aliquot menſium pluuia totam terram obtegit, ne autem pereat ipſa durante inundatione nidos fabricat in ipſis arboribus ex terra leui fuſca, intus cauernoſos, cum loculamentis percommodis, expreſſis in figura. Adeò ſunt voracia hæc animalcula, ut una nocte foliis denudare queant integram arborem, & in loca aliàs ipſis inacceſſa peruentura pontem ex ſe ipſis fabricant, una aliis inſidentia, inuicem adnexa, quam viuam catenam ventis committunt, usque dum prima alicubi hæreat; hunc pontem dehinc tranſeunt millena alia; ſuntque araneis etiam maximis infeſta, quas auidè deuorant. *Als ſy elders willen na toe gaan, waar geen weg is om te komen, zo maken ſy een Brug, namentlyk de eerſte Zet ſig en byt in een hout, de ander Zet ſig achter de eerſte, en maakt zig an dezelve vaſt, alzo de derde aan de twede, en de vierde aan de derde, en zo voort, en zo laaten zy ſig dryven van de wint, tot dat ſy aan d' ander ſy geslingert werden, dan loopen alle de duyzenden daarover, als over een Brug.* &c. Expreſſi quoque nidum arbori affixum, & pugnam araneæ cum formica.

Verſ. 7. *Neque Principem, neque exactorem aut Ducem habet.* ἐκείνῳ γεωργίᾳ μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὤν. Pro Principe vel Duce LXX. habent γεώργιον, *agellum, aruum, arationem*, Arabes, Chaldæi & Syri *meſſem*, qui ſcilicet pro קָצִין *katſin* legerunt קָצִיר *katſir*, & קָטִין *katin*. Quadrat proin in formicas, quod Saluator noſter enuntiauit de auibus Matth. VI. 26. οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, nempe in agello ſibi proprio. Sed manemus nos in noſtris Verſionibus, tantò autem lubentius, quia Solomon tres dignitates unam ponit poſt aliam, *Principem, Exactorem, Ducem.* Mens proin ſapientiſſimi Regum hæc eſt, in hac formicarum republica (quæ non minori jure quàm Heluetica noſtra dici poteſt *confuſio diuinitus conſeruata,*) adeò ordinatè omnia procedere, ac ſi ſub dominio ſtarent prudentiſſimi Principis. Adeſt ita perfectiſſima Democratia, ſed absque Legibus fundamentalibus, absque Conſilio vel Senatu; Exercitus absque Imperatore, & ſubofficialibus. Id obſeruauit quoque *Ariſtoteles Hiſt. Anim.* L. I. c. 1. ubi nonnulla animalia, grues & apes degere ſcribit ὑφ' ἡγεμόνα, alia e. g. formicas eſſe ἀναρχα. Attamen ſi *Æliano* fides, prædaturæ adultiores & majores agnoſcunt pro Ducibus. οἱ δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ ἂν ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίσοις ἕπονται, οἱ δὲ ἄγουσι ϛρατηγῶν δίκην.

Verſ. 8. *Tamen æſtate cibum ſuum parat, & meſſe alimentum ſuum comportat.* ἑτοιμάζοται θέρος τὴν τροφὴν, πολλὴντε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Sunt heic *æſtas* & *meſſis* ſynonyma. Ita & Prov. X. 5. *Qui congregat in æſtate, prudens eſt, qui verò in meſſe ſtertit, pudori ſe objicit. (Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt: qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis.)* Prov. XXVI. 1. *Ut in æſtate nix, imberque in meſſe, ſic nec ſtultum decet gloria. (Quomodo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.)* Jeſ. XVI. 9. *Super æſtiuos fructus tuos, & ſuper meſſem tuam celeuſma irruit. (Super vindemiam tuam, & ſuper meſſem tuam, vox calcantium irruit.)* Jer. VIII. 20. *Præteriit meſſis, finita eſt æſtas.* Ita apud Græcos θέρος notat æſtatem & meſſem, θερίζειν æſtiuare & metere. Opponi poſſet, fuiſſe Judæorum meſſem tempore verno, Paſchatis inter & Pentecoſtes Feſta. Sed notandum, Hebræorum קַיִץ *kaits* ſignificare æſtatem & ver. Colligitur id ex Matth. XXIV. 32. Marc. XIII. 28. Luc. XXI. 30. ὅταν ἤδη ὁ κλάδος (τῆς συκῆς) γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. In Judæa nempe folia protrudunt arbores exeunte hyeme. Sed inquirendum nunc, quomodo formicæ *cibum ſuum parent, & æſtate alimentum ſuum comportent.* Eſt aceruus illarum & habitaculum & penuarium, cujus conclauia ſiue loculamenta ſuperiora inſeruiunt condendis frugibus, ne pluuiâ madeſcant. Ita deſcribit illa *Ælianus* L. VI. c. 43. & *Alkazuinus* Arabs. *Plutarchus* triplicem ſtatuit in quouis aceruo cauitatem, primam vocat ἐνδιαίτημα κοινὸν, commune habitaculum, ſecundam τῶν ἐδωδίμων ταμεῖον, ciborum promptuarium, tertiam cœmiterium, ubi ſepeliunt mortuos; quæ ultima πατρίων μνημάτων, *paternorum monumentorum* nomine venit *Celſo* apud *Origenem.* Aliter paulò diſpeſcit formicarum palatium *Ælianus* l. c. prima ſtatio vocatur ἀνδρῶν, ubi hoſpitantur mares, ſed &, ne quis pro cœnobio habeat, fœminæ; ſecunda γυναικῶν, ubi ouula deponunt prægnantes; tertia θυσαυρὸς καὶ σιτὸς, penuarium, quo aſſeruantur alimenta. Eſſe hæc conclauia interſtincta per ἀμαξίας, interſepimenta, & eò non peruenîri niſi *flexibus & ambagibus anfractuoſas vias & meatus habentibus,* καμπαῖς καὶ ϛρεβλότησι κεκλασμέναις ὑποπορεύσεις καὶ ἀνατρήσεις ἐχούσας, *Plutarcho* teſte. Obſeruat & *Ælianus* in formicarum aceruo ποικίλας δὲ ἀτραπὰς, καὶ ἑλιγμὰς καὶ περιόδους, curuos varios anfractus.

Sunt hæc ipſa loculamenta formicarum hybernacula. *Horat. Sat.* 1.

Quæ, ſimul inuerſum contriſtat aquarius annum,
Non usquam prorepit, & illis utitur ante
Quæſitis ſapiens.

Egre-

Ad vias formicarum, imo vias DEI animalia conſeruantis, pertinet ſingularis obſeruatio, quam tradunt Hiſtoriæ Naturalis moderni Scriptores, Ill. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica. Vol.* II. p. 221. *Maria Sibylla Meriana Metamorph. Inſect. Surinam* p. 18. digna, quæ in præſenti Tabula inueniat locum. Eſt hæc *formica maxima nigra alata, circa arborum truncos & ramos nidificans, Sloane* l. c. *Formica edulis, Laet.* p. 333. 379. *Formica volans Margr.* p. 252. *Fourmis noire. Poux de bois Tertre* p. 344. *Uſſa &c. Abbeville* p. 255. Iis in locis degit, ubi aliquot menſium pluuia totam terram obtegit, ne autem pereat ipſa durante inundatione nidos fabricat in ipſis arboribus ex terra leui fuſca, intus cauernoſos, cum loculamentis percommodis, expreſſis in figura. Adeò ſunt voracia hæc animalcula, ut una nocte foliis denudare queant integram arborem, & in loca aliàs ipſis inacceſſa peruentura pontem ex ſe ipſis fabricant, una aliis inſidentia, inuicem adnexa, quam viuam catenam ventis committunt, usque dum prima alicubi hæreat; hunc pontem dehinc tranſeunt millena alia; ſuntque araneis etiam maximis infeſta, quas auidè deuorant. *Als ſy elders willen na toe gaan, waar geen weg is om te komen, zo maken ſy een Brug, namentlyk de eerſte Zet ſig en byt in een hout, de ander Zet ſig achter de eerſte, en maakt zig an dezelve vaſt, alzo de derde aan de twede, en de vierde aan de derde, en zo voort, en zo laaten zy ſig dryven van de wint, tot dat ſy aan d' ander ſy geslingert werden, dan loopen alle de duyzenden daarover, als over een Brug.* &c. Expreſſi quoque nidum arbori affixum, & pugnam araneæ cum formica.

Verſ. 7. *Neque Principem, neque exactorem aut Ducem habet.* ἐκείνῳ γεωργίᾳ μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὤν. Pro Principe vel Duce LXX. habent γεώργιον, *agellum, aruum, arationem*, Arabes, Chaldæi & Syri *meſſem*, qui ſcilicet pro קָצִין *katſin* legerunt קָצִיר *katſir*, & קָטִין *katin*. Quadrat proin in formicas, quod Saluator noſter enuntiauit de auibus Matth. VI. 26. ἐ σπείρουσιν, ἀδὲ θερίζουσιν, nempe in agello ſibi proprio. Sed manemus nos in noſtris Verſionibus, tantò autem lubentius, quia Solomon tres dignitates unam ponit poſt aliam, *Principem, Exactorem, Ducem.* Mens proin ſapientiſſimi Regum hæc eſt, in hac formicarum republica (quæ non minori jure quàm Heluetica noſtra dici poteſt *confuſio diuinitus conſeruata,*) adeò ordinatè omnia procedere, ac ſi ſub dominio ſtarent prudentiſſimi Principis. Adeſt ita perfectiſſima Democratia, ſed absque Legibus fundamentalibus, absque Conſilio vel Senatu; Exercitus absque Imperatore, & ſubofficialibus. Id obſeruauit quoque *Ariſtoteles Hiſt. Anim.* L. I. c. 1. ubi nonnulla animalia, grues & apes degere ſcribit ὑφ' ἡγεμόνα, alia e. g. formicas eſſe ἀναρχα. Attamen ſi *Æliano* fides, prædaturæ adultiores & majores agnoſcunt pro Ducibus. ὁι δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ ἓν ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίσοις ἕπονται, ὁι δὲ ἄγουσι στρατηγῶν δίκην.

Verſ. 8. *Tamen æſtate cibum ſuum parat, & meſſe alimentum ſuum comportat.* ἑτοιμάζεται θέρους τὴν τροφὴν, πολλήντε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Sunt heic *æſtas* & *meſſis* ſynonyma. Ita & Prov. X. 5. *Qui congregat in æſtate, prudens eſt, qui verò in meſſe ſtertit, pudori ſe objicit. (Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt: qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis.)* Prov. XXVI. 1. *Ut in æſtate nix, imberque in meſſe, ſic nec ſtultum decet gloria. (Quomodo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.)* Jeſ. XVI. 9. *Super æſtiuos fructus tuos, & ſuper meſſem tuam celeuſma irruit. (Super vindemiam tuam, & ſuper meſſem tuam, vox calcantium irruit.)* Jer. VIII. 20. *Præteriit meſſis, finita eſt æſtas.* Ita apud Græcos θέρος notat æſtatem & meſſem, θερίζειν æſtiuare & metere. Opponi poſſet, fuiſſe Judæorum meſſem tempore verno, Paſchatis inter & Pentecoſtes Feſta. Sed notandum, Hebræorum קַיִץ *kaits* ſignificare æſtatem & ver. Colligitur id ex Matth. XXIV. 32. Marc. XIII. 28. Luc. XXI. 30. ὅταν ἤδη ὁ κλάδος (τῆς συκῆς) γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. In Judæa nempe folia protrudunt arbores exeunte hyeme. Sed inquirendum nunc, quomodo formicæ *cibum ſuum parent, & æſtate alimentum ſuum comportent.* Eſt aceruus illarum & habitaculum & penuarium, cujus conclauia ſiue loculamenta ſuperiora inſeruiunt condendis frugibus, ne pluuiâ madeſcant. Ita deſcribit illa *Ælianus* L. VI. c. 43. & *Alkazuinus* Arabs. *Plutarchus* triplicem ſtatuit in quouis aceruo cauitatem, primam vocat ἐνδιαίτημα κοινὸν, commune habitaculum, ſecundam τῶν ἐδωδίμων ταμεῖον, ciborum promptuarium, tertiam cœmiterium, ubi ſepeliunt mortuos; quæ ultima πατρίων μνημάτων, *paternorum monumentorum* nomine venit *Celſo* apud *Origenem.* Aliter paulò diſpeſcit formicarum palatium *Ælianus* l. c. prima ſtatio vocatur ἀνδρῶν, ubi hoſpitantur mares, ſed &, ne quis pro cœnobio habeat, fœminæ; ſecunda γυναικῶν, ubi ouula deponunt prægnantes; tertia θυσαυρὸς καὶ σιτὸς, penuarium, quo aſſeruantur alimenta. Eſſe hæc conclauia interſtincta per αἰμασίας, interſepimenta, & eò non perueniri niſi *flexibus & ambagibus anfractuoſas vias & meatus habentibus*, καμπαῖς καὶ στρεβλότησι κεκλασμένας ὑποπορεύσεις καὶ ἀνατρήσεις ἐχούσας, *Plutarcho* teſte. Obſeruat & *Ælianus* in formicarum aceruo ποικίλας δὲ ἀτραπὰς, καὶ ἑλιγμὰς καὶ περιόδους, curuos varios anfractus.

Sunt hæc ipſa loculamenta formicarum hybernacula. *Horat. Sat.* 1.

Quæ, ſimul inuerſum contriſtat aquarius annum,
Non usquam prorepit, & illis utitur ante
Quæſitis ſapiens.

Egre-

harum apologia facit porrò, quod Belgæ obſeruant in *Surinamenſi* Colonia *Paramaribo* de formicis viſitantibus, *fourmis de viſite*, qui integros exercitus formant, ædesque à muribus, Gliribus & Cackerlacis, inſecto valde nociuo, purgant. His Miſſionariis, ſi aduentant, lubentes aperiunt incolæ oſtia, ciſtas, ut magno excipiantur hoſpites gaudio: imo verò ſi quis illarum labores impediat, breui videbit vindictam de corroſis calceis, tibialibus, lectis ſumtam. Aduentare dicuntur hi hoſpites per triennia *Hiſt. de l' Acad.* 1701. p. 16. Si cui vel Braſſicæ vel olera alia ab Erucis corrodunt, ei optimi remedii loco erunt formicarum acerui in hortos effuſi, quoniam hæ Erucas perimunt & fugant. Experimentum videſis in Clar. *Kanoldi Breſsl. Samml. IX. Verſuch.* p. 206. Haud interim neganda ſunt damna, quæ paſſim incolis calidarum regionum inferunt formicæ, & Hiſpanos ex nonnullis locis abire juſſerunt. Ill. *Sloane Introduction of the voyage to Jamaica* p. 68.

Inquirenda porrò venit ratio, cur *formica æſtate cibum ſuum paret, & meſſe alimentum ſuum comportet.* Docet nos moderna Naturæ Hiſtoria, contra quod judicauimus hactenus, non viuere illo alimento formicas per hyemem, utpote profundo jacentes ſomno, alimento haud indigas. Oua, patre matreue majora, habitaculum ſunt vermiculi in iis latentis, & hic ipſe, qui depoſitis exuuiis in formicam tranſit, (vid. TAB. XII.) & tardiſſimi eſt motus, primo vere nutriri debet à parentibus, qui proin tunc comportato alimento opus habent, pro prole potius, quàm pro ſe ipſis. *Leeuwenhoek Contin. Epiſt. Lugd. Bat.* 1689. p. 72. 75.

Qui hæc omnia de formicæ laboribus in medium prolata, ſibi & aliis, occaſione regiæ admonitionis, applicare cupit, ei inſeruire poterit mira animalculi ſtructura, ac metamorphoſis pro inſigni argumento Exiſtentiæ Diuinæ; ſedulitas ſedulo pro ſtimulo, pigro pro Doctore ac Judice. Colligendum eſt in æſtate juuentutis, ut habeant liberi ex nobis, quo viuant, non tam ut viuamus nos in hyeme ſenectutis. Inueniunt & heic, quod moniti diſcant, qui per fas & nefas ad extremam usque ſenectam opes corradunt, relicturi hæredipetis illis, qui circa loculos & claues læti atque ouantes currunt: cumprimis Eucliones illi auari, qui facultates ingentes poſſident ut canis in præſepi. Contenta eſt formica eo, quo corpuſculum nutriendum habet opus, colligit pro prole, ſed non plus quàm huic eſt neceſſe. Sunt, quæ agit cunque, juxta Diuinæ Mechanicæ, & Geometriæ Leges numerata, menſurata, ordinata; ad certum finem omnia; imo in commodum ſocietatis humanæ; ut vidimus, eſſe formicas cuſtodiam potius contra pulicum terreſtrium noxam, quàm prædones. Hi ſunt veri Laicorum Libri, hæ imagines, quibus ad DEI notitiam erudimur.

Formicæ nomen in Textu originali eſt נְמָלָה *nemalah.* Quocum conuenit Turcarum & Arabum *neml, nemel*, Pl. *nimal*, formica exigua *nemat*, Pl. *nema, nemea. Meninzk. Lex.* p. 3090. 3678. 5255. 5260.

Prov. Cap. VII. verſ. 17.

Cubile meum odoratum reddidi Myrrha, Aloe & Cinnamomo.

Aſperſi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo.

Vid. Pſal. XLV. verſ. 9.

Prov. Cap. VII. verſ. 23.

Donec ſagitta transuerberaret jecur ejus: —

Donec transfigat ſagitta jecur ejus:

DEſcribit Regum ſapientiſſimus ſimul & expertiſſimus triſtia juuenis laſciui fata, qui à proſtibulo quouis irretiri ſe patitur, *auis ad inſtar ad laqueum properans, ignorans, quod vitæ ejus paratus ſit. (Velut ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit, quod de periculo animæ illius agitur.)* Sed haud adeò eſt in propatulo, quid ſibi velit *transuerberatio jecoris.* An lethale vulnus, quod adultero in flagranti delicto infligit maritus? vel amor inſanus? Veteres namque amoris ſedem locarunt in Hepate, *Plato* τὸ ἐπιθυμητικὸν, concupiſcentiam. Apud Poëtas paſſim transuerberat Cupido jecur ſagittis. *Horat. Od.* 25. L. I.

Cum tibi flagrans amor & libido (Cupido)
Sæuiet cirea jecur ulceroſum.

Theocritus:

— ὅθ' ἁ πόθος ἦγον, ἐρώρει
Μαινόμενος, χαλεπὸς γάρ ἔσω θεὸς ἦπαρ ἄμυσεν.

Fuit

Fuit Hepar olim, exauctoratum nunc, ſanguificationis officina, quò forſan oculos direxere veteres, quoniam qui ſanguinei ſunt temperamenti, præ aliis amori ſexus ſunt obnoxii. Sed nollem imputare Solomoni, quod locutus fuerit ex erronea Philoſophorum Hypotheſi. Secretioni bilis deſtinatum hodie nobile hoc viſcus, & patitur illa, profuſis & aliò amandatis ſpiritibus animalibus, imo totum corpus langueſcit.

Prov. Cap. VIII. verſ. 11.

Præſtat enim ſapientia margaritis: —

Melior eſt ſapientia cunctis opibus precioſiſſimis: —

Vid. Job. Cap. XXVIII. verſ. 18.
Prov. Cap. III. verſ. 15.

Prov. Cap. VIII. verſ. 22-31.

22. DOMINUS poſſedit me initio viæ ſuæ, (a) ante opera ejus tum (eram.)

(a) Ebr. ante opera ejus ex tunc.

23. (b) Ab æterno ordinata ſum, & ab initio ante terram.

(b) Alii legunt, ab olim, vel à ſeculo conſtituta ſum, ante primordia terræ.

24. Nondum erant abyſſi, cum ego eſſem formata, nondum fontes (c) aquis redundabant.

(c) Ebr. graues, vel grauati aquis.

25. Priusquam montes (d) mergerentur, ante colles formata ſum.

(d) Aquis ſcilicet.

26. Adhuc non fecerat terram, & quæ (e) extra ſunt, & caput puluerum orbis.

(e) Alii legunt, & fines aut extremitas ejus.

27. Quum præpararet ipſe cœlos, illic ego eram: quum ipſe conſtitueret globum ſuper faciem abyſſi.

28. Quum æthera ſupernè figeret, fontesque abyſſi firmaret.

29. Quum poneret mari legem ſuam, & aquis, ne transgrederentur littus ſuum, quum conſtitueret fundamenta terræ.

30. Fida illi aderam, quotidie deliciis (fruens,) ludens coram illo omni tempore.

31. Ludo præterea in orbe terræ ejus, & deliciæ meæ cum filiis hominum.

22. DOMINUS poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.

23. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis, antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyſſi, & ego jam concepta eram: nec dum fontes aquarum eruperant.

25. Nec dum montes graui mole conſtiterant, ante colles ego parturiebar.

26. Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.

27. Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege & gyro vallabat abyſſos.

28. Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum.

29. Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ.

30. Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore.

31. Ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ, eſſe cum filiis hominum.

PRoprio teſtimonio, eoque ἀναντιῤῥήτῳ, demonſtrat æterna ſapientia, CHRISTUS, æternum ſuum & immortale eſſe, æternam infinitam potentiam ſuam ex operibus creationis.

Verſ. 22. DOMINUS *poſſedit me initio viæ ſuæ, ante opera ejus tum eram.* ΚΥΡΙΟΣ ἔκτησέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. Aquila: ΚΥΡΙΟΣ ἐκτήσατό με ἀρχὴν ὁδῶν κατεργασμάτων αὐτοῦ. Symmachus: ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Theod. πρὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἀπὸ τότε πρὸ αἰῶνος προκεχείρισμαι. Tendunt huc, variantes licet, lectiones, fuiſſe τὸν λόγον τοῦ ΘΕΟΥ ab æterno, ante jacta mundi fundamenta. Non eſt hæc ſapientia opus vel creatura DEI, ſed Ens αὐτοούσιον, DEUS ipſe, omnium rerum creatarum cauſa prima efficiens. Legunt Diuinitatis CHRISTI oſores, infauſta Arrii ſoboles, in LXX. virali pro קָנָנִי *kanani, acquiſiuit me*, ἔκτισε, pro ἔκτησε, *creauit me*, ſed vox originalis קָנָה *kanah*, notat *acquiſiuit, poſſedit.* Litem hanc dirimant Theologi, qui non ſolùm pro diuinitate Saluatoris argumentantur ex emphaſi vocis, ſed inſuper producunt illuſtrem locum parallelum. Joh. I. 1. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν ΘΕΟΝ, καὶ ΘΕΟΣ ἦν ὁ λόγος. Æternitatem Sapientiæ Diuinæ quod attinet, oſtenſum eſt alibi, pateſcere eam ex ipſo rationis lumine.

Verſ. 23. *Ab æterno ordinata ſum, & ab initio ante terram.* πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι. Eadem mihi fuit Diuina Potentia, Gloria ante, quæ poſt, creatum mundum.

Verſ. 24. *Nondum erant abyſſi, cum ego eſſem formata, nondum fontes aquis abundabant,* καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. Quum neque terra erat, nec cœlum, neque ſolida neque fluida; neque abyſſus, תְּהוֹם, hydrophylacia illa penè immenſa in terræ viſceribus, neque fontes, riui, flumina in ſuperficie.

Verſ. 25. *Priusquam montes mergerentur, ante colles formata ſum,* πρὸ τοῦ ὄρη ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν, γεννᾷ με. Comparent in præcedenti verſiculo terræ partes fluidæ, nunc ſolidæ, montes & colles, terræ inæqualis ſuperficies, qualis fuit & in primæuo orbe, contra quod ſomniauit *Burnetius.*

Verſ. 26. *Adhuc non fecerat terram, & quæ extra ſunt, & caput puluerum orbis.* ΚΥΡΙΟΣ ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους καὶ ἄκρα οἰκεμένα τῆς ὑπ' οὐρανῶν. Symmachus: πρὶν ἢ ἐποίησε γῆν καὶ ἐφόδους. Nondum fuit terræ orbis, nondum plantæ, non animalia, non homines, non atmoſphæra; nondum חוּצוֹת *chutſoth*, quod vocabulum propriè notat plateas, Symmacho ἐφόδους, habitatæ vel habitabiles planities, per quas veluti plateas hominibus incedere licet per רֹאשׁ עֲפָרוֹת תֵּבֵל, LXX. ἄκρα οἰκεμένα τῆς ὑπ' οὐρανῶν, *caput puluerum orbis*, intelligi debet non tam cruſta illa orbis primæui Burnetiana, quàm omnes omninò puluiſculi, ex quibus tota terra compacta fuit. Moles plusquam 1700. milliarium in diametro.

Verſ. 27. *Quum præpararet ipſe cœlos, illic ego eram; quum ipſe conſtitueret globum ſuper faciem abyſſi.* Ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, συμπαρῆμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων. Euibrat ſeſe nunc Philoſophus Rex ad ſidera, fixa & erratica, utpote quæ omnia Sapientia Diuinâ ſunt fabricata; Sed forſan heic, ut alibi, per שָׁמַיִם intelligi debent non tam cœli ſiderei, quàm aëreum noſtrum, quoniam Solomonea hæc, uti quoque Moſaica, deſcriptio ſpecialiter terram attinet. Verba proximè ſequentia, בְּחָקְקוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם, *quum conſtitueret globum ſuper faciem abyſſi*, explicari commodè poſſunt de Architectura totius terræ diuina, ſpecialius de fornice illo, in imis terræ viſceribus abyſſum aquarum ambiente, ut iterum non opus habeamus confugere ad fornicem illum terræ Burnetianum. Eſt quippe integer orbis juxta Leges Diuinæ Matheſeos conſtructus, & quæuis pars ſuo loco, ad normam & circinum definito.

Verſ. 28. *Quum æthera ſupernè figeret, fontesque abyſſi firmaret.* Καὶ ὡς ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' ἀσινὸν. Admirati paulò ante Diuinam Geometriam, cum ſtupore nunc conſideramus Diuinam Hydroſtaticam, qua aquæ aquas pellunt, & continuò motæ continuò mutant æquilibrium, ſeruantque. *Firmatio fontium abyſſi* reſpicit communicationem horum cum maribus, & maris unius cum alio per aquæductus diuina arte elaboratos, qui, ni forent ſolidati, ruinæ darent Prouincias integras, utpote quæ vel ſubmergerentur, vel inundarentur.

Verſ. 29. *Quum poneret mari legem ſuam, & aquis, ne transgrederentur littus ſuum, quum conſtitueret fundamenta terræ.* En æquilibrium inter ſolida & fluida, de quo alibi plura.

Verſ. 30. *Fida illi aderam, quotidie deliciis fruens, ludens coram illo omni tempore.* ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα· ἐγὼ ἤμην, ᾗ προσέχαιρεν. Καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ. Verſ. 31. *Ludo præterea in orbe terræ ejus, & deliciæ meæ cum filiis hominum.* ὅτε ἐνευφράινετο τὴν οἰκεμένην συντελέσας, καὶ ἐνευφράινετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων. Aliorum eſt, explicare, quomodo verba hæc intelligenda ſint tum de amore DEI Patris & Filii reciproco, tum de Filii erga genus humanum. Patefacit illum vox ex cœlo Matth. III. 17. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Innoteſcit hic, omnium noſtrum ſolatio, ex Joh. III. 16. οὕτως ἠγάπησεν ὁ ΘΕΟΣ τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς, ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Prov. Cap. X. verſ. 26.

Quod acetum eſt dentibus, & fumus oculis, is piger eſt his, qui ſe miſerunt.

Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: ſic piger his, qui miſerunt eum.

REddimus nos חֹמֶץ, *chomets*, *acetum*. LXX. ὄμφαξ, quæ vox propriè notat *uuam immaturam*, σαφυλὴν ἔτι ὀξίζουσαν, uuam acerbam, quæ ipſis coquis aceti loco inſeruit. Affine Hebraico noſtro Turcarum modernorum *cham üziim*, *uua immatura*. *Meninzk. Lex.* 2377. Apud *Heſychium* ſunt ὄμφακες πάντα τὰ αὐςηρὰ ϗ ὄξεα, auſtera omnia & acida. Omne hoc חֹמֶץ dici poteſt, quod particulis ſuis pyramidalibus & uncinatis gingiuas conſtringit, & certum quendam dolorem ſiue ſtuporem excitat. Quinimò hujusmodi acerbis, adſtringentibus, damnum patiuntur gingiuæ & dentes: ut quoque *fumo* afficiuntur *oculi*, quoniam ſalia volatilia oleoſa fumi teneras oculi membranas pungunt, vellicant, & contrahendo fibras lacrymas glandulis exprimunt, tandemque viſum debilitant. Fumus de ſe ipſo ita:

Sunt mihi ſunt lacrymæ, ſed non eſt cauſa doloris,
Eſt iter ad cœlum, ſed me grauis impedit aër:
Et qui me genuit, ſine me non naſcitur ipſe.

Conſtat ex hactenus dictis, *dentibus* nociuum eſſe *acetum*, *fumum oculis*. *Is piger eſt his, qui ſe miſerunt.* Ὥσπερ ὄμφαξ ὀδοῦσι βλαβερὸς, ϗ καπνὸς ὄμμασιν, ἔτως παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ. *Iniquitas* proin omnis juxta LXX. Piger in ſpecie, ſeruus, cujus occupat torpor pectora, Miniſter ſeu Legatus res Principis negligenter peragens, Paſtor turpi deſidia torpens, miles ignauus, ſomno indulgens, hi omnes Dominis ſuis non ſolùm non proſunt, ſed quàm maximè nocent, eos ad iram commouent, imo ignauiâ ſuâ Reipublicæ, Exercitui, Familiæ lachrymas exprimunt, *ut illorum dentes bile excitata ſtupefacti ſtrideant, & collidantur, & oculi caligantes hebeſcant præ furore, conceptam verò iram atque furorem omnem in ſocordem illum miniſtrum tandem effundant.*

De *aceto* porrò monendum, microſcopii ope in eo conſpici tum particulas ſalinas utrinque acutas, medio cauas, veluti ſcaphæformes, partim innumeras anguillulas repentes, & ſaporem acidum non his tribuendum eſſe, ſed illis, quod vel inde patet, quia vermiculi hi hyeme emoriuntur, & in acerrimo ſæpe aceto ſunt inconſpicui. *Leeuwenh. Anat. & Contemp.* p. 3.

Prov. Cap. XV. verſ. 13.

Lætum cor exhilarat vultum, at in mœrore cordis langueſcit ſpiritus.

Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi dejicitur ſpiritus.

EX conceptu genuino de binis his affectibus animi, expoſito alibi, colligere licet facile, quomodo *lætum cor*, καρδία εὐφραινομένη, *gaudium* in vultu veluti in ſpeculo exhibeat, ſanguine ex thalamis cordis forti niſu expulſo, facie hinc rubeſcente, collo extento, oculis micantibus, corpore toto agili, pedibus alleuatis, voce ſonora, membris omnibus ad motus obeundos diſpoſitis. Quomodo è contra *in mœrore cordis langueſcat ſpiritus*, ἐν δὲ λύπαις (πρόσωπον) σκυθρωπάζει. Heic quippe tetrica fit facies, in vultu palleſcente ſunt ſigna dolentis, contrahitur collum, concidunt genæ, tremit lingua, debilitatur vox, plumbei fiunt pedes, graue redditur totum corpus. Læti vultus exemplum vidimus Gen. XXXIII. 10. in Eſauo, muneribus fraternis placato, cujus *faciem vidit* Jacobus *quemadmodum videtur facies Elohim.* Quum contra Caino deſperato *concideriſ vultus.* Gen. IV. 5. Venuſtæ Thamaris amore *cruciatus* ita fuerat Amnon, ut *ſeſe in morbum conjecerit.* 2. Sam. XIII. 2. 4. Nehemiam adeò *triſtem* reddidere Hieroſolymæ fata, ut hunc in modum eum adlocutus fuerit Artaxerxes: *Cur triſtis eſt vultus tuus, quum non ægrotes? non poteſt id fieri, quin corde habeas, quod doleat. (Quare vultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non videam? non eſt hoc fruſtra: ſed malum neſcio, quod in corde tuo eſt.)* Neh. II. 1. 2. Hinc curæ Græcis audiunt γυιοκόροι, θυμοδακεῖς μελεδῶνες, θυμαλγεῖς, θυμοβόροι, *Horatio edaces & mordaces.* Nos Germani, *der Kummer friſſet ihn.*

Prov. Cap. XV. verſ. 17.

Præſtat cœnula ex oluſculo cum amicitia boui ſaginato cum odio.

Melius eſt vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum ſaginatum cum odio.

TObh arychath jarak, טוֹב אֲרֻחַת יָרָק, *bonum viaticum oleris*, ξενισμὸς μετὰ λαχάνων. Tigurini nos in Vernacula noſtra, *ein grünes Kräutlein*, vel *beta* ſola, quam *Kraut* vocamus, vel olus omne, olerum cœna, quæ pauperum eſt, *cœna terreſtris Plauto*, *cœna exſanguis Athenæo*, *inemptæ dapes Virgilio*. Eſt יָרָק *jarak* olus omne, appellatum ita à virore. יָרָק *jerek*, *viror*, *viriditas*, omne χλωρὸν. A יָרָק fortè, k ſi vertas in z, eſt Polonorum *Jarzyná*, olus. Cœnæ huic oleraceæ opponitur in Textu שׁוֹר אָבוּס *ſchor abbus*, μόσχος LXX. βοῦς σιτευτὸς Theod. Aquilæ βοῦς φαττιαζόμενος q. d. *præſepiatus*, Nobis *bos ſaginatus*, *ein gemäſtetes Rind*. Apud nos, & ubicunque jumentorum eſt vel prouentus vel commercium, nemo non colonorum nouit, bouem ſaginandum præſepi alligari potius quàm aratro, neque è ſtabulo emitti niſi ad paſcua pinguia, & fontes. Labor uti alimentum ſuperfluum, pingue cumprimis, conſumit, ita conſeruat quies. Id eſt, quod haud ignorant, qui alitibus ſaginandis vacant. Conſtat ὡς ἐν παρέδῳ vel ex hoc Solomonis teſtimonio, bouinam carnem haud fuiſſe contemptui in conuiuiis ſolennibus, imò regiis, ut nunc eſſe ſolet. *Mactans Adonias oues & boues & pinguia pecora juxta lapidem Soheleth, qui ſitus erat prope fontem Rogel, inuitauit omnes fratres ſuos, filios ſcilicet Regis, atque cunctos viros Jehuda, ſeruos Regis. (Immolatis Adonias arietibus & vitulis, uniuerſis pinguibus, juxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit uniuerſos fratres ſuos, filios regis, & omnes viros Juda, ſeruos regis.)* 1. Reg. I. 9. *Mactauit Ahab multas oues & boues* (Joſaphato nempe Regi) *ſimulque populo, quem ſecum habuit.* 2. Paralip. XVIII. 2. Grauem en querelam Prophetæ Jeſ. XXII. 13. *En lætitia & gaudium, cædendo boues, oues mactando, edendo carnes, & bibendo vinum. (Ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum.)* Confer, quæ hanc in rem expoſui ad 1. Reg. IV. 23. ubi panis Solomoni quotidianus præter alia fuiſſe leguntur *decem boues ſaginati, & viginti boues paſcales, centumque oues.* Eſt facilis verborum Textus noſtri ad uſum moralem applicatio. Qui ſua, quamuis tenui, ſorte eſt contentus, pacis & tranquillitatis amans, optimæ DEI Prouidentiæ confiſus, ab affectibus animi tumultuoſis abripi neſcius, digerit benè oluſcula ſua, & in alimentum corporis ſui facilè conuertit: quum contra, qui inuidiæ ſtimulis agitatur, aut iræ furore compellitur, cui pectus felle madente fluit, ſeſe conſumat ipſum, ut pallor horribiles genas coloret, & macies infelix oſſa denudet, & lautiſſimi quique cibi vertantur in venenum erodens. Sunt ſalubriores certè ipſi pacificorum inſalubres aliàs cibi, quàm litigioſorum, & inuidorum ſaluberrimi quique. Præſtat aqua, in pace epota, vino generoſiſſimo, cui comes eſt odium & rixa. Vaſa lignea argenteo ſuppellectili.

Prov. Cap. XV. verſ. 19.

Via pigri velut ſentibus obſita ſqualet. —

Iter impiorum quaſi ſepes ſpinarum. —

ESt חֶדֶק *chedek*, ex ſpinarum, vel fruticum ſpinoſorum genere, & eorum quidem, ex quibus ſepes fiunt. LXX. ὁδοὶ ἀργῶν ἐρριμέναι ἀκάνθαις. Symmachus: ὁδοὶ ὀκνηρᾶ ὥσπερ φραγμὸς ἐξ ἀκάνθαις. In generali ſpinarum notione commodè ſubſiſtere poſſumus cum Græcis Interpretibus, & ſanè hodie *diken* Turcis ſpinam, aculeum denotat. Nolumus tamen *dicam* impingere vel ſcribere iis, qui hunc illumue ſpinoſum fruticem pro *chedek* aſpiciunt. Nil patitur detrimenti applicatio *ad pigrum, qui ſemper cunctatur, ſemper hæret, ut ſi per ſepem ſpinarum ſemper tranſiliendum eſſet; ipſe ſibi fingit impedimenta, cauſasque morandi & tricandi. Stat aut jacet, neque promouet hilum. Illi ſimilis apud Horatium:*

Ruſticus expectat, dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis æuum.

Urſin.

Urſin. Arboret. Bibl. c. 25. cui placet *Paliurus*. Sanè ſpinas ejus celebrant Poëtæ. *Virgil. Eclog.* V.

Pro molli viola, pro purpureo Narciſſo
Carduus, & ſpinis ſurgit Paliurus acutis.

Hunc Paliurum ad viuam ſepem conſerendam commendat inter alios frutices *Columella* L. XI. c. 3. *Kaba dikem*, voce haud abſimili noſtræ *chedek*, nuncupant Turcæ. *Meninzk. Lex.* p. 2112. Huic commodè conferri poteſt non ſolùm *piger*, ſed quoque Judex δωρεοφάγος, *ſpinæ*, חֵרֶק, *ſimilis — ſepe ex ſpinis contexta ſpinoſior. (Qui optimus in eis eſt, quaſi paliurus: & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe.)* Mich. VII. 4.

Sauciat atque rapit ſpinis Paliurus acutis:
Hoc etiam judex ſemper auarus agit.

Intelligi autem debet Paliurus ille Africanus, in Orientalibus Regionibus frequens, qui *zizyphi* nomine alias venit. *Dod. Jujubæ majores oblongæ* C. B. Sed placet *Lycium* aliis, ut *Druſio*, quod arbor hæc *hadac* vocetur in *Pandectis Medicis*. Cl. *Hillero Hierophyt.* P. I. p. 485. *Prunus ſylueſtris*, ſeu *Acacia Germanica* C. B. *Kara diken* Turcis. *Meninzk. Lex.* p. 2113. Suo abundet quilibet ſenſu.

Prov. Cap. XVI. verſ. 4.

Omnia operatur DOMINUS propter ſe, impium quoque ad diem malum.

Uniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt DOMINUS: impium quoque ad diem malum.

FLuit ex idea de infinitis DEI perfectionibus ultrò, non indigere DEUM quoquam, & tamen poſſidere omnia: principium eſſe & finem: emanare ab eo omnia, & redire ad eundem veluti per reflexionem. In operibus creationis, conſeruationis, directionis ſeu prouidentiæ, electionis æternæ congruere omnia infinitis perfectionibus, tendere quæcunque ad Gloriam DEI, ad manifeſtationem Potentiæ, Sapientiæ, Bonitatis, ſanctitatis, juſtitiæ, miſericordiæ Diuinæ. Ex parte DEI nil contingere caſu: haud derelinquere, quod Architecti ſolent, fabricam mundi conditam, ſed momento quouis liberrimè regere corpora, imo corpuſcula quæuis, ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Rom. XI. 36. non cadere paſſerem de tecto, non pilum de capite absque DEI voluntate regente & efficiente: *impium quoque* paratum eſſe *ad diem malum*, οἱ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλένται. Minimè tamen eſſe DEUM authorem peccati, ut Sol occidens non eſt tenebrarum nocturnarum cauſa. Alius eſt fori, explicare prædeſtinationem impiorum æternam ad tremendum illum ultimi judicii diem. Exclamantem audi diuum Gentium Doctorem, quisquis myſterium hocce haud capis. Rom. XI. 33. 34. 35. Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως ΘΕΟΥ. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν ΚΥΡΙΟΥ; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; Noſtri interim ſit officii, quod ſana dictitat ratio, optimo huic & ſoli efficienti DEO, à quo, quæ habemus, ſunt omnia, grates & habere & agere haud intermorituras unquam, in aduerſitatibus voluntati ejus ſanctiſſimæ ac gratioſiſſimæ confidere, eum amare, timere, in omnibus actionibus noſtris glorificare. DEUM *timere, & præcepta illius ſeruare, nam in hoc conſiſtit omnium hominum perfectio.* (DEUM *timere, & mandata ejus obſeruare: hoc eſt enim omnis homo.)* Eccleſ. XII. 13.

TAB. DLXXIX.

Prov. Cap. XVI. verſ. 11.

Statera, bilanx, judicium DOMINI ſunt, (a) omnia pondera opus ejus ſunt.

(a) Ebr. Lapides facculi, nam olim lapides pondera erant, qui reponebantur in facculis.

Pondus & ſtatera judicia DOMINI ſunt: & opera ejus omnes lapides facculi.

TEmperauit DEUS *omnia menſura, numero, pondere.* Sap. XI. 22. (21.) Teſtimonium huic veritati præbet totum uniuerſum, quoduis in eo corpus, maximum, medioxumum, minimum, horumue actiones & paſſiones. Hoc eodem modo ordinata ſint oportet omnia in ſocietate humana, quæ absque legibus, ſpeciatim commercii intuitu, ſubſiſtere nequit. Cogita, quàm terribilis foret rerum humanarum confuſio, ſi ſublatis motus, Statices & Mechanicæ regulis uncia auri craſtino die penderet decem, perendie binas uncias: ſi ſtatera hinc ab octiduo eſſet mutata ab illa, hodie juſta, cras injuſta. Propterea, & ut præueniretur omni dolo, eam ſibi curam ſumſerunt Principes omnes & Respublicæ, ne Indis quidem & Garamantis exceptis, ut menſuras ſolidorum & fluidorum, Perticas, Pedes, Digitos, Pondera, Nummos, pro communi uſu neceſſaria ſeruarent juſta, & pro norma ponderum ac menſurarum Archetypa reconderent inter Archiuorum pretioſa.

Primum, quod in Textu occurrit, vocabulum, eſt פֶּלֶס, quod LXX. reddunt ζυγὸς, nos *ſtateram, Gewicht*, rectiùs poſueris *Boltz-* oder *Schnell-Waag*, quæ vectis eſt heterodromus inæqualium brachiorum, quorum breuiori appenditur corpus ponderandum, longiori libra aliudue pondus. Fundatur ἀκρίβεια ſtateræ Lege conſtanti Mechanicâ, quâ diſtantiâ minoris ponderis A B. ab Hypomochlio B. ſeſe habet ad diſtantiam majoris ponderis B C. ſiue brachium longius A B. ad breuius B C. ut majus pondus D. ad minus E. Fig. I.

מאזני ſiue מאזנים, Aquilæ Στάθμος, *bilanx*, vectis æqualium brachiorum ſiue lancium A B. B C. Fig. II. ubi linea directionis cadit per Hypomochlium ipſum B. perpendiculariter, & iterum ſeſe habet brachium A B. ad brachium B C. ut pondus D. ad pondus E.

אבני כיס, LXX. Στάθμια, Nobis *pondera, Gewicht-Steine*, Theodotion ex Originali vertit Στάθμια Μαρσίππια, Vulgata *lapides ſacculi*, quod olim pondera, eaque lapidea, ſaccis fuerint incluſa, ut commodè vel lancibus imponi, vel appendi poſſent. Ut adhuc nos Germani hujusmodi pondera, ad quorum normam examinamus alia, nuncupamus *Pfund-Stein*, q. d. lapides libræ, licet vel ex ferro conſtent, vel ex ære alioue metallo, aut ligno. Eſt proin vocabulum hocce ſtateræ atque libræ commune, denotans pondera ipſa.

De his omnibus nunc, de *ſtatera, bilance, ponderibus* pronuntiat ſapientiſſimus Rex, *judicium* eſſe DOMINI, *opus ejus*, παρὰ ΚΥΡΙΩ, τὰ ἔργα αὐτῆ δίκαια. DEUM ipſum Authorem eſſe Staticæ atque Mechanicæ, acceptum referre homines donum, ſiue gratiam, excogitandi & fabricandi hujusmodi inſtrumenta tantopere in vita ciuili neceſſaria: rationem eſſe reddendam DEO de ſtatera aut bilance juſta, injuſtaue, id quod vult מִשְׁפָּט לַיהוָה, *judicium* DOMINO. Ubi ὡς ἐν παρέδῳ monendum, omnium artium atque ſcientiarum inuentarum ſeu inueniendarum gloriam unicè tribuendam eſſe DEO. Ita Adamus edoctus fuit à DEO in opificio ſartorio. Gen. III. 21. *Fecit DEUS ipſi Adam & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos.*

Prov. Cap. XVI. verſ. 15.

Serenus vultus Regis vita eſt, & gratia illius velut nubes imbris ſerotini.

In hilaritate vultus Regis vita: & clementia ejus quaſi imber ſerotinus.

OCcaſione hac multa poſſent in medium proferri tum de mira vultus pro variantibus animi paſſionibus mutatione, tum de neceſſitate & pretio imbris ſerotini intuitu fructuum maturandorum, ſed de utraque hac materia diſcurſus fecimus alibi.

Prov.

PROV. Cap. XVI. v. 11.
Statera, bilanx, Domini judicium.

Spr. Sal. Cap. XVI. v. 11.
Die Wage iſt vom Herrn.

G. Lichtensteger sculps.

Prov. Cap. XVI. verſ. 24.

Fauus mellis eſt amœnus ſermo, animi dulcor, & oſſium medela.

Fauus mellis compoſita verba, dulcedo animæ ſanitas oſſium.

PSal. XIX. 11. *Magis expetibilia* Decreta DEI, *quàm ſit aurum vel præſtantiſſimum atque plurimum, & dulciora melle & fauo ſtillantibus. (Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem precioſum multum: & dulciora ſuper mel & fauum.)* Ita heic אִמְרֵי נֹעַם *imre noam*, *eloquia jucunditatis*, λόγοι καλοὶ, ſermones qualescunque politi, comti, utiles, quales hominem ratione utentem decent, ſunt צוּף דְּבַשׁ *tſuph debaſch*, Κήρια μέλιτος, *faui mellis*, propriè melle fluentis, vel mel ipſum ex hujusmodi fauis ſtillans, de cujus grata dulcedine alibi egimus plura: hujusmodi ſermones ſapientes, præſertim ex Verbo DEI mutuò petiti, ſunt & corpori & animæ apprimè proficui, מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ *mathok lannepheſch*, *dulcedo animæ*, וּמַרְפֵּא לָעָצֶם *umarphe laatſem*, & *medela oſſi*, γλύκασμα δὲ αὐτῆ ἴασις ψυχῆς, Symmachus & Theodotion, γλυκύτης ψυχῆς, καὶ ἴαμα ὀστέων, ſalutaria toti corpori, pro quo ſumuntur heic *oſſa*, corporis fulcimenta.

Prov. Cap. XVII. verſ. 3.

Ut excoctor argentum, & fornax aurum, ita explorat corda DOMINUS.

Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat DOMINUS.

UTut in metallorum venis partes impuriores, vel metallicæ ignobiliores nobilioribus intimè ſint ſociatæ, & arctiſſimè commixtæ, ut hæ rarò in conſpectum veniant, ignis tamen penetrantiſſimâ ſua vi heterogeneas ſeparare, & homogeneas unire valet, præuia nempe liquatione. Ita DEUS, qui ignis cluet conſumens in ſacris paginis, exquiſitiſſime nouit diſtinguere & ſeparare cogitata noſtra, ſeu bona, ſeu mala, in profundis licet cordis penetralibus latentia.

Prov. Cap. XVII. verſ. 12.

Satius eſt virum occurrere urſæ orbæ, quàm ſtulto in ſtultitia ſua.

Expedit magis urſæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua.

Vid. 2. Sam. Cap. XVII. verſ. 8.

Prov. Cap. XVII. verſ. 22.

Cor lætum bonam facit valetudinem, mens autem triſtis exhaurit oſſa.

Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exiccat oſſa.

Vid. Prov. Cap. XV. verſ. 13. Cap. XVIII. verſ. 14.

Prov. Cap. XVIII. verſ. 14.

(a) Mens viro (digna) valetudinem ejus leuat, mentem autem adfectam paſſionibus quis leuabit?

(a) Mens virilis. Hebr. Spiritus viri.

Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam; ſpiritum verò ad iraſcendum facilem, quis poterit ſuſtinere?

COincidunt hæc cum Prov. XVII. 22. לֵב שָׂמֵחַ *lebh ſameach*, Καρδία εὐφραινομένη, *cor lætum*, idem eſt quod רוּחַ אִישׁ *ruach iſch*, Aquila & Theodotion πνεῦμα ἀνδρὸς, *ſpiritus viri*, animus fortis. Qui ſub prouidentia DEI viuit tranquillus, in DEO lætus, lætis animi ſui cogitationibus ſociam dat fortem ſemper & æqualem ſanguinis ex thalamis cordis expulſionem ad capillaria usque vaſa totius corporis. Accommodare ſe is nouit qualicunque ſtatui, fauente fortunâ eſt hilaris, recedente haud demiſſus. Procedunt ritè ſecretiones omnes, perennat ſanitas. Quinimò ut hilaritate vinci poſſunt calamitoſa etiam fata, vel facile ſaltem tolerari, ita regulari ſemper ſanguinis motu grauiſſimi morbi ſuperari. ὑπερνικῶμεν Rom. VIII. 37. Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· διωκόμενοι, ἀλλ' ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι 2. Cor. IV. 8. 9. Quum contra רוּחַ נְכֵאָה *ruach necheah*, ὀλιγόψυχος ἀνὴρ, puſillanimis homo, propter prædominantem liquidi neruoſi in exteriora corporis fluxum. Triſtitiâ & cordis anxietatibus premitur ita, ut ſanguinis & ſpirituum motu langueſcente oſſa ſiccentur, totum corpus infirmetur, tandemque rodentibus curis, morbisque variis conſumatur. *Euripides.*

Λυπαὶ γὰρ ἀνθρώποισι τίκτουσι νόσους.

Menander.

Πολλῶν Φύσει τοῖς πᾶσι ἀνθρώπων κακῶν
Ὄντων, μέγιστον ἐστὶν ἡ λύπη κακῶν.

Cum natura cunctis hominibus mala multa
Hæreant, maximum eſt triſtitia malum.

Ouid. L. I. Pont.

Jam mihi deterior canis aſpergitur ætas:
Jamque meos vultus ruga ſenilis arat.
Confiteor facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt:
Anxietas animi, continuusque labor.

Prov. Cap. XIX. verſ. 12.

Ceu fremitus Leonis eſt ira Regis, gratia autem illius tanquam ros in herba.

Sicut fremitus Leonis, ita & regis ira: & ſicut ros ſuper herbam, ita & hilaritas ejus.

ADeò ſunt πολύλαλοι Orientales Gentes, ut non ſolùm uni eidemque animali diuerſa dent nomina pro varia ætate, ſexu, colore, magnitudine, circumſtantiis aliis, ſed quoque pro variantibus actionibus: ita heic vox נָהַם *naham* ſumitur duntaxat pro rugitu Leunculi, כְּפִיר *cephir*. Ut quoque Jeſ. V. 29. *Rugit ſicut Leonum catuli.* Sed Chaldæi & Arabes ſumunt illam pro rugitu omni. Significat aliàs *fremere*, gemere, Jeſ. V. 30. *Frendet in eum iſto die, ſicut mare fremit. (Sonabit ſuper eum in die illa ſicut ſonitus maris.)* Ita & de Leone *Virgilius Æn.* L. IX. & XII.

- - *fremit ore cruento.*

Lucanus L. I.

- - *vaſto & graue murmur hiatu.*
Infremuit. —

Seneca in Oedipo.

- - *ceſſat irati fremitus Leonis.*

Plin. L. VIII. c. 16. *Ubi ſæuit in viros, prius, quam in fœminas, fremit. Licentius* Hipponenſis de Proteo.

Spumat aper, fluit unda, fremit Leo, ſibilat anguis.

Oppianus Cyneget. L. IV.

— ἐρίβρεμος ἠΰκομος λὶς.

— *Grauiter fremens benè jubatus Leo.*

Haud

Haud unâ vice cum Leone comparantur Reges, imo cum Leone frémente Prov. XX. 2. *Terror Regis eſt perinde ut rugitus Leonis: qui illum prouocat ad iram, peccat contra animam ſuam.* Nam *ira regis mortis eſt nuntius* Prov. XVI. 14. De Pharaone Ezechiel. XXXII. 2. *Leunculo Gentium aſſimilatus es.* In additamentis ad Librum Eſther à DEO flagitat heroina hæc, ut ſibi largiatur λόγον εὐρυθμον ἐνώπιον τῦ λέοντος, ſermonem comptum coram Ahasuero Rege. Et intelligunt communiter Interpretes liberationem illam Pauli ἐκ ςόματος λέοντος 2. Tim. IV. 17. de Nerone, cumprimis Patres, *Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, *Euſebius*. Huc quadrant duodecim illi Leones in gradibus Throni Regii Solomonei, qui aderant in ſymbolum potentiæ regiæ. Sic quoque ad Thronum *Hori* Leones poſuere Ægyptii, ὑπὸ τὸν θρόνον τῦ Ὥρε λέοντας ὑποτιθέασι. Lege *Hori Apollinis Hieroglyph.* L. I. c. 17.

Sed quemadmodum irâ frendens Rex Leonis ad inſtar frementis omnia terrore implet, ita eſt è contra *gratia illius ut ros in herba*, ὡσπερ δρόσος ἐπὶ χόρτῳ, ἔτως τὸ ἱλαρὸν αὐτῦ. Prov. XVI. 15. *Serenus vultus Regis vita eſt. (In hilaritate vultus regis vita.)* De balſamica roris virtute actum eſt alibi, & experientia comprobatum, plus prodeſſe languentibus plantis unicum rorem, quàm pluuiam decuplam.

Prov. Cap. XIX. verſ. 13.

— Uxor autem rixoſa ceu tectum jugiter perſtillans.

— Tecta jugiter perſtillantia ligitioſa mulier.

QUi Philoſophiam naturalem vel primis deguſtauit labris, eum latere nequit, *guttam cauare* non ſolùm trabes, conclauia, ædes, ſed quoque *lapides*, ſcilicet *non vi, ſed ſæpe cadendo.* Ita מְדְיַנֵי אִשֶּׁת, vi vocis *contentiones mulierum*, Symmacho μάχαι γυναικὸς, ἀντιδικίαι γυναικὸς, LXX. μίσθωμα ἑταίρας, *merces meretricis*, jurgia, rixæ, & de rebus nauci contentioſæ ſermocinationes, quibus integræ familiæ veluti ſuffoſſæ tandem cadunt, Socratis ipſius & Xantippes ſanitas conteritur, liberi matris indolem exprimentes malè educati ad querelas aſſurgunt & ſocietatis damna. Reſpondet motui continuato in Phyſica renouata ſemper contentio, continuata ira in Ethica, quibus paſſionibus veluti totidem repetitis concuſſionibus infirmatum corpus tandem ruinoſæ ad inſtar ædis corruit. Χειμὼν κατ' ὄικες ἐςὶ ἀνδρόσι γυνὴ. Quàm ſit gutta quoque cauans *merces meretricis*, magno rerum ſuarum & œconomiæ damno experiuntur, qui hujusmodi proſtibula ære, imo auro & argento, ne & ipſi proſtituantur, fouent. Utrique Græcorum Interpretum Verſioni quadrat Hiſpanorum veriuerbium: *De la mar la ſal, de la muger mucho mal.*

Prov. Cap. XIX. verſ. 15.

Pigritia ſoporem parit. —

Pigredo immittit ſoporem. —

FAto, ſed ſapientiſſimi DEI prouidentiſſimo, homo, dum in ſudore vultus ſui panem comedit, labore corporis & animi ſanitatem ſuam ſuſtentat: mouentur fibræ omnes, atteruntur continuo affrictu viſcoſa fluida, promouetur ſanguinis circulus, ritè procedunt ſecretiones, excrementitium omne ſeparatur ab utili, roborantur nerui, muſculi. Hæc ni fierent, breui conſumeremur mortales laboribus. Id ipſum è contra, quod damnoſum eſt Statui Politico & Oeconomico, ſummè eſt noxium ſanitati. Ex torpenti deſidia condenſantur fluida, langueſcunt fibræ, ſufflaminantur ſecretiones, concreſcunt partes viſcoſæ & obſtructiones gignunt, innumerorum morborum communem matrem: irrepit negligentia, negligitur rei priuatæ & publicæ commodum, conſumuntur bona vel hæreditaria, vel acquiſita, ut magnis tandem paſſibus accedat paupertas. Quem triſtem deſidiæ exitum prædicit Sapientiſſimus Rex hujusmodi inutili terræ ponderi Prov. VI. 9. 10. 11. *Quamdiu piger dormies? Ecquando à ſomno tuo ſurges? Paululum dormiendum, paululum dormitandum, paululum complicandæ manus ad dormiendum. At interim ceu viator veniet egeſtas tua, & inopia tua ceu vir ſcuto munitus. (Usquequo piger dormies? quando conſurges è ſomno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus tuas, ut dormias: Et veniet tibi quaſi viator egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus.)* Eſt reuera deſidioſa vita mors politica, moralis & ciuilis. Viuum ſe ſepelit piger. Inutilis redditus huic ipſi labori, quo vitam ſuſten-

ſtentare debet. Prov. XIX. 24. *Piger manum ſuam in patinam inſerit, nec eam ad os ſuum retrahit. (Abſcondit piger manum ſuam ſub abſcella, nec ad os ſuum applicat eam.)* Quibus verbis intelligi debet non ſolùm id, quod Latini exprimunt per *manum habere ſub pallio*, ſed talis torpor, quo corporis membra ſtupefiunt, ut vix ſuffenæ ſint vires bolis ingerendis in os, vix amiciendo corpori.

TAB. DLXXX.

Prov. Cap. XX. verſ. 1.

(a) Ludicra res eſt vinum, tumultuoſa ebrietas: quicunque in hoc erat, nunquam ſapiet.

(a) Vinum ludicrum dicitur ab effectu, ebrii enim multa riſu digna committunt.

Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit ſapiens.

SUb titulo *vini* יַיִן (unde fortè eſt Græcorum οἶνος) & שֵׁכָר *ſiceræ*, intelligitur omnis μέθη, ut LXX. habent, omnis inebrians potus, omnes vegetabilium ſucci expreſſi, vel fluentes ſponte, cereuiſia, pomaceum, pyraceum, ſpiritus vini, vina omnia, utpote quæ immodicè hauſta inebriant, vi nempe aëris contenti valde compreſſi, & quia diſtentus nimio potu ventriculus truncum arteriæ deſcendentis premendo occaſionalis cauſa fit rapidiori ſanguinis ad cerebrum fluxui, unde confuſio in circulo, anomalia in fluxu liquidi neruoſi, & pendentibus inde cogitationibus mentis, ſermocinationes multæ eæque inſipidæ, jurgia, rixæ, profundus ſopor, artuum tremor, balbutiens lingua, morbi varii, vel ſubitanei, vel ſenſim irruentes, apoplexia, podagra, hydrops, conuulſiones, quæ omnia latius diducere nunc non vacat. Contentus ero explicatione eorum affectuum, qui in Textu ipſo memorantur.

Ludiera res eſt vinum, לֵץ הַיַּיִן *lets hajajin*, ἀκόλαστον οἶνος, καὶ ὑβριστικὸν μέθη, propriè, *deriſor vinum*. Irriſioni ſunt ebrio omnia, ſed & ipſe deridiculus omnibus. Peruerſum reddit vinum, לֵץ, *Letz-Kopf*. Confuſa fiunt illius cogitata, verba, actiones. Turpitudinis & ignominiæ notam ſibi inurit bibax pando Silenus aſello. Deridetur Noachus à filio Chamo: ad inceſtum prolabitur Loth, & æternam ignominiam binis nationibus, Ammonitis & Moabitis, affricat. Riſui eſt ebrius & ebria infantibus, unde ſoliti fuere Lacedæmonii liberis ſuis digito monſtrare, qui forte perfuſi fuere Baccho, faſtidium turpis vitii creaturi. *Heſiodus* in *Eoeis*.

Ὅστις ἄδην πίνει, οἶνος δὲ οἱ ἔπλετο μάργος.

Quicunque largiter bibit vinum, illi eſt ſtolidum.

Alter, nec minus triſtis ebrietatis effectus conſiſtit in jurgiis, rixis, verberibus. In prælia trudit inermem ebrietas, facitque, ut qui ſumto madefecerunt membra Lyæo, nuncupatis neminem non infeſtent votis. הֹמֶה שֵׁכָר *homeh ſchechar*, ὑβριστικὸν μέθη, *tumultuoſa ebrietas*. Non confuſi duntaxat diſcurrunt ſpiritus, ſed totus latex ſanguineus in anomalos cogitur motus; Diluuio veluti perit ratio, è Throno ſaltem dejicitur: Minas intonat lingua, fremunt labia, concutiuntur manus, quatiunt ſolum pedes, ferocem induit vultum ebrius. Unde eſt, quod Grammatici *Bacchum* deriuent ἀπὸ τῦ βάζω, vociferor, clamo, *Jacchum* παρὰ τὴν ἰαχὴν, à clamore, gemitu, rugitu, *Bromium* ἀπὸ τῦ βρόμε, à ſtrepitu, ſono. Intimæ familiaritatis amicum Clytum interficit Alexander ebrius, decollationem Johannis mandat Herodes, haud vaciuas dat aures Nabal Dauidi. *Apud quem eſt væ? apud quem eſt dolor? apud quem contentiones? apud quem nugæ? apud quem vulnera ſine cauſa? apud quem rubedo oculorum? Apud eos nimirum, qui vinum ſectantur, apud eos, qui veniunt ſcrutatum, ubi miſceatur. (Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cujus foueæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?)* Prov. XXIII. 29. Fidus eſt ebrietati Achates ſuperbia & magniloquentia. *Væ coronæ ſuperbiæ temulentorum Ephraim, & deciduo flori decori gloriæ ejus, quæ ſuper caput eſt vallis opimæ, percuſſorum vino. (Væ coronæ ſuperbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguiſſimæ, errantes à vino.)* Jeſ. XXVIII. 1.

Tertius arboris maledictæ fructus eſt ſtultitia; *quicunque in hoc errat, nunquam ſapiet.* πᾶς δὲ ἄφρων τοιέτοις συμπλέκεται. Quis enumeraret omnes ebriorum inſipientias? Ratio ſana juxta motum ſanguinis & ſpirituum inordinatum ſubſiſtere nequit. Exhauriuntur ingenii vires, & infauſta

PROV. Cap. XX. v. 1.
Ασωτία Ebriorum.

Hpr. Sal. Cap. XX. v. 1.
Des Weins schändlicher Mißbrauch.

G. Lichtensteger sculps.

32. Poſtremum enim ejus velut ſerpens mordet, & velut aſpis punget.

33. Si oculi tui ſpectabunt (c) meretrices, jam pectus quoque tuum peruerſa (d) cogitabit.

(c) Al. ſi ſpectas aliena, nam ebrios viſus fallit.
(d) Ebr. loquetur.

34. Erisque perinde ac ſi dormias in medio mari, aut jacens in ſummitate (e) mali.

(e) Chibbel ſumma pars mali, ubi funes colligantur.

35. (Tum dices) percuſſerunt me & non dolui: verberarunt me, ſed non ſenſi. Quando expergiſcar, rurſum inquiram illud.

32. Sed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus venena diffundet.

33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa.

34. Et eris ſicut dormiens in medio mari, quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo.

35. Et dices: verberauerunt me, ſed non dolui: traxerunt me, ſed ego non ſenſi. Quando euigilabo, & rurſus vina reperiam?

NAtiuis & viuis coloribus depingit Solomon ebrietatis turpe vitium cum fœdis ejus fructibus. Ne actum agere videar, haud repetam, quæ ex genuinis Philoſophiæ Naturalis fundamentis ſcripſi ad Prov. XX. 1. de natura nempe & proprietatibus tum vini, tum aliorum potuum inebriantium, & eorum viribus in corpus & mentem hominis.

Verſ. 29. *Apud quem eſt væ? apud quem eſt dolor? apud quem contentiones? apud quem nugæ? apud quem vulnera ſine cauſa?* τίνι οὐαὶ; τίνι θόρυβος; τίνι κρίσεις; τίνι δὲ ἀηδίαι καὶ λέγχαι; τίνι συνθλίμματα διακενῆς; Sanguine & ſpiritibus ex nimia vini ingurgitatione in motus anomalos raptis, & mente ipſa ſana veluti ex cardine ſuo emotâ, quis præſtolaretur, quæſo, niſi quod inſanum, turpe, noxium? clamores, rixas, querelas, amaræ prælia linguæ, verbera, cædes, ſaltus, choreas? Sed quid poſt, redeunte ad ſe ipſum mente, quàm lamentationes, querelas de tempore inutiliter deperdito, pecuniâ diſſipata, proſtrato honore, amiſſa ſanitate, quinimò planctus in altera vita æternos? ubi loco vini generoſi amphoræ integræ ſulphuris & picis ardentis, imo iræ diuinæ, erunt exhauriendæ. Ridiculum quid eſt, videre hominem lepore timidiorem mutatum in beſtiam ferocem, mutum in diſertum Oratorem, modeſtum in pyrgopolynicen. *Ouid.*

Tunc pauper cornua ſumit.

Apud quem rubedo oculorum? τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; quinimò ophthalmiæ ſeroſæ facies rubore & inflammatione ſuffuſa, tuberculis conſperſa. Quorum morborum cauſæ deducendæ veniunt partim à forti nimis ſanguinis per arteriam aſcendentem impetu, partim à violenta nimis extremarum arteriolarum dilatatione & relaxatione, partim à ſanguinis inſpiſſatione, & obſtructionibus, quibus tandem miſellum corpuſculum præcipitatur in Tremores, Paralyſes, Podagricos & Arthriticos Affectus, Hydropem, ut qui ſæpe per totius vitæ decurſum Nymphis nulla vota ſoluit, verſus vitæ diſſolutæ finem euadat ipſe amphora aquâ turgida.

Verſ. 30. Hujusmodi mala, quæ Solomo erotematicè exaggerat, non tam obruunt eum, qui per annum ſemel vel rarò plus æquo bibit, ex inaduertentia, quàm eos, *qui vinum ſectantur, apud eos, qui veniunt ſcrutatum, ubi vinum miſceatur,* ἐγχρονίζοντες ἐν οἴνοις, ἰχνεύοντες πῦ πότοι γίνονται, qui largæ potationis conſuetudinem ſibi adſciſcunt, quorum panis quotidianus copioſus meri hauſtus, omni veſpera vel per totum diem ebrii. Ubi ὡς ἐν παιδὸῳ deplorandus eſt triſtis conſuetudinis, in naturam transeuntis, effectus. Quotidiana proh dolor! nos conuincit experientia, non poſſe non vino deditos temulentiæ ἐγχρονίζειν, immorari, res omnes ſuas merſare in ventrem, ſui generis Alchymiſtarum genus, qui *aurum potabile* reddunt. Et facit hæc ipſa *altera natura*, ut vini intemperie quotidie licet oppreſſi miſeram ſuam vitam diutius, quàm quidem quis putaret, & ad ſenium usque trahant potius quàm ducant.

Verſ. 31. *Noli contemplari vinum, cum rubet, & quum phiala colorem ſuum reddit rectà procedentem.* Aliter LXX. μὴ μεθύσκεσθε ἐν οἴνοις, ἀλλὰ ὁμιλεῖτε ἀνθρώποις δικαίοις, καὶ ὁμιλεῖτε ἐν περιπάτοις. ἐὰν γὰρ εἰς τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια δῶς τὸς ὀφθαλμές σε, ὕστερον περιπατήσεις γυμνότερος ὑπέρ. *Nolite inebriari in vinis, ſed conuerſamini cum hominibus juſtis, & conuerſamini in locis deambulationis. Nam ſi in phialas & pocula dederis oculos tuos, poſtea ambulabis nudior piſtillo.* Maneamus in noſtra, quæ Textus originalis eſt, verſione. Non ſpectat monitum hoc naturæ conſultum, qui ex integro οἰνοποιήσεως proceſſu cauſas indagat rubedinis in vino, quanam nempe ratione illa protrahatur præuia fermentatione,

tione, & exaltatione particularum terrearum, earundemque intima cum aliis commixtione ex acinis & præſertim cuticulâ exteriore uuarum, quas rubras vocamus; ſed eum tangit, qui vinum adſpicit, ut adulter mœcham, πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, Matth. V. 28. Ita adſpexerat Eua pomum, Potipharis conjunx Joſephum, Achan pallium κοκκόβαφον. Diſtingui proin debet, & probè, viſus phyſicus à peccaminoſo, vitioſo, laudari ille, deplorari hic.

Verſ. 32. *Poſtremum enim ejus velut ſerpens mordet, & velut aſpis punget.* τὸ δὲ ἔσχατον ὥσπερ ὑπὸ ὄφεως πεπληγὼς ἐκτείνεται, καὶ ὥσπερ ὑπὸ κεράστου διακεῖται αὐτῆς ὁ ἰός. Utitur Rex noſter, *inter ipſa vitæ tentamenta, ſapiens* (ut *Ambroſio* cluet,) triſtes ebrietatis effectus deſcripturus, emphaticis admodùm expreſſionibus, dum illam comparat cum *morſu ſerpentis & aſpidis punctura.* In Textu Hebræo legitur pro *ſerpente* נָחָשׁ *nachaſch*, pro *Aſpide* vel *Baſiliſco* צִפְעֹנִי *tſiphoni*, alibi in Sacris צֶפַע *tſepha.* Jeſ. XI. 8. *Delectabitur lactens aſpidis antro, quumque fuerit ablactatus, inſeret manum ſuam in ſpeluncam Reguli,* צִפְעֹנִי *tſiphoni. (Delectabitur infans ab ubere ſuper foramine aſpidis: & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet.)* Jeſ. XIV. 29. *De radice Colubri naſcetur Regulus,* צֶפַע. Jeſ. LIX. 5. *Oua reguli* צִפְעֹנִי *excludunt. (Oua aſpidum ruperunt.)* Jer. VIII. 17. *Immittam in vos ſerpentes regulos* צִפְעֹנִים, *qui incantari nequeunt, mordebuntque vos, ait* DOMINUS. Ex Orientalibus hodiernis linguis affinis eſt Turcarum *efa* vipera. *Meninzk. Lex.* 310. Ex allatis modò Sacri Codicis Locis colligere licet, eſſe צִפְעֹנִים ſerpentes magnos, terribiles, admodùm venenatos. Sed quales ſint præcisè, non conſtat. Græcis audiunt nunc κεράστης, nunc ἀσπίδες, ἔγγονα ἀσπίδων, nunc ὄφεις θανατῶντες. Chaldæus ubique reddit תורמנין *hurmanin*, Syrus *hormanin*, cui affine Perſarum *marmana* pro ſæuo ſerpente. *Meninzk.* 4234. Aquila βασιλίσκος, ſic & Vernacula noſtra *Baſilisken*, Hieronymus *Regulos*, Münſterus *Hydros*, Junius *Hæmorrhoos*, Caſtalio *Viperas*, Latina noſtra *Aſpidem.* Quot capita, tot ſenſus. De ſerpente hoc, ſi Baſiliſcus eſt, memorat *Auicenna*, non ſolo interficere morſu, ſed & viſu & ſibilo, eſſe cubitum vel ſesqui longum. Cubitum duntaxat ei dant *Ælianus Hiſt.* L. II. c. 25. *Plinius* L. VIII. c. 21. *Aetius Tetrab.* 4. *Serm.* 1. c. 33. *Nicander Theriac.* v. 398. Sibilum indicare videtur ipſa vox *tſiphoni*, quo ſerpentes alios fugare dicitur *Nicandro*, *Archelao* apud *Ælianum*, *Plinio*, *Solino*, imo & interficere *Galeno* c. 8. *ad Piſon.* *Aetio*, *Damiri.* Adnotari inprimis meretur, quod *Iſidorus* ſcribit: *Sibilus idem eſt, qui & Regulus: ſibilo enim occidit, antequam mordeat, vel exurat.* Hebræo צֶפַע affine eſt Arabum *ſaphaa*, quod notat *flatu adurere.* Non quidem reperiri volunt ſerpentem hunc in Palæſtina, ſed quidem in Ægypto, Libya & Cyrenaica. Ægyptiis dicitur οὐβαῖον, & adhuc ὄβιος ſerpens quiuis, unde forſan eſt Græcorum ὄφις. Affine Turcarum *huffas*, ſerpentis ſibilantis & innoxii genus. *Meninzk.* p. 1777. Ægyptii aurei coloris Baſiliſco capita Deorum cinxerunt, & in Symbolis ſuis ejus imagine detractorem pinxerunt, ut videre eſt in *Horo Hierogl.* L. I. c. 1. II. c. 57. Ita & heic Solomo vini venenum Baſiliſcini vel Serpentini imagine. Quemadmodum enim totam ſanguinis maſſam inficit, condenſat, totumque corpus multiuariis morbis onerat, ita hoc morſu ſuo vel punctu ſubitò ſanguinem coagulat, hominemque enecat. Appoſitè proin ad αἰτιολογίαν noſtram Hieronymus Textum noſtrum reddit ita, *ſicut regulus venena diffundet*, poſt LXX. ὥσπερ ὑπὸ κεράστου διακεῖται αὐτῆς ὁ ἰός. *Mordere* & *pungere* ſunt Synonyma, Serpens mordendo pungit, & pungendo mordet, dentibus acutis. Unde & morſus ſerpentis *Nicandro* vocatur νύγμα, *punctio.* Ex hactenus dictis clarum, non prohiberi à Solomone uſum vini, ſed abuſum; injurios eſſe in Lenæi munera ſucci *Encratitas* modernos, Turcas volo, qui vini uſu prorſus interdicunt, tanquam *fel draconis* & *venenum antiqui ſerpentis*, ut probroſo nomine inſigniunt vinum *Manichæi*, & ne quidem pro uſu Sacræ Cœnæ admittunt. Nobile eſt DEI donum vinum, ſed modicè hauſtum & medicè. *Exhilarat cor.* Pſal. CIV. 15. *Exhilarat & Deos & homines.* Jud. IX. 13. *Inter munera DEI reponitur.* Jer. XXXI. 12. Hoſ. II. 8. CHRISTUS ipſe *aquam commutatam in vinum* propinandum dedit conuiuis. Joh. II. 8. Quinimo vinum adminiſtrauit in inſtitutione Sacræ Cœnæ. Timotheo Paulus ſuo ſuaſit vinum, ſed ὀλιγόφορον, διὰ τὸν στόμαχον. 1. Tim. V. 23.

Verſ. 33. *Si oculi tui ſpectabunt meretrices, jam pectus quoque tuum peruerſa cogitabit.* οἱ ὀφθαλμοί σε ὅταν ἴδωσιν ἀλλοτρίαν, τὸ στόμα σε τότε λαλήσει σκολιά. Hebræus Textus ſimpliciter habet זָרוֹת *zaroth*, ut LXX. ἀλλοτρίαν, *extraneas*, nempe *viſiones* & *fœminas.* Quadrat utrumque in vini Helluones. Externa objecta aliter vident ebrii quàm jejuni, ſæpe dupla, propter anomaliam in motu ſpirituum, qui aliter influunt in oculum dextrum, quàm ſiniſtrum. *Clemens Alexandrin. Pædagog.* L. II. c. 2. *Vino immodico lingua præpeditur, labra ſoluuntur, oculi detorquentur, cum præ humiditatis multitudine viſus tanquam in piſcina natitet, & mentiri coacti exiſtimant quidem omnia in orbem circumagi, numerare autem non poſſunt, quæ procul ſunt, tanquam ſint unica. Atqui duos Soles videre mihi videor, ebrius dicebat Thebanus ſenex.* Sed & viſu capiuntur alienarum, meretricum, inflammantur vino cupiditates, &, ratione throno dejecta, dominantur. *Ouidius:*

Vina parant animos Veneri.

Hinc apud *Ariſtophanem* vinum cluet ἀφροδίτης γάλα, *lac Veneris.* Conſecrata *Lampſacus Priapo*, quoniam ibi generoſiſſimorum vinorum eſt

prouentus. Huc pertinet Diui Pauli monitum Eph. V. 18. μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἔστιν ἀσωτία. Jungit idem Rom. XIII. 13. Κώμοις καὶ μέθαις, κοίταις καὶ ἀσελγείαις. Ultima Textus verba, *pectus quoque tuum peruerſa cogitabit*, vel, *os loquetur* juxta LXX. id volunt, vino madidum non ſolùm balbutire, ſed loqui abſurda, peruerſa, inhoneſta, male DEO & hominibus dicere.

Verſ. 34. *Erisque perinde, ac ſi dormias in medio mari, aut jaceas in ſummitate mali.* Καὶ κατακείσῃ ὥσπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, καὶ ὥσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι. Admittunt hæc verba iterum diuerſam exegeſin. Vertigine corripitur facile, qui in ſummitate mali eſt, ita quoque vino madidus: dormiens ibi vitam periclitatur omni momento: dormiens in ſuperficie aquæ cadit ad fundum, vel piſcibus marinis in prædam, id quod accidere poteſt jejuno quoque. Quod ſi dormiat is, qui ad clauum ſedet, nauim recturus, negligitur vel velorum neceſſaria contractio, vel dilatatio, tenſio aut remiſſio, & in momenta interitum minatur nauis: Ita & homo, ratione præditus à Creatore, ut ad ejus normam verba, geſtus, vitæ ſuæ actiones dirigat, id præſtare nequit vino perplutus. Egregia ſunt iterum, quæ in hanc rem ſcribit *Clemens Alexandrinus* l. c. *Videte naufragii periculum. Cor quidem multo potu obruitur: Temulentiam autem minis maris comparauit, in qua corpus tanquam nauis demerſum, turpitudinis profundum ſubiit atque dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum, gubernator autem, mens ſcilicet humana, ſupereminentis ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari verſans caligat, & propter procellæ tenebras à portu veritatis aberrat, donec in ſaxa mari latentia irruens ſeipſum in voluptates impactum perdiderit.* Poteſt & id accidere temulento, ut ſibi imaginetur, volui ſe in mari, & verſari in naufragii periculo, propterea res ſuas qualescunque projiciat è feneſtris, jactura earum vitam ſaluaturus, qualem Hiſtoriam ex Timæo recenſet *Lud. Cœlius Lect. Antiq.* L. XXVII. c. 2.

Verſ. 35. *Tum dices: Percuſſerunt me, & non dolui: verberarunt me, ſed non ſenſi. Quando expergiſcar, rurſus inquiram illud.* ἐρεῖς δὲ· τύπτουσί με καὶ οὐκ ἐπόνεσα, καὶ ἐνέπαιξάν μοι, ἐγὼ δὲ οὐκ ἤδειν. πότε ὄρθρος ἔσται, ἵνα ἐλθὼν ζητήσω μεθ' ὧν συνελεύσομαι; Fit nempe homo temulentiæ deditus ζῶον ἄλογον. Succumbat ratio ſub onere continuatorum exceſſuum neceſſe eſt: ſtupidi redduntur ſenſus interni externiue, eò quidem usque, ut *percuſſus non doleat, verberatus non ſentiat.* Diſcrimen en inter hominem ſtupidum & ratione utentem: patitur hic, & quod patitur, ſentit, ſed patiens eſt & generoſus, ille ſtipitis ad inſtar vel trunci inſenſilis. En tandem ideam peruerſi & obſtinati peccatoris! *Quando expergiſcar, rurſus inquiram illud.* Ita vini helluo: Mane rebibam, noua ſeſe hic vel ibi congregabit ſocietas, quam frequentare haud negligam. Quodſi Cyclopes exporrecto manè in cerebro malleent, erit noua ebrietas Medicina. Malum remedio pejus. Ita tandem miſer homo mancipium fit deprauatorum ſenſuum. Sed *væ his, qui manè ſe accingunt, ut ſectentur ſiceram, prorogantes id ad crepuſculum usque vino eos incendente. (Væ, qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum usque ad veſperam, ut vino æſtuetis.)* Jeſ. V. 11.

Prov. Cap. XXIV. verſ. 13. 14.

13. Mel comedis, mi fili, quoniam bonum eſt, & fauum dulce palato tuo.
14. Sic erit cognitio ſapientiæ animæ tuæ. —

13. Comede, fili mi, mel, quia bonum eſt, & fauum dulciſſimum gutturi tuo.
14. Sic & doctrina ſapientiæ animæ tuæ. —

NUmerarunt Judæi priſci mel inter res vitæ pretioſiſſimas pariter ac utiliſſimas. Sirac. XXXIX. 31. ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπῳ ὕδωρ, πῦρ καὶ σίδηρος, καὶ ἅλας, καὶ σεμίδαλις πυρὸς, καὶ μέλι. In cibum venit mel, in potum, in Medicinam, cadauera præſeruat à putredine. Hinc toties in Sacris recenſetur mel inter nobiliora terræ Cananææ producta. *Dedit ei, ut ſugeret mel de petra.* Deut. XXXII. 13. *Cibaret eum medulla tritici, & melle de petra te ſatiaſſem. (Et cibauit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle ſaturauit eos.)* Pſ. LXXXI. 17. *Mel ubi repereris, comede, quantum ſatis eſt.* Prov. XXV. 16. *Mel & oleum comediſti.* Ezech. XVI. 13. *Butyro & melle veſcetur, quicunque reliquus fuerit in terra. (Butyrum & mel manducabit omnis homo, qui relictus fuerit in medio terræ.)* Jeſ. VII. 22. Melle pro cibo uſos legimus magnos & ſanctitate & authoritate viros, *Simonem*, Jud. XIV. 9. *Jonathanem*, 1. Sam. XIV. 27. *Solomonem*, Cant. V. 1. *Johannem*, Matth. III. 4. CHRISTUM ipſum, Luc. XXIV. 42. 43. qui juxta prædictiones butyro debebat & melle veſci. Ex vetuſtiſſimis Cretenſium Annalibus legimus apud *Didymum*, Jouem infantem à Meliſſei, Cretenſium Regis, binis filiabus Amalthea & Meliſſa lacte caprillo & melle fuiſſe enutritum. *Lactant. de falſa Relig.*

lig. L. I. Apud *Antonium Liberalem* mentio fit Boei cauernæ, in qua vixerint ſacræ apes Jouis nutritiæ, ἱερὰι μέλιττοι τροφοὶ τοῦ Διός. Dicuntur & apes nutrices fuiſſe *Pindari*, πινδάρῳ τὴς πατρώας οἰκίας ἐκτεθέντι μέλιτται τροφοὶ ἐγένοντο ὑπὲρ τοῦ γάλακτος παρατεθεῖσαι μέλι. Perbellè proin comparat ſapientiſſimus Rex ſapientiam cum melle, quod & jucunditate ſe commendat, & utilitate. Ita & Eccleſiaſticus XXIV. 21. 22. (26. 27.) *Accedite ad me, omnes cupidi mei, & facite, ut fructibus meis impleamini. Nam memoria mei melle dulcior eſt, poſſeſſioque mea fauo mellito jucundior. (Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini. Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum.)* Quæ videntur petita mutuò ex *Theocriti Idyll.* 20.

\- - - ἐκ ϛομάτων δὲ
Ἔῤῥεί μοι Φωνὰ γλυκερωτέρα, ἢ μελικήρω.

\- - - *Ex ore autem*
Fluebat mihi vox dulcior fauo.

Nam & Siracides, qui paucis poſt Theocritum annis in Ægypto vixit, habet ὑπὲρ μέλιτος κηρὸν, forſan μελικήρα. Superſedeo enumerandis locis aliis tum ſacris tum profanis, ubi ſapientia, & in ſpecie eloquentia melli confertur. De melle autem ipſo, ejusque collectione plura legas ad Pſal. XIX. 11. Id duntaxat hac occaſione moneo, inſeruiiſſe *mel* veteribus pro *ſaccharo*, ut reuera non eſt niſi collecta ab apibus ſubſtantia ſaccharina, ſuccus ex plantis, inprimis floribus, exſuctus dulcis, unde eſt, quod pro regionum diuerſitate mel ipſum variet: pretioſiſſimum colligatur in Prouincia & Linguedocia, ubi copioſi ſunt Roſmarini, aliæque plantæ aromaticæ: ad Pontum verò Euxinum venenatæ ſit indolis & purgantis, ob copiam chamærhododendri.

Prov. Cap. XXV. verſ. 3.

Cœlum in (a) ſublimi eſt, terra in profundo, cor autem Regis imperueſtigabile.

(a) Alii legunt, ut ſit ſimilitudo.

Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile.

IN Textu originali legas שָׁמַיִם לָרוֹם וְאֶרֶץ לָעֹמֶק, *cœlorum in altitudine & terræ in profunditate*, LXX. ἐϱανὸς ὑψιλὸς, γῆ δὲ βαθεῖα. Aquila, εἰς βάθος. Nempe nec ibi nec hic poſſibilis eſt exacta dimenſio, ita *imperueſtigabile*, vel magis, *cor Regis*, καρδία δὲ βασιλέως ἀνεξέλεγκτος. In hoc tertio, imperueſtigabilitatis, igitur conueniunt. Sed alii diſſimilitudinem potius volunt: poſſe quidem Mathematicorum auxilio perueſtigari altitudinem cœli, & profunditatem terræ, ſed non arcana Regis. Admitti poteſt utraque explicatio, ſed placet tamen prior, quam diſtinctè exprimit Vernacula noſtra, *wie die Höhe des Himmels und die Tieffe der Erden nicht durchgründet werden kan, alſo iſt auch das Hertz des Königs unergründlich.* Cui pollicem prement dexterrimi quique Mathematici.

Prov. Cap. XXV. verſ. 4.

(a) Auferatur ſcoria ab argento, jam exibit excoctori vas.

(a) Ebr. remouere.

Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum.

EÒ tendit τὸ morale Solomonis, exauctorandos eſſe malâ gratiâ, & remouendos ab Aulâ Atheos & Adulatores. Verſ. 5. *Auferatur impius à conſpectu Regis, jam thronus ejus juſtitia firmus erit. (Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur juſtitia thronus ejus.)* Parabola deſumta eſt ab argento, ſeparando à ſcoriis, de qua ſeparatione alibi egimus plura.

Prov. Cap. XXV. verſ. 13.

Sicut (a) frigus niuis in tempore meſſis, ſic fidus legatus ei, qui ſe miſit, & reficit animum heri ſui.

(a) Ebr. Cuſpis niuis. Ein Eis-Zapf.

Sicut frigus niuis in die meſſis, ita legatus fidelis ei, qui miſerit eum: animam ipſius requieſcere facit.

ABſit, ut cogitemus, cadere per æſtatem niuem in Palæſtina, feruido nimis climate: ne hyeme quidem tantæ eſt ac in Europa durationis. Innuit haud dubiè Rex κρύο - vel χιοφυλάκια, parata in Regionibus illis calidioribus, ut feruida æſtate glacie refrigerare poſſent potum, id quod frequens eſt in Italia, Gallia & Hiſpania apud Magnates. Hoc vocant Galli, *boire a la glace.* Ipſa vox צִנָּת *tſinnath* vel צִנָּה *tſinnah* notat aliquid acutum, unde eſt, quod vertant nonnulli per *cuſpidem niuis*, LXX. habent ἔξοδον χίονος. Quodſi hanc vocem cum Aria Montano, & utraque Tigurina reddideris *per frigus*, *Kälte*, haud incommodè per צִנַּת שֶׁלֶג, *frigus niuis* intelligere poteris aquam niuis ad inſtar vel glaciei frigidam. Quadrat huc Germanorum expreſſio, *Schnee - oder Eis - kaltes Waſſer.* Hujusmodi frigidam arte parare licet mediante ſale armoniaco.

Prov. Cap. XXV. verſ. 14.

Nubes & ventus absque imbre eſt, qui (a) magnificè pollicetur, ſed præſtando fallit.

(a) Hebr. vir, qui gloriatur in munere mendaci.

Nubes & ventus, & pluuiæ non ſequentes vir glorioſus, & promiſſa non complens.

NΕφέλαι ἄνυδροι, Jud. v. 12. ſiue נְשִׁיאִים וְגֶשֶׁם אָיִן, *vapores & pluuia non*, ſcil. non ſequens, ſunt in ſenſu Phyſico nubes, quæ collectæ pluuiam breui ſecuturam promittunt, ſed accedente inprimis Borea, vel Euroboreâ iterum diſſipantur: in ſenſu morali Hypocritæ, ſimulatores & diſſimulatores, qui ante ſimulant ficto pia pectora vultu, & magno oris hiatu multa promittunt, quàm has illasue dignitates obtinuerint, ſed ex poſt *tacitorum* ordini inſcribi ſe patiuntur, corruptionis ſæpe vindices. *Qui magnam ſpem præbentes, ſe Eccleſiæ* (vel Reipublicæ) *utiles futuros eſſe, tamen non modò ſimulata pietatis ſpecie nihil proſunt, ſed & vitiis diſſimulatis plurimum nocent. Cartwright in Prov.* p. 1243.

Prov. Cap. XXV. verſ. 16.

Mel ubi repereris, comede, quantum ſatis eſt: ne eo ſatiatus euomas illud.

Mel inueniſti, comede, quod ſufficit tibi: ne fortè ſatiatus euomas illud.

OMne *nimium vertitur in vitium.* Sanitas quippe noſtra in mediocritate & proportione certa, infra & ſupra quam conſiſtere nequit. Μηδὲν ἄγαν, medium nam tenuiſſe beat. Generalis heic valet regula Epicteti vel Democriti: ἔστις ὑπερβάλλοι τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἂν γίγνοιντο. Exemplo heic eſt *mel*, præſtantiſſima res in cibo, potu, Medicina; reconditas in dulcedine ſua habet particulas acres, acidas, quæ in ventriculo euolutæ, & bilioſis ſociatæ harum aſſumunt indolem, ventriculi fibras rodunt, vellicant, ad contractionem ſtimulant, unde vomitus. Vetus eſt Græcorum Epigramma:

— καὶ μέλιτος τὸ πλέον ἐξι χολή.

— *Mellis etiam quod abundat, eſt fel.*

Ex verbis Textus, *mel ubi repereris*, conjicere licet, non loqui Solomonem de melle domeſtico, ſed potius de ſylueſtri, obuio paſſim in Scythiæ, Ruſſiæ, Poloniæ & ipſius Palæſtinæ ſyluis.

ſyluis. *Uniuerſa terra venit in ſyluam, & erat mel in ſuperficie campi, & venit populus in ſyluam, & ecce fluxus mellis. Jonathan verò extendit extremitatem virgæ, quam manu geſtabat, intingens eam in fauum mellis. (Omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. Ingreſſus eſt populus ſaltum, & apparuit fluens mel. Jonathan verò extendit ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis.)* 1. Sam. XIV. 25. 27. Eſt hoc ipſum μέλι ἄγριον, quo veſcebatur Johannes in deſerto.

Prov. Cap. XXV. verſ. 20.

Mœſto cordi carmen canere, perinde eſt atque detrahere veſtes tempore frigoris, aut nitrum aceto ſuperfundere.

Et amittit pallium in die frigoris, acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo.

HAud unam patiuntur explicationem hæc verba. לֵב רַע *lebh ra*, notat in proprio ſenſu *cor malum*, nonnullis malitioſum, bilioſum, hominem ad iram vel ex leuiſſima cauſa pronum, ſæua bile tumentem, aliis, ut nobis in utraque Verſione *cor mœſtum*, *ein bekümmertes Hertz*, hominem, qui clauſo pectore vulnus habet. Habent & LXX. καρδίαν λυπεῖ. Haud minoribus, imo majoribus, difficultatibus inuoluitur vox נֶתֶר *nather*; Nos reddimus *nitrum*, *Salpeter*. Habet & νίτρον Symmachus. Dubium ſanè haud eſt, deſcendere *nitrum* à נתר, & hoc à *Nitria* Ægypti urbe. Sed meminiſſe juuabit, aliud planè ſal fuiſſe Veterum *Nitrum*, *Nitrum Ægyptiacum*, *Anatron*, *Natron*, ab hodierno *Nitro*, quod *Sal* eſt *petræ*. Fuit illud potius alcalicæ indolis, quàm acidæ, ut ſunt cineres clauellati. Lege deſcriptionem *Dioſcoridis* L. V. c. 130. Νίτρον προκριτέον τὸ κεφον ᾧ ῥοδωπὸν ἢ λευκὸν τὴν χρόαν κατατετηκμένον, ὁμοιονεὶ σπογγώδες τι. *Præfertur nitrum leue, roſeo colore, aut candido, in foramina debiſcens, perinde quaſi ſpongioſum quiddam.* *Plinius* L. XXXI. c. 10. *Exiguum fit apud Medos, caneſcentibus ſiccitate conuallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia juxta Philippos ſordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata unquam multum factitatum eſt, & jam pridem in totum omiſſum. Aquæ verò nitroſæ pluribus locis reperiuntur, ſed ſine viribus denſandi. Optimum copioſumque in Clytis Macedoniæ, quod vocant Chalaſtricum, candidum, purumque, proximum ſali. Locus eſt nitroſus, exiliente è medio dulci fonticulo. Nitri probatio, ut ſit tenuiſſimum, & quàm maximè ſpongioſum fiſtuloſumque.* Hoc ſale, *halmirhaga*, campos inter *Eriuan*, *Aslupat*, & *Marantam* coopertos vidit *Paulus Lucas Voy. du Lev.* T. II. c. 3. & in *Ægypto* ſupernatans ad modum glaciei, ſed durius, rubeſcens, ſpeciatim in deſerto, quod olim *Nitriæ*, hodie *S. Macarii* dicitur. *Huntington Epiſt.* p. 68. *Nitri* vox adhuc ſuperſtes in Oriente. *Nytrun* Arabes vocant. *Men. Lex.* 4104. Alius, quod ſupra innui, naturæ eſt *Nitrum* modernorum, ſal acidum, quod ex terra, urinâ ouium, equorum, vaccarum imprægnata, muris quoque exudans coquitur & elixiuiatur. Pluribus poſſem demonſtrare differentiam utriusque, etiam ratione uſus. Inſeruiebat illud veſtibus mundandis, noſtrum aptius corrodendis. Lux hinc affulgebit loco illi decantato Jer. II. 22. *Etiamſi laueris te nitro, & multum ſmigmatis tibi adhibueris, altius tamen impreſſa eſt iniquitas tua coram me, ait* DOMINUS DEUS. *(Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit* DOMINUS DEUS.) Imo ſunt, ut *Helwig. de Creta* p. 8. qui ex noſtro נתר faciunt *Cretam*. In exegeſi proin noſtra attendendum erit magis ad nitrum illud veterum.

Id extra controuerſiam eſt, loqui ſapientiſſimum Regem de re homini triſtitiâ affecto aduerſa. *Mœſto cordi carmen canere, perinde eſt atque detrahere veſtes tempore frigoris, aut nitrum aceto ſuperfundere.* Aliter paulò LXX. ὥσπερ ὄξος ἕλκει ασύμφορον, ἕτως προσπεσὸν πάθος ἐν σώματι καρδίαν λυπεῖ. *Sicut acetum trahit inutile, ſic accidens paſſio in corpore cor contriſtat.* Symmachus: ὥσπερ ὄξος ἐπὶ νίτρῳ, ᾠδὴ ἐν ἄσμασιν ἐπὶ καρδίαν λυπηρὰν. *Tanquam acetum in nitro, & qui cantat in canticis ad cor triſte.* Idem eſt, quod apud *Plutarchum* alicubi legitur: ἀ ναῦβλα κωκυτοῖσιν ἀ λύρα φίλη. *Nabla & Lyra lugentibus ingrata.* Sed eſt ratiocinio in contrarium ſenſum locus. Nouimus, exhilarare modulamina Muſica. Ipſe Rex noſter Eccleſ. II. 8. *Acciui mihi Cantores & Pſaltrias, nec non mulierem & mulieres, hominum delicias. (Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos & urceos miniſterio ad vina fundenda.)* Muſica domitum furorem Saulis nouimus per Dauidem. *Factum eſt, quoties ſpiritus DEI erat ſuper Saulem, Dauid accepta cithara pulſauit manu ſua, & tum refrigerium fiebat Sauli, meliusque habuit, receſſitque ab eo ſpiritus malus. (Quandocunque ſpiritus DOMINI malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo ſpiritus malus.)* 1. Sam. XVI. 23. Eſt utrumque verum. Poteſt

Muſica reddere hilarem, ſed & triſtiorem, pro variante illa, vel & ipſa mœſtitia majori minoriue. Et videtur hac ex parte modernæ muſicæ prævaluiſſe vetus illa, utpote quæ poterat vel mollire animos cantu, vel fugare triſti de pectore curas, vel majorem triſtitiæ gradum animo inferre, pro intentione Muſici, adhibita proin ad moderandos domandosque affectus. Rem hanc penitius intellecturis neceſſe eſt ſcire vires Muſicæ in corpus humanum, & claram formare ideam de affectibus animi. Certum id eſt, Muſicâ in tremulos motus adigi neruos, &, ſi moderata illa ſit, circulum ſanguinis promoueri, ut hic prædominium obtineat præ liquidi neruei in exteriora influxu, & hoc ipſo gaudium induci. Sed pone jam tenſos nimiùm, triſtitiâ comite, cutis neruos, prædominari ſpiritus, tendi magis videbis fibras, ſenſu quodam triſti comite, ſanguinis circulum reddi difficiliorem, triſtitiam intendi. Id eſt, quod Solomon vult, & experientia ipſa docet. Quinimò poteſt Muſica interueniente Melancholicus reddi Maniacus. Hunc μεταχηματισμὸν egregiè illuſtrat Philoſophus noſter ſymbolo affuſi *nitri ſuper acetum*, nempe nitri veterum, quod affuſo aceto efferueſcit. Teſtes ſint omnes liquores & ſpiritus acidi, nitri, acetum, alcalicis ſalibus, quale eſt tartari, affuſi, quæ efferueſcentia dubio procul oritur ex violenta ſalium in poros, veluti vaginulas, aliorum intruſione & aëris expulſione, tanta ſæpe, quæ flammam excitat & fumum. Sufficiant hæc pro illuſtranda eorum mente, quæ לֵב רַע explicat per *cor mœſtum*, & per נֶתֶר intelligit *nitrum veterum*. Addo in gratiam LXX. viralis, quæ τὸ νίτρον omittit, *acetum* vulneri infuſum abſtergere quidem ἀσύμφορον, imo tollere, ſed inſimul triſtes cauſari dolores, ut quæuis paſſio, quoduis objectum ingratum reddit triſtes.

Sed quoque poſſunt Solomonis verba intelligi de animo bile tumente, & nitro modernorum. Eſt hoc ſal acidum, acetum quoque, augeri proin debet acor ex acidi utriusque commixtione. Hinc eſt, quod pulueris pyrii confectores illi majorem elaſticitatem daturi mixturam ex nitro, ſulphure & carbonibus aceto acerrimo irrigare ſoleant. Ita homo irâ turgidus, vel blandiſſimis tractatus verbis, violentior inde redditur & tempeſtuoſior, quantò magis, ſi duriter ipſum habeas, & objurges aſperis verbis? Audiamus hac de re *Matheſium in Sarepta Conc.* XI. *Wann einer ein böſes oder entwicht Hertz mit guten Worten ſtraffen will, der machet es nur ärger und ſtöltzer, leget ſich aber einer mit ihm auf, und gibt böſe Wort für verwendte Reden, der machet einen ſolchen Menſchen raſend, unſinnig, und Teufelbennig. Dann je ſehrer man in ein hitzig Hertz bläſet, je hefftiger fähet es an zu brennen, daß ihm endlich die Flammen zun Augen heraus ſchlagen, und je ſehrer man in einen trüben Brunnen ſtürlet, je trüber er wird. Summa, wenn man böſen Leuten einredt, diſputirt mit ihnen, ſchreibt wider ſie, und hält ihnen ein mit gut- oder böſen Worten, und ſinget ihnen ein gut Liedlein, oder tröſtlich Vermahnung aus* GOTTES *Wort, oder vernünftigen Spruch, ſo fähet ein arg und feurig Hertz an zu kniſteren, ſeudet und prodlet in ſich ſelber wie ein Garntopf, ſchnaubet und ſchaumet wie ein Koller-Pferd, und ſprüet, ſtößt und ſchlägt um ſich wie Büchſen-Pulver, und ſpeyet Feuer aus wie ein wilder Kakos, oder wenn in Schmeltz-Hütten das Geſtüb auffſtehet, denn an böſen Leuten gewinnet man mit guten oder böſen Worten wenig. Bittet man einen Bauern, ſo ſtrotzt ihm der Bauch, und ſtarret wie ein Block, und knarret wie ein neuer oder ungeſchmierter Wagen. Das heiſſet nun Oel ins Feuer, und Eſſig über Salpeter gieſſen. Darum lehret Salomo, eben wie der Cato, man ſoll mit zänckiſchen Leuten nicht wörtlen, und einen zornigen Menſchen zuvor verſauſen und verprauſen laſſen, wie ein neuer Moſt, ehe man mit ihme zur Rede komme. Diß will Salomo uns in dieſem Spruch erinneren, damit wir uns an ſchelligen und verbrandten Leuten nicht verſengen, denn zween harte Stein mahlen ſelten kleine, und ein Stock kan nicht weichen wie ein Roſen-Sträuchlein. So gibt die Erfahrung, daß nach grobem Schertz und ſpitzigen Schrifften, und ſcharfen Worten und hartem Schneutzen gewöhniglich Blut folget: Wie denn auf groſſer Herren Invectiven und Schmäh-Bücher und der zänckiſchen Prädicanten geſchwinde Schrifften gemeiniglich Krieg, Zerrüttung der Kirchen, und Untergang oder Verſetzung der Herrſchafften pflegen zu folgen, wie wirs leider mit verderblichem Schaden erfahren haben.*

Prov. Cap. XXV. verſ. 23.

Ventus àquilonaris pellit pluuias, at vultus ſeuerus (a) linguam delatricem.

(a) Ebr. Linguam abſconſionis, hoc eſt, quæ clam defert.

Ventus aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem.

Expli-

EXplicatum alibi, qua ratione רוּחַ צָפוֹן *ruach tſaphon*, ἄνεμος βορέας, *ventus aquilonaris* aduecto aëre compreſſo veſiculas aquæ vaporoſas diſpellat, & ſic ipſas *pellat pluuias*, juxta Symmachum διαλύει βροχὰς, *diſſipet pluuias*. Alium prorſus ſenſum habent LXX. ἐξεγείρει νέφη, *ſuſcitat nubes*, Aquila item, ὠδίνει ὄμβρον, *parturit imbrem*, qui quidem, atmoſphærâ jam ante nimis grauidâ, etiam, ſed rarò locum habet. Canon moralis, quem Solomon adnectit, id vult, quod פָּנִים נִזְעָמִים *phanim nizamim*, πρόσωπον ἀνυδὲς, *facies imprudens, conturbata, iracunda, vultus ſeuerus*, retrahat לְשׁוֹן סָתֶר *leſchon ſather*, *linguam occultationis*, *linguam delatricem*, γλῶσσαν ἐρεθίζει, *linguam irritat* LXX. Monitum ſalutare perſonis quibusuis authoritate pollentibus, Magiſtratibus, Parentibus, Præceptoribus, Heris utriusque ſexus, ut non patiantur alios perſtringi, ſed eos, qui delatrice utuntur linguâ, vultu ſeuero, indignabundo, arceant procul, & calumnias diſpellant, ut nubes diſſipat Boreas, αἰθεγενέτης Homero dictus, i. e. ſerenator Hieronymo.

Prov. Cap. XXV. verſ. 25.

Quod aqua frigida eſt laſſo animo, id eſt nuntium bonum è terra longinqua.

Aqua frigida animæ ſitienti, & nuncius bonus de terra longinqua.

EXperto crede Roberto. Si quis Regum Iſraeliticorum commercio cum terris remotiſſimis fuit celebris, Solomon fuit, teſtes ſunt vel Expeditiones Ophiricæ. Euangeliſta fuit haud dubiè, qui reditum Claſſis auro argentoque oneratæ primus nuntiauit, ut ſunt hodie Belgis & Hiſpanis, & Anglis aliisque Nationibus boni nuntii, qui aduentum Claſſium ex Indiis notificant primi: imo, *quod aqua frigida laſſo eſt animo*, ὥσπερ ὕδωρ ψυχρὸν ψυχῇ διψώσῃ. Refrigerio eſt & refectioni homini laboribus vel longo itinere defatigato, viribus languido, aquæ frigidæ vel potus, vel balneum, cumprimis in climatibus calidioribus. Humectat ille & oblinit fibras exſiccatas, fluidum conſumtum reſtaurat, nimiam tranſpirationem cohibet, laxa tendit. Maximo *Xerxi* gratum fuit donarium oblata à ruſtico frigida, quantum capiebat vola manus. *Artaxerxi*, qui per vitam nil acceptius hauſit quàm frigidam fortè oblatam, licet turbida fuerit. *Diana* ita ad colonos apud *Ouidium Met. 6.*

Hauſtus erit mihi nectar aquæ, vitamque fatebor
Accepiſſe ſimul, vitam dederitis in undis.

Prov. Cap. XXV. verſ. 27.

Quemadmodum multum mellis edere non eſt bonum, ſic qui gloriam eorum nimium ſcrutatur.

Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum: ſic qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur à gloria.

Vid. Prov. Cap. XXV. verſ. 16.

Prov. Cap. XXVI. verſ. 1.

Ut in æſtate nix, imberque in meſſe, ſic nec ſtultum decet gloria.

Quomodo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria.

KAjits קַיִץ & קָצִיר *katſir*, *æſtas* & *meſſis*, ἀμητὸς καὶ θέρος, ſunt ſynonyma. Eſt meſſis in æſtate. Sed non, dices, in Palæſtina. Meſſis ibi in noſtro & Aſtronomico Vere, Paſchatis inter & Pentecoſtes Feſta. Sciendum, Judæis bina duntaxat fuiſſe anni tempora, *æſtatem* & *hyemem*, ut vocabulo קַיִץ intellexerint ver & æſtatem. Æſtatem proin dedit Sol decurrens in ſignis Borealibus, inde ab ariete ad libram: Hyemem idem ſidus curſu ſuo per Signa Meridionalia, à libra ad arietem.

Nix, inquit Rex noſter, *in æſtate* haud eſt proficua. Id docet nos experientia & ratio, illa jacturâ frugum arborearum & campeſtrium, hæc, quoniam ſucci in motu ſuo ſiſtuntur ſubitò, & fibræ contrahuntur, corrumpuntur, flores, folia & fructus intereunt. Pro niue LXX. habent ros, δρόσος ἐν ἀμητῷ, *ros in meſſe*.

Sed neque *meſſi* quadrat *pluuia*, ὑετὸς ἐν θέρει. Inſtas, cadere ſæpe deſideratam quàm maximè pro terra exucca, hiulca, pluuiam in æſtate. Attendenda iterum heic, ut alibi, eſt ad indolem Regionum Orientalium, ubi per hyemis decurſum adeò largas imbibunt aquas terræ, ut pluuiâ haud indigeant æſtate, ſed duntaxat pluuiâ ſerotinâ ad finem ejus. Etiam nobis Europæis pluuiæ largæ, copioſæ, continuatæ impedimento ſunt colligendarum frugum, & fœni.

Applicatio moralis eſt facilis. Ex ipſis, quas de virtutibus atque vitiis formamus, ideis ſponte fluit *haud decere gloriam ſtultum*, τιμὴν ἄφρονι, amentem, vitioſum, impium hominem. Hujusmodi hominum monſtra ſi admoueantur dignitatibus, Eccleſiam corrumpunt atque Rempublicam. Triſtis ſanè eſt rerum facies, ſi videas *ſeruos*, vitiorum mancipia, *equis vehi*, & *principes in terra incedere tanquam ſeruos*, viros meritis inſignes, ſed vel parentelæ beneficio, vel opibus deſtitutos, remoueri à dignitatum ſeu Eccleſiaſticarum, ſeu Politicarum, ſubſelliis. Eccleſ. X. 7. Jethronis conſilium Moſi genero datum non eò tendit, ut gubernaculo admoueat viros vel diuitiis abundantes, vel ex illuſtribus familiis prognatos, conſanguinitate cum principibus junctos, ſed *proſpiciat ex omni populo viros fortes, timentes DEUM, viros veraces, odientes auaritiam, & præficiat illos tribunos, centuriones, quinquagenarios atque decuriones*. Exod. XVIII. 21.

Prov. Cap. XXVI. verſ. 2.

Quemadmodum auis aufugit, & præteruolat hirundo, ſic friuola execratio non euenit.

Sicut auis ad alta transuolans, & paſſer, quo libet, vadens: ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam ſuperueniet.

PAſſerum & aliarum auicularum, ita quoque *hirundinum* & *columbarum (Bocharto* vox דְּרוֹר *deror* heic & alibi in Sacris non *hirundinem* denotat, ſed *columbam* vel *turturem)* indoles eſt, vago volatu diu ſæpe vagari, antequam arripiant prædam. Par eſt ratio conuitiorum & minarum, ſeu interminationum, quas euomunt impii, deſtituuntur ea ſuo effectu. Non clamor, ſed amor clangit in aure DEI. Germanorum veriuerbium: *Katzen-Gebet gehet nicht gen Himmel.* Ut generoſæ aues ex aquilino, accipitrino genere teli ad inſtar rectà præcipites feruntur in prædam, ita maledictio DEI ſuo nunquam caret euentu. *Quodſi vocem* DOMINI DEI *tui non audieris, ut coſtodias & facias cuncta præcepta ejus, & ſtatuta ejus, quæ ego tibi præcipio hodie, venient ſuper te omnes execrationes iſtæ, & apprehendent te.* Deut. XXVIII. 15.

PROV. Cap. XXVI. v. 11.
Canis imago ſtultorum.

Syr. Sal. Cap. XXVI. v. 11.
Der Hund mit dem Narren vergliechen.

G. D. Heümañ sculps.

PROV. Cap. XXVI. v. 17.
Τῶν ὦτων λύκον κρατεῖ.

Spr. Sal. Cap. XXVI. v. 17.
Er zwackt den Hund (Wolff) bey den Ohren.

G. D. Heümañ sculps.

TAB. DLXXXI.

Prov. Cap. XXVI. verſ. 11.

Ut canis ad vomitum ſuum redit, ſic ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.

Sicut canis, qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens, qui iterat ſtultitiam ſuam.

IMmundum eſt eò usque animal canis, ut veſcatur rebus impuriſſimis, ſtercoribus ipſis. *Phædrus Fab.* 27.

- - *O canis, meritò jaces,*
Qui concupiſti ſubitò regales opes,
Triuio nutritus, & educatus ſtercore.

Comedere, quod euomuit, obſeruat heic Solomon, & ex eo Petrus 2. Petr. II. 22. Κύων ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα. Applicatio ad ſtultum facilis, qui in eandem multoties ſtultitiam recidens haud erubeſcit.

Prov. Cap. XXVI. verſ. 13.

Dicit piger: Pardus eſt in via, Leo inter plateas.

Dicit piger: Leo eſt in via, & Leæna in itineribus.

AD urbes & culta loca aliquando accedere Leones, teſtatur paſſim Codex ſacer. Heic Solomo, ut & Prov. XXII. 13. *Piger dicit: Leo ſtat foris, in mediis plateis interficiar. (Dicit piger: Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.)* Confer 2. Reg. XVII. 25. 26. De Leonum nominibus heic obuiis שַׁחַל *ſchachal* & אֲרִי *ari* egimus alibi.

TAB. DLXXXII.

Prov. Cap. XXVI. verſ. 17.

Canem auribus tenet, qui tranſiens liti ſe ingerit, quæ ſua nil refert.

Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.

PRouerbium eſt vetus, Græcis & Romanis uſitatum de lupo: τῶν ὤτων λύκον κρατεῖν, *auribus lupum tenere.* Cauda volunt alii. Sic LXX. ὁ κρατῶν κέρκε κυνὸς. Etiam nos Germani: *Er hat den Hund, oder Wolff, bey den Ohren, bey dem Schwantz.* Eſt utrumque ex æquo periculoſum. Morſui ſeſe exponit, qui canem vel auribus tenet, vel caudâ; ibi extricat ſe facile beſtia, heic ſeſe torquet, in utroque caſu mordet. Ita mordetur, qui abſque neceſſitate ſeſe aliorum rixis immiſcet. Hiſpani: *En contienda ponte rienda.* Inter duos litigantes ſæpe quidem tertius gaudet, ſed & luget. Huc tendunt quoque Prouerbia, τὰς σφῆκας ἐρεθίζειν, *irritare crabrones,* τὸν λέοντα νύττειν, *Leonem pungere ſeu vellicare,* ὀκτόπουν ἀναγείρειν, *octipedem,* i. e. Scorpium, *excitare.*

Prov. Cap. XXVI. verſ. 20. 21.

20. Ubi deſunt ligna, extinguitur ignis; ubi deeſt ſuſurro, ceſſant occaſiones contentionum.
21. Carbo prunam, & ligna ignem, contentioſus rixas incendit.

20. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubtracto, jurgia conquieſcunt.
21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: ſic homo iracundus ſuſcitat rixas.

SUſurro, δίθυμος LXX. id eſt, *diſſentiens*, τονθρυζὴς Aquilæ, δόλιος, *doloſus*, Symmacho, γογγυσὴς, *murmurator* Theodotioni, qui falſa de aliis narrat, rixas incenſurus, vel &, quæ vera ſunt, odiosè transfert, vel in malitioſum ſenſum detorquet, aptè comparari poteſt prunis, ligno, imo & aëri. In ſenſu quippe Phyſico neque prunæ, neque ligna ignem capiunt ſponte, ſed pellitur is ad illas & iſta ab aëre ambiente, hinc abſente hoc elemento extinguitur ignis, vel antliâ pneumatica teſte: ſed adacta ab aëre ſpicula ignita arrodunt inflammabilia quæque, imo ad intimos usque τῶν φλογιςῶν receſſus penetrant. Huc collimat v. 22. *Verba ſuſurronis blanditiis ſunt ſimilia, ſed in intima viſcera penetrant. (Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad intima ventris.)*

Prov. Cap. XXVI. verſ. 23.

Ut vas teſtaceum argenti ſcoriâ obductum, ita labia ardentia, & cor malum.

Quomodo ſi argento ſordido ornare velis vas fictile, ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata.

HAud adeò facilis eſt hic locus, ſi per שִׂפְתֵי דַלֵּקִים *ſephathaim dolekim*, χείλη λεία LXX. *labia læuigata*, aliis δόλια, *doloſa*, Aquilæ & Theodotioni καιόμενα, Symmacho φλεγόμενα, *urentia*, intelligi debent linguæ ſubdolæ, falſæ, quæ conuitiis proximum quemque proſcindunt: difficile inquam, quomodo hoc hominum genus conferri queat cum *vaſe teſtaceo argenti ſcoriâ obducto*; niſi velis per כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ *argentum ſcoriarum obductum ſuper teſtam* intelligere non tam obductum ſcoria argenti vas ipſum, quàm ex originali Textu, *argentum in crucibulo ſcoriis obductum*, & ita his cooperтum, ut illud non cadat in conſpectum. Ita certè ſunt *labia ardentia*, *cor malum*: níl prorſus boni eſt in hujusmodi homine, gladii inſtar διςόμα ſcindunt labia, & eſt cor totum quantum corruptum. Sed clarior eſt ſenſus, ſi cum *Cartwrighto in Prov.* p. 1289. intelligas χείλη λεία, *labia blanda*, quæ bona dant verba, prætereaque nihil, ſimilia vaſi ſcoriâ quaſi argentea obducto. Aliter legiſſe videntur LXX. ἀργύριον δεδόμενον μετὰ δόλε ὥσπερ ὄστρακον ἡγητέον. χείλη λεία καρδίαν καλύπτει λυπηρὰν. *Argentum datum cum dolo tanquam teſta reputandum. Labia læuigata cor occultant triſte.*

Prov. Cap. XXVII. verſ. 7.

Anima ſatura faſtidit fauum, eſurienti animæ etiam amarum dulce eſt.

Anima ſaturata calcabit fauum: & anima eſuriens etiam amarum pro dulci ſumet.

EST appetitus homini conceſſus pro medio conſeruationis neceſſario: Liquor ſtomachicus ſi non inuenerit cibos, in quos operetur, aggreditur ipſas tunicæ nerueæ fibras, easque vellicando *appetitum* excitat. Vellicatio hæc ſi fortis, adeſt non ſolùm appetitus, ſed *fames*, quæ fugitiuo *Artaxerxi* gratas reddit caricas, & panem hordeaceum, *Ptolomæo*, Lagi filio, panem ruſticanum, furfuraceum. Id eſt, quod Solomo vult, eſu-

eſurienti animæ etiam amarum dulce eſt, ψυχῇ ἐνδεεῖ καὶ τὰ πικρὰ γλυκέα φαίνεται. *Horatius Sat.* II. L. II.

Jejunus ſtomachus rarò vulgaria temnit.

Optimum condimentum eſt fames. Der Hunger iſt ein guter Koch. A hambre no ay mal pan. Conſilium id, quod in Prouerbium tranſiit, dedit ſapiens Socrates Athenienſibus, qui nil reliquerunt inexpertum, quo cibos redderent ſapidos. Imo verò docet experientia, felicius viuere & ſanius ex ima plebis fæce homines aqua & pane, vel vino auſtero, quàm quibus lauta ſuppeditat prodiga menſa cibos. Eſt hæc ſingularis DEI Prouidentia, quâ ſanitas ſimplicitati ſociata quàm optimè conſeruatur paucis nec multo luxu paratis cibis, paucis nempe contenta. Pauca aſſumuntur cum appetitu, ſed *anima ſatura*, ψυχὴ ἐν πλησμονῇ ἔσα, ventriculus multo cibo potuque aggrauatus, & multiuariorum delicatiſſimorum ciborum farragine oppreſſus *faſtidit fauum*, κηρίοις ἐμπαίζει. Exemplo, ſed triſti, ſunt Iſraelitæ, qui faſtidiebant ipſum Manna cœleſte, miraculoſum.

Prov. Cap. XXVII. verſ. 9.

Unguentum & ſuffitus cor exhilarant, habere amicum ex animo conſulentem res dulciſſima eſt.

Unguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici conſiliis anima dulcoratur.

OStenſum eſt alibi, Orientales inprimis Gentes unguenta & ſuffimenta, eaque pretioſa, adhibuiſſe in uſum neceſſarium, ſed quoque vertiſſe in voluptates, & luxum, *unguentum & ſuffitus cor exhilarant*, μύροις καὶ οἴνοις καὶ θυμιάμασι τέρπεται καρδία. Excitant aromata & odoramenta ingredientia ſpiritus, tendunt neruos, agitant ſanguinem, unde & à Medicis referri ſolent ad cardiaca. Ita *amicus ex animo conſulens res eſt dulciſſima. Theognides*: γνώμης δ' ἀγαθὸν ἄμεινον ἀνὴρ ἔχει ἔνγε ἑαυτῷ. *Albuen conſejo no ſe halla precio.*

Prov. Cap. XXVII. verſ. 15. 16.

15. Tectum perſtillans tempore pluuio, & rixoſa mulier paria ſunt.
16. Qui cohibet eam, ventos cohibet, & dextera ſua oleo occurrit.

15. Tecta perſtillantia in die frigoris, & litigioſa mulier comparantur.
16. Qui retinet eam, quaſi qui ventum teneat, & oleum dextræ ſuæ vocabit.

SYmbolum en Xantippes! Similis eſt *rixoſa mulier*, γυνὴ λοίδορος, *maledica*, Symmacho μαχίμη, *rixoſa, tecto perſtillanti tempore pluuio*, σταγόσιν ἐν ἡμέρᾳ χειμερινῇ, ubi סַגְרִיר *ſagrir* talem notat imbrem, quo homines clauduntur ædibus, à סָגַר *ſagar*, *clauſit*. Huc faciunt, quæ Jobus habet XXXVII. 7. de hujusmodi nimbo: *Intra domos cogit omnes homines. (In manu omnium hominum ſignat.)* Parallelus quoque eſt locus Prov. XIX. 13. *Uxor rixoſa ceu tectum jugiter perſtillans.* Pro pluuio tempore habent LXX. *hybernum*, quoniam in Orientalibus, & ſub Æquatorealibus Regionibus hyems eſt per menſes & ſeptimanas pluuioſa.

Alteram Parabolam dat *ventus*. *Qui cohibet eam, ventos cohibet.* Nemo eſt, qui rixoſam mulierem cohibeat, nemo, qui ventum.

Tertiam ſimilitudinem ſuggerit *oleum*, quod contineri nequit manu, quin clauſos licet inter digitos deſtillet, & præterea odore ſuo impleat domum. Originalis Textus ita: וְשֶׁמֶן יְמִינוֹ יִקְרָא *veſchemen jemino jikra*, & *oleum dexteræ ejus clamabit*, hinc & Vernacula noſtra, *er ruffet dem flieſſenden Oel mit der Hand.* Aquila & Symmachus, ᾗ ἔλαιον δεξιᾶς αὐτὸς καλέσει, & *oleum dexteræ ſuæ vocabit.* Sic per metaphoram clamor tribuitur oleo, quod odorem ſuum per totas ædes diffundit, ut rixoſa mulier contentionibus ſuis omnia replet. Oleum infundes igni, ſi illam continere cupias, exacerbabitur magis.

Prov. Cap. XXVII. verſ. 21.

Ut argentum in catino, & aurum in fornace (exploratur,) ſic homo ore laudantis eum.

Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: ſic probatur homo ore laudantis.

Vid. Prov. Cap. XVII. verſ. 3.

TAB. DLXXXIII.

Prov. Cap. XXVII. verſ. 26. 27.

26. Oues pro veſtitu tuo, & hircos pro pretio agri.
27. Num ſat lactis caprarum pro cibo tuo, & cibo domus tuæ, & pro victu ancillarum tuarum?

26. Agni ad veſtimentum tuum: & hœdi, agri precium.
27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

SOlomo, dum loquitur de כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ, περιβάτοις εἰς ἱματισμὸν, haud intelligit κώδια, ἀρνακίδες, *agninas pelles*, ſed lanam ouillam. Patet hoc vel inde, quod agnos ratione uſus contradiſtinguat hircis. Sunt quippe & ouium & hircorum pelles ex æquo ad veſtitum aptæ. Sed, infit ille, *oues pro veſtitu, & hirci pro pretio agri.* Dantur quidem capræ in Lycia & Cilicia, μακρότριχες, quæ tonderi ſolent ut oues, ſed ex earum pilis panni duntaxat craſſioris texturæ fiunt, & funes. Pannorum autem laneorum uſus eſt perantiquus. *Ne induas veſtem, quæ ex lana & lino ſimul contexta eſt*, Deut. XXII. 11. & loquitur Job. XXXI. 20. de paupere, qui *vellere agnorum ſuorum calefactus eſt*, id eſt, laneo panno fuerat veſtitus. Aliis locis ſupersedeo.

Verſ. 27. *Num ſat lactis caprarum pro cibo tuo, & cibo domus tuæ, & pro victu ancillarum tuarum?* Comprobatur his perantiquus lactis caprilli uſus pro cibis. *Hieron. in Jouinianum* L. II. c. 4. *Eſto bos ad arandum, ad ſedendum equus, canis ad ſeruandum, capræ ad lac, oues ad lanitia conditæ ſint.* Teſtis eſt *Galenus* περὶ εὐχυμ. c. 4. veniſſe ſuo tempore lac caprillum in cibum quotidianum Græcis, ut Gentibus aliis Vaccinum. Αἰγείῳ μὲν ἓν γάλακτι πλείστῳ χρῶνται παρ' ἡμῖν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις ἔθνεσι βοείῳ. *Varro Ruſtic.* L. II. c. 11. *Eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium (lac) maximè alibile, & id ouillum, inde caprinum.* Prætulerunt ſanè ouillo lacti caprillum veteres Medici *Dioſc.* L. II. *Galen.* l. c. *Ægineta*, *Aetius*, utpote tenuius, & ſeroſius. Rationem addit *Dioſcorides*, quod veſcantur capræ quercus olea, lentiſco, terebintho. Cum diſtinctione eſt heic decidendum, & in præſcribendo lacte caprillo, ſiue pro domeſticis, ſiue medicis uſibus cautè eſt procedendum. Variat quippe lac pro variante alimento. Purgans ſi deſideres, paſci curabis iis in locis, ubi frutices herbæue creſcunt purgantes. Memorabile eſt id, quod veteres uſi fuerint lacte caprillo melle combinato, unde eſt, quod Joui, vel potius Cretenſi cuidam Regi, qui circa Abrahami tempora vixit, caprillo lacte enutritus duas dederint nutrices, Amaltheam & Meliſſam, unde fabula nata de apibus, quæ aduolitantes infantis os melle repleuerint: Cui explicandæ facit, quod infantes olim melle prius, dehinc lacte fuerint cibati. Ut hodienum Italis in more eſt, infantes aliquandiu nutrire oleo & melle ante lactis uſum; & nos primis à partu diebus mel exhibemus roſatum, vel amygdalarum oleum, verùm non tam cibandi ergò, quàm laxandi, & meconium expurgandi gratia. Huc facit Jeſ. VII. 15. de venturo Meſſia, *Butyro & melle veſcetur, ut ſciat auerſari malum, & eligere bonum.*

PROV. Cap. XXVII. v. 26. 27.
Cibus et vestes è capris et ovibus.

Spr. Sal. Cap. XXVII. v. 26. 27.
Kleider u. Nahrung von Schaafen u. Ziegen.

I. G. Pintz sculps.

Prov. Cap. XXVIII. verſ. 15.

Ceu Leo rugiens, & Urſus cum (a) fremitu diſcurrens, eſt princeps impius pauperculæ plebi.

(a) Vel eſuriens, famelicus.

Leo rugiens, & urſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem.

COmparatur *Leo* ratione generoſæ ſuæ & magnanimæ indolis cum fidelibus DEO confiſis, conſcientiâ bonâ fretis, in omni caſu imperterritis. *Juſti ut Leones confidunt*, v. 1. Dormit ſecurè hoc animal, vacans omni periculo. Sed in Textu eſt Leo ſymbolum impiorum, tyrannorum, crumeniſugarum, immani cæde graſſantium. *Ceu Leo rugiens — eſt princeps impius pauperculæ plebi.* Λέων πεινῶν — ὅς τυραννεῖ ἔθνες πενιχρᾶ. Hinc multi de Saule explicant grauem illam Dauidis querelam Pſ. VII. 3. *Ne corripiat iſte tanquam Leo animam meam, dilaceret nemine eripiente. (Ne quando rapiat ut leo animam meam, dum non eſt, qui redimat, neque qui ſaluum faciat.)* Omnibus fidelibus ſolatio eſt, quod legitur Jeſ. XXXV. 9. *Non erit iſthic Leo, neque irruptio ferarum aſcendet in eam, nec inuenietur, ſed redempti in ea proficiſcentur. (Non erit ibi Leo, & mala beſtia non aſcendet per eam, nec inuenietur ibi: & ambulabunt, qui liberati fuerint.)* Nebucadnezaris expeditionem præſagiunt, ex R. Solomonis mente, illa Jer. IV. 7. *Aſcendit Leo de ſepto ſuo, & vaſtator gentium in expeditione eſt, egreſſus de loco ſuo, ut terram tuam deſertam reddat, & urbes tuæ vaſtentur. (Aſcendit Leo de cubili ſuo, & prædo Gentium leuabit: egreſſus eſt de loco ſuo, ut ponat terram tuam in ſolitudinem: ciuitates tuæ vaſtabuntur, remanentes absque habitatore.)* Et Judæi interpretes plerique Prophetiam illam Jer. XLIX. 19. intelligunt de Nebucadnezaris irruptione in Idumæam. *Ecce quemadmodum aſcendit Leo de tumore Jordanis ad habitacula munitiſſima, ſic impellam & ad currendum incitabo eum aduerſus eam. (Ecce quaſi Leo aſcendet de ſuperbia Jordanis ad pulchritudinem robuſtam: quia ſubito currere faciam eum ad illam.)* Binorum hujusmodi Leonum ferocium mentio fit Jer. L. 17. *Pecus eſt diſperſum Iſrael, Leones expulerunt ipſum, primus deuorauit eum Rex Aſſyrius, & poſtremus iſte Rex Babyloniæ Nabuchodonoſor exoſſauit eum.* Alia hujus generis loca ſilentio prætereo.

דֹּב שׁוֹקֵק *dobb ſchokek*, non eodem modo redditur à Nobis ipſis; Latina habet, *Urſus cum fremitu diſcurrens*, ad marginem, *eſuriens* vel *famelicus*, Vernacula *ein hungeriger Bär*. LXX. λύκος διψῶν. Conciliatio heic locum habet, eſt famelicus Urſus fremens, ſæuiens, cum fremitu & murmure diſcurens; qui ipſos aggreditur boues. Num deſcendat דֹּב ab Arabico *zabba* vel *dabba*, piloſum eſſe, & hirſutum, quia σῶμα habet δασὺ λίαν, *Ariſt. de Partib.* L. II. c. 14. judicent Etymologi. Sanè & Græcis δασυλλὶς dicitur. Et de his animalibus *Oppianus* canit:

Λάχνην μὲν πυκινὴν δυσπαίπαλον ἀμφιέσαντο.

Villo quidem denſo & aſpero veſtiti ſunt.

Id certum eſt, ſupereſſe apud Orientales Urſi nomina τῷ דֹּב affinia. *Deb* Æthiopibus eſt Urſus, *Ludolf. Hiſt. Æthiop.* L. I. c. 10. Arabibus *Dübb*, fæmina *dübbet*. *Menizk. Lex.* 617. 1881. 2020. 2022.

Prov. Cap. XXX. verſ. 4.

Quis adſcendit ad cœlos? aut deſcendit? Quis collegit ventos intra manus ſuas? Quis conſtrinxit aquas veſte? Quis conſtituit omnes terminos terræ? Quod eſt illi nomen? Quod nomen filio ejus? Si modò ſcis.

Quis aſcendit in cœlum, atque deſcendit? quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in veſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt ejus, & quod nomen filii ejus ſit, noſti?

ESt erotematica hæc methodus inſtructiua ſimul. Opera producuntur in theatrum, quæ ſuum oſtendunt artificem. DEUS nempe eſt & ὁλοκράτως & παντοκράτωρ, ſolus ſapiens, infinitè ſapiens. Sed homo impotens, corrupti intellectus, deprauatæ voluntatis.

Quis adſcendit in cœlos? aut deſcendit? Adſcenſum hunc atque deſcenſum nemo in lite-

rali ſenſu attribuet DEO, qui de Ente hoc perfectiſſimo claram concepit ideam. Joui tribuant, ſi velint, hujusmodi actiones, Gentiles. Eſt DEUS noſter omnipræſens; cœlum terramque implet, regitque ubique omnia, operatur omnia. Parallelus extat Locus Pſ. CXIII. 5. 6. *Quis ſimilis eſt* DOMINO, DEO *noſtro, qui in alto rebus præſidet? Seque demittit, ut inſpiciat quæcunque ſunt in cœlo & in terra? (Quis ſicut* DOMINUS, DEUS *noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra?)*

Quis collegit ventos intra manus ſuas? Idem, quod CHRISTUS dicit ad Nicodemum Joh. III. 8. τὸ πνεῦμα ὅπε θέλει πνεῖ καὶ τὴν φωνὴν αὐτᾶ ἀκέεις, ἀλλ' ἀκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ πᾶ ὑπάγει. Pſal. CXXXV. 7. *Qui eleuat nubes ab extremitate terræ — educitque ventum è ſuis theſauris.* Quodſi intelligas per רוח *ruach*, ventum, ſeu auram ſpiritualem, animam hominis, vel angelum, etiam hoc ſenſu ex *Auguſtini* mente verum eſt, quod *colligat* DEUS *ventos* hosce *intra manus ſuas.*

Quis conſtrinxit aquas veſte? Poſtulatum idem, quod DEUS ipſe petit à Jobo XXXVIII. 8. 9. quòdue reſpicit tum aquas ſuperiores, nubes, tum inferiores, inprimis mare. *Quis cohibuit mare valuis, quum erumperet, ut egrederetur ex utero? Quando nubem ei pro veſtimento appoſui, & caliginem pro faſcia. (Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens. Cum ponerem nubem veſtimentum ejus, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem.)* Comparari poſſunt ſuperiores aquæ veſti, ſed & inferiores. Illæ veluti aulæo πολυρίκτῳ, multicolori, molli, cooperiunt terram & terricolas: hæ immenſam abyſſum, & innumera animalium atque plantarum genera; quæ omnia perirent, ſi diſcooperta forent. Sunt corpora animalium horum & vegetabilium amicta ſemper veluti veſtimento, & ita quoque atmoſphærâ, aëre vaporoſo, humido corpora hominum, quadrupedum, reptilium, auium, plantarum, omnes omnino terraquei globi creaturæ. Quinimo eſt hæc aquea veſtis nutritia ſimul.

Quis conſtituit omnes terminos terræ? Ita iterum DEUS ad Jobum XXXVIII. 4 - 6. *Ubi eras, quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ? Quis adhibuit ei menſuras? Si modò noſti. Quis eam ad regulam extruxit? In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem ejus angularem? (Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi, ſi habes intelligentiam? Quis poſuit menſuras ejus, ſi noſti? Vel quis tetendit ſuper eam lineam? Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularem ejus?)*

Quod eſt illi nomen? quod nomen filio ejus? Authenticum de DEO Patre, & CHRISTO, Filio ὁμοσίῳ, teſtimonium.

TAB. DLXXXIV.

Prov. Cap. XXX. verſ. 15. 16.

15. Sanguiſugæ duæ filiæ ſunt (nempe) adfer, aduehe. Tria hæc non ſatiantur, & quatuor nunquam dicunt, ſatis eſt opum.

Trag her, bring her. Adfer, aduehe, nomina ficta ex verbis.

Al. legunt, & quartum inexplebile eſt.

16. Sepulchrum, vulua conſtricta, terra non ſatiata aquis, & ignis non dicit: Satis.

15. Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes: Affer, affer. Tria ſunt inſaturabilia, & quartum quod nunquam dicit, ſufficit:

16. Infernus, & os vuluæ, & terra, quæ non ſatiatur aqua: ignis vero nunquam dicit: Sufficit.

COnueniunt in eo Interpretes, עלוקה *alukah* denotare *hirudinem*, vermem nigrum, vel rubeſcentem, qui in aquis, fluminibus, lacubus degit, hominum & animantium cruribus ſeſe affigit, & ſitienti appetitu ſanguinem exſugit, unde *Plinii* temporibus *ſanguiſuga* fuit vocatus, antiquioribus *hirudo*. *Plin.* L. VIII. c. 10. *Cruciatum in potu maximum ſentiunt* (Elephantes) *bauſtâ birudine, quam ſanguiſugam vulgo cœpiſſe appellari aduerto.* Hirudinis ſanè voce utitur *Plautus*, *Plinio* antiquior, in *Epidico Act.* 2.

— Jam ego me vertam in hirudinem,
Atque eorum exſugebo ſanguinem.

Horatius de Arte in fine:

Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

Apud

PROV. Cap. XXX. v. 15. 16.
Non mifsura cutim nifi plena cruoris.

Hyr. Sal. Cap. XXX. v. 15. 16.
Die unersättliche Egel mit ihren Töchtern.

G. D Heümann sculps.

Apud Orientales Gentes occurrunt adhuc animalis hujus reptilis nomina Hebræo noſtro עֲלוּקָה affinia. Turcarum *Siiliik*. *Meninzk*. *Lex*. 2026. Perſarum *zalu*, *zelu*, *zele*. Id. 2444. 2461. Arabum *alækæt*, Plur. *alæk*. Id. 2660. 3314. *alaka* ſcribit *Bochartus*. Græci βδέλλαν vocant. Licet verò certi ſimus, agere heic Solomonem de hirudine, difficilis tamen eſt explicatu Textus, difficile oſtendere binas hirudinis filias. *Bocharto* ſi fidem damus *Hieroz*. P. II. L. V. c. 19. p. 799. Hirudo eſt ἄτεκνος, absque filiis & filiabus, quippe genita ex putredine. Quæ Scholaſticorum veterum opinio fabulis anilibus accenſeri meretur. Iisdem enim generationis legibus, quibus animalia omnia alia, alligatur. Neque video, quomodo in medium proferri mereatur *Merceri bifurcata hirudinis lingua*, Zoographis modernis planè ignota. Quò te vertas cunque, vix te extricabis aliter, quàm hirudinis vocem cum plerisque Interpretibus ſumendo in allegorico ſenſu pro injuſtis illis vel Principibus, vel Judicibus, vel qualibuscunque priuatis, qui crumenas ſubditorum emulgent, ſanguinem ipſum è venis proximi exſugunt, bona extorquent, quorum proh dolor! ingens eſt terra marique numerus. Anſam huic interpretationi dant, quæ proxime præcedunt verba v. 14. *Eſt gens, cujus dentes gladii, & cujus molares cultri ſunt, ut deuorent pauperes è terra, & inopes ex hominibus. (Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus ſuis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* Illuſtrant Textum, quæ *Theocritus* habet in *Pharmaceutria*.

Αι οἰ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
Ἐμφῦς, ὡς λιμνᾶ τις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;

Eheu, eheu, triſtis amor, cur mihi atrum è corpore ſanguinem
Inhærens, ut paluſtris hirudo, omnem exſuxiſti?

Hæc omnia licet quadrent, ſunt nihilominus ignotæ adhuc hirudinis binæ filiæ. Quapropter connectunt nonnulli verba Textus noſtri non cum præcedentibus, ſed proximè ſequentibus. *Tria hæc non ſatiantur, & quatuor nunquam dicunt, ſatis eſt opum. Sepulchrum, vulua conſtricta, terra non ſatiata aquis, & ignis non dicit: Satis.* Ut hæc ſit Solomonis mens, eſſe duo, quæ ſemper clamant: *Adfer, aduehe*, ſepulchrum nempe, & vuluam, tria, quæ nunquam ſatiantur, terram, vuluam, ſepulchrum: Imo quatuor, quæ nunquam dicunt: Satis; nempe tria modò memorata, & ignem. Binæ proin hirudinis filiæ erunt ſepulchrum, & vulua conſtricta, vel clauſa. Quod *Bocharto* videtur valde coactum. *Et in ſimilibus numerorum gradationibus poſt primum numerum expreſſum Scriptura nonniſi unum addit pro auctario*, & ἐπιμέτρῳ. Uti in ipſo noſtro Capite v. 18. *Tria hæc excellentia ſunt, & ſupra captum meum, & quartum penitus ignoro. (Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.)* Confer v. 21. 29. Amos I. 3. Exod. XX. 5. Prov. VI. 16. Job. V. 19. Unde forte eſt, quod Græci, Syri & Arabes non duas habeant ſanguiſugæ filias, ſed tres. Celeberrimus *Bochartus*, ut tot difficultatibus obuiis ſe extricet, alium prorſus in Textu noſtro quærit ſenſum. עֲלַקָה *alakah* hirudinem Arabibus denotare concedit, ſed עֲלוּקָה *alukah* vitæ fatalem terminum cuicunque mortalium poſitum, qui aliàs audit *menija à mana*, numerare, quia DEUS hunc, ut alia omnia, habet in numerato. Sap. XI. 21. Teſtis diuina illa digito DEI ad parietem facta inſcriptio, *mene mene thekel upharſin*, Babylonico Regi fatalis. Hoc nunc non Stoicum, ſed Diuino Decreto exquiſitiſſimè emenſuratum fatum binas dici poteſt habere filias, & peperiſſe. Locutio eſt Orientalibus familiaris, ſed neque Scripturæ inuſitata, parere tempus. *Neſcis, quid ferat*, quid pariat, *dies*. Prov. XXVII. 1. *Antequam decretum pariat*. Zeph. II. 2. Et ſunt fortean binæ hæ filiæ, *adfer, aduehe*, שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן *ſcheol vaabhaddoh*, *ſepulchrum & infernus*, quæ *nunquam ſatiantur*, Prov. XXVII. 20. vel, ſi pro uno ſumas utrumque, שַׁחַת וּשְׁאוֹל *ſchachath uſcheol*, uno recipiente corpus, altero animam. Filiæ autem nominantur, quia generis ſunt fœminini. Notandum autem ὡς ἐν παροδῷ, vocem שְׁאוֹל deſignare non ſolùm *infernum* propriè ſic dictum, ſed omnem, quo anima à corpore ſeparata recipitur, locum, per conſequens & cœlum, quod nonnulli volunt. Latum hunc ſignificatum ſuſtinet R. *Solomon* in *Menachem* & *Midras* in Pſalmos, Liber ex antiquiſſimis. Sunt Allegoriæ adeò diuites, ut huc trahi poſſint pleraque vitia. Sunt ſanè inſatiabiles helluones, hinc ab hirudine βδελλολάφυγγες dicti; ſunt libidinoſæ fœminæ, vere ſanguiſugæ. Hinc *Plautinus* ille juuenis in *Curcul*. de ſua amaſia.

Quæ mihi miſero amanti ebibit ſanguinem.

Eſt plebs miſera ærarii hirudo apud *Ciceronem Lib. I. ad Attic. Epiſt.* 16.

Verſ. 16. Quatuor res recenſentur, quæ nunquam dicunt: *Eſt ſatis.* שְׁאוֹל *ſcheol, ſepulchrum*, עֹצֶר רָחַם *otſer racham*, *vulua conſtricta*. Quæ ſterilis eſt, non ante quieſcit, quàm fœcunda reddatur. Rahel ad Jacobum: *Da mihi liberos: ſi id minus, morior. (Da mihi liberos, alioquin moriar.)* Gen. XXX. 1. *Terra non ſatiata aquis*, rara, arenoſa, transmittens ſtatim affuſam aquam: *Ignis* tandem, omnia obuia deuorans. In ſenſu morali, quod modò dictum, hoc inſatiabilis epitheton merentur benè multi, cumprimis auari, quos veſana cupido auri ſtimulat diesque noctesque, comparandi aptè cum ſepulchro, vulua conſtricta, terra, igne. *Ut inferi & perditio nunquam ſatian-*

tiantur, ſic oculi hominis nunquam ſatiantur. (Infernus & perditio nunquam implentur: ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles.) Prov. XXVII. 20. Solon in Plutarchi Libello περὶ φιλοπλατείας.

Πλέτε δ' ἀδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισι.

Non eſt finis opum fixus mortalibus ullus.

Eraſmo interprete. *Prudentius:*

Auri namque fames parto fit major ab auro.

Ne tamen ἀσύμβολος à Textu noſtro diſcedere videar, è re duxi, ad illuſtrandas Tabulæ præſentis Figuras, nonnulla ſubnectere, quæ Hiſtoriam hirudinis naturalem ſpectant.

Fig. I. ſiſtit hirudinem ex familiaribus, in dorſo fuſcam, ad latera utrinque in albo-luteſcente, punctis nigricantibus diſtinctâ linea inſignitam, ad ventrem inſuper linea alia dicti coloris albo-luteſcentis notatam, quæ ſtipiti firmiter ſeſe affigit, ano nempe, mediante glutinoſo quodam humore.

Fig. II. Hirudo alia fuſci coloris, nullis lineis punctisue interſtincta, minor ſtriata.

Fig. III. Hirudo ſanguine tumida, in qua c. denotat os, b. tres dentes molliores, quibus cuti infixis utitur ad ſuctionem, a b c. caput.

Fig. IV. internam exhibet ſtructuram: ubi a a b. iterum eſt caput, d. collum, e. e. e. cerebriformis ſtructura, g g. ſacculi, qui ſanguine adimplentur, & impleti etiam per menſes abſque cibo manent, h h. columnæ carneo-tendinoſæ, quarum actione & conſtrictione ſanguis, pro animalis nutrimento, in fluiditate ſua conſeruatur, utpote continuo conquaſſatus, k k. corpuſcula glanduloſa, quibus preſſis lacteus ſuccus profluit, ad ipſum cerebrum, uti videtur, pertinentia, l. anus, ad quem tendit ductus inde ab ore, limo plerunque repletus.

Suctio hujus animalis ita concipienda venit, quod labio ſuperiore veluti tridentato, & inferiori mediantibus muſculis adeò fortiter attrahat cutim, & introſugat, ut tenſa tandem rumpatur in ſummo, & rupta ſanguinem emittat; dum interim caudâ ſuâ & ano ſeſe adeò firmiter affigit, ut rumpi ſe potius, quàm loco moueri patiatur. Legantur *Joh. Leopoldi Kamper Diſſ. de Hirudine.* Jen. 1695. *Joh. Jac. Dillenius in Ephemer. German. Cent.* VII. *Obſ.* 57. *Poupart dans le Journal des Sçavans* 22. Jul. 1697. *Transact. Philoſoph.* n. 233.

TAB. DLXXXV.

Prov. Cap. XXX. verſ. 17.

Ejus oculum, qui patrem ſubſannat, & matris doctrinam ſpernit, corui torrentis eruant, ac aquilæ pulli deuorent.

Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, comedant eum filii aquilæ.

JUdicium ſeuerum quidem, ſed juſtum, in eos latum, qui rebelles ſunt erga parentes, immorigeri, qui Leges Diuinas, naturales, ciuiles flocci pendunt. *Percutiens patrem ſuum, & matrem ſuam, morte multetur. — Qui patri ſuo & matri ſuæ maledicit, morte multetur.* Exod. XXI. 15. 17. Leuit. XX. 9. additur in Textu originali, *ſanguis ejus ſit ſuper eum.* Deut. XXI. 18-21. *Si quispiam filium habuerit defectorem & rebellem, qui vocem patris ſui & matris ſuæ audire noluerit, quumque caſtigauerint eum, noluerit eis obtemperare, apprehendent eum pater ejus & mater ejus, educentque eum ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam ejus loci — lapidibusque eum obruent omnes ciues. (Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempſerit: Apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam judicii — Lapidibus eum obruet populus ciuitatis.)* Ubi pro illuſtratione Textus notandum, jacuiſſe ſub dio cadauera maleficorum inſepulta, jure ſepulturæ indigna.

Carnifices veluti ſecundarii ſunt primò עָרְבֵי נַחַל *orebhe nachal, corui torrentis*, quibus *oculi* maleficorum traduntur *eruendi.* נַחַל & *vallem* ſignificat, & *torrentem*, vel aquam fluentem. Sed præualere videtur prior ſignificatus. Leguntur & apud Græcos Κόρακες ἐκ τῶν Φαράγγων, *corui ex vallibus*, qui in vallibus degunt, ſpeciatim remotis ab incolis. בְּנַחֲלֵי הַבְּתוּלִים, *in vallibus deſertis* legimus Jeſ. VII. 19. Fuerit forſan vallis quædam à coruis denominata, ut Jer. XXXI. 40. memoratur *vallis cadauerum.* Conferenda cum loco ſuppliciis deſtinato, quem Germani *Rabenſtein* vocant. Græcorum loquendi formula nota, βάλλ' ἐς κόρακας, εἰς ἀπώλειαν, εἰς φθοράν. Hujusmodi locutiones ſunt perantiquæ,

PROV. Cap. XXX. v. 17
Corvi immorigerorum carnifices.

Sprüchw. Sal. Cap. XXX. v. 17.
Die Raben als Scharffrichter.

G. D. Heumañ sculps.

TAB. DLXXXVI.

PROV. Cap. XXX. v. 18. 19.
Viæ quatuor imperviæ.

Spr. Sal. Cap. XXX. v. 18. 19.
Vier unerforschliche Wege.

G. D. Heümann sculps.

tiquæ, apud Scriptores quoque profanos obuiæ. Sententiam de ſe latam deprecatur ſenex *Mneſilochus* in *Ariſtophanis* θεσμοφοριάσωις, ne ludibrio fiat mulierculis, τοῖς κόραξιν ἐσθιῶν. Sed mox additur ἐκρέμασε κόραξι δεῖπνον, ſuſpenſus coruis in cibum. *Horatius Epiſt.* 16. ad *Quintium.*

— non paſces in cruce coruos.

Philoſtratus in Heroicis & Tzetzes Chil. 5. c. 22.

Ὑψικόμοιο κρεμαστὸς ἀπ' ἐυλιπέως κατὰ πεύκης
Σύγκειται, μέγα δεῖπνον ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.

Pendet in excelſæ ſuſſixus ſtipite Pinus,
Suauia inexpletis ut det conuiuia coruis.

Oculorum in ſpecie meminit ſapientiſſimus Rex eruendorum à coruis. Sic & Epictetus: οἱ μὲν κόρακες τῶν τετελευτηκότων τὰς ὀφθαλμὰς λυμαίνονται. *Eruunt mortuis oculos corui.* Utitur Ethicus hic Scriptor Phraſi hac occaſione Prouerbii veteris: Κρεῖττον εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. *Præſtat ad coruos mitti quàm ad adulatores;* illi quippe mortuorum duntaxat eruunt oculos, nulli amplius uſui futuros, ſed hi viuorum fallendo oculos animas quoque perdunt. *Cominio* imprecatur ita *Catullus:*

Effoſſos oculos voret atro gutture coruus,
Inteſtina canes, cætera membra lupi.

Hinc conſtat ſenſus veteris vocabuli, σκορακίζειν, *ad coruos mittere, abjicere.*

Secundus rebellium gnatorum carnifex eſt נֶשֶׁר *næſcher*, *aquila*, quæ illos *deuoret*, auis, quod nemini non notum, rapax, carniuora. Quamuis neget *Tzetzes Chil.* V. c. 9. aquilam tangere cadauera.

Λέοντες θῆρες, σὺν αὐτοῖς καὶ ἀετῶν τὸ γένος,
Νεκρῶν οὐκ ἀπογεύονται τὸ σύνολον σωμάτων.

Leones feræ, & cum ipſis aquilarum genus,
Mortua corpora planè non guſtant.

Hinc ſunt, qui effatum illud CHRISTI, ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ, Luc. XVII. 37. non de aquilis intellectum volunt, ſed de vulturibus.

TAB. DLXXXVI.

Prov. Cap. XXX. verſ. 18. 19.

18. Tria hæc excellentia ſunt, ac ſupra captum meum, & (a) quartum penitus ignoro.

(a) Quatuor.

19. Viam aquilæ in aëre, viam ſerpentis ſupra petram, iter nauis in pelago, & viam viri cum adoleſcentula.

18. Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.

19. Viam aquilæ in cœlo, viam colubri ſuper terram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adoleſcentia.

ADdendum ſequens proximè comma 20. *Talis eſt & adulteræ via, quæ, ubi comederit, extergit os ſuum, & dicit: Nihil mali feci. (Talis eſt & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit: Non ſum operata malum.)* Senſus breuiter huc redit, tot eſſe adultero & mœchæ dolos & fraudes, ut ſalacitatis ſuæ efrænis compotes reddantur, quæ haud facile queant detegi. In teſtes voco Conſiſtoria matrimonialia, quæ ſæpe vix ac ne vix quidem, neque minis neque blandiſſimis verbis, ne carceribus quidem & torturis rerum inter illos actarum veritatem exquirere valent. Varias hasce & miras fraudes, occultas artes, comparat Solomon cum via *aquilæ*, & ſic aliarum quarumuis auium, *in aëre*, ubi nullum ſui volatus relinquunt veſtigium: porrò cum *via ſerpentis ſupra petram*, ubi nulla viſuntur reptatus indicia, tertiò cum *itinere nauis in pelago*, ubi iterum aquæ ſulcatæ ſeſe mox claudunt, & complanant. Ubi non eſt corpus delicti, non infans ab adultera in lucem miſſus, & nulla reorum confeſſio, non eſt inquiſitioni locus. *Juuenal. Sat.* 6.

- - - Nihil eſt audacius illis
Deprenſis, iram atque animos à crimine ſumunt.

Utut via nauis in aquis inter res, vel impoſſibiles referatur, vel admodum ſaltem difficiles, fuere tamen, qui Problemati huic ſoluendo na-

narunt operam. Hos inter laudari meretur *de Saumarez*, qui Nauticæ artis perficiundæ ergò machinam excogitauit, *the marine ſurveyor*, cujus beneficio iter nauis mare ſulcantis ad minuta usque determinari poteſt. *Transact. Philoſoph.* n. 391. Ad vias nauis in mari pertinet intricatiſſimum illud ſimul & nauigationi utiliſſimum Problema de inueniendis *longitudinibus*, in quo deſudarunt hactenus præcellentiſſimi quique Mathematici.

TAB. DLXXXVII.

Prov. Cap. XXX. verſ. 24 - 28.

24. Quatuor iſta minima ſunt inter terreſtria, ſed ſapientia ſuperant vel prudentiſſimos.
25. Formicæ, populus imbellis, quæ tamen in meſſe cibum ſuum parant.
26. (a) Cuniculi, gens minimè potens, attamen in petra domicilium ſuum collocant.
(a) Quidam murem montanum eſſe putant, & videtur hîc quadrare.
27. Locuſtæ, quæ etſi Regem non habeant, turmatim tamen proficiſcuntur uniuerſæ.
28. (b) Araneus utrunque (c) latus adprehendit, & eſt in palatiis Regum.
(b) Pro araneo alii legunt ſtellionem aut lacertam, non ineptè.
(c) Vel, manibus ſuis.

24. Quatuor ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus.
25. Formicæ, populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi.
26. Lepuſculus, plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum.
27. Regem locuſta non habet, & ingreditur uniuerſa per turmas ſuas.
28. Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

PLus quam ſemel innuimus hactenus, ex minimis animalculis elucere maximam DEI & Potentiam & Sapientiam. Agnouere hanc veritatem ipſi Gentiles. *Plin.* L. XI. c. 2. *Sed turrigeros Elephantorum miramur humeros, Taurorumque colla, & truces in ſublime jactus, Tigrium rapinas, Leonum jubas, cum rerum natura nusquam magis quàm in minimis tota ſit.* Et ſanè, ſi conſideremus illorum operationes perfectas, ſenſus, viſum, odoratum, guſtum, exquiſitiſſimos, vocem, generationem, ſtructuram, actiones & paſſiones, non poſſumus non admirabundi venerari infinitam, quæ per illa omnia ſeſe manifeſtat, Sapientiam, nempe Creatoris.

Primum, quod conſideratione attenta dignum judicat Solomon, ſeu animal ſeu animalculum *formica* eſt. *Formicæ, populus imbellis, quæ tamen in meſſe cibum ſuum parant.* Conf. Prov. VI. 8. *Paruula Horatio, minimum animal Plinio,* βιωτατον, *minutiſſimum Philippo in Epigrammate.* Nil morentur nos formicæ illæ vulpinæ magnitudinis Indicæ, *Herodoto* & *Megaſtheni* in *Arriano* memoratæ, quæ aurum effodiunt & ſeruant, dudum *Straboni* Lib. II. & XV. inter fabulas relatæ. Et notum ex *Agatharchide*, *Strabone*, Interpretibus Græcis ad Job. IV. 11. vocatos fuiſſe in Arabia Troglodytica Leones quosdam μύρμηκες, μυρμηκολέοντες, quos pro formicis ſumſerat ignara antiquitas. Solomoni prudens animal cluet formica, ita & *Horatio:*

- - - utitur ante
Quæſitis ſapiens.

Epiphanio in *Phyſiologo* θυμόσοφον, *ſapienti animo*, *Æliano incredibili ſapientia*, σοφίᾳ τινὶ ἀποῤῥήτῳ, latebras ſuas excauat. Adeò magni fecerant animalculi hujus Sapientiam Ægyptii, ut inter Hieroglyphica ſymbolum fuerit ſcientiæ. Γνῶσιν δὲ γράφοντες μύρμηκα ζωγραφοῦσιν. *Horus Apollo* L. I. c. 45. Solent Arabes infanti recens nato formicam tradere in manum, addito voto, ut ſedulus fiat & ſapiens. Vetuſtiſſimis Græcis, uti *Heſiodo*, formica audit ἴδρις, id eſt, erudita, experta.

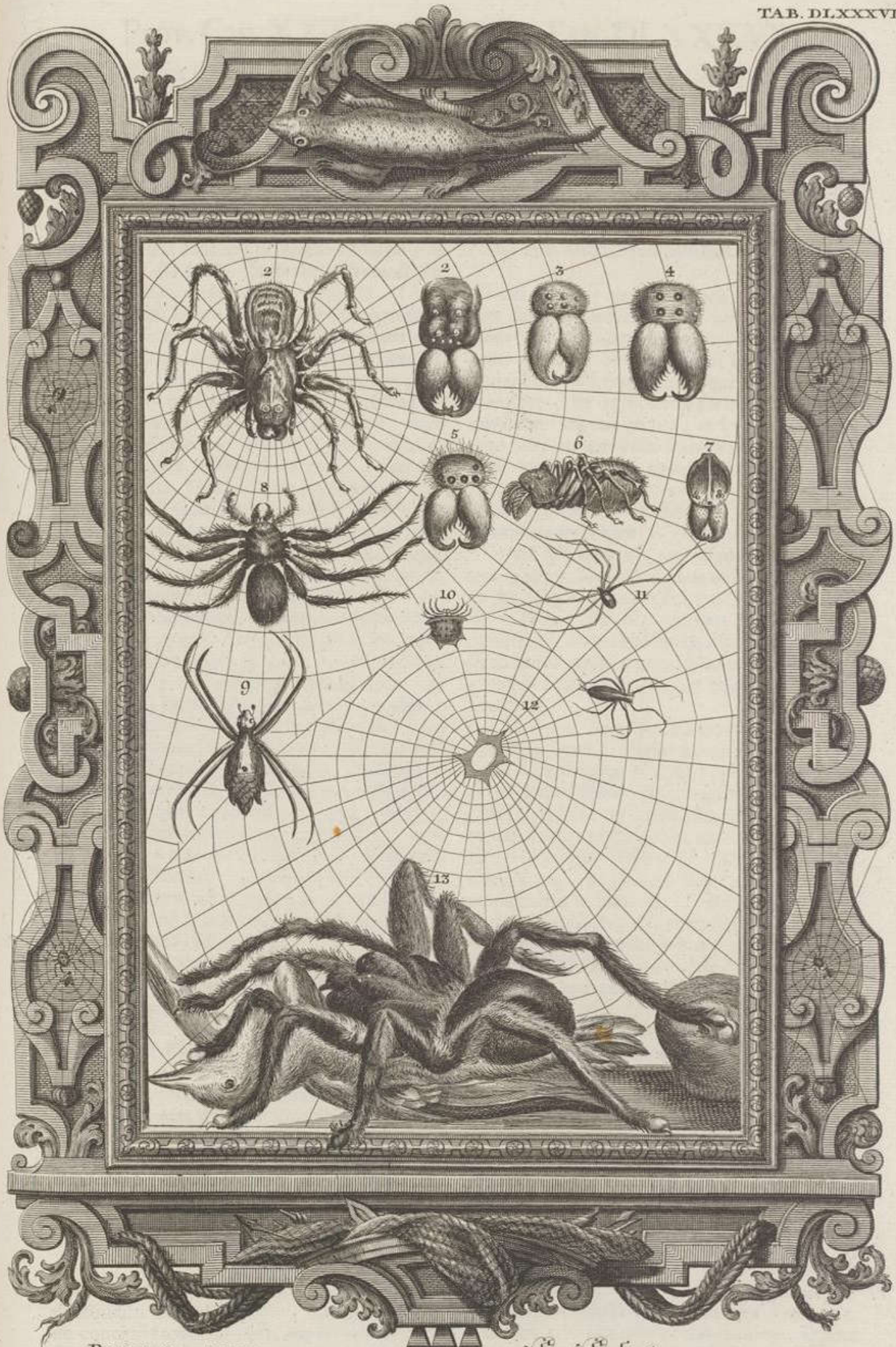

PROV. Cap. XXX. v. 28.
Aranea prudentiæ exemplar.

Spr. Sal. Cap. XXX. v. 28.
Die Spinne ein Muster der Klugheit.

I. A. Fridrich sculps.

perta. Scholia: ἴδρις, ἔμπειρος. λέγει δὲ τὸν μύρμηκα, ὡς προγινώσκοντα ἢ ἀνέμους, ἢ ἀναισίους ἡμέρας, quoniam ventos & dies incommodos præſcit. *Platoni* ſi fides eſt in *Phædone*, homines compti, politi, πολιτικὸν ἢ ἥμερον γένος, poſt vitæ ultima fata transmutantur in apes & formicas, & hæ iterum in ἄνδρας μετρίους, *homines benè moratos*. Quin imò formicæ *Cleanthi* argumentum ſuggeſſere pro brutorum ratione, ut legere eſt apud *Plutarchum* & *Ælianum*. *In formica non modò ſenſus, ſed etiam mens, ratio, memoria. Cicero* L. III. de *Nat. Deor. Plinio* ſi credimus, miſcent formicæ ſermones mutuos. *Quæ earum concurſatio? quam diligens cum obuiis collocutio, atque percontatio?* En errorum originem ex præcipiti nimis concluſione! Peragunt animalcula hæc operationes ſuas exquiſito ordine, ergò ratione ſunt prædita. Forma concluſionem ex pari. Oſtendit horologium horas, minuta, Stellarum tum Fixarum tum Erraticarum motus regulariſſimos, ergo & huic ineſt ratio. Hodie eodem planè modo mouetur, ut heri, ergò prædita eſt memoriâ. Hujusmodi argumentationes ſi valent, diffiteri haud poſſumus, ſapientiâ, aliisque animi donis præcellere animalia ipſis hominibus, quoniam exactius nobis res ſuas peragunt. Sanè in formica ſola reperit *Plutarchus* virtutes omnes, veluti combinatas, quam proin nobis ad imitationem ſiſtit ὡς ἐν κατόπτρῳ Οὐδὲν ἄτω μικρὸν ἡ Φύσις ἔχει μειζόνων ἢ καλλιόνων κάθοπτρον. ἀλλ' ὥσπερ ἐν ϛαγόνι καθαρᾷ πάσης ἔνεϛιν ἀρετῆς ἔμφασις. Laudat autem in iis cumprimis fortitudinem, temperantiam, prudentiam, juſtitiam, amicitiam. Nos, licet animalculis his neque rationem tribuamus, neque virtutem propriè ſic dictam, habemus tamen multa, quæ ab iis, imò à tota natura, diſcamus, & ad uſus noſtros applicemus; ut optimo jure ducat Solomon pigrum ad formicam Præceptorem. Prov. VI. 6. ad quem locum de formicarum actionibus plura diſſeruimus.

Audiunt Solomoni formicæ *populus imbecillis* עַם לֹא־עָז *am lo az*, non fortis, minimè fortis, parua, aliis, vel pluribus, impar, Respublica, quia gregaria ſunt animalia. Tribuit illis quoque *Plutarchus Lib. an ſeni gerenda ſit Respublica*, τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν, vitam communem, ciuilem. Apud *Ælianum* L. VI. c. 43. legas, formicas majores ſuperatis culmis ſpicas demorſas dejicere τῷ δήμῳ τῷ κάτω, plebi prædam præſtolanti, minoribus nempe formicis. *Phocylides* laborioſum populum nuncupat:

— φῦλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον.

Lucianum ſi audimus in *Icaro Menippo*, ſtatum conſtituunt Democraticum, loquitur quippe de concione totius popelli, μυρμήκων ἀγωρᾷ. Sed *Philippus Anthol.* L. I. c. 43. vocat exercitum, ὁ τῆς ϛρατὸς, nempe reſpectu numeri potius quàm virium, quia *imbecillis* ſunt *populus*. Hinc Arabes de imbecillo homine, eſſe *formica debiliorem*, ſed quoque de forti, eſſe *formica fortiorem*. Unica pedis planta centenæ plures calcari poſſunt & comprimi, non tamen reperias animal, quod reſpectu magnitudinis ſuæ grauiora geſtet onera, quàm fert ipſa formica. *Ouid. Met.* L. VII.

Grande onus exiguo formicas ore gerentes.

Plinius: Si quis comparet onera corporibus, earum fateatur nullis portione vires eſſe majores. Ambroſius: Exigua eſt formica, quæ majora ſuis audet viribus. Sunt Arabibus hujusmodi formulæ loquendi frequentes, qui ut ab aliis animantibus, ita quoque à formicis ſententias mutuantur ingenii plenas, & in ipſo ſuo Alcorano Solomonem cum formicis colloquia inſtituiſſe tradunt. Sed fabulas has ipſis linquimus, hoc illis concedentes, quod *Euthymius* habet ex Saracenis Doctoribus, intellexiſſe ſapientiſſimum Regem τὰ τῶν μυρμήκων μυϛήρια.

Verſ. 26. *Cuniculi, gens minimè potens, attamen in petra domicilium ſuum collocant.* De voce שָׁפָן, *ſchaphan*, legantur, quæ ſcripſi ad Leuit. XI. 5. ibique oſtendi, non tam intelligi debere cuniculos, quàm *murem* quendam *montanum*, fortè quem *alpinum* nuncupamus, quem & dignum judicauit Latina noſtra inſeri Gloſſis marginalibus.

Verſ. 27. *Locuſtæ, etſi Regem non habeant, turmatim tamen proficiſcuntur uniuerſæ.* In Hebræo Textu legitur אַרְבֶּה *arbeh*, vox in Leuitico quoque obuia, deſcendens à radice רָבָה *rabbah*, *multum eſſe*, *multiplicare*. Τὸ *proficiſci* expeditionem notat militarem. Ita profectus eſt, vel *egreſſus Aſſur*, & *ædificauit Niniuen*. Gen. X. 11. Ita *ſolebant Reges egredi*, nempe ad pugnam. 2. Sam. XI. 1. Regibus ſic egreſſis jus competebat diſpartiendi prædam. Sed in locuſtarum expeditionibus ſunt res primi occupantis, חֹצֵץ כֻּלּוֹ *chotſets cyllo*, *dimidians totum ipſum*, vel, *una quæque ſibi diuidens*, rapit quælibet, quod offendit cunque. Noſtra Verſio ita, *turmatim proficiſcuntur uniuerſæ, ſie ziehen alle Schaaren-weiſe daher*. Sic & LXX. ἀβασίλευτόν ἐϛιν ἡ ἀκρὶς, ἢ ἐκϛρατεύει ἀφ' ἑνὸς κελεύϛματος ϛυτάκτως. Ita & Chaldæus, Syrus, Arabs. Sed hæc Philologis linquo, ad alia progreſſurus.

Verſ. 28. *Araneus utrunque latus apprehendet, & eſt in palatiis Regum.* De hoc animali litigant Interpretes. Originalis vox eſt שְׁמָמִית *ſemamith*. Diſſentiunt ipſi Judæi, quorum alii *lumbricum terreſtrem* volunt, *inſectum volatile* alii. R. *Jonæ* placet Arabum *chottaph*, *hirudo*, ſeu Chaldæorum & Talmudiſtarum סְנוּנִית *ſenunith*, Turcis & Perſis hodieque *ſüniünu, ſünuniüvet, ſünunijet*. *Meninzk. Lex.* 2691. Sed auis hæc huc plane non quadrat, utpote neque manibus, quibus apprehendat quid, prædita, neque *minimis animalibus inter terreſtria*, imo ne quidem *terreſtribus* annumeran-

da. Suffragium *Simiæ* dant *AbenEzra*, *Emmanuel* & *Kabuenaki*, docili & ſedulo animali, manibus prædito, in Regum palatiis enutriri ſolito; imo ſunt, qui ab ipſo noſtro *Semamith Simiam* deducunt. Sed malè, deriuatur quippe *Simia* à *ſimis naribus*, hinc & *enaris* dicta. Affine videtur quodammodo Turcarum *meimun*, *maimun* & Italorum *maimone*. *Meninzk. Lex.* 5079. Pro *aranea* tandem militant R. *Leui*, *Kimchi*, *Elias*, utpote cui characteres in Textu expreſſi conueniunt apprimè; obuium animal non in caſis ruſticorum duntaxat, ſed ipſis quoque Principum Palatiis, & pedibus ceu manibus telam ordinat. Hanc adoptant non ſolùm Tigurinæ Verſiones, ſed pleræque Europææ, haud animaduertentes, quod araneæ nomen in Lingua Hebræa non ſit שְׁמָמִית ſed עַכָּבִישׁ *accabbiſch*, in Chaldaica עַכּוּבִית *accobbith*, in Arabica *ancabuths*, *ænkebut*, *ækenbat*. Pl. *ænakib*. *Meninzk. Lex.* 503. 3344. Id verum, apud Scriptores profanos paſſim digitorum, non manuum, nomine venire aranearum pedes. *Ariſtophanes* in *Ranis Act.* 5.

Ἐλίσσετε δακτύλοις φάλαγγες ἰσότονα πηνίσματα.

Digitis torquete, o araneæ, licia quibus textorium jugum intenditur.

Ouid. Met. L. VI. *Fab.* 2.

In latere exiles digiti pro cruribus hærent.

Sed poſito, poſſe verti animalculi hujus pedes in manus, uti certè bini anteriores manuum & digitorum officio funguntur, non tamen Solomon dixiſſet, *apprehendere* araneam *manibus ſuis*, ſed nere, verùm non, quod infra videbimus, manibus, ſed podice potius. Imo forſan non dixiſſet, morari *in Regum palatiis*, ubi vix toleratur, ſed potius in pauperculorum caſulis, qualis fuit *Euclionis* illa, ubi

- - nihil eſt quæſti furibus,
Ita inaniis ſunt oppletæ, atque araneis.

Plaut. in *Aululari*a. Notum pactum illud inter podagram & araneam initum, vi cujus illa diuerſari debeat in ædibus ſuperbis, vaſta mole conditis, hæc in tuguriis humilibus, muſco horrentibus. Hinc apud Latinos *araneas in ædibus*, *in arca*, *in vaſis*, *in loculis habere* idem ſonat, quod miſerè viuere, vitam in tenebris & paupertate tranſigere. *Afranius* apud *Feſtum*.

Tamne arcula tua plena eſt aranearum.

Celeberrimus *Bochartus Hieroz.* P. II. L. IV. c. 22. allatis & adferendis mox rationibus commotus per שְׁמָמִית noſtrum intelligit *ſtellionem*, lacertæ genus. En cur! Habent LXX. καλαβώτης, *ſtellio*, quem *Complutenſes* & *Mercerus* piſcibus accenſent, ſed lacertis rectius omnes alii. Habet & *Hieronymus ſtellionem*, & ex eo Latina noſtra in Gloſſis. Syriaca Verſio *amaktha*, *amkatha*, quam vocem *Gabriel Sionita* exponit per lacertam. Chaldæus *akmetha*. Modernis quoque Græcis σαμιαμίνθη, σαμιάμινθος in *Gloſſario Græc. du Freſne* eſt *ſtellio*, voce manifeſtè deriuatâ ab Hebræo שְׁמָמִית. Gloſſæ Græcæ: Ἀσκαλαβώτης, τὸ σαμιαμίνθη. *Geßnerus* legit θαμίαμινθος & ψαμαμύθη, *Bellonius Samiamitos*. Turcæ moderni *Sami ebræs*. *Meninzk. Lex.* 5366. Sunt Hebræi Codices, qui habent שְׁכֶמִית *ſchemamith* cum שׁ *ſchin*, ſed optimi Hebræorum שְׁמָמִית *ſemamith* cum שׂ *ſin*, Talmudici סְמָמִית cum ס *ſamech*. Radix eſt סָמַם *ſamam*, vel סָם *ſam*, *venenum*. Eſt quippe in Orientalibus Regionibus lacertæ hæc ſpecies venenata admodùm, Græcis hinc Σαῦρα φαρμακὶς, vel φαρμακῖτις. Ita *Nicander Alexiph.* v. 537.

Φαρμακίδος Σαύρης πολυμήδεος, ἣν Σαλαμάνδρην
Κλείουσιν - - -

Quæritur nunc, quomodo huic animali conueniant, quæ Solomon tradit. Adnumerat id *minimis terræ*, ἐλαχίστοις τῆς γῆς. Ita quoque *Ouidius*.

Inque breuem formam, ne vis ſit magna nocendi,
Contrahitur, paruaque minor menſura lacertâ eſt.

Claudianus in *Cereris Ærumnis*.

Apparent maculæ, forma eſt breuis, illita cauda
Surgit, & exiguæ ſimilat vaga membra lacertæ.

Porphyrius apud *Euſeb. L. V. Præparat.*

Ζώοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίοις σκαλαβώταις.

Paruis animalculis, domeſticis ſtellionibus.

Sapientia, ſiue indefeſſa ſedulitas conſtat inprimis ex vitæ genere, & muſcarum captura, quæ admirationi fuit *Auguſtino* L. X. *Confeſſ.* c. 35. *Quid, cum me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit? Plinius* L. XXX. c. 10. *nullum animal fraudulentius inuidere homini.* Rex noſter ſapientiſſimus, *utrunque latus* (manibus) *apprehendere*, & *eſſe in palatiis Regum:* Nihil inuoluunt manus vel brachia difficultatis. Ipſi *lacertæ* vel *lacerto* nomen venit à *lacertis*, brachiis; Græcorum κωλώτης, ſtellio deriuatur ἀπὸ τοῦ κώλου, ſunt autem κῶλα manus pedesque. Sunt namque manus lacertæ bini pedes anteriores,

riores, digitati, qui ſanè manibus ſimiliores longè ſunt, quàm araneæ pedes, & *manuum* nomine veniunt *Auicennæ* & *Damiri*, Arabibus. Τὸ *apprehendere* igitur explicari poteſt vel de modo, quo per rami alicujus inferiorem partem progrediendo digitis prehendit prominentes corticis partes, vel de captura muſcarum aut aranearum. LXX. habent καλαβώτης χερσὶν ἐφειδόμενος, *Hieronymus*, *ſtellio manibus nititur*. Reſpiciunt proin hi ad greſſus. Reſtat nunc inquirenda mora in *palatiis Regum*. Animal eſſe domeſticum extra dubium vertitur. Κατοικιδίοι σκαλαβώται, *domeſtici ſtelliones*, *Porphyrio* apud *Euſebium*. *Suidas*, *Etymologus*, *Phauorinus*, alii, ita hoc animal definiunt: ζωύφιον ἑοικὸς σαύρᾳ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν οἰκημάτων ἀνέρπων, *animalculum lacertæ ſimile in muris ædium proſerpens*, unde τοιχοβάτης audit *Kiranidi*, Catalaunis *Dragon de las Caſas*. *Niphus in Ariſtotelem*, & *Ponzettus Lib. de venen.* degere cumprimis in maceriis ſeu ruderibus antiquis. *Marcellinus* apud *Hermolaum*, etiam in nouis. *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 1. in ſepibus. *Plin.* L. XXX. c. 10. *in locis hoſtiorum feneſtrarumque aut cauernis ſepulcrisue. Arnob.* L. VI. *ſub ſimulacris cauis nidamenta ponit. Matthiol. in Dioſc.* L. VI. c. 1. *in cauis murorum prope terram.* Idem atteſtari poſſumus & nos de noſtris lacertis. Quid proin impedit, quò minus degere quoque poſſint in palatiis Regum & Principum amplis, ſaxeis, vetuſtis, fiſſuras ſæpe capientibus. שְׁמָמִית ſi ſtellio eſt, ut ſanè potiora pro ea militant argumenta, omittere omnino potuiſſet Vernacula noſtra parentheſin, *ihren Faden*, *die Spinn faſſet mit beyden Händen (ihren Faden.)* De *filo* quippe nil legitur in Textu originali.

Quamuis שְׁמָמִית *ſtellio* ſit, haud tamen extra oleam vagari me puto, ſi vel in gratiam Verſionum noſtrarum & plerarumque Europæarum, ſed & Lectoris, & inprimis ad Creatoris ſummi laudem potiſſima in medium protulero, quæ moderna ætas detexit circa *aranearum* indolem, vitam & textoriam artem.

Sunt araneis omnibus partes tum duræ, tum molles, *pilis* hirtæ; *oculi*, qui plures ſunt, & magnitudinis variæ, nudi, palpebris deſtituti, inuolucro ſiue operculo duro, læui, polito, diaphano tecti: in anteriori capite *forceps* cancrino ſimilis, cruſtâ dura munitus, articulatus cum fronte, ſed mobilis, isque duplex, qui ipſis inſeruit ad capiendam & apprehendendam prædam, eamque ori, quod retrò ſtatim eſt, admouendam. In extremo horum forcipum uncus eſt recuruus, mobilis, ungulæ felis ſimilis, quo non ſolùm firmiter teneri poteſt præda, ſed & ori apprimi. *Pedes* octo, articulati, uti cancri, in extremitatibus ſuis, binas inter ungulas, donati *ſpongiolâ*, quæ & muſcis adeſt, & omni attentione digniſſima ſingulare Diuinæ Prouidentiæ τεκμήριον. Hujus ſpongiolæ, viſcoſo humore ſemper madidæ, beneficio incedere poſſunt ſuper vitra e. g. ſpeculorum politiſſima, & corpora quæuis læuia. Siccatur ſenſim hoc gluten, hinc eſt, quod araneæ, quò ſunt adultiores, eò ſint ad incedendum ſuper vitra plana ineptiores. Obſeruatur idem circa texturam filorum, cui vel perficiundæ vel reſtaurandæ, ſi rupta fuerit tela, eſt aranea ſenex inepta, quæ hinc juniorem quandam ejusdem generis nido expellit, & telam ab hac jam formatam occupat. Præter octo pedes jam memoratos adſunt ad capitis anteriora bini alii, qui manuum funguntur officio, pro arripienda, & hac illacue mouenda præda. Circa *anum* obſeruari merentur *mammillæ* quatuor paruæ in omnes partes mobiles, ex quarum medio prodit viſcoſus humor in fila trahendus. Anguſtari poteſt textorium hoc foramen, filum proin duci nunc tenuius, nunc craſſius: clauſo verò vel conſtricto poteſt ſuſpendi in libero aëre aranea, relaxato demitti, & texendo ultra progredi. *Telam* format animalculum hoc ſequenti modo. Fabricatura in angulo cujuspiam conclauis telam, aperit quadrimammillarem anum, guttulamue viſcidi illius humoris parieti apprimit, hinc progrediens ad alterum parietis latus, & ſecum ſemper per totam viam ducens filum heic iterum alteram fili tenſi prius extremitatem affigit, qua operatione primum, quod intenderat, filum eſt ductum. Eadem ratione ſemilineæ circiter ſpatio à priori ducit ſecundum, cum priori parallelum, & ita porrò ſequentia. Stamine hoc in lineis parallelis ducto bina texit fila cruciatim, quæ ſubtegminis nomen merentur, & quia recentia ſunt atque viſcoſa prioribus illis filis agglutinata hærent, proinde texturam firmant. Firmatur inſuper tela ab aranea ipſa, quæ non ſolùm transuerſalia fila prioribus apprimit podice, ſed etiam limitanea ultima fila triplicat, vel & quadruplicat. Sat materiæ habet aranea quæuis pro duabus tribusue telis nouis, modò non prima fuerit diffuſa nimis. Sed exhauſtâ omni materiâ aliam jam factam telam quærere neceſſe habet, in vicinia forte textam à juniori quadam aranea, quæ non unam duntaxat fabricari ſolent. Recenſito hactenus modo fiunt telæ in ædium ſiue conclauium angulis. Videndum nunc, quomodo texantur in hortis & plateis, in aëre libero. Aëre tranquillo inſidens 6. pedibus ramo cuidam, vel parieti, aranea ducit binis pedibus poſterioribus filum duarum triumue ulnarum, committit id aëri fluctuanti, donec à vento pellatur ad alium quendam ramum, vel murum, ubi ob viſcoſitatem ſuam agglutinatur ſponte; ut autem certa ſit de firma adhæſione, attrahit id, tendit, & mox podice apprimit. Inſeruit primum hoc filum pontis loco vel ſcalæ, per quam eat, & eundo duplicet illud, porroque triplicet & quadruplicet, pro longitudinis ratione. Mox verò medio huic ponti inſiſtens nouum aliud pedibus protractum filum aëri committit, usque dum alibi à vento agitatum adhæreſcat, trahitque tendit-

que iterum ſecundum hoc filum ut prius. Hac ratione procedit in centro regiæ ſuæ conſiſtens cum multis aliis. Radiis ſiue telæ ſemidiametris factis, progreditur à fine unius diametri ad finem alterius diametri, & progrediundo ducit filum primum transuerſum, in cujus medio conſiſtens nouum filum ducit ad telæ centrum: hac ratione tot ducit, quot opus habet, diametros. His omnibus ductis, iterum centrum ſuum repetit, & nouum ibi paratum filum in linea ſpirali circumducit ab una diametro ad aliam, usque dum tela fuerit pertexta. Eſt & alius modus non minus curioſus, quo transuerſim per plateas, imo & flumina fila ducunt. Suſpenſæ ex filo, capite tenus vento expoſitæ ſeſe committunt ipſas agitationi caſuali, qua ſi locum fixum haud repererint, panſis pedibus auræ ſoli ſeſe tradunt. Tela ſi fuerit pertexta, collocat ſeſe aranea in medio ejus, capite deorſum tendente, forſan ad euitandum nimium lumen, & ut graue ventris onus tanto facilius ſuſpendat è pedibus. Heic, in medio telæ, degit interdiu, ſed noctu, vel pluuia cadente, vel vento forti ſpirante, in aliud ſeſe recipit, quod ſibi parauit, forte ſub arboris folio, vel alibi loco ſecuro, & plerunque altiori, domicilium. Obſeruatur quippe aſcenſus animalculi hujus facilior deſcenſu. Parato ſic reti ſi forte aduolat muſca, arripit eam mox prædo forcipibus ſuis, & nido infert, eâ victurus: ſi magna nimis illa, quàm ut aliorſum transferri queat, inuoluitur nouis araneæ filis, & circumligatur adeò arctè, ut neque pedes mouere queat, neque alas, ſed mox capta hæc & vinculis conſtricta præda in nidum protrahitur. Si muſca fuerit araneæ inuicta prorſus, liberat hæc ipſa illam filis, vel & telæ partem diſcindit, ut aureo veluti ponte ſtrato illa auolare queat, ſed mox texturam ruptam reparat.

Non animus eſt, integram ſcribere Arachneologiam, neceſſe tamen autumo præcipuas aranearum in Europa ſaltem obuiarum notare differentias. Reducuntur eæ potiſſimùm ad 6. genera, diſtincta inprimis oculorum ſitu, non tamen diſtinctim in Tabula expreſſa.

1. *Araneæ domeſticæ* 6. ſunt oculi parui, in ouali frontis linea locati. Hæc telam ſuam pandit in angulis ædium & conclauium. Cutim ſuam quotannis mutat, ut cancri, in ipſis quoque pedibus, vitam ſuam ultra quadriennium protendit, quo temporis interuallo pedibus potius craſſeſcit, quàm corpore reliquo. Eodem loco haud manet diu, ſed ſedem mutat, quin imo clauſa emoritur. In climatibus calidioribus, quale eſt Neapolitanum, morbo quodam correpta ſquamoſa redditur, & aſpectu fœda, moriturque Phthiriaſi.

2. *Aranea hortenſis* telam conficit amplam circularem, in libero aëre, 4. habet oculos magnos in medio fronte, & binos minores ad latus quoduis: coloribus variat, albo, cinereo, viridi.

3. *Aranea celleraria*, macerierum quoque & veterum ruderum hoſpes, quatuor duntaxat oculis eſt prædita, duobus in medio fronte, duobus in utroque capitis latere; nigra, admodùm villoſa, breuipes, corpore fortis, maligna, longæua magis aliis, ſi quidem paucorum annorum ſpatium longæuitas dici poteſt. Defendit ſe hæc contra aggreſſorem, & inſtrumentum, quo prehenditur, mordet. Transfixo licet ventre per biduum vitam protrahit, quo vulnere aliæ breui pereunt. Hæc non integram texit telam, ſed fila duntaxat ducit 7. vel 8. digitos longa ex nido ſuo tanquam centro. Aduentante muſca ejaculatur ſe protinus prædam captura, & ipſas quoque veſpas forcipibus ſuis prehendit & ſuperat.

4. *Aranea vagabunda* non eodem nido hæret, ſed hinc inde vagatur venatui incumbens. Bini ei ſunt oculi magni in medio fronte, duo minores ad finem frontis, duo in occipite, & duo in vertice capitis. Variant hæ magnitudine & coloribus, albo, nigro, rubro, cinereo, maculatæ quoque variè. Quintum par pedum, qui manuum vice funguntur, in extremitatibus ſuis non habet ungulas, ſed plumoſam veluti criſtam, quâ muſcas captat, harumque motum ſiſtit.

5. *Agreſtis aranea, Feld-Spinn, Zimmer-Spinn*, Gallis *Faucheur*, compreſſo eſt & diaphano capite ac ventre. Nigri coloris macula magna conſpicitur in capite; bini parui oculi nigri proximè ſibi ſiti, tres alii utrinque majores veluti in triangulo diſpoſiti utrinque ad latus, in quadam prominentia. Crura tenuia ſunt & longa, ſed brachia breuia, carnoſa; villoſi adeò ſunt pedes, ut ſub microſcopio videantur toti plumis obſiti.

6. *Tarantula*, aranea ex maximis & fortiſſimis. Hujus pedes, & ima ventris pars albi ſunt coloris, nigris maculis notati; ſed ſuperna & anteriori parte prædominatur color niger. Caput & pectus muniuntur clypeo nigro, uti teſtudo: oculi ſunt albi, & fului fulgentes 4. majores in medio fronte formâ quadrati, & 4. minores ab ante lineâ rectâ diſpoſiti. Malitioſæ ſunt indolis, imo perniciosæ, cumprimis in Regno Neapolitano. De miris earum effectibus, tarantiſmo, ejusque cura, ſic & de reliquarum aranearum uſu & noxa, ſpeciatim de *ſerico aranearum*, cujus inuentor eſt Illuſtris *Franciſcus Xauerius de Bon*, Sereniſſimo Galliarum Regi à Conſiliis, ſupremi Senatus, qui Monspelii eſt, Præſes, vir authoritate & meritis grauis, de his inquam, plura dicenda forent, ni temporis & loci habenda eſſet ratio. Legatur *Martinus Liſter Tract. de Araneis*: Prælaudati Ill. *de Bon Diſſertation ſur l'utilité de la Soye des Araignées, Montpellier.* 1726. 8. *Memoires de l'Acad. Roy.* 1710. p. 386. 1707. p. 339.

Tractationem hanc illuſtraturæ claudant icones ſequentes.

Fig. 1.

que iterum ſecundum hoc filum ut prius. Hac ratione procedit in centro regiæ ſuæ conſiſtens cum multis aliis. Radiis ſiue telæ ſemidiametris factis, progreditur à fine unius diametri ad finem alterius diametri, & progrediundo ducit filum primum transuerſum, in cujus medio conſiſtens nouum filum ducit ad telæ centrum: hac ratione tot ducit, quot opus habet, diametros. His omnibus ductis, iterum centrum ſuum repetit, & nouum ibi paratum filum in linea ſpirali circumducit ab una diametro ad aliam, usque dum tela fuerit pertexta. Eſt & alius modus non minus curioſus, quo transuerſim per plateas, imo & flumina fila ducunt. Suſpenſæ ex filo, capite tenus vento expoſitæ ſeſe committunt ipſas agitationi caſuali, qua ſi locum fixum haud repererint, panſis pedibus auræ ſoli ſeſe tradunt. Tela ſi fuerit pertexta, collocat ſeſe aranea in medio ejus, capite deorſum tendente, forſan ad euitandum nimium lumen, & ut graue ventris onus tanto facilius ſuſpendat è pedibus. Heic, in medio telæ, degit interdiu, ſed noctu, vel pluuia cadente, vel vento forti ſpirante, in aliud ſeſe recipit, quod ſibi parauit, forte ſub arboris folio, vel alibi loco ſecuro, & plerunque altiori, domicilium. Obſeruatur quippe aſcenſus animalculi hujus facilior deſcenſu. Parato ſic reti ſi forte aduolat muſca, arripit eam mox prædo forcipibus ſuis, & nido infert, eâ victurus: ſi magna nimis illa, quàm ut aliorſum transferri queat, inuoluitur nouis araneæ filis, & circumligatur adeò arctè, ut neque pedes mouere queat, neque alas, ſed mox capta hæc & vinculis conſtricta præda in nidum protrahitur. Si muſca fuerit araneæ inuicta prorſus, liberat hæc ipſa illam filis, vel & telæ partem diſcindit, ut aureo veluti ponte ſtrato illa auolare queat, ſed mox texturam ruptam reparat.

Non animus eſt, integram ſcribere Arachneologiam, neceſſe tamen autumo præcipuas aranearum in Europa ſaltem obuiarum notare differentias. Reducuntur eæ potiſſimùm ad 6. genera, diſtincta inprimis oculorum ſitu, non tamen diſtinctim in Tabula expreſſa.

1. *Araneæ domeſticæ* 6. ſunt oculi parui, in quali frontis linea locati. Hæc telam ſuam pandit in angulis ædium & conclauium. Cutim ſuam quotannis mutat, ut cancri, in ipſis quoque pedibus, vitam ſuam ultra quadriennium protendit, quo temporis interuallo pedibus potius craſſeſcit, quàm corpore reliquo. Eodem loco haud manet diu, ſed ſedem mutat, quin imo clauſa emoritur. In climatibus calidioribus, quale eſt Neapolitanum, morbo quodam correpta ſquamoſa redditur, & aſpectu fœda, moriturque Phthiriaſi.

2. *Aranea hortenſis* telam conficit amplam circularem, in libero aëre, 4. habet oculos magnos in medio fronte, & binos minores ad latus quoduis: coloribus variat, albo, cinereo, viridi.

3. *Aranea celleraria*, macerierum quoque & veterum ruderum hoſpes, quatuor duntaxat oculis eſt prædita, duobus in medio fronte, duobus in utroque capitis latere; nigra, admodùm villoſa, breuipes, corpore fortis, maligna, longæua magis aliis, ſi quidem paucorum annorum ſpatium longæuitas dici poteſt. Defendit ſe hæc contra aggreſſorem, & inſtrumentum, quo prehenditur, mordet. Transfixo licet ventre per biduum vitam protrahit, quo vulnere aliæ breui pereunt. Hæc non integram texit telam, ſed fila duntaxat ducit 7. vel 8. digitos longa ex nido ſuo tanquam centro. Aduentante muſca ejaculatur ſe protinus prædam captura, & ipſas quoque veſpas forcipibus ſuis prehendit & ſuperat.

4. *Aranea vagabunda* non eodem nido hæret, ſed hinc inde vagatur venatui incumbens. Bini ei ſunt oculi magni in medio fronte, duo minores ad finem frontis, duo in occipite, & duo in vertice capitis. Variant hæ magnitudine & coloribus, albo, nigro, rubro, cinereo, maculatæ quoque variè. Quintum par pedum, qui manuum vice funguntur, in extremitatibus ſuis non habet ungulas, ſed plumoſam veluti criſtam, quâ muſcas captat, harumque motum ſiſtit.

5. *Agreſtis aranea, Feld-Spinn, Zimmer-Spinn*, Gallis *Faucheur*, compreſſo eſt & diaphano capite ac ventre. Nigri coloris macula magna conſpicitur in capite; bini parui oculi nigri proximè ſibi ſiti, tres alii utrinque majores veluti in triangulo diſpoſiti utrinque ad latus, in quadam prominentia. Crura tenuia ſunt & longa, ſed brachia breuia, carnoſa; villoſi adeò ſunt pedes, ut ſub microſcopio videantur toti plumis obſiti.

6. *Tarantula*, aranea ex maximis & fortiſſimis. Hujus pedes, & ima ventris pars albi ſunt coloris, nigris maculis notati; ſed ſuperna & anteriori parte prædominatur color niger. Caput & pectus muniuntur clypeo nigro, uti teſtudo: oculi ſunt albi, & fului fulgentes 4. majores in medio fronte formâ quadrati, & 4. minores ab ante lineâ rectâ diſpoſiti. Malitioſæ ſunt indolis, imo perniciosæ, cumprimis in Regno Neapolitano. De miris earum effectibus, tarantiſmo, ejusque cura, ſic & de reliquarum aranearum uſu & noxa, ſpeciatim de *ſerico aranearum*, cujus inuentor eſt Illuſtris *Franciſcus Xauerius de Bon*, Sereniſſimo Galliarum Regi à Conſiliis, ſupremi Senatus, qui Monspelii eſt, Præſes, vir authoritate & meritis grauis, de his inquam, plura dicenda forent, ni temporis & loci habenda eſſet ratio. Legatur *Martinus Liſter Tract. de Araneis*: Prælaudati Ill. *de Bon Diſſertation ſur l'utilité de la Soye des Araignées, Montpellier.* 1726. 8. *Memoires de l'Acad. Roy.* 1710. p. 386. 1707. p. 339.

Tractationem hanc illuſtraturæ claudant icones ſequentes.

Fig. 1.

Fig. 1. *Stellio* eſt, qualem ex Codice antiquiſſimo Dioſcorideo ſiſtit *Lambecius Comm. Biblioth. Cæſ.* L. VI. p. 294. 299.

Fig. 2. *Tarantula*, unà cum capite, oculis & forcipibus ſub microſcopio.

Fig. 3. Sub microſcopio exhibet oculorum ſitum & forcipes in aranea domeſtica.

Fig. 4. Eædem partes in aranea hortenſi.

Fig. 5. Dictæ partes in aranea celleraria.

Fig. 6. Aranea vagabunda.

Fig. 7. Caput, oculi & forcipes in aranea campeſtri.

Fig. 8. Araneus venatorius major piloſus domeſticus, fuſcus, pedibus maculis nigris notatis. Ill. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* II. p. 195. Tab. 235. Fig. I.

Fig. 9. Araneus cancriformis major, reticulum ſpirale texens, è flauo & nigro varius, abdomine ſpinulis obſito. Id. p. 196. Tab. 235. Fig. 3.

Fig. 10. Araneus cancriformis minor campeſtris, reticulum ſpirale texens, abdomine ſupina parte albo, & ſex ſpinulis ad latera obſito, quaſi encauſto obducto, maculis nigris notato. Id. p. 197. Tab. 235. Fig. 4.

Fig. 11. Araneus minor cinereus compreſſus, maculis fuſcis notatus, pedibus longiſſimis. Id. Tab. 235. Fig. 5.

Fig. 12. Araneus minor reticulum ſpirale texens, abdomine è fuſco purpureo, albis maculis notato. Id. p. 198. Tab. 235. Fig. 6.

Fig. 13. Araneus domeſticus, reticulum tenue texens, medius fuſcus. Id. Tab. 235. Fig. 7.

TAB. DLXXXVIII.

Prov. Cap. XXX. verſ. 29. 30. 31.

29. Hæc tria benè incedunt, imo quatuor belle incedunt.

30. Leo, qui heros eſt inter belluas, nec à cujusquam conſpectu fugit.

31. Canis *(a)* venaticus, aries, & *(b)* rex Alkum.

(a) Ebr. aſtrictus lumbis. Ein Wind. Alii legunt, firmis lumbis vel iliis.

(b) Alii, Rex, cui reſiſti non poteſt.

29. Tria ſunt, quæ benè gradiuntur, & quartum, quod incedit feliciter.

30. Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum.

31. Gallus ſuccinctus lumbos ſuos: & aries, nec eſt rex, qui reſiſtat ei.

LAjiſch, לָיִשׁ, quod ex hoc Textu conſtat, non ſignificat Leonem elumbem, ſenio confectum, ſed fortem, viribus integrum. γένος λεόντων μακρότερον, καὶ εὐθυτέιχον ἀνδρειότερον. *Ariſt. Hiſt.* L. IX. c. 44. *Leonem longo ſimplicique villo, contemtorem vulnerum. Plin.* L. VIII. c. 16. Ab Hebræo haud dubiè deſcendit Græcorum λῖς, quo paſſim utuntur Poëtæ, & Aquila ad Job. IV. 11. ubi ut & Pſ. XXXIV. 11. de hoc Leonum genere vide plura, ſic quoque Jud. XIV. 18. de ejus robore. Et quid ſi nos Germani quoque mutuati fuiſſemus noſtrum *Löw*, *Leii* ab Hebræo *lajiſch*, imo Europæi forſan omnes ſua Leonum nomina.

Quæ heic Solomon effatur de intrepiditate Leonis, quod *non à cujusquam conſpectu fugiat*, congruunt iis, quæ *Homerus* habet *Iliad.* μ'. v. 299.

— ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὃς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δὲ ἑὸν μένος, ἀγήνωρ
Μήλων πειρήσαντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.

Εἰπερ γὰρ κ' ἔνδησι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ καὶ δάρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα
Οὐ μά τ' ἀπείρητος μέμονε γαθμοῖο δίεσθαι,
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἥρπαζε μεταλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.

Sicut Leo in montibus nutritus, jam diu
Carnium indigens, quem impellit animus ſuperbus
Oues tentaturum etiam in denſam caulam ire.
Et ſi inueniat apud ipſos paſtores viros
Cum canibus & haſtis, cuſtodiam agentes circa oues,
Non tamen re intentata à caula pelli ſuſtinet,
Sed aut is rapit tranſiliens, aut etiam ipſe
Vulneratur inter primos jaculo ab expedita manu emiſſo.

Junge *Virgilium Æneid.* L. IX.

— *ceu ſæuum turba Leonem*
Cum telis premit infenſis, at territus ille
Aſper, acerba tuens, retrò cedit. Et neque terga

Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra
Ille quidem, hoc cupiens, potis eſt per tela virosque.

Plin. L. VIII. c. 16. *Quamlibet magna canum & venantium urgente vi, contemptim reſtitansque cadit in campis, quamdiu ſpectari poteſt.* Hujusmodi teſtimonia legas quoque apud *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 44. *Ælian.* L. IV. c. 34. In prima acie heîc Leo ſtat inter res, quæ *benè, bellè incedunt*, magnificè, מטיבי צעד *metibbe tſaad*, vel מטיבי לכת *metibbe lacheth*. Id vocat *Ariſt. Hiſt.* L. II. c. 2. applicatiuè ad Leones, & Camelos, Arabicos & Bactrianos, κατὰ σκέλος βαδίζειν, *pedatim incedere*. Et in *Phyſiognomicis* Philoſophus Leoni tribuit βάσιν νεανικὴν, *juuenilem greſſum*, qui tardis fit paſſibus, ſed grauibus, βαδίζων βραδέως, καὶ μεγάλα διαβαίνον, καὶ διασαλεύον ἐν τοῖς ὤμοις, ὅταν πορεύεται. Sunt Arabibus peculiaria nomina, quibus magnificos hos Leonis greſſus exprimunt.

Sequitur זרזיר מתנים *zarzir mothnajim*, quod propriè ſonat, *adſtrictus lumbis*. Latina noſtra reddit *canem venaticum*, Vernacula *Jagd-Hund*, addita veluti exegeſi *von ſtarcken Lenden*. Sed aliud eſt, habere conſtrictos, tenues lumbos, aliud fortes, craſſos; illis præditi ſunt canes venatici Graji ſeu Græci, nobis *Wind-Hunde*, his venatici alii. Priores intelligit R. *Leui, Dauid*, Rabbini alii; de quibus *Gratius* in *Cynegetico:*

— adſtricti ſuccingant ilia ventris.

Ouidius, ubi de canibus Actæonis:

Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon.

In Oriente affinia ſunt זרזיר noſtro Arabum, Perſarum, Turcarum *tazi*, Arabum *zyrw*, Pl. *zyra*, fœmina *zyrwet*, Pl. *zyra* pro cane venatico ſeu leporario. *Meninzk. Lex.* 1039. 2897. 3034. 3041. Turc. *zaghar*, in diminutiuo *zaghargik*. Id. 2449. 2450. *zæghær* id. 2639. quæ omnia canum venaticorum ſunt ſynonyma. *Junio* & *Tremellio*, ſic & Græcis, Chaldæis, Syris, Arabibus placet pro זרזיר מתנים *equus*.

Tertium magnifici greſſus animal eſt תיש *thajiſch*, quæ vox non *arietem* notat, ut *Hieronymus* voluit, neque *taxum*, ut alii, ſed *hircum*. De qua voce plura ad Gen. XXX. 35. quò Lectorem remitto. Veteres Interpretes heic non intelligunt hircum quemuis, ſed gregis ducem, LXX. τράγος ἡγέμενος αἰπολίε. Apud *Ælianum* legimus L. VII. c. 26. de hirco: πρόθει ἐκεῖνα ἢ μέντοι καὶ αὐτὰς τὰς αἶγας ὁ τράγος τῷ γενείῳ θαῤῥῶν, καὶ κατά τινα φύσιν θαυμαστὴν τὲ θήλεως προκρίων (potius προκρίνων) τὸ ἄῤῥεν. Capras præcurrit hircus barbâ ſuâ confiſus, & naturæ inſtinctu rectè judicat de præſtantia maſculini generis præ fœmineo. Apud *Pollucem* L. I. c. 12. *ſect.* 19. Hircus quoque cluet τῶν αἰγῶν ἡγεμών.

Prov. Cap. XXX. verſ. 33.

Lac ſi premas, butyrum exit: qui nares emungit, ſanguinem elicit: ſic qui iras incitat, litem producit.

Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem: & qui prouocat iras, producit diſcordias.

PArtibus tribus eſſentialibus conſtat ſanguis ille albus, *lac*, quas cernere licet in lacte coagulato. Aqueæ ſeu *ſeroſæ* dant *ſerum*, *caſeoſæ caſeum*, *oleoſæ*, quæ forma cremoris ſupernatant, *butyrum*, de quo Rex noſter Philoſophus *premendo* lac *exire*. De hac βυτυροποιήσει egi fuſius alibi, tum in ipſo hoc opere, tum in *Itineribus* meis *Alpinis* & *Hiſtoria Heluetiæ Naturali*; heic actum agere nolo.

Quomodo, *qui nares emungit, ſanguinem eliciat*, haud eſt difficile conceptu; fit nempe ἀναςόμωσις, aperiuntur arteriolarum in nares ſeſe terminantium oſcula extrema, & his apertis effluit ſanguis. *Sic qui iras incitat, litem producit.*

Prov. Cap. XXXI. verſ. 4-7.

4. Ne (des) Regibus, o Lamuel, Regibus, inquam, vinum bibere, aut principibus ſiceram.

4. Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum ſecretum eſt, ubi regnat ebrietas.

5. Ne

5. Ne poti obliuiſcantur legis conſtitutæ, aut peruertant cauſas omnium afflictorum.
6. Damnatis date ſiceram, & vinum his, qui afflicto ſunt animo.
7. Ut poti obliuiſcantur inopiæ ſuæ, & calamitatis ſuæ non ultra recordentur.

5. Ne fortè bibant, & obliuiſcantur judiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.
6. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro ſunt animo.
7. Bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.

Regum ac *Principum* מְלָכִין & רוזנים *melachin* & *rozenim* titulo veniunt heic non ii duntaxat, qui tales cluent κατ' ἐξοχὴν, & regia ſceptra manu gerunt, ſed quiuis alii, quos DEUS in celſa ſede locauit, atque honoribus auxit, Miniſtri Status, Conſiliarii, imo Judices, perſonæ publicæ quæuis, quibus ſunt dubii credita jura fori. His omnibus interdicit Solomon *vinum* & *ſiceram*, omnes vegetabilium ſeu fructuum ſuccos expreſſos inebriantes; ſed non vinum omne, non ſiceram omnem. Abuſus interdicitur, non uſus. Conſtat id ex v. 5. *Ne poti obliuiſcantur legis conſtitutæ, aut peruertant cauſas omnium afflictorum.* Judici ſententiam dicturo pro norma ſint leges, non paſſiones corruptæ. Quî verò intelliget illas ebrius, vel ſemiebrius? Qui, ſi ebriaminibus deditus, jam exhauſit & quotidie exhaurit vires ingenii, animique vigorem? De ebrietatis cauſa, effectibus, & neceſſaria cumprimis Judicibus ſobrietate egimus alibi.

Verſ. 6. Concedit ſapientiſſimus Rex *damnatis ſiceram, & vinum his, qui afflicto ſunt animo.* Rationem reddit Regius Pſaltes Pſal. CIV. 15. *Vinum exhilarat cor hominis*, ad quem locum vide plura in rem præſentem. Apud *Xenophontem* in *Sympoſio* legitur, vino ſopiri triſtitiam veluti à mandragora, & gaudium è contra excitari veluti ab oleo igni affuſo, οἶνος τὰς μὲν λύπας ὥσπερ μανδραγόρας ἄνδρα κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. *Anacreon:* ὅταν πίνω τὸν οἶνον, εὕδουσιν αἱ μέριμναι, vino intrante dormiunt curæ. Hinc Poëtis Græcis vinum cluet παυσίλυπος, λαθικηδὴς, νηπενθὲς, Bacchus *Heſiodo* πολυγηθὴς. Huc facit Didonis votum apud *Virgilium Æn.* L. I.

Adſit lætitiæ Bacchus dator.

Tibullus L. I.

Bacchus & afflictis requiem mortalibus adfert,
Crura licet dura compede pulſa ſonent.
Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.

Horat. L. I. *od.* 7.

Nunc vino pellite curas.

Docet id experientia: obliuiſci videmus afflictum curarum, paupertatis, miſeriæ. *Ouid.* L. I. *de Arte.*

Tunc veniunt riſus, tum pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.

Sed eſt modus tenendus in hoc ipſo vini uſu, ne per ἀμετρίαν ἀνθολκῆς, per intemperantiam in triſtiora præcipitemur fata, ut in inceſtum Lothus, ex leui cura in furorem. Cæterùm de more uſitato, damnato ad mortem porrigendi vinum, latius differendi dabitur occaſio ſpeciatim in Hiſtoria Paſſionis CHRISTI.

TAB. DLXXXIX.

Prov. Cap. XXXI. verſ. 13.

Quærit lanam & linum, & operatur cum voluptate manibus ſuis.

Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum.

OStendit ex lana & lino manufactura, (ſic loqui ſolemus hodie idiomate non uno) deſtinaſſe optimum DEUM corpora naturalia ad hominum uſum. Sollicita, quam laudat Solomon, noſtra materfamiliâs quærit *lanam & linum, & operatur cum voluptate manibus ſuis.* Aquila, Symmachus & Theodotion reddunt Hebræum וַתַּעַשׂ ἐξήτησεν, ſic & Chaldæus & Syrus. Sed LXX. μηρυομένη, *filum deductum glomerans.* Eſt hoc opus, hic labor mulieribus familiaris, etiam Principibus, & peruetuſtus. Laudem promerita *Theano* illa ex Pythagoræorum ſecta,

Ἰσὸν ἐπιχομένη, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσα.

Contexens telam, & meum curans conjugium.

More apud Romanos uſitato neogama marito adferre ſolebat colum, fuſum & lanam: Lanâ coronabantur poſtes & ſuperliminaria ædium: inſidente ſponſâ pelli lanigeræ. A lanificio non fuere exemptæ *Auguſti* principes filiæ, ut nec *Caroli* M. Oſtenderat *Alexander* M. Perſiæ Reginis veſtes à matre ſua & ſorore confectas.

ECCLESIASTES.

Eccleſiaſt. Cap. I. verſ. 3.

Quantum (enim) homini reliquum eſt poſt omnem ſuum laborem, quem perfert ſub Sole?

Quid habet amplius homo de uniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub Sole?

EX conſpectu hujus Libri conſtat planiſſimè, egiſſe ſapientiſſimum Auctorem perſonam Regis potius & Eccleſiaſtæ, quàm Aſtronomi, ut ſanè heic non definire vult, an terra ſub Sole, vel ſupra eum ſita ſit? Intentio primaria fuit, demonſtrare vanitatem noſtrorum laborum, quos in hoc terræ punctulo peragimus, & ſubleuare mentes noſtras ad DEUM, qui Sole, omnibusque cœlis eſt ſuperior. Commentarii loco in præſentem Textum ſit admonitio illa & confeſſio Diui Pauli 2. Cor. IV. 18. μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. Egregie *Paulinus Ep. 4. Omnia ſub Sole vanitas, ſuper Solem veritas.* A labore ſubſolari, & quem propter res ſub Sole jacentes ſuſcipimus, reportamus nihil, omnia à laboribus, quorum intentio cœlos ipſos tranſcendit. *Haud enim ſumet* (homo) *omnia ſecum, quum moritur, neque gloria ejus eum comitabitur. (Quoniam cum interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria ejus.)* Pſ. XLIX. 18. Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. 1. Tim. VI. 7. Riſum potius quàm refutationem meretur Anticopernicanorum illa ex hoc loco argumentatio, qua probare nituntur ex תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ *thachath haſchameſch*, ὑπὸ τὸν ἥλιον, *ſub Sole*, formula vigeſies & ſepties in Eccleſiaſte obuia, eſſe terram infra Solem, propiorem proin centro mundi, vel in ipſo eo, Solem ſupra terram. Etiam in Copernicano Syſtemate eſt Sol ſupra nos, licet in centro vorticis ſui fixus. Idem, quod terricolæ nos, dicere poſſunt Planeticolæ omnes, eſſe Solem ſupra ſe, ſe Sole inferiores. Altitudinem ſiue profunditatem rei dimetiri ſolemus pro varia à centro terræ diſtantia. Quis proin dubitet, flammigerum illud Solis corpus, quod 12000. diametris terræ diſtat à terra, eſſe nobis ſuperius. Non impedit hoc, quò minus in alio ſenſu, eoque Aſtronomico, Sol dici queat ſub terra, imo ſub omnibus Planetis, qui omnes verſus Solem tanquam centrum grauitant: ut centrum cujusque vorticis dici poteſt inferius omnibus ejus punctis. Quin imo ex veteri illa Ptolemaica

PROV. Cap. XXXI. v. 21.
Conjux ſedula netrix.

Spr. Sal. Cap. XXXI. v. 13.
Die fleiſſige Spinnerin.

P. G. Harder sculps.

TAB. DLXXXIX.

Prov. Cap. XXXI. verſ. 13.

Quærit lanam & linum, & operatur cum voluptate manibus ſuis.

Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum.

OStendit ex lana & lino manufactura, (ſic loqui ſolemus hodie idiomate non uno) deſtinaſſe optimum DEUM corpora naturalia ad hominum uſum. Sollicita, quam laudat Solomon, noſtra materfamiliâs quærit *lanam & linum, & operatur cum voluptate manibus ſuis.* Aquila, Symmachus & Theodotion reddunt Hebræum וַתַּעַשׂ ἐξήτησεν, ſic & Chaldæus & Syrus. Sed LXX. μηρυομένη, *filum deductum glomerans.* Eſt hoc opus, hic labor mulieribus familiaris, etiam Principibus, & peruetuſtus. Laudem promerita *Theano* illa ex Pythagoræorum ſecta,

Ἰσὸν ἐπιχομένη, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσα.

Contexens telam, & meum curans conjugium.

More apud Romanos uſitato neogama marito adferre ſolebat colum, fuſum & lanam: Lanâ coronabantur poſtes & ſuperliminaria ædium: inſidente ſponſâ pelli lanigeræ. A lanificio non fuere exemptæ *Auguſti* principes filiæ, ut nec *Caroli* M. Oſtenderat *Alexander* M. Perſiæ Reginis veſtes à matre ſua & ſorore confectas.

ECCLESIASTES.

Eccleſiaſt. Cap. I. verſ. 3.

Quantum (enim) homini reliquum eſt poſt omnem ſuum laborem, quem perfert ſub Sole?

Quid habet amplius homo de uniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub Sole?

EX conſpectu hujus Libri conſtat planiſſimè, egiſſe ſapientiſſimum Auctorem perſonam Regis potius & Eccleſiaſtæ, quàm Aſtronomi, ut ſanè heic non definire vult, an terra ſub Sole, vel ſupra eum ſita ſit? Intentio primaria fuit, demonſtrare vanitatem noſtrorum laborum, quos in hoc terræ punctulo peragimus, & ſubleuare mentes noſtras ad DEUM, qui Sole, omnibusque cœlis eſt ſuperior. Commentarii loco in præſentem Textum ſit admonitio illa & confeſſio Diui Pauli 2. Cor. IV. 18. μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. Egregie *Paulinus Ep. 4. Omnia ſub Sole vanitas, ſuper Solem veritas.* A labore ſubſolari, & quem propter res ſub Sole jacentes ſuſcipimus, reportamus nihil, omnia à laboribus, quorum intentio cœlos ipſos tranſcendit. *Haud enim ſumet* (homo) *omnia ſecum, quum moritur, neque gloria ejus eum comitabitur. (Quoniam cum interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria ejus.)* Pſ. XLIX. 18. Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. 1. Tim. VI. 7. Riſum potius quàm refutationem meretur Anticopernicanorum illa ex hoc loco argumentatio, qua probare nituntur ex תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ *thachath haſchameſch*, ὑπὸ τὸν ἥλιον, *ſub Sole*, formula vigeſies & ſepties in Eccleſiaſte obuia, eſſe terram infra Solem, propiorem proin centro mundi, vel in ipſo eo, Solem ſupra terram. Etiam in Copernicano Syſtemate eſt Sol ſupra nos, licet in centro vorticis ſui fixus. Idem, quod terricolæ nos, dicere poſſunt Planeticolæ omnes, eſſe Solem ſupra ſe, ſe Sole inferiores. Altitudinem ſiue profunditatem rei dimetiri ſolemus pro varia à centro terræ diſtantia. Quis proin dubitet, flammigerum illud Solis corpus, quod 12000. diametris terræ diſtat à terra, eſſe nobis ſuperius. Non impedit hoc, quò minus in alio ſenſu, eoque Aſtronomico, Sol dici queat ſub terra, imo ſub omnibus Planetis, qui omnes verſus Solem tanquam centrum grauitant: ut centrum cujusque vorticis dici poteſt inferius omnibus ejus punctis. Quin imo ex veteri illa Ptolemaica

PROV. Cap. XXXI. v. 21.
Conjux ſedula netrix.

Spr. Sal. Cap. XXXI. v. 13.
Die fleiſſige Spinnerin.

P. G. Harder sculps.

maica Hypotheſi, & quotidiana ſenſuum noſtrorum experientia ſtatuere licet, eſſe Solem nunc ſupra terram, & prouinciam quamuis, nempe interdiu, nunc infra eam, noctu. Qua occaſione non poſſum non monere Lectorem, periclitari Scripturæ Sacræ αὐθεντίαν non minus ex contortis hujusmodi explicationibus, quàm ex Cabbaliſtarum ſomniis, qui in quauis litera & ſyllaba myſterium quærunt.

Eccleſiaſt. Cap. I. verſ. 4. 5.

4. Ætas (namque) præterit, & ætas (alia) ſuccedit, terraque æternùm perſtat.
5. Oriturque Sol, & occidit Sol, & anhelus tendit ad locum ſuum, ubi oritur. Diſcedit (verò) ad auſtrum, & redit ad aquilonem.

4. Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat.
5. Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur: ibique renaſcens. Gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem.

ADeò fortes videntur hi Solomoneorum arietum impetus Ptolemaicis, ut ſeſe dedere neceſſe habeat Copernicanum Syſtema. *Terra* non ſolùm *perſtat æternùm*, εἰς τὸν αἰῶνα ἕστηκε, ſed *Sol oritur & occidit, & anhelus tendit ad locum ſuum, ubi oritur:* quinimò *diſcedit ad auſtrum, & redit ad aquilonem.* ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ δύνει ὁ ἥλιος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἕλκει, αὐτὸς ἀνατέλλων· ἐκεῖ πορεύεται πρὸς τόπον, καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν. Nonne, inquiunt, Sole clarior eſt Solis motus, terræque quies? Nonne contra apertum literæ ſenſum diſputare eſt πρὸς κέντρον λακτίζειν? Erunt in poſterum omnes Copernicanorum niſus & auſus vani. Sed è contra videmus hos ad defenſionem paratiſſimos, nil minus quàm de deditione cogitantes, ſibi ſuisque armis confiſos. En quomodo, & cur!

Eccleſiaſtæ intentio, quod jam monui, eſt, demonſtrare vanitatem hominis & actionum humanarum. In ipſo Libri frontiſpicio hanc legimus inſcriptionem v. 2. *Extrema inanitas, extrema inanitas, & omnia quidem ſunt inanitas. (Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas.)* Hanc ſuam theſin illuſtrat quatuor ſimilitudinibus, quarum prima deſumta eſt à *terra:* hæc licet non ſit & videatur aliud quid, quàm collapſum ædificium, longioris tamen eſt durationis quàm homo: ſecundam ſuggerit *Sol*, qui licet oriatur & occidat, tamen perſtat, eodem fulgore lucet, eodem vigore & calore omnia animat: tertiam *ventus*, qui quidem inter ſymbola inconſtantiæ & inſtabilitatis vitæ humanæ non minimum obtinet locum, homine tamen ipſo eſt conſtans magis: quartam *mare*, quod licet cum Luna de inſtabilitate certet, ab ejus influxu alteratum in dies, immotum tamen eſt magis homine, omnique felicitate humana. Pergamus ad ſpecialiorem Parabolarum diſcuſſionem.

Ætas præterit, & ætas alia ſuccedit, terraque æternùm perſtat. Γενεὰ πορεύεται, καὶ γενεὰ ἔρχεται, καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἕστηκε. Cœcus ſit oportet, vel lumine luſcus, qui non videt, ſapientiſſimum Eccleſiaſten τὸ *perſtare terræ* non opponere motui locali, ſed morti & vitæ, generationi & corruptioni. In terra hac, quod in dies obſeruamus, & in momenta, contingunt mutationes variæ, inprimis in ſocietate humana. Sunt, qui prodeunt ſub luminis auras, ſunt, qui vitam exhalant caducam. *Ætas præterit, & ætas ſuccedit.* Sed *terra*, tota quanta, corpus hoc totale, Planeticum, hominum domicilium, manet in ſuo eſſe, *perſtat.* Qui proin ex hoc Scripturæ loco pro immobilitate terræ argumentari contendit, paralogiſmum facit non minus ridiculum eo, qui nunc ſequitur. Præterit emoriens molitor, vel vendit molendinum ſuum, ſuccedit in ejus locum alius, molendinum verò ipſum perſtat; Ergò caret motu. Vel, Nauta abit ad plures, ſuccedit alius, nauis perſtat, ergo immota manet nauis, imo immobilis, quæ tamen ipſa, non obſtantibus variis, quæ Nautæ ſubeunt, fatis, totum circumit orbem. Laude mehercle dignior foret Ptolemaicorum zelus, ſi obuiam irent illis, qui ex Textu noſtro militant pro æternitate terræ contra effatum CHRISTI Matth. XXIV. 35. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται. Vel Libertinis illis, *Freethinkers*, qui Solomonem Maniliumque in ſuas partes trahunt, & utrumque æternitatem mundi aſſeruiſſe volunt. Audiamus Authorem ipſum Libelli *de la Liberté de penſer*, allegante *Croſa dans ſon Examen* p. 134. *Peut on faire une plus elegante deſcription de l'Eternité du Monde? Et le Poëte Manilius a t'il parlé autrement, quand il a dit: Il n'y a rien de crée, qui ne ſoit aſſujetti a un continuel changement: la terre change de face au retour de chaque année, & il n'y a point de Nation, qui voye ecouler un ſiecle ſans eprouver quelque reuolution. Il n'en eſt pas ainſi du monde: toujours le meſme, on ne voit point de changement chez luy, ſes jours qui ſe ſuivent, ne le voyent pas croitre, & ſa vieil-*

leſſe ne le rend pas plus foible, ſa courſe, toujours egale, ne le fatigue pas, & il ſera toujours le même, parce qu' il l' a toujours eté: tel que nos Ancétres l' ont vu, telle verra notre poſterité: en un mot, c' eſt un Dieu, il n' eſt ſujet a aucun changement. Celui qui parle ainſi, croit, que le monde eſt eternel, & ne reconnoit aucun Createur. In Textu noſtro occurrit vox לעולם *olam*, αἰὼν, quæ non denotat ſemper æternitatem abſolutè ſic dictam, ſiue durationem infinitam, ſed aliquando longum quidem, ſed finitum tamen, tempus. Sic Exod. XXI. 6. de ſeruo, qui libertus eſſe non vult: *ſeruiet ei*, Domino, *perpetuò*, לעולם *leolam*, id eſt, quamdiu vixerit. *Horat.* L. I. *Ep.* 10.

Seruiet æternùm, qui paruo neſciat uti.

Ita heic *terra æternùm perſtat*, quamdiu durat, in eſſe ſuo, Planeta, hominum domicilium manet, formam, ſitum, motum, orbitam ſeruat.

Monent nos verba Textus, *ætas præterit, & ætas ſuccedit*, ut conſiderationi noſtræ ſubjiciamus fragilitatem vitæ noſtræ, quàm tenui pendeat filo corporis tenerrima machina, unio animæ & corporis noſtri. *Puluerem nos eſſe, & in puluerem reuerſuros.* Gen. III. 19. *Certiſſimè morituros, & inſtar aquæ, quæ in terram defluunt, quæ colligi non poſſunt. (Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.)* 2. Sam. XIV. 14. *Puluis & umbra ſumus*, Horat. L. IV. *Od.* 7. Σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος, *Pindarus.* Imo ſit conſtans ipſe, quo terra gaudet, motus ſymbolum continuæ noſtræ mutationis, qui in momenta appropinquamus morti. Pulchre *Gregorius* L. VI. *Ep.* 26. *Vita noſtra nauiganti ſimilis eſt. Is enim, qui nauigat, ſtet, ſedeat, jaceat, ſemper vadit, quia impulſu nauis ducitur; ita ergo & nos, ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, volentes nolentes per momenta temporum quotidie ad finem tendimus: Nec curſus tantum ad mortem eſt vita hæc, ſed quædam etiam quaſi mors perpetua. Seneca Ep.* 24. *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cum creſcimus, vitâ decreſcimus.*

Aliam non minoris momenti meditationem ſuggerunt verba, *ætas præterit, & ætas ſuccedit.* Aperit ſeſe heic theatrum harmoniæ exquiſitiſſimæ inter multiplicationem terricolarum omnium & longitudinem vitæ, æquilibrii conſtantiſſimi, ſed variati. Non aggrauatur terra unquam nimio, ut animalium omnis generis, ita & hominum numero, ſed nec deficit proportionato. Primis à creato mundo ſeculis protendebat ſe vitæ humanæ filum ad 900. & quod excurrit, annos; Terminus implendæ terræ neceſſarius. Primo ab orbe reſtaurato ſeculo ex tribus Noachi filiis ſolus Sem attigit quinque ſecula, & ex Semi poſteris prima duntaxat generatio. Secundo à diluuiana inundatione ſeculo non fuit, qui aſcenderit ad 240. annos: tertio nemo, Therah excepto, attigerat 200. Sed poſtquam incolis fuit repleta terra, terminus vitæ fatalis reductus fuit primùm ad 120. annos, Gen. VI. 3. poſtmodùm ad 80. Pſal. XC. 10. qui adhuc ſubſiſtit. Quis non videt, definitos fuiſſe varios hosce ſucceſſiuè terminos ab Ente infinitè ſapienti, à Monarcha uniuerſi? Conſeruatur ſic ſocietas hominum in ſuo eſſe, ut ne quid ſuperſit, neue quid deficiat. Nonne, ſi adhuc attingerent mortales 969. annos, quæ Methuſalæ fuit ætas, imò 175. quæ Abrahami fuit, inundaretur incolis orbis, imo opprimeretur? Nonne depauperaretur, ſi terminus fixus foret 10. 20. vel 30. annorum? Rebus autem ſic, ut ſunt, ſtantibus æquilibrium ſeruatur exactum inter vitam & mortem. Sunt in propagatione generis humani omnia exquiſitiſſimè proportionata, conjugia ad natiuitates ut 1. ad 4. incirca, nati ad mortuos ut 1. vel paulò plus ad 1. ſexus maſculi liberi ad fœmineum ut 14. ad 13. circiter, paſſim paulò minor, paſſim major paulò. Imo peſtis ſi ſæuiat, vel morbi graſſentur epidemici, ſapientiſſimâ iterum DEI Prouidentia, ut juſtiſſimo judicio, tollitur è mundo ſuperfluum. Felicem hoc intuitu Aſiam dixeris, regionem præ aliis fœcundam, ubi quotannis ingens incolarum numerus peſte perit, absque tamen, quod terra ſuis exhauriatur incolis. Plura ſi deſideres hanc in rem lege Cl. *Derham Theolog. Phyſ.* L. IV. c. 10.

Redimus, unde digreſſi ſumus, ad Solem. Verſ. 5. *Oritur Sol, & occidit Sol, & anhelus tendit ad locum ſuum, ubi oritur. Diſcedit verò ad auſtrum, & redit ad aquilonem.* Heic iterum aperit ſeſe campus Martius, in quo dimicandum eſt Copernicanis. Quid, inquiunt Ptolemæi aſſeclæ, clarius, quàm Solis motus ab Ortu in Occaſum, quem eliminant prorſus illi? Repetunt Copernicani, & vel ex multoties repetita phraſi, *ſub Sole*, conuincunt, Solomonem non tam deſcribere ea, quæ in altiſſimo peraguntur cœlo, in ipſo Solis vaſtiſſimo corpore, quàm quæ in terra contingunt, à Sole colluſtrata; ut omnino motus ille Solis intelligi debeat, qui terram illuminandam & fouendam reſpicit, & ad literam explicari poteſt ex Textu: dum enim terra gyratur ab Occaſu ad Ortum in dies, Sol ipſe neceſſariò mouebitur lumine ſuo & calore ab Ortu ad Occaſum. Et notandum hac occaſione, *Solis* vocem non ſemper in Sacra Scriptura ſumi pro corpore ipſo Solis κατ' ἐξοχὴν ita dicto, ſed aliquando de emanante ex illo lumine, luce, & calore. 1. Sam. XI. 9. Saul Jabeſitas in Galaad hocce erigit ſolatio: *Cras, cum Sol incaluerit, erit vobis ſalus.* 2. Sam. XII. 11. 12. *Accipiam uxores tuas te vidente, & dabo eas amico tuo, qui dormiet cum uxoribus tuis in conſpectu Solis hujus. Tu quidem clam hoc deſignaſti, ego verò faciam rem iſtam coram toto Iſraele, & coram Sole hoc. (Tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo,*

&

& dormiet cum uxoribus tuis in oculis ſolis hujus. Tu enim feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis.) Neh. VII. 3. *Ne aperiantur portæ Jeruſalem, donec Sol incaluerit.* Alia hujusmodi loca ſilentio prætereo, quibus Sol denotat influxum Solis in hanc terram, imo id, quod diei vocabulo vulgò venit. Præterea notandum, quod alibi explicatum dedi latius, Solem emphaſi haud minori oriri & occidere in ſyſtemate Copernicano, quàm Ptolemaico. Conjiciamus porrò oculos noſtros ad ſcopum Eccleſiaſtæ principalem, qui conſiſtit in demonſtratione vanitatis doloſæ, & falſo rerum mundanarum apparatu, propriæ ſuæ regiæ aulæ Cap. II. tribunalium publicorum, occupatorum à judicibus impiis, & tamen pulchra juſti & æqui ſpecie fulgentium, Cap. III. ſic & apparenter æqualium fatorum, quibus obnoxii ſint bruta & homines. Quæ ſanè laruata rerum mundanarum facies elegantius repræſentari nequit, quàm exemplo Solis Copernicani, qui videtur circa terram volui, & locum in momenta mutare, quum tamen hæc mera ſit viſus fallacia: Sic videtur perire homo ut brutum, ſed reuera non interit. De poſtremo Textus lemmate, *diſcedit ad auſtrum, & redit ad aquilonem*, amplior dabitur proximè loquendi occaſio.

Eccleſiaſt. Cap. I. verſ. 6.

(a) A diuerſis quoque mundi plagis venti ſurgentes meant, & in ſuos circulos venti reuertuntur. Luſtrans uniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.

(a) Circuit, circuit, it ventus, & ſecundùm circuitus ſuos redit ventus.

POſſent equidem præcedentis commatis verba, *diſcedit ad Auſtrum, & redit ad Aquilonem* intelligi etiam de Solis motu in latitudinem, quo hyeme ab Æquatore *diſcedit ad Auſtrum*, ad Tropicum Capricorni, & hinc per æſtatis decurſum *redit ad Aquilonem*, ad Tropicum Cancri. Sed commodius explicantur de circuitu ventorum per plagas, de quo certiſſimè agit Textus, quem nunc excutiendum ſumimus. Occurrunt heic loquendi formulæ omni attentione digniſſimæ, repetita ter vox סֹבֵב *ſobhebh*, *circumiens*, in circulo ſcilicet, quæ conjectandi dat anſam, annon ſapientiſſimus Rex indicare voluerit ventorum ordinatum circulum, non ſolùm in Zona Æquatoreali, ſed & in planis aliis Horizontis tum Aſiatici, tum Europæi, quæſitum dudum à *Mariotto*, *Sturmio*, aliis, ſed nondum ad certitudinis normam reductum. Digna judico, quæ heic adferam laudatorum modò Philoſophorum verba, vel Commentarii loco in Textum. *Mariottus Traité du mouvement des Eaux* p. 50. *J'ay remarqué par pluſieurs obſervations, qu'a Paris & dans le voiſinage les vents ſont en 15. jours a peu prés une revolution entiere, ſouflant ſucceſſivement de toutes les parties de l'Horiſon, & qu'aux nouvelles & pleines Lunes le vent eſt presque toujours N. & NE. C'eſt a dire, qu'il ſe fait un vent de Nord a la nouvelle Lune, & paſſe a l'Eſt dans trois ou quatre jours, & enſuite au Sud, puis a l'Oueſt, & ſe remet au Nord vers la pleine Lune, d'ou il repaſſe ſucceſſivement vers l'Eſt, le Sud & le Oueſt, & revient a la nouvelle Lune au Nord, ou au Nord-Eſt. Quelques uns de ces vents tournent quelque fois un peu en arriere, comme de l'Oueſt au Sud-Oueſt, & de Nord-Eſt au Nord, & alors ces vents durent 7. ou 8. jours, mais ils ne font presque jamais un tour entier. Il arrive auſſi quelque fois, que le vent paſſe de l'Oueſt au Nord-Eſt, & de l'Eſt au Sud-Oueſt, ſans que les vents d'entr'eux ſe faſſent remarquer. Sturm. Diſſ. de Aëris Mutat.* p. 20. *Non vagatur ſine regula irregularis flatuum aëreorum variabilitas. Ex multis enim retrò annis obſeruauimus, eſſe quandam eorum in Horizonte noſtro circulationem, ita ut Occidentalem excipiat utplurimùm & ordinariè Septentrionalis, hunc ſequatur gradatim Orientalis, deinceps Auſter paulatim in Occidentalem iterum terminetur, non neglectis etiam plagis intermediis, & rarò admodum in contrarium verſo hoc ordine, vix unquam ſaltem, ſi forte ab Oriente in Meridiem flectatur, ultra Orientis terminos excurrente, tantum abeſt, ut plenum retrogradationis circulum facile abſoluat: cum alterum illum directionis frequentiſſimè ſæpius uno menſe pluries decurrat, adeò ut hæc una videatur inde reperta nobis via, qua citra multæ artis ſubſidium futuræ aëris mutationes in proximos ſaltem dies præſciri, & absque frequenti errore prædici queant, id quod multiplici jam experimento compertum habemus.* Et forſan huc tendit *Probl.* 30. *Sect.* 26. *Ariſtot.* ἢ πέφυκε τὸ πνεῦμα κύκλε γραμμὴν φέρεσθαι. Plurimas ego inde aliquot luſtris congeſſi in hanc rem obſeruationes, ſed nihil tamen certi aut ordinati inde elicere potui. Inſtitui debent hujusmodi obſeruationes in regionibus planis, non montoſis, ubi vera ventorum directio intercipitur à montium valliumque ſitu vario. Haud tamen deſpero, inuentum aliquando iri & hujus irregularitatis certas quasdam regulas. Si cui fortè audacula nimis

viſa fuerit Lemmatis poſterioris in præcedenti commate applicatio ad ventos, ſciat is, eandem eſſe mentem duorum celeberrimorum Theologorum, *Pellicani* & *Werenfelſii*, *in Eccleſiaſt.* illius p. 249. hujus p. 37.

Repræſentat hic ventorum circulus ſeu ordinatus ſeu inordinatus perbellè hominis vanos conatus atque labores. Tranſeunt illi ab uno Horizontis puncto ad aliud, tandemque & ſæpe ſubitò ceſſant. Ita hi poſt tot circumcurſitationes, itinera, opum collectiones, famæ augmenta tandem ἀτμῷ ad inſtar euaneſcunt, disruptâ tenuiſſima vitæ bullula. Quotidiana experientiâ teſte in continua variatione ſunt hominis ſanitas, animi cogitata, paſſiones, aduerſæ ac proſperæ fortunæ fata, vento ſimillima. *Hominis ætas fœno ſimilis eſt, floretque ut flos in agro. Qui nullus erit, quum eum ventus peruaſerit, neque homines loci ejus agnoſcent eum. (Homo, ſicut fœnum dies ejus: tanquam flos agri ſic efflorebit. Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.)* Pſ. CIII. 15. 16. Sed quemadmodum non ſpirat ventus, neque huc illucque ſpirat abſque directione ſupremi Motoris, qui Leges Motus in natura condidit, ita neque homini in omni ſua vita, in actionibus ſuis, nil prorſus accidit abſque ſapientiſſima juſtiſſimaque DEI Prouidentia: Ubi *exaruit fœnum, defluit flos, quia ſpiritus DOMINI flauit in ipſum.* Jeſ. XL. 7.

TAB. DXC.

Eccleſiaſt. Cap. I. verſ. 7.

Omnes etiam (a) torrentes mare ingrediuntur, nec tamen mare impletur. Nam torrentes redeunt ad locum, per quem ferebantur.

(a) Hieron. flumina.

Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina, reuertuntur, ut iterum fluant.

IDem experitur fatum hic Locus, quod plures Sacri Codicis alii, pro ſtabilienda hac illaue Phyſica Hypotheſi allegari ſoliti, & ſæpe quidem à partibus diametraliter aduerſis. Qua occaſione non poſſum non, quod alibi feci, monere, de authoritate S. Scripturæ melius conſultum fore, ſi haud immiſceatur Controuerſiis Philoſophicis, ſed quidem id, quod de natura in ſanctiſſimo hoc Libro extat, ritè explicetur, modo DEO digno, rerum naturæ conuenienti, ad ſalutem noſtram & varios uſus collimante. Qui ipſe eſt ſcopus, quem mihi in arduo hoc ipſo opere σὺν ΘΕΩ propoſui. Dignus eſt hic, de quo nunc, Locus, aquarum per totum terræ globum circulus, qui breuiter quidem explanetur, ſed diſtinctè. Sunt binæ præcipuæ circa originem fontium & fluminum Hypotheſes, eæque multo argumentorum robore mutuò dimicantes, nec dum reconciliatæ inuicem. Voluminis labor foret, non arcti Commentarii, ſi tela omnia hinc inde jacta proponere & examinare vellem. Continebo me intra limites fixos.

Sunt ex Interpretibus benè multi, & magni nominis viri, qui ſtatuunt omnimodam analogiam inter macrocoſmum & microcoſmum: fluere aquam per fontes, riuos, flumina veluti per totidem venas in mare, & ex eo per canales ſubterraneos tanquam arterias ad origines usque & fontes fluminum, percolari autem in via, & ex ſalſa reddi dulcem. Cui obſtant, præter impoſſibilem hactenus aquæ ſalſæ dulcificationem per viam percolationis, Hydroſtaticæ Leges, proin natura ipſa, quæ nos docet, non poſſe ab imis radicibus montium Horizonti maris reſpondentibus aquam huc licet delatam per ductus ſubterraneos aſcendere ad montium cacumina: ſed auxilio venire ignem ſubterraneum, qui aquam illam formâ vaporum euehat ad altiora juga, ubi veluti in Alembicis collecta coeat in guttulas. Fundata videbatur Hypotheſis hæc ipſo Solomonis Textu. *Omnes torrentes mare ingrediuntur, nec tamen mare impletur, nam torrentes redeunt ad locum, per quem ferebantur.* πάντες οἱ χείμαῤῥοι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη. εἰς τὸν τόπον, ὅθεν οἱ χείμαῤῥοι πορεύονται, ἐκεῖ αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι τοῦ πορευθῆναι.

Altera Hypotheſis, quæ & pondere argumentorum, & authoritate Philoſophorum ſeſe præ priori commendat, fontium & fluminum originem arceſſit ab aqua cœlo lapſa, pluuioſa & niuali, quæ per ſtrata terræ montiumque deflua paſſim profluat. Hypotheſis non tam noua, quàm renouata, adoptata ab antiquioribus *Ariſtotele* Philoſophis, quod conſtat ex illius *Meteor.* L. I. c. 13. Exculta inprimis à *Perraltio*, *Mariotto*, *de la Hire*, aliis Academiæ

KOHEL. Cap. I. v. 7.
Aquarum Circulus.

Pred. Cap. I. v. 7.
Creyß-Lauff der Waſſer.

G. D. Heüman sculps.

miæ Regiæ Scientiarum ſociis, cumprimis à *Vallisnerio*, integro *Trattato dell' Origine delle Fontane*, qui ſecundum auctior ſubiit prelum. Magno illi labore & ſedula attentione dimenſi ſunt quantitatem aquæ cœlo lapſæ, eam item, quæ per flumina defertur, & calculo ſubducto inuenerunt rationem æqualitatis has inter & illas, ſpectare cumprimis ad ſapientiſſimam aquarum per terræ globum diſpartitionem ſtratorum in diluuio formatorum ſitum: deficere in Italia, Gallia, & alibi terrarum fontes & flumina ſiccioribus anni conſtitutionibus: carere fontibus ſumma montium cacumina: profluere omnes ex decliuibus locis, quibus altiora ſupereminent juga; abundare fontibus montes planitiebus & paſcuis diuites, ubi aquæ pluuiales & niuoſæ in ſtrata terræ penetrare valent, vel & in certis cauitatibus colligi; deficere ſaxis & ſcopulis horridos: longo ſæpe itinere fluere aquas per ſtrata ſubterranea; exemplo eſſe Fontes Mutinenſes, qui 63. pedum profunditate perforatione facta tanto proſiliant impetu, ut breui temporis ſpatio ad ſummum putei aſcendant, & 10. milliarium abhinc interuallo oriantur ex Montibus Apenninis. Pondus addo ex Hiſtoria Naturali Heluetiæ, quæ montoſa regio diues nuncupari poteſt Europæ Hydrophylacium. Hinc eſt, quod ſapientiſſimo DEI Decreto dupla ſæpe quantitas pluuiæ & niuis cadat ejus, quæ colligitur alibi in regionibus planioribus. Hinc eſt, quod in jugis noſtris æterni ſint niuium cumuli. Imò verò ſunt maximi nominis flumina, Rhodanum & Rhenum nomino, quorum fontes ſunt ingentis molis montes glaciales, quorum exiſtentiam nemo certè deriuabit ab aqua per ductus è mari ſubterraneos lata. Penes hos Philoſophos ſtat iterum, ſi arma petenda ſint ex Scriptura, pro ſententiæ confirmatione allegare Textum noſtrum Solomoneum. *Omnes torrentes mare ingrediuntur, nec tamen mare impletur: Nam torrentes redeunt ad locum, per quem ferebantur.* Quantum ſcilicet aquæ per fluminum oſtia in mare influit, tantumdem à Sole & ventis, vaporum ſpecie, ſubleuatur in aëra, è ſuperficie maris, qui vapores ventorum ductu in nubes collecti, per totam lati atmoſphæram iterum juſtiſſima in variis regionibus proportione relabuntur per pluuias & niues, ſicque fontes, riuos, & flumina formant, per plana inclinata in mare deflua. Si cui fortè in Hiſtoria Naturæ minus verſato paradoxa videbitur tanta aquarum ex ſuperficie maris ſubleuatarum quantitas, quanta omni momento mare influit, ei ſpeciminis demonſtratiui loco ſiſto calculum, quem *Transactionibus Philoſ.* n. 189. inſtituit Ill. *Edm. Hallejus*, firmatum experimentis. Inuenit is, ab ordinario Solis æſtiui calore euaporare $\frac{1}{10}$. digiti ſpatio 12. horarum, per conſequens à manè ad veſperam ſpatio gradus quadrati terræ, ſiue 69. Milliarium Anglicorum, euaporare 33000000. Tonnas, proin ex Mari Mediterraneo, quod 160. graduum eſſe vult, exhalare ad minimum diei æſtiui decurſu 5280000000. Tonnas: quem calculum inſigniter augent venti, vel ſaltem duplant. *Thamiſum* fluuium ad Kingſton-Bridge Londini Mari quotidie tradere 25344000. perticas cubicas ſiue 20300000. Tonnas (erit proin Tonna $\frac{203}{234}$. pertic. cubic.) Poſito nunc, ſingulos maximorum, quæ Mari Mediterraneo ſuas dant aquas, Fluminum, *Ebrum*, *Rhodanum*, *Tiberim*, *Padum*, *Danubium*, *Tyram*, *Boryſthenem*, *Tanaim*, *Nilum*, decies plus aquarum inferre, quàm Thamiſum, nempe 203000000. Tonnas, omnes proin junctim ſumtos 91827000000. quotidie, erit productum $\frac{1}{3}$. ſaltem majus eo, quod ſpatio 12. horarum euaporare poteſt ex Mediterraneo Mari. Hujusmodi plures calculos adducit laudatus ſupra *Vallisnerius*. Conſiſtit utriusque Hypotheſeos diſcrimen duntaxat in via, quam tenent aquæ, quas mare terræ reddit jure repetundarum. Ibi circulatio fit per canales ſubterraneos, heic per aëra. Eſt via illa plana, omnium hominum ſenſibus expoſita, hæc multis adhuc difficultatum ſentibus obuoluta. Hanc illamue reticet ſapientiſſimus Rex, in generalibus terminis veritatem ipſam proponens, notanter tamen addens, à tot *torrentibus, qui mare ingrediuntur*, hoc *non impleri* ſiue redundare. Hunc ipſum nempe in finem, quod alibi diduxi latius, obtinuit mare ab optimo Creatore adeò latè extenſam ſuperficiem, ut quantitas vaporum ex ea ſubleuandorum reſponderet præcisè copiæ influentium aquarum.

Moralis, quam intendit ſereniſſimus Eccleſiaſtes, applicatio ex prædictis eſt facilis. Sunt in perenni motu fontes, & flumina, verſus mare, & vapores è mari ſublati verſus terram per aëra: ita ſanè vita noſtra, omnesque humanæ res continuò & in momenta mutantur ab illis: abſorbentur à mari omnia flumina, à terra & mortis faucibus omnes ſine diſcrimine homines. Excitent hæc deſiderium vitæ illius ſine fine, ubi ne umbra quidem erit mutationis.

Eccleſiaſt. Cap. III. verſ. II.

Omnia (enim) condidit, & unumquodque pulchrum fit ſuo tempore. DEUS quoque mundum ipſum indidit eorum cordi, ne non inueniret homo opus, quod DEUS condidit à capite usque ad finem.

Cuncta fecit bona in tempore ſuo, & mundum tradidit diſputationi eorum, ut non inueniat homo opus, quod operatus eſt DEUS ab initio usque ad finem.

OMnibus tempus præfinitum eſt, eſtque tempus, quid velis aut nolis ſub Sole. (Omnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeunt uniuerſa ſub cœlo.) v. 1. Omnes motus fiunt in tempore, & commenſurantur per tempus. Sed *tempus* non eſt ens quoddam reale, diſtinctum à rebus ipſis; duratio quidem rei, exiſtentiæ, motus, quietis continuatio, dependenter à DEO Creatore. Abſtractam de tempore ideam formaturus *Auguſtinus* fatetur, ſe hærere in luto, *Confeſſion.* XI. c. 14. *Si nemo ex me quærat, quid ſit tempus, ſcio, ſi quærenti explicare velim, neſcio.* Citius ſeſe extricant è difficultatibus, qui tempus rebus ipſis exiſtentibus combinant. Ita Regius Pſaltes gratiæ diuinæ prouidentiſſimæ perſuaſiſſimus: O DOMINE, DEUS *meus es tu: In manu tua ſunt tempora mea*, (DOMINE, DEUS *meus es tu: In manibus tuis ſortes meæ,*) totus ego, quantillus ſum, corpus meum, anima mea, fata, duratio mea. Pſ. XXXI. 15. 16. Ita & nos pro tempore ſumimus menſuram ejus, & ipſa menſurantia corpora, pro annis, menſibus, ſeptimanis, diebus, motum Solis, Lunæ, Stellarum, quæ corpora in motu ſuo conſtantiſſima DEUS ipſe poſuit *in ſigna, in ſtata tempora, in dies & annos*, Gen. I. 14. Diſtinguimus proin *tempus* in *abſolutum, verum & mathematicum*, quod æquabili ſemper curſu defluit, & in *relatiuum, apparens, & vulgare*, quale nos ad normam aliarum rerum viſibilium corporearum dimetimur. Ducit nos meditatio hæc rectâ viâ ad cognitionem DEI, qui *omnia condidit, ut unumquodque pulchrum eſſet.* τὰ σύμπαντα ἃ ἐποίησε καλὰ ἐν καιρῷ αὐτε. Sufficientiſſima ſane ſuppetit occaſio DEI tum Sapientiam, tum Bonitatem deuotis concelebrandi laudibus, quoties perennare videmus corpora totalia, Solem & Stellas, καιρόμετρα, alia autem interitura per vices durare per horas, dies, menſes, annos. Παρὰ τῷ ΘΕΩ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. Jac. I. 17. Æternum ille eſt Ens, in quo neque præteritum eſt, neque futurum. Quum contra omnes κτίσεις tempori ſint ſubjectæ, mutationi, interitui, obliuioni obnoxiæ. *Non durat memoria rerum priorum, neque apud poſteros memoria rerum, quæ poſthac erunt, durabit. (Non eſt priorum memoria, ſed nec eorum quidem, quæ poſtea futura ſunt.)* Eccleſ. I. 11. Tempora mutantur, & nos mutamur in illis. Sed ſunt hæ ipſæ mutationes, quàm accuratiſſimè à DEO, temporis Authore, commenſuratæ. Argumentum id præbet optimæ DEI Prouidentiæ inuictiſſimum. Sunt hi χρόνοι ἢ καιροὶ, ἃς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Act. I. 7. ἐποίησε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένας καιρὸς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν. Act. XVII. 26. Hinc ſponte fluit Corollarii loco, remittere debere omnia hominem DEO & tempori, tempori ſeruire, ejusque ſedulam habere rationem. Hinc *ſcio*, pergit noſter Eccleſiaſtes v. 12. 13. *quod in illis rebus bonum non ſit, niſi ut homo lætus ſit, & quod bonum eſt, agat per vitam ſuam. Etenim quantum omnes homines edunt & bibunt, & bono fruuntur ex omni labore ſuo, iſtuc ipſum eſt munus DEI. (Et cognoui, quod non eſſet melius niſi lætari, & facere bene in vita ſua. Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore ſuo, hoc donum DEI eſt.)* Non excludit tamen hæc viuendi regula hominis neceſſariam pro ſui ipſius conſeruatione curam, in manus quippe ſuas tradidit ei optimus DEUS media, quibus conſeruari poſſit, imo *mundum ipſum indidit eorum cordi, ne non inueniret homo opus, quod DEUS condidit à capite usque ad finem.* Καίγε σύμπαντα τὸν αἰῶνα ἔδωκεν ἐν καρδίᾳ αὐτῶν, ὅπως μὴ εὕρῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ ποίημα, ὃ ἐποίησεν ὁ ΘΕΟΣ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους. Id eſt, totum uniuerſum, & in eo cumprimis καιρόμετρα accuratiſſima, Solem, Lunam, & Stellas tanquam ſpecula Potentiæ atque Sapientiæ fulgidiſſima ante oculos poſuit DEUS, non ut illa aſpiceret aut conſideraret ut cœcus colores, ſed tot opera admiranda, eorum naturam, proprietates, vires, effectus, perquireret, & ad DEI Gloriam, uſumque ſuum proprium applicaret.

Conſiderandum reſtat τὸ καλὸν, *bonum, pulchrum*, quod ex tota natura, & pulcherrimâ omnium corporum, & partium ſymmetriâ prolucet. Aſpice oculis vel nudis, vel armatis animal ex viliſſimis, teſtudinem, viperam, araneam, muſcam, Mechanicam videbis admirandam prorſus, infiniti artificii texturam, quam citius

citius deſines videre, quàm admirari. Conſidera colorum infinities variantem ornatum in inſectis, auibus, artificibus omnibus inimitabilem. Quot corpora ſunt in uniuerſo mundi theatro, tot ſunt infinitæ pulchritudinis monumenta.

Eccleſiaſt. Cap. III. verſ. 18 - 21.

18. *(a)* Æſtimaui autem in animo meo conditionem hominum, ut DEUS excellentiſſimos creauerit ſimul cernens, quomodo ipſi ſeſe in pecudum conditionem abjiciunt.

(a) Dixi ego in corde meo ſuper verbo filiorum Adæ, ad ſeparandum eos DEUS & viuendum, quod pecus ipſi ſibi. — Impiiſſimam opinionem, in qua Epicurei fuerunt, cum ſuis friuolis ratiunculis reddit, hominem totum morte interire, ut cæteras animantes. Ideò ſummam beatitudinem hominis, voluptatibus ſeſe ingurgitare.

18. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos DEUS, & oſtenderet ſimiles eſſe beſtiis.

19. *(b)* Eadem enim ſolent hominibus & brutis animantibus euenire: & qualis eſt mors unius, talis eſt mors alterius, & *(c)* ſpiritus idem omnibus (ineſt): nec habet homo quicquam præſtantius pecore: ſiquidem omnia ſunt inanitas.

(b) Quia euentus filiorum Adæ, & euentus bruti, & euentus unus ipſis.

(c) Pro anima.

19. Idcirco unus interitus eſt hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio. Sicut moritur homo, ſic & illa moriuntur. Similiter ſpirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius: Cuncta ſubjacent vanitati.

20. Omnia tendunt ad locum unum, omnia exiſtunt è puluere, omniaque reuertuntur in puluerem.

20. Et omnia pergunt ad unum locum: de terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur.

21. Quis autem ſcit, an ſpiritus hominum ſurſum adſcendat, & ſpiritus pecoris deorſum in terram deſcendat?

21. Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum?

SUnt hi Textus diſcuſſione ſolida digniores tantò, quod iis turpem in modum abutantur Athei tum theoretici tum Practici, Libertini omnes, & quicunque illecebris hujus mundi capti voluptatibus indulgent; prætendentes doceri heic & ſtabiliri, ſapientiſſimi Regis authoritate, mortalitatem animæ; vaniſſimum eſſe omnem pœnarum futurarum metum. Et ſanè, ſi eadem eſt *conditio hominum, quæ pecudum*, imo illi ipſi κτήνη εἰσὶ, ut LXX. ſi *eadem ſolent hominibus & brutis animantibus euenire*, συνάντημα υἱῶν τῦ ἀνθρώπε, καὶ συνάντημα τῦ κτήνες, συνάντημα ἐν αὐτοῖς, ſi *qualis eſt mors unius, talis eſt mors alterius*, ὡς ὁ θάνατος τέτε, ἕτως καὶ ὁ θάνατος τέτε, ſi *non habet homo quicquam præſtantius pecore*, ἐδὲν ἐπερίσσευσεν ἄνθρωπος παρὰ τὸ κτῆνος, ſi *ſpiritus idem omnibus ineſt*, πνεῦμα ἐν τοῖς πᾶσιν, ſi *nemo ſcit, an ſpiritus hominum ſurſum adſcendat, & ſpiritus pecoris deorſum in terram deſcendat*, ἐδεὶς οἶδεν πνεῦμα υἱῶν τῦ ἀνθρώπε, εἰ ἀναβαίνει αὐτὸ ἄνω, καὶ τὸ πνεῦμα τῦ κτήνες, εἰ καταβαίνει αὐτὸ κάτω εἰς γῆν, ſi hæc, inquam, omnia ita ad literam ſunt intelligenda, actum erit de animæ immortalitate, de cœlo & inferno, fumus erunt beatorum damnatorumque ſedes, inueniet craſſiſſimus quisque Epicureiſmus fundamentum in ipſa Sacra Scriptura; horrendum quid vel cogitatu! Sed patebit ex δοκιμασίᾳ, quam inſtituemus, non inuenire heic quicquam Atheos, quod abſurdas horum ſtabiliat opiniones.

Commatibus 18. & 19. demonſtrare vult Eccleſiaſtes, in hoc, quo viuimus, mundo non eſſe niſi miſeriam & vanitatem; quoad externam ſpeciem non differre hominem ab alio, non impium à pio, non hominem à bruto; corpus illi eſſe ejusdem ſtructuræ, fragile, ut huic, morbis mortique obnoxium, ut huic.

Quæ omnia negari nequeunt, vera cumprimis ſunt de impiis, qui porcorum ad inſtar in voluptatum cœno ſeſe volutant, mordaces atque contentioſi ſunt ut feles & canes, libidinoſi hircorum ad inſtar, pigri ut aſini: tandem fame, peſte, frigore, morbis, ætate pereunt ut bruta, de termino vitæ ſuæ fatali non plus ſciunt quàm bruta. *Etenim homo etiam ignorat ſuam futuram ſortem: utque piſces capiuntur hamo noxio, & ut aues capiuntur laqueo, ita homines illaqueantur periculoſo tempore, quum eos improuiſus caſus obruit. (Neſcit homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & ſicut aues laqueo comprehenduntur: ſic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo ſuperuenerit.)* Eccleſ. IX. 12. *Spiritus idem omnibus ineſt*, רוּחַ *ruach*, πνεῦμα, halitus idem, *einerley Athem*, ut benè Vernacula noſtra, vel, *vita eadem*. Heic quippe, ut in multis aliis S. Scripturæ Locis, per רוּחַ intelligi haud debet anima rationalis, Ens cogitando actuoſum, ſed materiale quid, uti & Medici *ſpirituum animalium* nomine intelligunt fluidum ſubtiliſſimum nerueum, quod ſenſum impertitur & motum, per *ſpiritus vitales* ſubtiliſſimas ſanguinis partes. Sunt hæc homini brutisque communia; edunt, bibunt, dormiunt, vigilant, creſcunt, digerunt, nutriuntur, ſentiunt, mouentur, propagantur: Motus ſanguinis tum inteſtinus, tum circularis, utrobique adeſt; eædem ſecretiones: eadem ſtructura organorum, ventriculi, cordis, cerebri, partium aliarum. In his nulla eſt homini præ brutis prærogatiua, imò verò miſerum magis dixeris illum, ſi vitam, quam agit, inordinatam, ſi morbos, quibus obnoxius eſt, ſpectaueris. Ducant hæc omnia nos ad cognitionem noſtri, vitæ noſtræ contemptum, ad temperantiam, humilitatem, ad deſiderium vitæ beatæ futuræ, ad exornandum animam potius quàm corpus. De qua anima Solomon v. 21. *Quis ſcit, an ſpiritus hominum ſurſum adſcendat, & ſpiritus pecoris deorſum in terram deſcendat?* Quæ verba minimè fauent vel Epicureiſmo, vel Pyrrhoniſmo, ſed clarè innuunt *ſpiritum*, animam, *hominis adſcendere ſurſum*, nempe ad DEUM, qui illum dedit, ſed *ſpiritum pecoris deorſum in terram deſcendere*. Elucet, ſi obſcurior heic videtur, ſapientiſſimi hæc Regis confeſſio ex Locis aliis parallelis, ubi & immortalitatem animæ, & vitam futuram adſtruit. Eccleſ. XI. 9. *I, juuenis, & lætare in adoleſcentia tua, & lætum ſit cor tuum per tempus juuentutis tuæ, & perſequere, quod dictat cor tuum, quodque appetibile videtur oculis tuis; & ſcito, quod ob hæc omnia te DEUS in judicium adducet. (Lætare ergo, juuenis, in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus juuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & ſcito, quod pro omnibus his adducet te DEUS in judicium.* Eccleſ. XII. 7. *Redeat puluis in terram, qualis fuit, (unde erat) & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.* Verſ. 13. 14. colophonem Libro imponit his verbis: *Finis uniuerſi negotii auditus eſt, DEUM timeto, & præcepta illius ſeruato, nam in hoc conſiſtit omnium hominum perfectio. DEUS enim in judicium adducet omne opus, cum omni occulta re, ſiue quid bonum ſiue malum fuerit. (Finem loquendi pariter omnes audiamus. DEUM time, & mandata ejus obſerua: hoc eſt enim omnis homo. Et cuncta, quæ fiunt, adducet DEUS in judicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.)* Quod ſi igitur *puluis*, corpus ex puluiſculis conſtans, *redeat in terram*, ſi *ſpiritus redit ad* DEUM, ſi DEUS *in judicium adducturus* eſt homines, horumque opera, ſequetur neceſſariò, eſſe corpus corruptibile, animam immortalem, futurum eſſe judicium, alteram poſt hanc vitam. Diffiteri interim haud poſſumus, fuiſſe in Eccleſia Judaica, qui DEUM, animæ immortalitatem, vitam futuram negabant, qui vitam tranſegerunt *in lætitia & gaudio, cædendo boues, oues mactando, edendo carnes, & bibendo vinum*, quibus in animo ſemper fuit, *edere, bibere, cras enim moriemur. (Gaudium & lætitia, occidere vitulos, & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.)* Jeſ. XXII. 13. Ut hodie integræ dantur ſocietates, quæ omnes ingeniorum neruos in id intendunt, ut omnes de DEO, anima immortali, vita futura ideas extinguant, Spinoſiſtarum, Atheorum, Deiſtarum nominibus notæ, ita & fuere inter Judæos Sadducæi, qui reſurrectionem mortuorum negarunt, Matth. XXII. 23. Et forſan ad hujus farinæ homines reſpicit Solomon erotemate ſuo: *Quis ſcit, an ſpiritus hominis ſurſum adſcendat?* Id eſt, quis eſt, qui attendat ad animæ dignitatem, præcellentiam, immortalitatem? quis eſt, qui modo condigno tanti momenti veritates ruminet? vel, quod ſupra jam innuimus, ſiſtit Solomon externum rerum χῆμα, quod in morte hominis & pecoris nullum exhibet diſcrimen, de anima, quò tendat, nihil commonſtrans. Valet tandem propoſita quæſtio in metaphyſico ſenſu; adhuc quippe, poſt tot inde à Solomonis ætate ſeculorum decurſum, euecta licet ad ſummum gradum omni eruditione, quærere licet: *Quis cognouit ſpiritum hominis?* hujus eſſentiam, proprietates, vires, effectus, modo rei ipſi adæquato?

TAB.

KOHEL. Cap. VII. v. 7. C. X. v. 8.
Σμικρο - πανόχαρτος.

Pred. Cap. VII. v. 7. C. X. v. 8.
Eine thörichte Freude.

G. D. Heümañ sculps.

TAB. DXCI.

Eccleſiaſt. Cap. VII. verſ. 7.

Qualis etenim eſt ſonitus ſpinarum ſub olla, talis eſt riſus ſtulti.

Quia ſicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla: ſic riſus ſtulti, ſed & hoc vanitas.

NUm ſint סִירִים *ſirim*, ἄκανθαι, generícum nomen omnis generis fruticibus arboribusque ſpinoſis commune, vel quibusdam proprium, determinatu eſt difficile. Silent Lexicographi & Botanici. *Serbin* Perſis eſt arbor quædam ſpinoſa. *Meninzk. Lex.* 2795. Sed pro generico ſenſu militant ἄκανθαι τῶν LXX. uſus omnis generis ſpinarum ſub ollis ſiue culinarius, crepitus ſpinis omnibus communis, Parabola ipſa, quæ non poſcit ſpinarum quandam ſpeciem peculiarem, quæue ampliori illuſtratione non habet opus.

Eccleſiaſt. Cap. VIII. verſ. 17.

Animaduerti omnia opera DEI, quod homo non poſſit deprehendere opus, quod fit ſub Sole, (a) ut minimè id aſſequatur, in quo elaborat homo, ut perueſtiget: & ſi quis etiam ſapientiam dicat ſe ſcire, non tamen inuenire poterit.

(a) In eo, quod laborabit homo ad perueſtigandum, & non inueniet.

Et intellexi, quod omnium operum DEI nullam poſſit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt ſub Sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniat: etiamſi dixerit ſapiens, ſe noſſe, non poterit reperire.

REſpicit quidem rotunda hæc ſapientiſſimi Regum confeſſio primariò imperſcrutabilitatem viarum DEI in operibus Prouidentiæ, quare hæc ita res diſponat, & non aliter? hic inops, ille diues ſit? hic ſanus, ille æger? hic in abjecto degat ſtatu, alius dignitatibus emineat? *Judicia tua abyſſus magna*, Pſal. XXXVI. 7. Sed quoque extendi poteſt & debet ad opera DEI in natura. Sit mihi, aliisque naturæ ruſpatoribus fræni loco, ne nobis blandiamur nimis, ac ſi cœlum attigerimus digito, conſiderantes, eſſe omnem ſcientiam noſtram μέρος, imo nihil reſpectu earum rerum, quas ignoramus. Verum quidem, tantò plus appropinquare nos DEO, quo plus ſcimus. Sed DEUM inter Creatorem & nos, inter Opera DEI & noſtrum ſcire infinita eſt diſtantia, ut approximatio noſtra ad DEUM infinitè parua dici mereatur. Quò plus ſcimus, eò certius videmus, nos nihil ſcire, plus tamen ſcire, quàm antea. Nihil reſpectu Omniſcientiæ Diuinæ, aliquid, ſi reſpiciamus capacitatem noſtram. Locuſtis ſimiles ſaltu aërem verberamus, ſed mox terram repetimus: Piſcibus illis volantibus, qui tamdiu volant, quamdiu alæ aquâ ſunt humectæ. Cadimus protinus, & turpiter, extra centrum αὐτογνωσίας elati. Rumpitur facilè filum imaginationis nimium tenſum. Huic fato obnoxii ſunt, qui altos nimis ſibi ſumunt ſpiritus, plus ſe ſcire ſibi putant, quàm reuerà ſciunt, pro demonſtrato habent, quod ſpecie duntaxat veri fulget. Scientia quantulacunque noſtra licet ſit μέρος, licet vanitas, eſt tamen aliquid, & altius ſalit, qui ſpatio 5. vel 6. pedum ſeſe eleuat ſupra terram, quàm qui dimidium ſaltem pedem. Hæc omnia, nihilum hoc, hoc aliquid humanæ ſcientiæ, commendare nobis debent applicationem ad Theologiam Naturalem & reuelatam, utpote quæ per viam vitæ ſanctæ nos ducit non ſolùm ad cognitionem DEI, ſed & poſſeſſionem ejus, qui omnia eſt in omnibus: porrò humilitatem, & continuam à ſupremo Ente dependentiam. Felicibus nobis eſſe continget, ſi non exſiliamus ultra limites, tum ſcientiæ, tum rerum cognoſcibilium; ſi perpetuò, dum volamus, & alas ingenii vibramus, memores ſimus finitudinis noſtræ & ignorantiæ, continuò ta-

men tendentes ad veritatem, & DEUM. Eſt quidem veritas hæc, quam Solomone duce proponimus, reponenda inter axiomata, demonſtrationis tamen indiga. Sunt ſcientiæ naturalis uſus primarii cognitio DEI, mundi, & noſtri ipſius, ſed en quàm limitata! Oculo vix ſemipollicaris diametri aſpectamus immenſæ amplitudinis machinam mundi, quam dimetiri non ſolemus pedibus, vel perticis, ſed millionibus diametrorum terreſtrium, & hac demum dimenſione immenſa pro Tubo optico utimur viſuri infinitum DEUM. Si fortè imbecilles nimis oculos applicare lubeat ad corpora nobis proxima, illaque intimius contemplari, occurret iterum idem, quod in macrocoſmo obſtaculum, mundus in quouis puluiſculo, diuiſibilitas in infinitum, quo defatigari oculum, exhauriri ſpiritus neceſſe eſt. Ea tamen eſt, & tanta DEI erga nos bonitas, ut ex conſideratione corporum infinitè magnorum, & infinitè paruorum præguſtandam dare voluerit infinitatis ſuæ cognitionem, ducendam ad ἀκμὴν, poſtquam exuerimus hanc mortalitatem, viſuri τὰ μεγαλεῖα ΘΕΟΥ illuminatis oculis, colluſtrati undique fulgore diuino. Notari meretur, quod in omnibus omninò corporibus videamus DEUM, qui tamen manet occultus. Corpora quæuis, maxima, medioxuma, minima, Sol, Luna, Stellæ, animalcula, plantulæ, totidem ſunt literæ, ex quibus articulata diuinarum perfectionum formamus elogia; Aulæum ſemidiaphanum, per quod conſpiciendum ſe ſiſtit DEUS. Videre licet, imo manibus palpare, ſupremi Entis Omnipotentiam, Omniſapientiam, Bonitatem, Magnitudinem. Sed eſt ipſa hæc, Gentilibus quoque communis, ſcientia umbra, ſi conferas cum cognitione DEI reuelata, de Sanctiſſimo Triuno, de CHRISTO Redemptore, ejusque merito infinito, de via ad poſſeſſionem bonorum cœleſtium. Tubo nempe naturæ optico DEUM cognoſcimus Creatorem, Scripturâ Sacrâ Saluatorem. Non tamen contemnenda eſt prior illa cognitio, licet dignitate inferior. Subordinata non pugnant. Diuerſis modis ſe nobis cognoſcendum dare voluit incomprehenſibilis DEUS. Eſt *mundus* magnificum Theatrum, in quo tot peraguntur ſcenæ, quot ſunt motus. Actores ſunt corpora animata & inanimata omnia. Exhibet ſeſe ubique harmonia inordinata, confuſio ordinatiſſima: Natura ſemper variata, ſemperque eadem: Architecturæ Ordo decompoſitus, ſed artificii infiniti. Tanta rerum & multitudo, & varietas, ut omnes omnium hominum, qui vixerunt hactenus, vel victuri ſunt in poſterum, oculi mentesque ſatiari nequeant. Perſpectiua, quæ ſeſe adeò extendit longè, ut viſus noſter, acutiſſimus licet, ei aſſequendæ ſit impar; imo talis, quæ maxima nobis ſiſtit ſub parua ſpecie, & minima præſentat tanquam maxima. Concentratur integer mundus, & quicquid in eo eſt, in cerebro noſtro aliquot duntaxat pollices cubicos amplo, imo forſan piſalis diametri ſpatio, quod ſenſorii communis nomine venit, imò puncto indiuiſibili animæ. Quum è contra muſcæ in admiranda ſua ſtructura fiant Elephantes, imo puluiſculus mundus. Concentratur maximæ extenſionis arbor cum omnibus ſuis ramis, foliis, fructibus, maximæ molis animal cum corde, pulmonibus, partibus quibuscunque aliis in exiguo ſemine, vel ouulo. Floſculus quilibet pretioſiorem oſtentat amictum, quàm fuit regius ille Solomonis. Quis, quæſo, his omnibus, imo quis uni horum, capiendis eſt par? Imo quotus eſt quisque mortalium, qui ſui ipſius adæquatam habeat cognitionem? Quàm pauci ſunt, qui ſe ipſos cognoſcunt, ut nobiliſſimam ſimul & miſerrimam creaturam? quibus perſpecta eſt admiranda corporis compages, partium ſingularum ſtructura & uſus? Animæ proprietates, vires, eſſentia, animæ cum corpore unio, modus, quo hoc agit in illam, illaue in hoc, ſenſus externi interniue? Audiamus ſubtiliſſimum *Malebranche Recherche de la Verité* p. m. 46. ubi de operibus DEI: *On n'y voit qu'infinité par tout, & non ſeulement nos ſens, & notre imagination ſont trop limités pour les comprendre, mais l'eſprit meſmes tout pur & tout degagé qu'il eſt de la matiere, eſt trop groſſier & trop foible, pour penetrer le plus petit des ouvrages de DIEU. Il ſe perd, il ſe diſſipe, il s'eblouit, & il s'effraye a la vue de ce qu'on appelle un Atome ſelon le langage des ſens. Mais toutefois l'eſprit pur a cet advantage ſur les ſens, & ſur l'imagination, qu'il reconnoit ſa foibleſſe, & la grandeur de DIEU, & qu'il appercoit l'infini, dans lequel il ſe perd: au lieu que noſtre imagination & nos ſens rabbaiſſent l'ouvrage de DIEU, & nous donnent une ſotte confiance, qui nous precipite aveuglement dans l'erreur.*

Eccle-

Eccleſiaſt. Cap. X. verſ. 1.

Ut enim muſcæ mortuæ fœtere atque fraceſcere faciunt unguentum Pharmacopolæ, ita modica ſtultitia (perdit,) quod pretioſum eſt ex ſapientia & honore.

Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem unguenti: precioſior eſt ſapientia & gloria parua ad tempus ſtultitia.

Muſcam Solomo vocat זְבוּב *zebhubh*, Chaldæi דְּבוּבָא *debhubha*, Syri *debhabha*, Arabes *dſebab*, *zübab*. Plur. pauc. *ezibbet*. Plur. mult. *zübb*, *zibzab*: Muſca una *zübabet*, malè *zibbabet*. *Meninzk. Lex.* 2228. 2229. Videtur origo nominis eſſe Arabica, *dſabba* notat incertis ſedibus diuagari, ut muſcæ ſolent. *Lucianus in Encomio muſcæ*: Νεοττίαν δὲ, ἢ καλίαν, ἐχ' ἑνὶ τόπῳ κατεςήσατο, ἀλλὰ πλάνητα τὴν πτῆσιν κατὰ τὰς Σκύθας ἐπανηρεμένη, ὅπε ἂν τύχῃ ὑπὸ τῆς νυκτὸς καταλῃφθεῖσα, ἐκεῖ καὶ ἑξίαν καὶ ἐυνὴν ποιεῖται. *Nidum ſuum non uno in loco conſtruit muſca, ſed hinc inde diuagatur, Scytharum ad inſtar, pernoctans, ubi à tenebris corripitur cunque.* Hinc Arabes de homine vagabundo, qui nulla certa ſede moratur, vel & inconſtanti, leuis armaturæ milite, eſſe muſcâ magis inconſtantem.

De *muſca* Eccleſiaſtes, *mortuam fœtere, atque fraceſcere facere unguentum Pharmacopolæ.* μυῖαι θανατῶσαι σαπρίεσι σκευασίαν ἐλαίε ἡδύσματος. Res nemini non nota. Hinc præcauere ſolent Pharmacopolæ muſcarum acceſſum ad ſyrupos, aliasque res fermenteſcibiles. Omnibus nempe inſectis ineſt ſal acre volatile, quod dulcibus, etiam alcalicis commixtum hæcce in majorem ciet motum, ad fermentationem diſponit, & ipſam putredinem, qua principia volatiliora auolant, relictis craſſioribus, mutantur ſimul & odores & ſapores, grati in fœtidos, dulces in inſipidos. Pandit, quæ heic contingit, alteratio viam ad applicationem moralem: *modica ſtultitia perdit, quod pretioſum eſt ex ſapientia & honore.* LXX. τίμιον ὀλίγον σοφίας ὑπὲρ δόξαν ἀφροσύνης μεγάλην. *Precioſum paululum ſapientiæ ſuper gloriam inſipientiæ magnam.* Οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ; 1. Cor. V. 6. Obſcurat & atra veluti maculâ notat vitium qualecunque, inſipiens verbum, inepti geſtus, ſtulta actio, dona aliàs laude digniſſima. Odoratiſſimam etiam hominis famam fœtidam calumniis ſuis reddit ſycophanta, qui cum muſca hinc inde diuagante, & excrementis ſuis omnia inficiente peraptè comparari poteſt, imo cum muſcis caninis, κυνομυίαις, pungentibus. Non deſunt quidem etiam ſapientiſſimis & prudentiſſimis muſcæ propriæ, ἁμαρτάνει καὶ σοφὲ σοφότερος. Nouæ applicationi anſam dat Lutheri Verſio: *Darum iſts zuweilen beſſer Thorheit, dann Weisheit und Ehr.* Præſtat affectata quædam, inſipiens aliis viſa, injuriarum vel obliuio, vel contemptus, ſupremo jure, quo nobis arceſſimus moleſtias, inferimus noxas. *Man muß dann und wann fünfe laſſen gerad ſeyn. Horat. Carm.* L. IV. *Od.* 12.

Miſce ſtultitiam conſiliis breuem,
Dulce eſt deſipere in loco.

Pellicanus quoque noſter in *Eccleſ.* p. 261. b. ſeparat alterum lemma, *ſtultitia parua pretioſior eſt ſapientia & gloria* à priori, à muſcis. Verba illius hæc ſunt: *Laudabilior eſt mediocris & humilis ſapientia, parum vel nihil præſumens, improbitates aliorum ſentiens & diſſimulans, tacensque in medio ſuperborum, ut ſtultus putetur, quàm ſit alius quispiam plurimùm de ſapientia ſua confiſus, & honoris ſui magnam habens curam, nolens aliis alius haberi, quàm ipſe ſibi videatur. Satius, inquit, eſt eſſe mediocriter ſtultum vel ſimplicem, quàm ſuperbè prudentem.* Et ſanè videtur translatio hæc poſterior Textui originali magis conformis, qui ita, יְקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט, *pretioſum à ſapientia, à gloria, ſtultitia parum.*

Eccleſiaſt. Cap. X. verſ. 8.

— Qui demolitur maceriam, eum ſerpens mordebit.

— Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.

TEſtis eſt hic ipſe Locus, ut alia plura, attendiſſe ſapientiſſimum Regem omni ſedulitate ad corpora quæuis in natura obuia, ſpeciatim verò ad animalia, horum vitam & actiones, partim ut optimum laudaret Creatorem, partim ut doctrinam moralem, pro more Gentium Orientalium, inde eliceret. Docuit eum, ut nos docet, experientia, degere ſerpentes frequentiſſimè in dumetis, frutice-

tis, ſepibus. Cerui ſerpentes venaturi apud *Nicandrum.*

Πρόχμαλαθ' αἱμασίας τε καὶ εἰλύας ἐρέεσι,

Saxa petunt, ſepesque, cauernarumque latebras.

Docet τὸ ἠθικὸν, incidere plerunque ἐπιχαιρεκάκως in foueas, quas parant aliis. *Qui demolitur* proximi *maceriam.* ὁ ὀρύσσων βόθρον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται, καὶ καθαιρῶντα φραγμὸν, δήξεται αὐτὸν ὄφις. Σχίζων ξύλα κινδυνεύσει ἐν αὐτοῖς, ἐξαίρων λίθους διαπονηθήσεται ἐν αὐτοῖς. *Qui fodit foſſam, incidit in eam, & qui demolitur maceriam, eum ſerpens mordebit. Quique transfert lapides, dolore ab eis afficietur, & qui findit ligna, in eis periclitabitur. (Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, afligetur in eis: & qui ſcindit ligna, vulnerabitur ab eis.)* Eccleſ. X. 8. 9.

Propter affinitatem hujus Loci inſpice ſupra Eccleſ. VII. 7.

Eccleſ. Cap. X. verſ. 11.

Si ſerpens mordeat absque ſibilo, nihilo magis incommodat, quàm *(a)* maledicus.

Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.

(a) Vir linguæ, i. e. abutens lingua, ut conuitiator, delator, detractor, loquax.

DEtractorem comparatum heic vides cum ſerpente, eoque *mordente*, ἐν ᾧ ψιθυρισμῷ, *in non ſuſurro, non ſibilo;* Non magis te præcaueris à conuitiatoribus, quàm à ſerpentibus, illis nempe, qui incantationes níl curant. Talismodi autem ſerpentes dari, conſtat ex aliis Scripturæ Locis. Jer. VIII. 17. comminatur DEUS rebelli populo ſuo, ſe *immiſſurum in eos ſerpentes regulos, qui incantari nequeunt, mordebuntque eos.* En quomodo depingat calumniatores Regius Pſaltes! *Virus eſt illis, ut virus ſerpentis, ut aſpidis ſurdæ, auremque ſuam obturantis. Ne cogatur audire vocem incantantium, incantatoris, inquam, artibus magicis præſtantis. (Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas: Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.)* Pſ. LVIII. 5. 6. Ex hujusmodi locis infert *Aben Ezra*, rebelles erga DEUM ex populo Iſraelitico propterea à ſerpentibus fuiſſe demorſos Num. XXI. quod ſerpentinæ fuerint malitiæ. *Suam linguam acuerunt ut ſerpens, & venenum aſpidis eſt in labiis eorum.* Pſ. CXL. 4. De incantatione ipſa plura lege ad Pſ. LVIII.

Eccleſiaſt. Cap. XI. verſ. 3.

Quum nubes impletæ fuerint, pluuiam effundunt in terram; & quum arbor ceciderit vel ad auſtrum, vel ad aquilonem, in quemcunque locum ceciderit arbor, in eo permanebit.

Si repletæ fuerint nubes, imbrem ſuper terram effundent. Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

OMnia proprio ſuo & aliorum uſui applicat ſapiens, quæ ſenſibus obueniunt cunque. *Nubes* ſi videat *impletas*, ἐὰν πλησθῶσι τὰ νέφη ὑετοῦ, pluuiâ turgidas, quarum veſiculæ propius collectæ, mox confractæ, *pluuiam effundent in terram*, hominem videt opibus affluentem, cujus gazæ & horrea ventres ſunt pauperum, qui bona ſua largiter effundit in egenos: Nubes, quæ aquas ſuas aliunde habent, ex ditiſſimo terræ & aquarum inferiorum promptuario: diuites, quibus bona affluunt unicè ex benedictione Diuina: Nubes, quibus Sol & venti aquas adducunt, non ut in atmoſphæra ſuſpenſæ ſemper maneant, ſed repetundarum jure reddantur terræ: Opulentos, qui bona ſua diſtribuunt egenis, diſſimillimi ſtulto illi, qui ita Luc. XII. 17. τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω, ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

Sapiens ſi *arborem* videt *cadentem ad auſtrum vel ad aquilonem*, ἐὰν πέσῃ ξύλον ἐν τῷ νότῳ, ἢ ἐὰν ἐν τῷ βορρᾷ, & *in quemcunque locum ceciderit, in eo permanere*, videt veluti in emblemate agonizantem, fide & pœnitentiâ ſalutiferâ tranſiturum mox ex mortalitate hac, ex valle miſeriarum, ad

ad beatam æternitatem, ſed ſi peccatis ſuis immoriatur, infeliciſſimo ſaltu ſeſe præcipitantem in gehennam. Pulchrè *Bernhardus Serm.* 49. *Exciditur arbor in morte, & quocunque ceciderit, ibi erit, quia ibi te judicabit DEUS, ubi inuenerit. Ibi, inquam, erit immutabiliter, & irretractabiliter. Videat, quò caſura ſit, antequam cadat, quia poſtquam ciderit non adjiciet, ut reſurgat, ſed nec ut ſe vertat. Quò verò caſura ſit arbor, ſi ſcire volueris, ramos ejus attende. Unde major eſt copia ramorum & ponderoſior, inde caſuram ne dubites: ſi tamen fuerit tunc exciſa. Rami noſtri deſideria noſtra ſunt, quibus ad auſtrum extendimur, ſi ſpiritualia fuerint, ſi carnalia, ad aquilonem. Quæ verò præponderent, medium corpus indicat: ea namque præponderant, quæ ſecum traxerint corpus.*

Eccleſiaſt. Cap. XI. verſ. 4.

Qui obſeruat ventum, non ſeminabit, & qui ſpectat nubes, non metet.

Qui obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metet.

AGrarias Leges intellexerat Regius Eccleſiaſtes in ſenſu politico & phyſico: Obſeruauerat, *non ſeminare* colonos *vento* forti ſpirante, qui ſemen diſpergit, neque *metere* cœlo pluuio, aut imbribus inſtantibus, ne putreſcant frumenta, ſed in omnibus his tempus obſeruare commodum, non tamen eſſe in exceſſu ſollicitum aut meticuloſum, ſi fortè vel venti ſpirarent, vel pluuia ingrueret, ſic enim μεριμνῶν, nunquam nec ſeminandum ei foret, nec metendum. Inſinuare vult & commendare ſapientiſſimus Rex temporis opportuni verum atque legitimum uſum. Abutitur eo diues opes ſemper corradens, nil inter pauperes ſeminans, ſi metuit futurum fortean bellum, vel ſecuturam annonæ inopiam. Vir prudens bona opera haud intermittit ex metu dubii euentus, vel ſpe temporis magis opportuni, DEI prouidentiâ nixus, nunquam non officia ſua præſtat. Suſpendit atque negligit neceſſariam ſententiam ad minutias usque ſcrupuloſus Judex, Imperator victoriam, Medicus curam. *Wer alle Vögel förchtet, wird nimmer Hirs ſayen. Proinde* v. 6. *mane ſemen tuum ſemina, & veſperi non abſtineas manum tuam, neſcis enim, utrum commodius futurum ſit, an hoc an illud, aut utrunque juxta felix fauſtumque futurum ſit. (Manè ſemina ſemen tuum, veſperè ne ceſſet manus tua: quia neſcis, quid magis oriatur, hoc aut illud: & ſi utrunque ſimul, melius erit.)*

Eccleſiaſt. Cap. XI. verſ. 5.

Quemadmodum ignoras, quæ via ſit *(a)* Spiritus, aut qualia oſſa in *(b)* utero grauidæ, ita ignoras opus DEI, quod perficiet omnia.

(a) Vel, venti, vel potius animæ fœtui concepto infundendæ.

(b) In ventre pleno.

Quomodo ignoras, quæ ſit via Spiritus, & qua ratione compinguntur oſſa in ventre prægnantis: ſic neſcis opera DEI, qui fabricator eſt omnium.

DEmonſtrare intendit Eccleſiaſtes, certò & larga manu retributurum eſſe optimum DEUM beneficia iis, qui proximo præſtitere charitatis officia, quamuis viæ DEI ſint occultæ, & remunerationis modi non ſemper patuli in oculis hominum. Theſin hanc illuſtrat binis parœmiis, deſumtis ex binis magnis DEI operibus, ſed nobis incognitis, *via ſpiritus*, & *oſſibus in utero grauidæ*. Ἐν ὅις οὐκ οἶσι γινώσκων τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ὡς ὀστᾶ ἐν γαστρὶ κυοφορέσης, οὕτως οὐ γνώσῃ τὰ ποιήματα τοῦ ΘΕΟΥ, ὅσα ποιήσει τὰ σύμπαντα.

Ignotæ certè ſunt viæ *Spiritus*, ſiue per רוח intelligamus *ventum*, ſiue potius *animam*, ignota præcellentia hæc opera DEI. τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Joh. III. 8. DEUS eſt, qui *educit ventum è ſuis theſauris.* Pſ. CXXXV. 7. Is *vento pondus adhibet.* Job. XXVIII. 25. Vi hujus Legis à ſupremo DOMINO latæ *ventus procelloſus verbum ejus proſequitur. (Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.)* Pſ. CXLVIII. 8. Par eſt ratio *animæ* noſtræ rationalis, de cujus ortu, & unione cum corpore irriti fuere hactenus Philoſophorum omnis ætatis labores; num fortè propagetur à Parentibus per Traducem, num immediatè creetur à DEO, num infuſio hæc fiat in conceptione, media

grauiditate, vel ad finem ejus, num jam olim in prima creatione atomo corporis infinitè paruæ, ſed perfectiſſimè formatæ, ſociata. Silentio prætereo alia, quæ concernunt animæ eſſentiam, operationes, proprietates, nobis ignotas pariter. Ab anima ſi tranſeamus ad compagem corporis, ad *oſſa in utero grauidæ*, inficiari iterum haud poſſumus, eſſe *opus* DEI, imo μεγαλεῖον ΘΕΟΥ, ex quo, oſſium aliarumque corporis partium omnium numero, configuratione, paulatina induratione manifeſtiſſimè demonſtrari poſſit DEI ſapientiſſima Potentia atque Bonitas. *Tuæ manus elaborauerunt me, ac me fecerunt quantusquantus ſum. — Me velut argillam finxiſti, meque redacturus es in puluerem. Annon veluti lac fudiſti me, & velut caſeum me coagulaſti? Cute & carne veſtiuiſti me, oſſibus etiam & neruis me contexiſti. (Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu: — Memento quæſo, quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis compegiſti me.)* Job. X. 8. Idem dixeris de omnibus omnino naturæ corporibus, automato ſimilibus, cujus quidem motum Index nobis indicat, ſed interiorem & intimam ſtructuram ignoramus, horologiopœo perſpectam.

TAB. DXCII.

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 1. 2.

1. Et memento Conditoris tui tempore juuentutis tuæ, antequam accedant (a) tempora periculoſa, & anni adueniant, ut dicas, (b) non delector illis.

(a) Dies mali.
(b) Non mihi in eis voluntas.

2. Antequam obtenebreſcat Sol & Lumen, & Luna & Stellæ, & redeant nubes poſt pluuiam.

1. Memento Creatoris tui in diebus juuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas: non mihi placent.

2. Antequam tenebreſcant Sol, & Lumen, & Luna, & Stellæ, & reuertantur nubes poſt pluuiam.

ESt quidem omnis noſtra mortalium vita miſeriarum vallis, per quam deambulandum nobis eſt: Non eſt ætas, quæ non ſit obnoxia ſuis infirmitatibus, morbis, calamitatibus. Sed maximis & numeroſiſſimis occidua, quæ cana niue tempora ſpargit, *ſenectus*, in qua rigeſcentes fibræ flexilitatem ſuam perdunt, ſimul & elaſticitatem, vaſcula extrema vel ſubſidunt, vel concreſcunt, fluidis diſputantes tranſitum, vaſa ſanguifera majora anguſtata tantùm non oſſeſcunt, corrugatur cutis, contrahitur tota corporis fabrica, hinc exſiccatur, immobilis redditur, decreſcit: diminuitur ſanguinis circulus, ſtagnant fluida, & glutinoſa fiunt, Spiritus debilitantur; ceſſat digeſtio, non reparatur abſumptum, ſecretiones ſiſtuntur, ſalia ipſa, ſoliditatis cauſæ, in ultimis vaſorum ſanguiferorum tubulis, minimisque neruulorum fibrillis hærent, ibi impacta compagem deſtruunt, mille obſtructionibus & criſpaturis anſam præbent, ut omnino fundatæ ſint, quas *Petrarcha* cantat, querelæ.

Quand io mi volgo in dietro amirar glianni,
Ch' anno fuggendo i miei penſieri ſparſi,
E ſpento il fuoco, ove agghiacciando i arſi,
E finito il ripoſo pien d' affanni.

Ita ſenſim appropinquamus tumulo. Quin imò eſt ſera ipſa ſenectus tarda mors, ſepulchrum viuum, *Portus malorum Siculis grauior ſcopulis*, juxta *Bionem* apud *Laërtium*, ætatum reliquarum hyems, fæx vitæ: multa contrahit paucis Solomon, ἡμέρας τῆς κακίας, *tempora* mala *periculoſa*, ἔτη ἐν οἷς ἐρεῖς, οὐκ ἔστι μοι ἐν αὐτοῖς θέλημα. Dies & anni, qui faſtidio ſunt & oneri ipſis ſenibus, ſiquidem vident vires animi corporisque labentes, mille ſentiunt moleſtias, mille cauſantur aliis, vitam trahentes bis pueri curarum, miſeriarum plenam. Si acceſſerint, narrante *Hippocrate Sect.* III. *Aph.* 31. δύσπνοιαι, καταῤῥοι βηχώδεες, στραγγουρίαι, δυσεξίαι, ἄρθρων πόνοι, νεφρίτιδες, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι, καχεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος ὅλου, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ἰνῶν ὑγρότητες, ἀμβλυωπίαι, γλαυκώσιες, βαρυηκοΐαι. *Spirandi difficultates, & defluxiones cum tuſſi, urinæ ſtillicidia, urinæ difficultates, articulorum dolores, nephritides, vertigines, ſiderationes, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, alui, oculorum & narium humiditates, viſus hebetudines, glaucedines, auditus grauitates.* Egregia ſunt verba

Nyſſeni.

KOHEL. Cap. XII. v. 1. 2.
Senii infirmitates.

Pred. Cap. XII. v. 1. 2.
Alters-Schwachheiten.

G. D. Heumañ sculpe.

Nyſſeni in ſermone funebri *Pulcheriæ Auguſtæ* habito: *Sed forſitan angis te, quod ad ſenectutem non peruenit? Quid verò, dic mihi, pulcri cernis in ſenectute? an pulcrum, prurire & fricare oculos? corrugari genas? & ex ore deſluere dentes? & linguæ balbutiem ingenerari? manibus ſubtremiſcere? ad terram incuruari, titubare, atque ſubclaudicare pedibus? ducibus inniti? deſipere corde ac delirare? voce abſurda & inepta pronuntiare?*

Memento proin, qui hæc pia mente ruminas, florentibus annis, *tempore iuuentutis tuæ, antequam accedant tempora periculoſa*, memento inquam, *Conditoris tui*, qui *ſpiritum hominis in medio ejus fingit*, Zach. XII. 1. qui *in abſtruſo formauit eum, & velut opere Phrygio effinxit*, cujus *oculi eum viderunt, quum eſſet fœtus informis*, qui *in libro ſuo uniuerſa membra deſcripſit*, Pſ. CXXXIX. 14. 15. Conditoris, qui vitam tibi dedit & omnia, à quo pendes totus, cui proin te tuaque debes, ſubjectiſſimam inprimis deuotionem. *Meminiſſe Conditoris* idem eſt, atque ſummum hoc Ens, & infinitas ejus perfectiones cognoſcere, cogitatione verſare diurna, verſare nocturnâ, ſeſe totum ei ejusque Legibus tanquam Domino & Judici ſubjicere, ad voluntatis diuinæ normam omnem vitam componere, DEUM amare, timere, venerari, dignis concelebrare laudibus, παρατίθεσθαι ὡς πιστῷ κτιστῇ τὰς ψυχὰς ἐν ἀγαθοποιΐᾳ, 1. Petr. IV. 19. Officium, quod ipſa Naturæ Lex præſcripſit Gentilibus. Egregia ſunt Imperatoris *Marci Antonini*, quem Romanorum Solomonem dixeris, verba. L. III. §. 13. ὥσπερ οἱ ἰατροὶ ἀεὶ τὰ ὄργανα καὶ σιδήρια πρόχειρα ἔχουσι πρὸς τὰ αἱφνίδια τῶν θεραπευμάτων, οὕτω τὰ δόγματα σὺ ἕτοιμα ἔχε πρὸς τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα εἰδέναι. *Quemadmodum Medici inſtrumenta ſua ſemper in parato habere debent, ut promptè ægris poſſint ſuccurrere, ita dogmata de diuinis humanisque rebus continuò oculis tuis obuerſentur neceſſe eſt.* Inprimis is L. VI. §. 7. inculcat, ut fiant πάντα σὺν μνήμῃ ΘΕΟΥ, quod coincidit cum Solomoneo μνηθῆναι τῶ κτίσαντός σε. Verba, quæ aureis literis merentur inſculpi hominis cujusuis cordi, uti quoque illa *Epicteti* claudi & egeni, ſed pii, apud *Maxim. Collectan.* c. 52. συνεχέστερον νόει τὸν ΘΕΟΝ ἢ ἀναπνεῖ. *Continentius de DEO cogitandum, quàm reſpirandum.* Et *Diſſert.* L. II. c. 18. μέγας ὁ ἀγών ἐστι, θεῖον τὸ ἔργον· τῶ ΘΕΟΥ μέμνησο. *Haud leuis eſt agon, diuinum opus: DEI memento.* Merentur porrò locum heic, quæ ſcribit laudatus Gentilis L. II. c. 8. vel ut pudore ſuffundantur, qui ex Chriſtianis officii ſui parum ſunt memores. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ ἄγαλμα ἦς τῆς Φειδίᾳ ἢ Ἀθηνᾶ, ἢ ὁ Ζεὺς, ἐμέμνησο ἂν καὶ σεαυτῆ, καὶ τῆ τεχνήτῃ, καὶ εἴ τινα ἀφθησιν εἶχες, ἐπείρω ἂν μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τῆ κατασκευάσαντος, μηδὲ σεαυτῆ, μήδ' ἐν ἀπρεπεῖ σχήματι φαίνεσθαι τοῖς ὁρῶσι. Νῦν δὲ σὲ ὅτι ὁ Ζεὺς πεποίηκε, διὰ τῆτο ἀμελεῖς οἷόν τινα δείξεις σεαυτόν. *Opus Phidiæ ſi fores, Mineruæ licet vel Jouis nomen geſtares, cogitares continuò de te ipſo, tuoque artifice, & ſi ſenſu polleres, nîl ageres te tuoque Conditore indignum, ne indecenti quidem habitu compareres in publico. Nunc autem quia te Jupiter finxit, non curæ habes, quomodo te geras cunque.* Et mox: τάτε τῆ δημιεργῆ κατασκεύασμα ὢν, καταιχύνεις αὐτό; τὸ δ' ὅτι ἐ μόνον σε κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ σοὶ μόνῳ ἐπίστευσε καὶ παρεκάθετο, ἐδὲ τᾶτο ἐ μεμνήσῃ, ἀλλὰ καταιχύνεις τὴν ἐντροπήν; εἰ δὲ σοι ὀρφανόν τινα ὁ ΘΕΟΣ παρέθετο, ἕτως ἂν αὐτῆ ἠμέλεις; παραδέδωκέ σοι σεαυτόν, καὶ λέγει, ἐκ εἶχον ἄλλον πιστότερόν σε. τᾶτόν μοι φύλασσε τοιᾶτον ὄντα πέφυκεν, ἀβλαβῆ, ἀπαθῆ, ἀτάραχον. εἶτα σὺ ἐ φυλάσσεις. *Pudori es conditori tuo; qui non ſolum te finxit, ſed tibi ſoli dona ſua concredidit. Attamen, immemor tanti beneficii, ignominiâ cooperis hoc tuum depoſitum. Num ſi quis tibi committeret orphani curam, eum ita negligeres? Te tradidit tibi, atteſtatus, ſe non inueniſſe, qui fidus magis foret, quàm tu tibi. Tradidit autem te tibi, ut cuſtodires te talem, qualis naturâ es, pudicum, fidum, generoſum, terroris, metus, confuſionis expertem. Attamen tu te non ita cuſtodis.* Audite porrò conſectaria viri pii ad officia L. I. c. 14. τάτῳ καὶ ΘΕΩ εἶδει καὶ ὑμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, ὄντως οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. *Huic DEO debetis homagii juramentum, ut milites Cæſari*, qui ſacramento addicti & ſtipendia merentes ſalutem Principis & Reipublicæ pro prima lege habent. Vos autem, qui tot & tanta à DEO accepiſtis beneficia, ei ne præſtatis quidem homagium? vel præſtitum non ſeruatis? Homagium ipſum autem his concipit verbis: μὴ ἀπειθῆσειν μηδέποτε, μηδ' ἐγκαλέσειν, μηδὲ μέμψασθαί τι τῶν ὑπ' ἐκείνε διδομένων, μήδ' ἄκοντας ποιήσειν τι, ἢ πείσεσθαι τῶν ἀναγκαίων. *Ne unquam ſitis inobedientes; ne quidquam conqueramini de eo: ne vituperetis, quod vobis largitur: ne faſtidiatis unquam, quod vobis præcipit.* Preces tandem ſi deſideretis, ad finem hunc conſequendum, Chriſtiano homine haud indignas, legite, quæ *Simplicius* habet ſub finem *Commentariorum* in *Epicteti Enchiridion*, & miramini, quod pluralitatem is memoret in una Diuinitate. Ἱκετεύω σε, Δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τῆ ἐν ἡμῖν λόγε, ὑπομνηθῆναι μὲν ἡμᾶς τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας, ἧς ἠξιώθημεν παρὰ σε, συμπράξαι δὲ ὡς αὐτοκινήτοις ἡμῖν, πρός τε κάθαρσιν τὴν ἀπὸ τε σώματος, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ ὑπερέχειν καὶ ἄρχειν αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνοις κεχρῆσθαι κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον. Καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀκριβῆ τῆ ἐν ἡμῖν λόγε, καὶ ἕνωσιν αὐτῆ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα, διὰ τῆς τῆς ἀληθείας Φωτός. Καὶ τὸ τρίτον, τὸν Σωτῆρα ἱκετεύω, ἀφελεῖν τελέως τὸν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, Ὅρα γινώσκομεν ἓν (κατὰ τὸν Ὅμηρον) ἢ μὲν Θεὸν, καὶ καὶ ἄνδρα. Quæ ita, ut præcedentia, reddo: *Votis ſupplicibus fatigo te, Domine, Pater & Rector rationis noſtræ, ut memores nos reddas nobilitatis noſtræ, quâ nos dignatus es: ut aſſiſtas nobis, purges nos ab omni eo, quod ſponte nos commouet, ab inquinamentis corporis, & affectionibus brutis, ut iis reddi poſſimus ſuperiores, & utamur tanquam organis, uti decet. Ut auxilio tuo corrigamus rationem noſtram, & per veritatis lucem uniamus iis objectis, quæ realia ſunt: Te tio ſupplico Saluatorem, ut oculos men-*

tis noſtræ à caligine ſanet, ut, quod apud Homerum legitur, cognoſcamus, quid DEUS ſit, quid homo mortalis.

Redeo ad Solomoneam ſenectutis deſcriptionem, cui faciem prætulerunt Scriptores ſequentes: *Wits. Miſcell. Sacr. Tom. II. Exercit. VI. de officio juuentutis & incommodis ſenectutis. Wedel. Diſſ. Dec. III. Exercit. III. de Morbis Senum Solomonæis. Solom. Hottinger.* βιογεωφία *Phyſico-ſacra, ſeu Diſſ. de vita, hujus natura, eſſentia, interuallis, ſeu ætatibus, cumprimis etiam de incommodis Senii, juxta illuſtrem Locum Eccleſ. XII. 3-8. Tig.* 1706. p. 40-45. *Joh. Smith Regis Salomonis deſcriptio ſenectutis. Cl. Ottonis Philippi Praunii, Med. Doct. Archiatri Campidonenſis, Phyſico-Anatomica Analyſis Cap. XII. Eccleſiaſtis, quo viua ſenii mortisque imago delineatur, & inuentis nouis Anatomicis illuſtratur,* MSC. quam pro beneuolo ſuo affectu mecum communicauit, frontiſpicium ornans carminibus ſequentibus. *Cornelius Gallus:*

Hæ ſunt primitiæ mortis, his partibus ætas
Defuit, & pigris greſſibus ima petit.
Non habitus, non ipſe color, non greſſus euntis,
Non ſpecies eadem, quæ fuit ante, manet.
Labitur ex humeris, demiſſo corpore, veſtis,
Quæque grauis fuerat, jam modo longa mihi eſt.
Contrahimur, miroque modo decreſcimus ipſi,
Diminui noſtri corporis oſſa putes.
Nec cœlum ſpectare licet, ſed prona ſenectus
Terram, à qua genita eſt, & reditura, videt.
Fitque tripes prorſus, quadrupesque, ut paruulus infans,
Et per ſordentem flebile ſerpit humum.
Ortus cuncta ſuos repetunt, mortemque requirunt,
Et redit ad nihilum, quod fuit ante nihil.

Meminiſſe juuabit juuenem Creatoris, ex Solomonis conſilio, *antequam obtenebreſcat Sol & Lumen, & Luna & Stellæ,* ἕως ἂ μὴ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ ἀστέρες. v. 2. Hæc verba explicant plerique Interpretes de oculis corporis, utpote qui non ſolùm ob ſui contractionem presbytici fiunt, ſed & propter condenſationem humorum, & nutrimenti defectum, caliginoſi, vel prorſus lumine orbi. Ita *ſenio confectis Iſaaco*, Iſraeli, Eli, *cæcutiebant oculi caliginoſi.* Gen. XXVII. 1. XLVIII. 10. 1. Sam. IV. 15. *Sedebat* Tobias *in tenebris, nec lumen cœli videbat.* Tob. V. 12. Et rari quid eſt, ſi *centum & viginti annorum* Moſi *oculi non caligant.* Deut. XXXIV. 7. Sed melius Textum explicat Celeb. *Witſius* de lumine interno mentis, obſcurati Solis, Luminis, Lunæ & Stellarum nomine intelligens deficientem intellectum, memoriam, ratiocinandi facultatem ob cerebri ſtructuram vel flacceſcentem nimis, vel rigefactam, fluidi neruei deficientem ſecretionem & ſubtiliſationem, unde & bis pueri redduntur ſenes. Et forſan Solomon digitum intendit ad gradualia virium intellectus decrementa, ut qui in vigore ætatis ſuæ Solis ad inſtar fulſerat, primùm deſcendat ad lumen debilius Lunæ, dehinc Stellarum, usque dum obtenebreſcat totus. Placent hæc præ illa quorundam Scholaſticorum ſcala, qui per *Solem* intelligunt ſupremum & præcipuum mentis lumen, intellectum, per *lumen* facultates quasdam inferiores, intellectum paſſiuum, quo objecta externa excipiunt, per *Lunam*, partem quandam animæ ſenſitiuam magis quàm rationalem, per *Stellas* denique ideas quasuis in anima veluti firmamento fulgidas. Mallem proin huc primam anteferre ſententiam, quæ de corporis oculis textum exponit, collatis locis antea citatis.

A morbis mentis, fidis incuruati ad tumulum corporis comitibus, deſcendit Eccleſiaſtes ad ægritudines corporis ſenio adhærentes. Ita ille: *Antequam redeant nubes poſt pluuiam,* ἕως ἂ ἐπιστρέψασι τὰ νέφη ὀπίσω τῆ ὑετῆ. His verbis intelligit procul omni dubio, & ex plerorumque Interpretum mente, *catarrhales affectus*, ſenibus infeſtos. Rigeſcunt ſenſim fibræ tubulorum excretoriorum, & ſunt glandulæ faucium, narium, oculorum, vi retentrice priuatæ, cribro ſimiles, per quod aduentantia ad membranam pituitariam fluida absque impedimento transſtillant, ut genis defluant lacrymæ, è faucibus exſcreentur viſcoſitates, madidique accedat infantia naſi, quas moleſtias vel excitat vel auget aura frigidiuſcula quæuis tranſpirationem alias ſenibus difficilem cohibens, vel quiuis in diæta commiſſus error. Quadrat hoc ratiocinium, principiis Medicinæ Mechanicæ fundatum, præ illo veterum calidi natiui, & humidi radicalis defectu; Et Anatomiæ prorſus non conſentaneum eſt vulgi illud præjudicium, quo corpus hominis comparatur veſicæ aut cucurbitæ, caput alembico, in quo vapores aſcendentes colligantur, ut inde per roſtrum effluant. Velificari equidem videtur huic opinioni ipſe Solomon Catarrhos ſub ſymbolo *pluuiæ & nubium* ſiſtens. Valet heic illud: *Omne ſimile eſt ſibi diſſimile.* Verba illa, *antequam redeant nubes poſt pluuiam*, ita intelligi queunt, quod catarrhoſa una defluxio ſequatur poſt aliam, ut

unda undam trudit, & effusâ pluuia mox
ſeſe colligunt atræ nubes,
nouæ pluuiæ indices.

Eccle-

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 3.

Quando (a) cuſtodes domus trement, & (b) viri validi vacillabunt, & (c) deſinunt molentes, ut parum molant, & (d) obſcurum viſum habent ſpeculantes in feneſtris.

(a) Id eſt, manus tremulæ.
(b) Pedes & crura vacillant.
(c) Dentes non cibum molunt bené.
(d) Oculi obſcuri.

Commouebuntur cuſtodes domus, & nutabunt viri fortiſſimi, & otioſæ erunt molentes in minuto numero, & tenebreſcent videntes per foramina.

DIuo Gentium Apoſtolo corpus humanum cluet ἐπίγειος οἰκία τὲ σκήνες 2. Cor. V. 1. Sanè qui corpus noſtrum ejusque fabricam tenerrimam conſiderat, ſimile vidêt *domibus illis luteis, quorum fundamentum eſt è puluere.* Job. IV. 19. Domicilium animæ, quod ſæpe in teneris annis ruinam minatur, & in ætate prouecta certò collabitur, tunc nempe, quando *cuſtodes domus tremunt*, ἐὰν σαλευθῶσι φύλακες τῆς οἰκίας, artus nempe, crura & brachia, homini in cuſtodiam data, ut animantibus certis ungulæ, omnibus aliis organa certa, quibus ſeſe contra inſultus aliorum defendat. Ita Jacobus moriens Joſephi defenſionem contra fratrum potentiam, ſimul & victoriam de iis reportatam deſcripturus, ſymbolo utitur brachiorum, Gen. XLIX. 24. *Manſit arcus ejus firmus, roborataque ſunt brachia manuum ejus, idque per fortem Jacobi, hinc paſtor lapis Iſraeli. (Sedit in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob: inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael.) Tremunt cuſtodes* hi in ſenili ætate, tum ob defectum influxus ſpirituum animalium, tum ob neruorum ipſorum contractionem, qui fluidum nerueum non eâ, qua prius, facilitate transmittunt. Quin imo poſſunt percommodè *cuſtodum* nomine venire, explicante Cl. *Praunio, ſpiritus ipſi animales, motus ſenſuumque fabri, qui quaſi excubias agunt ad portas domus hujus mirabilis, ſcilicet in ſenſuum organis. Ex horum penuria in ſenio motus fit tremulus, & ſenſus obtuſi.*

Non duntaxat tremunt cuſtodes, ſed *viri validi vacillant.* LXX. ἐὰν διαστραφῶσιν ἄνδρες τῆς δυνάμεως, ſi *peruerſi fuerint viri fortitudinis*, alii, *incuruauerint ſe*, ita & Vernacula noſtra, *die Helden krümmen ſich*, Symmachus, διαφθαρῶσιν οἱ ἄνδρες ἰσχυροὶ, *perierunt viri fortes.* Sunt hi ἰσχυροὶ non ſolùm *pedes & crura*, ut Gloſſæ noſtræ Latinæ marginales habent, ſed vertebræ omnes ſpinæ dorſi, potiſſimum corporis fulcrum. Hinc non ſolum fit *homo tripes*, τρίπους βροτὸς *Heſiod.* ἔργ. L. II. ut bacillo inniti debeat, ſed

— ἐπὶ νῶτα ἔαγε, κάρη δ' εἰς ἕδας ὁρᾶται.
— *Humeri fracti ſunt, & caput pauimentum ſpectat.*

Hinc eſt, quod baculo incumbens ruitura ſenectus,
Adſiduo pigram verbere pulſat humum.
(Fitque tripes, prorſus quadrupes, ut paruulus infans,
Et per ſordentem flebile ſerpit humum.)

Viri fortes, ita laudatus *Praunius, ſunt vertebræ, ſpinæ ceruicis, Atlas nempe, Odontoeides, Azon, & reliquæ intra humeros decurrentes. Hinc Pſalmiſta: Miſer factus ſum, & curuatus ſum.* Pſ. XXXVIII. 7. *Dependet iſta incuruatio ſpinæ ab infarctu hypochondriorum, rigiditate & corrugatione membranarum Epigaſtrii, quibus corporis erectio impeditur. Conf. Cant.* IV. 4. *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium; ubi* צַוָּאר *tſavvar collum denotat, & robore & firmitudine, quæ ipſi eſt à vertebris.* Frangitur non ſolùm ipſius ſpinæ, & interjectarum vertebris cartilaginum robur, ſed & muſculorum dorſalium, quorum vires ſi 120. Libras geſtent, æquales ſupputantur à modernis 25585. Libris. *Schmiedt von Muſculn* p. 31.

Porrò *deſinunt molentes, ut parum molant*, ἔργησαν αἱ ἀλήθεσαι, ὅτι ὠλιγώθησαν, *ceſſauerunt molentes, quoniam imminutæ ſunt;* Symmachus, καὶ ἀργηθῶσιν οἱ μῦλοι, *ceſſauerint molæ*, Vernacula noſtra, *die Müllerinnen hören auf mahlen, weil ſie ſich verminderen.* Indicatur nempe dentium defectus, cui ſenes obnoxii.

Frangendus miſero gingiua panis inermi eſt.

Vocantur dentes pereleganter ab Eccleſiaſte טְחֲנוֹת *thochanoth, molares, molitrices*, quoniam lapidis ad inſtar molaris cibos comminuunt, ſicque viam pandunt tum maſticationi, tum digeſtioni. Et adhuc dentium poſtremi tum à figura, tum ab officio, Anatomicis nuncupantur *molares*, contradiſtinctè ad anteriores, *inciſores* & *caninos.*

A dentibus pergit Eccleſiaſtes ad oculos: *Obſcurum viſum habent ſpeculantes in feneſtris*, σκοτάσουσιν αἱ βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς, *contenebreſcent, quæ vident in foraminibus*, Symmachus, αἱ ὁρώ-

σεις διὰ τῶν ὀπῶν, *aſpectiones per foramina.* Vernacula noſtra, *die werden finſter ſeyn, welche durch die Fenſter ſehen*, Lutherus melius, *die Geſicht werden finſter durch die Fenſter*, id eſt, ut paucis contraham, viſus obtenebratur. Atque per *feneſtras*, ὀπὰς, intelligere percommodè poſſumus non ſolùm *palpebras*, quæ valuis feneſtrarum aptius comparaueris, ſed præſertim *corneam* tralucidam, & retro eam tres ordine *humores*, *aqueum, cryſtallinum, vitreum*, per quos, veluti feneſtrarum orbes, tranſeunt, licet non absque mirabili refractione, radii. Præferenda mihi videtur hæc interpretatio præ illa, quæ per עֲרֻבוֹת *arijbboth, feneſtras*, intelligit ſpecilla, quibus ſenes uti ſolent ad meliorandum viſum; loquitur quippe Solomon de naturali, defectuoſa licet, oculorum diſpoſitione, & non conſtat, lentium opticarum uſum tunc temporis fuiſſe cognitum, licet vitri inuentio Solomonis ætatem ſuperauerit, qua de re alibi.

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 4.

Et clauduntur (a) fores in platea, cum (b) exili voce molentis, & ſurgit (homo) ad vocem auis, (c) & ſupprimuntur omnes filiæ cantici.

(a) Id eſt, nares & os.
(b) Quia edentuli non frangunt nuces, nec crepitum edunt dentibus.
(c) Quia ſenes nec canunt, nec audiendo ſonos delectantur.

Et claudent oſtia in platea, in humilitate vocis molentis, & conſurgent ad vocem volucris, & obſurdeſcent omnes filiæ carminis.

EST aliud ſenectutis incommodum, ſi *clauduntur fores in platea*, κλεισθῶσιν θύρας ἐν ἀγορᾷ, *claudent oſtia in platea*: θύρων nomine commodè venit *os* cum *labiis*, utpote per quæ cibi εἰσπορεύονται, & loquela ἐκπορεύεται. Matth. XV. 17. 18. *Plateæ*, ἀγορᾶς, titulo *facies*, aperta, ut plateæ ſolent, neque veſtibus cooperta. *Clauduntur* hæ *fores in platea*, deficiente appetitu, debilitata ipſa appetitus ſede, prima digeſtionis officina, ut paucis cibis contenti viuant ſenes: clauduntur item, ſi ex defectu dentium gingiuæ & labia ſe inuicem accuratè tangant. *Clauduntur fores* quoque in alio ſenſu, ſi *exilis* ſit *vox molentis*, ἐν ἀσθενείᾳ φωνῆς τῆς ἀληθέσης, *in infirmitate vocis molentis*; ſunt ſenes taciturni, pauca loquuntur, imo ob defectum reſpirationis pauca loquuntur, eaque ob dentium defectum inarticulata, minus diſtincta: rauca ſæpe vox ex catarrhis in fauces defluis: pauca tandem ex faſtidio & vitæ & rerum, quas tractant. Latiori ſenſu & eleganter *clauſuram forium in plateis* explicat *Wedelius de Morb. Sen. Salomon.* p. 14. de obſtructionibus, quæ ſenili ætati ſunt infeſtæ, alui, urinæ, menſium, imo extendi poſſunt ad ſecretiones corporis omnes.

Surgit homo ad vocem auis, ἀναστήσεται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου, *conſurget ad vocem paſſeris.* Indicant hæc ἀγρυπνίαν ſenibus moleſtam, non tam propterea, quod ex cantu cujusuis auiculæ euigilent ſenes, (id enim cum βαρυηκοίᾳ ſenibus ordinaria conciliari nequit,) quàm quod bono manè, quum auiculæ, ſpeciatim galli gallinacei cantare incipiunt, & alii homines ſomno indulgent, ſurgant ſenes, ſomno ab oculis penitus depulſo. Non clauduntur cerebri valuulæ, non patiuntur extremi tubuli arterioſi cerebri dilatationem, influunt conſtanter elaborati ſpiritus in neruos rigefactos, & organa ſenſuum. Natum hinc prouerbium, quod níl boni portendant ſenex dormiens, & infans vigilans. *Praun.*

Ipſa etiam cunctis, requies gratiſſima, ſomnus,
Auolat, & ſerâ vix mihi nocte redit.
Cogor per mediam turbatus ſurgere noctem,
Multaque, ne patiar deteriora, pati.

Supprimuntur omnes filiæ cantici, ταπεινωθήσονται πᾶσαι αἱ θυγατέρες τοῦ ᾄσματος, *humiliabuntur omnes filiæ carminis*, Aquila, καὶ κλιθήσονται πάντα τὰ τῆς ᾠδῆς, *& inclinabuntur omnia, quæ ad cantionem faciunt.* Explicant hæc verba Interpretes de βαρυηκοίᾳ ſenibus familiari, utpote quibus corrugatur tympanum, aliæque auditui famulantes membranæ & muſculi. Et ſunt *filiæ cantici* aures ipſæ, integrum auditus organum, quod infirmatur totum: vel ſonus ipſe, Muſica tum vocalis, tum inſtrumentalis, ut triticum audit *filius areæ*, Jeſ. XXI. 10. Quadrat huc reſponſum ſenis Barſillai ad Dauidem 2. Sam. XIX. 35. *Natus ſum hodie annos octoginta, num diſcernere poſſum inter bonum & malum? num ſeruus tuus guſtare poterit, quæ comedo, & quæ bibo? num audirem amplius vocem Cantorum & Cantatricum? (Octogenarius ſum hodie: nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue aut amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus aut potus? vel audire poſſum ultra vocem cantorum atque cantatricum?)*

Eccle-

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 5.

Altum quoque locum timent (ſenes) & humilia in via, & (a) floret Amygdalus, & ſe ipſam geſtat (b) Cicada, & appetitus reſpuit (res oblatas): Homo enim vadit ad domum ſuam (c) perpetuam, & circumeunt in platea lugentes.

(a) Canicies in capite.
(b) Incuruum & querulum ſilicernium.
(c) Sæculi ſui, id eſt, ſepulchrum.

Excelſa quoque timebunt, & formidabunt in via, florebit Amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in platea plangentes.

MOleſtiarum ſenio accidentium nondum eſt finis, ſuperſunt aliæ mox enarrandæ: & primò quidem *vertigo*. *Altum locum timent Senes, & humilia in via.* LXX. εἰς τὸ ὕψος ὄψονται, καὶ θάμβοι ἐν τῇ ὁδῷ, *in ſublime aſpicient, & terrores in via*, alii Codices, καὶγε ἀπὸ ὕψους ὄψονται, *etiam ab excelſo videbunt*, Aquila, τρόμῳ τρομήσασιν ἐν τῇ ὁδῷ, *tremore trement in via.* Senis decrepiti haud eſt, conſcendere turres, tecta, montes: deficit reſpiratio, & prehendit vertigo. Alta nimis eſt ſcala quæuis, anxius ſcandit decliuitatem quamuis. Quin imò terrori ſunt ipſæ plateæ planæ, horizontales.

Stat dubius tremulusque ſenex: ſemperque malorum
Credulus, & ſtultus, quæ facit ipſe timet.

Debilitatur cerebrum, animæ ſedes, deficiunt ſpiritus ſenſus, motus, roboris adminiſtri; vorticoſo motu fluit per canaliculorum rigidorum orificia fluidum nerueum, veluti per infundibulum, & præceps ruit à vertigine ad apoplexiam; obuerſantur præterea menti terrificæ lapſus ideæ. Intelligit heic *Praunius vocis, quæ exaltari nequit, raucedinem, ex defectu lymphæ balſamicæ.*

Floret Amygdalus, ἀνθήσῃ τὸ ἀμύγδαλον. Intelligunt heic communiter Interpretes *canitiem*, quàm pulchrè repræſentant Amygdali flores albi vel incarnati; qui omnium fere ſunt primi, uti & canities primum inter ſeniles moleſtias, vel ratione temporis, locum obtinet, ſæpeque ante ætatem venit.

Inde ſenilis hyems tremulo venit horrida paſſu,
Aut ſpoliata ſuos, aut quos habet alba capillos.
Intempeſtiui funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Hinc & reuerendi jam olim pili capitis cani.

Magna fuit capitis quondam reuerentia cani,
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.

Oritur autem canus hic capillorum color à ſtructura mutata: ut corrugantur omnes fere corporis partes, ita & fibræ radicum capillarium, & pili ipſi, quapropter deficit ſuccus nutritius, per axin pilorum fluere ſolitus, diſputatur radiis ſolaribus tranſitus, qui copiosè reflexi album, vel canum colorem præſentant. Et poſſet hac occaſione oſtendi, cur & quomodo hæc Amygdalus à ſubitaneo terrore unica nocte aliquando floreat. Sed vereor, ne ampliato diſcurſu abripiar ad affectuum doctrinam. Canitiem hominis, ſi lubet, compara cum arborum foliis, quæ appropinquante hyeme, deficiente calore, motu & ſucco nutritio, contractis tubulis elegans & multicolor ſchema oculis præſentant.

Seipſam geſtat Cicada, ita nos reddimus Hebræum וְיִסְתַּבֵּר הַחָגָב, LXX. καὶ παχυνθῇ ἡ ἀκρὶς, Vernacula noſtra, *wann der Heuſchreck beſchwerlich iſt*, Hieronymus & Arabes ſecuti Græcos, *impinguabitur locuſta*, Syrus *creſcet*, alii *ingraueſcet, grauitabit*, quod impinguatur, creſcit, & grauitando ſibi fit moleſtum. Sunt hæc omnia obſcura, & impinguatio incompatibilis ſenio. Hinc fuere benè multi ex veteribus Interpretibus, qui à moleſtiis ſenectutis prorſus diſcedunt, figurati ſenſus fluctibus agitati. *Salonius*, creſcere debere gentes, & ſpiritualibus bonis impinguari. *Olympiodorus*, ſignificare florentem Amygdalum, & impinguationem locuſtæ perpetuum vitæ æternæ ver: qui tamen ſui ipſius immemor locuſtæ impinguationem explicat quoque per infernum, utpote qui pœnis peccatori illatis & inferendis veluti nutriatur, creſcat & impinguetur. R. *Selomoni* placet hic ſenſus, *in pedes erectus eſt*, intelligit namque Coloſſum illum Nebucadnezaris 60. pedes altum, Dan. III. 1. qui toties prociderit in terram, quoties fuit erectus, tandem depoſito ad ejus pedes omni auro Hieroſolymitano ſteterit erectus. Accenſemus hæc Judæorum anilibus fabulis, ut illa linquimus ἀληγοφίλοις. Propius accedit R. *Kimchi*, verba Textus explicans de ſene adeò debili, cui & ipſa, leuis licet, locuſta grauis, oneri eſt, imo qui ſibi ipſi eſt one-

ri: *Senectus plerisque ſenibus ſic odioſa eſt, ut onus ſe Ætna grauius ſuſtinere dicant. Scipio* apud *Ciceronem.*

Jamque parum firmo me mihi ferre graue eſt.

Huc collimant, qui de locuſta referunt, eam in juuentute agilem, in ſenio adeò torpeſcere, ut vix pedibus incedere queat. Contra alii ſenem comparant cum cicada ſiue locuſta extenuata, macra, cui vix cutis cruribus hæret; Sic apud Poëtas *Tithon* mutatus legitur in cicadam, cui *ſola vox remanet, & eſt naturâ loquacior, uti Seruius in Lib.* IV. *Æneid. Virg.* oſtendit. Hinc & decrepiti illi veterani milites *Vcalegon* & *Antenor* apud *Homerum Iliad.* VII. v. 151. leguntur

— τεττίγεσσιν ἐοικότες, οἵ τε καθ' ὕλην
Δένδρῳ ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι.

— *Cicadis ſimiles, quæ in ſylua*
Arbori inſidentes vocem floridam emittunt.

Sunt ex Judæis, quæ חָנָב heic non interpretantur per locuſtam, ſed idem volunt eſſe, quod עגב, partes generationi dicatas, in ſenio decrepito inermes. Sunt hæc, quæ protulimus hactenus, longè petita, ut ex adductis opinionibus ea fere ſola prævalere videatur, qua ſenex ſibi ipſi fit grauis, oneri, *wann der Heuſchreck beſchwerlich iſt*, infirmato magis & magis robore, ob fluidi neruei defectum. Moleſtiam hanc ſenibus familiarem ita ſolemus enuntiare: *Meine Beine mögen mich nicht mehr tragen. Wedelius de Morb. Sen. Salom.* p. 15. cicadæ moleſtæ nomine intelligit tinnitum aurium, qui ſæpe apoplexiæ ſit prodromus, vel & pruritum corporis moleſtum, à fixatis ſalibus ortum. Addo his D. *Erhardum*, Memmingenſem Phyſicum, qui Senem incuruum comparat Locuſtis Orientalibus gibbum veluti in tergo gerentibus. Et fatetur ingenuè Cl. D. *Praun*, ſe ſenſum Solomonis haud aſſequi, allegans illud *Ciceronis* L. I. *de Nat. Deor. Quàm bellum eſt velle confiteri potius neſcire, quod neſcias, quàm iſta effutientem nauſeare, atque ipſum ſibi diſplicere.* Crediderim ego, ſi tot celebrium Interpretum ſententiis aliquid addere liceat, illud παχυνθῇ ſignificare impinguationem, ut ita loquar, præternaturalem, habitum cachecticum, vel & diram hydropem, qua tumidi pedes, tumidum abdomen non poſſunt non eſſe ſenibus permoleſta. Sanè *AbenEzra* intelligit quoque tumida crura. Illud ſolum deſidero ſcire, quod ex Naturæ Hiſtoria nondum eſt clarum, cicadam vel locuſtam ſenem fieri quoque cachecticam, vel hydropicam. Vel dici poterit, hominem antea macilentum, *der ſo mager iſt als ein Stecken, der Beine gehabt hat wie ein Storch*, in decrepita ætate reddi cachecticum & hydropicum: Ita obſeruatione illa ex Hiſtoria Naturali, quàm modò deſideraui, ſuperſedere commodè poſſumus. Voces πάχος, παχυσμὸς, παχύτης, παχὺς, ſicuti in ſenſu morali notant craſſi, bardi ingenii hominem, ita in ſenſu Phyſico-Medico corpulentiam ſignificant non ſolùm ſanam, ſed quoque ægram. Exprimit Hebræa vox חָנָב Cl. *Hillero* judice *Hierophyt.* P. I. p. 221. ſenſum Arabici nominis *chagabathon*, id eſt, caput Coxæ, vel Coxendicis. Is proin Textum ita reddit: *Oneratam ſe præbet coxa. Senibus enim coxa eſt infirmiſſima, quæ onere geſtati corporis plurimum laborat.*

Appetitus reſpuit, ſcilicet res oblatas, *wann ihm der Luſt vergehet.* Ita nos, LXX. διασκεδασθῇ ἡ κάππαρις, *diſſipabitur capparis*, quæ aliàs baccæ ſtimulant appetitum. Symmachus, καὶ διαλυθῇ ἡ ἐπίπονος, quam interpretationem virgulâ cenſoria perſtringit Hieronymus. Redditur communiter אֶבְיוֹנָה *abbionah*, per *concupiſcentiam, auiditatem, acquieſcentiam*, ab אָבָה *abbah, voluit, acquieuit*; eam nempe, qua delectatus olim juuentutem tranſegit, nunc faſtidit viribus exolutus.

Etiam inuentis miſera abſtinet, & timet uti.

Eſt hæc jactura voluptatis & cupiditatis peccaminoſæ ætati ſenili percommoda, quatenus nempe occaſionem ſunt nacti abſtrahendi à plurimis vitiis, & damnis. *O præclarum munus ætatis, ſiquidem aufert à nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum, nempe voluptatem. Cicero de Senectute.*

Claudunt Verſiculum hæc verba: *Homo enim vadit ad domum ſuam perpetuam, & circumeunt in platea lugentes.* ὅτι ἐπορεύθη ὁ ἄνθρωπος εἰς οἶκον αἰῶνος αὐτῦ, καὶ ἐκύκλωσαν ἐν ἀγορᾷ οἱ κοπτόμενοι. Indicatur heic mors ipſa, diſceſſus ex hac vita. Ubi בֵּית עוֹלָם *beth olam, domus æterna, æternitatis ſedes*, notare poteſt 1. ſepulcrum, in quo homini manendum eſt usque ad reſurrectionem, עוֹלָם quippe non ſemper æternitatem ſtrictè ſic dictam, ſed prælongam aliquando durationem ſignificat. 2. Mortuorum ipſorum ſtatum, qui ad hanc vitam, quâ fruiti ſunt, haud redeunt. 3. Duplicem illam æternitatis domum, cœlum & infernum.

TABB.

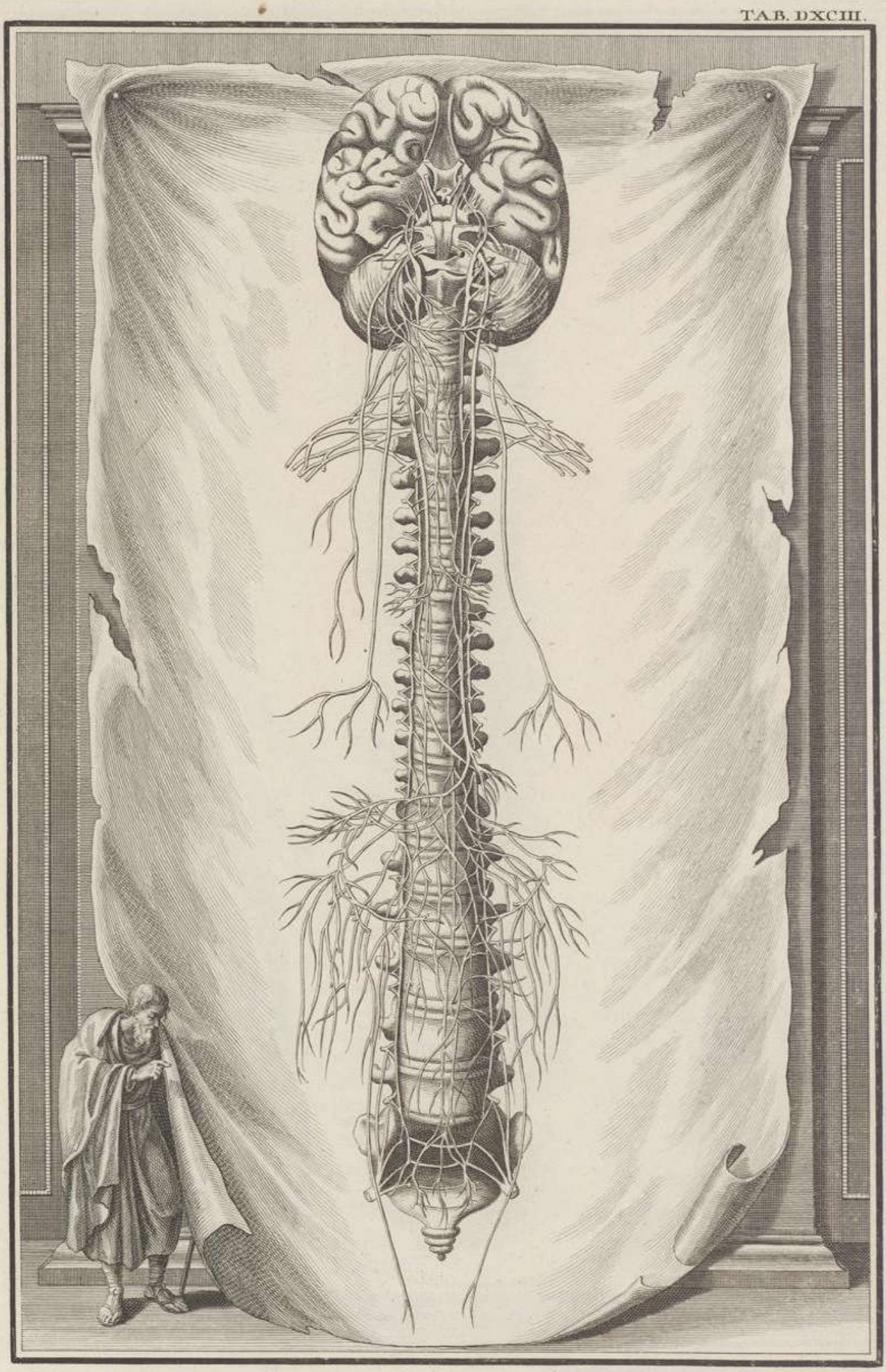

KOHEL. Cap. XII. v. 6.
Funis argenteus.

Pred. Cap. XII. v. 6.
Die silberne Schnur.

I. G. Pintz sculpsit.

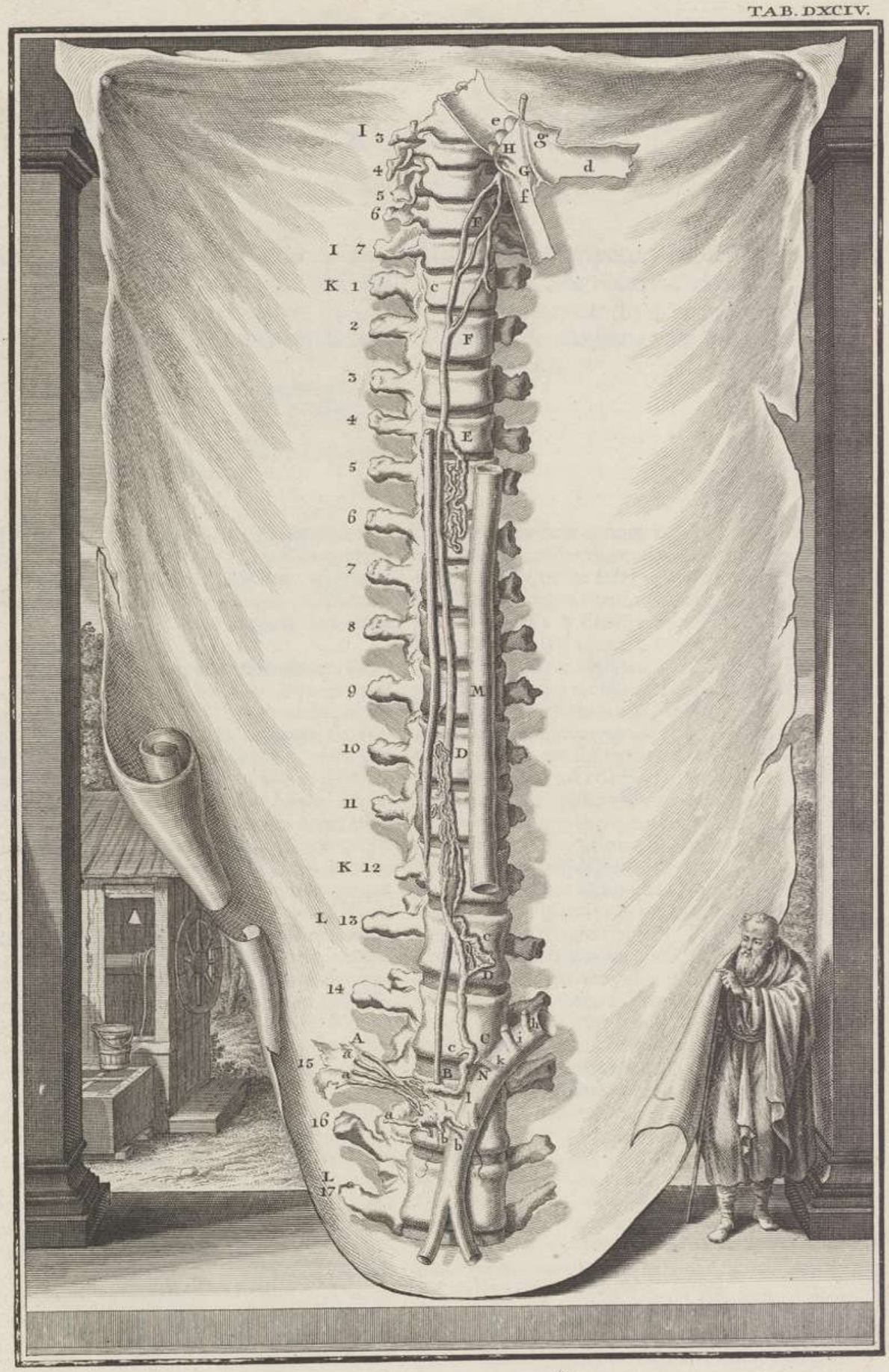

KOHEL. cap. XII. v. 6.
Cadus ad fontem.

Pred. Cap. XII. v. 6.
Eimer am Born.

I. G. Pintz sculps.

TABB. DXCIII. DXCIV.

Ecclesiast. Cap. XII. vers. 6.

Antequam (a) funis argenteus subtrahatur, & (b) diffluat collectio aurei liquoris, & frangatur (c) cadus ad fontem, & rota puteo imposita currat.

(a) Spiritus vitalis elongatur siue liberabitur in morte. Quidam legunt jerathek, rumpatur.
(b) Et curret collectio (aquarum) auri, i. e. pallor diffunditur per totum corpus.
(c) Fons & puteus cor, rota cerebrum, cadus ratio vel intellectus discurrens.

Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam.

Sistunt hæ sapientissimi Ecclesiastæ meteoricæ locutiones ultimas cumprimis senii moribundi molestias, agonizantium ipsorum symptomata, ostenduntque simul, fuisse Regem Anatomes ipsius gnarissimum.

Antequam funis argenteus subtrahatur, LXX. ἕως ὅτε μὴ ἀνατραπῇ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου, *usque quo non euertatur funiculus argenti*. Symmachus, καὶ πρινὴ κοπῆναι ἀπὸ σχοινίου ἀργυρίου, *& antequam succidatur à funiculo argenti*. Quærenda venit pro חֶבֶל הַכֶּסֶף pars corporis alba, imo argenti colorem habens, funiculi ad instar longa, forsan & tensa, & ex plurimis aliis fibrillis composita, quò plura autem inuenerimus funiculo eoque argenteo conuenientia prædicata, eò propius collimabimus ad scopum. Et optimi quique Interpretes erunt Anatomici, qui nobis sistunt *neruorum* integrum systema, speciatim medullam spinalem. Sunt nerui coloris albi, argentei, funiculi ad instar è pluribus filamentis compositi, per totum corpus, pro motu & sensu, extensi: horum filamentorum prima stamina dat cerebrum, ultima finiuntur in omnibus corporis partibus. In horum neruorum moderata tensione consistit & vita & sanitas, in nimia, vel laxa nimis, elongatione vel contractione nimia innumeri morbi. Originalis Textus hæc habet verba, עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵרָתֵק, *ad ascher lo jerachek, donec non elongetur*, donec in eum deuenerit statum, quo elongari amplius nequit, quinimo contrahitur potius; indicare proin vult Solomon morbos omnes eos, qui à contractione, decurtatione, corrugatione, crispatura neruorum deducendi veniunt. Ut vocabulum יֵרָתֵק *jerathek*, Lectio ex variantibus, quod notat *decatenari*, *dissolui*, *laxari*, comprehendit omnes eos morbos, qui à nimia oriuntur relaxatione, elongatione, quò pertinent Paralysis, Apoplexia, languores, tumores. Utrumque si admiserimus, sistet peritissimus noster Anatomicus omnes morbos à tono laxo vel stricto, qui utriusque generis senilem ætatem veluti agmine facto aggrediuntur. Occurrit & alia coloris argentei pars, & ex nobilissimis pariter, & summè necessariis, funiculum quoque, sed cauum, structurâ referens, *Ductus Thoracicus chyliferus*, ab inuentore *Pecquetianus* dictus, A°. circiter 1650. detectus, qui lactei coloris chylum à *vasis lacteis* primi & secundi generis in *receptaculo chyli* collectum recipit, & juxta dorsi longitudinem sub aorta ascendens defert ad venam subclauiam, & porrò ad sanguinis massam & cor, ut multiplici circulatione vertatur in purpureum sanguinis laticem. Hic ductus primus in moribundis euanescit, & in conspectum vix prodit, nisi in viuorum animalium sectionibus, & niueâ sua albedine cum argento præ omnibus aliis corporis partibus comparari potest. Placet hæc posterior de ductu thoracico sententia Cl. D. *Praunio*. Neque obstarem, si quis funiculi argentei nomine intellexerit omnem chyli viam, omnia *lactea vasa*, sese ab intestinis protendentia usque ad venam subclauiam: imo socia insuper adsciscеret *lymphatica vasa*, quæ pariter colore albo, subtilitate, & usu in senibus fatiscente sese commendant, quorumue *disruptio* hydropis variantes producit species.

Antequam diffluat collectio aurei liquoris, συνθλιβῇ τὸ ἀνθέμιον τοῦ χρυσίου, *& conteratur vitta auri*, Symmachus, καὶ ἐλαθῇ τὸ περιφερὲς καὶ συνθραυσθῇ, *& percussus fuerit orbis*, *& conuulneratus*, Arias, *& confringatur lenticula aurea*, Lutherus, *und die güldene Quell verlauffe*, Nos, *ehe das güldene Band zerbreche*, Textus originalis וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב, cujus tot diuersi fere sunt sensus, quot variantes Versiones. Inhærebimus probabilissimis, quæsituri aliquid, quod aureo fulgore sese commendet. Scopo igitur minimè faciet satis *cerebrum*, quod pro *lenticula aurea*, lenti quoad figuram similem partem, ex nobi-

nobiliſſimis quidem, agnouit Celeb. *Witſius*. Placet magis, quæ χαριεσάτῳ noſtro *Sol. Hottingero*, & colori ſaltem ſatisfacit, *bilis* cum *veſicula biliaria*, cujus exundatio, moroſæ ætati familiaris, Lutheri verſioni aptè reſpondet, ſpeciatim ſi intellexeris exundantem & per totum corpus diffluentem bilem in *Ictero*, morbo & ſenili, & fatali. Cel. *Wedelius* adoptat *cor*, vitæ primariam rotam. Explicaui jam olim per fontem aureum ipſam *ſanguinis maſſam*, & adſtipulantem nunc ſiſto Cl. *Praunium*, qui ita in rem præſentem: *Anima corpori adeò arctè jungitur, ut ſine extrema agentium euerſione ab hoc ſecedere nequeat, vincula, quæ illam ligant, nonniſi ſummâ vi, luctâ, niſuque extremo ſolui ſolent. Hinc ſpirituum furor enormis, cordis tremor terribilis, ſenſuum miſera confuſio, mentis turbatio tenebricoſa, paucis, domus ſeditionibus internis adeò defatigatur, quousque corruat. Sic phiala aurea, ſeu* maſſa ſanguinea, *tumultuoſa exagitatione, qua pars partem conterit, diſſoluitur, ſpirituoſa pars plus juſto exaltata, à compedibus liberata, tenues euaneſcit in auras, latex autem aquoſus ob reactionem attenuatus, vaporetenus cutis per poros colatur, ut extus undique ſudor gelidus corpus humectet, intus vero ſanguis humido orbus idem vehementer calefaciat, tandemque ſupra modum expanſus, conſumtis partibus actiuis, in vappam debiſcat, placidius agi incipiat, ac pulſu denique remittente congelet.* Ad ſaluandum *diadema* vel *vittam auream* τῶν LXX. placet honoratiſſimo Amico ſanguinem reſpectu partium ſpirituoſarum adnumerare ſolidis, *quippe qui fibris carneis ſolidis eſt refertus, imo ſi extrauaſatur in corpus ſolidum inſtar Epatis coire ſolet.* Allegat tandem *aureum balſamum, ſanguinis* epitheton apud *Gerardum Dorneum Expoſ.* L. III. *de vita longa Paracelſi* c. 6. ubi de viribus antimonii in purgando auro & ſanguine humano ita: *Ut latius confundam eos, qui prorſum ignorant, quidnam ſit aurum in homine, dicam: Balſamum aureum in humano corpore purgatur aureo Balſamo Antimonii, non ſecus atque hoc ipſo balſamum auri purgatur.* Ordo tandem in moribundis poſt funem argenteum tangit auream ſcaturiginem, & deſtruitur ſanguis ante, quam *cadus contunditur apud ſcaturiginem.*

Antequam frangatur cadus ad fontem, συνθλιβῆ ὑδρία ἐπὶ τῇ πηγῇ, *conteratur hydria ad fontem.* Heic iterum variant Interpretum ſententiæ. Hydriam quærit *Witſius* in Hepate, *Wedelius* in Lympha, cujus defectus corpori Atrophiam inducit, *Hottingerus* in ventriculo & vicinia, alii in venis meſentericis, alii forte alibi, Cl. *Praun* cadum in corde, fontem in ciſterna chyli, quæ interpretatio ſatisfacit ex aſſe. Audiamus eum: *Cadi proprium eſt, haurire è fonte ſeu ſcaturigine aquas, easque in alia vaſa effundere, cui muneri non eſt viſcus quod magis idoneum aptumque ſit quàm cor. Diſſolutionem ſanguineæ maſſæ*, (quem aureum liquorem modò vidimus,) *excipit immediatè cordis deſtructio, ſeu motuum ejusdem abolitio. Cor ceu amphora ex ſcaturigine vel ciſterna, quæ eſt receptaculum chyli, chyli ſtagnum, penus, ſaccus lacteus, ope rotæ, per funem argenteum, chylum haurit & lympham: præter hæc quoque ſanguinem excipit, hosque liquores denuò in arterias effundit, & toti corpori communicat. Interim dum venæ reuehunt ſanguinem ab extremitatibus ad idem cor, qui motus perpetuus vocatur circulatio. Reuera enim tam figura, quàm munere imitatur Cadum, & per motus continuos, Syſtolen & Diaſtolen, quibus conſtanter ſanguinem chylumque haurit atque effundit, officio fungitur amphoræ. Deficiente igitur ſcaturigine tum lymphatico-chyloſa, tum ſanguinea Cadus annihilatur. — In lingua ſacra vocatur ciſterna* הַמַּבּוּעַ *hammabbua, ab eructatione, eructat enim chylum inſtar ſcaturiginis, hinc Coccejus interpretatus eſt per fontem ſalientem.* Hæc ille.

Antequam rota puteo impoſita currat, καὶ συντροχάσῃ ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον, *& conuoluatur rota ad ciſternam.* Heic iterum haud conformes ſunt Interpretes. Quærunt moderni Anatomici integrum *circulationis* myſterium, qua ſanguis ex *corde* tanquam *puteo*, ejusque thalamo ſiniſtro, per *arterias* ad omnes totius corporis partes expulſus, per *venas* ad cor reuehitur, hujus *ventriculo dextro* ex *vena caua* infunditur, hinc per *pulmones* circulans, & arterioſus factus ventriculo ſiniſtro per *venam pulmonalem* infertur. In quo negotio proin *rotæ* officio defunguntur *pulmones*, *aorta* item & *vena caua* amphoras rotis affixas repræſentant. Accommodè ſanè. Ad abdomen deſcendens *Wedelius rotam ad puteum* quærit in *renibus*, *ductibus urinariis* & *veſica*. Melius iterum Cl. D. *Praunius*, qui ita: *In Sacro Codice Ciſterna hoc loco vocatur* בּוֹר *bhor, qua voce inſignitur propriè fouea nullas continens aquas, ſeu Ciſterna ad illas colligendas apta nata, paulò ſupra verò ſcaturigo* הַמַּבּוּעַ fons ſaliens *vocabatur. Quæ duo vocabula unum quidem ſubjectum, nempe Ciſternam, ſeu ſcaturiginem, at diuerſimodè conſtitutam exhibent. Ciſterna hæc (chyli) dum viuente adhuc animali chylo & lympha turget, ſub fontis ſalientis ſeu ſcaturiginis figura proponitur. Cum verò in agonizantibus poſtmodum chylo & lympha dilabentibus exinanita eſt, ſub ſchemate Ciſternæ vacuæ conſideratur. Inuenta Ciſterna facile erit ad cognitionem* rotæ *peruenire, quæ* ad *vel ſupra* illam eſſe dicitur, & nihil *aliud eſt quàm* motus inteſtinorum periſtalticus, *ceu ultimum moriens. Eſt motus ille inteſtinis proprius, vermicularis, à fibrarum circularium per ſpiritum intrinſecum orta perpetua contractione dependens: ſeu eſt motus, quo inteſtina ſe continuò inſtar lumbrici repentis contrahendo mouent, à ventriculo ad anum ſeſe extendens, cujus ope excrementa ad aluum, ut ſecernantur, promouentur; hinc ſi ex diſpoſitione morboſa inuertitur, & ſurſum tendit, oritur* Ileus *ſeu* Miſerere, & *excrementa per os ejiciuntur. Hujus ope chylus ex inteſtinis per vaſa lactea verſus ciſternam ſeu receptaculum propellitur,*

tur, è receptaculo verò per funem in cadum eleuatur, adjuuat enim & ipſe progreſſum chyli per funem in cadum, gutta guttam ut unda undam pellente, & rotæ *vices reuera gerit.*

Hodie ſi quis ita, ut Eccleſiaſtes, ſcriberet, figuratè licet & metaphoricè, intelligeretur facile, facilis foret ad enarrata modernorum ſeculorum inuenta applicatio. Sed an perſpecta fuerint Solomoni, dubitationi locus eſſe videtur. Huic objectioni ut obuiam eat laudatus ſæpe *Praunius*, de Rege ſapientiſſimo, cœlitus omnium rerum naturam edocto, id perſuaſum habet, potuiſſe per ſacrificia quotidie & magno numero mactari ſolita ſibi comparare Oeconomiæ animalis notitiam, & Leuitas ipſos, dum celeri manu operationes ſuas, alter Pontifici ſanguinem Altari aſpergendum afferendo, alter exercitata manu abdomen ſecando, abſoluebant, dictarum partium uſum & ſtructuram detegere, certè deglubendo toties ab inteſtinis & reticulo adipem, motum illorum periſtalticum, cordis, imo & curſum chyli ad receptaculum, & per ductum ipſum thoracicum obſeruare.

Nollem tamen contentionis ſerram reciprocare cum illis, qui prætendunt, Solomonem non adeò peritum fuiſſe Anatomicum, cui cognitæ fuerint partes maximè reconditæ, ſeculo elapſo in lucem protractæ: comparaſſe in genere corpus hominis viuens & agonizans cum puteo, qui tamdiu ſit uſui, quamdiu rota integra eſt & mobilis, Hydria non rimoſa, funes fortes, Machinæ omnes ad hanc ſtructuram pertinentes partes benè coordinatæ, ſuis functionibus peragendis aptæ, ſed inutilis, rotâ confractâ, cado hiulco, fune disrupto. Quadrat huic vitæ humanæ caducitati & parabolæ Solomoneæ Germanorum, ſi hydriam ſpectes vel ſitellam, quæ ad puteum fertur: *Man trägt den Krug zum Brunnen, bis er bricht*, quo utimur de eo, qui ſæpius offendens tandem pedem lædit, vel de improbo, cujus conſilium in extremum incidit malum.

E re interim fore exiſtimo, ſi quæ illuſtrandæ explicationi inſeruire poſſunt, viua veluti in iconibus ſiſtam.

Exhibet TAB. DXCIII. potiorem funiculi argentei, ſi per eum intellexeris neruos, partem, decem nimirum neruorum paria intra cranium oriunda, ſed quoque alios, par vagum, intercoſtales, neruos ex ſpinali medulla prodeuntes. Ex Tab. XVIII. *Euſtachii.*

TAB. DXCIV. Ductum thoracicum, qui quidem quoad ramificationes variat in variis ſubjectis. Hæc, quam ſiſto, Figura mutuò petita eſt ex *Ephemer. Germ. Cent.* III. & IV. *App.* p. 120. obſeruante *Joh. Sigiſmundo Henninger*, Med. D. & Prof. Argentor. ubi.

A a a. ſunt vaſa lactea tendentia ad receptaculum.

B. Receptaculum chyli, ſecundæ vertebræ lumborum incumbens, ſub remota Aorta.

b b b. Vaſa lymphatica à variis abdominis viſceribus progredientia ad receptaculum.

c c c. Vaſa lymphatica in ipſum ductum thoracicum ſe exonerantia.

C. Ductus thoracicus, à ſecunda lumborum vertebra ſub tendine diaphragmatis incipiens, moxque in thorace inter Aortam deſcendentem & Azygon decurrentes ſuper dorſi omnes fere vertebras.

D. Canales flexuoſi, ac in varios gyros contorti majores ac minores, circa primam lumborum & ultimam ac penultimam dorſi vertebram obuii.

E. Similes canaliculi tortuoſi, vertebræ ſextæ ac quintæ ad quartam usque dorſi incumbentes.

F. Bifurcatio ductus thoracici à ſecunda dorſi vertebra ſub Oeſophago ad inſectionem usque protenſa.

G. Inſertio ductus thoracici hic ſimplex, aliàs duplex, & quidem non præcisè in ſubclauiam, ſed in triuio aut quadriuio, nempe d. ſubclauiæ, e. jugularis, f. axillaris, ac g. ceruicalis, tribus prioribus expanſis, & extra ſitum locatis.

H. Valuula inſertioni ductus thoracici appoſita, & verſus venam axillarem reſpiciens.

I. Vertebræ colli, nempe 3. 4. 5. 6. 7.

K. Vertebræ dorſi duodecim 1. ad 12.

L. Vertebræ lumborum quinque priores, nempe 13. 14. 15. 16. 17.

M. Truncus Aortæ deſcendens, utrinque abſciſſus.

N. Ejusdem continuatio in abdomine h. cum cœliaca, i. meſaraica ſuperiori, k. duabus emulgentibus, & l. meſaraica inferiori.

O. Azygos vena in medio lateris trunci aortalis.

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 7.

Redeatque puluis in terram, qualis fuit, & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.

Et reuertatur puluis in terram ſuam, unde erat: & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.

EST hic Locus pro Solomone apologeticus, nobis argumentum pro immortalitate animæ demonstratiuum. Sunt namque ex Libertinis modernis, qui ex Eccles. III. 18. &c. probare contendunt, adnumerandum esse sapientissimum Regem Epicureis & mortalis animæ defensoribus. Sed est Ecclesiastæ confessio clara: ἐπιστρέφει ὁ χοῦς, corporis humani artificiosissima compages, ex meris constans puluisculis, ἐπὶ τὴν γῆν ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα, anima hominis rationalis, ens illud cogitando actuosum, judicans, affirmans, negans, volens, amans, metuens, sentiens, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν ΘΕΟΝ, ὃς ἔδωκεν αὐτὸ. Duplici proin facie sese conspiciendum dat homo; ab una parte exhibens vanitatem, caducitatem, aliquid contemptu dignum, ab altera verò ens constans, indestructibile, immortale, cui lux manet æterna, nullo caritura fine, vel tenebræ æternæ. Fuit Ecclesiastæ scopus juuenibus perennem commendare & inculcare Conditoris memoriam: argumenta persuasoria deducit à vitæ humanæ vanitate, à senii molestiis, ὡς ἐν κατόπτρῳ sistit hominem agonizantem, tandemque tractationem suam obsignat consideratione animæ immortalis, quæ non perit, non annihilatur, sed manet, rationem redditura DEO, Judici ut sanctissimo, ita justissimo. Cogita jam, quàm ridicula hæc fuisset admonitio: memento Conditoris tui, vitam age piam, nam post mortem annihilantur omnia, pereunt corpus & anima. Dubio omni nos liberant ultima duo Ecclesiastæ commata. *Finis uniuersi negotii auditus est, DEUM timeto, & præcepta illius seruato, nam in hoc consistit omnium hominum perfectio. DEUS enim in judicium adducet omne opus, cum omni occulta re, siue quid bonum, siue malum fuerit. (Finem loquendi, pariter omnes audiamus. DEUM time, & mandata ejus obserua, hoc est enim omnis homo. Et cuncta, quæ fiunt, adducet DEUS in judicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.)* Egregia sunt illa *Sophoclis* Gentilis apud *Clementem Strom.* L. II.

Πρὸς οἷον ἥξεις δαίμων; ὡς ἀρηρότα;
Ὃς οὔτε τοὐπιεικὲς, οὔτε τὴν χάριν
Ἤδει, μόνην δ' ἔστεργε τὴν ἁπλῶς δίκην.

Heu quam seueri pectoris visis DEUM,
Qui gratiæ largitur aut æquo nihil,
Sed jure summo semper & ubique utitur.

Prosternit Solomonea Confessio tum Platonicorum μετενσωμάτωσιν, qua demortuorum corpora iterum comparent in hac terra, sed mutata quoad formam ab illis; tum μετεμψύχωσιν Pythagoræ, siue animarum migrationem ex uno corpore in aliud; vel & ex hominum corporibus in bruta; qui error ut antiquissimus est, ita adhuc dum per Orientem latè diffusus; cui fauisse videntur ipsi Judæi, uti constat ex Matth. XIV. 1. & XVI. 1. Spiritus hominis si ad DEUM redit, qui illum dedit, nullum inuenient locum binæ hæ opiniones erroneæ.

Euripides, laudatus *Philoni Libro de Immortalitate Animæ:*

Χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
Φύντ' εἰς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
Βλαστόντα γονῆς εἰς οὐράνιον
Πῦλον ἦλθε πάλιν.

Retroque meant, quæ terra dedit,
Iterum in terram. Quod ab ætheris
Venerat ortu, cœleste poli
Repetit Templum.

Interprete *Grotio.*

CAN-